

Acerca de este libro

Esta es una copia digital de un libro que, durante generaciones, se ha conservado en las estanterías de una biblioteca, hasta que Google ha decidido escanearlo como parte de un proyecto que pretende que sea posible descubrir en línea libros de todo el mundo.

Ha sobrevivido tantos años como para que los derechos de autor hayan expirado y el libro pase a ser de dominio público. El que un libro sea de dominio público significa que nunca ha estado protegido por derechos de autor, o bien que el período legal de estos derechos ya ha expirado. Es posible que una misma obra sea de dominio público en unos países y, sin embargo, no lo sea en otros. Los libros de dominio público son nuestras puertas hacia el pasado, suponen un patrimonio histórico, cultural y de conocimientos que, a menudo, resulta difícil de descubrir.

Todas las anotaciones, marcas y otras señales en los márgenes que estén presentes en el volumen original aparecerán también en este archivo como testimonio del largo viaje que el libro ha recorrido desde el editor hasta la biblioteca y, finalmente, hasta usted.

Normas de uso

Google se enorgullece de poder colaborar con distintas bibliotecas para digitalizar los materiales de dominio público a fin de hacerlos accesibles a todo el mundo. Los libros de dominio público son patrimonio de todos, nosotros somos sus humildes guardianes. No obstante, se trata de un trabajo caro. Por este motivo, y para poder ofrecer este recurso, hemos tomado medidas para evitar que se produzca un abuso por parte de terceros con fines comerciales, y hemos incluido restricciones técnicas sobre las solicitudes automatizadas.

Asimismo, le pedimos que:

- + *Haga un uso exclusivamente no comercial de estos archivos* Hemos diseñado la Búsqueda de libros de Google para el uso de particulares; como tal, le pedimos que utilice estos archivos con fines personales, y no comerciales.
- + *No envíe solicitudes automatizadas* Por favor, no envíe solicitudes automatizadas de ningún tipo al sistema de Google. Si está llevando a cabo una investigación sobre traducción automática, reconocimiento óptico de caracteres u otros campos para los que resulte útil disfrutar de acceso a una gran cantidad de texto, por favor, envíenos un mensaje. Fomentamos el uso de materiales de dominio público con estos propósitos y seguro que podremos ayudarle.
- + *Conserve la atribución* La filigrana de Google que verá en todos los archivos es fundamental para informar a los usuarios sobre este proyecto y ayudarles a encontrar materiales adicionales en la Búsqueda de libros de Google. Por favor, no la elimine.
- + *Manténgase siempre dentro de la legalidad* Sea cual sea el uso que haga de estos materiales, recuerde que es responsable de asegurarse de que todo lo que hace es legal. No dé por sentado que, por el hecho de que una obra se considere de dominio público para los usuarios de los Estados Unidos, lo será también para los usuarios de otros países. La legislación sobre derechos de autor varía de un país a otro, y no podemos facilitar información sobre si está permitido un uso específico de algún libro. Por favor, no suponga que la aparición de un libro en nuestro programa significa que se puede utilizar de igual manera en todo el mundo. La responsabilidad ante la infracción de los derechos de autor puede ser muy grave.

Acerca de la Búsqueda de libros de Google

El objetivo de Google consiste en organizar información procedente de todo el mundo y hacerla accesible y útil de forma universal. El programa de Búsqueda de libros de Google ayuda a los lectores a descubrir los libros de todo el mundo a la vez que ayuda a autores y editores a llegar a nuevas audiencias. Podrá realizar búsquedas en el texto completo de este libro en la web, en la página <http://books.google.com>

This is a reproduction of a library book that was digitized by Google as part of an ongoing effort to preserve the information in books and make it universally accessible.

Google™ books

<https://books.google.com>

1207

Polem. 2683.

1207

W

Cognat.

I D E A
THEOLOGIÆ
Leviathanis :

In quâ proponuntur,

- I. *Leviathanis Dogmata.*
- II. *Dogmatum Defensio ab Authore.*
- III. *Defensionis Examen.*

CUI PRÆMITTITUR

EXERCITATIO THEOLOGICA
de SACRO CANONE, ad quem prædicta
THEOLOGIA expenditur.

AUTHORE

JOHANNES TEMPLER,
S. T. D.

J. H. Cantab.

LONDINI,

Typis E. FLESHER, Impensis G. MORDEN
Bibliopolarum Cantabr. MDC LXXIII.

BIBLIOTHECA
REGIA
MONACENSIS.

W. 201

**ILLUSTRISSIMIS,
NOBILISSIMIS,
HONORATISSIMISQUE
GUBERNATORIBUS**

**Domus Carthusianæ, Hospitii
Serenissimi REGIS JACOBI,
Humillimo rogatu, & unicus
THOMÆ SUTTON
ARMIGERI Impendiis
fundati,**

**Patronis suis longè colendissimis
EXERCITATIONES hæc
in perpetuum Gratiudinis &
Obsequii Testimonium
Sacras voluit,**

J. T.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
DEPARTMENT OF THE HISTORY OF ARTS
AND ARCHITECTURE
OFFICE OF THE CURATOR
540 EAST SOUTH EAST
CHICAGO, ILLINOIS 60607
TEL: 773-936-3300
FAX: 773-936-3301
WWW.HA.UCHICAGO.EDU

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
DEPARTMENT OF THE HISTORY OF ARTS
AND ARCHITECTURE
OFFICE OF THE CURATOR
540 EAST SOUTH EAST
CHICAGO, ILLINOIS 60607
TEL: 773-936-3300
FAX: 773-936-3301
WWW.HA.UCHICAGO.EDU

19

AD

LECTOREM.

Exercitationes hasce tuæ subijcto
censuræ, quarum prima in asse-
renda voluminis sacri dignitate
tota occupatur. Eo. lubentius inductus
fui in hac palæstra dimicare, quò ma-
gis undique impetrata conspexerim divi-
na Oracula, non mada, aspera Esavi ma-
nu, verùm etiam glabra Jacobi. Cum
Dei verbo literis mandato perinde agi-
tur, atque olim cum essentiali. Prodi-
tur enim à suis ipsius discipulis. Liber
Davidicus ipsi similiter Davidi, hanc
effundat querelam; Vir colens pacem
mecum, in quo confidebam, comedens
panem mecum, fustulit adversus me
calcem. Etenim adversus paginam sa-
cræ non solum insurrexere Pontificii,
de quorum amicitia nè vel in minimam
spem erigamur: verùm etiam aliquot,

A 3

quorum

Ad Lectorem.

quorum nomina in Romanensium albo
conscripta non sunt. Siquidem non so-
lum hostili impetu undique textum ado-
riuntur Hebraicum, literas primigenias
mutatas esse operosè defendunt, muni-
mentum punctorum tormentis Philologi-
cis demoliri contendunt, in emendandis
locis induunt Aristarchum, versiones
textui originali, b. e. rivulos fonti, Scia-
thericum Soli anteponunt: Verùm etiam
utrumque Instrumentum in rebus ad sa-
lutem necessariis insimulant obscurita-
tis, potissimam partem fortuito natam
existimant, nullam vero eo exaratam
animo, ut ad eam tanquam ad amussim
primariam nostra componatur fides.
Hæc sunt vulnera sacræ paginæ impres-
sa in domo amicorum; ad quæ & reli-
qua ab apertioribus hostibus infixæ me-
dicam manum adhibere, pro modulo meo,
conatus sum Determinatione pro gradu
habitâ, quam aliquantò auctiorem tibi
exhibeo, quàm tempus ejusmodi Exer-
citiis destinatum pateretur.

Exerci-

Ad Lectorem:

Exercitatio altera tota versatur in exquirendis Leviathanis dogmatibus, præsertim Theologicis ad Scripturæ & rationis trutinam. Quemadmodum in priore demonstratum dedi, sacrum volumen in omnibus ad salutem necessario spectantibus esse amissim consummatissimam: ità in hac Leviathanem in omnibus ad perniciem æternam esse normam pariter perfectam. Ut exploratum habeas, me falsum non intendisse crimen: velim, ut nè graveris Syllabum Dogmatum in hujus Exercitationis vestibulo animo revolvere. Quæ via tendit magis ad impediendos homines, quò minus ad meliores abeant, cum hujus lucis usura fuerit adempta, quàm eos doctrinis instituere, quæ omnes juris sive divini, sive humani nervos incidunt? Summo enim Numini talem attribuit Leviathan naturam, quæ cum perfectione infinita in concordiam nequit adduci. Sacrosanctæ Trinitati omnem adimit æternitatem, essentiæ

Ad Lectorem.

Divine puritatem peccati laeae com-
maculat, impiorum poenas usque et
usque perennatas fore inficiatur.
Omne naturae jus in privatum resolvit
compendium, insolubili nexu regnum
et potentiam conglutinat; adeo ut si
subditus apud populum gratiosus Rege
suo evaserit potentior, et sibi in uti-
litate cessurum existimaverit suis uti-
viribus, liceat ei in jus Regium invo-
lare, et suo ipsius capiti coronam im-
ponere. Haec et alia quamplurima e-
jusdem farinae tibi inter legendum oc-
cursura sunt, ex quibus intellectum
habeas me hac accusazione Charitatis
non perfregisse repagula.

Non calabo, currente rata, me saepe-
numero poenituisse, ut bonas veras col-
locarem in refutandis opinionibus ab
omni ratione tam longe abhorrentibus.
Verum cum in memoriam redocarem
Aethorem in ipso tamine gloriari, ope-
ra sua nunc post cognitae omnium ob-
jectiones accuratius esse edita, nec non
sibi

Ad Lectorem.

sibi videri, quasi omnia ex evidentissimis postulatis demonstrasset; atque etiam quamplurimos, quorum interest, ut omne jus tum divinum, tum humanum ab imis radicibus revellatur, passim reperiri ad eandem sententiam nimis proclives; autumavi me non pevitius meam lusuram operam, si pergerem, quo inceperim pede, & demonstrationes tantâ ostentatione prolatas omnibus ante oculos ponerem. Methodo usus sum satîs obviâ & familiari. Proximè Dogma proponitur; Mox defensio Dogmatis ab Authore Leviathanis; Tertio loco defensionis Examen. Sermone celebratum est, Basiliscum, si homines eum priores intuentur, confestim emori. Hobbii Dogmati primum concessi locum, ut eò facilius omnibus in conspectum daretur, non desperans Leviathanem ad primum intuitum idem cum Basilisco futu'n subiturum fore. Proxima ab hoc succedunt ipsius verba, ut palàm fiat,
me

Ad Lectorem.

me non injuriosum fuisse in fingenda sententia, cujus ipse non sit assertor. Novissimè refutationem subjeci, in quâ duo præstita comperies; primò, Argumenta adversùs ipsum Dogma directa. Secundò, singula quæ Dogmati videntur favere, diligenter discussa, & trutinâ non iniquâ pensata. In utrisque ad claritatem collineavimus; ut citra negotium nostram teneres mentem: necnon ad brevitatem; ut si intellecta tibi displiceat, non multùm admodum pæniteat te dispendiū temporis, quod lectio tibi surripuerit. Dogmata non leviora, sed ejusmodi selegi examinanda, quibus operis tota innititur compages. Si conatus noster in eis subruendis optatum assequatur exitum, totum ædificium protinus collapsurum est.

Placuit Authori, ut Leviathan non solum linguâ maternâ, verùm etiam Romanâ extaret. Hoc Sermone editus fuit Anno 1668. Eo consilio hoc effectum

Ad Lectorem.

fectum dedit, ut non Nostratibus tantum, verum etiam exteris innotesceret, quam bene de orbe meritus sit Christiano. Nonnulla expuncta sunt in Editione reperta Anglicana, alia inserta, tria integra capita appensa. Totum opus incudi videtur reddidisse, quod tandem (ut sibi visum est) tam perfectum effecit, & omnibus numeris absolutum; ut si Aristarchus denuo in vivis esset, acre illius iudicium non metueret. Cum nemo (quod scio) hanc sequens Editionem, omnia ad Religionem spectantia ad calculos reduxerit, & eodem Sermone conspicienda proposuerit, eò lubentius animum induxi meum, ut in hanc partem nostra propenderent studia. Perquam idoneum est, ubicunque grassatur virus, ut antidotum se comitem præbeat.

In structuram olim Tabernaculi non solum aurum oblatum fuit, verum etiam pelles, ad id adversus cæli intemperiem

Ad Lectorem:

temperiem muniendum. Si ea, quæ
obtulimus, inter hæc dona viliora no-
men sortiantur, utpote Ecclesiæ ad-
versus Principis aeris injuriam ali-
quatenus inservitura, in votis nihil
amplius habemus.

AD

AD
REVERENDUM VIRUM,

Pietate juxta ac Literarum insignem,

JOHANNEM TEMPLER,

s. Theologiae Professore, De prostrato &
prestigato HOBBIANISMO *eminiur.*

Quis hic Colossus, qui tremendis faucibus
Immanè hians, porrectus immensum jacet,
Vomitùque turpi, foeda ructans dogmata,
Utrumque & hinc & inde litus polluit?

Malmsburiensis Hydra, pelago lustrans
Grandis Leviathan, & Giganteus Draco,
Informe monstrum, Belluàque Britannica,
Usque adedò ad instar Africae, Hic & angulis
Subindè nobis Aliquid apportat novi.
Sed gratia Superis, pari passu ambulat
Noxa & Medela : Aten citò sequuntur Lites :
Accidit Hydræ Hercules suus : Eadem Insula
Quæ dederat ortum Monstro, & interitum dedit,
Subigitque protinus, Ipsa quæ peperit, malum.
Sic pestis improbae Pelagianæ lucem
Labemque sustulit Bradardini manus.
Sic jam Co-insularis itidem Hobbesii
Pythona, jaculis mille confossum dedit
Templeriana dextra, Pythii æmula.
En quàm labascit icus, horrendùm gemens,
Tenuisque vastum tor Myurus occupat !
Lethale pharetræ virus en ut intimas !
Sorbet medullas corruentis Belluæ !
En quam deartuata penitus, & ultimam

Halans

Halans Mephitim purulento è gutture,
Spisso cruore lata tingit æquora !

Tanti Triumphi gloriosa laurea
Tua (plurimum Colende) præstat tempora.
En quàm citatis passibus, quanto agmine,
Adorearum cumulo ovariantem prosequi
Festinat ingens Gratulantium Chorus.
Arz, focique, humana, divina omnia,
Verenda Trinitas, Deus, Animæ & Angeli,
Natura, Gratia, Civitas, Ecclesia,
Ecclesiæque peculium (regimen, fides;
Ordo, potestas Clavium, Leges, Canon,
Concilia, Synodi, Martyres, miracula,
Reditus, Scholæ, Lycæa, Phrontisteria,
Sedes supernæ) & quicquid uspiam est Sacri
Vel Christiani nominis, Te *ὀψιμαχον*
Verique *ὀψιμαχον*, Te salutant vindicem.

At Tu, nefandùm Propalator dogmatum,
Insipientis editor sapientiæ,
Fatalitatis impiæ Præco & Pugil,
Insipide materiati Adorator Dei,
Monocondyli Fabricator inclyte Symboli,
Fidei Novator improbe, veterum hæresùm
Interpolarum Mango nugivendule,
Sartor Satôrque falsitatum strenue !
Descende cathedrâ & Spongiæ deletili
Incumbito, blasphemiarum desinens.
O te beatum, falsa si tandem scias
Mutare veris ! Bis at O miserum, si neges !

Car. Robotham, Norfolciens.

■ | Exerci-

Exercitationis Theologicæ

DE

CANONE SACRO

Elenebus.

- Q**uestionis status delineatur p. 2.
 2. Ostensum est, quod Scripturæ competant omnes perfectæ regulæ proprietates, sc.
 Plenitudo 7.
 Claritas 13.
 Ordinatio divina 17.
 Ordinatio patet Dei & Ecclesiæ testimonio ibid.
 Dei testimonium conspicendum est
 Verbis 17.
 Characteribus 18.
 Operibus 21.
 Ecclesiæ de Veteri Testamento seorsim his quatuor propositionibus,
 1. Deus superno afflatu concitavit Ezram unâ cum viris Magni Concilii ad revolvenda sacra Volumina, & ad rejiciendum, quicquid irrepserat, quod auctoritatem in Ecclesia non merebatur 22.
 2. Hæc volumina, diligentissimo scrutinio habito, tandem divisa fuere in tres Tomos, Legem, Prophetas, & Hagiographa ibid.
 3. Hi tres Tomi subdivisi fuere in viginti duos Libros ibid.
4. Numerus hic non evasit auctorior librorum Apocryphorum accessione, quippe carentium Canonis propriè dicti
 Materiâ 23.
 Formâ 24.
 Efficiente 25.
 Fine ibid.
 Ecclesiæ testimonium de Veteri Testamento unâ cum Novo patet
 Dictis 32.
 Concionibus ibid.
 Disputationibus ib.
 Decretis 33.
3. Occurritur objectionibus Contra plenitudinem.
Obj.
 1. Qui & quot Libri sacri & Canonici sint, non exprimitur in Sacra Scriptura 34.
 2. Dei Verbum non integrè scriptis mandatur 36.
- Contra Claritatem Veteris Testamenti.
Obj.
 1. Vetus Testamentum exhibet tantam figuram & umbram Novi: ex Dei enim consilio Novum Veteri velatum est 41.
 2. Si doctrina Christi clarè tradita sit in Veteri Testamento,

Elenchus.

mento, nulli olim inferviebant usui Miracula Domini, & Apostolorum: veritas enim antea satis fuit perspicua 42.

3 Discipulis indulta fuit gratia specialis ad intelligendas Scripturas, h. e. Vetus Testamentum: Verum id non perspicuum habendum est, quod miraculosam potestatem divini spiritus operationem, ut intellecta capiat 42.

4 Nonnulla ex Veteri Testamento desumpta, & in Novo allegorice exposita, hanc obscuritatem palam fatentur 43.

Evangelistarum.

Obj.

1 Christo non placuit veritatem & summam religionis usquequaque & ubique patefacere ibid.

Apostolorum.

Obj.

Apostoli non eo consilio se ad scribendum contulerunt, ut summa panderent religionis Capita 44.

Totius sacrae paginae.

Obj.

Præ temporis intervallo interævum, quo Biblia fuere literis mandata & præfens seculum seculis accidere nequit ex rerum & morum mutatione quin obscura evaserint 45.

Contra ordinationem divinam. *Obj.*

1 Deus, ante Scripturam datam, Ecclesiae regulam prospexit, sc. doctrinam ore traditam, &c. 47.

2 Non minima pars Scripturae fortuito nata est, &c. 52.

3 Si Deus in animo habuisset perfectam amissim scriptis mandare, Catechismum aut Systema componere voluisset juxta Methodum artis 43.

4 Cum decreto ordinandi constituendique Scripturam in regulam minime congruit providentia divina, quæ permittit

1. Veterem Hebraicum characterem in desuetudinem venire, & novum, sc. Chaldaicum subrogari 54.

2. Ipsum textum Hebraicum quandoque luxati & aliquoties intercidere; uti patet ex Psalmis Alphabeticis 60.

3. Masorethas Tiberienses sensum totius Veteris Testamenti sua punctatione depravare 43.

4. Tot varias lectiones in utrumque Testamentum irreperere; ut textus genuinus haud ferme interposci queat 73.

5. Textus dignitatem quam plurimis obtulit antilogis 75.

6. Ipsa autographa perire; aded ut infallibiliter certi esse nequeamus, an cum eis nostra concordent Autographa 81.

Exer-

Exercitatio Theologica

DE

SACRO CANONE.

Sacra Scriptura in omnibus ad Salutem
necessariò spectantibus est Regula per-
fecta.

*V*eterem legem non inconcinuiter dispe-
scuit Hebraeorum Primicerius in
praecepta prima, & secundae inten-
tionis: Pari modo lites partiamur
sub Evangelio natas; in quibus di-
rimendis desudant Papista & Pro-
testantes. Aliae sunt primae intentionis, sc. de iis
instituta, quae saniori Ecclesiae bellum gerendi cum
Ecclesia Romana primam ansam dederunt. Hujus
generis sunt certamina de veneratione panis Eucha-
ristici, invocatione Sanctorum, cultu Imaginum.
Aliae sunt secundae intentionis, inter quas dissidium
de Sacris Literis primas fert. Cum Pontificii, qui
paulò antè perhonorificè de Scriptura loqui solebant,
exploratum haberent se placita sua tueri non valere
adversus tela è Sacris Bibliis deprompta, novis
technis sibi consulere cœperunt. Toto molimine co-
nati sunt Scripturam de solio deturbare, obscurita-
tis crimine obterere. De cetero quoquoersum ob-
strepunt, quamplurima desiderari ex Verbo non scri-
pto haurienda. Populum passim ab illimi veritatis
a fonte

fonte ad traditionis latices pelliciunt. Partim ipsorum nullus amissis partes sacro attribuunt codici; cum enim cereo naso undique flexili comparare & equare non erubescunt. Partim eum partialem normam esse ingratis concedunt; verum totalem in universum inficiantur. Synodus Tridentina traditiones pari pietatis affectu & reverentiâ suscipit & vneratur. Omnes unâ consentiunt ad Verbum Dei crucifigendum; quamvis, qui in prima acie stant, plures clavos pangant quam ceteri. In toto hoc negotio mihi videntur se gessisse similiter Rabbini, qui cum sentirent multos ex Judæis luce Scripturæ triumphatos sua deseruisse castra, & spem victoriæ penitus desponderi, si solâ Sacrarum Literarum armaturâ pugnatum esset, ad traditiones tanquam ad Asylum tutissimum confugerant, & iis Mosem & Prophetas non dubitârunt postponere. Ex hac re circa Annum Domini Centesimum Quinquagesimum cæpit Lex Oralis scriptis mandari; cuius facti cum optatum exitum animadvertissent (rarò enim deinceps aliquis ex Hebræis ad fidem Christi fuit conversus) opus in immensam molem exerevit.

Pensò, quod mihi conficiendum incumbit, ductus sum ad diluendos hosce, & ejusdem farine errores, & ad asserendam Scripturæ prerogativam, quæ in eo sita est, ut auxiliaribus copiis traditionis in genere regula regulantis non indigeat. Quod ut feliciter absolvam, primò me conferam ad aperiendos Questionis terminos.

Scriptura Sacra.] Scripturæ nomine intelligo eos Veteris & Novi Testamenti libros, qui pro Canonice habentur ab Ecclesia Anglicana in Sexto Religionis Articulo; quocum propemodum concinit Canon novissimus Concilii Laodiceni, qui est Centesimus Sexagesimus Tertius in codice Canonum universæ

verse Ecclesie. Baruch, quem Concilium commemorat, continetur in libro Jeremia (Ἰερεμίας κ; Βαρουχ.) Omittitur Apocalypsis, propterea quod Concilium solummodo intendit libros numerare, qui in Ecclesiis prelegebantur, in quorum album liber Apocalypseos propter mysteria ad quotidianum captum non accommodata nondum fuerat receptus. Scriptura Sacra predicatur, non solum ratione materie, verum efficientis. Amanuenses fuerunt θεσφορούμενι peculiari impulsu concitati ad illinendum Chartis, quod Deus illis patefecerat; & singulari auxilio ad scribendum donati, ne humani aliquid paterentur. τὸ πνεύματος ἀγίου φερόμενοι ἐλάλτων, 2 Epist. Sancti Petri c. I. v. 21. Auxilium hoc non tantum pertinebat ad sententias, ne in iis fallerentur, verum etiam ad voces & literas. Par est ut credamus Deum stylum, cui Amanuensis fuit assuetus, sanctificasse, & direxisse; verum ubi minus idoneus esset exprimendo mysterio cœlitis detecto, novas voces infudisse. Ex hac re ἢ γὰρ dicitur θιόπνυστος, & ipsa γράμματα ἱερὰ, 2 Tim. c. 3: v. 15, 16.

In omnibus ad Salutem necessariò spectantibus. In omnibus.] Ad finem Sacrorum Bibliorum non licet attexere pro more solito, ut in aliis libris, Desunt nonnulla.

Ad Salutem] Non tantum hominum unius sortis, verum omnium & singulorum, in quocunque statu versantur, sive rudes, sive literis sint exculsi.

Necessariò spectantibus.] Quæ sunt in numero necessariorum ad salutem in duæ classes diducenda sunt. Alia sunt necessaria per se & directè, nimirum quæ eo consilio divinitus patefunt, ut à quovis, qui æternè potiatur felicitate, magis vel minus explicite pro modulo suo fide recipiantur. Una est omnium fides, at varii sunt gradus. Alia

Exercitatio Theologica

4
sunt necessaria per accidens & indirectè, nimirum quæ Deus revelat, verùm non eadem gratiâ & consilio: credentibus enim non pollicetur vitam æternam, nec insciis mortem minatur: tamen simulatque hæc cælitus patefacta esse compertum habemus, creditu necessaria evadunt virtute superioris mandati. Quicquid à Deo revelatur, credendum est. Quemadmodum in omni Scientia alia ad essentiam scientiæ spectant, alia occasionaliter solummodo tractantur: ità se res habet in Sacris Oraculis. Theſis collimat ad necessaria primæ classis, quorum nesciis & expertes esse non possumus citra æternæ salutis dispendium: Qualia sunt ea, quæ non solum in sacra occurrunt pagina, verùm etiam quorum momentum in ordine ad vitam æternam vel $\alpha\tau\alpha\ \tau\omicron\ \pi\acute{\nu}\lambda\omicron\upsilon$ exprimitur, vel $\alpha\tau\alpha\ \delta\iota\alpha\upsilon\omicron\iota\upsilon\varsigma$, ut $\tau\omicron$ cognoscere Deum & Jesum Christum, Job. 17. 3. In Deum & Christum credere, Heb. 11. 6. Ad Sanctimoniam normam vitam componere, Heb. 13. 14. Ceteraque omnia sive dogmata sive præcepta, quæ usque eò conglutinantur cum fide, sine qua nemo poterit Deo placere; cum sanctimoniam, sine qua nemo Deum intuebitur; ut nullo pacto queant divelli. Quicquid hujus indolis est, sacra Scriptura perspicuè recludit. Fidei enim aperit objectum, sc. Deum & Christum; attributa hujus objecti, justitiam & misericordiam; actus circa hoc objectum, notitiam & fiduciam. Dilucet pariter in utroque Testamento, quicquid spectat ad sanctimoniam. Officium nostrum tam erga Deum quam hominem vivis coloribus depingitur. Spondemus omnia in specie expromere, simulatque ipsi Pontificii Catalogum exhibuerint eorum, quæ præcisè necessaria sunt ad salutem; & tamen intra pomeria Scripturæ non continentur. Interealoci repetimus memoriâ necessaria directè & per se consideranda

randa esse vel in genere secundum summa capita, quae ab omnibus cujuscunque sortis explicitè credenda sunt, qui eternam salutem consequentur: (Hæc complent illam fidei mensuram, sine qua nunquam potuit esse salus, uti verbis utar Mag. Senten. l. 3. dist. 25.) vel in specie secundum particulares & magis expositos articulos, quorum etiam fidem distinctam Deus ab iis postulat, quibus majora indulta sunt auxilia ad investigandum, quod in summis capitibus jacet involutum. Necessaria in primo sensu jamjam numerantur in antiquis Symbolis, Decalogo, Oratione Dominica; nec non in omnibus Scripturæ Textibus, ubi formula necessitatem credendi innuentes occurrunt. Quantùm ad necessaria in secundo, dicendum est, cum obligatio ad credendum plurimum pendeat à subsidiis & mediis, quibus explorata sunt omnia particularia, quæ in generalibus capitibus includuntur, & hæc auxilia apud omnes non eadem sint; verùm plurimum varietatis sortiuntur pro variis hominum dotibus, vocationibus, cæterisque circumstantiis: temerarium esset vel tentare articulorum particularium catalogum, qui nec plus nec minus complederetur, quàm quod à quolibet credendum est. Idem calceus non conveniet ad pedem Pygmæi & Gigantis: Vestis, quæ ad modulum corporis Zachæi confecta est, corpori Goliz non bene quadrabit.

Regula Perfecta.] Regula sumitur propriè vel metaphoricè. Propriè pro norma qua regitur artifex in ducendis lineis; ne in opere suo extra debitum ordinem vagetur.

Metaphoricè pro systemate dogmatum & præceptorum, ad quod tanquam ad libellam omnes fidei articuli & morum præcepta debent expendi.

In hoc novissimo significatu Scriptura nuncupatur

regula est collectio omnium, quæ à nobis credenda & faciendæ sunt, si vitam eternam potiri velimus. Ad hanc normam in fide edificandi sumus: ad hanc amissam vite nostræ lineam ducenda sunt: ut cum ad periodum fuerint perductæ, in caelestem intromittamur Paradisum.

Perfectæ Regulæ nomine intelligo normam plenam, claram, ordinatam à Deo in hunc usum.

1. Plenam, quæ totam salutis doctrinam complectitur vel ἀποσαφῆς & explicitè, vel διαφανὴς & implicitè, ita ut inde per immotam consequentiam elici possit. Talis plenitudo essentiam regulæ ingreditur. Κατὰ τὴν ἐστὶν μέτρον ἀδιδάκτους πᾶσι πρόσθετον ἢ ἀφαίρετον ὑπερβαίνοντες ἐπιτελούμενοι, regula est mensura non fallax, nullam omnino additionem & diminutionem admittens, h. e. in partibus essentialibus, non in integralibus; nam quamvis tota mensura sit regula, tamen non totum mensura.

2. Claram; non dico omnibus, quamvis præconcepæ opinioni mancipati sint, & usum mediocum aspernentur. Ceco nihil perspicuum est. Non in omnibus. Δυσνόητα πᾶσι non ingratis concedimus.

Orig. Phi-
loc. c. 2.
p. 22.

Sunt, quæ futuro reservantur seculo, & Deo soli commendanda: alia, quæ peritioribus solis nota, ἐστὶν μέτρον ἐπιτελεῖν τὰς κλεῖς, ἢ ἐρασιμότερον. Opus difficillimum est invenire claves & aptare. Non secundum sensum mysticum. Nucleus putamine obducitur. Sed omnibus, qui præjudicia deponunt, & ad usum mediocum se serid accingunt, saltem quoad intelligentiam externam. In omnibus necessariis ad vitam eternam, quantum ad modum tradendi, etiamsi res tradita superet humani intellectus captum. Quæ huiusmodi sunt referunt similitudinem Gemmarum in pectorali Iudicii, quas Hebraei perhibent promissa, cum Oraculum consuleretur, & lucidiores solito

solito apparuisse. Secundum sensum literalem five propriam, five figuratam. Ut compendificiam; tantum inest perspicuitatis hujus regula vocibus, stylo, methodo; ut absque traditionis non scripte subsidio, aut Ecclesia infallibilis auctoritate sensus salutaris à pernicioso ordinariè secerni possit. Si hæc regula fit in se plena, & tamen tali claritatis gradu non donata; quamvis fit in se sufficiens; tamen non est norma sufficiens nobis.

3. *Ordinatam à Deo in hunc usum. Si liber extaret sacrâ veritate solâ repletus; non extemplo censendum, eum idcirco esse ex albo Canonicorum. Accedat insuper oportet ordinatio divina quâ huic usui solemniter devoveatur. Verisimile est Prophetas multa verè divina literis tradidisse, in Bibliis non reperienda: nihilominus non inde concludendum, vel minimam Canonis partem interiisse. Quia Deus nequaquam instituit, ut illa Scripta in Canonem essent relata.*

Hiscæ prælibatis, viam munivi ad stabiliendam Thesin propositam, Sacra Scriptura in omnibus ad salutem necessariò spectantibus est regula perfecta. 1. Est Plena. 2. Clara. 3. Ordinata à Deo in hunc usum.

1. *Plena. In ea complexum intueamur quicquid est alicujus momenti ad vitam æternam. 1. Pontificii unâ nobiscum sentiunt, Scripturam esse divinitus inspiratam. Quapropter omnia, quæ ibidem continentur, sunt fide accipienda. 2. Scriptura ipsa asserit, Deum ex ea re hoc sacrum volumen contextuisse, ut vitam æternam assequamur. Hæc scripta sunt, ut credatis, &c. & ut credentes vitam habeatis, Joh. c. 20. v. 31. Non putandum est Evangelistam de miraculis Christi unice locutum fuisse. Quippe miraculorum historia citra doctrinam nequa-*

a 4

quam

quam sufficit aut fidei aut salutis assequenda. Miracula sunt supremi Numinis sigilla. Sigillum nè ex minima valet parte absque scripto, in quo nominatim dictum est, cui inserviat usui. Consimile testimonium nobis suppeditat 1 Epistola Sancti Johannis in capite primo & commate quarto. Hæc scribimus vobis, ut gaudium vestrum sit plenum. Gaudium Christiani fastigium suum nequit attingere sine indubitata spe vite æternæ. Dum prospero statu utimur, & omnia fluunt ad voluntatem, egri-tudinem gaudio intercedere sentimus, quoties oculum conjicimus in periodum, quam hæc omnia brevè habitura sunt. Si Deus ideo voluntatem suam Scriptis mandet, ut gaudium nostrum sit plenum, & hoc gaudium minimè plenum sit futurum, nisi in firmam spem vite æternæ erigamur, nemòque in hanc spem venire possit, nisi priùs in omnibus, quæ spectant ad hanc vitam, instituatur: necessum est, ut dicamus, Deum in componenda sacra Scriptura ad hanc metam collineasse, ut inibi doceamur omnia, quæ conferunt ad vitam æternam. His consona sunt, quæ occurrunt in c. 5. com. 13. ejusdem Epistolæ. Hæc scripsi vobis, ut sciatis vos vitam æternam habere. Notandum est, hæc omnia ab ultimo Apostolorum prolata fuisse, qui scripta sua cætera parti Canonis attexuit, totumque opus suo approbavit calculo. Itaque quod de suis ipsis Scriptis pronunciat, de reliquis est intelligendum, quæ complent Systema Canonicum. 3. Si Spiritus Sanctus in texendis sacris literis hunc finem sibi proposuerit, ut salutem obtineamus: omnia media, quæ conducunt ad hunc finem, eò loci sunt inveniendæ. In omni disciplina exprimitur quicquid ad adequatum finem adipiscendum requiritur. Si desit aliquid, hujusmodi defectus ascribendus est imperitiæ, quæ in scientissimo Numine

Numine consistere non potest. 4. Si Sacram paginam consulamus, plenitudinem inueniemus, quam inesse debere probauimus. Constat è duabus partibus, Lege & Evangelio. A Lege ducam exordium.

1. Vir beatus perhibetur, qui die & nocte in Lege meditatur, Ps. 1. v. 2. Spiritus Sanctus hic potissimum beatitudinem intendit eternam. Quantum ad hujus vitæ commoda quamplurimi, qui legem insuper habent, prorsusque deque ferunt, beatiore sunt, quam qui paratissimum exhibent obsequium. Si illi, qui in meditatione legis versantur, in eternum beati sint futuri, omnia necessaria ad hanc beatitudinem comparandam in lege continentur.

2. Lex ipsa dicitur perfecta convertens animam, Ps. 16. v. 8. Mens non plenè ad Deum convertitur, donec omnia habet explorata, quæ ad salutem necessaria sunt. Quapropter necesse est, si conversio peragatur legis ministerio, ut lex contineat omnia, citra quorum notitiam salus non est paranda. Palam est, Davidem locutum fuisse de lege, non orali, sed suâ ipsius manu ad exemplar sacerdotum descriptâ ad initium regni, quam quotidie versare tenebatur, Deut. c. 17. v. 18.

3. Deus vitam eternam iis pollicetur, qui statutis & iudiciis morem gerunt. Homo, qui fecerit ea, vivet in iis, Levit. 18. v. 6. Hanc vitam, quam Deus spondet, eternam esse ex Christo ipso discamus. Cùm interrogavit Jurisperitus, quid faciendo vitam eternam possideret? Luc. 10. v. 25. Christus amandat illum ad locum, quem præ manibus habemus, Hoc fac, & viues, h. e. vitam eternam, cæteroquin responsum non fuisset appositum. Si illi vitâ eternâ donandi sint, qui statutis & iudiciis diuinis obtemperare non recusant, in dubium nequit venire, utrùm omnia ad vitam eternam necessario spectantia in illis reperiantur.

tur. Per judicia, legem literis traditam intelligamus oportet. Nam Deus Mosē Exo. c. 21. v. 1. ad bene modum alloquitur, Hæc autem sunt judicia illa, quæ propones eis. Postquam autem hæc statuta patefecisset, Exod. c. 24. v. 4. dicitur, Scripsit Moses omnia verba Jehovæ. A lege progrediar ad Evangelium.

1. Æternus Pater nè minimum apicem sui consilii filium celavit. Quicquid autem Christus à Patre auribus acceperat, notum fecit discipulis, Johan. 15. v. 15. quicquid discipulis innotuit Christi præconio, Sanctus Lucas in suis commentariis regerebat, Act. c. 1. v. 1. Librum confeci (Theophile) de omnibus (scilicet absolutè necessariis) quæ Jesus cœpit facere & docere. Si omnia necessaria conspicienda sint in uno Evangelista, uberrimè provisum est salutis nostræ in toto Scripturæ systemate.

2. Sanctus Paulus, c. 20. v. 27. Act. dicitur totam voluntatem Dei annunciâsse. In c. 26. v. 29. profitetur se nihil dixisse extra Mosē & Prophetas. Ergo totum Dei consilium de statu futuro Scripturæ cancellis circumscribitur. Ex hac re Beræensibus cedit in laudem, quòd doctrinam Apostoli ad Scripturæ normam excuterent, Act. c. 17. v. 11. Irritus fuisset hic conatus, & elogio indignus, Scripturam perscrutari, an à Paulo prædicata ità se haberent, si Sanctus Paulus ex mente divina aliquid annunciâisset, in Scriptura non comprehensum.

3. Scriptura sufficiens prædicatur ad reddendum hominem ad salutem sapientem per fidem, quæ est in Christo, in 2 Epist. ad Tim. c. 3. v. 15. Nemo sapientis titulo insigniri debet, nisi priùs omnia edoctus sit, quæ ad salutem necessariò conferunt. Sapientis est ἐπιστάτης μάλης πάντα, inquit Philosophus. Si Scriptura hominem hæc accuratissimâ imbuat scientiâ,

com-

completeatur necesse est omnia ad salutem spectantia.

4. Scriptura non solummodo sufficit erudiendo cuiusvis è vulgo, verùm homini Dei, ut sit ad omne bonum opus perfectè instructus, v. 17. Homo Dei est minister Evangelii uti liquet ex prima Epist. ad Timotheum, s. 6. v. 11. Ministri Evangelii palmarium opus est totum Dei consilium de eterna salute aperire, Act. c. 20. v. 27. Si ex verbo Scripto perfectè instituaturs ad hoc opus peragendam, totum Dei consilium de vita eterna intra terminos Scripturæ continetur.

Serenus de Cressy in Exomologesi 4. regerit, ut hujus insignis testimonii vires eludat. 1. Apostolum per Scripturam intelligere solummodo vetus Testamentum: Quandoquidem novum non fuit Scriptis mandatum, cum Timotheus esset in tenella etate. 2. Per fidem in Christo evangelium traditum orali traditione. Scriptura unà cum hac fide hominem reddere valet sapientem ad salutem. 3. Si vaticinetur de Scriptis Evangelicis, ea solùm utilia asserit, non sufficientia. 4. Nequaquam excludit Ecclesiam hæc Scripta interpretantem.

Ad 1. Resp. 1. non palàm est, quod de Scriptura asseritur, ad vetus Testamentum solùm pertinere. Postquam enim Apostolus de Scriptura parte locutus fuisset, quam Timotheus à tenero iugue didicerat, progreditur ad totam, quæ tum extabat, cum hæc Epistola Scriptis mandaretur. Tota Scriptura divinitus inspirata, &c. Hæc Epistola est omnium penè ultima. Jam tum tres priores Evangelista & nonnulli ex Apostolis aliquot è Scriptis suis in lucem protulerant. 2. Si concedamus Sanctum Paulum ad vetus Testamentum solùm collimasse, fortius premitur Adversarius. Si vetus hominem in salutis doctrina erudire sufficiat, multo magis novum unà cum veteri: si ex una mamma satùs lactis dimanet, utràque abunde prospectum est Ecclesie.

Ad

Ad 2. Resp. 1. Si Apostolus haberet in animo fidem, quæ creditur, non quâ creditur; ac si sensus esset, Scriptura unâ cum doctrina fidei ore traditâ potest te sapientem reddere; non dixisset δὴ πίστις per fidem, sed οὐν πίστις cum fide; non δὴ πίστις ἐν Χριστῷ per fidem in Christo, sed δὴ πίστις Χριστῷ per fidem Christi. Nam doctrina fidei non est propriè fides in Christo, sed fides Christi. 2. Hæc interpretatio minime convenit cum scopo Apostoli, qui hæc gratiâ Scripturam peculiari encomio afficit, ut inducat Timotheum ad perseverandum in doctrinâ inde derivata. Si per fidem intelligat Evangelium ore traditum, nihil eximium est in hoc elogio. Eâdem laude ornemus Senecæ opera: siquidem unâ cum Evangelio à Christo & Apostolis tradito possunt hominem ad salutem sapientem reddere.

Ad 3. Resp. Cum Apostolus in hoc præcellentissimo gradu Scripturam utilem agnoscat, idem valet, ac se sufficientem asseruisset. Etiam si argumentum ab utilitate in genere ad sufficientiam non valet: (non diffitemur quamplurima esse utilia, quæ non sunt sufficientia) nibilo seciùs valet à tali utilitate, qualem textus nostro exhibet conspectui. Quod è usque utile est, ut non solummodo alienus à literis, verùm etiam doctrinâ provectus, ipse homo Dei inde edoceatur ad fungendum suo munere, sufficiens itidem pronunciare non verebimur.

Ad 4. Resp. 1. Adversarius nostræ sententiæ annuit. Si Scriptura unâ cum interpretatione Ecclesiæ sufficiat erudiendo homini Dei in omnibus ad salutem necessariis, tum hæc omnia in se complectitur. Interpretatio Ecclesiæ nihil novi adjicit ad textum: sed conceptum Spiritûs Sancti inibi inclusum ex instituto significat. 2. Interpretatio Ecclesiæ est vel ministerialis, cui accedimus non solùm ob autoritatem inter-
pretis,

pretis, verùm etiam ob suam ipsius evidentiam : vel magistralis, quæ accipienda est ob auctoritatem solam infallibilis interpretis. Cùm Apostolus asserat scripturam hominì Dei tam insigniter profuturam, excludit necessitatem interpretationis secundi generis, pro qua Romanenses unicè contendunt. Scriptura nequit esse aded utilis, quin internâ claritate imbuta debeat. Et si sit in se luculenta, nihil impedit quò minus in portum veritatis provehamur sine Ecclesiæ infallibilis cynosura. Hactenus de prima parte perfectæ regulæ. Scriptura est plena. Ad Secundam progredior.

2. Scriptura est clara. 1. Eo animo fuit in lucem prolata, ut ab omnibus sive Clericis sive Laicis posteris etiam seculis legeretur. Rex ipse jubetur legem revolvere, Deut. 17. v. 18. Eunuchus excusatus in curru versabat prophetas, Añ. c. 8. Beræenses cum laude vetus Testamentum relegabant, ut ad hanc normam Sancti Pauli doctrinam excuterent, Añ. 17. v. 11. Apostolus suas Epistolas ad omnes se misisse profiteatur, 1 Epist. ad Cor. c. 1. v. 2. ut omnibus fratribus legerentur, 1 Epist. ad Thessal. c. 5. v. 25. Sanctus Johannes declarat se scripsisse non solùm patribus, qui cibum præmansum puerulis in os ingererent : verùm etiam ipsis puerulis. De Scripturæ parte maximè obscurâ pronunciat, Beatus est qui legit, Apoc. c. 1. v. 1. Hæc dicta non solùm innuunt divina oracula consulenda esse ab iis, qui in vivis erant, quum Scriptis mandarentur : verùm ab omnibus usque ad adventum Domini. Id ante id tempus servemus oportet, quod in sacra pagina complexum est, 1 Tim. 6. 14.

2. Si Scriptura eo consilio edita sit, ut ab omnibus in quolibet seculo legatur ; tum etiam ut ab omnibus intelligatur. Voluit Deus, ut cum fructu Scripturam

ram

ram tracllemus. Nihil emolumenti inter legendum nobis accedet, si intellectus non consequamur, quæ præ manibus habemus. Quæ antè scripta sunt, ad nostram doctrinam *εποεϋδα*, Epist. ad Rom. c. 15. v. 4.

3. Si Scriptura ideo tradita est, ut omni seculo intelligatur ab omnibus, tum etiam voluit Deus, ut claritate donetur, h. e. ut sit clara non solummodo eis, qui temporibus Apostolicis Systema fidei ore traditum priùs acceperant: verùm nobis omnibus in quovis seculo usque ad mundi periodum. Intellectio est finis, perspicuitas est medium ad hunc finem promovendum apprime conferens. Qui finem intendit, media desiderat ad finem conducentia. Si talis desit perspicuitas, homines saltem infirmi subselli, qui ingenii viribus non pollent, nequaquam in rebus salutis sacræ pagine sensum eruere poterunt.

4. Si voluit Deus, ut Scriptura sit clara, nihil in mora esse potuit præter defectum potentie ad id assequendum, cujus erat cupientissimus, quò minus luculenta evaderet: quod de Deo cogitare blasphemum est. Hinc Spiritus Sanctus perspicuitatem attribuit Scriptis Moysi, Prophetarum, Apostolorum.

1. Scriptis Moysi. Deut. c. 30. v. 10. agitur de eo, quod scriptum est in libro legis. In comitate proximè sequenti asseritur, hoc præceptum *אֵלֶיךָ אָנוּ* non est occultum, uti vertitur ab Interprete Syriaco & Arabico. Non est in cœlis. Ipsa astra non sunt consulenda, ut sensum consequamur. Neque est ultra mare. Non opus est adire longinquas regiones, & trans mare currere ad infallibilem interpretem, ejus adipiscendi causâ. Hæc notitia acquisitu facilior est. Propinquum est verbum hoc. Moses non collimat ad Decalogum solùm, sed ad totam fidei doctrinam in Pentateucho comprehensam. Sanctus Paulus hoc
verbum

verbum ad sermonem fidei accommodat ad Rom. c. 10. v. 8. Frustrà excipiunt Pontificii, locum intelligi de facilitate implendi legem, non cognoscendi. Ex illis enim verbis *הוֹרָא וַיִּשְׁמַע* & audire faciet nos illud, palàm est tam de cognitione agi, quàm impletione. Quinetiam impletio est opus non naturale, sed rationale & morale; quod perfici nequit sine concursu intellectus: quapropter nisi nullo negotio ab intellectu percipiatur, expeditum & in proclivi esse non potest.

2. Scriptis Prophetarum. Sermo propheticus appellatur lucerna splendens in 2 Ep. Sancti Petri c. 1. v. 19. Lucerna] Nulla lucerna sine luce. Lucerna splendens] non tenuis & subobscura. Deus hanc lucem accendit, non ut sub modio abscondatur: verùm ut radios suos undique spargat ad dirigendam Ecclesiam per hujus vitæ caliginosa curricula, donec in cælis, ubi pleniorē notitiā fuerit adeptā, æternus elucescat dies.

Quantum discrepant successores Petri ab ipso Petro? Crepant illi Scripturam esse tenebris obductam, se solos lucem in scrinio pectoris gestare: cùm ipse Petrus Scripturæ partem, quæ maximè obscura videtur, nimirum ipsa Prophetarum volumina *ἀρχαῖα κεινὸν* lucerna splendenti equare non dubitet. Incastrum agant, qui regerunt Scripturam hic lucernæ assimilari, & alibi lucidam agnosci, non quia suâ ipsius luce patet, sed quoniam postquam fuerit ope alienæ lucis intellecta, mentem illuminat. Si hoc responsum ratum habeatur, enigmata densissimis tenebris obvoluta lucida appellemus. Siquidem quamprimum intellectum capiuntur, mentem luce perfundunt. Absit, ut tam insolentem loquendi modum sapientissimo numini assignamus.

3. Scriptis Apostolorum. Si opertum sit Evangelium nostrum, (inquit Apostolus) eis, qui pereunt, opertum

2 Cor. 4.
v. 3, 4.

opertum est; illis, inquam, quorum Deus seculi hujus excacavit mentes. 1. Notandum est Spiritum Sanctum agere de luculento modo tradendi Evangelium. Multâ, inquit, in loquendo evidentiâ utimur, 2 Cor. c. 3. v. 12. Manifestatione veritatis commendantes nosmetipsos apud omnem conscientiam, c. 4. v. 2. 2. De modo tradendi non solummodo partem, sed totum Evangelium. Commemorat enim verbum quod passim quoquoersum prædicaverat. Evangelium ab Apostolo annuntiatum fuit totum Dei consilium, Act. c. 20. v. 20. 27. 3. De modo tradendi per Scripturam. Hoc Evangelium opponitur veteri Testamento, quâ literis traditum est, uti liquet ex commate 14. c. 3. ubi Apostolus facit memoriam lætionis veteris Testamenti. Regula oppositionis postulat, ut per Evangelium itidem intelligamus novum Testamentum non quâ vivâ voce prolatum, sed quâ Scriptis mandatum est. Hoc Evangelium est aded solum & serenum, ut neminem lateat, nisi orbem luminibus, & infernâ præstigiis occacatum. Si gratis concedamus Apostolum memorare Evangelium quâ ore traditum, idem refert. Nemo enim sobrius ad credendum inducetur Apostolum inter concionandum luculento sermone usum fuisse, obscuro autem in Epistolis: præsertim cùm profiteatur se talem fore, cùm præstò esset futurus, qualis fuerat sermone per Epistolas in 2 ad Cor. c. 10. v. 11. Ex hisce testimoniis liquet claritatem attribui Scriptis Moysi, Prophetarum & Apostolorum. Hæc perspicuitas est in necessariis ad salutem, vel non necessariis. Absit à nobis existimare Scriptum sapientissimi numinis in rebus minimi momenti clarum esse, at maximi obscurum. Ex hac re Spiritus Sanctus claritatem suprâ commemoratam ad res salutis restringit. Apostolus dicit verbum, quod Moses non occultum esse pronunciat, esse sermonem fidei, quem qui amplecti-

tur,

sur, salute potietur. Ad Rom. c. 10. v. 9. Sanctus Petrus consulit ut sermone prophético attendatur, donec illuceat dies, b. e. dies in cælis, ubi nulla nox interventura est; cum facie ad faciem intuebimur, quod impræsentiarum per speculum contemplamur. Hoc innuit sermonem Propheticum lucernæ affimulari; propterea quod præfulgidam lucem ministrat in eis, quæ ad lucrandum statum futurum conferunt. Cum Apostolus afferat Evangelium solis perituris opertum, innuit id esse salvandis luculentum in iis, quæ spectant ad salutem. Qui hosce textus non gra-

Vide Epi-
log. ad
Trag. c. 5.
P. 31.
H. Thornd.
Au.

tuatur revolvere, non facile ad asserendum inducetur, in locis pro claritate Scripturæ prolatis nullam fieri mentionem necessariorum ad salutem.

Hactenus de secunda parte perfecta regula: Scriptura est clara. Jam deventum est ad tertiam.

3. Scriptura est à Deo ordinata in hunc usum. Hujus veritatis testimonium perhibent Deus & Ecclesia. Deus testimonium suum dat Verbis, Characteribus, Operibus.

1. Verbis. Doctrina Scripturæ appellatur *Καὶνὸν* in Epist. ad Galat. c. 6. v. 16. *Καὶνὸν*, uti monet Varinus, est pars illa in trutinis, quæ instar lingue in medio consistit, & ostendit vel equilibrium, vel excessum, vel defectum. Memoriâ repetendum est, Apostolum in hac Epistola concertare cum iis, qui Legem & Evangelium falsare, novamque fidei regulam eudere instituerant, quam *ἑταῖρον* & *ἄλλο ὁμαρτυρίων* appellat, c. 1. v. 6, 7. Ut horum redarguat errorem, totius Legis & Evangelii compendium dilucidè proponit, & ad extremum concludit, Quicumque juxta hanc regulam incedent, pax super illos. Si totius Legis & Evangelii Epitome in hac Epistola Canon appellatur, eadem doctrina in reliquis Scripturæ libris uberius explicata eodem titulo jure insignitur.

figitur. Hinc Verbum Domini nuncupatur *ip̄* *Esaiæ*, c. 28. v. 13. *Pf.* 19. v. 5. *ip̄* est propriè funiculus tenuis, quem cretâ imbuunt fabri, ut lineam rectam ducant, cujus ductum sequantur in materia æquanda & complananda: Pari modo ad lineas, quas summus artifex duxit in sacris literis, fidem & mores nostros componamus oportet. Hinc totum *Vetus Testamentum* à *Spiritu sancto* legis sive regule nomine nuncupatur. Quod reperitur in *Psalms*, dicitur scribi in *Lege*, *Johan.* c. 10. v. 33. c. 15. v. 25. In lege scriptum dicitur, quod habetur in *Esaiæ Prophetia*, *1 Cor.* 14. v. 21. Ex ea re nomen *Legis* toti *Veteri Testamento* inditum est, quòd *Canon* partibus *Legis* fungitur: prescribit enim quid sit, quod credendum aut faciendum nobis incumbit. Cui consonum est, quod docent *Rabbini*, *תורה* dividitur in tres partes, *Legem*, *Prophetas* & *Hagiographa*.

2. *Characteribus*. Quemadmodum *Deus* operibus manuum suarum inscripsit insignia; ut cujus sint, & ad quem pertineant, dignoscere queamus: ità eodem consilio documenta divinitatis verbo suo impressit. In eo lineamenta cælestis sapientiæ sunt perinde conspicua, atque solertia *Joabi* in *Oratione* *sæminæ Tekohææ*. Ut hoc argumentum à *Characteribus* petitum luculentum sit, res paulò alitèr est repetenda. 1. In hujus vite theatro constituti sumus, ut viâ pergamus, quâ itur ad eternam summi boni fruitionem. 2. Hæc via inveniri nequit absque ductu perfectæ normæ cælitèr revelatæ. Scintille humanæ menti à natura inditæ cultum summo numini impertiendum quadantenus ostendunt: verùm minimè sufficiunt ad monstrandum, quo pacto à statu destituto liberemur, qualèque officium *Redemptor* à nobis peragendum postulet; priusquam sempiternâ

ternâ salute nos beare voluerit. 3. Cùm hæc norma sit aded necessaria, injuriæ effemus benignitati divine, si modò offereremus talem amissim nullibi extare. Iniquum esset vel suspicari Deum in re aded necessaria defuisse suæ Ecclesiæ, in quam maximum beneficiorum suum unigenitum filiam contulit. *Qui Rom. 8. proprio filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit eum, quomodo non etiam cum eo omnia dabit nobis? Et si omnia, tum rem aded necessariam, sc. normam omnibus numeris absolutam.* 4. Hæc norma conservanda est per Scripturam. Cum Deo placeret non distinctis agere cum hominibus per instantes miraculosos, nihil convenientius fuit ad normam à corruptelis conservandam, quam ut scriptis mandaretur. Hinc Legislatores, qui inter Sapientes palmam tulerunt, edicta sua aut ore incidi, aut publicis tabulis inscribi semper curarunt. Par est, ut Deo ascribamus quod sapientiæ maxime consentaneum est. 5. Nullum scriptum titulum norme à Deo ordinate æquius potest sibi vindicare, quam Sacra Biblia. Quantum ad antiquitatem, efficaciam in consolandis piis, impiis terrendis, curam Dei intutanda, constantiam Martyrum in offerenda veritate inibi inclusa, omnes libros superant. Quinetiam manifesti divinitatis characteres à Spiritu Sancto insculpti sunt Dogmatibus, Preceptis, Predictionibus.

1. Dogmatibus. Aliquot olim fuerunt, quorum notitiam Eshniti, qui humanâ sapientiâ pollebant, pro virili assequi conabantur: & tamen nusquam potuerunt votorum suorum competes fieri. Nimirum origo labis hereditariæ; modus quo redempta est humanæ natura ab hac labe; premium, quo redempta post hæc vitam donatur. De malo ingenito magnas querelas effuderunt: verùm fons hujus

Cæsar.
com. l. 6.
p. 132.

mali perinde incognitus fuit atque caput Nili. Sacrificia bestiarum, & hominum aliquoties commemorârunt: verùm de sacrificio illius, qui fuit & Deus & homo, nè hilum exprimitur. Quântum ad statum futurum quàm spissis tenebris fuere obvoluti dilucidum est ex novissimis Socratis verbis, ἀλλὰ γὰρ ἴδῃ ἀεὶ ἀμύμων, &c. Jam abeundi hora mihi adest, mihi quidem ad mortem, vobis autem ad vitam. Utri nostrùm ad rem vadant meliorem, omnibus præterquam Deo ignotum est. Hæc, quæ acutissima ingenia non exquirebant, etiã si eò suos conatus inflecterent, palàm in sacris proponuntur literis: quod indicio est, ea à Spiritu plusquam humano provenisse.

Justin.
Mart. pri-
ma Co-
hort. p. 33.

2. Præceptis. Quamplurimæ leges in Bibliis occurrunt pænis gravissimis munitæ ad regendos interiores animi actus, quæ evidenter ortum suum cælo referunt acceptum. Si ab hominibus fuerint sancitæ, vel à Morionibus vel à Sapientibus. Prima classis non potuit comminisci mandata, quæ tantum aliissima spirant intelligentiæ: Secunda noluit leges hujusmodi cum pænis gravissimis conscribere ad moderandas cogitationes, quarum homines non sunt idonei estimatores.

3. Prædictionibus. Vaticinia Sacræ Scripturæ non reddunt Apollinis Oracula, quæ fuere aded ambigua, ut ad omnes eventus facîle inflecti & accommodari potuerint: Sed futura tam vivis coloribus depingunt, ac si Prophetis ante oculos obversarentur; designant enim tempus, præfiniunt locum, nominant personas; talia sæpenumerò prædicunt, quæ captum humanum multis superant parasangis. Cùm regula perfectæ alicubi in Scriptis debeat extare, nihilque hujusmodi de quovis alio libro prædicari possit, par est, ut credamus Scripturam esse hanc ipsissimam regulam.

3. Operibus

3. Operibus. Quoniam quamplurimi in animadvertendis characteribus nimis torpidi sunt, Deo visum est eos miraculis expergefacerere. Qui, ineunte Christianismo, hanc normam in publicum proponebant, miraculis, tanquam literis fidem facientibus, comprobabant se calitus delatos fuisse ad hanc provinciam ornandam. Quamplurima opera præstabant omnibus numeris absoluta, quasi jactu oculi, vel solo verbo, vel attactu, in propatulo, coram viris ad detegendam collusionem satis acutis, quæ longè vires non excedebant. Minimè convenit cum veracitate divina potestatem talia edendi cuiquam concedere ad confirmandum, quod veritati non consonum est. Portenta vè à vobis appellantur respectu Jædus, 2 Epist. ad Thess. c. 2. v. 9. Signa non vera, sed mendacia, miranda, non miracula. Deus nunquam sigillum suum impostoribus mutuo dat: etiamsi aliquid consimile possint confingere.

Hactenus de Testimonio Dei. Testimonium Ecclesie succedit. Cùm Spiritus Sanctus in animo haberet regulam fidei literis tradere, elegit quosdam, quos peculiari gratiâ imbuere dignatus est, ne inter scribendam deciperentur; donisque præcellentibus insuper ornavit; ut toti Ecclesie fidem faceret se hisce viris hoc demandasse officium. Postquam Ecclesia conferendo doctrinam cum ea, quam prius auribus acceperat, expendendo internos divinitatis characteres, dona eximia quibus Amanuenses fuere instructi, certior facta esset hanc regulam esse authenticam, avidis vultibus eam amplectebatur, & tanquam consummatissimam normam Ecclesie securura commendabat. Quod testimonium con:inuâ successione nobis demum traditum est. Hoc videre est in Ecclesia sive Judaica, sive Christiana.

Cùm Deus Canonem Judaicum consignaturus esset, super:ro afflatu concitavit Ezram unâ cum viris

Magni Concilii; cui tres novissimi Propheta interfuerunt, ad revolvenda Sacra Volumina, & ad rejiciendum quicquid irrepererat, quod auctoritatem in Ecclesia non merebatur: in quo negotio postquam se exercuissent, divini Spiritus ductu, tandem totum volumen Veteris Canonis in 3 tomos Legem, Prophetas & apocrypha distribuebant: qui tomi subdivisi fuerunt in viginti duos libros; quorum numerus non evasit auctior Apocryphorum accessione; sed immotus persistit, & nunc tantillum immutatus. Hoc testimonium veterum monumentis extat conspiciendum. 1. In provincia fuisse Ezræ demandatam compertum habemus ex unanimi consensu Hebræorum. Eis accedunt Tertullianus in lib. de habitu muliebri, Irenæus lib. 3. c. 25. adversus Hæreses, Athanasius in Synopsi, Chrysostomus in Epistolam ad Hebræos, Hom. 8. Theodorus in Præf. in Cantica Sol. Augustinus lib. 2. de Mirabilibus Scripturæ. Hi omnes unâ consentiunt Ezram sive per miraculum, sive per ipsam industriam sacras literas instaurasse, & in unum volumen collegisse. 2. Divisio in 3 decantatas partes calculo Capitum Ecclesiæ comprobatur, Luc. c. 24. v. 44. Tertius tomus Psalmis designatur parte nobilissimâ τῶν ἀποκρυφῶν, ut patet quæ continet verbum eis τὸν θεόν, ut Josephi verbis utar. 3. Subdivisio in 22 libros perinde dilucet in præcis monumentis. Lex dividitur in 5 libros Gen. &c. Prioribus Prophetarum 4 numerantur, Josua, Judicæ, Samuel, Reges. Posteriores itidem 4, Esaias, Jeremias, Ezechiel, liber duodecim Prophetarum. Hagiographa novem, Psalmi, Proverbia, Job, Canticum, Ecclesiastes, Esther, Daniel, Ezra, Chronica. Hinc Samuel nuncupatur Propheta, Act. 13. v. 20. Et quod invenitur in c. 5. com. 25. Amos, dicitur scribi in libro Prophetarum, Act. 7. v. 42. Hinc Syriaca Versio ad finem Malachie

Elias Ie
vita, in
Præf. 3.
L. Mall.

Vide Pa-
mel. in
Tertull.
P. 260.
P. 785.
P. 751.

Contra
Ap. L. I.
P. 1036.

chie adjicit hæc verba, Libri duodecim Prophetarum finis. Josephus facit mentionem hujus numeri in l. contra Apionem. Origenes apud Eusebium in l. 6. Eccles. Hist. c. 19. Hieronymus in prologo galileo. Epiphanius Her. 8. contra Epicur. Cùm Talmudici computant viginti 4 libros, Ruth à libro Judicum, Tbrenos à Jeremia dispescunt, & inter Hagiographa reponunt. 4. Hic numerus non evasit auctior librorum Apocryphorum accessione: verùm immotus perstitit, inviolatùsque per omnia secula. Non diffidendum est post excessum Prophetarum Judæos Hellenistas, quibus Versio sola LXX. fuit in usu; magno estimasse libros, quos Apocryphos nuncupamus, & tradidisse conversis ad fidem Christi: verùm pari pietatis affectu nunquam suscepti fuere. Plurimum fecerunt in formandis moribus, verùm instar ducum Davidis non obtinere nomen inter viginti duos libros, ad quos solos articuli fidei solebant expendi. Non gravatur Ecclesia eos titulo Deuterocanonicorum cobonestare: verùm in Proto-canonicorum album nequaquam cooptandos existimavit, utpote carentes Canonis propriè dicti materiâ, formâ, efficiente, sine.

1. Materiâ. Quicquid liber Canonicus complectitur, consonum sit oportet veritati, quod dici nequit de omnibus, quæ in libris Apocryphis continentur. In c. 5. Tob. v. 12. Raphael unus è choro calitum apertum struit mendacium. Innuvit se esse Azariam filium Ananie. In c. 6. v. 7. docet Tobiam ritum Magicum, sc. quomodo Diabolum de possessione dimoveat cordis & jecoris piscis fumo, & visum unguento ex felle confecto cæco restituat. In c. 9. v. 2. Jud. facinus Simeonis in evocandis Sichemitis laude ornatur, cui Spiritus sanctus nigrum calculeum adjecit. Gen. 49. In cap. 15. Jud. v. 28. dicitur Jud. tb vixisse

annos centum quinque, & neminem Israeli terrorem incussisse hoc temporis intervallo, nec diu post mortem ejus. Quod verè dici non potest, sive heroico ejus facinorosi diem ascribamus paulò ante captivitatem, regnante Manasse, sive statim à captivitate. Summa venustus indicio est, illam ætatis florem attigisse, cùm ad Holofernem accederet. Nequaquam enim convenit cum antiquitatis monumentis, ut Israelita sub id tempus aliâ pace tantisper fruerentur. In cap. 6. Bar. v. 3. prædicatum est, captivos Babylone mansuros usque ad septem generationes. Jeremias vaticinatur servitutem Babylonicam non duraturam supra septuaginta annos. In c. 8. Sapient. non obscure innuitur, ac si opus à Solomone compositum fuisset; tamen si perpendamus crebras allusiones ad ludos Olympicos, (ut constat ex his vocibus *σφαίροβορῆσα, πομπῆς, ἀθλῶν, ἀγῶνα*, quæ in c. 4. v. 2. occurrunt) liquebit Solomonem librum contexere non potuisse. Quandoquidem à vita demigravit circiter annos ducentos ante initium primæ Olympiadis. In Ecclesiastici c. 46. v. 20. Samuel dicitur prophetasse postquam dormivit: cùm ex Canonica Scriptura compertum habeamus diabolum Samuelis pallio amictum vasis partes egisse. Ab autore l. 2. Mach. c. 14. Rhafis laude afficitur, propterea quòd mortem sibi consciverit. Judæus Maccabeus, quòd pro defunctis propitiationem fecerit, ut à peccatis solverentur, c. 12. v. nov. In supplemento Estheræ Haman Macedonicus dicitur, qui revera Agagæus fuit. In supplemento Danielis palàm indicatur, ac si populus Judaicus Babylone Judices potestate visæ & necis præditos habuissent: quæ res cum statu servitutis nequaquam congruit.

2. Formâ. Non eadem externâ formâ induuntur, sicutque Canoni Veteris Testamenti, ut liquet ex inscripti-
 onibus

atione characterum, qui Græci sunt: Etenim vetus Testamentum literis Hebraicis perscriptum est.

3. *Efficiente.* In texendo Veteri Testamento Spiritui sancto à manu fuere Prophetæ, qui nunquam suam causantur imbecillitatem; aut in ambiguo sunt, an pensum sit probè confectum. Post excessum Prophetarum compositi fuere Libri Apocryphi à Viris, qui à lectore candorem orant, & agnoscunt se iis erroribus posse teneri, in quos alii Scriptores inducuntur.

4. *Fine.* Canon eâ gratiâ literis mandatur, ut Ecclesiæ tradatur pro norma in omnibus, citra quorum notitiam salus æterna obtineri nequit. Libri Apocryphi nusquam in hunc modum Ecclesiæ traditi fuerunt. Si ulli Ecclesiæ, tum vel Judaicæ, vel Christianæ.

Si Judaicæ, quare non reperti sunt in albo Hebræorum? ubi Apostolus dicit Judæis concredita fuisse oracula Dei, λόγια τῶ θεοῦ, Arabes veritit,

Hotting.
Analect.
p. 262.

Verificatio Verbi Dei. Quod innuit sacros libros Judæis ex ea re fuisse concreditos, ut de vero & germano Canone testimonium perhiberent. Josephus,

D. Dieu in
Rom.

Eusebius & Hieronymus computant solùm viginti duos libros, cùm memoriam referant Canonis Judaici.

Contra
Ap. l. 1.
Euseb. l. 6.
c. 18.

In hoc albo libri Apocryphi non sunt. Si regerat aliquis hosce libros fuisse oblatos, verùm insuper habitos & repudiatos à Judæis. Retorqueo, vel stetisse per ignorantiam, vel per pervicaciam, quò minus reciperentur.

Hier. in
Prol. gal.
leato.

Non per ignorantiam. Citra dubium est viros divinitus excitatos ad hosce libros contextendis Judæos de officio in re tanti ponderis anxio animo admonere voluisse. Non per pervicaciam; Si Deus animo intendisset, ut hi libri Ecclesiæ pro regula infallibili traderentur, eodem Spiritu, quo exurati sunt, expugnasset pervicaciam Hebræorum. Ubi enim ad scopum collimat, nusquam non concinnat media, quæ ad scopum contingendum conducunt. Si

ex

ex *ulla parte in hac re à Judæis peccatum sit, in impingendo crimine non defuissent Apostoli. Novum Testamentum omnem hujusmodi culpam non solum silentio præterit; verùm è contra Christus ipse totum canonem ad tria capita revocat, ad quorum neutrum libri Apocryphi possunt reduci.*

Cùm Apostolus notet Oracula Dei Judæis fuisse concredita, talibus utitur vocabulis, quæ eos totum Canonem amplexos fuisse declarant. ἐπιστεύθησαν τὰ λόγια. ἐπεχρίθησαν secundùm Theophylactum, ἀντὶ ἑλαβον, ἐπεχρίθησαν, pro acceperunt, in manus sumpserunt. τὰ λόγια, non solummodo aliqua ex Oraculis, sed omnia. Vox indefinita perinde sonat ac universalis. Ratio plurimùm favet huic interpretationi. Nemo rem alicujus precii fidei illius mandabit, qui ad eam recipiendam non alacer & erectus est.

2. *Libri Apocryphi traditi non sunt Ecclesie Christianæ. Nulla hujusmodi Ecclesia jam tum existit, cùm primùm essent literis mandati. Si priùs scripti sint, verùm non traditi, quoad Ecclesia Christiana fuerit formata, tum traditi fuere vel in primo, vel in aliquot è sequentibus seculis.*

Si in primo, quare in Novo Testamento, ubi universum Dei consilium recluditur, oblivione sepeliuntur? Quare Christus, ubi in mandatis dat, ut Judæi Scripturas excutiant, ad hunc novum Canonem non intendit digitum? Quare Apostoli hosce libros non tali honore dignati sunt, qualem perhibent Arato, Epimenidi, vaticinio Enochii? Non liquet ullum ex Scriptoribus Apocryphis esse laudatum in novo Instrumento. Non diffitemur familia & cognata occurrere, ut patet, si conferamus Rom. 11. v. 34. cum Sapient. c. 7. v. 26. Verùm nè vel unus est apiculus ex quo fas sit inferre hæc inde commodatò fuisse accepta.

Non

Non in secundo. Melito Sardenfis, qui in hoc seculo operam navavit in edendo Catalogo Canoniorum Scriptorum, de his libris penitus silet.

Non in tertio. Origenes, qui jam tum ad idem pensum se accinxerat, commemorat solos viginti duos libros. Libros Machabaicos nominatim eradit ex albo Canoniorum. In Epistola ad Julium Africanum, quamvis certamen conserat, & militet pro veritate historiae supplementi Danielis: tamen nunquam ei venit in mentem, id cum Oraculis Dei in eodem folio collocare. Tertullianus, qui eodem floruit seculo, in Origenis sententiam concedit. Hoc tantum inter eos interest, alter Ruth libro Judicum, Threnos Jeremie annectit: alter numerat Ruth & Threnos sigillatim.

Non in quarto seculo, nè minimus rumor de hoc novo Canone auditus est: verum è contra, si consulamus Episcopos simul congregatos in Concilio Laodiceno, vel disseminatos per totum imperium sc. Eusebiam in Palestina, Athanasium in Ægypto, Hilarium in Gallia, Basilium in Cappadocia, Amphilo-
 chium in Lycaonia, quibus annectamus Cyrillum Hierosolymitanum, Epiphanium, Gregorium Nazianzenum, Ruffinum, Hieronymum: liquebit bosce omnes, ubi se conferunt ad libros Veteris Canonis dinumerandos, vel penitus omisisse Apocryphos, vel ex numero expunxisse. Non celandum est, aliquot è Patribus alibi, ubi citant libros Apocryphos, eos honorificis Epibetis condecorare: verum non disparem honorem attribuunt Pastori Hermetis, Prophetie Enochi. Tertullianus Prophetiam Enochi Scripturae titulo insignit. Origenes Pastorem Hermetis divinitus inspiratum esse pronunciat. Si Pontificii hosce libros (atque equidem Patribus ita loquentibus) in Canoniorum matriculam referre recusant, in nullum cri-
 men

Euseb. Hist. l. 4. c. 25.
 Melito Onestano fratri.
 Euseb. hist. l. 6. c. 19.

Vid. Histor. Scholast. Can. Scrip. p. 39.

men incurrimus, si dicamus Scripta Apocrypha in Canonis tabulas non perscribenda esse, quamvis ab aliquot è Patribus eisdem elogiis cumulentur.

Cap. 3.
Q. 1. de
Script.

In quinto seculo satis audacter assertitur à Jesuitis, hunc novum Canonem Ecclesie traditum fuisse. Qui hoc (inquit Beccanus) legitime definivit, fuit Innocentius Papa. Ejus definitionem secutus est Augustinus cum aliis Episcopis Africa in Concilio Carthagenensi, Exuperius cum Episcopis Gallie, Gelasius in Concilio Romano, totus denique Orbis Christianus usque ad nostra tempora.

Resp. 1. Innocentius suo decreto vel libros non prius Canonicos in Canonem ascripsit, vel libros prius Canonicos, sed ignotos Ecclesie Canonicos declaravit. Sive prius, sive posterius asserimus, universalis Ecclesia ante tempora Innocentii in errorem fuit inducitur. Si prius, in eo erravit, quod credidit totum Canonem fuisse prioribus temporibus definitum. Athanasius seculo proximè præterito asserit de Sacris Bibliis οὐκ ἀπορίσα, ἀλλὰ μάλλον ὀριζομένη. Si posterius, in eo fuerat decepta, quod usque è partem Canonis repudiasset. Et si universalis Ecclesia hallucinetur, haud dubium, quin Innocentius in sua labi possit definitione. Papæ infallibilitas tibi sine perinde tenui fulta est, ac infallibilitas Ecclesie.

2. Vel Innocentius in sua erravit definitione, vel Papa, qui autoritate non minùs eminebat, sc. Gregorius Magnus, qui nè minimum verbum in suis Scriptis de definitione Innocentii interposuit : verùm quoties Canonem commemorat, Hieronymi insistit vestigiis ; nullam præter Hebraicum agnoscit, & Machabæorum libros nominatim è numero exterminat.

3. Quicquid decantatum est de definitione Innocentii innititur Epistola ad Exuperium : & in dubio
positum

positum est, an ulla hujusmodi Epistola fuerit literis mandata ab Innocentio. Nihil de hac re auditum est ante seculum Octavum, quo quamplurimi emerferunt, qui arte pollebant cudendi fabulas, quæ ullo modo ad augendam Ecclesie Romanæ dignitatem conferre potuerunt. Æquè facile credamus solem posse duplo majorem apparere, neminemque Astronomorum notare hoc prodigium: atque ad arbitrandum inducamur tantum additamentum fieri posse ad hoc Spirituale luminare, sc. Sacrum Canonem, tacente toto orbe Christiano.

4. Si verum sit Innocentium hanc Epistolam scripsisse, itaque definitivè, tamen dici nequit Augustinum unà cum Concilio Carthaginiensi illum secutum esse. Augustinus suam aperit mentem de Canone in libris de Doctrina Christiana. Dies non perinde antiquus in literis & decreto Innocentii ascriptus est, ac in libris Augustini. Illos enim composuit priusquam dignitate Episcopali potitus fuisset. Hunc honorem assequabatur Anno 395. Innocentius Decretum suum non sancivit quoad Cathedram Papalem conscendisset. Papa non fuit ante Annum 402. Ferunt Epistolam, tribus interjectis annis, missam fuisse ad Exuperium. Quod spectat ad Concilium Carthaginense, si tertium sit, (ut Binius asserit) sequi non potuit decretum Innocentii, utpote celebratum Anno 397. antequam Innocentius Papatum obtinuerat. Si ad ullum aliud Concilium Carthaginense Becanus collimet, nequaquam vestigiis Innocentii inheret, quippe nulli Concilio Carthaginiensi præterquam tertio convenit cum Innocentio de numero librorum Canonicorum.

5. Si ad calculos revocemus, quicquid uspiam repertum est in Epistola ad Exuperium, in libris Augustini de doctrina Christiana, in quadragesimo septimo Canone Concilii tertii Carthaginensis, in decreto Gelasii,

Gelasii, nequaquam evincet novum Canonem parvi ponderis cum veteri, Ecclesie traditum fuisse hoc quinto seculo. Ultrò fatemur libros Apocryphos quandoque Canonicos appellari: Verùm Canon respectu utriusque classis non est univocum, sed equivocum genus. Augustinus utramque speciem hujus generis non pariter participem esse existimat; propterea, ubi libros recenset Canonicos, apertè indicat omnes in Catalogo non esse ejusdem momenti. Quod ab illo dictum, evidenter reliquos interpretatur in hoc seculo Patres. Agnovimus supra Judæos Hellenisticos magno estimasse libros Apocryphos, (quamvis apud illos nunquam tanti fuere, quanti Canonica Scriptura.) Ab illis traditi sunt Christianis. Tempore procedente, irrepererunt in idem volumen cum Bibliis Græcis, deinde in Ecclesiam, tandem in opinionem vulgi eò usque, ut Hieronymus in prologo ad Danielelem asserat se subjunxisse historiam Susannæ, Canticum trium puerorum, ne videretur apud imperitos magnam partem voluminis detruncasse. Hinc Doctores, ut populo placeant, cujus edificationi hosce libros inservituros existimabant, eos Canonicos non dedignantur nuncupare. Verùm ne errorem alerent, hoc plerumque interserunt, sc. hunc equivocum Canonem non esse ejusdem auctoritatis cum eo, quem Deus suâ ipsius manu consignaverat. Hinc patet quomodo ad concordiam adducamus Canonem 47. Concilii tertii Carthaginensis confirmati. à Sixto Oecumenico, ubi Apocryphi & Canonici libri pari passu ambulare videntur; & Canonem novissimum Concilii Laodiceni ab eodem Oecumenico stabiliti, qui commemorat viginti duos libros; verùm Apocryphos alto præterit silentio. Concilium Laodicenum strictè loquitur de Libris Proto-canonicis, qui divini Spiritûs calamo exarati sunt, & in accuratissimam fidei normam constituti. Carthaginense

nense latè, non tantùm de libris Proto-canonicis, verùm etiam de Deutero-canonicis, qui à pijs aliquot viris fuere compositi, & non inutiliter lecti in Ecclesia. Indè nomen Canonis æquivocè dicti sortiti sunt. Quod de aliquot ex Apocryphis libris pronunciat Hieronymus (sc. "Sicut ergo Judith & Tobia, "Maccabæorum libros legit quidem Ecclesia, sed eos "inter Canonicas Scripturas non recipit: sic & hæc "duo volumina, sc. librum Jesu filii Syrach, & Solomonis Sapientiam, legat ad adificationem plebis, "non ad autoritatem Ecclesiasticorum dogmatum "confirmandam) ad quemlibet eorum potest accommodari. Ex hisce liquet libros Apocryphos non in quinto seculo pro Canone Ecclesiæ traditos fuisse. In posteris seculis nullum est vestigium hujus novi Canonis, donec ad Concilium Florentinum & Tridentinum deveniamus, quorum autoritas non tanti est, ut inducat nos ad deserendum sensum Catholice Ecclesiæ. Hæc omnia palam faciunt Ecclesiam calculam adjecisse subdivisioni Veteris Testamenti in viginti duos libros, & numerum hunc additione librorum Apocryphorum non auctorem reddidisse.

Hactenus testimonium Ecclesiæ protulimus de Canone Veteris Testamenti. Non sicus res ibat, cùm Canon novi veteris Canonis annexendus esset. Quemadmodum Deus prius operam Ezræ in consignando veteri Canone usurpaverat: ita nunc ministerio Sancti Johannis utitur. Eò usque ejus protraherat vitam, donec omnia scripta, à quibus novum constat Instrumentum, ad umbilicum fuerant ducta; ut vir Apostolico Spiritu pradius scripta adulterina & sublestæ fidei, quæ nonnulli Ecclesiæ, sub Apostolorum nomine, obtrudere conabantur, retereret, & in lucem extraheret, & unà cum tota Ecclesiæ testimonium perhiberet de perfecta fidei norma; quam Deus ipse

Præf. in
Prov. Eccl.
Cant.
p. 346.
3 Tom.

Vid. Hi-
stor. Scho-
last. Can.
Scrip. p.
186.

in utroque Testamento conservari praeftituerat. Hoc testimonium primitiva Ecclesia ab Ecclesia seculo proxime futuro receptum fuisse, tanquam fide dignissimum, & continuam successione posteris demum traditum, dilucidum est ex veterum Diſſis, Concionibus, Disputationibus, Decretis.

P. 408.
Feuard.

1. Ex Diſſis. Irenaeus l. 4. c. 69. inquit, Scripturam esse regulam veritatis indeclinabilem. Tertullianus in lib. adversus Hermogenem appellat regulam veritatis. Sanctus Basilius in Ep. 80. ad Eustathium Medicum, νόμος ἔστι κανόνας τῆς ὁρθῆς λόγου, legem & Canonem recti sermonis. Sanctus Chrysostomus, Hom. 13. in 2 Ep. ad Corint. ἀκριβῆς ζυγὸν ἀπάντων & γνώμονα ἔστι κανόνας, exactissimam omnium terminam, normam & regulam. Sanctus Augustinus l. 2. contra Donatistas c. 6. divinam stateram. Cyrillus l. 4. Dial. Canonem fidei rectum & perfectum.

2. Ex Concionibus. Ab Apostolorum temporibus usque ad praesens seculum in more omnium concionatorum positum fuit Textum e Bibliis desumptum ad initium Concionis proponere & tanquam basin & amissam omnium dicendorum substernere; ut patet ex Homiliis, quas Veteres in suos Commentarios re-gesserunt.

3. Ex Disputationibus. Cum veteres praeliaturi essent cum Hereticis, nunquam opinabantur veritatem esse satis munitam, nisi prius eam testimoniis Scripturae circumvallassent, εἰδὲν οὐκ ἀρκεῖ μόνον ἀπλῶς εἰπεῖν τὸ εἶναι ἀλλὰ πρῶτον τὸ λαχθῆναι, οὐ γὰρ ἐξ ἀνθρώπων ἀναμένον μαστυρίαν, τῆς τῶ κυρίου φωνῆς πρέμειθα τὸ ζητέμεν. Si autem non satis est solum absolute dicere quod videtur, sed oportet etiam probare quod dictum est, non expectamus testimonium quod datur ex hominibus, sed voce domini probamus quod queritur,

queritur, inquit Clemens Alexandrinus Strom. l. 7. P. 544.
Heol.
 Δὲ τῶν ῥήμα ἢ πρᾶγμα πρῶτον τῆ μαρτυρίᾳ τῆς θεο-
 πνεύσε γράφει εἰς πηροσοφίαν μὲν τῶν ἀγαθῶν, εἰς πορνὴν
 δὲ τῶν πορνῶν. *Quicquid dicimus, vel facimus id*
testimonio divinarum literarum confirmari debet ad
confirmationem bonorum, & confusionem malorum,
 inquit * Sanctus Basilius, *Moralium regulâ 26. Hinc* * Paris.
 † Augustinus *Tract. 2. in 2 Epistolam Beati Johannis* † Froben.
rotundè pronunciat, "Contra insidiosos errores Deus
"voluit ponere firmamentum in Scripturis, contra
"quas nullus audet loqui, qui quoquo modo se vult
"videri Christianum. Author imperfecti operis in
Matthæum ita interpretatur versum decimum sextum
capitis vicesimi quarti. Tunc qui in Judea sunt, fu-
giant ad Montes. Tunc cùm videritis abominatio-
nem desolationis stantem in loco sancto, i. e. cùm vi-
deritis heresin impiam, quæ est exercitus Antichristi,
stantem in locis sanctis Ecclesiæ, in illo tempore,
qui in Judea sunt, fugiant ad montes, i. e. qui
sunt in Christianitate, conferant se ad Scriptu-
ras, &c. montes autem sunt Scripturæ Christi &
Apostolorum.

4. Ex Decretis. *Scriptura est columna, cui om-* In Epist.
nia Conciliorum œcumenicorum decreta innituntur. ad Epict.
Doctrina Concilii Niceni primi à Sancto Athanasio Severus
nuncupatur ὁμολογηθῆσα πίστις κατὰ τὰς θείας γραφάς. Binius in
 Hinc in Concilio Ephessino & Chalcedonensi Sacro-
 sanctus Evangelii codex regiâ sede in medio colloca-
 batur; ut eam omnes intuerentur, imisque sensibus
 reponerent, nihil sententiâ decretoriâ figendum esse,
 præterquam id, quod congruit cum doctrina inibi in-
 clusâ. Si hæc omnia suis momentis ponderemus, li-
 quebit Ecclesiam Catholicam inde ab initio sacras
 literas pro norma consummatissima ab ipso Deo ordi-
 natâ habuisse. Non diffitendum est autoritatem Epi-
 stola
 c

In Symb.
Apost.
Vid. Cyp.
op.

Epist. ad
Darda-
num.

stola ad Hebraeos, Epist. Sancti Jacobi, secunda Sancti Petri, secunda & tertia Sancti Johannis, Epistola Sancti Jude, libri Apocalypseos in disquisitionem olim venisse apud privatos aliquot viros: Verum nunquam ulli Ecclesie Provinciali, (quantum nobis liquet ex publicis Catechismi confessionibus, Synodorum decretis) nedum Ecclesie Catholicae venit in dubium. Ruffinus asserere non veretur, Patres hae ipsissima Scripta in Canonem conclusisse. Sanctus Hieronymus, ubi docet nec Latinos Epistolam ad Hebraeos, neque Graecos Apocalypsin recepisse, aliquot ex iis, non omnes intelligit. Ille ipse Ecclesie Latinae alumnus in eadem Epistola ad hunc modum loquitur. Nos utramque suscipimus non hujus temporis consuetudinem, sed veterum Scriptorum auctoritatem sequentes. Jam demum finitum est, quod super tertia parte perfecta regula dicere decreveram. Scriptura est à Deo ordinata in hunc usum. Nihil insuper requiritur ad constituendam amissim omnibus numeris absolutam, praeter plenitudinem, claritatem, & ordinationem divinam.

Proximè manus conferam cum iis, qui perfectionem hujus regulae imminutum eunt. Singulas partes, quas recensuimus pro virili impugnant. I. Contra plenitudinem sic insurgunt.

Obj. Omnia creditu necessaria non continentur in sacra pagina. Ut capiamus, qui, & quot libri sacri, & canonici sint, pendemus toti à traditione Ecclesiae.

Resp. Distinguendum est inter librorum canonicorum numerum, & materiam, quam libri complectuntur. I. Concedimus quantum ad numerum, nos plurimum pendere à traditione: verum haec traditio talis est, ut nullo modo labefaciet, sed potius confirmatam det plenitudinem Scripturae. Ità enim se

se habet ad libros canonicos, quemadmodum canalis ad aquam. Nihil adjicit, sed solummodo inseruit iis ad nostras manus deferendis unà cum hoc testimonio, quòd in rebus salutis tam consummati, & omnibus numeris absoluti sunt, ut nullis additamentis indigeant. Tum deinde etiamsi hæc traditio non formaliter, tamen virtualiter intra Scripturæ pomeria includitur. Universalitas, quâ omnibus aliis traditionibus antecellit, suam desumpsit originem non solum ab autoritate illorum, qui primi sacras literas ediderunt; verùm etiam ab ingenita materiæ præcellentia, quæ in singulis libris admodum luculenta est; præsertim si ipsius commissuras intento animo ponderemus. Si concedatur gratis, hanc Traditionem esse omnino extra Scripturam, non inde sequetur plenitudinem Scripturæ in necessariis ad salutem, vel minima ex parte diminui. Ecclesia non desperat de salute eorum, qui olim aliquot libros repudiârunt, quos omnes nunc dierum in album canonicorum referunt.

2. *Quantùm ad materiam, quæ sola necessariò spectat ad salutem, non pendemus à traditione.* Characteres interni cælestem hujus originem patefaciunt. Postquam Ecclesia testimonium de nominibus; & numero librorum perhibuerit, thesaurumque ibi repositum in manus nostras tradiderit; cujus fit, ex superscriptione protinus percipimus. Imago cælestis Numinis perinde conspicua est, atque effigies Cæsaris in Romano denario. Patres Scripturam Epistolam Creatoris ad creaturam appellant. Nuncia, quæ defert ad nos hanc Epistolam, est Ecclesia Catholica; quæ testatur se à manu ipsius Dei eam accepisse. Hoc testimonium moralem certitudinem nobis ingenerat. A recta ratione penitus abludit non tenere, quod ab omnibus ubique, & semper creditum est.

Verùm ubi ipsa consulimus signacula, nimirum miracula, quibus hæc literæ sigillatæ sunt; materiam, quæ ingenium spirat plusquam humanum, omnésque divinitatis characteres, inde confestim emergit certitudo divina. Etiam si hæc documenta in qualibet Scripturæ parte non sint pariter manifesta: tamen si tota compages, prout ab Ecclesia Catholica nobis tradita est, intento animo expendatur, neminem latere possunt. Peritia architecti non in lapidibus seorsim sumptis, sed in artificiosis commissuris detegitur.

Obj. Dei verbum est amissis, ad quam fides nostra est exigenda, verùm hoc non integrè & plenè scriptis mandatur. Omnia à Christo dicta totus orbis continere nequit, nedum unum volumen. Apostoli, qui prædicandi tempora aucupari solebant, plura in concionibus, quàm in Epistolis aperuerunt.

*Resp. Libenter agnoscimus nonnulla à Christo, & Apostolis dicta fuisse tradita Ecclesiæ seculis sequentibus, non per Scripturam, sed per Oralem traditionem: Verùm non inde sequitur, quæ eo nomine à Pontificis nobis obtruduntur, ad participationem regule admittenda esse. 1. Repositorium, ubi dicta illa fuere recondita, est admodum labile. Memoria rimis scatefcit. Communiter accidit, ut quæ in uno seculo gesta sunt, in proximo oblivione sepeliantur. Levicula, quæ labenti temporis flumini innatant, quandoque ad posteritatem vebuntur; cùm graviora sidant ad imum. 2. Vera ex hoc repositorio exciderunt. Citra dubium est, Apostolos intellectu cepisse omnia *δυσόλητα* Paulina, quid Spiritus sanctus voluerit per τὸ baptizari pro mortuis, τὸ habere potestatem in capite propter Angelos, & horum nodorum solutiones auditoribus suis impertivisse. Verùm super his rebus nullæ extant interpretationes Apostolicæ. 3. Falsa in locum verorum succenturiata sunt. Papias asseruit,*

runt, se ab Apostolis didicisse, quod Christus millenium regnaret. Clemens Alexandrinus, Sanctum Paulum dicere solitum esse, Cui in animo est Christum scire, Sibyllas consulat. Apud eundem ex Apostolicarum traditionum numero est, Christum unum tantummodo annum concionatoris munus praestitisse. Apud Irenaeum, Christum quinquaginta annos vixisse, & ex his viginti in opere Evangelii suas impendisse vires. Huic astutiae obtrudendi Ecclesiae privata commenta sub Apostolorum nomine dies admodum antiquus ascribendus est. Origenes innuit Doctores misisse Epistolam ad Thessalonicenses, & Sancti Pauli nomen subjecisse: quod praebuit ansam hujus Dehortationis, Ne citò à mente dimoveamini, neque terreamini, neque per Spiritum, neque per Sermonem, neque per Epistolam, tanquam per nos scriptam, 2 Epist. ad Thess. c. 2. v. 2. 4. Regulae, quarum ope vera à falsis dignosci perhibentur, fallaces sunt. Bellarminus numerat quinque.

Adver.
Hær. l. 2.
p. 192.
Fcuard.

Reg. 1. Quando uniuersa Ecclesia aliquid tanquam fidei dogma amplectitur, quod non inuenitur in diuinis literis, necesse est dicere ex Apostolorum traditione id haberi.

Resp. Hæc regula nulli inservit usui. 1. Nemo poterit sermonem conferre cum uniuersa Ecclesia: siquidem per totum orbem disseminata est. Quisque ex hac communitate consulendus est, priusquam mens uniuersae innotuerit. 2. Illi qui in uniuersa Ecclesia consuetudinem se maxime immerferunt, evincere nequeunt eam vel unum dogma pro articulo fidei habere, quod sacro volumine non includitur. 3. Si aliquid huiusmodi amplecteretur, non indè constaret id originem suam ab Apostolis derivasse. Quamvis uniuersa Ecclesia in necessariis labi non possit, tamen circa alia disparis momenti hallucinetur.

Reg. 2. *Quando Universa Ecclesia aliquid servat, quod nemo constituere potuit, nisi Deus, quod tamen nusquam invenitur scriptum, necesse est dicere ab ipso Christo & Apostolis ejus traditum.*

Resp. *Hæc regula propem'dum cum priori coincidit, eodémque ariete pulsatur. Discrimen in hoc unice situm est, hæc loquitur de agendis, illa de credendis.*

Reg. 3. *Id quod in Ecclesia universa & omnibus retrò temporibus servatum est, meritò ab Apostolis creditur institutum, etiamsi illud tale sit, ut potuerit ab Ecclesia institui.*

Resp. *Hæc regula est veritati consona. Quicquid omnibus retrò seculis invaluit, venit in usum primo seculo, quo Christus & Apostoli vixerunt: & si jam tam & ab illis servatum fuerit, divinâ Apostolicâque autoritate signabatur: Verùm nequaquam attingit scopum, in quem dirigitur. Minimè inservit discernendis veris traditionibus à falsis. Nemo usque ad huc assignavit aliquid semper, ubique ab omnibus servatum, quod non *αὐθεντικῶς* in sacra pagina reperitur; vel saltem consequentiis non invitis inde elici non queat.*

Reg. 4. *Cùm omnes Doctores Ecclesiæ communi consensu docent aliquid ex Apostolica traditione descendere, sive in generali Concilio congregati, sive scribentes seorsim in libris, illud credendum est Apostolicam esse traditionem.*

Resp. *Hæc regula est ejusdem commatis cum prioribus. Doctores in Concilio Nicæno secundo asseruere cultum imaginum esse ex traditione Apostolica. Quod decretum ex diametro adversum est Canonî Concilii non imparis momenti, omnib'que primitivæ antiquitatis monumentis. Altera pars regule ad praxin reduci nequit. Scripta quamplurimorum Doctorem inter-*

interciderunt. Quapropter non est penès nos ea versare, & revolvere. Quantum ad opera eorum, que reliqua sunt, Bellarminus desperat de exemplo in sacris literis non reperto, super quo convenit inter omnes.

Reg. 5. Id sine dubio credendum est ex traditione Apostolica descendere, quod pro tali habetur in illis Ecclesiis, ubi est integra & continuata successio ab Apostolis.

Resp. Hec regula perinde fallit atque superiores. Successio continuata gemina est, vel doctrinalis, vel personalis. Si Bellarminus ad doctrinalem collimat, incassam agit. Perinde est ac si affirmaret, id habendum esse pro Apostolica traditione, quod ita esse perhibetur in Sanctis Ecclesiis, que, quantum ad Doctrinam, Apostolorum inherant vestigiis. Si personalem, regula est falsa. Personalis successio eò loci esse potest, ubi doctrinalis desideratur. Integram successionem Græcæ Ecclesiæ concedit Bellarminus, quam Hæreticam pronunciare non reformidat. Si hæc 4, scilicet repositorium esse admodum labile, vera ab eo excidisse, falsa esse suspecta, regular, quibus vera à falsis discernenda sunt, esse fallaces, suis momentis ponderemus; liquebit ea, que Christi & Apostolorum dicta perhibentur, verum non reperta sunt in Sacris Bibliis, nequaquam in participationem regulæ accersenda esse.

2. Ponamus aliqua commonstrari posse, sive dicta, sive facta Christi & Apostolorum, que in Scriptura non complexa sunt: nullo modo plenitudinem labefactarent Sacri Voluminis in iis, que spectant necessariò ad salutem. Firmiter enim tenemus omnia tanti ponderis à Christo & Apostolis prolata, in nostris Bibliis extare conspicienda, uti supra demonstratum est. Dum dimicamus adversus traditiones non scriptas, memoriâ recolendum est, traditionem, que libros

Canonicos ad nos defert, inde nihil pati incommodi.
 1. Quippe nihil adjicit ad Scripturam. 2. In ipsa Scriptura virtualiter continetur. 3. Est omnium traditionum universalissimis. 4. In causa est, quare reliquas repudiemus. Sacra volumina ad manus nostras defert unà cum hoc testimonio, quod tam absoluta & plena sunt, ut traditionum non scripturarum auxilio non indigeant. Cùm hæc traditio reliquas omnes sub Scripturæ pedibus subjecerit, palàm est eas excipi, quæ subjecit omnia.

H. Thornd. *A Plenitudine ad Claritatem progredior. Hæc fortiter à Viro Doctissimo impetita est in Epilog. ad Tragædiam Eccles. Ang. c. 5. lib. 1. Rationibus, quæ induxerunt Reverendum Authorem in hanc Sententiam, occurrere conabor. Volumen Sacrum in tria dispescit membra, Legem, Evangelium, & Scripta Apostolorum; suosq; inflectis conatus ad evincendum hæc partes sigillatim, & sejunctim sumptas non esse cuiquam perspicuas in omnibus, quæ spectant ad salutem. Priusquam ad argumenta accedo, duo præmittenda sunt. 1. Vir Doctissimus fruit fallaciam divisionis. Quæstio ita instituat oportet: Utrum totum systema Sacrarum literarum collectivè sumptum sit perspicuum. Si probatum daret, aliqualem obscuritatem competere singulis partibus seorsim consideratis, non inde sequetur, quin omnes conjunctim posite præfulgidam lucem exhibeant. Supponamus tria lumina seorsim in tribus tricliniis subobscuram lucem fundentia. Si hæc omnia in idem triclinium simul inducæ fuerint, lux languida prius, jam serena & cornesca evadet. 2. Cùm afferat Scripturam non esse claram cuivis intellectui: notandum est, quod nihil in hoc sensu clarum dici potest. Lux meridiana luscioso oculo non est perspicua. Luculentissima scripta, si ab homine præjudiciis occæcato consulantur, tenebris*

tenebris obducta sunt. Sufficit, si modo sacra Volumina sint illi clara, qui suum deponit præjudicium, seque ex animo accingit ad usum mediorem, quæ Deus ad investigandum Scripturæ sensum instituit. Claritas duo denotat, aptitudinem in objecto, ut percipiatur; vel vires in facultate ad objectum percipiendum. Cùm asserimus Scripturam esse claram, non loquimur de claritate in facultate, sed objecto. Volumus sacras literas quoad voces, stilum & methodum ita formatas esse, ut in se satis aptæ sint à quovis intelligi, qui facultate ritè disposita instruitur. Hisce prælibatis, accedo ad argumenta, quibus claritatem legis, b. e. Veteris Testamenti labefactare conatur.

1. *Vetus Testamentum exhibet tantum figuram & umbram novi. Ex Dei consilio novum veteri velatum est.*

2. *Si Doctrina Christiana clarè tradita sit Veteri Test. nulli usui inserviebant Miracula Domini & Apostolorum, quantum ad veritatis patefactionem.*

3. *Discipulis specialis gratia fuit indulta ad intelligendas Scripturas, b. e. Vet. Test. verum id perspicuum dici non potest, quod intelligi nequit citra miraculosam divini Spiritus operationem.*

4. *Nonnulla ex Veteri Testamento desumpta, quæ Dominus noster Christus & Apostoli in novo Allegoricè interpretati sunt, hanc obscuritatem palàm denunciant.*

Ad 1. Resp. Ultrò concedimus Vetus Testamentum esse umbram novi; verum non in omnibus. Quamvis, quæ spectant ad salutem, aliquoties typis & umbris obducta sunt; (Quemadmodum Christus infans fasciis involutus est:) tamen non ita est per totum volumen. Pingitur radius solaribus, esse Deum, hominem in statu innocentie fuisse conditum, per peccatum ab hoc statu excidisse, Messiam venturum

rum

rum ad dirimendam litem inter Deum & hominem lapsum, propitiationem passionibus peragendam esse, illum solum, qui agnoscit Messiam, & in illum credit, absolutum iri à reatu peccati. Quamvis umbræ alibi occurrant: tamen non adèò dense sunt, quin sub iis mens divina facile percipiatur. Aliquoties in umbra melius videmus, quàm aperto sole. Lux mediocris lippo & tenero oculo magis grata est, quàm jubar solare. Ex Chaldaica Paraphrasi, librisque qui compositi fuère post excessum prophetarum, & ante introitum Messiae, compertum habemus, nonnullos electione Veteris Testamenti Mysteriorum Christianæ Religionis scientissimos evasisse.

Ad 2. Resp. Positâ claritate, quam propugnamus, non inde sequitur miracula Christi edita ad illustrandam doctrinæ veritatem fuisse superflua. Evidentia duplex est, vel objectiva, vel subjectiva. Etiam si veritas doctrinæ habuit evidentiam objectivam in veteri Testamento, tamen caruit subjectivâ in mente illorum, quibus oblata est. Hac de causa Christus in colloquio cum duobus discipulis, Luc. 24. 25, 26, 27. Mosem & Prophetas non obscuritatis crimine obterit: verùm ipsos discipulos dementia & socordiae infimulat. Miracula inserviunt animæ expergesciende, removende huic socordiae, & ingenerande subjectivæ evidentiae, ubi objectiva non desideratur.

Ad 3. Resp. Intelligentia doctrinæ Christianæ in Veteri Testamento est vel externa & speculativa, vel interna & practica. Ad primam assequendam non opus est supernaturali Divini Spiritûs influxu. (Dæmones, quos Deus nunquam hæc speciali gratiâ dignatus est, credunt & contremiscunt.) Ad secundam opus est pariter hisce temporibus atque olim Apostolicis. Nemò citra specialem gratiam salvificâ Scripturæ notitiâ potitur. Hæc gratia Vetus Testamētum

mentum obscuritatis non arguit. Quandoquidem hoc sensu luculentissima linea sive in novo, sive in veteri Testamento absque ea nequit intelligi.

Ad 4. Resp. Ex Allegoricis interpretationibus hoc solummodo infertur, loca Veteris Instrumenti, quae Christus & Apostoli ad eum modum interpretantur, esse caliginè offusa; non reliqua omnia. Nemo, quod scio, asserit salutis doctrinam in unoquoque textu Veteris Testamenti esse reiectam. In locis maxime tenebris obductis fateatur oportet Vir Doctissimus, hoc palam fieri, sc. Deum tunc temporis fidem non pariter claram & distinctam postulasse, atque sub novo expectat. Omnia fuere clara eodem gradu, quo creditu necessaria.

A Lege progreditur ad Evangelium. Hoc non est clarum; quippe Christus veritatem & summam Religionis Christianae usquequaque & ubique palam de-clarare, in animum non induxit.

Resp. Quamvis Christo non placuerit passim liberè eloqui: tamen sufficit si quandoque hoc faciat. Sauius Marcus dicit illum privatim discipulis suis explicuisse omnia, c. 4. v. 34. Christus ipse, Quicquid audivi à Patre, notum feci vobis, Johan. 15. v. 15. Memoriam recolendum est, Evangelium literis traditum fuisse post descensum Spiritus Sancti, cum salutis doctrina liquidissime predicaretur. E Chronologia compertum est, Sanctum Mattheum librum suum texuisse anno nono post Salvatoris nostri ascensum, Marcum anno decimo, sive undecimo, Lucam anno decimo quinto, Sanctum Johannem annum circiter tricesimum secundum. Cum hi sancti viri omnia penitè assecuti fuissent, priusquam se ad scribendum accingerent: Spiritus Zeli, quo incitati fuerunt ad propagandam impertiendamque Christi notitiam, nos certissimos facit, eos tam defecato penicillo

cillo, tamque vivis coloribus doctrinam operaque Christi pinxisse; ut inde totum Dei consilium facile edoceamur. Nullâ Christi lege cavetur, ne eloquerentur, quæ explorata habuerant de mysteriis Christianæ Religionis. Interdictum non excurrit in id tempus, quo Evangelium scriptis fuit mandatum.

Ab Evangelio pergit Vir D. ad Scripta Apostolorum. Hæc perspicua non sunt, propterea quod Apostoli obiter tantùm tractant, quæ spectant ad salutem æternam, non eâ gratiâ conferentes se ad scribendum, ut pandant summa Religionis Capita, utpote non ignari, Ecclesiam, ad quas suas miserunt Epistolas, elementa Christianæ fidei jam antè edoctas fuisse.

Resp. Non ingratis fatemur errores nonnullos, qui grassabantur in Ecclesia, Apostolis ansam præbuisse formandi suas Epistolas: Verùm non inde sequitur summa Religionis Capita obiter tantùm inibi tractata esse. Dum in redarguendis erroribus versantur, speciali ducti sunt providentiâ, summam Religionis Christianæ palàm proponere; ut non solùm curvæ lineæ, quas Heretici duxerunt, ad hanc rectam emendentur: verùm etiam ut Ecclesia seculis omnibus usque ad mundi periodum accuratissima regula suppetat. Hæc de causa doctrinæ in Epistola ad Galatas complexa verò nominatur. Spiritus Sanctus pronunciat, pacem super eos esse futuram, qui juxta hanc normam incedunt. Hinc summa in Ecclesia super hæc re emerit concordia ex temporibus Apostolicis. Mirum est V. D. se inducere potuisse ad repudiandum tam evidentem traditionem, qui passim in tutelam traditionis vires suas impendit. Nullus fidei articulus magis eminet, & altius caput suum exerit in Ecclesie monumentis.

Argumentum, quo agmen claudit, petatum est ab inter-

intervallo temporis inter *avum*, quo *sacra volumina fuerunt literis mandata*, & *præsens seculum*. Ex *rerum & morum mutatione seculis accidere nequit*, quin *obscura evaserint*.

Resp. 1. *Hæc ratio perinde militat adversus perspicuitatem doctrine ore atque scriptis traditæ. Non minùs absumus ab ævo, in quo fides Christiana primùm ore tradita fuit, quàm à seculo, in quo literis fuit mandata.*

2. *Subruit pariter claritatem monumentorum antiquæ Ecclesiæ, sive Patrum, sive Conciliorum. Ab illo tempore nova tum loquendi, tum scribendi consuetudo invaluit.*

3. *Si perspicuitatem Epitomæ fidei, & monumentorum Veteris Ecclesiæ, oppugnet; ab imis revellit radicibus fidei certitudinem, & Scepticismo latam aperit fenestram. Si Ethnicus inter certamina, quibus vexatur præsens Ecclesiæ, cupidus esset assequendi notitiam doctrine Apostolicæ; quâ viâ illi pergendum est, ut voti compos evadat? Non consulenda est sacra pagina, utpote obscura, & ad tenebras damnata: non confugiendum ad Epitomen fidei traditam ante Scripturam, nec ad veterum monumenta; eodem enim laborant morbo. Si consulat (ut suggerit V. D.) sensibilem professionem, & praxin Ecclesiæ, tum vel præsentis, vel antiquæ. Si præsentis, tum totius, vel alicujus partis; non totius, quia inter omnia membra nondum convenit. Et absorum est rationi, ad arbitrium partis stare; ubi qualibet pars est vel Actor, vel Reus; quorum neutri munus judicis est deferendum. Si antiquæ, unde mens illius innotescat, nisi ex reliquiis, quæ veterum monumentis extant conspiciendæ? Si autem hæc monumenta præ temporis intervallo occulta & involuta sint, Ethnicus ad instar Sodomitarum se incassum defatiget, dum ostium,*
ubi

ubi caelestis veritas hospitio accepta est, invenire conatur.

4. Quamvis præ temporis intervallo hominum scripta tandem obscura evadant; tamen longè secus est cum libro Dei. Homines librum nequeunt contextere, qui luculentus perstabit seculis futuris; propterea quòd ab illis prænoscì non potest, quas mutationes, quantum ad modum loquendi, varii mores introducènturi sint. Verùm Deus, utpote præditus consummatissimâ futurorum scientiâ, stylum suum ad genium & gustum cujuslibet seculi potest accommodare. Hujusce rei insignè exemplum occurrit in Cæna Domini, cùm Christus panem distribuat, tantùm dicit, Accipite, & comedite; cùm poculum ministrat, præsciens controversiarum de vino, adjicit, Bibite ex eo omnes.

5. Quamvis temporis intervallum sacra volumina in aliquibus reddat intricata, (nonnulla in lege haud probè intellectu consequemur citra notitiâ morum Zabiorum, in prophetis absque historia Maccabeorum, in Evangelio sine traditionibus Talmudicis, in Epistolis Apostolicis, nisi Gnosticorum dogmata percipiamus,) tamen Deo placitum est pro misericordia, quâ pollet, infinitâ, ea, quæ spectant ad singulorum salutem, tam dilucide proponere sine ratione consuetudinum istius ævi, quo singuli libri fuerint compositi; ut ab intellectu mediocri facillè investigentur. Hujusmodi fidei articuli sunt nobis perinde clari atque iis, qui temporibus Apostolicis vixerunt. Instar Planetae Jovis nudo oculo conspici possunt: quamvis alii, qui circumstant, instar Stellarum Medicearum, quæ circa Jovem faciunt circuitum, sine Telescopii subsidio detegi nequeant. Qui Deum votis sollicitat, ut librum aperire dignetur, circumstantias cujusque loci animo revolvit, obscuriora confert cum apertioribus,

bus, in veritatem primæ magnitudinis oculorum defigit aciem, constanter repudiat quicquid, post diligentissimum scrutinium adversum videatur, quidè complectitur, quod non invitis consequentiis indè elicitur; intervallum temporis ei in mora non erit, quò minùs intellectu consequatur, quicquid insolubili vinculo salutis annectitur. Graves querelas ultrò citròque jactamus de Scripturæ obscuritate ad morem fatuæ mulierculæ apud Senecam, quæ cùm oculis captâ esset, in ipsum meridiem crimen caliginis trajicere non dubitabat. Controversiæ non ex tenebris Scripturæ; veràm ex animo privatis rationibus inclinatio & occæcato emergunt. Sæcæ ex intellectu præjudiciis putrefacto nascuntur: quemadmodum insecta ex putri materia. Qui prudentiam Serpentis imitatur in evomendo veneno, priusquam sacros fontes delibaverit, & innocentiam columbæ in ducenda vita ad normam eorum, quæ indè edoctus est, promptus aditus ad capeffendam æternam gloriam illum non diu latebit. Jam demum Scripturæ claritatem in rebus salutis asseruimus ab objectionibus V. D. Utinam id temporis, quod in expugnanda Bibliorum sacerorum perspicuitate absumpsit, fugandis tenebris è suis ipsius scriptis fuisset dicatum.

A claritate pergo ad ordinationem divinam. Hanc variis modis oppugnatum eunt adversarii.

Obj. 1. Deus ante Scripturam datam nobis regulam prospexit, sc. doctrinam ore traditam, quæ obscure tantùm sacris Bibliis comprehenditur, veràm clarè alibi conspicienda est.

Resp. Sententia V. D. qui studia inflexit sua, ut H. Thornd. hoc ariete sacras pulset literas, ad 4 capita revocari potest. 1. Scriptura supponit regulam & compendium Religionis. 2. Quicquid continetur in hac regula obscure tantùm in Scriptura exprimitur.

3. Con-

Vid. Epi-
log. ad
Trag. l. I.
c. 31. p.
262.

3. *Consulere hanc antecedentem regulam, & juxta eam interpretationi Scripturæ terminos figere est via maxime compendiosa ad laxandas tenebras, & ad assequendum sensum genuinum.* 4. *Hæc regula invenienda est in Ecclesiæ monumentis. Qui hac methode procedit, circuitione hâc utatur necesse est. Primò oportet monumenta Ecclesiæ, h. e. Patres & Concilia consulere: tum inde eruere sensum Catholicæ Ecclesiæ in eo seculo, ubi monumenta fuere composita: inde demum traditionem Christi & Apostolorum in primo seculo. Cum hac divina virgula in manu ad sacras fodinas accedere tenetur, ut effodias cœlestis thesauri cubilia.* 1. *Libenter asserimus doctrinam Christi & Apostolorum esse in se regulam infallibilem.* 2. *Hanc doctrinam non esse quoad nos infallibilem normam, nisi quatenus in sacris literis continetur.* 3. *Methodum, quam V. D. nos edocet ad investigandam alibi hanc regulam, ineluctabili incommodo affici.* 1. *Quantùm ad usum, aliquibus impossibilis est.* 2. *Omnibus difficilis.* 3. *Nemini infallibiliter certa.*

1. *Aliquibus impossibilis est. Nemo potest commodum inde decerpere, nisi prius revolvat monumenta antiquitatis: quod pensum nè millefima pars eorum, qui accersuntur ad insystendum Christi vestigiis, valet absolvere. Quamplurimi sunt, quorum munia Secularia, ad quæ peragenda à Deo ipso designantur, cum tam operoso scrutinio in concordiam adduci nequeunt.*

2. *Omnibus difficilis. Hæc methodus nihil compendii allatura est hominibus literis imbutis, donec didicerint, quæ scripta sint authentica, & quæ sublestæ fidei. Ut res est, hoc opus non est minimi molumenti. Nullum nobis occurrit seculum sine Lectoribus, qui legitimam Patrum progeniem clam surripue-*

furripuerunt, & eodem loci vestigio monstra sua deformia non dubitârunt supponere. Si hunc superent scopulum, non minus difficultatis in assequendo germano sensu experientur. V. D. asserit fieri non posse, ut sine adminiculo traditionis, sacrarum literarum sensus pateat. 1. Propterea quod auctori non fuit in animo omnia luculenter tradere. 2. Quippe nonnulla ibidem obiter tantùm tractata sunt. 3. Quia longè distamus ab ævo, quo composita fuere. Hæc omnia equè militant adversus monumenta Ecclesiæ. Patres non usque liberè pandunt religionis mysteria, verùm de industria & consultiò quandoque abscondunt. Hoc aperto ore profitentur. τὰ μὲν ἰδιῶν παραπίπτουσαι, ἐκλέγων ἑπισημῶσ, φοβούμενοι γράφειν ἃ καὶ λέγειν ἐπιλασάμενοι, Nonnulla quidem consultiò prætermitto, timens scribere, quæ etiam cavi dicere, inquit Clemens Alexandrinus. Idem innuit Origenes ἀποκρύπτουσαι καὶ παρασιωπῶμεν τὰ βαθύπτερα, Celamus & silentio præterimus sensus profundiores. Scopus, ad quem collineârunt, us plurimùm, aliò spectat. De controversiis hodiernis statuere non potuerunt, quas ne famâ & auditione acceperant. Hinc Arrius eò insolentia processit, ut ad priora secula provocare non erubesceret; & Pelagius jaçitare solitus est, ac si antiquitas ejus favisset errori. Id damni, quod patimur in interpretandis sacris literis ex intervallo temporis, in enodando quoque scriptore antiquo pariter subimus.

Si foris alicui accidat sensum assequi, nondum res ad umbilicum perducta est. Oportet ulterius querere, an eadem mens sit Ecclesiæ Catholicæ. Ecclesiæ in duas classes diducitur; quarum altera se ad scribendam accingit, altera non. Quæ libros non contexit, altera longè frequentior est in quovis seculo. Quâ arte sis sit expiscari mentem illorum, qui nihil scriptis mandârunt, ex operibus eorum, qui scripserunt; præ-

d

sittim

Strom l. i.

P. 202.

L. cont.

Celsum;

P. 143.

sertim in tribus primis seculis, ubi scripta per pauca sunt, & Oecumenica Concilia nulla?

3: Nemini infallibiliter certa. Si quis adminiculo monumenti assequeretur mentem Catholicae Ecclesiae in uno vel altero seculo, unde exploratum habeat Christum & Apostolos idem sensisse & docuisse in primo seculo? Haec propositio [Quicquid Ecclesia tenet in uno vel altero seculo, convenit cum doctrina Christi & Apostolorum] non est vera. Si vera sit, tum vel contingens, vel necessaria. Si contingens, potest esse falsa, & deinceps certitudo de ea comparari nequit. Si necessaria, non desorent aliquos è gradibus necessitatis. Non est in primo gradu necessaria; quippe nonnulla ab Ecclesia Catholica olim accepta, jam explosa sunt. Apud antiquos creditum fuit Christum Millennium in terris regnaturum, Eucharistiam infantibus concedendam, regnum caelorum ante diem novissimum non apertum iri. Si haec propositio primo gradu necessitatis indigeat, tum secundo & tertio. Duo ultimi primum comprehendunt. Si quis regerat, propositionem ad ea, quae necessario spectant ad salutem, restringi debere; atque ita non solum in primo, verum etiam in secundo gradu necessaria est, (praedictum enim in definitione Subiecti includitur: Ecclesia est Coetus hominum, qui omnia à Christo & Apostolis tradita tanquam necessaria ad salutem, fide amplectitur.) Resp. Haec propositio his limitibus circumscripta, duplici sensu accipi potest. 1. Quicquid universalis Ecclesia tenet in uno vel altero seculo in rebus ad salutem necessariis, à Christo & Apostolis traditum fuit. 2. Quicquid Ecclesia tenet tanquam ad salutem necessarium, pro parte ejusdem traditionis numerandum est. Si primo, nequicquam agitur. Nihil toti attribuitur Ecclesiae, quod cuiusvis fidei non competit. Quicquid minimus ex discipulis Christi tenet

tenet in rebus ad salutem necessariis, est pars Apostolica traditionis. Nemo in albo fidelium nomen meretur, qui eatenus non credit. Quinetiam tantum absumus, ab infallibili regula, quantum prius. Quamvis qualibet veri nominis Ecclesia teneat omnia ad salutem necessaria, tamen alia quamplurima amplectitur, in quibus hallucinari possit, & errore teneri. Cum omnia sive vera, sive falsa in gremio Ecclesiae jaceant remissa; quo pacto, qui Ecclesiam consulit, vera à falsis poterit secernere, nisi regulam infallibili prius instructus fuerit? Si Propositio in altero sensu sumatur, veritati dissona est. Quamvis vera Ecclesia nunquam caspitet in re ad salutem necessariam; tamen per errorem inducatur ad propagandum dogma tanquam necessarium ad salutem, quod revera necessarium non est. Talis error fundamentum fidei non subruit. Quapropter per promissum non stat, quo minus Ecclesia in eam incidat. Possim olim credebatur Eucharistiam necessariam esse ad salutem tam puerorum, quam adultorum; ea de causa ab ineunte aetate protinus post baptismum aena Dominica participes fieri solebant. Hec evincunt, quod nobis non innitendam est doctrinam ore traditam, tanquam regulae regulanti, nisi quatenus in Scriptura continetur.

Quantum auguror, V. D. cujus excussimus opinionem, majori longè rationis pretextu sententiae, quam hic propositurus sum, accedere potuisset. Sacrae Litterae in omnibus ad salutem necessario spectantibus clarae sunt. Ex locis maxime claris colligendum est fidei compendium. Nobis hoc compendio munitis accedendum est ad loca obscura, ut ejus ope sensus genuinus eruatur. Interpretationes huic repugnantès compendio illicò citra ulteriorem disquisitionem rejicienda sunt. Si autem plures occurrant quarum nulla ei adversatur; ut sciamus, quae earum sit praefenda,

ferenda, voces pensitanda sunt: Quae textum comitantur, expendenda: Quae alibi extant similia comparanda: Patrum scripta consulenda. Si verò ob rationes modo prolatas dubitatum sit de Patrum mente, consultissimè faciet, qui illas eo acceperit sensu, qui cum Ecclesiae nostrae doctrina maximè congruit. Profitetur enim Ecclesia se doctrinam sequi V. & N. Testamenti, quòdque ex illa doctrina Catholici Patres & Veteres Episcopi collegerint. In dubiis cuique tutius est Ecclesiae vestigiis insistere, quàm suo privato iudicio confidere. Absonum est arbitrari, unum oculum plus videre posse, quàm clarissima Ecclesiae lumina. Eis quae perspicua sunt in Sacris literis, adhaerendum est, sive tacuerit, sive aliter locuta fuerit Ecclesia. Quae enim suà patent luce, Interpretem non desiderant. Verùm in obscuris non temerè deserenda est Ecclesiae interpretatio. Si iudicium nostrum illicò conforme reddere nequeamus illius iudicio; (penès enim neminem est ad libitum de mente sua desistere) tamen fides (ruspote in re obscura, ad salutem non necessaria, ideòque non tanti momenti, quanti sit pax Ecclesiae) apud nosmetipsos retinenda est; ne declaratione intempestivà Communitatem in partes scindamus. Inter omnes convenit, tuendam esse Ecclesiae concordiam: verùm non pariter convenit in quam sententiam, re dubià, propendendum sit. Itaque longè satius est opinionis nostrae declarationem supprimere, de cuius veritate tantopere dubitatur; quàm divulgando eam Ecclesiae concordiam in discrimen adducere, cuius conservatio pro officio omnibus incumbenti passim habetur.

Obj. 2. Non minima pars Scripturae fortuitò nata est. Evangelistae & Apostoli inopinatis quibusdam occasionibus ad scribendum fuerunt inducìi, & obiter tantùm notant quae spectant ad salutem.

Resp.

Resp. Providentia divina ad minimum pertingit apiculum in sacris literis. Etiam si aliqui ex Amanuensibus fuerint ad scribendum induci hæresibus, quæ quasi ex improvise emergebant, (ferunt enim Sanctum Johannem Evangelium suum scripsisse, ut redargueret hæresin Ebionitarum, & Apostolos suas Epistolas, ut errores Gnosticorum diluerent :) tamen firmiter tenemus supremum Numen, cui nihil accidit inopinatum, hosce Sanctos viros ita direxisse, ut errores simul retunderent, qui tunc temporis grassari cæperunt, atque etiam totam salutis doctrinam literis consignarent in consummatissimam regulam usque ad diem novissimum; ne Ecclesia quandoque decederet de via, quæ ducit ad vitam æternam. Talis regula est optimum munimentum adversus hæreses tum præsentis, tum futuras.

Obj. 3. Si Deus in animo habuisset perfectam amussim scriptis mandare, Catechismum, aut Systema componere voluisset juxta methodum artis.

Resp. Nimiam redolet audaciam Deum ad methodum astringere, quam humana excogitavit industria. *ὁ θεὸς δὲ τοῖς ὑποκρίμασι μετρίῳ τῷ θεῷ τὰ ἔργα.* Ferunt regem Persicum tentasse, an mare compedibus vinciret: Non minus temerarium est moliri, ut immensum perfectionis Oceanum in vincula nostra conjiciamus. In componenda sacra Scriptura declinavit Deus à communi regula, quæ postulat, ut homogenea simul tractemus; & veritatem, quæ intimè æternam respicit salutem, passim per totum volumen disseminavit. Ex hac methodo geminum emergit commodum. 1. Omnia molimina ad falsandam veritatem illico deteguntur. Confestim liquet, utrum pecunia accisa sit, si cum nummis conferatur ab eodem monetario signatis. 2. Si falsarii eraderent aut delerent veritatem in uno loco, nibilo secus in aliis

Author
Christian.
ad Græc.
Qu. p. 212.

aberrimè conservaretur. Quemadmodum Jacob in duas acies greges distribuebat, ut si Esau alteram invaderet, altera elaberetur salva: ita Deus eodem consilio fidei articulos undique versùs per sacras dispersit literas.

Obj. 4. Cum decreto ordinandi Scripturam in regulam, minime congruit providentia divina, quæ permittit, 1. Veterem Hebraicum Characterem in desuetudinem venire, & novum sc. Chaldaicum esse susceptum. 2. Ipsum Textum Hebraicum quandoque luxari, & aliquoties intercidere; ut patet ex Psalmis Alphabeticis. 3. Masorethas Tiberienses circa annum Domini quingentesimum, sensum totius Veteris Testamenti punctatione suâ depravare. 4. Tot varias lectiones in utrumque Testamentum irrepere, ut textus genuinus baud ferme internosci queat. 5. Textus dignitatem auctoritatè que quamplurimis obteri antilogiis. 6. Ipsa Autographa perire; adèd ut infalibiliter certi esse nequeamus, an cum eis nostra Apographa concordent. Si sacra literæ essent à Deo in normam constitutæ, providentia divina earum patrocinium suscipere, & ab huiusmodi injuriis munire non recusasset. Hæc objectio in 6 partes dispescitur, quarum singulis occurrendum est.

Ad primam resp. veterem Hebraicum characterem non permittit providentia divina in desuetudinem venire. Hodiernus character est vetus Hebraicus. Certamina inter viros clarissimos nos ab omni culpa reddent immunes, si illicò adversam sententiam non deglutiamus solidam. Liquebit periculum facienti, nihil rationi absonum ab illis in patrocinium suscipi, qui apud Judæos, exactà captivitate, primigenius Hebræorum literas permansisse opinantur. Mutatio in antiquo scribendi modo, 1. non sponte, 2. non necessario, 3. non omnino introducta est. 1. Non sponte.

Quis

Quis anima poterit effingere *Judeos*, (qui ob librum legis exustum, hebdomadam bellum uentri indicebant; annuatim, quod in *Græcum sermonem* uertebatur; qui persuasissimum habebant, magna mysteria è characteribus pendere, quæ mortem subire malebant, quàm ultrò pati, us vel minima literula periret) gratts resignasse jus suum ad omnes literas, quæ à Deo cælitus indulta, suâ ipsius manu in tabulis lapideas insculptæ, & in arca fœderis positæ fuerunt, tanquam lectissimum cimelium? 2. Non necessario. Ad hanc necessitatem evincendam gemina effertur causa.

Capell. in
diatr. de
lit. Hebr.
p. 88.

1. *Samaritani* (quos *Judei* caue pejus & angue oderant) pridem occupaverant antiquam *Scripturam*; ideo: perquam necessarium fuit novum characterem usurpare; ut hoc pacto à *Samaritanis* secernerentur. 2. *Chaldaicum* præ aliis sibi desumpserunt; quod *Chalæorum* tam lingua quàm characteri assueverant, memoriâque *Hebræici sermonis* & characteris propè jam aboleverat.

Ad primam rehero. 1. *Odium Samaritanorum*, votumque quamvis flagrantissimum, *Judeos* inducere non potuerunt, ut usum veteris Characteris repudiarent, saltem in *Hagiographis* & *Prophetis*. *Samaritani* legem solam h. e. 5 libros *Mosis* acceperunt, Abunde finem suum assecuti fuissent h. e. distinctionem, modò legem novis literis mandare instituisent, & in reliqua *Bibliorum* parte, veteri characteri nî perrexissent. 2. *Æquè* facile credamus, potestate revertendi ad terram *Cananæam* à *Cyro* concessâ, *Judeos* eò proficisci noluisse, quod *Samaritani* eam prius occupaverant: atque existimemus eos redire nolle ad usum veteris characteris quod consuetudo utendi eodem characteri apud *Samaritanos* increbuisse.

Ad secundam respondeo. 1. *Judeos* non eò usque
d 4 Chal-

Chaldaeorum linguae & characteri assuetos fuisse, ut sermonis vernaculi obliviscerentur. Cùm in aliquos incidat Nebemias non scientes loqui Judaicè, & hoc illis vitio det, palàm innuit hunc esse specialem casum, & plerosque omnes linguam Hebraicam calluisse. 2. Ponamus Judæos fuisse assuetos linguae Chaldaicae, memoriàmque primigeniæ illis ex animo defluxisse: hæc non est ratio satis valida ad introducendam mutationem. Si eam premamus, non solum characterem, verùm ipsam linguam mutandam esse juxtà evincet. Utriusque memoria pariter ex animo excefferat. Si Ezra eà re adduci non potuit, ut sermonem mutaret, nedum ut Characterem. Longè enim facilis est intermortuam characteris, quàm linguae memoriàm renovare.

Capell.
diat. de
Lit. Hebr.
p. 51.

3. Hæc mutatio non omnino introducta est. Argumenta, quibus adversa opinio innititur, petita sunt
1. ex Siclis antiquis, quibus ex altera parte inscribitur, Jerusalem Sancta, characteribus Samaritanicis. Non putandum est Samaritanos urbem illam, quam exosam habebant, hoc titulo ornari voluisse.
2. Ex nomine, quo appellatur à Judæis hodiernus Character. Nuncupatur אַרְמֵי אַשּׁוּרִי Assyriacus. 3. Ex suffragiis Eusebii, præsertim Hieronymi, qui disertè dicit Ezram sub Zorobabele aliam reperisse literas, quibus nunc utimur, cùm ad illud usque tempus iidem Samaritanorum & Hebræorum characteres fuerint.
4. Ex testimoniis veterum Judæorum, nimirum Rab. Josis & Mar Zutre.

Ut hosce nodos divellamus, prælibandum est, linguam Hebræam post confusionem duobus locis conservatam fuisse, sc. in Mesopotamia & terra Cananæa.
1. In Mesopotamia. Hæc regione destinata iis in domicilium, qui ad structuram Babelis nihil contulerant, Deo placitum est primigeniàm linguam ibi conservare.

servare. Cùm præ commercio cum alienigenis in Chaldaicam degenerare inciperet; tamen in familia Heberi & Abrahami puritatem primitivam retinuit. Vel ipsa nomina Peleg, Abraham palàm declarant, cui sermoni Sancti illi viri assueti fuerant. 2. In terra Cananea. Deus linguam Hebraeam hic conservari voluit, non in Chami aut gentis internecioni devota, verùm in Patriarcharum gratiam; ut inter peregrinandum concordia in Sermonem eos indigenis gratiores redderet. Compertum est ex nominibus locorum, priusquam Abrahamus eò loci accessisset, linguam Hebraeam apud incolas in usu fuisse. A ratione penitus abludivit opinari, Hebraeos vetera nomina extinxisse, postquam ibi suas fixissent sedes, & nova imposuisse. Etenim vel indiderunt nomina omnibus urbibus intra fines terræ Cananea, vel iis tantùm, quas suæ potestati subjecerant. Si omnibus, quid est quod Moses notet, nova nomina à Reubenitis indita fuisse iis urbibus, quas extruxerant. Proculdubio hoc sine notatione præterierat, si passim eadem consuetudo invaluisset. Si in tantùm, quas in ditione sua tenere, unde evenit, ut urbes extra ditionem Hebræorum nominibus Hebraicis insignirentur; ut Tyrus & Sidon. Ex hac causa lingua Hebræa nuncupatur lingua Canaan, Esai. 19. v. 18. Hinc emergit summa affinitas inter vocabula in sermone Hebræo & Phœnicio. Sanchoniatbon Βελτάμιν, cæli dominum, αὐδὴν justum, Μουθ mortem interpretatur. Hinc etiam non legimus quinquam vices præstitisse interpretis, cùm Abrahamus sermonem confereret cum filiis Hebræis; aut exploratores cum Rahab.

Linguam Hebræam his duobus locis conservatam, geminus emerfit character, alter in usu apud Heberi posteros in Mesopotamia, alter apud posteros Chami in terra Cananea: Character in Mesopotamia idem est

Salem, &c.

est cum Chaldaeo. Cùm Chaldaica lingua nihil aliud sit, nisi Hebraea alienigenarum commercio depravata: (Hinc Philo Judaeus nomine Chaldaici Sermonis intelligit Hebraeam, & lingua Chaldaica appellatur Hebraica, Joan. 19. v. 13, 17.) Consuetudo utendi eodem Characterè apud Chaldaeos & Hebraeos invaluit; Quemadmodum, cùm lingua latina in Italicam degeneraret, nulla in characterè mutatio introducta est. Hic Character est primigenius ab incunabulis mundi usurpatus. Hinc Plinius rotundè pronunciat, Literas semper arbitror Assyrias fuisse.

L. 7. Nat.
Hist. c. 56.

Plaut.
Poen.

Character in terra Cananea est idem cum Phœnicio, aut Samaritano. A characterè quadrato sive Assyriaco suam desumpsit originem: ut patet ex similitudine, quae inter aliquos literas utriusque Alphabeti remanet. Ex. gr. א & I, ו & V, ז & H, י & J, פ & B, ש & M. Quemadmodum ipse lingua, (ut constat ex reliquiis Punici Sermonis) à characterè tempore procedente, à primitiva naturâ desivit.

Cùm Israelita sedes suas fixissent in terra Cananea, utroque characterè promiscuè utebantur: donec populus miscellaneus à Rege Assyria in Samariam adductus, Pentateuchum Mosaicum Phœnicio characterè exaratum occupaverant. Ab eo tempore Judaeis sordere incepit. Ad extremum, captivitate exactâ, Ezra, ut populi votis obsequeretur, sancivit, ut Judaei literas Phœnicias Samaritanis relinquerent, & characterè solo uterentur, cui Abrahamus, ante introitum in Palaestinam, assueverat.

Hisce prelibatis respondeo ad 1. Siclos tantopere decantatos characterè signatos esse, quem Phœnicii ante peregrinationem Abrahami usurpaverant.

Ad 2. Character quadratus appellatur Assyriacus; propterea quod usurpatus fuit in Heberi & Abrahami

mi

mi familia, cùm in Mesopotamia commorarentur, & Ur Chaldeorum incolerent. Cùm termini Assyriaci imperii essent longius protensi, Syria & Chaldaea Assyria nomine passim innotuere.

Ad 3. Cùm Hieronymus asserat ante tempora Zorobabelis eosdem fuisse Samaritanorum & Hebraeorum characteres; verùm Exram sub Zorobabele vltias reperisse literas; hoc solùm in animo habuisse videtur, sc. ante id tempus Phœnicium characterem in usu fuisse tam apud Iudeos quàm Samaritanos: verùm exitu Captivitati imposto, Exram Sacerdotum Patriarcharum characterem vulgo non prius obvium, in publicum proposuisse: Unà cum hoc mandato, ut singuli ab usu Samaritani characteris temperarent. Literas reperisse perhibetur, sc. absconditas. Quemadmodum Hilkiâs librum hisce literis exaratum dicitur reperisse sub Josiâ imperio. Eodèm pertinent verba Eusebii.

Ad 4 resp. 1. Mar Zutra palàm in suo testimonio cœspitat; asserit enim Israelem reliquisse ארמית לשון ארמית להריוטית כתב עברית ולשון ארמית. b. e. idiom. in sive Samaritanis Scripturam Hebræam, & linguam Chaldaeam: eam à nemine non concessum sit, Cuthæos sive Samaritanos Pentateuchum Mosaicum, non in lingua Chaldaica sive Syriaca, sed in Hebræa occupasse. 2. Testimonium tam Mar Zutra, quàm Rab. Josiâ, exponendum est de mutatione, qua specie tenus factus est ab Exra. Non novum characterem introduxit, verùm veterem protulit in lucem, & ad vulgi usum restituit. 3. Si concedamus R. Josen & Mar Zutram in eam opinionem ivisse, quam Capellus iis attribuit, tamen longè plures sunt veterum juxtà atque recentiorum Iudeorum, qui secùs statuunt. Capelli argumentum (sc. quòd unius Iudæi ità sentientis, testimonium pluris est, quàm reliquorum

Præf. in
Lib. Re-
gum.
3 Tom.
p. 342.

Exc. Gem.
San. Coc.
p. 186.

liquorum omnium ab eo dissentientium; propterea quod ille asserit, quod genti suae probrum & ignominiam impingit; ceteri, quod ad gentis suae gloriam & honorem maximè facit) non est tanti ponderis, si rationis trutinà pensitetur. Æquè bene concludamus testimonium Plotini (quod Christus est Χρὸς ἄναπτος) pluris fieri debere, quàm testimonium omnium Christianorum, qui non juxtà sentiunt; quippe sententiæ accedit, quæ honorem suæ imminuit communitatis. Dedecus enim Christianæ religioni incutit, qui Christo divinam naturam adimit. Judeus, cujus autoritatem Capellus tanti estimat, ad aucupium nominis hanc sententiam potuit amplecti. In omni seculo sunt, quibus in deliciis est cum communi opinione non concinere; ut hoc pacto sibi januam fame patefaciant. Qui soli incedunt, magis conspicui sunt, quàm qui vagantur cum caterua. Nonnullorum astra non oriuntur, donec sol h. e. splendor totius gentis occidat. Ad instar lune plenissimi apparent, cùm ad oppositionem provecti sint.

Jam progredior ad 2 partem objectionis. Providentia divina permisit textum Hebraicum luxari, & aliquoties intercidere; uti constat ex Psalmis Alphabeticis.

Resp. Agnoscamus oportet eandem methodum in Psalmis Alphabeticis non semper servari, quam series literarum postulat. In Psal. 25. duo versiculi incipiunt à litera א , duo à litera ב , nullus à literis ג ד ה . Post ו versiculus adjicitur, qui incipit à ז . In Psalmo 34. literæ ח & ט in eodem versiculo junguntur, & י bis occurrit, semel in suo ordine, iterum post literam י . In Psal. 37. nullum reperitur comma, quod incipit à כ . In Psalmis III. & IIII, cùm singula Hemistichia inchoentur à litera ordine Alphabético, tria in ultimam & penultimam versum
conjectis

conjecta sunt, præter morem reliquorum versiculo-
rum, qui duobus duntaxat constant Hemistichiis. In
Ps. 145. nullum comma incipit à 3. Verùm hæc
omnia non evincunt Providentiã divinã in tutan-
dis sacris libris indormivisse. Unde compertum est,
Spiritus sanctum hosce Psalmos non itã contextuisse?
Methodo nobis obviã non usque uti tenetur, nedum
causã dicere, si aliquoties intermittat. Honor Dei
est rem abscondere, Prov. 25. Heraclitus dicere soli-
tus est, φύσις δὲ κενύεται φίλει, καὶ πρὸς τὴν φύσιν ὁ
τῆς φύσεως δημιουργός. Maximã insolentiã sapit,
conformitatẽ ad modulum nostrum à supremo Re-
ctore exigere. Perinde est, ac si ipsum oceanum com-
pedibus indueremus. Deus aliquoties methodum, cui
assuescimus, missã facit, ut nos doceat, se imbuĩ in-
tellectũ, qui nostrum multis superat parasangis.

2. Capellus ipse fatetur artem, quã Judæi in pan-
gendis poematis utebantur, oblivione penitẽs extin-
gui. Unde habet compertum, ea omnia, quæ magno
molimine ad deprimendam textũs Hebraicã purita-
tem urgentur, non esse consona regulis poeseos He-
braicæ? Nemini tutum est statuerẽ de iis, quæ ab
amissi defleunt, cui indoles ipsius amissi penitẽs
ignota est. Perinde est, ac si quis periculum faceret,
an horologium ad motum solis aptare queat, quem
motũs cælestis natura penitẽs latet.

3. Præter-
mittunt sæpenumero Poetæ, quod regula, ad quas
sua componunt poemata, postulare videntur. Carmi-
na Virgiliana Heroica sunt, quæ sex pedibus consta-
rent, tamen aliquoties occurrunt Hemistichia, &
fragmenta versuum: ubi artis Poeticæ callentissimi
nihil intercidiſſe opinantur; verũm Virgilium de-
ditã operã itã illa composuisse. Grammaticorum ali-
qui rudes artis Virgilianæ, ad instar Capelli artis
Davidicæ perinde ignari, emendare & perficere co-
nati

A. C. in
not. in.
Davidci-
dos Lib.

nati sunt, quod imperfectum esse augurabantur: verum præter mentem Authoris, qui in hac parte summam manum suo imposuerat operi. Hoc videre licet (ut notavit è nostratibus Poetarum Coryphaeus) in verbis Didonis

Æncid.
lib. 4.

—————moriatur inulta?
Sed moriamur ait —————

Persuasissimum enim habet, Virgilium stilum suum attemperantem ad incitatum, quo Dido afficiebatur, animi motum, qui plerumque sermonem solet incidere, hoc in loco nihil ampliùs dixisse. Quæ sequuntur verba,

Sic, sic juvat ire sub umbras,

Virgilio indolem non sapiunt, utpote generosa femina affectui minimè consentanea: Verùm ab aliquo Sciolo in Poetam nimis officioso appensa esse videntur ut lacunam expleret. Si, cùm in profanis versetur poematis, tam facile hallucinemur, & id imperfectum & mancum esse, quod revera non ita est, ad credendum inducamur; non temerè judicandum est de imperfectione poematum Sacrorum, in quibus pangendis conservandisque æquum est, ut existimemus providentiam divinam plus invigilasse. 4. Non verisimile est ordinem Alphabeticum culpà librariorum luxatum esse. Primà inspectione talis error non potuit non conspici, quem, quippe ad nullum privatum compendium spectantem, emendare & ultimà limâ polire non recusassent. 5. Si totum concedamus, non sequetur providentiam divinam incuriæ infirmè lantam esse in conservanda regula, quantum ad ea, quæ spectant ad salutem æternam. Materia versiculi, qui deesse perhibetur in Hebraica veritate, & extare versione Græcâ, Ps. 125. alibi in centum locis sacræ pagine reperienda est.

Jam

Jam accedo ad tertiam objectionis partem, Providentia divina permisit Masoretas Tiberienses punctatione circa annum quingentesimum post Christum natum excogitata sensum totius Veteris Testamenti depravare.

Rufworth.
Dial.

Resp. 1. Non constat Tiberienses primas textum Hebraicum vocalibus induisse. Diem longè antiquiorem sibi vendicant. 1. Extiterunt ante tempora Masoretica. Irregularis punctatio, quam Masoretas ad censuram revocârunt (ut ex. gr. omne אֵל scriptum est cum *Tzere* exceptis sex cum *Segol*: Omne אֵל cum sex punctis, excepto uno, Eccles. c. 1. v. 7. אֵל Dan. 1. 13. non extat amplius cum *Tzere*. Omnia אֵל significationis אֵל sunt cum *Cametz*, excepto uno Genesios 19. 2.) indicio est, illos vocalium figuras non finxisse; sed de vocibus prius punctatis suam tulisse judicium. Qui in Græca & Latina Grammatica omnia pensat anomala rationis tratinâ, facile ad credendum inducetur, ea ab ipso Grammatico non cusa fuisse; sed tantùm notata, prout in Classicis Scriptoribus reperiuntur. 2. Non liquet illos publicos literarum professores Tiberiade fuisse circa annum Domini quingentesimum ad hasce figuras formandas. R. Jehuda, qui composuit אֵל decessit de vita circa annum Domini ducentesimum tricesimum. Hillel Hannasi, qui computum reformavit Hebraicum, circa annum tricentesimum quadragesimum. Tunc temporis omnes promotiones Scholasticæ desierunt in terra Isruelis. Sanctus Hieronymus, qui diem extremum confecit anno quadragesimo vicesimo secundo, refert memoriam alicujus Doctoris Tiberiensis, quem consuluerat à capite ad calcem: verùm utrùm intelligat hominem, an librum, nondum convenit. Perhibetur Doctorem assumpsisse, quæ verba librum potius quàm hominem indigi-

indigitare videntur. De hujusmodi viris circa annum quingentesimum penitens silet antiquitas. Jam tum litera florere in Scholis Babylonicis, & non in Tiberiensibus. 3. Si fuerint privati aliquot & obscuri Doctores, quorum memoria in nulla historia continetur, qui puncta commenti sunt; mirum est Judaeos, praesertim Babylonicos, qui inter eruditos primatum obtinuerant, hoc inventum (nemine rennente) avidis ulnis amplexos fuisse. In aliis rebus internecina fuere dissidia: in hac summa concordia. Si altercari & vitiligatorem agere in animo habuissent, ansam arripere potuissent satis amplam ex anomaliis. Nec non eis etiam currentibus calcar addidisset inconditus Tiberiensium Sermo. Rusticitas Galilei Sermone ipsum Petrum prodebat: Tiberias autem fuit in Galilaea mediterranea sita. Hoc silentium argumento est, puncta fuisse textui appensa, non ab homuncionibus obscuri nominis nemini notis, nisi ob sermonis barbariem; verum à sacra aliqua manu, cujus auctoritas tanti erat, ut contra eam ne vel hiscere audent. 4. Mentio facta est punctorum ante annum quingentesimum post Christum natum. In ספר הפיהר (cujus author est R. Nebonia Christo Salvatore nostro antiquior, uti monet Buxtorfius,) haec verba occurrunt בְּשֵׁלֵי הַאֲתִיּוֹת לְגוֹף יְהִיָּקוֹרֵה לְנִשְׁמָה b. e. assimilantur litera corpori, & puncta anima. In ספר הוזהר cujus concinnator fuit Rab. Simeon Ben Jochai Christo centum plus minus annis posterior, vocales Holem, Schureck, & Chireck commemorantur. Etiam si apud Talmudicos nulla sit expressa mentio punctorum: tamen ubi citant Scripturam, nunquam non cum Bibliis concinunt punctatis; uti constat ex matribus lectionis & antecedentibus, & consequentibus. Si fas sit inferre, penes LXX. Biblia punctata non fuisse; propterea quod

Vid. Mo-
rim. l. 2.
Exerc. 18.
c. 2.

Commen.
Mafor.
c. II. p. 73.

Vi. Bux-
torf. de
Antiquit.
Zohar. p. I.
De ant.
punc. p.
68, 69,
70, 71.

quòd ab iis multoties discrepant: pari ratione statuamus penès Talmudicos fuisse; quippe usquequaque conveniunt. 5. Si protinus post excessum Prophetarum textus Biblicus non fuisset punctis vestitus, iam tum defuerat certa ratio legendi totum Scripturae volumen. Antecedentia & consequentia non semper hanc defectui ferre potuerunt suppetias: quoniam aliquot textus, ut Proverbia Solomonis, nullo nexu conglutinantur; nec Matres lectionis, ut in codicibus Talmudicis: quippe ibidem diligenter inseruntur ad supplendam vicem punctorum; verùm in Bibliis multùm admodum desiderantur. Hinc V. C. asserit, quòd longè facilius est legere Rabbinica scripta, non punctata, quàm librum aliquem Biblicum. 6. Elias Levita, qui novitatem punctorum primus propugnavit, eundem diem eis & accentibus assignat: Verùm accentus innotuerunt priusquam Deus Spiritum Prophetiae Israeli adimerat. Ante illa tempora Levitae in templo voce modulari consueverunt. David suos ipsius Psalmos secundùm artem canebat. Hoc fieri non potuit citra ministerium Musicarum notarum. Nullas autem notas memorant Judaei præter accentus, qui in Bibliis nostris in conspectum dantur. 7. Omnes Hebraei, (uno Elià excepto, qui vixit centum plus minus abhinc annis) uno ore pronunciant, originem punctorum referendam esse aut ad Ezram, aut ad Mosem, aut ad Adamum. Sententia unius Judaei apud Christianos famam aucupantis, non est tanti momenti, ut degravare mereatur testimonium univèrsae gentis, in qua plurimi floruerunt literis non minùs excolti. 8. Nullum est argumentum pro novitate punctorum, quod non facile diluamus. Quod vulgò adductum est ab eis, qui in hac arena dimicant; ad sex capita revocari potest.

De punct.
orig. pars
2. P. 370.

1. *Vetus Hebraeus character, sc. Samaritanus, vocalibus*

c

calibus nunquam fuit indutus. Samaritani ope trium literarum, quas Matres lectionis appellant, hodie legunt.

2. Desuere puncta in Bibliis, quibus LXX. utebantur. Ob hunc defectum aliter interpretati sunt, quam hodie in punctatis Bibliis legimus.

3. Apud Hieronymum, qui operam suam navavit ad investigandum quicquid textui Hebræo lucem afferat, nullum de punctis apparet vestigium.

4. Volumina sacra, que hodie populo preleguntur in Synagogis, non sunt punctata.

5. Keri & Ketib versantur circa consonantes, & non circa vocales.

6. In toto Talmude, tam in Mischna quam in Gemara, nulla est punctorum mentio. Ut hos nodos solvamus, quedam prelibanda sunt.

1. Post linguarum confusioem usus lingue Hebraica duobus locis sc. in Mesopotamia & terrâ Cananæâ invaluit, uti supra demonstratum est. 2. Hinc geminus emerfit character: alter, cui incole Mesopotamie assueverant; alter, cui Cananei. Prior conspicendus est in hodiernis Bibliis: posterior in Pentateucho Samaritano. 3. Postquam Abrahamus Mesopotamiam reliquisset, & in terram Cananeam peregrè fuisset profectus, posteri utrumque characterem usurpare non dedignabantur. Huius rei testimonium luculentum perhibent Sicli antiquissimi tam Assyriacis, quam Phœniciis literis proculsi. Schickardus asserit nummos Assyriacis literis signatos Hierosolymis effoscos fuisse cum Solomonis nomine, ex una parte vultum Regis, ex altera templum exhibentes. Typi Siclorum cum Phœniciis literis ostentantium ex altera parte urnulam auream, in qua Manna reponebatur, ex altera virgam Aaronis, conspicendi sunt apud Ariam Montanum. 4. Hinc lege datâ duo

De Numm.
Hebr.

De Sic.

duo exemplaria in usu fuere apud Hebraeos, alterum descriptum Characterè Mesopotamico sive Assyriaco, qui, utpote à Deo primitus datum, nuncupatur אֲרָמָאִי אֲרָמָאִי יִשְׂרָאֵל יִשְׂרָאֵל, Exod. 32. 16. alterum in Phœnicio sive Cananeo. 5. Exemplar Assyriaco sive Mesopotamico descriptum, fuit punctis indutum, (Hinc appellatur אֲרָמָאִי אֲרָמָאִי Nebem. 8. 8. h. e. liber, cujus literæ punctorum & accentuum subsidio valde distinctæ, & omnium oculis expositæ sunt) Alterum in Phœnicio sive Cananeo sine punctis. Utrumque exemplar manibus hodiernis teritur. Nemo mortaliū designare poterit auctores quibus, aut tempus quo puncta fuere appensa exemplari Assyriaco. Capellus ipse in dubio est, quinam fuerint primi punctatores, Tiberiensisne an Babylonii, an verò etiam alii.

Tempus præcisè definire videtur hæcenus ἀδύνατον, inquit Morinus. Deserit hic Eliam Levitam, qui arbitratur ultimam manum punctationi Bibliorum circa annum Domini quingentesimum impositam fuisse; & hariolatur inventionem paulò antecessisse annum Christi nongentesimum; cùm Arabes Alcorani legendi gratiâ tres vocales consonantibus adjecissent. Conjicit enim Doctores Judæorum inde originem punctorum derivâsse, & Arabum exemplo sacra volumina pinxisse. Verùm meliori fide asserere potuisset Arabes in punctando Alcorano Judæorum vestigia premere, & Biblia punctata imitari. Non minima pars Alcorani est tralatitia. Etenim est farrago ex sacris literis malè intellectis, fabulisque Talmudicis remissis concinnata. Ipsum nomen concinit cum titulo, quo sacra Scriptura insignitur apud Hebræos. Alcoranus ab Al & Koran lectio, idem sonat quod אֲרָמָאִי apud Judæos. Si Alcoranus Biblia Hebræa tum quoad rem, tum quoad nomen imitetur,

De Antiq.
punc. l. 2.
c. 15. p.

247.

L. 2. Exer.
14. c. 2.

p. 432.

Fatha,
Damma,
Kefra.

quidni etiam quantùm ad puncta? Hebræi nunquam tanti estimârunt Alcoranum, ut inducerentur sacra volumina ad illius formam exornare. Cùm Authores definiri nequeunt, nec tempus, quo puncta fuere charactèri Assyriaco appensa; rationesque quas supra recensuimus, strenuè militent adversùs novitatem, quam Pontificii iis attribuunt; non est nobis vitio vertendum, si asseramus punctationem ab incunabilis rerum fuisse, donec contrarium liquido constiterit. Quum Deus decreverat, ut totum sacrum volumen in charactere Assyriaco conservaretur; prospectum est, ut meliori muniretur vallo, quàm ceteri characteres, sive Orientales, sive Occidentales. In qualibet lingua vix plures sunt quàm quinque vocales; Græca exceptâ, in qua septem occurrunt: At Hebræi sunt quatuordecim, è quibus geminum decerpimus commodum. 1. Demonstrant, quæ syllabæ (paucis exceptis) simplices sint, quæ compositæ: longæ vocales adhibentur simplicibus, breves compositis. Ex prima inspectione intelligi queat, quæ consonæ & vocales in syllabam coalescunt, quod in aliis linguis non sine longa consuetudine discendum est. 2. Tollunt quicquid occurrit ambiguitatis, quod lectori moram injiciat. Si nullum esset inter legendum subsidium, præterquam id, quod Matres lectionis suppeditant, Scriptura passim incertitudine laboraret, quæ in Sacris alicui plena est. Hæ notula, longæ, breves, brevissima eò usque omnem homonymiam fugant; ut rudes non sine fructu in lectione Bibliorum brevè possint versari. Quæ res cum proposito divino apprimè concinit. In concinnandis enim divinis oraculis non tantùm Doctôrum, quibus lingua Hebræa familiaris fuit & vernacula; verùm etiam rudium literarum, & profelytorum salutè prospectum est. Hinc promptior & facilior aditus ad sensum à Deo indultus

indultus est, quàm in aliis linguis Orientalibus.

6. Quum exemplar in Charactere Assyriaco cum punctis tum lectu, tum intellectu fuerit longè facilius, & quoad sensum magis determinatum; Sacerdotes in sece temporum id populum celabant, permittentés nullum exemplar esse protritum & pervulgatum, præter id in Charactere Phœnicio sive Samaritano: ut cum ob defectum punctorum voces ambiguae occurrerent, & sensus non satís expositus, ad Sacerdotes illico confugeret, qui, utpote libro punctato non obstricti, varias interpretationes eudere potuerunt, & eas potissimum inculcare, quas presentium scenæ maximè inservituras noverunt. Hinc Rabbini asserunt, Jussi sumus non punctare librum legis, quia vox punctata omnem sensuum varietatem, & multiplicationem tollit. Ut Sacerdotes hanc technam larvâ induerent, passim prædicabant punctationem esse partem legis Oralís Mosis traditæ in Monte Sinai, quæ per traditionem vi memoriæ propaganda, & non temerè vulgo in scriptis prostituta est. Hinc liber in Assyriaco caractere à Deo per Mosen datus tam abditè latuit, ut Israelitæ dicantur multos dies egisse sine lege, 2 Chron. 15. v. 3. Hinc cum Jehosaphat res Ecclesiasticas reformaret, hoc exemplar in publicum protulit. Levitas misisse perhibetur unâ cum libro legis Jehovæ per civitates Jebuda, 2 Chron. 17. 9. Hic liber sub imperio Regum Idololatricorum ad pristinas damnatus latebras Josiæ temporibus denuò detectus fuit ab Hilkiâ Sacerdote, qui antecessorum astutiam comprobare noluit. Inusitatum spectaculum omnes fecit attonitos, & in stuporem redegit. Postquam character Phœnicus Samaritanis esset relictus, & Assyriacus jussu Ezræ publicè usurpandus; vetus consuetudo habendi unum exemplar publicum sine punctis, aliud privatum cum punctis

R. Bechai
in Cap. II.
Num. 5.
v. 15.

L. Cozzi 3.
c. 22.
Vid. Morin. l. 2.
Exer. 13.
p. 421.

Eli. Levit.

Vid. Hali-
coth O-
lam, non
procul ab
initio.
Constan.
L'emp.
p. 62.

brevi revixit. Scriba raro sui privati compendii immemores studia inflectebant ad arcendum populum ab usu facilioris exemplaris, apprimè callentes eum eò lubentiùs ad pedes Rabbiorum sessurum. Hinc constante famâ atque Hebræorum sermone celebratum est, punctationem Bibliorum spectare ad legem Oram, quæ publicè in scriptis minimè doceri debuit: Quamvis discipulis liceret signis notare & conscribere, quæ excidebant ex ore Rabbiorum, quæ tamen occultabant, & מגלת סתרים librum occultorum vocabant. Hisce prælibatis,

Ad 1. resp. Quamvis liber legis Samaritano ebractere exaratus non pingeretur vocalibus: tamen alter Assyriaco fuit iis indutus.

Ad 2. LXX, utpote publicæ personæ in legatione ad Ptolomæum nihil efficere audebant, præterquam quod publicâ autoritate fuit signatum. Cùm autoritas publicum usum Bibliorum punctatorum non comprobaret, necessitas temperandi ab iis, LXX Interpretibus incubuit, dum in contexenda versione Græcâ versabantur.

Ad 3. Quamvis Sanctus Hieronymus ad miraculum fuerit industrius in comparanda Sermonis Hebraici notitia, tamen liquido constat illum maximam suæ peritiæ partem hausisse à Judæo, qui Nicodemus appellatur. Quo precio (inquit) Barbanum nocturnum habui præceptorem: timebat enim Judæos, & mihi alterum exhibebat Nicodemum. Hic Judæus, qui interdum ad Hieronymum accedere verebatur, non consultum putavit, tam grande arcanum atque puncta in scriptis recludere: præsertim cùm memoriâ recollares, quòd ab eo magis penderet Hieronymus. Nihil Judæum ad retegendum tale mysterium potuit allicere præter thesaurum ingentem, ab Hieronymo, qui mundi opulentiæ valedixerat, non expectandum.

Hinc

Epif. ad Pam.

Præf. in
Job. p.
345.

Hinc commemorat se ob unius voluminis intelligentiam, Lyddaem quendam non parvis redemisse nummis. Si silentium Hieronymi sufficiat arguendæ punctorum novitati: parili ratione concludamus Paraphrases Onkelosi aut Jonathanis diem non ad eò antiquum sibi vindicare; quippe de iis penitus silet Hieronymus.

Ad 4. Biblia non punctata in Synagogis prelecta sunt; quippe ita in usum venerat apud majores, quorum vestigia usquequaque premunt hodierni Judæi, ubi à ratione maxime abluunt. Ad corroborandam praxin suam aliquot ex iis asserere non reformidaverunt, puncta polluere librum Synagogicum.

Ad 5. Kerî & Ketib sunt nota in Exemplar Hebraicum vocalibus non vestitum.

Ad 6. Quamvis Systema legis oralis in Talmude scriptis mandetur; tamen subobscurè mysterium punctorum recluditur. Authores, utpote Doctores non minimi nominis, apprimè callebant, silentium in hac re plusquam in ulla alia sibi profuturum. Hoc unico mysterio celato, quamvis cetera omnia relecta sint, necesse est, ut populus pro interpretatione Scripturæ pendeat ex judicio Rabbiorum. Aliquantò post ingruente majoris dispersionis metu, hæc ratio paulatim evanuit. Jam demum plurimi cæperunt punctorum memoriam facere, formamque in scriptis pingere. Hinc Elias ad asserendum inductus est, post exactum opus Talmudicum puncta excogitata fuisse: eam revera tunc temporis non fuerint inventa, sed tantam in scriptis singulorum oculis magis exposita.

2. Si concedamus gratis Tiberienses primos vocales determinasse, & cum iis Biblia pinxisse; non inde sequetur sensum esse depravatam, aut detortum

ad placitum Hebræorum. Si pensitemus loca palmaria, quæ errorem Judaicum altis confodiunt vultu-
neribus, Ex. gr. Esaiæ caput 53. Dan. c. 9. v. 24.
constabit sensum ad quem vocalibus determinantur,
maximè favere Christianæ Religioni. Si in animo
habuissent Tiberienses sensum Scripturæ ad gustum
suum accommodare, sine dubio hisce palmariis locis
talem punctationem imperitivissent, quæ tanquam le-
thalis arundo haberet lateri Christianæ Religioni.

- L. 2. Exer. Morinus non veretur asserere Masoretas elusisse
12. c. II. splendidissimum divinitatis testimonium, Es. 9. v. 6.
P. 390, (pro קָרַן enim legunt קָרַן .) & corrupisse insignem
391. textum in patrocinium passionis Domini passim pro-
latam, Ps. 22. v. 17. (pro כָּרַן legunt כָּרַן) Ve-
L. 2. Exer. rum ad 1. respondeo, ipsos Judæos non diffiteri ter-
22. c. 6. tias personas formæ Activæ plerumque accipi Passivè;
P. 589. itaque קָרַן potest idem sonare, quod קָרַן , si indo-
lem Hebræici Sermonis comprobare velimus. Si con-
cedamus votem Activæ sumendam, perinde est quan-
tùm ad sensum; modò quisque, aut Spiritus Sanctus
subintelligatur. Ad 2. resp. 1. Masoretas nequaquam
Psalmistam corrupisse. Arbitrantur כָּרַן significare
foderunt. Etenim notant hanc vocem in sacra pa-
gina bis occurrere; semel Es. 28. v. 13. semel in hoc
Psalmo, verùm duplici significatu. Apud Esaiam ci-
tra controversiam est, Sicut Leo. Ergo in Psalmo
diversâ significatione accipi debet, quæ alia esse non
potest, quàm foderunt. 2. Nulla reperitur in hac
voce anomalia, cui lingua Hebræa non assueta est.
In כָּרַן pro כָּרַן & per Epenthesein inseritur, ut in
C. IO. V. 14. קָרַן pro קָרַן apud Oseam, & הַמְלָאֲנִים pro
L. 2. c. II. הַמְלָאֲנִים apud Samuelem, & ו convertitur in ו ,
V. 1. ut נָשָׂא pro נָשָׂא Ezra 10. v. 44. 3. Si sensus
sit depravatus, aut detortus; tamen hæc inflexio,
(si fidem habeamus ipsis Pontificiis) veritati nibil
officit.

officit. Bellarminus digitum intendit ad medelam, Possumus, (inquit) si volumus, puncta detrabere, & aliter legere.

Jam deventum est ad 4. objectionis partem. Tot varias lectiones in utrumque Testamentum irrepere divina permittit Providentia, ut textus genuinus haud ferme internosci queat.

Resp. Non inviti concedimus extare varias lectiones in utroque Testamento. Non existimamus donum tale calitus singulis librariis fuisse indulsum, ut ne vel latum unguem a primis autographis aberrare potuerint. Nihilominus firmiter tenemus, hasce lectiones non esse tot, aut tanti momenti, ut inde merito vereamur, ne textus genuinus in discrimen adducatur.

1. Non sunt tot in veteri Testamento, quot perhibentur. Ludovicus Capellus ex variis veteris Testamenti libris, ex veteris & novi locis parallelis, Judaeorum Keri & Cetib, codice Samaritano, variis Editionibus textus Hebraici, translatione LXX Interpretum, Chaldaicis Paraphrasibus, translationibus Aquile, Theodotionis, & Symmachi, vulgatae editione, translatione Syriacâ, & Arabicâ, notis Masoreticis, Commentariis Rabbinorum, recentioribus Interpretibus, collegit 1826 varias lectiones, uti constat ex summa, quae ad calcem Critica Sacra à Capello filio pompaticè apponitur. Verùm quâ lege omnes haec discrepantiae variarum lectionum nomine insignirentur, nondum habemus compertum. Variæ lectiones propriè dictæ sunt discrepantiae in codicibus Hebraicis melioris notæ. Ubi Capellus se accingit ad deprehendendas varietates in codicibus Hebraicis, notat solummodo 4 circa puncta, novem circa literas, 4 circa voces, unam solam circa integros versiculos. Quantùm ad alias, quæ aliunde colliguntur, variarum

arum lectionum nomen minimè merentur. Si nobis persuadere voluisset ex varietatibus in antiquis versionibus patere, earum concinnatores coràm habuisse exempla, quæ perinde discrepabant atque versiones ab hodierno codice Hebraico, demonstrare debuerat, 1. Translatores nè vel latum pilum aberrasse in reddendis vocibus Hebraicis. 2. (Si tam faustè evenerit) Librarios nunquam suo defuisse officio. Quandoquidem varietas imperitiæ aut incuriæ in horum altero vel utroque ascribatur juxtà atque defectui in exemplaribus Hebraicis. 3. Ostendi oportuit, quare Masorethæ ad stuporem industrii in omnibus notandis, quæ spectant ad textum Hebraicum, silentio præterirent discrepantias in Hebraicis codicibus, quos olim extitisse opinatur. Quod scribit ad conjecturam suam de vocibus Hebraicis, quæ olim fuerunt in exemplaribus, quibus versionum concinnatores utebantur, non magni ponderis est. Simeon de Muis proficitur tempus fuisse, cùm eadem persuasio animum suum occupasset, quæ Capelli mentem tenuit. Operam navabat, ut codicem Hebraicum ad vulgarem versionem reformaret: quemadmodum Capellus ad illam ceterasque versiones. Invertebat vocabula, addebat nonnunquam, aut subtrahere literas, quibusq; in locis videbatur sibi pulchrè divinasse. Verùm tandem puduit illum vanitatis & Solacismorum, quos in librum alioquin elegantissimum invexerat, puritatisque textus Hebraici acerrimus defensor evasis. Si quis Capelli vestigiis insisteret, & veritatem Hebraicam antiquis versionibus conformem reddere moliretur, perinde facturus est, ac si solem ipsum ad horologium aptaret. Non decet quenquam in libro Dei esse tam ingeniosum.

2. Quemadmodum variæ lectiones tot non sunt, quot perhibentur, in veteri Testamento: ità in neutro tantâ

tanti sunt ponderis, ut merito vereamur, ne in discrimen adducatur textus genuinus. Rusworthi *Dial.* Variatio de mendis, quas verisimile est præ librariorum incuria in omnia exemplaria irrepsisse, non magni momenti est apud eos, qui ipsos codices versârunt. Si cui, qui à partibus ejus stat, visum fuerit prælustrare 2384 varias lectiones collatas à Roberto Stephano ex 16 exemplaribus novi Instrumenti, ceterâsque notatas à Ludovico Capello, Luca Brugensi, clarissimisque viris, qui in edendis Bibliis Polyglottis operam navârunt, experietur indè nihil detrimenti accedere ad textum in iis, quæ ad fidei spectant fundamenta. Quandoque utraque lectio retineatur sine ullo damno Analogiæ fidei illato: aliquoties facile est ex antecedentibus, & consequentibus percipere, quæ lectio sit preferenda, quamvis neutra cum Analogia fidei non concinat. Plerumque ipsa Analogia palàm indicat, quæ sit repudianda. Eò usque invigilavit Divina Providentia, ut omnia ad salutem spectantia integra illibataque conserventur. Res non secus iuit cum scripto, quam cum essentiali verbo. Nè vel unum os confractum est. Tentatori indulsum fuit corpus, non animam, vaginam, non gladium divini Spiritûs impetere. Dum invehimur per mare fluctuantis mundi, variatio pyxidis non impedit, quo minùs plenissimis velis in tranquillum portum tandem deferamur. Non sunt tanti momenti ejusmodi errores, (inquit Bellarminus) ut in eis, quæ ad fidem & bonos mores pertinent, Sacra Scripturæ integritas desideretur.

Proximo loco ad quintam objectionis partem progredior. Textus Sacri Autoritas quamplurimis obteritur antilogiis, dignitasque illius deprimitur. Exemp. gr. Arphaxad dicitur Sale gennisse, Gen. 11. v. 12. verùm Cainan ejus perhibetur pater, Luc. 3. 36.

David

David mille & septingentos cepit equites, 2 Sam. 8. 4. mille currus & septem millia equitum, 1 Chron. 18. 4. Jetra Amase pater Israelita dicitur, 2 Sam. 17. 25. Ismaelita, 1 Chron. 2. 17. David aream & boves ad Holocaustum ab Arauna emit argenti Siclis quinquaginta, 2 Sam. 24. 24. Siclis auri sexcentis, 1 Chron. 21. 25. Solomoni erant praesepiorum quadraginta millia, 1 Reg. 4. 26. quatuor millia, 2 Chron. 9. 25. Jehojachin, cum regnare inciperet, natus erat octodecim annos, 2 Reg. 24. 8. octo annos, 2 Chron. 36. 9. Ahazia rex Juda, cum suum auspicaretur imperium, viginti & duorum fuit annorum, 2 Reg. 8. 26. quadraginta & duorum, 2 Chron. 22. 2. Zacharias inter templum & altare interfectus filius appellatur Jehojade, 2 Chron. 24. 20. filius Barachie, Mat. 23. 35. Allegantur verba ex Jeremia, Mat. 27. 9. quae apud Zachariam solum leguntur, Zach. 11. 12. Verba Paulina, Act. 13. 20. ex diametro adversantur temporum supputationi, 1 Reg. 6. 1. Marous dicit id fuisse factum sub Abiathare, c. 2. v. 26. quod factum legimus sub Achimeleco, 1 Sam. 21. v. 1. In descriptione Christi genealogicâ non convenit inter Matthaeum & Lucam.

Resp. 1. Si haec omnia varia sint quae fato aliquo sinistro in textum irrepserunt; tamen inde non bene inferitur, Scripturam normam esse non posse in omnibus ad salutem spectantibus consummatissimam. Etenim in locis quae nullum ad salutem habent momentum, nulla haecenus reperta est discrepantia. Leviora sunt haec, caeteraque omnia, quibus Pontificii Bibliorum dignitatem solent deprimere: nec magis impediunt, quò minus Scriptura omnium mensura fit ad eternam in caelis spectantium durationem; quàm Solis maculae, quò minus motu illius rerum in terris durationem metiamur,

2. Non

2. Non *ivavlia* sunt, sed tantum *ivavliav* *ivavliav*. Quamvis primo aspectu adversa videantur, tamen, re propius inspectâ, summa se prodis concordia. Arphaxad Sale genuit non immediatè; verùm mediante Cainane: sicut Foram Uzziâ genuisse perhibetur, mediantibus Abaziâ, Joâ, Amaziâ. Quemadmodum Matthæus hosce tres silentio præterit Tessaredacis gratiâ: ita Moses Cainanis omittit memoriam ad Decadem conservandam. Ab Adamo ad Noam decem recensuerat generationes: totidemque à Noa enumerat ad Abrahamum. Conciliatio hæc minimè Mosis adversatur Chronologiæ, cum Arphaxadum asserat Sale genuisse anno ætatis tricesimo quinto: genuit enim Cainanem decimo octavo, Cainan Sale decimo septimo: & sic anni complentur triginta quinque, quos Moses Arphaxado avo attribuit.

Cùm David cepisse dicitur Mille, subauditur *ככ* currus. Non infrequens est in Bibliis ejusmodi Ellipsis. Per equites septingentos non oportet tot intelligere homines, sed tot decurias, quarum singule ex mille viris constabant: atque sic apprimè convenit Samuelis numerus cum eo, quem Liber Chronicorum commemorat.

Jetra Amase pater prosapiâ fuit Ismaelita: Israelitaq; verò Religione.

David boves, ligna, & aream Arauna quinquaginta emit argenti Siclis. Exindè, cùm compererat, voluisse Deum, ut eò loci templum edificaretur, totum montem Morijab sexcentis auri Siclis mercatus est.

Divisa fuere præsepia Solomonica in majora & minora. Majora ex minoribus decem continebant. Libro Regum intelligamus oportet minora: Libro Chronicorum majora. Quatuor enim majorum millia minorum

minorum quadraginta milia constituunt. Hujusce ansam conciliationis ipse dederunt voces. In libro Regum מלך, Chronicorum מלך. Jod numeri nota denarii inseritur ad innuendum unum horum septorum decem priorum includere.

Jehojabin, patre adhuc regnante, in imperii consortium fuit ascitus. Oño annos natus unà cum patre tenere capit principatum: verùm autem decimum octavum annum attigerat, cùm imperium solus aspiceretur, patre ejus in Babylonem abducto.

Liber Regum etatem notat Abazie, cùm primam rerum potiretur. Liber Chronicorum etatem regni domus Omri usque ad Abaziam filium Athabie Omri nepitis. Quandoquidem ex illo tempore, quo Omri capit ad clavum federe, ad Abaziam anni erant quadraginta duo.

Jehojade Zacharie patri duo fuere nomina: iraque nihil obstat, quò minus, qui veteri Testamento filius appellatur Jehojade, novo Barachie nomine perhibeatur.

Jeremias nominatur, ubi apud Zachariam solum reperitur textus. Jeremias enim in Prophetarum posteriorum volumine primum olim tenebat locum: uti constat ex Hebræorum monumentis. Solenne autem est, ubi plures ad unum volumen componendam sua studia contulerint, quicquid ex parte illius quacunque allegatur, sub ejus proferre nomine, qui agnoscitur ducit.

Verba Paulina, Act. 13. v. 20. supputationem temporum, 1 Reg. 6. 1. nequaquam adversantur. Hæc enim, ὡς ἔτι καὶ τριῶν αἰώνων καὶ τετρακοντα, non referenda sunt ad sequentia ἔδρα καὶ κρήνη· verùm ad antecedentia, hoc sensu, Post hæc, quæ facta fuere annis quadringentis quinquaginta, Deus dedit Judices usque ad Samuelem. Nam Sanctus Paulus, v. 17.

de

de electione loquitur Patrum, quæ cepit ab eo tempore, quo Ismael fuit exterminatus, & dictum fuit Abrahamo, In Isacco vocabitur tibi semen. Ab illo tempore ad terram, deletis Cananeis, occupationem anni erant quasi quadringenti quinquaginta: sc. ab Isacco nato ad legem traditionem 400. à lege tradita ad introitum in Canaan 40. ab ingressu, Cananeis deletis, ad distributionem, octo. ut inscribitur ad innumendum, ex usu Apostolorum loqui communi, qui numeros rotundare solet.

Abiasbar, cum David panes ederet proposititios, erat Sacerdos, nempe Abimeleci patris Vicarius. Verisimile est Marcum Abimeleci nomen retinuisse, & Abiasbaris fecisse memoriam, quippe notioris ob Ephod allatum ad Davidem, obque Pontificatum sub insigni illius imperio diu gestum.

In describenda Christi genealogia nulla est inter Matthæum & Lucam discrepantia. Matthæus enim Josephi describit stemma: Lucas Virginis Mariæ. Jacobus pater fuit Josephi, Mariæ verò Heli. Verisimile est Lucam, cum videret genealogiam Josephi à Matthæo contextam, accinxisse se ad describendum etiam Mariæ genus; ut veritatis Christianæ hostibus cavillandi ansam præcideret, omnibusque partem faceret Jesum Nazarenum, sive Josephum patrem, sive Mariam matrem spectamus, stemmate prognatum esse Davidico. Si verba hæc apud Lucam, ut ἐπιζήτησεν οὐδὲν ἰσχυρῶς parenthetica esse dicamus, parenthesinque finiamus post ἰσχυρῶς hoc sensu, Jesus (ut ἐπιζήτησεν οὐδὲν ἰσχυρῶς, ut existimabatur filius Josephi) revera filius fuit Heli, h. e. nepos ex Mariæ filia, conciliatio minimè coacta sed perquam commoda videtur. Hisce non dissonum est, quod tradunt Veteres de V. Mariæ patre, quasi Joachim illi fuisset nomen. Eli est vox contracta pro Eliakim.

Joakim

Joakim autem & Eliakim idem significant, promiscuèque usurpantur. Ubi apud Lucam Neri dicitur pater Salathielis, apud Matthæum Jeconias, idem non est apud utrumque Evangelistam Salathiel. Salathiel enim Matthæi genitus fuit post captivitatem Babylonis, & genuit Zorobabelem: verùm Salathiel Lucæ ante vel saltem ad initium deportationis. Quandoquidem Zorobabel filius illius, captivitate exactâ, id ætatis attigerat; ut sub ejus auspiciis populus ad patrias rediret sedes.

August. de
conf. evan-
gel.
Buxtorf.
Anticrit.
Solom.
Glafs. Phi-
lo. Menasse
Ben Ifr.
Concil.

*Digitum tantùm intendo ad solutionum capita. Si cui in animo sit plura videre, ardeat oportet scripta Clarissimorum Virorum qui suos impenderunt conatus, ut literas sacras ab antilogiis vindicarent. Si displiceant eorum solutiones, non illico accusanda est Scriptura, quasi laboraret antilogiis; verùm adoranda est potius ejus profunditas, quæ ingenii bolide humani nequit exquiri. Placuit Spiritui sancto *δυσκόλην τὴν* inserere; ut in versandis Bibliis animus sit magis intentus; ut ferventiores sint preces nostræ pro auxilio divino; denique, ut plura sit veritas inibi reposita. Flocci facimus, quæ trita & facilia sunt. Ex hæc re asserunt Hebræi aliquot in sacris literis esse nodos, quorum speranda non sit solutio donec venerit Elias. Haud bene merentur de Scriptura, qui cùm occurrat nodus, nec solvere conabuntur, nec Eliam manebunt: sed illico vestigiis insistent Alexandri, qui fatalem Gordii nodum ense dissecuit, quem explicare nescivit. Cùm enim turpe ducant, suam fateri ignorantiam, protinus in librum sacrum involant, mendosum esse pronunciant, eandemque sibi castigandi sumunt licentiam, quâ uti solent Philologi, cùm in profanis versentur: quasi utrorumque fors esset æqualis, & in utrisque conservandis invigilaret pariter providentia. Quemadmodum*

modum Deus omnium conservator est hominum, maxime vero fidelium: ita etiam librorum, maxime vero eorum, qui fidem complectuntur. Humana Solomonis scripta intercidere permisit verum sacra ab interitu asseruit. Evangelicam commemorata divina voluit sapientia sacro exstare Canone, ut comperire habeant omnes, Authorem fucum nullum fecisse. Qui enim eo consilio cogitata sua literis mandant, ut Lectorem irretiant erroribus, stylum suum solent lenire, sollicitoque anima rejicere, quicquid discrepare, & cum reliquis libri partibus non concinere videatur. Deceptoris verba oleo leniora sunt, Ps. 55. 21.

Nunc demum ad sextam & ultimam objectionis partem devenimus est. Ipsa Autographa perire permisit divina providentia, adeo ut infallibiliter certi esse nequeamus, an cum eis nostra concordent exemplaria.

Resp. Infallibiliter certi perhibentur, qui talem cognitionis gradum adepti sunt, ut falli non possint. Ad certitudinem hanc assequendam tria requisita sunt. Proximè, ut Deus jubeat, nos in naturam objecti inquirere. Mox, ut ad naturam humanam indolem dispositus sit intellectus. Tertio, ut objectum sit evidens. Cum autem varia sint cognoscibilium genera, varia fit oportet evidentia; Mathematicorum alia, alia Moralium, alia juris, alia facti. Hoc unice requiritur, ut quod nobis intelligendum proponitur, evidens sit, quantum fert illius natura: Ubi occurrunt hæc tria, protinus infallibilis emergit certitudo, utpote fundamento suffulta minimè fallaci, scilicet Conditoris perfectione, cui ex diametro repugnat in mandatis dare, ut rei assequamur notitiam, & tamen intellectum ita formare, ut hallucinari possit, cum objectum perspicuum sit. Perspicuitas enim unicum est christi divinitus institutum, quo verum à falso internoscitur. In re, quam præ manibus habemus, hæc tria non desiderantur. Non dubitandum est, quin velit Deus, ut

inquiramus, an Autographis congruant exemplaria. Hoc enim scire plurimum nostrâ interest; ut si, scrutinio factior constiterit ea non concordare, aliam investigemus regulam, ad quam fidem morèsq; nostros componamus. Nec ambigere oportet, ap; quandoque disponi non possit intellectus ad naturam humanam indolem. In objecto denique tantum elucet evidentia, quantum patitur illius natura: Quod latebit neminem qui hac quatuor intento animo pensitat.

1. *Universalem Ecclesie traditionem, unam eandemque auctoritatem per omnia secula Apographis tribuentem, quam libri Prophetica Apostolicaque manu exarati sibi vendicarent, si in hunc diem perstitissent.*

2. *Providentiam divinam. Suprà enim demonstratum est, Deum in animo habuisse, ut Scriptura Ecclesie sit amissa per omnia secula usque ad mundi periodum. Itaque sine excidet, nisi eò usque invigilaverit, ut in rebus maximi momenti non aberrerent Librarii.*

3. *Characteres internos. Priùs patefecimus verbum revelatum perquam necessarium esse. In necessariis autem sua non deesse solet Deus Ecclesie. Quinetiam non dubium est, quin viam divinam elegerit sapientia ad conservandum hoc verbum convenientissimam. Huic proposito maximè quadrat scriptura. Nulla autem est scriptura, in qua reperti sunt tot divinitatis characteres quot in exemplaribus hodiernis. Itaque completè tanur necesse est verbum Dei revelatum, ipsisque congruant Au. ograp. is.*

4. *Curam Librariorum in Bibliis describendis. Quantum ad Vetus Testamentum, liquidò constat Hebraeos ad miraculum & stuporem fuisse industrios. Illis enim longè optatius erat facta subire tristissima, quam ulirò permittere, ut minimus interiret apiculus. Indè fuit, quòd in numerato haberent librorum singulorum versus, voces, literas, medietates. Totam legem memori. er tenebant quamplurimi. Ad curam hanc vinculis*

culis fuere obstricti arctissimis. Nulla enim sunt invisamenta ad studium & diligentiam fortiora, quam militas & honor: quae duo apud Hebraeos ex hujusce monumenti conservatione plurimum pendebant, in quo patres eorum majoresque omnes nominatim habentur, nec non jus divinum ad Terram melle lacteque abundantem.

Quantum ad Novum Testamentum, liquebit, curam adhibitam fuisse non disparem, si in memoriam revocemus tribus primis Centuriis multa Christianorum milia Christi fidem sanguine suo signasse. Si autem apud illos tanti erat, ut pro ea animam profunderent non reformidarent, sine dubio nihil illis charius fuit antiquisque Novo Testamento, quippe monumento unico celsitatis dato in quo complexa est haec doctrina. Si autem Testamentum novum tanti ducebant, extra dubium est illos in eo describendo summam adhibuisse diligentiam.

Hujusce curae specimen nobis exhibent antiquae κεφάλαια in qua divisi sunt Codices, quibusque rerum argumenta, alia ab aliis distinguuntur, nec non περιωπαι, sive sectiones minores, in quas divisa sunt κεφάλαια: deinde Canones juxta sectiones minores, ad concordantias Evangeliorum facilius inveniendas: vocum denique singularum enumeratio, uti patet ex calce versionis Aethiopicae. Si quis de industria prima exemplaria depravare conatus fuisset, tentamen irritum fecissent ipsa Autographa & Versiones. Tertullianus seculo post Christum tertio ad Codices provocat Originales. Quinetiam adornatae fuere versiones quamplurimae, perque totum disseminatae imperium. Omnes simul corrumpi non poterunt, mendaeque in unam earum primam introducta retiquarum ope facile apparuerit. Exemplaria hodierna cum primis congruere abunde liquet ex testimoniis apud Antiquos & Scriptura petitis, inter quae nostrisque Codices summa est convenientia.

Nulli hujusce sortis rei major competere potest evidenti-

tia, quàm hæc, quæ ab hisce quatuor emergit. Itaq; cùm Dei voluntas sit, ut inquiramus, an Autographis in rebus salutis conveniant, vel non conveniant Apographa: si in illam partem noster propendat assensus, cui evidentia suffragatur adeò illustris; cum natura divina non videtur concinere, ut intellectum ad naturam indolem dispositum hallucinari pateretur.

Qui non obstante hac claritate, animi pendet, ad vacillandum adductus est, vel majore, vel equali, vel minore ex altera parte evidentia. Non Majore. Tanta enim est, quam protulimus, ut in re hujusce indolis esse nequeat major. Non equali. Quicquid enim ad testimonium pertibendum idoneum est, in parte nostra favorem jam antea tulit suffragium. Non minore. Nemo sani judicii dubius animi esse potest, an minori evidentia anteponenda sit major. Periinde pendulus fit, an totum sit parte majus: vel an minori præferendum sit majus bonum. Ad majoris præsentiam minor illico evanescit evidentia ad instar minorum luminum, cùm Sol supra Horizontem caput suum exerere incipiat, & Hemisphaerium nostrum radiis suis undiq; depingere. Sicut enim perspicuitas unicum est indicium cælitus datum quo verum à falso scernitur: ita in re omni quæ in disquisitionem venerit, perspicuitatis gradus ex præscripto divino arbitrum induat oportet litèmq; consopiat. Pariter firma est certitudo inde nascens, atq; illa, quam assequi solent, qui in Mathesi versantur. In demonstrationum claritatem non desinit Geometrarum certitudo, verùm in Conditoris nostri naturam, cui adversatur, animam humanam ita fingere, ut decipi possit; cùm adeò evidens & luculentum sit objectum. Certitudo, cujus suscepimus patrociniū, eidem fundamento innititur.

Hiscæ præmissis, concludere non veremur sacram Scripturam in omnibus ad salutem necessariò spectantibus esse regulam perfectam.

F I N I S.

SYLLABUS

Dogmatum Leviathanis

Et Capitum Examinis.

Dogma 1.

Nihil est bonum aut malum simpliciter P. 1. Sensus Dogmatis ibidem

- Patet, Deum esse 3.
- Aliquid Deo simpliciter bonum & malum ibid.
- Si Deo, multò magis hominibus 5.
- Ad calculos vocatur Hobbii defensio 6.
- Omnia ad septem reducuntur capita 7.
- Duplex Civitas, Universalis & particularis 12.
- Proprietas ante Civitatem particularem 13.
- Duplex pactum 14.
- Non licet Belli statu in hominem innocentem favire 15.
- Obligandi vim habent verba sola 17.
- Delega gratitudinis 18.
- Inter ea, quæ simpliciter bona, conservatio privata primatum non obtinet 19.

Honor divinus prerogativam hanc sibi vendicat 20. Derivatur inde moralium officiorum, & legum naturæ bonitas 22. Occurritur objectionibus, quæ sententiam hanc infirmare videntur 24.

Dogma 2.

Quod ad actionis honorem attinet, modò actio magna & ardua sit, & proinde magnæ potentæ argumentum, utrùm justa an injusta sit, parùm refert 27. Honor est opinio de excellentia ibid. Actio justa, magnæque, aliâ longè excellentior perinde magnâ, ubi deest justitia ibid. Philosophi magis idonei honoris æstimatores, quàm Poetæ 28. Prædones nusquam in honore, nisi apud Gentes feras, quæ latrocinia non illicita esse opinabantur 29. f 3 Lex

tia, quam hac, qua ab hisce quatuor emergit. Itaque cum Dei voluntas sit, ut inquiramus, an Autographis in rebus salutis convenienti vel non convenienti Apographa: si in illam partem noster propendat assensus, cui evidentia suffragatur adeo illustris; cum natura divina non videtur concinere, ut intellectum ad naturam indolem dispositum hallucinari pateretur.

Qui non obstante hac claritate, animi pendet, ad vacillandum adductus est, vel majore, vel equali, vel minore ex altera parte evidentiam. Non Majore. Tanta enim est, quam protulimus, ut in re hujusce indolis esse nequeat major. Non equali. Quicquid enim ad testimonium perhibendum idoneum est, in parte nostra favorem jam antea tulit suffragium. Non minore. Nemo sani iudicii dubius animi esse potest, an minori evidentiam anteponenda sit major. Perinde pendulus sit, an totum sit parte majus: vel an minori preferendum sit maius bonum. Ad majoris presentiam minor illico evanescit evidentia ad instar minorum luminum, cum Sol supra Horizontem caput suum exerere incipiat, & Hemisphaerium nostrum radiis suis undique depingere. Sicut enim perspicuitas unicum est indicium cælestis datum quo verum à falso discernitur: ita in re omni qua in disquisitionem venerit, perspicuitatis gradus ex præscripto divino arbitrum induat oportet licetque consopiat. Pariter firma est certitudo inde nascentis, atque illa, quam assequi solent, qui in Mathematici versantur. In demonstrationum claritatem non desinit Geometrarum certitudo, verum in Conditoris nostri naturam, cui adversatur, animam humanam ita fingere, ut decipi possit; cum adeo evidens & luculentum sit objectum. Certitudo, cujus suscepimus patrocinium, eidem fundamento innititur.

Hisce præmissis, concludere non veremur sacram Scripturam in omnibus ad salutem necessariò spectantibus esse regulam perfectam.

F I N I S.

SYLLABUS

Dogmatum Leviathanis

Et Capitem Examiniſ.

Dogma 1.

Nihil eſt bonum aut
malum ſimplici-
ter P. 1.
Senuſ Dogmatis
ibidem

- Patet, Deum eſſe 3.
Aliquid Deo ſimpliciter bo-
num & malum ibid.
Si Deo, multò magis homini-
bus 5.
Ad calculoſ vocatur Hobbii
deſenſio 6.
Omnia ad ſeptem reducuntur
capita 7.
Duplex Civitas, Uniuerſalis
& particularis 12.
Proprietate ante Civitatem par-
ticulare 13.
Duplex pactum 14.
Non licet Belli ſtatu in homi-
nem innocenteſ ſervire 15.
Obligandi vim habent verba
ſola 17.
Delege gratitudinis 18.
Inter ea, quæ ſimpliciter bo-
na, conſervatio privata pri-
matum non obtinet 19.

Honor divinuſ prerogativam
hanc ſibi vendicat 20.
Derivatur inde moralium offi-
ciorum, & legum naturæ
bonitate 22.
Occurritur objectionibus, quæ
ſententiam hanc infirmare
videntur 24.

Dogma 2.

Quod ad actionis honorem
attinet, modò actio magna
& ardua ſit, & proinde ma-
gnæ potentie argumentum,
utrùm juſta an injuſta ſit,
parùm refert 27.
Honor eſt opinio de excellen-
tia ibid.
Actio juſta, magnæque, aliâ
longè excellentior perinde
magnâ, ubi deeſt juſtitia
ibid.
Philoſophi magis idonei hono-
ris æſtimatores, quàm
Poetæ 28.
Prædones nuſquam in honore,
niſi apud Gentes feræ, quæ
latrocinia non illicita eſſe
opinabantur 29.
Lex

Syllabus Dogmatum Leviathanis

Lex de furibus apud Ægyptios
 os ibid.
 τὸ ἀγέδων in honore apud
 Græcos, significat militis
 fortissimi partes agere ib.
 Duella apud æquos Arbitros
 non honorifica 30.

Dogma 3.

Deus est corpus 31.
 Corporalitas cum attributis
 divinis minimè conficit 32.
 Respondetur testimonio ex
 Tertulliano 35.
 Patres uno ore pronunciant
 Deum esse incorporeum 36.
 Si vox, *incorporeum*, non sit in
 Scriptura, tamen res inibi
 centies ibid.
 Deum esse incorporeum patet
 ex Symbolo Nicæno 37.
 Crimen Atheismi verbis Da-
 masceni minimè impingen-
 dum 38.
 Nescit H. ubi pedes sistat,
 cum inficietur Spiritum 39.
 Natura Spiritus intellectu
 perinde facilis, ac natura
 Corporis 41.
 Significationes vocis, *Spiritus*,
 in Scriptura 42.
 Spiritus tertiam significat Tri-
 nitatis personam ibid.

Dogma 4.

Religionis Semen naturale
 conficit in metu spirituum,
 ignorantia causarum secun-
 darum, cultu eorum quæ
 timeamus, & sumptione for-

tutorum pro Prognosticis
 46.
 Religio pro actibus sumitur
 cultus divini 47.
 Actus cultus emergunt è cog-
 nitione Numinis ibid.
 Cognitio hæc luminis duplici
 originem suam refert ac-
 ceptam ibid.
 Gentium omnium consensus
 de existentia Numinis 50.
 Sententia Hobbii de religio-
 nis Semine examinatur 51.
 Origo Ethnicæ Religionis 54.

Dogma 5.

Status naturæ est status Belli
 55.
 Triplex naturæ status ib.
 Lis est de statu instituto ib.
 Statu institutus non status
 Belli 56.
 Fundamenta adversæ senten-
 tiæ convulsa 58.
 In bello nonnulla injusta 62.
 Officia charitatis mutua æter-
 nâ lege fundantur ib.
 Mittitur H. ad fornicas, ut
 discat naturæ statum 63.
 Occurritur ejus responsis 64.

Dogma 6.

Unicuique jus esse omnibus
 viis & modis seipsum con-
 servandi, juris naturalis
 summa est 65.
 Dogmatis explicatio 66.
 Lex naturæ non unice spectat
 ad vitæ conservationem 67.
 Contraria sententia tum Deo
 tum

& Capitem examinis.

tum homini multum admodum infesta *ibid.*
 Fatetur H. ratiocinationem esse speciosam 69.
 Diluitur Responsum 70.
 Ratio primigenia præstandi promissa, & parendi ex pacto summæ potestati 73.

Dogma 7.

Status humani post mortem nulla est scientia 74.
 Post mortem duplex status *ibid.*
 In utriusque scientiam ducimur lumine naturæ 75.
 H. non solum omnem scientiam status humani post mortem, verum etiam omnem tollit fidem *ib.*
 Vera fidei basis *ibid.*

Dogma 8.

Moses est prima persona in Sacrosanctâ Trinitate 76.
 Hobbius errorem suum fatetur *ibid.*
 Dum ex uno elabatur errore, alio se induit 77.
 Personalitati Patris, Filii & Sp. Sancti adimit æternitatem *ibid.*
 Definitio personæ apud H. neque Ecclesiæ, neque fori, neque theatri autoritate signatur *ibid.*
 Potestas pro suo loquendi arbitrio Ecclesiæ perinde indulgenda, atque theatro aut foro 78.

H. eâ laborat insaniam, cujus insimulat Scholasticos 79.
 In dubio est, an *persona* sit vox latina 80.
 Apud Theologos *persona* *ὑποστάσις* *μενὸν* *ροεῖ* *ῥῶν* *ἰβιδ.*
 Qui utuntur pro *persona* voce, *hypostasis*, non faciunt pro tribus personis tres Deos 81.

Diffidium inter Græcos, & Latinos, de voce *hypostasis* *ibid.*

Synodus Alexandrina arbitrum induebat *ibid.*

A tempore Concilii discriminationem usurpantur *ἰσῆα* & *ὑπὸ* *ἑαυτοῖς* 82.

Apud Ciceronem *persona* significat substantiam singularem intelligentem 83.

πρόσωπον idem quandoque significat *ibid.*

ὑπὸ *ἑαυτοῖς* in N. Testamento & *ἰσῆα* distinguuntur *ibid.*

H. imitatur Hæreticos, qui scripturæ phrasés æmulabantur, eadem quidem loquentes, non eadem sentientes *ibid.*

Dogma 9.

Si multi homines contra Civitatis potestatem summam crimen aliquod commiserint capitale, propter quod nisi se defendant, expectant mortem, habent libertatem, junctis viribus, se mutuo defendendi 84.

Dogma hoc Civitatis fundamenta

Syllabus Dogmatum Leviathanis

menta convellit, bellum facit in se utrinque justum, id licitum declarat, quo divina resistitur ordinationi, adversatur Christi Exemplo, & praxi veterum Christianorum 85.

H. in votis habet, ut Leviathan in manus alicujus Principis incidat 86.

Quatuor propugnat, quæ omnis imperii incidunt nervos 87.

Dogma 10.

Docendi potestas in Ministris à Magistratu solo immediate derivatur 88.

Ecclesia legitimis Ministris donata ante Monarcharum conversionem ibid.

Reges Ecclesie Patres, non qui generant, sed qui succo alunt nutricio ibid.

Potestas docendi, quæ est immediate à Christo, quantum ad exercitium, plurimum pendet à Magistratu 89.

Dogma 11.

Consilium Dei in Sacris literis differt à præcepto 89.

A præcepto diversum esse potest hominis consilium, non Dei 90.

Hæc verba, *vende omnia*, &c. particulare continent præceptum juveni datum ibid.

Mandati explicatio 91.

Consilium divinum versatur

circa bonum, bonum omne tendit ad perfectionem, quod eò spectat, imperatur 92.

Dogma 12.

Cives omnes obligantur pro lege divina habere, quicquid à lege Civili pro lege divina declaratur 92.

Methodus, quæ utendum, ut sciatur, quæ lex sit divina 93.

Miracula veritatis Sigilla 94.

Miraculorum notitia per universalem traditionem ib.

Neutiquam pugnant juberi, & fieri à Deo 96.

Magistratus donis sapenter ornatur præcellentissimis, tamen extra erroris aleam non positus 98.

Dogma 13.

Sententia eorum, qui motus animi primos peccata esse aiunt, nimis severa esse videtur 99.

Motus animi ad triplicem classem reducuntur 99.

Decimi præcepti explicatio 100.

Summoperè collimat ad motus, qui titillant animum, ubi nullum est desiderium parandi rem expetitam per vim aut dolum ibid.

Dogma 14.

Hæc doctrina [quicquid facit Civis

& Capitum examinis.

Civis contra conscientiam
suam peccatum est] est
seditiosa 101.

Conscientia operam vicariam
Deo impendit ibid.

Apostolus, qui od obediendum
hortatur, pronunciat
omne quod non est ex fide,
esse peccatum 102.

Constantius Constantini M.
pater in optimorum sub-
ditorum album cooprabat,
qui contra imperium simu-
lachris immolare recusave-
rant ibid.

Publica lex non pro consci-
entia habenda 103.

Dogma 15.

Quilibet Civis privatus non
est iudex bonarum & ma-
larum actionum 105.

Triplex Iudex ib.

Privato iudicio utebantur
tres Adolescentes, Daniel,
Petrus, & Joannes 106.

Civitati nullum damnum ex
hac doctrina ib.

Dogma 16.

Fides & sanctitas non natu-
raliter infunduntur, sed
acquiruntur studio & ra-
tione 107.

Scripturae repugnat hoc Dog-
ma ibid.

Rationi 108.

Consensui Ecclesiae 109

Hobbius sibi non constat 111.

Defensio ad calculos voca-
tur 112.

Dogma 17.

Regnum & Dominium po-
tentiae naturaliter adhae-
rent 112.

Quatuor argumenta adversus
Dogma 113.

Hobbius ratio nullius ponderis
ibid.

Primitivus naturae status pro-
tinus à creatione 114.

à diluvio 115.

Veteris consuetudinis usque
adhuc remanent vestigia in
vocibus, *Vicus, Pagus, Op-
pidum, urbs* 116.

Victoriâ comparatur idonei-
tas, jus ad regnandum po-
puli consensu consumma-
tur 117.

Dogma 18.

Miraculorum operatio sola
non est sufficiens nota veri
Prophetæ 118.

Miraculum opus vires supe-
rans naturæ ibid.

Operibus huiusmodi Deus so-
litus est fidem facere missi-
oni Prophetarum 119.

Potestas miracula præstandi
nunquam Impostoribus con-
cessa ibid.

Prospectum est, ut à fictitijs
vera dignoscantur miracula
ibid.

Miraculorum characteribus
signatorum operatio sola
est nota sufficiens veri pro-
phetæ 120.

In-

Syllabus Dogmatum Leviathanis

Intelligenda Mosis verba
Deut. 12. de Prophetis se-
cundariis. ibid.

Incongruè dicit H. Deum
pati, ut fiat miraculum 121.

Circa miracula innotuit olim
Prophetarum quampluri-
morum missio 122.

Explicatur Deut. 18. 22. ib.

Dogma 19.

Literæ sacræ non sunt aded
antiquæ, ac communiter
existimantur 123.

A Mose scriptus Pentateuchus
123.

Verfus octo novissimi à Josua
124.

Verba hæc, *Chanaanem erat
in terra*, explicantur ibid.

Quid Bella Domini contra
Vahebum Num. 21. 14.
125.

Nihil dictum, quod à Mose
dici non potuit ib.

Historiam Josuæ schedis re-
pertam solutis ante exces-
sum Josuæ, Samuel in or-
dinem redegit hodie con-
spiciendum 126.

Collegit Samuel librum Ju-
dicum & Ruth ex Annali-
bus apud Ecclesiam con-
servatis 127.

De Samuelis, Regum, Chro-
nicorum libris 128.

Quid, *Usque in hunc diem*
ibid.

Liber Jobi Historicus 129.

De tempore, quo scriptus
Psal. 79. 130.

Dogma 20.

In veteri Testamento plerum-
que, si non semper, per An-
gelum Idea aliqua in phan-
tasia excitata à Deo ad sig-
nificandam præsentiam di-
vinam in operatione ejus
aliqua supernaturali deno-
tatur 131.

Angeli non phantasmata in
ventriculis cerebri genita
132.

Occurritur locis ab H. prola-
tis 134.

Duplex Angelus 135.

De Sadducæis 136.

Dogma 21.

In Testamento novo locus
nullus invenitur, unde pro-
bari possit, Angelos esse res
permanentes & simul incor-
poreas 136.

Permanentia Angelica 137.

Immaterialitas 138.

Substantia immaterialis igne
potest torqueri 139.

Dogma 22.

Regnum Dei in scriptura ni-
hil est nisi regnum Civile
139.

Regnum Dei in scriptura ali-
quid regno Civili longè præ-
cellentius 142.

Sensus Commatis 23 capitis
Ecl. 24. ibid.

H. videtur Judicem imitari
apud

& Capitem examinis.

apud Eusebium, regnante
Dioclesiano 144.

Dogma 23.

Locus, in quo homines vitã
æternã perfructuri sunt, est
in terra 145.
Mors duplex, duplex itidem
vita 146
Paradisus, quid in scriptura
ibid.
Respondetur textibus ab H.
prolatis 147.
Locus Beatorum supra cœlum
stellatum 148.
Explicatur Joan. 3. 13. 151.

Dogma 24.

Anima post mortem ante re-
surrectionem non exitura
est 152.
Sententia hæc sacris adver-
satur oraculis 153.
Merces duplex 155.
Triplex animæ status 156.
ἀνάστασις statum significat ani-
mæ peculiarem protinus à
morte 157.

Dogma 25.

Punitio reproborum in terris
futura est 158.
Dogmati huic adversatur fa-
cra pagina 159.
Judæorum traditiones 160.
Ethnicorum scripta 161.
Ecclesiæ Christianæ testimo-
nia 162.
Vitã sanctorum duo tantùm

in sacris literis receptacula
164.

Corah à terra non absorptus
165.

Phrasis hæc, descendere in In-
fernum, originem suam non
desumpsit ab Abirami &
Dathanis pœna ibid.

Infernus non puteus infinitæ
magnitudinis & profundi-
tatis 166.

In coetu אֵיפֶיֶן quid 168.

Verba hæc, אֵיפֶיֶן sub a-
quis gemunt, explicantur
169.

Locus reproborum non ideo
significatur per ignem, quòd
urbes Sodoma & Gomor-
rha igne essent consumptæ
ibid.

Non patet, Infernum appella-
ri tenebras exteriores à pla-
ga Ægyptiaca 170.

Ignis infernalis non æternus di-
citur propter ignem perpetuum
in valle Hinnot ardentem
ibid.

Quid πύδος ἀϊωίου δούλου ἰν-
ἔξει 171

Sententia Hobii de Inferno
172.

Dogma 26.

Punitio reproborum non est
æterna 174.

Dogma hoc sacris adversatur
litteris ibid.

Impugnat rationem 175.

Menti Ecclesiæ Catholicæ
oppositum est ibid.

Quid mors prima & mors se-
cunda 177.

Eadem

Syllabus Dogmatum Leviathanis

Eadem Personæ in Inferno permansuræ in æternum	178	Origenis responsum	193.
Nihil nimis durum, quod de Deo dictum in sacris literis	179.	Utriusque regiminis metæ	ib.
Dogma 27.		Si collisio contigerit, quid faciendum	194.
Jerusalem erit locus salvationis fidelium in regno Cœlesti	180.	Hobbius sibi contradicit	ib.
Vocis, <i>Hierusalem</i> , variæ significationes	ibid.	Potestas Ecclesiastica ad Ministros pertinens, Regibus ad fidem conversis	195.
Respondetur eis, quæ prolata ab <i>Es.</i> 33.	181.	Imperium Ecclesiæ est Occonomicum	197.
Nec non, quæ à cap. 66.	183.	Duplex Christi mandatum, ad Ecclesiam plantandam alterum, alterum ad regendam	ibid.
Quid <i>salus ex Judæis</i>	ibid.	Officium Apostolorum non absolutè ministeriale	ibid.
Quid <i>ex fide in fidem</i>	184.	Prædicare auctoritatis actus	198.
Explicantur Joelis & Obadiæ vaticinia	185.	Quid baptizari	200.
Dogma 28.		De clâvibus Ecclesiæ	201.
Ecclesia est res eadem cum Civitate.		Matt. 18. exponitur	204.
Regimen temporale & spirituale verba inania sunt	186.	Cùm Incestuosus ab Ecclesia esset abigendus, judicium Apostolo soli tribuitur	205.
Regimen spirituale à civili diversum in Novo testamento	187.	Excommunicatio ante captivitatem Babylonicam	207.
Patet $\left\{ \begin{array}{l} \text{in genere} \\ \text{in specie} \end{array} \right.$	188. 189.	Excommunicatio doctrinæ causâ	208.
Quid <i>ὑπερφυῶν & ἀνυψώσεως</i>	190.	Excommunicationi competit vis obligatoria	211.
Regiminis modulum in Novo Test. in exemplum trahebant veteres Christiani	191.	Ab excommunicatione damnatum pati potest Civis Christianus	212.
Potestas Ecclesiastica non devoluta à Magistratu, nec assumpta per voluntariam confœderationem	192.	De Scripturarum interprete	213.
De Christianorum conventionibus ante tempora Constantini M.	192.	Electio Apostoli non penès totam Ecclesiam	217.
Celsi sententia	ibid.	Presbyteri electi ab Apostolis	218.
		Electio Pastorum non per suffragia populi	220.
		Dissidium inter Damasum & Ursinum	222.
		Di.	

& Caputum examinis.

In methodum digerere ib.		Dæmonologia 332.
Sentire se sentire ibid.		Hebræorum Dæmonologia non
Memoriam rerum con-		à Græcorum scriptis 334.
servare 302.		Christus non solum asserit spiri-
Quod incorporcum immortale		tus esse, verum etiam incorpo-
est 302.		reos 335.
Opinio de immortalitate animæ		Quid <i>πῶμα πνευμάτων</i> 336.
ortum suum non habuit à voci-		Christus ductus in desertum &
bis Scripturæ malè intellectis		in montem positus reipsa, &
303.		non <i>ἔχουσα φαντασίαν</i> 337.
Mors sumitur pro vita in cruci-		
atibus 304.		Dogma 40.
Anima in sacris literis aliquid		Scholæ hæcenus inutiles fuere
præter vitam & creaturam vi-		340.
ventem significat 305.		Artium Origo sermoni ferè co-
Quid ad Deum redire Eccl. 12.		zva 341.
7. 307.		Chaldæorum & Ægyptiorum
Scopus Ecclesiasticis 309.		Sacerdotes & Persiæ Magi, non
Quid Deo vivere 312.		primi philosophiæ professores
Vox <i>ἀίτιον</i> , cum applicetur		342.
ad punitionem reproborum,		Origo philosophiæ & artium in
æternitatem non limitatam,		Græcia. 343.
sed absolutam denotat 314.		Tres Sectæ, Eleatica, Italica,
Sensus horum Verborum <i>οἱς τὸς</i>		Ionica, ante Platonis Acade-
<i>αἰώνας τῶν αἰώνων.</i> 315.		miam aut Aristotelis Lycæum
Dogma 38.		344.
Blasphemare in Spiritu Sanctu		Discrimen antiquitatis inter
non improprie dici potest bla-		Scholam & Synagogam ibid.
sphemare in Ecclesiam 316.		Mathematici peritissimi Scholæ
Refutatur Dogma 317.		Alexandrinæ alumni 345.
Christi seopus Mat. 12.32. ibid.		Plato institutus Scholâ Socrati-
Quid Blasphemia in Spiritum		câ, Megarensi, Cyreniâ, Ita-
Sanctum 318.		licâ, Egyptiacâ ibid.
Dogma 39.		Defensio Scholæ Peripateticæ
Dæmones non sunt res incorpo-		346.
rez per se existentes, sed Ido-		Specimen Dialecticæ 348.
la cerebri 319.		Argutiæ longè plures in compu-
Dæmones <i>ἰψιστάμωρα</i> incorporea		tatione Hobbiana 351.
320.		Rhetorica Scholæ Peripateticæ
De Dæmonum existentia testi-		ibid.
moniū perhibet fortilegiū 321.		Scholæ Druidum
Apparitiones 325.		352.
Obsessiones 328.		Scholæ Gymnoso-
		phistarum ibid.
		Utilitas

Syllabus Dogmatum Leviathanis

Strina Apostolica legis naturam inducere potuisset ante Constantini tempora 268.
Decreto Concilii Hierosolymitani competit legis

Materia 269.
Forma 271.
Efficiens ibid.
Finis ibid.

Peccarunt, qui ante Constantini tempora Christi doctrinam recipere noluerunt 272.

In nullo Concilio post seculum Apostolicum Scripturæ sacre sunt Canonice 274.

In autoritatem inquiritur Canonum Apostolicorum 275.

De Concilio Laodicensi 277.

Dogma 34.

Licetum est Regibus Christianis administrare Sacramenta, & totum munus sacerdotale exercere 278.

Interiora domus ad Ministrum, exteriora spectant ad Magistratum 279.

Argumentum H. diluitur ibid.
Ecclesiæ sententia 280.

Ex jure judicandi ut plurimum infertur idoneitas ad munus sacerdotale exercendum, non jus actuale 281.

Imperatores Ethnici quare dicti *πολιτεις λαων* 282.

Pastores quæ tales subditi non vicarii 283.

Hobbis sibi vande diversus 284.

Praxis Solomonis extraordinaria in exemplum trahenda 285.

Cui potestas, ei competit exercitium 286.

Dogma 35.

Pastor supremus solus est, in quo fides subditorum determinari debet 287.

Fidei Christianæ proprietates 288.

Non comperunt subditorum fidei, si resolvenda sit in Principis testimonium ibid.

Quæritur, an Christiani nunc dierum non audiant Deum nisi per Magistratum loquentem 289.

Dogma 36.

Unicus articulus, quem ad salutem æternam necessarium faciunt Scripturæ sacre, hic est, quod Jesus est Christus 291.

Doctrina fidei duplex 292.

Obligatio ad credendum plurimum pendet ab auxiliis ibid.

Status Quæstionis ibid.

Demonstratur, plures requiri articulos 293.

Respondetur quinque Hobbii argumentis 294.

Qui tenet Jesum esse Christum, non omnia tenet, quæ inde deducenda sunt, sive vim illationis intelligit, sive non intelligit 296.

Dogma 37.

Anima non est suam naturam immortalis 297.

Quid Immortale naturam ibid.

Anima humana est incorporea 298.

Materia nequit percipere 299.

Definire 300.

Dividere ibid.

Syllogismos componere 301.

In

& Capitulum examinis.

<p>In methodum digerere ib. Sentire se sentire ibid. Memoriam rerum con- servare 302. Quod incorporeum immortale est 302. Opinio de immortalitate animæ ortum suum non habuit à vocibus Scripturæ malè intellectis 303. Mors sumitur pro vita in cruci- atibus 304. Anima in sacris literis aliquid præter vitam & creaturam vi- ventem significat 305. Quid ad Deum redire Eccl. 12. 7. 307. Scopus Ecclesiasticis 309. Quid Deo vivere 312. Vox <i>ἀντιθετός</i>, cùm applicetur ad punitionem reproborum, æternitatem non limitatam, sed absolutam denotat 314. Sensus horum Verborum <i>οἰς τὸς</i> <i>ἀδίκους τῶν ἀδίκων</i>. 315.</p>	<p><i>Δαμνολογία</i> 332. Hebræorum <i>Δαμνολογία</i> non à Græcorum scriptis 334. Christus non solum afferit spiri- tus esse, verum etiam incorpo- reos 335. Quid <i>πῶμα πνεύματος</i> 336. Christus ductus in desertum & in montem positus reipsa, & non <i>κατὰ φαντασίαν</i> 337.</p>
Dogma 40.	
<p>Dogma 38. Blasphemare in Spiritu Sanctu non improprie dici potest bla- sphemare in Ecclesiam 316. Refutatur Dogma 317. Christi scopus Mat. 12. 32. ibid. Quid Blasphemia in Spiritum Sanctum 318.</p>	<p>Dogma 40. Scholæ hæctenus inutiles fuisse 340. Artium Origo sermoni ferè co- zva 341. Chaldæorum & Ægyptiorum Sacerdotes & Persiæ Magi, non primi philosophiæ professores 342. Origo philosophiæ & artium in Græcia. 343. Tres Sectæ, Eleatica, Italica, Ionica, ante Platonis Acade- miam aut Aristotelis Lycæum 344. Discrimen antiquitatis inter Scholam & Synagogam ibid. Mathematici peritissimi Scholæ Alexandrinæ alumni 345. Plato institutus Scholâ Socrati- câ, Megarensi, Cyreniacâ, Ita- licâ, Ægyptiacâ ibid. Defensio Scholæ Peripateticæ 346. Specimen Dialecticæ 348. Argutiæ longè plures in compu- tatione Hobbiana 351. Rhetorica Scholæ Peripateticæ ibid.</p>
<p>Dogma 39. Dæmones non sunt res incorpo- rez per se existentes, sed Ido- la cerebri 319. Dæmones <i>ὑπερκόσµια</i> incorporea 320. De Dæmonum existentia testi- moniu perhibet sortilegiu 321. Apparitiones 325. Obsessiones 328.</p>	<p>Utilitas } Scholæ Druidum 352. } Scholæ Gymnosophistarum ibid. Utilitas</p>

Syllabus Dogmatum Leviathanis, &c.

Utilitas	{	Academiarum Ara- bicarum	353.	Vox <i>essentia</i> in Scriptura	370.
		Scholæ Tarsensis	354.	Philosophia apud <i>Sanctum</i> Pau- lum non Peripatetica, sed <i>εκ- λεγκτική</i>	371.
		Academiæ in Veteri Test.	355.	Theologia Scholastica unde	372.
Alumni		Academiarum sacra oracula			
		Scriptis mandârunt	356.	Bella in Europa non ab Ari- stotelis Ethica & politicâ phi- losophiâ	373.
		Consignârunt Canonē	357.	Hobbii fides	375.
		Maſoram excogitârunt	ib.	Decalogus	376.
Simeon, qui cupidis ulnis Jesum amplectebatur, Academiæ a- lumnus			358.		
Gamaliel Simeonis filius, eodē institutus Gymnasio, Christi præconibus favebat			359.	<i>Dogma 41.</i>	
De oratione adversus hæreticos Gamalieli à Maimonide attri- butâ			ibid.	Hæc doctrina [Christus est æ- ternus Dei filius] non debet obligare conscientiam	378.
Judæi doctrinam deserunt anti- quarum Scholarum			360.	Filiatio Christi æterna asseritur Scripturâ, & ratione	380.
Quæritur, quid damni religioni attulerit philosophia in Eccle- sia primitiva usque ad Conci- lium Nicænum			ibid.	Doctrina hæc est creditu neces- saria	381.
Platonica philosophia in maxi- mo honore tempore primiti- væ Ecclesiæ			361.	Defensionis Dogmatis Examen	382.
Non patet philosophiam Peri- pateticam originem dedisse sectis & hæresibus			362.	<i>Dogma 42.</i>	
Vera Sectarum origo			363.	Deus est causa peccati	385.
Descendit H. ad secula concili- um Nicænum sequentia			364.	Vindiciæ divinæ puritatis	386.
Athanasius vindicatur à calum- niis			365.	Natura permissionis	387.
Proximè devenit H. ad tempus, quo rerum potitus est Caro- lus M.			367.	Deus causa prima efficiens, non deficiens	388.
Triplex ætas Theologiæ Scho- lasticæ			368.	Discrimen inter actum, & in- congruitatem actûs	389.
Hebræi, <i>est</i> , utuntur vice co- pula			369.	Subtilitas, quam H. docet Scho- lasticos, crassissima est blasphem- ia	390.
				Series divini Consilii de homi- num salute	391.
				Præteritio providentiæ divinæ consentanea	392.
				Nullum decretum ad damnati- onem absolutam	393.
				Libertas humanâ non subruit omnipotentiam, omniscienti- am, aut libertatem divinâ	394.

F I N I S.

Idea Theologiæ Leviathanis :

In qua proponuntur

1. Leviathanis Dogmata,
2. Dogmatum defensio ab Authore.
3. Defensionis Examen.

Dogma I.

Nihil est bonum & malum simpliciter.

c. 6. p. 26.

Quicquid appetitûs in homine quocumque objectum est, idem illud est, quod ab ipso appellatur bonum. Similiter id, quod aversionis in ipso & odii causa est, ab ipso appellatur malum. Voces enim bonum & malum & vile intelliguntur sēper cum relatione ad personam, quæ illis utitur; cū nihil sit simpliciter ita, neque ulla boni & mali & vilis communis regula ab ipsorum objectorum naturis derivata: sed à Natura (ubi civitas non est) personæ loquentis; vel ubi est, personæ civitatem repræsentantis; vel ab arbitro vel iudice constituto, *Lev. c. 6. p. 26.*

Ut neminem lateat hujus Dogmatis indoles, præmittendum est, 1. Juxta tuam ipsius sententiam Naturâ ita comparatum est, ut quisque ad suæ conservationis & utilitatis expetitionem quàm maximè feratur. 2. Quid utile, aut inutile sit, jure Naturæ est penès uniuscujusque arbitrium statuere. 3. Id solummodo bonum censendum est, quod utile; &

B

id

H.

T.

id malum, quod inutile naturis suis in statu Naturæ singuli, in statu Civitatis præpositi arbitrantur. Idcirco cum asseras nihil esse bonum simpliciter, hoc tibi in animo est, nempe nulli rei hoc nomen competere simpliciter, & in se considerata, sive ad officia spectat hominum mutua, sive ad cultum Dei naturalem: verum solummodo *ut n*, quatenus scilicet ad conservationem & utilitatem conducit personæ, quæ illâ utitur.

C. 14. p. 66. Quicquid prioris est generis, bonum esse opinaris; quippe officiis illis insuper habitis, nemo semetipsum conservare poterit. Leges enim naturales, quibus hæc officia in nos devoluta sunt, pacis appellas articulos, quos humana suggerit ratio, utpote conscia in statu belli (qualis est Naturæ conditio) spectari non posse, ut diu conservemur.

C. 31. p. 167. Quicquid posterioris generis est, ideo bonum arbitraris, quippe homines divinæ potentia, velint nolint, subjiciuntur. Propterea singulorum interest paratissimum spondere obsequium; anxie declinare, quicquid iram commoveat: ut hoc pacto potentiam ejus, cui nequeunt resistere, sibimetipsis propitiam reddant. Et sic bonitatis cujuscunque rationem in privatam resolvit conservationem, & utilitatem, quam statuis esse bonorum primum; & cætera omnia eatenus hoc nomen mereri, quatenus ad eam promovendam conducunt.

Ut sententiam huic adversam demonstramus, tria probanda sunt.

1. Aliquid est bonum & malum simpliciter, citra privatæ utilitatis & conservationis intuitum.

2. Inter ea, quæ simpliciter bona sunt, primatum jure non vindicat conservatio privata.

3. Prærogativa hæc unicè Supremi Numinis competit honori, qui officiorum nostrorum omnium fons est.

Quod

Quod ad primum attinet, ut scilicet aliquid esse bonum & malum simpliciter, h. e. in se, semper, ubique, nec non omni personæ (& non tantum pro certo statu & tempore quatenus ad utilitatem aut inutilitatem confert) demum demonstratum, res paulo altius repetenda est.

1. *Deus est.* Hoc liquið constat ex canone sacro, cujus auctoritatem exercitatione superiore asseruimus. Gregorius M. paginam sacram Epistolam Creatoris ad Creaturam appellat: Nuncia sc. Ecclesia Catholica continuâ successione per omnia secula hanc epistolam tandem ad nos detulit, unâ cum hoc testimonio, quod numinis supremi manu exarata est. Sigillum, quo obsignatur, est ejusdem numinis annulus signatorius, sc. miracula præstita in veritatis inibi repositæ assertionem. Epistolâ resignatâ, nomen Dei protinus in conspectum datur. [*Sic ait Jehova, Sic dixit Dominus*] nobis ad legendum accinctis characteres se illico produnt, quos Deus solus potuit imprimere. Hi in vaticinis, præceptis, fidei dogmatibus, summopere elucet. Quam plurima per totas literas disseminata sunt, quæ indolem pñsquam humanam aut Angelicam recipiunt. Ex hisce liquet, quicquid literis acceptis fidem faciat eas non esse fictas, sed reiplâ missas ab amico, cujus esse prætenditur, in hac sacra Epistola non desiderari; scilicet tabellionis testimonium, sigillam, nomen subscriptam, characteres peculiâres. Hoc pacto in notitiam ducamur supremi Numinis lumine revelato. Existencia ejus infra plenius patebit lumine innato, & illato; cum Dogma de naturali Religionis semine excusserimus.

2. *Aliquid Deo simpliciter bonum & malum est.* Necessitate enim natura obstringitur, semetipsum, utpote præstantissimum bonum, intentissimo amoris ardore amplecti; Suum unigenitum filium unice depe-

rire. Quinetiam, quantum ad Creaturam rationalem, immensâ suâ perfectione obligatur quoad articulos fidei, morum præcepta, solutionem promissorum. Quandoquidem 1. præcipere non potest, ut fide à nobis accipiatur, quod veritati dissonum est; puta, ut his propositionibus fidem habeamus, *Deus non est; Deus non est omnigenâ scientiâ præditus; Veneratio maxima Deo non debetur*; à veracitate divina prorsus abhorret hujusmodi axiomata in articulos fidei cudere. 2. In mandatis dare nequit, ut illum non depereamus, ut suis non pareatur præceptis, ut divinò cultu imperiamus Diabolum, ut proximi nostri invidiâ flagremus, ut imaginem divinam nobis impressam intemperantiâ & temulentiâ deleamus. Si Deus hæc nobis præciperet, sua ipsius subrueret attributa, & margaritis, quibus coruscat Cælestis corona, splendorem omnem adimeret. 3. Fidem suam non potest non reluere. Promissis enim stare est una earum rerum, in quibus *ἀλλοτριῶν ἰσχυράς ἔσθαι*, *Heb. 6. 18.* Non liberare fidem, immutabilem dei veritatem funditus evertit. Ut compendifaciam; Si nulla sit bonitas in signo rationis liberam divinæ voluntatis determinationem præcedens, Deus, si velit, jubere potest, ut mendacio habeatur fides; ut suis ipsius jussis detrahatur obedientia: Denique, cum cælum spondeat, quatenus scimus, infernum minetur; cum vitam, mortem; cum gaudia superna, dolores infernos. Imò fieri non potest, ut aliqua sciamus exploratè, quid sibi velit. Neutiquam fas est asserere, quæ commemoravimus, ex ea re sola Deo bona aut mala esse; quippe quòd ad conservationem & utilitatem conducant: quandoquidem necessariò ad eò divina existit essentia, ut nullo pacto destrui possit, & in nihilum abire: & ad eò immensa est, & omnigenâ perfectione instructa, ut nulla nova utilitas ei possit accedere.

3. Si

3. Si quid Deo bonum & malum sit simpliciter, & in se, citra utilitatis aut incommodi intuitum, tum multò magis hominibus. 1. Deus condidit hominem ad suam ipsius imaginem; & imago in omnibus Archetypum referre debet. Consistit hæc imago in conformitate non tam ad liberos divinæ voluntatis actus, qui revelatione solâ innotescunt, quàm ad naturam & essentiam divinam. Hinc ubi post lapsum renovatur, homines illi *Scias quoniam* divinam naturam accepisse perhibentur. Cum in essentia divina ratio boni & mali immutabilis reposita sit, & nemini liceat mortalium illud adire sacrarium, & eam inibi repositam immediatè exploratam habere; Summo numini pro bonitate (quâ pollet) infinita, visum est ejus lineamentum ducere, & animæ imprimere humanæ, quod nomine Rectæ Rationis passim insignitur. 2. Plurima, quæ simpliciter Deo bona & mala sunt citra utilitatis aut inutilitatis intuitum, ad homines tantundem spectant; ut quæ bona sunt, non possint non imperari, quæ mala, non interdici. Exempli gratiâ, in Deum credere, Deo parere, Deum colere, imaginem Dei sive in nobis sive in aliis non perimere, in genere boni: Actus hisce contrarii in genere mali. Etiam si Deo liberam sit hominem condere, vel non condere; tamen Creatione semel peractâ, obligatio ad hæc jura servanda protinus emergit, quam nemo in statu quocunque, sive Naturæ sive Civitatis, poterit excutere. Cujuscunque simus ordinis, creaturæ sortem vel relationem nusquam deponere valemus. Et hæc jura sive ad hujusce vitæ conducunt commoda, sive non conducunt, tam insolubili nexu cum hac relatione conglutinantur, ut nullo pacto queant divelli. A Deo in genere moris, atque entis pariter pendemus. 3. Deus in uniuscujusque pectore testem inclusit ad notandum, ubi jussis hisce pareatur, aut denegatur obedientia. Enimvero, ut notum

fiat actuum prædictorum bonitatem utilitati originem suam non referre, plerumque inexpugnabili horrore reus suffunditur, ubi scelere patrato plurimum mundani emolumenti acquiritur, & nullus omnino ex iudicio in foro humano exoritur metus.

Proximè perpendenda sunt in sententiæ tuæ patrocinium prolata. Perlibenter tibi concedo, Quicquid appetitûs in homine quocunque objectum est, illud est quod appellatur bonum; Similiter, Id quod aversionis in ipso & odii causa est, ab ipso appellatur malum: Verùm non inde sequitur, id esse veri nominis bonum aut malum, quippe ita appellatur. Cuiusque in sæpe Adami via est pervulgata malum boni titulo insignite, & bonum mali nomine dehonestare. Fateor id vile appellat quisque, quod ipse contemnit: tamen vilitas, utpote causa contemptûs, ipso contemptu prior est: sicut bonitas, utpote causa appetitionis, & malitia, utpote causa aversionis, ipsam appetitionem & aversionem præcedunt. Voces bonum & malum & vile intelliguntur semper cum relatione: Verùm relatio duplex est, vel ad personam, vel ad regulam. Relatio ad personam bonum & malum non constituit; (sæpe enim evenit, ut appetat persona, quæ reverà nociva sunt) verùm relatio ad regulam, sc. rationem rectam, quæ persona imbuta tenetur. Et ratio tum recta habenda est, cum Archetypæ & primæ rationi in mente divina conformis sit. Cum adicias nihil esse bonum aut malum simpliciter, nec ullam boni, mali & vilis communem regulam ab ipsorum Naturis objecturum derivatam esse; animadvertendum est, objectum eò usque bonitatem in actum derivare, ut actus ipse genere plerumque (eius ope ad certam determinetur speciem. nam in genere medicina est natura, verùm indifferentiæ statum exiit, & in numerum bonorum aut malorum cooperatur pro objecti

objecti indole : Si in Deum terminetur, protinus bonus hic evadit actus; si in Diabolum, malus. Nihil opinor citius te inducturum fore ad credendum aliquid bonum & malum esse simpliciter, quàm boni & mali Ideas suprâ commemoratas in memoriam revocare, quæ in mente Divina repositæ fuere in signo rationis, ante omne decretum de hominibus aut civitatibus condendis, nedum de conservationis aut utilitatis mediis. Regula boni & mali indè petenda est : & non ab hominis sive publici sive privati natura, aut voluntate. Ratio cujusque est tantùm regula regulata. Regula regulans est Idea in summi numinis mente : Ex hac re, nondum homine condito, aut interpositâ Divinâ autoritate, aliquot eò usque bona fuere, ut in mala non potuerint formari : Alia usque adeò mala, ut nullo positivo præcepto potuerint bona evadere. Quid tibi videtur de odio Dei ? nonne simpliciter malum censendum est ? Quid de Dei amore ? nonne tantum bonitatis in se complectitur, ut à Deo ipso interdici nequeat ? Pro congruentiæ aut discrepantiæ gradu inter actum aut objectum, solenne est de actus bonitate aut malitia statuere : verùm inter à amare & Deum tam arcta est connexio, ut nullo pacto queant divelli. Quemadmodum propositio vera habetur, cujus subjectum & prædicatum insolubili nexu conglutinantur : Itâ præceptum hoc [Deus est amandus] necessariò & simpliciter bonum censendum est ; quippe membra illius pariter conveniunt. Summa enim in eo elucet ratio, sc. ratio objectiva, quæ in congruentia inter actum & objectum consistit : ratio etiam subjectiva, sc. facultas rationalis in anima ad primum intuitum hanc congruentiam agnoscit. Ut hæc omnia magis distinctè & articulatum teneantur, ea ad septem reducam capita.

1. Id bonum censendum est, quod conveniens ; & malum, quod inconveniens est.

B 4

2. Con-

2. Convenientia, in qua fita est boni natura, aliud nihil est præter congruentiam cum bonitatis regula.

3. Regula bonitatis primæva est lex sive ratio æterna & immutabilis in essentia divina, quæ in signo rationis liberos divinæ voluntatis actus præcedit. Talem regulam extare abunde innotescit ex voluntate divina, quæ, quemadmodum nonnulla bona effecit, quia voluit; ita alia voluit, quia bona.

4. Id simpliciter est bonum, quod huic regulæ conforme est. Si ratio in essentia divina sit immutabilis & necessaria; tum quicquid cum ea concinit, necesse est, ut sit bonum simpliciter & in se immutabile, & non contingens pro vario rerum & personarum statu, quatenus conservationi aut utilitati inserviturum sit.

5. Hujus regulæ sive rationis æternæ exemplar ab incurabilis rerum animæ humanæ insculptum fuit. Homo ad Dei imaginem formatus est. Ex hac re Deus, ut in providentiæ operibus suam expurget Justitiam, & omnem de se demoliat culpam, plerumque ad homines provocat, & juxta hanc regulam, animæ humanæ impressam, de suorum operum æquitate & bonitate judicari permittit. Minime fas est tecum asserere, quasi homo nasceretur solummodo quinque sensuum satellitio stipatus, & nullæ omnino essent ei facultates, nisi quæ in instructione & disciplina initium habuerint. Rerum enim Satori placuit, non solum corpora gravida facere seminibus, quibus ad sua munia reddantur habiliora; verum etiam animum humanum. Sunt enim Semina quædam sive principia ei à natura indulta, quorum subsidio citra disciplinam idoneus reddatur ad munus suum palmarium; quod est, ut æquum ab iniquo, bonum à malo secernat, & internoscat. Hinc de gentibus dicitur, Quod *εαυτοῖς ἐστὶ νόμος*, sibi metipsis lex sunt, Rom. 2. v. 14. & quod ostendunt

Es. 5. 3.
Ezech. 18.
v. 25.

Lev. ch. 5.
p. 12.

ostendunt opus legis, γεγραπὸν ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν, scriptum in cordibus suis. Quinetiam, quodd de Deo sciri expedit, φανερόν ἐστιν ἐν αὐτοῖς, manifestum est intra ipsos, Rom. I. 19. Inter ea quæ in ipsis manifesta sunt, numeratur θεϊότης Divinitas, v. 20. sive divina illa ratio in Supremi Numinis essentia, ad quam bonitas moralis, tanquam ad normam Archetypam, exigenda est. Hanc Deus eis perhibetur manifestam tecisse, αὐτοῖς ἐφανερώσατε, v. 19. Lumine sc. innato, quod vel è reliquiis imaginis Dei, ut ut per peccatum conspurcata, emanat; vel quod post imaginem penitus deletam de novò generi humano in commune indulgetur, humanæ societatis ergò; ne homines ob rationis defectum, quàm primùm nascuntur, sui obliviscerentur generis, & in bestias degenerarent.

Nobis in hac re accedant alii. Lex naturæ à Philone Judæo exarata dicitur ὑπ' ἀθανάτου φύσεως ἐν ἀθανάτῳ διανοίᾳ ab immortalī natura in mente immortalī. Notum est illud Epicharmi apud Clementem Alexandrinum & Eusebium,

L. Quodd
omnis pro-
bis liber.

Ὁ δὲ γὰρ οὗ ἀνθρώπου λόγος πέφυκεν ἐπὶ τοῦ θεοῦ λόγῳ,
Ratio hominis ratione ex divina sata est.

Prepar.
Evang.
L. 13. c. 13.
p. 682.

Hinc Antonius Imperator uniuscujusque mentem *διπλοσισμα* appellat, particulam à Jove avulsam: & Hierocles *ἐνοικον θεόν* Deum inhabitantem.

Par.
L. 5. eis
ἐαυτὸν πα-
ραγ. 27.

6. Hujus regulæ sive æternæ rationis exemplari, quàm plurima sunt, quæ in signo rationis ante omne de conservatione consilium conveniunt. Ut, exempli gratiâ, parentibus præstare obsequium, miseriam laborantibus suppetias ferre, grato animo beneficium acceptum pensare. Hæc sunt primitiva rationis dictamina, & non theoremata (ut inquis) de rebus, quas ad conservationem conducere autumamus. Antequam enim homo de sui conservatione iniverit consilium, actus hosce albo dignatur calculo: & contrarius

tratiis moralem turpitudinem adherere pronunciat. Inestate nonnulla propensio ad bene aliis faciendum se prodit, uti notavit Plutarchus: nec non misericordiz specimina sponte erumpant. Officia commemorata menti humanæ adeò congrua sunt, ut non possit eorum æquitatem & bonitatem jam tum non agnoscere, cum præstatio nullum mundandum compendium allatura sit. Hinc si homines præ hujus vitæ amore aliquando inducti sint ad patrandum aliquod hisce officiis contrarium, protinus cæco conscientiz verberere vapulant, & gravissimas luunt pœnas. Qui equaleo positi, & nervis & fidiculis excruciiati sunt, dolorem non sentiunt acutiorem. Hinc cecinit Poeta:

*Illud habet damni vitium inter caterea, quod mens
Palpitat assiduo flagitiosa metu.*

*Semper enim vel si non deprendatur in ipso,
Sese deprendi posse putat scelere.*

*Dèque suo, alterius quoties de crimine sermo est,
Cogitat, & credit se magis esse reum.*

*Ad Decal.
17.*

*vel anno
206 L. 3.
p. 131.*

Unde obsecro hæc emergit molestia, nisi ex sensu convenientiz operum prædictorum cum ratione ante omne de conservatione aut utilitate consilium? Passim enim grassatur, etiam ubi genus humanum in secundis est, & omnia, quantum ad statum externum, fluunt ad voluntatem. Enimvero adeò rationi conveniunt hæc munia, ut ab animalibus, ubi umbra tantum rationis primitiva reperitur, quandoque præstari videantur. Observavit Philo Judæus, quòd canes, ubi aluntur, beneficio vicem rependunt: defendunt enim domum, pro heris morientur, si quod subito periculum eos contigerit. Ciconiarum senes volare invalidæ in nidis manent, dum soboles earum per omnes terras mariæque volitant, victum undique parentibus quærentes. Notat Porphyrius, Columbarum mares sua vicibus fovere; & formellam, si divitiis

tius evagetur, rostro tandem ad ova & pullos compellere.

Si homines aliquot reperirentur adeo inhumani, ut juribus commemoratis album calculum adijcere rennerent; id nihil miramur, idam moratibres omnes, præsertim illi, in quibus æternæ rationis exemplar per gratiam renovatur, æquiores longè arbitri, aliter sentiant. Si animus nobis pondeat de congruentia officiorum prædictorum cum natura rationali citra commodi aut incommodi intantum, quippe ab aliquot vitæ inconditæ & incultæ viæ agrè agnita sint: eâdem lege pendulus fiet animus & in dubio sit de mellis dulcedine, eò quòd palato morbido & vitioso quandoquæ amarum videatur. Hinc appositè dictum est ab An-

Andronicò Rhodio, *ἐπιτρεπόμενος τοῖς τῶ ἀφ' ἑσῶς ἢ ἐξ ἑσῶς ἐχούσι, ὅτιν δὲ καὶ ἀκίβητον*. Apud homines rectâ sanâque mente præditos, immutabile est jus illud quod Naturæ dicitur. Quòd si his, qui morbido & distorto sunt animo, aliter videtur, nihil ad rem pertinet; nam nec mentitur qui vel mel dulce esse dicit, ideo quòd ægrotis aliter videatur.

Vid. Grot. de jure Belli & pacis, L. I. c. I. p. 6.

Quam plurimi sunt (ut Justinus Martyris verbis utar) qui *τὰς φυσικὰς ἀκρίβειας ἀπείκασαν* naturales notiones perdiderunt. Oculis orbatus æquè bene de coloribus ferat judicium; atque tales homunciones de rerum cum ratione congruentia.

7. Si hæc officia exemplari animæ humanæ inscripto consentanea sint, & hoc exemplar legi in essentia divina immutabili congruat, & hæc lex sit primæva bonitatis regula, & omne, quod huic regulæ convenit, sit simpliciter bonum; consequentiis non inanis concludamus, officia prædicta non solum *ἰσθῆναι*, quatenus ad conservationem & utilitatem conducant; verùm etiam simpliciter bona esse, & eis contraria simpliciter mala. Hinc est, quòd apud Antiquos Themis sive Jus non solum Terræ perhibetur filia,

filia ; verùm etiam Cœli : & Astræa five Justitia filia Jovis & Themidos. Ex ea re fingunt. Poetæ, eam cùm terram reliquisset, in Cœlum protinus avo-
lâsse, unde ortum suum derivaverat.

H. Justitia est voluntas constantis suum cuique tribu-
endi, ubi suum non est, *i. e.* ubi proprium non est, ibi justum nihil est, & ubi civitas non est, proprium nihil est. Justitiæ autem essentia consistit in præ-
statione pactorum, quæ tunc valida esse incipiunt, quando constituta est Civitas. Itaque Civitas, Pro-
prietas bonorum, & Justitia simul nata sunt, p. 73.

T. Hoc in loco studia tua inflectis ad probandum nul-
lam esse Justitiam æternam ; verùm unâ cum Civi-
tate nasci omnem : quippe Justitia ibidem solum-
modò est, ubi proprietates, & proprietates omnis à
civitate exordium ducit.

Verùm notandum est, civitatem duplicem esse ;
alteram universalem, particularem alteram. Univer-
salis est totus mundus, cujus cives nascimur universi ;
Particularis verò civitas quæque legibus humanis
fundata.

τῶν οἷς ἐ-
αὐτὸν
L. 4. p. 24. Ad vivum depingitur Universalis ab Antonino
Imperatore, εἰ τὸ νοσερὸν ἡμῶν κοινὸν, καὶ ὁ λόγος καθ' ἑν
ἐν λογικοῖς ἔσμεν, κοινός ἐστι τῶτο, καὶ ὁ προσωπεῖος τῶν ποιη-
τῶν ; ἢ μὴ λόγος κοινός ἐστι τῶτο, καὶ ὁ νόμος κοινός ἐστι τῶτο,
πολίται ἔσμεν ἐν τῶτο, πολλὰ δὲ μέρη τινὲς μετέχομεν ἐν
τῶτο, ὁ κόσμος ὅσπερ πόλις ἔστι. Si intellectus nobis
communis est, etiam ratio, quâ rationales dicimur,
communis est : si ratio, etiam ea, quæ quid agendum,
quid omittendum præscribit, ratio communis est : si
hæc, lex quoque communis est : hoc si conceditur, ci-
ves sumus ; & hoc dato, politiæ alicujus participes, &
ex consequenti civitatis instar mundus est. Hisce
consonum est illud Ciceronis : Socrates cùm roga-
retur, cujatem se esse diceret ? mundanum inquit :
totius enim mundi se incolam esse & civem arbitra-
batur.

batur. Nec non illud Tertulliani, Unam omnium *Apol. c. 38.*
 rempublicam agnoscimus mundum.

Communitati huic præfidet Deus. Legem tulit
 hæc propositio complexam, *Numen honore affici-*
endum est. Hanc promulgavit Ratio cœlitus indulta.
 Etenim inter naturam Numinis & honorem nodum
 percipit insolubilem, qui manu aliâ nullâ præterquam
 divinâ potuit connecti. Hinc inter omnes convenit
 Numen esse, quod honore impertire devincti sunt.
 Ex hac re evenit, quod Deorum sacrificia & ritus
 Honores appellantur. Hoc sensu dixere Poetæ, in- *Briff. de*
 dicere Honores, mactare Honores, instaurare Ho- *form. l. 1.*
 nores, *p. 29.*

Ipsæ suos adit Geniis visurus Honores.

Hinc etiam illud Quintiliani : Præcedat enim ali- *L. 3. c. 10.*
 quid semper necesse est, ut in ludis, Honor Deo-
 rum. Hujusce legis sanctio in sævis acutissimisque
 contipicienda est animi doloribus, de quibus sæpè-
 nume id conquesti sunt Ethnici, cum omisissent, quod
 ad Deorum Honorem conferre opinabantur.

Hiscæ prælibatis nullo negotio ostenditur propri-
 etatem unâ cum civitate particulari non nasci. Ratio
 in universali, quæ nexum percipit inter honorem &
 Rectoris naturam, facillimè insuper exquirat, quæ
 honori illius agglutinatur. In horum album non
 immeritò Ordinem asciscit. Subditorum enim ordine
 plurimum elucet Rectoris Majestas. Et Proprietas
 Ordoque comites sunt, qui divelli nequeant. Ordo est
 quasi *legis dicitur* inquit Scaliger ; terminum innuit, quo
 circumscribitur & definitur jus privatum. Statum
 itaque sensu tuo politicum præcedant dominium &
 proprietas.

Imò antequam homines in societatem particularem
 coaluissent, Dei ipsius fuere : æternâ enim lege ob-
 stringebantur singuli ei obsecundare, nec non mu-
 tua charitatis officia inter se commutare. Imò etiam
 ante

ante Civitatem constitutam in proprietatem etiam iverunt bona mundana. Passim convenit; ut quisque pro suo habeat, quod ipse primum occupaverit. Hinc *Ruth 4. 8.* antiquitus obtinuit, cum dominium alii transferendam esset, exuere calceum (quo possessio primum obtinetur) in signum juris translati: possessio enim nihil est nisi pedis positio. Et si proprietas praecesserit civitatem, idem asseramus necesse est de justitia & injustitia. Hinc est quod dixerit *Quintilianus*, 'Si haec conditio est, ut quicquid in usum hominis cecit, proprium sit habentis, protectò quicquid jure possidetur, injurià auferitur. Cum adjicias, quòd justitia consistit in praestatione pactorum; notandum est, quòd duplex sit pactum, nempe Naturae & Civitatis. Antequam enim Civitates constitutae fuerint, passim innotuit pactum Naturae. Deus enim cum genere paciscitur humano: etenim cultum postulat sibi exhibendum, nec non, ut quisque aliis facias quod sibi fieri vellet. In hujus obedientiae compensationem mercedem pollicetur. Illa pars pacti, quae ad officium spectat, passim per totum orbem agnoscitur. Altera de danda mercede perinde comperta est. Ubique Gentium scitur, quòd bonis bene futurum sit, & malis malè. In hujus pacti praestatione constitit justitia ante Civitatem conditam.

H. Ante summam potestatem constitutam, erat jus omnibus in omnia, quod erat causa Belli. Regulae ergo, quibus definiuntur Meum & Tuum, & in actionibus bonum & malum, licitum & illicitum, à quibus dependet pax Civitatum, ab habente summam potestatem praescribendae sunt. *c. 18. p. 89.*

7. Si homines (ut tua fert opinio) ex terra tanquam tot fungi nascerentur; tamen eorum omnibus jus non competeret in omnia. Quilibet fungus illam terrae partem sibi jure vendicaret, ubi nascitur. Etenim ubique

ubique Genitum potior est conditio possidentis. Bellum, quo vexatur genus humanum, ex jure omnium in omnia nequaquam exoritur: verum ex inordinatis animæ cupiditatibus, quibus singuli ad sua repagula perfringenda feruntur, & in aliena involant jura. Libentissimè concedimus, regulas, quibus bonum & malum, licitum & illicitum definiuntur, ab habente summam potestatem præscribendas esse: Verum non inde bene inferitur, earum regularum aliquot à Deo prius non fuisse præscriptas. Etenim supra demonstratum dedimus, boni & mali rationes in essentia divina fuisse definitas, ante liberum divinæ voluntatis actum, nedum ante edictum Magistratûs Civilis: Et rationes hæc lumine naturæ satis manifestas, Magistratûs est subditis suis præscribere, gladio civili manire, ne quis eas temerare audeat. Si intra Civitatem solam bonum & malum, licitum & illicitum definiantur, tum homines innocentes, si cives non sint, liceat eadem tractare humanitate, quâ Davidis legati ab Ammonitarum Rege fuere excepti, nempe barbas abraderè, vestes præcidere: immò parum hoc est: Fas est insuper idem facere, quod factum legimus, cum David contumelliam ulcisceretur, sc. ferris ac securibus innocentiam candidissimam subdicere, & per fornacem Moleci traducere.

Jac. 4. 1.

In hominem innocentem mali cujuscunque inflictio, si civis non sit, si sine præcedentis alicujus pacti violatione fiat, si denique eo sine fiat, ut juvenetur civitas, legis naturalis transgressio non est. Omnes enim homines, aut cives sunt aut hostes, aut pacto inter Civitates amici sunt. Sed contra hostes à Civitate judicatos, à quibus damnum Civitati expectatur, jure Naturæ bellum facere licitum est. In quo bello neque gladius judicat, neque victor distinguit, quatenus ad tempus præteritum, inrer nocentes & innocentes: neque cuiquam parcit, nisi quatenus conducit

H.

conducit ad salutem Civium. c. 28. p. 149.

7.

Eò redeunt hæc omnia, ut ostendas in hominem innocentem extra Civitatem, utpote in statu belli, quodvis malum infligi posse. 1. Si Homo innocens extra Civitatem quovis malo citra injustitiam excruciarî possit, quippe quòd hostis est, & in statu belli: pariter dicas innocentem ideo posse ad libitum torqueri; propterea quòd innocens non est. Qui enim hostis est, & in statu belli, utpote stans in procinctu ad nocendum, vix in albo innocentium nomen meretur. 2. Extra Civitatem quilibet hostis non habendus est. Status naturæ non est belli status; uti constabit, quum ad dogma 5um fuerit deventum. Refugiunt hostes, alter alterum, & familiaritatem repudiant: Verùm homo naturâ societatis cupientissimus est, animâ induitur notitiæ avidâ, gaudiòque non mediocri afficitur, cum occasione nactus fuerit cum aliis serendi sermonem; & quæ didicerit, impertiendi opportunitatem. 3. Si status extra Civitatem esset status Belli; (quod à veritate longè abhorret) tamen non inde sequitur, quòd liceret in hominem innocentem favire. Qui militem induit, non suam exiit humanitatem: ex metallo confectus est ejus gladius non adè duro; quin remollescat quandoque, & liquefiat. Solenne est in bello fœminis & pueris parcere. Globuli è bombardis explosi suas protinus deponunt vires, cum iis obviam eant hæc molliora temperamenta. Innocentiam laneam vis maxima nescit pervadere.

Verba dare videris cum asseras, quòd in innocentem favire liceat, si sine alicujus pacti violatione fiat; quandoquidem ex pactis & promissis nullam autumas oriri obligationem.

H. 3

Verba sola, si de futuro sint, donationis signum idoneum non est: nam verba hæc, *cras dabo*, significant nondum dedisse, & proinde jus nondum

dum translatum esse, sed manere, &c. p. 68.

Si contractus fiat, quo neutri contrahentium statim præstare obligantur, sed ad diem certum futurum; Pactum illud in mera conditione Naturæ, id est in bello, si quæcunque interveniat suspicio de præstando, invalidum est, &c. p. 69.

Verba per se homines ad pactorum præstationem constringendi vim non habent: duo enim ei rei auxilia tantum sunt, nimirum metus damni à violatione pacti, vel quia fallere ut signum impotentia, dedignantur, p. 71.

Verbis hæc *cras dabo* etiam si jus in re translatum non fit, tamen transfertur jus ad rem: ab eo enim momento jure exiit promissor ad rem retinendam ultra diem crastinum. Constringendi & obligandi vim habent verba sola; Deus enim ipse ex natura sua Verbis obligatur; promissa sua non potest non exolvere: & si verbis constringatur Deus, multo magis homines, qui ad Dei conditi sunt imaginem. Deinde jus ad res humanas hominibus indulgit Deus. Quinetiam voluit, ut dominium hoc transferant alii ad alios voluntate suâ. Instituit insuper, ut verba sint hujusce voluntatis indices. Itaque si verba de jure transferendo in re quæcunque, sive in statu Naturæ, sive Civitatis, non constringant, ab instituto suo excideret ipse Naturæ Author. Hinc Solomon promissorem asserit verbis oris sui esse illaqueatum: nec non fateatur Sanctus Paulus se per promissum constitui debitorem. M. Attilius Regulus, ut suam relueret fidem, Carthaginem rediisse legitur, quamvis ibi se exquisitissima luiturum supplicia, non ignoraret. Illum inter & Carthaginenses initum fuit pactum in statu Belli. Reditu suo ad eam collineare non potuit utilitatem quam statuis fontem esse legis Naturæ, sive ad fidem, sive ad gratitudinem, sive ad mutua spectantis auxilia. Officia enim hæc cæteraque omnia eatenus

T.

Epist. ad
Phil.

C

tantum

tantum bona esse opinaris, quatenus commodum promoveant privatum.

H. Qui beneficium gratis datum accipit, conari debet ne danti iusta causa sit beneficii dati poenitendi: nemo enim dat nisi respiciens ad bonum sibi. Propterea omnis actionis voluntaria finis bonum volenti est: quod bonum, si frustra expectandum esset, homines scierint, nullam erit benefaciendi initium, neque confidentiæ mutæ, neque mutui auxilii, neque reconciliationis inter inimicos, p. 75.

T. 1. Qui beneficium accipit, non lege prudentiæ unico obligatur rependere; ne scilicet datorem facti sui pigeat: verum etiam lege gratitudinis, citra omnem ad ulterius commodum intuitum. Sentit enim unusquisque qui suam non exerit humanitatem, se ligari & quasi in vincula conjici; donec grati animi exhibuerit specimen, & meritis vicem reddiderit. Dolorosum est benefico gratiam non referre. Quoties obviam it, qui beneficium contulerit, pudore suffunditur ingratus animus. In votis habet, ubi nihil amplius speratur lucri, ut è vivis eripiatur beneficus; utpote sibi conscius, se hoc pacto à dolore suo liberatum iri.

Qui beneficium dat, ad bonum, fateor, respicit; sed non semper privatum, quod sibi in lucro est. Quemadmodum enim Deus suam exerit benignitatem, nihil inde expectans utilitatis: ita etiam indolem eandem Creaturæ suæ communicatam voluit. Non contentus est ipse Sol sibi lucere: verum ipsas dirumpit nubes, ut terram radiis suis collustret: nihil inde lucratur præter tenues aliquot vapores quos condensat, ut in pluviam convertantur terræ multum admodum fructuosam. In fontibus sæpenumero auditum est querulum murmur, ac si tristitiâ afficerentur; eod quod in publicum commodum pleniori rivo aquas suas nequeant emittere. Genere in humano non dispar ad

ad benefaciendum alijs citra privatæ utilitatis intuitum se prodit proclivitas. Cùm Samaritanus illum, qui in latrones inciderat, exspoliatum & seminecem videret, e vestigio misericordiâ commotus, ejus ligabat vulnera, infundebat oleum, &c. Ad talis hominis aspectum, omnium protinus, qui humanitati non valedixerint, intima commoventur viscera, & ad superpetias ferendas se illico accingunt; quamvis nihil inde decerpant, quod sibi ponant in lucro, præter animi gaudium, quod usque bonum opus comitatur. Jam absolvimus primum quod explicandum suscepimus, sc. Aliquid est bonum & malum simpliciter citra conservationis privatæ intuitum: Quod super est breviter attingam.

2. Inter ea quæ simpliciter bona sunt, conservatio hæc privata primatum non obtinet. 1. Bonitas affectio est, quæ rei essentiam comitatur: verùm ad existentiam unice vitæ spectat conservatio. Quemadmodum essentia rationis signo existentiam præcedit; ita bonitas conservationem. 2. Si nihil bonum sic nisi quatenus ad conservationem conducit, hujusce propositionis veritas [Deus est honorandus] in hanc resolvenda est [vita humana est conservanda:] verùm hoc valde absolum est. Prioris propositionis membra arctius longè connectuntur quàm posterioris. Deo enim magis debetur honor quàm nobis conservatio. Illi jus est ad honorem ex natura sua: nobis verò ad conservationem ex libero voluntatis actu. In mandatis dare nequit, ut illum honore non afficiamus: verùm jubeat, ut relabamur in nihilum. Quemadmodum penes illum est vitam largiri; ita etiam pro libitu sub eripere. Ab omni prorsus abhorret ratio, ut propositionis maxime necessariæ veritas in veritatem minus necessariæ resolvatur. 3. Ad equaleum cogi, & in æternum acutissimos patruciatas, majus malum est, quàm vitæ hæc fragili destitui;

destitui: & si majus detur malum quàm mori; majus itidem est bonum, quàm vivere & conservari.

4. Si vitæ conservatio sit bonum maximum, tum nulla est ratio, quare Apostolus diceret, *Cupio dissolvi*. Non opinandum est hominem spiritu veritatis ductum in votis habere potuisse maximum malum.

5. In albo bonorum primas ceras occupant, quæ Numinis Supremi gloriam reddunt maxime illustrem. Deus summum est bonum; itaque quò magis eum nostra respiciunt munera, eò meliora censenda sunt. Verùm non pauca sunt quæ Deo magis cedunt in honorem & gloriam, quàm vivere & conservari. Ex Martyrum morte quàm lapsorum vita ei plus honoris metitur.

6. Si vitæ conservatio sit bonum primum & reliquorum omnium mensura, tum est vel necessario vel contingenter bonum: si necessario & simpliciter, tua cadit assertio (sc. nihil est bonum simpliciter;) si contingenter, tum ratio assignari potest, quare bonum esse contingeret. Ab alio enim bono priori petenda est hæc ratio. Ergo non est bonum primum. Jam demum ad tertium & ultimum deventum est. Inquirendum sc. quid sit illud cui in albo bonorum locus debetur primarius, & ex quo tanquam fonte derivanda sunt nostra officia.

3. Prærogativa hæc honori Dei unice competit. Ei enim in universam nobis studendum est, eoque tanquam communi mensurâ metiendum quicquid boni moralis nomen meretur. Sententiæ huic plurimum favent sacra Oracula, *Omnia operatus est Jehova propter se*, Prov. 16. 4. *Omnia eis ædificaverunt in ipsum sunt*, Rom. 11. 36. *si deo propter quem sunt omnia*. Heb. 2. v. 10. Ad ejus gloriam omnia facere jubemur. I Cor. 10. 31. Ex hisce liquet, gloriam sive honorem divinum primum esse omnium finem, & idcirco bonum potissimum, unde reliqua omnia utpote media suam nitorem, pulchritudinem, bonitatemque mutuuntur.

tur. Hinc non dissonum est illud Hieroclis, cū se ad explicandum accingat, qualis sit honor ille, qui Divis, Heroibus, parentibus debetur, aperte profitetur quod oporteat *ὅτι τὸ ἀμνηστεικὸν μόνον αὐτῶν δεῖν ἀνασπεύειν τὸ σέβας* ad Deum unicum eorum opificem referre honorem. Non desideratur etiam hac in re rationis suffragium. Cū ratio illa, quā induti sumus, adulta esse incipiat, & oculo magis intento perlustrare omnia, facile infert Numen immensum existere, omnigenā perfectione præditum, quod nos ex nihilo condidit, quotidie omnipotenti suffalcit brachio, eximiis donat beneficiis. Hisce comperitis nihil prius nobis suggerit, quā ut in ejus honorem & obsequium exhauriamur, cui tantopere sumus devincti. Nequaquam ferenda est vel minima mora & protelatio. Ingratum animum resiperet officium hoc in diem crastinum rejicere. Numine hoc ubique præsentē nunquam desideratur oportunitas tributum pendendi. Et nemini beneficiis pariter obligamur. Cū numen hoc infinitum sit, nullis limitibus definienda est obligatio; sed sicut quicquid possidemus sive virium sive temporis ab eo accepimus: ita id solidè, quod sumus & fruimur, in honorem ejus impendendum est: Si autem hunc in modum terendum sit totum tempus, nihil relinquetur temporis aliis officiis, nisi quatenus ad hoc promovendum conferant. Deinde Honor unicum est Dei bonum. Nullum enim est aliud, quod sibi possit acquirere, utpote omnimodā perfectione ex natura præditus. Ad Creaturam spectant reliqua omnia. Et quemadmodum Creatura nihil est comparatè quantum ad Deum; verū suam protinus amittit essentiam, si Deus suam vel tantillum auxilium inibeat: Ita bonum quod creaturæ competit, à bono, quod Dei est, pariter pendet: Illicō suam exuit naturam, quamprimum inter id & Dei honorem nexus abrumpitur.

hæmo bonum fuit suum conservare filium; verum cum officium hoc, mandato ad sacrificandum cœlis dato, cum honore Deo per obedientiam deferendo in pacem adduci non potuerit, non diutius fuit obstrictus; sed propter animum in obsequium compositum elogiis ornatur. Ex hac re, in opere quovis materialiter bono, si inter operantis mentem & honorem Dei solvatur nexus, Deo ingratum redditur totum opus.

Denique adjicere liceat, Deum, cum præcellentissimam suiipsius intelligat naturam, semetipsum non posse non deamare, utpote bonum summum: si autem se tam ardentem diligit, amet oportet ex rebus creatis potissimum suam ipsius imaginem, quæ ab hac natura secunda est. Imago hæc aliud nihil est, nisi gloria ejus extrinseca sive honor. Itaque honori huic augendo pro virili incumbendum est; & opera nostra eatenus bona censenda sunt, quatenus ad eum quadrant. Hinc non difficile est à priori officiorum moralium bonitatem demonstrare. Regula bonitatis primæva est mentis divinæ ratio, h. e. interna essentia gloria & perfectio. Regula secundaria est hujusce rationis sive perfectionis exemplar, nempe extrinseca ejus gloria sive honor. Quicquid cum exemplari hoc congruit, bonum est; quicquid ab eo disfidet, malum; si quid nec consonum sit nec dissonum, indifferens. Congruentiam inter divinum honorem & opus humanum facile invenit mens nostra, quoties oculum retorquet ad ideam honoris, sive innatam sive sibi impressam per analogiam, cum secum cogitet pensitetque quanam sint quæ ad terreni Monarchæ honorem conferunt. Terreni autem Principis Honorem compertum habet tribus summo prece elucere, subditorum multitudine, ordine decoro, statu florenti. Parili ratione infert tertia hæc ad supremi Rectoris honorem plurimum conferre. Subditorum enim mul-

tudo

titudo illius repræsentat potentiam, ordo sapientiam, status florentissimus bonitatem. Itaque ex primo colligit, quod bonum est, ut ab homicidio abstineamus, ut pro virili nostram ipsorum nec non aliorum vitam defendamus. Honori enim supremi Rectoris erit damnosum, si injussu ejus subditorum minuatür numerus. Ex secundo, ut cives in jus ditionemque Magistratüs concedant, liberi servique imperio pareant parentum dominorumque. Ut unusquisque in privato suscipius moderamine à passionibus caveat inordinatis, cupiditatibus, temulentia, nec non ab omnibus quæ rationis regimen perturbare solent & subruere. Cantela hæc ad ordinem conservandum plurimum conducit; in quo multum admodum elucet Supremi Rectoris Honor. Ex tertio ut nostram ipsorum felicitatem promovere conemur, innocentes non lædamus, miseris feramus suppetias, aliorum lætemur prosperitate, in neminem invidum oculum conjiciamus; sed ad omnia humanitatis & amoris officia semper sinus compositi. Hæc omnia ad statum conducunt florentissimum, eximium Principis decus & ornamentum.

Hæc Methodo non difficile est ab honore divino illas derivare Naturæ leges, quas à privata conservatione ortum suum duxisse opinaris. Exemp. gr. 1. Pacem quære & persequere, *Lev. c. 14. p. 67.* hoc ideo nobis incumbit, quippe statu tranquillo plus elucescit Supremi Rectoris gloria, quàm bello, ubi subditi concerpunt dilacerantque alius aliam. Aquis placidis claritas conspicitur Sol, quàm turbatis. 2. Pacta sunt præstanda, *Lev. c. 15. p. 72.* Pacta enim sunt societatis vincula; disruptis vinculis Communitas in dissociatam abibit multitudinem, quod plurimum Rectoris imminuet gloriam, qui Deus est ordinis. 3. Unusquisque se commodum cæteris præster, *Lev. c. 15. p. 75.* Brevi actum erit de Civitate, nisi hoc fiat. Ex lapidibus politis murus conficitur. Si autem pereat

Civitas, Reſtoris honori lethale vulnus imprimitur.

4. Ne quis alium factō, verbo, vultu, aut geſtu odiſſe vel diſpicere ſe ſignificet, *Lev. c. 15. p. 76.* qui enim alium deſpicatū & contemptū habet, ipſi Creatori contumeliam imponere videtur. Ex hiſce facile eſt reliquis iudicium ferre.

Hæc palam faciunt, Honoris divini ſtudioſum officiorum moralium omnium eſſe primum, nec non fontem menſuramque. Hoc unice ſolum occupat. Circumſtant reliqua, tanquam tot Satellites, indeque ſuam accipiunt authoritatem. Honor divinus in Moralium officiorum circulo, ad inſtar ſolis in ſuo vortice, centrum occupat. Sicut planetæ à Sole mutuuntur lucem: ita officia hæc ab Honore bonitatem. Si quid, quo impediatur communio, interpoſitum fit, deliquium protinus patiuntur.

Nihil jam ſuper eſt, niſi ut objectiones diluamus, quæ ſententiam hanc infirmare videntur.

1. Officiis aliquot (ex. gr. noſmetipſos noſcere, nec non diligere) perfectio cōpetit propria & peculiaris, quam ſcire licet citra honoris divini intuitum.

2. Officia hæc naturā divini honoris præcedunt ſtudioſum: Deo honorem non tribuimus, priuſquam nobis innotescit: notum habere non poſſumus, donec noſtram ipſorum naturam intelligamus.

3. Officium, quod primas fert, circa finem verſatur ultimum: finis autem hic, naturā duce, eſt felicitas humana, non autem honor divinus.

4. Si divini honoris ſtudioſum fit unicum officium nobis à Deo impoſitum, tum in hominibus condendis alium nullum ſibi propoſuit finem, præterquam ut honorem & gloriam acquireret; quod munificentiae cœleſtis pretium minuere, & in Deum ipſum ambitionem impingere videtur.

Ad Primum reſpondeo. Officia prædicta perfectionem

fectionem habent propriam peculiarémque, quæ nihilominus ab honore divino tanquam fonte derivatur. Ponamus fontem se. in plures exonerantem alveos: quamvis alveus quilibet aquam contineat sibi propriam; tamen aqua in eorum singulis fonti communi suam acceptam fert originem. Quinetiam si perventum sit ad notitiam perfectionis officii hæc propria, citra honoris divini intuitum, nihilo secius inde emergat illa perfectio. Citra Solis aspectum lux conspicitur Lunaris, quæ tamen in universum à Sole derivatur.

Ad Secundum. Licet officia hæc divini honoris præcedant studium cognitione confusâ; tamen non distinctâ. Sensu illo prius scitur effectus, quàm causa, qui nihilominus totam suam à causa perfectionem mutuatur.

Ad Tertium. Ultimus actuum moralium finis est honor divinus, non autem felicitas humana, si naturæ ductui auscultemus. Per naturam intelligamus oportet, non brutam sed rationalem; per rationalem, non infantilem aut puerilem, quæ nondum maturam attingit ætatem, nec corruptam & viciis inclinatam; sed adultam repurgatamque. Hujusce naturæ primum dictamen est Creatoris honori studere, & quicquid insuper agatur sive ad propriam sive ad alienam spectans felicitatem, eò inflectere; ut tanquam medium huic fini subserviat. Quemadmodum enim Deus Creaturâ excellentior est: ita Bonum ad Deum respiciens, bono quovis præstantius est ad Creaturam relato. Unicum bonum ad Deum spectans est Honor. Etenim ei, quippe infinito, nihil præterea potest accedere. Si autem Honor divinus sit bonorum maximum, nobis præfigendus est tanquam finis ultimus. Quod hujusmodi est, prærogativam hanc sibi jure vendicat.

Ad Quartum. Quamvis Deus in omnibus spectet gloriam

gloriam honorémque ; tamen hoc nequaquam beneficiorum ipsius minuit valorem. Necessariò suam intendit honorem, alioquin inordinate ageret, utpote bonum minus majori anteponeus. Necessarius est etiam inter felicitatem nostram ipsiusque honorem nexus. E beneficiis, quæ nos reddunt beatos, collectis emicat gloria : Verùm ex libero voluntatis beneplacito nos condidit tanquam tot vasa ad recipiendam hanc, in qua tantopere gloria ipsius elucet, munificentiam. Nullâ ad mundum condendum tenebatur lege. Si creare voluisset, nihilominus homines in abisso nihili potuisset relinquere, & elicere indè Angelos solos. Cùm autem conditi simus, ut in nobis etiam bonitatis suæ gloriam expandat, nequaquam apud nos vilescere debent illius beneficia, quamvis in eis conferendis gloriam suam quæsierit.

Qui Deum affirmant in omnibus honorem suum intendere, ambitionem in illum nequaquam impingunt. Ambitio enim est inordinatus honoris appetitus : Verùm autem honoris amor in Deo tam procul ab appetitu distat inordinato; ut è contrâ ordinem rerum naturamque Deus inverteret, si modò honori suo, quippe bonorum maximo, cætera non postponeret omnia, ei que primatum daret.

Dogma

Dogma II.

Quod ad actionis honorem attinet, modo actio magna & ardua sit, & proinde magnæ potentie argumentum, utrùm justa aut injusta sit, parum refert. c. 10. p. 47.

Consistit enim honor in solius potentie existimatione. Itaque Ethnici antiqui, qui Deos, quos verbis suis cædes aliàsque magnas quidem sed injustas actiones commisisse faciunt, non illos, ut existimavere, dehonestabant, sed valde honorabant: & propterea in Jove nihil magis celebrabant, quàm ejus adulteria; neque in Mercurio, quàm furta & fraudes, in cujus laudibus ab Homero ponitur hoc,

H.

*Natus mane, die medio factus Citharædus,
Armentum Phæbi fur vespertinus abegit.*

Antequam magnæ extiterint Civitates, ignominia non erat, sed potius honorificum, si quis terrâ aut mari prædo erat, ut ex historiis antiquis manifestum est, præsertim Græcis. Etiam hodie in hac nostra parte orbis terrarum, pugna singularis privatorum, quamvis illicita, tamen honorifica est, p. 47.

Qualibet actio pro excellentiæ modulo gradum sibi honoris vendicat. Honor enim est opinio de excellentia. Actio juxta justa, magnæque, longè excellentior est aliâ perinde magnâ, ubi justitia desideratur. Abimelechus & David rerum potiebantur apud populum Israeliticum, alter mediis æquis, alter iniquis. Actio utrinque est pariter magnâ: tamen nemo mentis compos tam honorificè sentit de humano Abimelechi facinore, atque de actione heroica Davidis.

T.

Davidis. Si per potentiam velis, vires ad apparens aliquod bonum comparandum; toto cœlo erras; cum afferas honorem in hujus solum potentia existimatione consistere. Latius enim est objectum honoris. Si intelligas congeriem mediorum omnium, quæ ad bonum reale (sc. veram felicitatem, quam omnes expetunt) adipiscendum conferunt, ipsa Justitia est pars hujus potentia, utpote ea, sine qua vera beatitudo nequit comparari.

Quid si Ethnici Poetico furore correpti, effusis habenis in Deorum laudes excurrant, & magna facinora, quamvis injusta, decantent? Ideone parum refert ad actionis honorem apud æquiores rerum aestimatores, utrum justa aut injusta sit? Philosophi arbitri magis idonei rotundè pronunciant τῶν δὲ κακῶν ἔδεν τιμῶν· malorum autem nihil honorandum. Τιμὴ δ' ἔστι τοῖς μὲν ἀμείνοισιν ἔπειθαι, τὰ δ' ἤ χειρῶν ἡμέδαι βελτίω δυνατὰ, πῦρ' αὐτὸ ὡς ἀριστα ἀπολελεῖν· Honor est meliora sequi, & ex pejoribus quæcunque meliora fieri possunt, ad melius quàm optime reducere. Non diffiteor Homerum in Hymno in Mercurium furtum boum Apollinis commemorare; verùm non necesse est, ut arbitremur illum in animo habuisse, ut omnia, quorum memoriam facit in Hymno, in honorem Mercurio cederent. Minus est, si illum præconiis oneraret ob factum, quod Dii ipsi ab ipsis poetis odisse perhibentur.

Plato. a.
pud Stob.
Serm. 41.
p. 261,
262.

Μισεῖ γὰρ θεὸς τὴν βίαν, τὰ κτήλ' ἢ
κτάσθαι κλέυει πάντας, ἐκ ἐς ἀρπαγὰς.
Ἐατὸς δ' ὁ πᾶσι ἀδίκως ἂν τις ᾖν.
*Namque odit ipse vim Deum, nec divites
Nos esse rapto, sed probè partis cupit.
Spernenda, si non jure veniat, copia est.*

Ostende mihi, ubi prædones in honore fuere, nisi apud feras & barbaras gentes, quæ latrocinia non illicita

licita esse opinabantur: quales fuerunt olim Germani, Saraceni, Ægyptii. Diodorus Siculus re- *Cas. Com.*
fert Ægyptios legem habuisse de furibus, quæ ju- *L. 2.*
bebat eos, qui furto animum appellerent, no-
men suum apud principem sacerdotum scribere, &
è vestigio rem furto adeptam ad eum deferre: *Oribasius*
tres partes possessori restituebat, quarta furi cedebat *Heurni*
in præmium diligentiae suæ, & in pœnam negligentiae *Chaldati-*
possessoris. En furtum in honore habitum! verum *cus, p. 51.*
tale quod licitum putabatur. Ex honore tali furto
indulto, non bene infers ad actionis honorem parùm
referre, utrùm justa, an injusta sit. Illi soli hoc la-
trocinium honore prosequerentur, qui non injustum
esse autumabant. Quinetiam, cùm τὸ ληστὴν in ho-
nore habeatur apud Græcos scriptores, plurimum non
significat, furis aut latronis partes agere, verum for-
tissimi militis, qui in Belli spolia involat: hinc λη-
στῆσαι exponit Suidas per αἰχμαλισσιζει, & ληστεῖα per
λαφυρογονίαν. λαφυρεῖα sunt spolia in bello è vivis
erepta: quemadmodum οὐλα è mortuis.

Concedo tibi, quòd in hac parte orbis pugna sin-
gularis privatorum, quamvis illicita, honorifica sit:
verum apud quos obsecro? An apud legis latores,
qui nullum aliud præmium victori adjudicant, quàm
scalas Gemonias. Hoccine est, honoribus donari,
ad summum patibuli fastigium evehi? An apud pa-
cificos, qui Evangelii spiritu ducuntur? Hi nè mi-
nimo honore eos impertiunt, qui legem Christi con-
culcant, & privatam vindictam, Deo & Magistratui
relinquendam, sua sponte exigunt. An apud Bello
deditos? Turcæ gens bellicosa privata duella gene-
roso animo prorsus indigna pronunciant. Cùm duo
certassent nobiles, alter eorum, qui periculum evase-
rat, coram tribunali ad hunc modum fuit increpitus:
Urde hæc audacia singulari certamine vindictam mo-
liri? Nonne christiani passim reperiendi sunt, in qui-
bus

bus edomandis specimen virium tuarum exhibere potuisses? Clam te non erat (alterutro occiso) rem Imperatori non parum in damnum cessuram? Romani, bello satis insignes, existimabant, ac si generosum dedecret pectus famam privatis duellis asserere. Contumeliosissimas voces, quibus plerumque ipse Senatus resonabat, satis habebant retorquere verbis, vel decoro silentio contemnere, & despiciam tui ducere. An apud homines profligatos, & ad omne scelus audendum projectos? Quemadmodum non infamia est ab infamibus diffamari, (ut dicitur verbis Senecæ) ita nec honorificum ab iis honore affici. Hi non sunt æqui excellentiæ aestimatores, qui rationis imperium petitus excusserunt. Oculis captum coloris judicem perinde constituamus, atque mentem vitii occæcatam honoris. Nemo arbiter in hac re idoneus est, nisi bonus & cordatus, apud quem lacessitus, qui certamen detrectat, honorem suum abunde conservabit, & degeneris animæ suspensionem longe amolietur; modo notum fecerit, se ex ea causa reculare cum provocante congregi, ne Deum ipsum ad iram provocet, Magistratûs jura perfringat, sua ipsius conscientiæ lethale vulnus infligat; & insuper (amotâ omni inani gloria) declaret se specimen fortitudinis suæ in inculpata vitæ tutela datum, modo provocans aut quispiam alius illius injuriam adoriatur.

Dementia est vereri ne ab infamibus diffamemur.

Dogma

Dogma III.

Deus est corpus. c. 12. p. 56. Append. c. 3.
p. 360.

Affirmat quidem Deum esse corpus, sed ante illum idem affirmavit Tertullianus: disputans enim contra Apellem, aliosque sui temporis hæreticos, qui salvatorem nostrum Jesum Christum non corpus, sed Phantasma esse docuerunt, dictum hoc univertale pronunciavit, Quicquid corpus non est, non est ens. Item contra Praxeam, Omnis substantia est corpus sui generis. Neque ex ullo ex quatuor Conciliis generalibus hac doctrina condemnata est. Ostende, si potes, vocem *incorporeum* aut *immateriale* in Scripturis. Ego verò ostendam tibi plenitudinem Divinitatis habitare in Christo *corporaliter*, i. e. (ut exponit Athanasius) *dealiter*. Omnes sumus & movemur in Deo, sunt verba Apostoli: quantitatem autem habemus omnes. An quantum inesse potest in non quanto? Magnus est Deus, sed magnitudinem intelligere sine corpore est impossibile. Nè à concilio Nicæno definitum est, Deum incorporeum esse. Patres autem qui aderant, (nescio an omnes) ita senserunt. Et ipse Constantinus vocem illam *ὁμοούσιον*, i. e. coessentialis, ideo comprobavit, quòd ex ea voce videretur illi sequi Deum esse incorporeum: Nihilominus vocem illam *incorporeum*, quæ nec est in sacra Scriptura, in symbolum inferre noluerunt. Neque verò ex voce *coessentialis* (quam essentia corpus non fit) inferri potest Dei incorporeitas. Pater Davidis & filius Obedi, cum fuerit unus & idem Jessus, erant coessentialis: sequitur inde patrem Davidis & Jessum, esse incorporeos?

H.

reos ? Præterea, patribus Concilii Nicæni in animo erat condemnare, non modò per illud symbolum Arrianismum, sed etiam hæreses omnes, quæ post mortem Domini in Ecclesiam irrepserant ; quarum una erat Anthropomorphitarum, qui Deo corporis membra attribuerant : non autem condemnare eos, qui verum, realem, & purum spiritum corporeum esse cum Tertulliano scripserant. Illi quidem, qui Deo puritatem tribuunt, rectè faciunt ; est enim honorificum : sed tenuitatem attribuere, qui gradus quidem est ad nihilitatem, periculosum est. Johannes Damascenus exponens fidem Nicænam, l. I. c. 13. Divinorum nominum, inquit, alia negativa sunt significantia id, quod est supra substantiam, ut *ἀνών* (id est, sine essentia) *ἀχρον* sine tempore, *ἀρχή* sine principio, non quod his inferior sit, sed quod supra hæc omnia elatus sit. Deus enim in numero entium non est, sed super ea omnia. Vides J. Damascenum Philosophum Aristotelicum (ut videre est ex opere ejus dialectico) eundemque patrem Ecclesiæ & Doctorem piissimum, dum metuit dicere cum Tertulliano Deum esse corpus, & studet crassitudinem corpoream attenuando, quam (nescio quare) Deo indignam putat, in verba Athea incidit, dicens Deum *ἀνών* esse, & nihil eorum quæ sunt. *Append. ad Levia. c. 3. p. 360, 361.* Quod autem res eadem & spiritus sit, & incorporea, intelligi non potest. *Levia. c. 12. p. 56.*

T. Notandum est, ne errore teneatur Lector, hæc verba [affirmat quidem Deum esse corpus] in Dialogo ad Leviathanem appenso esse, sua ipsius verba. Cum statuas Deum esse corpus, per corpus intelligas necesse est, vel totam materiæ massam, ex qua orbis aspectabilis componitur, vel materiam aliquam tenuem & subtilem, quam oculis non usurpamus.

Si tota materiæ massa sit Deus, tum quælibet pars

pars hujus materiæ est Dei pars; & si pars quæque, tum una Dei pars movetur, dum interea quiescit alia; una somno premitur, aliâ vigiliis agente; una in vivis est, dum mortua est alia. Absit à nobis tam demissè & humiliter de altissimo Numine sentire. Non incassum agitur, dum hæc notamus; quippe per Deum intelligere videris materiam æternam, quæ in orbem mota tandem diversas induit figuras, & ad extremum in varias, quibus mundus ornatur, species coaluit.

Si, cum affirmes Deum esse corpus, materia aliqua subtilis & tenuis, ab orbe contrectabili diversa, tibi fit in animo; coronam expilas cœlestem & splendidissimis non vereris gemmis spoliare, sc. Infinitate, Immutabilitate, Immensitate, Intellectu. Si enim Deus corpus sit, partibus induatur oportet: hæ partes sunt vel finitæ vel infinitæ; si finitæ, infinitum constituere nequeunt; ex finitis enim nil nisi finicum emergit; si infinitæ, tum quælibet pars toti æqualis est. Infinito nihil majus existit.

Labefactas etiam Immutabilitatem. Omne enim corpus in partes potest diduci. Quicquid in partes ducitur, mutatur; res divisa eandem naturam non usquequaque retinet, quam unita prius habuerat. Nec non funditus evertis Omnipræsentiam. Si Deus corpus sit, dimensiones habeat necesse est. Quod dimensionibus induitur, præterdò esse nequit in solidis alterius corporis partibus citra penetrationem: de impossibilitate autem penetrationis dimensionum convenit inter omnes. Denique subruis Intellectum Divinum. Si Deus materia est, hæc materia æterna sit oportet. Si æterna, tum vel ab æterno quievit vel mota fuit. Si prius dicendum sit, actum est de intellectu Divino. Etenim juxta tuam ipsius sententiam nulla est sine motu intellectio. Si posterius, à quo, obsecro, mota fuit hæc æterna materia? Non ab alio, quippe nihil præterea ab æterno extitisse opinaris. Si à se, tum essentialiter,

D

essentialiter, & necessario, vel voluntariè & liberè. Si prius agnoscas, tum hæc materia in omni parte est æqualiter mota; uniformis enim est Dei essentia: & si sit æqualiter mota, impossibile fuit, ut inde emergerent varia mundi phænomena. Essentia Dei, utpote immutabilis, in tot formas non potest effingi.

Consule
Simplicium
c. 38. ubi ostendit principium non posse esse corporeum.

Si voluntariè & liberè, tum mota fuit, quia voluit moveri: verùm nulla est volitio absque intellectu, nullus intellectus absque motu. Ergo perinde est ac si diceres, mota fuit ab æterno, quia mota fuit. Nihil insuper super hac re opus est adjicere præter tuum ipsius argumentum. ‘Vel enim movebitur dextrorsum vel sinistrorsum, sursum vel deorsum, vel simul undiquaque. Posterius fieri nequit, neque ulla est ratio in corpore simpliciter spectato, cur potius in unam partem moveretur, quàm in aliam: Ergo non omnino movebitur. Quod Tertullianum atinet, cui plurimum inimi videris, rehero, 1. Me non posse peritiæ tuæ, in eo interpretando nimis confidere, qui videris in locis laudatis Tertullianum ipsum non consuluisse. Afferis enim illum dictum hæc universale pronunciâsse in *lib.* contra Apellem, aliòsque sui temporis hæreticos, Quicquid corpus non est, non est ens. Item contra Praxeam, Omnis substantia est corpus sui generis; Cùm hæc novissima verba non reperiantur in *lib.* contra Praxeam, nec priora in *lib.* de carne Christi contra Apellem, aliòsque hæreticos *ἀπολογία*, prout à te citantur. Verba contra Apellem, &c. hæc sunt: Omne quod est, corpus est sui generis; nihil est incorporale, nisi quod non est. Adversus Praxeam; Quis enim negabit Deum corpus esse, etsi Deus Spiritus est? Spiritus enim corpus sui generis in sua effigie. 2. Animadvertendum est hanc cocem *corpus* duplici significato indui apud Tertullianum: vel enim ponitur pro natura passibili, vel nuda rei essentia. Corporis Etymon ab

hoc

C. 11. p.
548. *am.*

C. 7. p.
846. *Pau.*

hoc novissimo sensu non multum abludit. Componi enim videtur ex *Cor*, & *por*. *Por* pro puer Antiqui dicebant; ut *Marcipor*, *Quintipor*, *Publipor*. Putarunt enim essentiam hominis in corde potissimum sedem suam habere: & quippe quod instar pueri inibi saltare, & tripudiare videtur, uti constat ex cordis palpitatione, eam corpus, hoc est cordis puerum appellabant. Literæ *n*. & *o* plerumque permutantur, & *r*. sæpenumerò usurpatur pro *s*. ut *bonos*, *honor*.

3. Cùm Tertullianus Deum corpus appellet, Corpus in posteriori accipit significatu, sc. pro nuda essentia & substantia. Ità enim corpus accipi videtur in *lib.* contra Hermogenem, c. 25. Pam. p. 420. Ut concedam interim aliquid incorporale de substantiis duntaxat: cùm ipsa substantia sit corpus rei cujusque. Idem super hac re nobiscum sentit S. Augustinus. De hæresibus, *ad quod-vult-Deum*, de Tertulliano *Hæres. 86;* loquens in hæc verba erumpit. ‘ Possent enim quoquo modo putari, ipsam naturam substantiamque Divinam corpus vocare, non tale corpus, cujus partes aliæ majores, aliæ minores valeant vel debeant cogitari, qualia sunt omnia, quæ propria dicimus corpora, (quamvis de anima tale quid sentiat:) sed potuit (ut dixi) propterea putari, corpus Deum dicere, quia non est nihil, non est inapuitas, non est corporis vel animæ qualitas: sed ubique totus, & per locorum spatia nulla partitus. Hæc Augustinus. 4. Si Tertullianus vocem *corpus* in priori sensu accepisset, tamen vestigia ejus à nobis non essent premenda hac in re. Si omnia à Tertulliano defensa in patrocinium nostrum accipere teneamur, in sententiam Montani protinus eundum est: nec non adhibenda est fides cæteris omnibus paradoxis, quorum justum catalogum exhibuit nobis Pamelius in editionis suæ vestibulo.

Non tanti ponderis est sententia unius hominis, ut

degravare mereatur autoritatem totius Ecclesie Catholicae. Cateri omnes Patres pleno ore pronunciant, Deum esse incorporeum: item Anthropomorphitas, sive Antianos, qui aliter sensisse perhibentur, eò usque opinantur errasse, ut eos in hæreticorum numerum referre non vereantur: ut videre est in Epiphanio, Augustino, Theodoro, Damasceno, &c. Quatuor prima concilia non coacta fuere ad iudicium ferendum de hac sententia. Primum eorum celebratum fuit ad condemnandam Atrii doctrinam, secundum Macedonii, tertium Nestorii, quartum Eutychis. Nullam eorum ad redarguendam sententiam à te propugnatarum. Consensum non arguit silentium, nisi ubi propositum nos fari obstringit. Si quid in tuo ratiocinio sit ponderis, pariter concludas Atheismum non displicuisse quatuor primis conciliis, quippe ab iis nullus sancitur Canon ad Atheos condemnandos. Dum jubes, ut ostendam, ubi vox *incorporeum* aut *immaterialiale* occurrit in Scriptura, operam ludis. Si vox ostendi non potest, tamen res centies invenitur, sc. ubicunque Spiritus Sanctus Deo immutabilitatem, omnipresentiam, ceterasque proprietates attribuit, quæ cum natura corporea nequeunt consistere. Quinetiam Deus *Spiritus* nuncupatur, *Job. 4. 24. h. e.* non corpus tenue, sed ens omnis corporeitatis expers, uti constat ex scopo, ad quem Christus collimat. Quandoquidem, ut commonstret res corporeas, quæ in usu fuere Samaritæ & Hierosolymis, in cultu minimè placere, argumentum ex eo desumit; quod Deus sit Spiritus, i. e. essentia incorporea. Qui per *Spiritum* corpus tenue intelligit, nervos illationis incidit. Dein Deus dicitur ἀσώματος, ἔχων ἀσώματα; quod perinde est ac si incorporeus & immaterialis diceretur. ἀσώματος est vel naturâ vel gratiâ: si naturâ, corpus esse nequit. Omne corpus citra gratiam, corruptioni obnoxium est. Si gratiâ, cujus obsecro? vel inferioris

Vid. Hier.
Epist. 65.
p. 229.

Rom. I. 23.
I Tim. 6.
16.

inferioris vel superioris. Prius non est dicendum: Superius enim immortalitatem suam inferioribus acceptam non fert. Neque posterius: Sapremo Numine nihil superius.

Plenitudo Divinitatis in Christo *σωματικῶς* habitasse dicitur propter hypostaticam unionem inter Divinam & humanam Christi naturam, cujus altera pars corporea est.

Non ingratiis fatemur, quod sumus & movemur in Deo, & quantitatem habemus omnes. Indè ad sciendum inductus es, an quantum inesse potest in non quanto? Imò nunquam non; nam quantum intra suas dimensiones nequit alienas admittere, Intus existens prohibet alienum.

Magnus est Deus, imò etiam Optimus Maximus: verum magnitudo, quæ Deo convenit, immensitatem solam infinitam significat, non extensionem impetrabilem, & divisibilem, in qua Corporis ratio sita est.

Patres Nicæni vocem *incorporeum* in Symbolum non intulerunt: verum res ipsa ibi in conspectum datur; & de re non de voce litem tibi intendimus. Pater *παντοκράτωρ* Omnipotens nuncupatur: qui omnipotens, infinitus; qui infinitus, incorporeus est. Nullum corpus infinitum esse supra demonstratum est. Synodum non ex ea causa vocem omisisse, quod super ea re animus ei penderet, Tu ipse perlibenter nobis concedis. Ex voce *ὁμοῦσι* inferri potest Christi incorporeitas quoad divinam naturam: Nam si Christus sit ejusdem cum Deo essentia, & Dei essentia necessario incorporea sit, (ut supra demonstratum est;) necesse est, ut idem de essentia Christi quoad divinam naturam existimemus. Hinc Constantinus Magnus in explicatione vocis *ὁμοῦσι*, Dei naturam *φύσιν αἴυλον καὶ ἀσώματον*, h. e. immaterialem & incorpoream, appellat. Ineptum planè est, quod tibi visum est

Socr. 1. L.
c. 5. p. 10.
Theod.
Hist. 1. J.
p. 26.

adjicere de filio Obedi, & patre Davidis. Non invitus concedo eos fuisse coessentialia, h. e. unum & eundem Jessaum: verum essentia composita fuit, nempe spiritualis quoad animam, materialis quoad corpus. Quapropter non potest non inde sequi, patrem Davidis & Jessaum fuisse incorporeos quoad illam essentiae partem, quae immaterialis perhibetur. Patribus Concilii Nicæni non in animo erat per Symbolum omnes hæreses ἀπορροῆσι condemnare, sed tantum διανοητικῶς. Et in hoc sensu nigrum Theta tuæ apposuit sententiæ, ubi Deus dicitur πῦνθις ἕγενε ἡ γῆς, ὁμοῦν τε πάλιν ἡ ἀοράτων. Qui omnia ex nihili abyssio eduxit, viribus instructus sit oportet infinitis. Vires infinitæ nullibi nisi in Ente infinito sedem habent. Ens infinitum corporeum esse nequit, uti supra dictum est. Patres in edenda fidei formula potissimum intuebantur in hæresin Arrianam. Ἔδε παρὰ τοῦ τῆς τῆ ὁμοῦσι παρὰ τῆς πάλιν τῆ γῆς ἕγενε παρὰ τῆς ἀοράτων. Illi autem propter hanc vocem *consubstantialis*, istam fidei formulam ediderunt, inquit Theodoretus. Cave, ne autumes, quicquid à Patribus illis pro hæresi habebatur, in tam brevi formula definite & nominatim condemnari posse. Recto ictu Arrium confodit symbolum: Ceteros hæreticos obliquo: in quantum omnibus ante oculos ponit Apostolicam normam, sui & etiam obliqui indicem. Non rectè innuis tenuitatem esse gradum ad nihilitatem. Eò remotius est aliquid à nihilo, quò plus habet entitatis. Entitatis maximum argumentum sive indicium est vigor. In tenui corpore longè alacrior est vigor, quàm in crassiori: ut patet ex spiritibus animalibus & vitalibus.

Crimen Atheismi verbis Damasceni minimè debet impingi, ubi Deum ἀθέτον appellat, sine essentia. Per essentiam enim solummodò intelligit essentiam creatam. Palàm enim declarat hoc nomen Deo ex eare inditum

Hist. I. p.
26.

L. T. c. 13.
orth. fid.

ditum esse, *ἐν παντί ὑποχρῆσθαι ἑὸν εἶναι ἐξήγηται*. quòd super omnia eorum quæ sunt elatus est. Ubi per *πάντα* intelligit omnia facta & creata, uti constat ex verbis proxime præcedentibus. *αὐτὸ γὰρ ἐστὶ πάντα, καὶ ἐξ αὐτοῦ καὶ δὲ αὐτὸ γέγονε*. Illius sunt omnia, & ex illo & per illum facta sunt. Hanc sententiam, quæ omnem suspicionem Atheismi à verbis Damasceni longè amolitur, quamvis sit in meditullio loci citati, alto silentio suppressis. Vapulat Damascenus, eò quòd in verba Athea incidat: Quàm graves pœnas Tu ipse merearis, qui non verba solùm, sed etiam sensum Atheum non erubescis passim volubiliter fundere? Quod novissimo occurrit loco (scilicet quòd res eadem & spiritus sit & incorporea intelligi non potest) te minime omnium oportet asserere, qui non habes, ubi pedem fistas, cùm inficieris spiritum esse posse, & corporis naturam aperire moliaris. Cùm enim Auctoritas Ecclesiæ Anglicanæ te premat, quæ asserit in primo ex 39. Articulis Religionis, Deum esse sine corpore & sine partibus; Respondes, Non negabitur: & tamen paulò post, ac si oblitio hujus concessionis tibi subrepsisset, apertis verbis profiteris Deum esse corpus. Quinetiam cùm conatus tuos inflectas ad explicandam corporis naturam; primò asseris in *Leviat. c. 34. p. 185.* quòd corpus significat universaliter, id quòd locum aliquem certum implet, sive occupat, nec dependet (ut locus ipse) ab imaginatione nostra; sed pars est realis ejus, quòd vocamus Universum: Verùm postea (in *append. ad Leviat. c. 1. p. 344.*) in hæc verba erumpis: Ego per corpus nunc intelligo id, de quo verè dici potest, quòd existit realiter in seipso, habetque etiam aliquam magnitudinem; habet, inquam, magnitudinem, non quòd sit magnitudo ipsa. Menimi tamen, quòd corpus putàrim aliquando id solum esse quòd tactui meo vel visui obstat. Hæc verba ab A. prolata sunt,

quæ B. sine ulla præterit refutatione : quod indicio est, ea mentem tuam de corporis natura verè repræsentare, qui totum composuisti Dialogum. Hic notare liceat te ter mutasse opinionem tuam de corporis Natura.

1. Opinatus es corpus esse, quod locum aliquem certum implet, & est pars universi. In hoc significato si deus corpus sit, ab imis radicibus divina revellitur immensitas, utpote limitata & inclusa intra certi alicujus loci angustias.

2. Opinatus es corpus esse quod tactui vel visui obstat. Juxta hanc sententiam nihil pro Numine colendum est, nisi quod usurpamus oculis, vel manibus contrectandum est.

3. Nunc opinaris corpus esse, quod realiter existit in seipso, habetque magnitudinem, & non est ipsa magnitudo. Hæ tertiæ cogitationes prioribus non multum admodum sunt emendatiores. Si Deus sit corpus habens magnitudinem, & non est magnitudo ipsa, funditus perit simplicitas Essentiæ Divinæ, quippe compositæ ex substantia & magnitudine vera distinctâ.

Satis mirari nequeo, quis infaustus Genius te impelleret ad rejiciendos omnes spiritus propriè sic dictos, & ad asserendum Deum esse corpus, propterea quòd, ut eadem res sit spiritus & incorporea, intelligi non potest; cum in delineanda corporis natura non disparem experiaris difficultatem. Cui, obsecro, hac solâ novissimâ definitione adjuto, natura Corporis explorator est? Describitur enim adjuncto, nempe magnitudine distinctâ. Perinde est ac si dicerem, homo est aliquid realiter existens, quod risibilitatem habet; & non est risibilitas ipsa. Quemadmodum risibilitas, utpote adjunctum, humanam supponit Essentiam, cui annectitur: ita essentiam corpoream magnitudo. Quid de hac re in signo rationis magnitudi-

nitidinem præcedente statuamus, an sit quanta vel non quanta, ne hilum occurrit. Si quanta sit, tum magnitudo ab ea non revera distinguitur. Quantitas & magnitudo in rebus corporeis idem sonant. Si non quanta, tum est Substantia verè spiritualis, & sic in eandem incidis sententiam, quam pro virili expugnare conaris.

Si tibi visum fuerit substantiæ corporeæ & incorporeæ naturam diligentiori scrutinio dignari, nullus dubito, quin tibi constet, utriusque ideam pari facilitate menti imprimi posse. Substantia corporea est ens extensum, quod non potest alienas dimensiones penetrare, vel ab iis penetrari citra unitatis solutionem. Substantia incorporea est ens, quod, salvâ unitate, omnia penetrare potest. Qualis substantia est Summum Numen, sc. Ens infinitum, in immensum diffusum non per partes quidem, sed per totalitates, permeans omnia, & in quo omnia sunt. In hujus Idea formanda nullam sentimus difficultatem. Spatium illud primum quod è cogitationibus nostris excutere non possumus, quoties animo revolvamus locum, in quo totus orbis situs est, nihil esse videtur, præterquam Summum Numen in immensum diffusum, quod per suam essentiam omnia pervadit. Hinc Apostolus inquit, Non longè est ab unoquoque nostrum, in ipso enim vivimus, movemur, & sumus: In ipso, nempe, tanquam in sede nos undique ambiente. Hinc Hebræi Deum מקום locum appellant. Dionysius ἐδὲγν παροικησθεῖαν ἢ τοῦθ' ἅπαντων, sedem & fundum, in quo omnia firmantur. Arnobius locum rerum ac spatium, fundamentum cunctorum, quæcunque sunt. Hinc etiam vox Hebræa רוּחַ tum spiritum tum spatium significat. Hujusmodi spiritum incorporeum & in immensum diffusum existere vox ipsa in pagina sacra luculenter demonstrat, quæ sæpenuerò nullam aliam patietur sibi imponi significationem.

*Lessius de
divin. per-
fect. l. 2.
c. 2. p. 30.
C. 10. de
divin. nom.*

*L. 1. ad-
versus
Gentes. 1*

Propria

H.

Propria significatio *Spiritus* in sermone vulgi, aut corpus subtile, fluidum, & invisibile est; aut spectrum, id est, idolum seu phantasma.

Significationes autem Metaphoricae, praesertim in Scriptura Sacra, multae sunt. Sumitur enim pro disputatione sive inclinatione; ut quando dicimus, Spiritum contradictionis, Spiritum immundum, perversum, Spiritum Dei; pro contentioso, pro immundo, pro perverso nomine, pro eo, qui se disposuit ad servendum Deo.

Aliquando etiam accipitur pro eminente qualibet facultate, vel etiam pro morbo animi insolito, ut ubi egregia sapientia appellatur Spiritus sapientiae, & ubi homines mente capti, Spiritu dicuntur possideri. Vocabuli *Spiritus* significationes in Scripturis Sacris alias non invenio. *L.c.* 34. p. 184.

T.

Si allubescat tibi diligentiolem facere conquisitionem, nullus dubito, quin in Sacris Bibliis, praeter has, quas recensuisti, alias etiam inveneris vocis *Spiritus* significationes. Spiritui in Oraculis Sacris tribuitur creatio, Ps. 33. 6. renovatio, 2 Thess. 2. 13. aeternitas, Heb. 9. 14. immensitas, Ps. 139. 7. futurorum praescientia, Jo. 16. 13. Ab acumine tuo libenter doceremur, quo pacto corpori subtili, Idolo, disputationi, facultati eminenti aut morbo animi insolito, competere possint haec omnia. Dura admodum esset haec Catachresis, si diceremus Corpus tenue, quod intellectus incapax est, futura praescire; Idolum, quod nihil est, creare omnia; Facultatem intra animi angustias complexam, in immensum esse diffusam. Vel in ipso Scripturae limine vocem *Spiritus* invenias, cui nequeas ullam harum significationum accommodare. Ut Gen. 1. 2. Spiritus ferebatur super aquas. Per Spiritum hic, intelligamus oportet Tertiam Trinitatis personam, quae una cum patre & filio ad mundum conspiravit formandum.

Hinc

Hinc Targum Hierosol. *Spiritus misericordiarum à Domino.*

Per *Spiritum Dei* si intelligatur Deus ipse, motus attribuitur Deo, & per consequens locus, quæ de incorporeis intelligi non possunt, Gen. 8. 1. Ubi quando terra aquis (ut in principio) contexta erat, Deus diminuere illas volens adduxit Spiritum super Terram, & imminutæ sunt aquæ. In quo loco videtur intelligendus esse pro vento: Quidni ergo pro eodem ponatur etiam prædicto capite primo, v. 2? *L. c. 34. p. 184.*

H.

Multoties in literis sacris Deo motus tribuitur; Agedum descendamus, inquit Jehova, Gen. 11. 7. Nec non locus; Certè est Jehova in hoc loco, Gen. 28. 16. verùm non inde bene inferi Deum esse corporeum; Anima enim in corpore est tanquam in loco, & inde migratura in mortis articulo, nihilominus eam incorpoream esse infra demonstraturi sumus. Etiam si per Spiritum Gen. 8. ventum intelligimus, tamen non inde sequitur, vocem hanc eundem sensum fundere in loco hoc, quem præ manibus habemus. 1. Multum admodum diversa sunt vocabula. In Gen. 8. dicitur וַיַּעַבֵּר & Deus fecit ventum transire: Hic Spiritus Dei מְרוּחַת motabat super facies aquarum. 2. Ventus illic fuit emissus, ut aquas exsiccaret: hinc, ut eis largiretur vim prolificam. In voce enim מְרוּחַת Metaphora est ab avibus deducta, quæ primùm pendulæ volitant super ova & pullos, deinde iis incubant caloréque sovent vitali.

T.

3. Primo Creationis die nullus erat ventus; nam ventus nihil est, nisi aer vaporibus impulsus: & aer sive רִיחַי secundi diei opus fuit. Quinetiam ante Gen. 2. 6. plantas die tertio conditas non commemorantur vapores.

Gen. 41. 38. Sapientiam Josephi appellat Pharaoh Spiritum Dei, &c. Exod. 28. 3. Prudentia, quam

H.

quam in re vestiaria tantum, egregia, nominatur à Deo Spiritus Dei, &c. Eodem sensu accipitur Spiritus Is. 11. 2, 3, &c. In libro Judicum zelus & fortitudo in populo Dei propugnando egregia vocatur Spiritus Dei, Jud. 3. 10. &c.

Spiritus Num. 11. 17. pro autoritate sumitur, &c. Rom. 8. 9. Nisi quis Spiritum Christi habeat, non est ejus; ubi non intelligitur Phantasma sed doctrina Christiana. Item 1 Jo. 4. 2. &c. Verba illa Luc. 4. 1. Jesus plenus Spiritu Sancto pro Zelo perficiendi opus quod ipsi à patre suo mandatum, intelligere facile est: sed de Christo, quòd plenus erat substantià incorporeà, duriusculum est.

Spiritus hætenus non substantiam Incorpoream, sed vel significat Substantiam propriè dictà & realem, vel metaphoricè gratiam aliquam excellentem. p. 185, 186.

7.

Per hæc à te prolata non stabit quòd minùs, in aliquibus saltem locorum, quæ laudasti, significet Spiritus tertiam Trinitatis personam, ejusdem incorporeæ cum patre & filio naturæ. Primò enim notandum est, Sp. Sanctum personaliter in omni esse re existente, 2. Si Deo visum fuerit rem novam condere, non incongruum erit asserere Sp. Sanctum incipere ibidem esse. Nam sicut à ratione alienum est asserere illum existere in re, quæ non existit; ita satis consonum est dicere, quamprimùm res esse incipit, illum incipere inibi existere: incipere inquam, non ratione sui, sed habitaculi novi. 3. Viri in locis laudatis commemorati, sc. Josephus, Bezaliel, Judices, cæterique utpote sapientià cœlitus præditi, quasi nova erant loca & habitacula. Etiam si in iis erat Sp. Sanctus, antequam divinâ sapientiâ essent donati; tamen in iis non existeret ita instructis & ornatis. Ex ea re non incongruum est, ut per Spiritum intelligamus non sapientiam, prudentiam, zelum, &c. sed Spiritum ipsum personaliter sumptum, in viris hisce virtutibus

virtutibus indutis residentem tanquam in novo habitaculo. Scripturæ Phrasi valde convenit hæc interpretatio. Fideles dicuntur Sp. Sancti templum; non ratione donorum, verum propter præsentiam tertie personæ, quæ Deus est. Deo Soli consecratur Tempum. Inhabitare dicitur Sp. non pater, aut filius; Quippe virtutes, quibus effectum est, ut Deus quasi novo modo sit præsens, sunt Sp. Sancti dona. Etiam si ad omne opus externum tota Trinitas concurrat; tamen in operando observatur personarum ordo, cujus ratione nonnulla per appropriationem uni tribuuntur personæ citra aliarum injuriam. 2. Pro indubitato habemus, quod in locis prædictis, Spiritus corpus tenue nequeat significare; Quippe Spiritus ille, Sapientiæ Spiritus dicitur? Verum nullum corpus intellectus capax est, nedum scientiæ præcellentissimæ.

3. Si gratiam aliquam excellentem denotet Sp. puta scientiam aut prudentiam, citra dubium non Metaphoricè (uti opinaris) sed Metonymicè ponitur; propterea quod illius gratiæ causa est. At corpus tenue, utpote rationis expert, virtutem intellectualem largiri non satis pote est.

Dogma

Dogma IV.

Religionis semen naturale consistit in metu Spirituum, ignorantia causarum secundarum, cultu eorum que timemus, & sumptione fortuitorum pro prognosticis, c. 12. p. 59.

H. **C**UM neque signum neque fructus Religionis nisi in solo homine animadversum sit, non est dubitandum, quin semen Religionis in homine solo sit, consistatque in aliqua qualitate homini propria. Primum autem naturæ humanæ proprium est, causas investigare eventuum, quos vident, alii magis, alii minus. Sed omnes, quatenus possunt, causas investigant propriæ fortunæ sive bonæ sive malæ.

2. Homines omnes, si alicujus principium viderint, concludunt statim eandem rem causam habuisse, quæ effecit, ut inciperet eo tempore, potius quam alio.

3. Homo etiam quando causarum verarum inscius est, causas supponet, &c.

Ab his naturæ proprietatibus nascitur anxietas, &c. Metus hic perpetuus, qui genus humanum in causarum ignorantia quasi in tenebris comitatur, objectum habet necessario aliquod. Quia ergo fortunarum suarum causam aliam non vident homines, nihil est, quod accusare possunt præter potentiam aliquam & agentem invisibilem. Hinc fortasse erat, quod veterum poetarum aliquis Deos primos à Timore factos dixerit. Id quod de Diis (id est de multis Ethnicorum Diis) verum est. Agnitio verò unici æterni, infiniti, omnipotentis Dei, ab investigatione causarum, virtutum, operationumque corporum naturalium,

lium, quàm à cura futuri temporis faciliùs derivari potest, &c. p. 55.

In his autem quatuor rebus, metu spirituum, ignorantia causarum secundarum, cultu eorum quæ timent, & sumptione fortuitorum pro prognosticis, consistit Religionis naturale semen, quod per hominum phantasias, judicia, & passiones, & consilia diversa, adeò diversas produxit Ceremonias; ut quæ in una Civitate lege comprobantur, in alia derideantur. Semina hæc à duorum hominum generibus culturam nacta sunt. Primum genus est eorum, qui secundum suas ipsorum phantasias Religionum auctores extiterunt. Alterum eorum, quibus ab ipso Deo præcepta & præscripta Religio fuit. Utrorumque autem consilium erat initiatos suos sibi obedientiores reddere, &c. Illorum Religiones à legislatoribus Gentium: Horum Religio ab Abrahamo, Mose & Jesu Christo, qui Regni Cælorum leges nos docuerunt, instituta. c. 12. p. 59.

Ut teneamus, quid de naturali Religionis semine statuendum sit, 1. Nostram de eo sententiam aperiemus, 2. Tuam ad calculos revocabimus.

Religionis voce duo innuuntur; vel habitus, qui nos faciles reddit, & promptos ad exhibendum religiosum obsequium: vel actus cultus divini sive interni sive externi, qui ab hoc habitu emanant. Religio hoc in loco posteriori significato accipitur. 2. Actus cultus divini à vividi Numinis supremi cognitione naturaliter emergunt. Nihil honore prosequimur, quod nos lætet: & quamprimum objectum præcellens penitissimè nobis notum sit, non sine negotio à veneratione temperamus. 3. Cognitionis, quâ induimur Supremi Numinis, duplici luminis originem suam acceptam refert; sc. innato & illato. 1. Innato in uniuscujusque conscientia. Deo in quovis pectore testis est, qui citiùs aut seriùs soporem

T.

soporem excutiet, & experrectus erit ad testimonium perhibendum. Hinc in aliquibus ad omne scelus audendum projectis, aliquoties emergit horror inexpugnabilis, è quo nullo pacto se expedire possunt. Quamvis quoad in secundis sunt, alto veterno jaceant sopiti; tamen statim atque fortunæ fluctibus illidi incipiunt, eorum animos extemplo occupat tremulus horror;

Hi sunt qui trepidant, & ad omnia fulgura pallent.

Licet ex judicio patrati sceleris in foro humano possint elabi; tamen pro tribunali in foro divino comparere illico citantur; & ad luendas pœnas damnantur, quas surda mentis consciæ verbera infligunt.

*Pœna autem vehemens, & multò sævior illis,
Quas aut Caditius gravis invenit, aut Rbadamantibus.*

Hic tremor è Melancholica temperatura non oritur: quandoquidem homines sanguinei, quibus corpus est optimè constitutum, hoc morbo perinde laborant. Neque subditis à Regibus primùm fuit incussus, & jam usque fatus; ut eo, tanquam Machinâ politicâ, illos intra obsequii lineas tenerent. Patet enim ex Annalium veterum fide hunc pavorem Reges juxtâ atque subditos pervasisse. Argumento est nobis, omnia spectra non esse figmenta; Quippe quòd aliqui, qui ad alios terrendos se accinxerunt, ad idem tempus Lemuribus inopinatis ex improvviso exterriti fuere. Licet, qui ad clavum sedent, numinis horrorem in subditis suis augere studeant, & flammeam divinæ vindictæ gladium undique vibrent ad alios arcendos à terrestri, quo fruuntur, paradiso: tamen tremor, quem intus propterea percipiunt,
indicio

indicio est, Numen tremendum revera existere Re-
gibus illustrissimis longè potentius. 2. Illato, sci-
licet in animam à rebus externis circumcirca positis.
Si Mundi sive entitatem sive artificium spectemus,
Numen infinitum nequit celari. Res quæ nobis ante
oculos obversantur, non suere sibi causæ, ut existe-
rent. Omnis enim causa effecto prior est: verum
nihil semetipsum præcedit. Quapropter ab aliis
rebus ortum ducant necesse est: Illæ etiam ab aliis,
donec ad aliquid perveniatur, quod nunquam incepit
existere: Illud quodcunque, infinitum est; utpote
non habens à quo accipiat limites: Et ens infinitum
est, id quod nomine Dei intelligimus. Nequaquam
admittenda est productio circularis: (eo pacto ali-
quid sibi causa esset) neque infinita Causarum suc-
cessio: tum enim Causæ, quæ jam antea extiterint,
quoad numerum infinitæ sunt. Successio, utpote mo-
dus tantum rerum succedentium, infinita esse nequit,
nisi res succedentes numero sunt infinitæ. Et si cau-
sæ, quæ jam antea fuerint, sint infinitæ numero, nulla
nova causa potest emergere. Quandoquidem infi-
nitum incrementi incapax est. Hæc omnia dici po-
tuisent ante diem, quem hujusce Mundi ortui ascri-
bimus.

Quinetiam si orbis artificium animo revolvamus,
summi Numinis existentia pariter elucet. Suprà in
conspectum dantur nobis stellæ cælum fluidum per-
arantes. Navis nulla, in qua peritissimus Nauta
ad clavum sedeat, iter magis prosperum & secun-
dum facit. Infrà grandis terræ moles in aëre pen-
det, suis librata ponderibus. Qualibet herba indè
germinans, tantum artis prodit; quasi aliquis sum-
mâ solertiâ indutus ad radicem sedem suam haberet.
Si incolarum corpora mente contrectemus, sc. ossa,
musculos, nervos, arterias, venas, &c. & nobiscum
reputemus earum partium minutissimas insigni ap-
tari

tari usui; confectum animum subit, totam compagem esse præcellentis sapientiæ opificium. Hæc omnia non fortuito confecta sunt. Equè facile induatur, ut credam, characterum typographicorum centum millia in sinu concussa, & inde consistere jacta posse ita cadere, ut ex iis citra novum situm libellus omnibus Rhetorum flosculis ornatus componi queat: atque tantum ordinis, quantum in orbe aspectabili conspiciendum sit, ex fortuito Materie concursu posse emergere. Nulla est sapientia, quam usurpamus oculis, quæ hæc omnia constituit. Sequitur igitur esse in Mundo invisibilem aliquam Sapientiam, quæ revera nullibi repèrienda est, nisi in Numine tremendo; cujus moderamini omnia subjecta sunt.

Hinc emersit de existentia Numinis Gentium omnium consensus. Nullus est populus, apud quem aliquis divinitatis sensus se non exerit. Super Numinis cultu convenit inter omnes in singulis Mundi partibus maximâ intercapedine divisus. Nonnullis argumento est Græcos veteris instrumenti interpretes impulsos fuisse inter scribendum divini spiritus afflatu; quippe, positus iis (ut ferunt) in variis cellulis, ubi sermonem conferere non potuerint, tamen de eadem versione in omnibus apiculis in commune conspiratum est. Si pensitentus mente Gentium variarum homines maximis loci interstitiis à se invicem divulsos in agnoscendo Numine consentire; rationi consonum est inde inferre, Numen quod ubique præstò est, hanc notionem eorum animis impressisse. Si universalitas ejus primorum parentum traditioni originem suam ferat acceptam, tamen in vado sumus. Si enim in ea ab incunabilis rerum tradita aliquid vitii esset, summi sive innato, sive illato non consonum, in animis omnium non tantisper fuisset retenta; utpote adversus effrenatos motus militans, quibus à natura passim indultum est. Parentum admonitiones,

nes, quibus parere liberorum non interest, oblivione subito sepeliuntur. Quinetiam nulla notio pariter universalis est, quæ cum lumine naturæ non congruit. Polytheismus, qui instar stolonis ex altis pullulavit radicibus, quas divinitatis sensus in omnium animis egerat, nusquam non amputatus & rejectus fuit à sapientioribus, & probioribus; Atheismo interea ab eorum nemine admisso, neque ab aliis ullis, perpauca exceptis, qui vel ad aucupiam nominis novis studebant, aut quorum intererat ob vitam profligatissimam, ut nullus sceleris vindex existeret.

Jam tibi ante oculos posui duplex lumen, innatum, & illatum. Ab utroque tanquam è semine pullulat naturalis cognitio Numinis apud omnes Gentes. Et à cognitione Numinis naturali cultus divinus, qui Religio nuncupatur.

Hactenus fuimus in aperienda nostra de Religionis semine sententia. Jam ad tuam deventum est. Primum notare liceat pendulum tibi esse animum, & vacillare plurimum. Instituitur enim scrutinium de Religionis semine generatim sumptæ, quod statuis esse anxietatem, & metum potentie invisibilis; Metum verum hunc emergere ex naturæ humanæ proprietatibus, quibus proclives redduntur homines ad investigandas suæ fortunæ causas, nec non ad opinandum, ubi alicujus rei principium viderint, eandem rem habuisse causam, quare eo potius tempore inciperet quam alio: denique ad fingendas & imaginandas causas ubi verarum inscii sunt. Et tamen protinus subjungis hoc de multis Ethnicorum Diis verum esse: Agnitionem verò unici æterni Dei ab investigatione causarum naturalium posse facilius derivari. Hic fluctuat planè animus & in ambiguo est, in quo Semen Religionis collocet. Eò tendere tua videntur verba, quasi falsa ex superstiosa nasceretur anxietate, nec non ex eadem radice vera: quam-

vis facilius ex causarum naturalium investigatione derivari potuisset: Et tamen aliquantò post de religione differens tam verâ quàm falsa, rotundè pronuncias, in his quatuor rebus, Metu Spirituum, ignorantia causarum secundarum, cultu eorum quæ timent, & sumptione fortuitorum pro prognosticis consistere religionis semen Naturale. Liquidò constat te hoc in loco de vera loqui religione; cum paulò post eam, quam in animo habes, ab Abrahamo, Mose & Jesu Christo institutam fuisse asseras. Verùm hanc opinari à rebus nasci commemoratis tanquam à semine naturali, ab omni prorsus ratione ablatit.

1. Primò, Metus spirituum, sc. finitorum (unicus enim est spiritus infinitus) hujusce religionis semen esse nequit. Semen enim usquequaque rem præcedit, quæ è semine emergit. At verò metus talium spirituum verâ religione prior non est. A metu infiniti spiritus genuina Religio exoritur: hic metus à notitia. Citius & minus operosè cognoscitur, spiritum infinitum esse, quàm finitum, si lumine solo Naturæ utamur. A gumenta ad similitudinem veritatis propensa ad evincendam spirituum finitorum existentiam à naturæ lumine petuntur; at verò rationes, quæ ab accuratissimo limati iudicii examine non metuunt, ad demonstrandam spiritus infiniti existentiam stant in procinctu.

2. Perinde cæspitas, cum adicias religionis hujusce semen in ignorantia causarum secundarum consistere. Quò magis causæ secundæ nobis veniunt in notitiam, eò magis in primæ admirationem trahimur. Non parùm præconii sapientissimo opifici accedit ex stupendo illo artificio, quod neminem latet, qui naturæ cubilia effodit, & in arcana inquirat. Et quò magis Artificis solertiam stupemus, eò lubentius deveneramus, & omnibus religionis muneribus fungimur.

gimur. Scitè admodum Verulamius in Sermone de Atheismo. 'Verum est tamen parùm Philosophiæ naturalis homines inclinare ad Atheismum, at altiorē scientiam eos ad religionem circumagere. Et enim intellectus humanus, dum causas secundas inæquetur sparsas, interdum iis acquiescere possit, nec ulterius penetrare: verùm catenam earum connexarum inter se & confederatarum contemplari pergat, necesse habet confugere ad providentiam & Deitatem.

3. Pariter incongruum est religionis semen collocare in cultu eorum quæ timemus. Cùm religio nihil aliud est quàm cultus ipse, perinde est atque dicere, religio est religionis semen.

4. Cùm statuas id in sumptione fortuitorum prognosticis consistere, pariter asseras veram religionem ex mendacio tanquam ex semine nasci. Agricola quæ bene messem triticeam expectet, ubi nihil præter infelix lolium severat; atque nos cultum religiosum ex tam infausto stemmate.

Denique adjicis hæc semina culturam nacta fuisse ab iis, quibus ab ipso Deo præscripta & præcepta religio fuit. Ut autem mente capiamus, quinam sint, quibus religio à Deo fuit præscripta, ad finem Paragraphi Abrahamum, Mosem, & Jesum Christum nominas: quasi assereres Abrahamum, Mosem, & Christum ipsum, spirituum h. e. phantasmarum metum populi animis injecisse, ignorantiam aluisse causarum secundarum, fortuita in prognostica permutasse; ut hisce fraudibus discipulos suos intra obsequii lineas continerent. Qui æternam salutem meretur, non de te tam malè meritis est, ut illum iis annumerares qui imposturæ rei sunt. Hæc & plurima alia legenti occurrunt tam spissam respiciunt Atheismum; ut videaris mihi, dum de semine differis religionis, nullam omnino præter fictam & à politicis excogitatam agnovisse.

Si falsam solam in animo habeas, neutiquam veritati consonum est asserere, invisibilium potentiarum metum ei originem dedisse. Idolorum initium ascribit Solomonis sapientia inordinato Parentum amori erga liberos, quos è vivis eripuerat mors immatura. Lactantius gratitudini subditorum erga Reges suos. Memoriam, inquit, defunctorum colere cœperunt, ut & gratiam referre benemeritis viderentur, &c. sic paulatim religiones esse cœperunt. Qui Phœnicum, Ægyptiorum, Græcorum, Atlantiorum theologi-
C. 14. v. 15. *De falsa relig. L. 1. p. 40. Lug. Bat.* *L. 1. & 2. Præp. Evang.* *Euseb. Præp. Evang. L. 2. p. 73.* *Macrob. L. 1. Satur. c. 17. p. 232.* *giam apud Eusebium delineatam consuluerit, facile intellecturus est non metum sed gratitudinem religionem Ethnicam in mundum primum introduxisse. Quandoquidem Diis primus oblatas fuit cultus in *θεωροῦσας* compensationem. In more enim ab initiis polytheismi positum fuit *καλῶν ἢ χρησίων εὐχαρίαις αἰετὸς θεῖς ἀναρροῦσθαι*, bonorum & utilium inventores tantumquam Deos celebrare. *τῶν σεβάσμων ἔννοια φανερῶς αὐτοῖς εὐπαρχουσα, ἐφ' ἧς ἐβόηζον ἀνεγέτας μελαθηκότας*. Venerandam divinitatis notionem iis à natura impressam transfulerunt ad alios, quos censebant beneficiorum auctores. Cùm satis bene caperent mundum hunc semetipsum condere non potuisse, suos inflectebant conatus, ut Creatorem exquirerent: Cùm autem nihil conspicerent Sole illustrius, aut mare cœperunt, lumen illud mundo originem dedisse, & benigno alere influxu. Tempore procedente varios solis effectus pro variis Numinibus habuere. Virtutem ejus quæ divinationi præest, appellarunt Apollinem; quæ sermonem impertit, Mercurium; quæ ad bellum propellit, Martem; quæ morbis medetur, Æsculapium. Et ut de hisce beneficiis gratiam referrent, cultum excogitabant (uti opinabantur) Soli quàm maximè gratum. Hinc in pagina sacra ei, quippe celeriter moto, equos, animalia celestissima, dicatos fuisse legimus. Ex hisce & quamplurimis aliis,*

aliis, quæ stant in procinctu, luculentum est religionem Ethnicam non ex metu sed gratitudine tanquam ex semine naturali processisse.

Dogma V.

Status Naturæ est Status Belli, c. 13. p. 64.

TUM Corporis tum Animæ facultatibus ad eam quales inter se produxit Naturæ homines; ut quamvis alii aliis viribus & ingenio præstant, si tamen omnia simul considerantur, differentia tanta non est, ut promittere sibi commodi quicquam possit unus, quod alius sperare æque non potest. Ab hac æqualitate naturæ oritur unicuique ea quæ cupit acquirendi spes. Quoties ergo duo idem cupiunt, quo frui ambo non possunt, alter alterius hostis fit, & ad finem sibi propositum, (quæ est conservatio propria) alter alterum conatur subjugare & interficere, &c. c. 13. p. 64. In tanto & mutuo hominis metu securitatis viam meliorem habet nemo anticipatione; nempe ut unusquisque vi & dolo cæteros omnes tamdiu sibi subjicere conetur, quamdiu alios esse, à quibus sibi cavendum esse viderit, &c. Manifestum igitur est, quamdiu nulla est potentia, tamdiu conditionem hominum eam esse, quam dixi, bellum esse uniuscujusque contra unumquemque. *Cap. 13. p. 64.*

H.

Triplex est naturæ status: restitutus per gratiam, destitutus per peccatum, institutus à primo rerum satore. Per statum naturæ intelligere nequis statum restitutum, in quo gladii in ligones, hastæ in falces tudentur, & gentes non diutius artes discunt bellicas, Esa. 2. 4. Neque destitutum per peccatum; quandoquidem status, quem in animo habeas, est

T.

ejusmodi, ut in eo nihil injustum esse pronuncies, quod de statu peccaminoso, in quem nemo Mortalium non conjectus est, prorsus absonum est statuere; siquidem in eo non est justus, ne unus quidem, Rom. 3. 10. Itaque per statum naturæ, statum ab incunabulis rerum institutum intelligi necesse est. Ut hunc non esse statum belli, h. e. hominum per vim certantium, demonstremus, hæc paucula perpendenda sunt. 1. Summum numen ex abyssu nihili genus elicit humanum, & ad normam suæ sapientiæ formavit. Non sponte emergunt homines e lapidibus per Deucalionem & Pyrrham jactis, quos, quamprimum nascuntur, projiciunt alter in alterius caput, & ad certamen se conferunt universi. 2. Numen immensum in fingendo genere humano ad metam aliquam collimavit: non enim secus agit, qui ratione imbutus est. 3. Deus suam ipsius gloriam tanquam scopum non potuit non præfigere. Necessitate enim naturæ obstringitur, semetipsum, utpote bonum præcellentissimum, intensissimo diligere amore; & secundum semetipsum, suam ipsius gloriam, quippe vivam præcellentiam suæ imaginem. Quodlibet objectum pro gradu bonitatis amoris gradum sibi vindicat. Itaque cum gloria Dei externa in genere boni, utpote character simillimus, sit proxima internæ divinæ excellentiæ; necesse est, ut ardentissime ametur. Quæquid autem maxime hæret in animo, id causa ratione imbuta usquequaque sibi tanquam ultimum finem proponit. 4. Deus, qui nunquam non ad gloriam suam tanquam ad scopum ultimum collimat, in Creatione voluit, ut summi per se patefieret bonitatis splendor. Benignitas ejus stupenda se continere noluit, quin effingeret, quos sui participes faceret. 5. Hæc bonitas minime in opere Creationis elucet, nisi homines à primordiis rerum in tali statu collocentur Divinâ manu, uti in secundis sunt, & felicitate

tate fruuntur. Quemadmodum benignitas terrestris Domini; ita etiam & cœlestis in fausta & auspiciata fervorem conditione plurimum refulget. 6. Hanc felicitatem nemo mortalium assequi potest in vita solitaria; ceterum maxima ex parte in sociali reperta est. Natura genus humanum ex luto finxit admodum viscoso, cujus partes non citra negotium divelluntur. Ex natura omnes societatis cupidi sumus. Nobis non solum facultas cogitandi, verum etiam alios alloquendi indulta est, è cujus exercitio voluptas non mediocris decerpitur. Non viri, sed infantes inerme pascimur; ut vel ab incunabulis discamus citra mutua auxilia neminem in spem nanciscendi beatitudinem posse induci. 7. Hæc felicitas, quæ præferri à vita sociali pendet, non omnino expectanda est nisi in statu tranquillo, ubi homines in charitatem compositi sunt, & nunquam non parati ad exhibenda humanitatis mutua specimina. Hujus statûs imaginem contemplerur in Protoplastis nostris, antequam vestes suas induerant & exuerant innocentiam: Et etiam in Christianis Hierosolymitanis illico post servatoris nostri ascensum: Nec non aliquot vestigia in Essenis olim conspicienda erat; quorum communio nulli præterquam charitatis legi innitebatur. Idem ferunt Historici de aliquot ex Americanis, quorum communitas per multa secula non metu sed mutuo amore & eximia simplicitate ferruminabatur. Si hæc omnia suis ponderemus momentis, liquidò constabit statum naturæ non esse statum Belli.

Ut sententiam huic adversam demonstres, nobis ante oculos tria ponis: 1. Natura produxit homines tum corporis tum animæ facultatibus æquales. 2. Hæc æqualitas neminem non erigit in parem spem acquirendi ea, quæ in votis habeat. 3. Ab hac æquali spe emergit hostilitas. Ubi enim duo cupiunt, quo frui ambo non possint, alter alterius hostis evadit.

Verum

Verùm memoriã recolendum est, quòd natura, quæ homines produxit, sit natura naturans, h. e. ipse Deus. At Deus homines non pares produxit, sive quoad corporis sive quoad animæ vires. Primi parentes in ætate adulta conditi fuere, cum habitu Corporis Athletico, intellectu summâ claritate donato. Posteriores autem omnes nascuntur infantes, qui lachrymis, quamprimum in lucem editi sunt, auxilium undique implorant. Hinc liquet Parentes & Liberos ab ortu in æqualem spem venire non potuisse. Gradus spei augetur juxta gradum potentia, quam nobis competere opinamur. Pueruli, cum primum ratione uti incipiant, induci nequeunt, ut credant, se perinde robustos esse atque parentes. Inde est, quòd hostes non fiant, sed utpote imbecilliores, instinctu naturæ potentiorum imperio perlibenter parent, & cum periculum imminet, ad eos tanquam tot pulli ad gallinam, protinus confugiunt. Hic status à bello longè remotus est.

Postquam teneriores in maturam ætatem adoleverant, & in plures evaserant familias, in locis, ubi primi terrarum domini voluntas non cognita fuerit; non statim se ad certamen contulerunt, sed contenti sponte natis vesci, & ferarum pellibus vestiti, eximiam amicitiam colebant. Quamprimum ab hac simplicitate fuerat discessum, anticipationem nimirum, ut alii alios vi & dolo opprimerent, viam ad sui conservationem maximè compendiosam non existimabant; Verùm inter omnes conveniebat, ut res ad vitam alendam necessariæ in proprietatem irent; nempe vel fœdere expresso, ut per divisionem; vel tacito, ut per occupationem; & qui fœderati sunt, in statu belli à nemine mentis compote reputantur. Ubi homines inceperunt huic pacto non stare, sed invidio oculo alter in alterius bona inspicere, & per vim surripere, reliquerunt statum naturæ, & in violentum & præternaturalem

lem emerunt. Non credibile est Naturam homines tam misere dissociasse.

Illis, qui hæc pensitaverunt, mirum fortasse videbitur, naturam homines dissociavisse, & ad mutuam eadem aptos produxisse. Et tamen hoc perspicue illatum est ex natura passionum, & præterea experientie consentaneum. Cogita enim, quando iter ingrederis, cur comites quæris, arma gestas; quando dormitum is, fores claudis, arcas obseras, idque legibus & ministris armatis ad omnem violentiam ulciscendam paratis; qualem habeas opinionem de vicinis & domesticis: nome cautela ista tua genus humanum accusas æque atque ego? Neutri Naturam accusamus. Passiones hominum peccata non sunt: neque quæ inde oriuntur actiones, quamdiu, quæ illas prohibeat, potestatem nullam, qui faciunt, vident. Neque lex cognosci potest, quæ non sit lata; neque ferri, quamdiu in legislatorem consensum non est. Sed quid hominibus doctis eonamur demonstrare id, quod ne canes quidem ignorant? qui accedentibus oblatrant, interdum quidem ignotis, noctu quidem omnibus. c. 13. p. 65.

H.

Ut evincas naturam dissociasse homines, & ad mutuam eadem aptos produxisse; appellas passiones, experientiam, canes; verum operam ludis. De natura instituta & verè rationali his instituitur, utram hujusce status sit status Belli: at verè passiones, quæ homines ad eadem proclives reddant, non à Natura instituta, verum destituta & depravata nascuntur. Hujusmodi passiones, tum actiones inde emanantes, sunt veri nominis peccata, antequam in Legislatorem Civilem consensum sit: Siquidem in concordiam nequeunt adduci cum lege rationis, quam Deus animæ humanæ insculpsit. Quibus Lex positiva non est, illi sibi metipsis lex sunt, Rom. 2. Cautela nostra in quærendis comitibus, armis gestandis, claudendis foribus

T.

ribus naturam institutam non accusat: verum corruptam in aliquibus, qui passim reperiuntur ad omnes scelus audendum projecti. Longè secus fuisset, si natura rationalis in omnibus retinuisset primitivam puritatem. Malè nobiscum agitur, si mittendi sumus ad canes, ut naturæ rationalis statum doceamur: longè equidem in feris venandis nobis antecellunt, verum non in odorando generis humani statu. Inimicitia quam latratu indicant, non è natura primæva emergit: verum pars est maledictionis, quæ ob peccatum infligitur. Ex hac re bruta multoties nostram recusant imperium, & in rebellionem erumpunt.

H. Sed omnium in omnes (inquit aliquis) Bellum nunquam erat. Quid, nonne fratrem suum Abelem invidiâ interfecit Cain, tantum facinus non ausurus, si communis potentia, quæ vindicare potuisset, tunc extitisset? Nonne hodie in multis locis ita vivitur? Americanis, excepto quòd per familias parvas legibus paternis subditi sunt, quarum familiarum concordia similitudine solâ cupiditatum sustinetur, ita vivunt. Qualis etiam vita hominum esset nulli potentia communi subditorum, ex vita eorum cognosci potest, quibus Bellum civile est. Quamquam tempus actu nullum fuerit, in quo unusquisque uniuscujusque hostis erat: Reges tamen, & personæ summam habentes potestatem, omni tempore hostes inter se sunt: Semper alii aliis suspecti sunt, stantes more gladiatorio, &c. c. 13. p. 65.

T. Si facinus Cain in interficiendo fratre arguat nullam communem potentiam, quæ vindicare potuisset, tunc extitisse: eodem ratiocinio concludas homicidia hoc in regno perpetrata evincere nullam esse apud nos coercivam potestatem. Adamus tunc temporis erat in vivis, & jure paterno à suis liberis potuit exigere, ut quilibet eorum meritas penas daret. Si Cain
jam

jam tum in belli statu fuisset, fratricidium juxta tuam sententiam injustitiæ crimine non onerandum est. Porro asseris, quasi viveretur apud Americanos in statu belli; interea fateris inter eos concordiam esse conservatam. An idem sonant Bellum & Concordia? Quinetiam concordiam hanc sustineri affirmas solâ similitudine cupiditatum; cùm experientiâ comprobatum sit, omnia perè diffidia atque similitates à similitudine Cupiditatum tanquam à propria scaturigine ebullire. Cùm duo idem in votis habeant, plerumque certamen conferunt, quis eo primus potitus fuerit. Etiam si bello civili edoceamur qualis hominum, nulli potentiae communi subditorum, vita esset in statu destituto; non tamen indè discendum est, qualis esset futura, si natura primitivum recuperaret statum, de quo solo controversia instituitur.

Non mihi constat reges omni tempore hostes inter se esse. Quamvis inter eos nullum sit expressum pactum, tamen tacitum innotuit. Convenit enim inter omnes Gentes, ut quod quisque primus occupat, id sibi in proprietatem eat. Manente hoc tacito pacto, quod censendum est durare, donec belli denunciatione contrarium constiterit, omnes reges foederati sunt: foederatorum autem status neutiquam Bellum est. Apparatus bellicus bellum esse non innuit; verùm esse posse.

Præterea, bello omnium contra omnes consequens est, ut nil dicendum sit injustum. Nomina *justi* aut *injusti* locum in hac conditione non habent. Vis & dolus in bello virtutes cardinales sunt. Neque sunt justitia, aut injustitia corporis aut animæ facultates: Nam si essent, homini inesse possent, qui in mundo solitarius esset unicus. Qualitates quidem hominis sunt, non quatenus hominis sed quatenus Civis, &c. c. 13. p. 65, 66.

Necdum probatum dedisti, statum Naturæ esse statum

H.

T.

De offic.
L. 1. p. 241.
Gruter.

De Ira,
L. 3. c. 24.

Bell. Ja-
gor. p. 63.

tum Belli: eâ re intempestivum est, inde consequen-
tias derivare, ubi principium tam debili tibi-
cine sus-
fultum est. Errore non minimæ magnitudinis tene-
ris, cum asseras in bello nihil injustum esse. Sunt
quædam officia (inquit Orator) adversus eos ser-
vanda, à quibus injuriam acceperis. Est etiam ul-
ciscendi ac puniendi modus. Apud omnes Gentes
injustitiæ crimine notatur, pueris & foeminiis in bello
non parcere. Puerum ætas excusat, foeminam sexus
(inquit) Seneca. Idem passim statuitur de viris
quorum vita à Martis abhorret disciplina. Hinc
Philistæi à Prophetarum collegio omnem noxam ab-
stinuerunt, I Sam. 10. 5. Quinetiam injustum passim
creditur deditionem paciscentium reculare, aut in
eos sævire, qui victoris placito sine conditionibus
se submiserunt. Hinc Salustius Marium, eò quòd
Capsæ incolas interfecisset, postquam se dediderant,
sceleris & facinoris contra jus Belli insinulat. Justi-
tia quamvis facultas in animo non sit; tamen homini,
qui in mundo solus est, potest competere. Extra
dubium positum est, Adamum tali qualitate creatum
fuisse. Justitiâ, quam lapsu exuerat, antea à natalibus
indutus fuit. Hæc civi peculiaris non est: quippe
quòd Adamo inerat, nemine mortalium præterea
condito, aut in societatem ascito. Enimvero qua-
litas est, quæ naturæ institutæ tam tenaciter adhæret;
ut nullo pacto queat divelli. Eâ re conditi sumus,
ut divinæ bonitatis gloriam patefaciamus; hæc bonitas
nunquam magis refulget, quàm in nostra felicitate.
Felicitas hæc, aucto humano genere, citra mutua
auxilia comparari nequit. Itaque lege æternâ ante-
cedenter ad Civitatis particularis constitutionem æ-
quum justumque est, ut ministremus hæc subsidia, &
omnia charitatis officia inter nos humanissime com-
mutemus. Qui solus est, justus esse potest erga
Deum, quatenus debitum illi honorem exhibet; Nec
noy

non erga semetipsum, quantum caveatur, ne debitos naturæ limites transiliat: Erga alios etiam; quamvis non actu propter defectum objecti, tamen habitu. Propheta, qui locis desertis pererrans se solum defelictum esse querebatur, ibi tum justitiâ fuit indutus, qua propensus reddebatur, quamprimum aliis occurreret, cuique suum tribuere.

Pro coronide adjicere non gravabor, Si natura status fit status belli, unde fit quod animalia quædam bruta, ut apes & formicæ, quæ ex sententia tua in statu sunt naturæ, in eodem alveari & formicaria pace exploratâ utuntur? Nos suprâ amandas ad caries, ut naturæ statum doceamur: æquè te mittamus ad formicæ, quarum sapientiam elogiis ornant sacra Oracula.

Ad hoc respondeo, Primò, quòd homines inter se de Honoribus & Dignitate perpétuò contendunt, sed Animalia illa non item.

H.

Secundò, inter Animalia illa bonum publicum & privatum idem sunt, &c.

Tertiò, Animalia illa, quia carent ratione, in rerum suarum communium administratione nihil vident, aut videre sibi videntur, quod culpent. Inter homines autem permulti sunt, qui se cæteris sapientiores & regendæ Civitatis capaciores esse putant, &c.

Quartò, Animalia illa (etsi ad cupiditates suas significandas inter se vocis usum habeant quanto egent) verborum tamen arte illâ carent, quâ homines alii aliis videri faciunt Bonum malum, & Malum bonum, &c.

Quintò, Animalia bruta inter injuriam & damnum non distinguunt. Itaque quamdiu bene sibi est, cæteris non invident. Homo autem tunc maxime molestus est, quando otio opibusque abundat. Tunc enim sapientiam suam in regentium actionibus reprehenderendis ostentare amat.

Postremò,

Postremò, Animalium illorum consensio à Natura est; Consensio autem hominum a pactis est & artificiale. *Lev. c. 17. p. 84, 85.*

7. Memineris oportet, quòd per Statum Naturæ, Scelus intelligendus est naturæ rationalis, quatenus à Deo instituitur. Natura hæc, postquam distinctam rerum notitiam fuerit adepta, primum omnium dicat, Numen Supremum honore afficiendum esse; & in id officii impendendum, quicquid nobis suppetit sive virium sive temporis. Hæc munita regulâ facile judicat, quid statui suo aut congruum aut dissonum sit.

Primò, nullo infert negotio, quòd sibi minimè conveniat, ut homines inter se de Honoribus & Dignitate perpetuò contendant. Perbene enim novit discordiam hujusmodi Creatori ipsorum in ignominiam & contumeliam fore cessuram.

Secundò, pariter dissentaneum existimat, ut bonum privatum publico anteponant. Quò enim communius est bonum, eò magis ad Supremi Rectoris gloriam conducit.

Tertiò, apprime conveniens pronunciat, ut sapientioribus minùs sapientes cedant. Hoc plurimum ad ordinem confert, in quo multum admodum elucet Rectoris Honor.

Quartò, juxta congruum arbitratur verborum arte uti, ut veritas sola vivis coloribus pingatur. Si enim eam ad fallendum homines inflectant, non minimum ex societatis vinculis est solutum. Societate autem turbatâ, deliquio protinus laborat Præfidis gloria.

Quintò, æquè consentaneum existimat, ut qui otio, opibusque maximè abundat, nemini molestus sit, aut sapientiam suam in Regentium actionibus reprehendendis ostenter. Hoc enim si faciat, id patrat, quòd plurimum facit ad Communitatis ruinam, cu-
jus

jus status secundus & Rectoris honor pari ambulant passu.

Postremò, Statui suo pariter consentaneum opinatur, ut homines pacta ineant servéntque; etiámsi communis nulla constituta sit potestas ad reprimendos eos coercendósque, qui pactiones perturbant. Pactum est ordinis ligamen. Quanta autem inter ordinem & Supremi P^{ro}vidis honorem affinitas sit, satis jam antea diximus.

Ex hisce constat, quòd homines, si naturá rationalis ductum sequantur, æquè bene utantur pace in Universalí Mundi civitate, atque apes formicæque in eodem alveari & formicariâ. Si ità eveniat ut contendendo de honoribus & dignitate, anteponendo privatam commodum publico, nimiam astitimando sapientiam suam, fallendo verborum arte, ostentando suam sagacitatem in reprehendis Regentiam astitonibus, discordiæ fomitem ministrent, & tandem præliari & bellare incipiant; Statum deserunt naturá rationalis, quæ singulos ad eam ducit conditionem, in qua Rectoris gloria maximè elucet, & in violentum erumpunt.

Dogma VI.

Unicuique jus esse, omnibus viis & modis se ipsum conservandi, juris naturalis summa est, c. 14. p. 67.

Quoniam autem conditio hominum est conditio Belli omnium contra omnes; & propterea uniuersusque sua ipsius ratione gubernatur; & quia nihil est, quod in vita contra hostem defendenda, utile

F

ei

H.

ei aliquando esse non possit : Sequitur, in conditione hominum naturali omnium in omnia jus esse, ipsis hominum corporibus non exceptis. Quamdiu ergo illud jus retinebitur, nulla cuiquam, etsi fortissimus sit, securitas esse poterit. Rationis ergo præceptum siue regula generalis est, pacem quidem, dum ejus obtinendi spes est, quarendam esse ; quando autem haberi non potest, auxilia undequaque quarere, & illis uti licitum esse. Regulæ hujus pars prima continet legem naturæ primam, Pacem quære & persequere, secunda est juris naturalis summa, omnibus viis & modis seipsum defendendi jus unicuique esse. A lege naturæ primâ oritur secunda. Oportere unumquemque, quoties paci & defensionis propriæ provisum erit, à jure suo in omnia (cæteris idem facere paratis) decedere, contentumque esse eâdem libertate, quam cæteris concedere vellet, *c. 14. p. 66.* A lege naturæ, quæ impediens pacem relinqui jubet, sequitur lex naturæ tertia, præstanda esse pacta, &c. *c. 15. p. 72.*

T.

Summam eorum quæ protulisti hæc est, **Conditio uniuscujusque est conditio Belli.** In Bello unusquisque suâ ipsius ratione gubernatur in eligendis mediis, quæ ad conservationem conferunt. Nihil est quod aliquando ad hunc finem promovendum non utile videatur. Hinc sequitur unicuique jus in omnia competere, h. e. utendi omnibus pro suo placito, ut seipsum tueatur. Et cum nulla securitas fortissimo esse possit in hoc statu, ratio aliquot excogitat regulas quæ leges naturæ dici possint, nempe pacem quarendam esse, à jure proprio discedendum, pacta esse servanda, &c. **1.** Notandum est hæc omnia inniti huic principio [**Status Naturæ est Status Belli**] quod à veritate penitus deflectere supra demonstravimus. **2.** Admodum præposterè progredieris : jus enim naturale sternis tanquam legum naturæ fundamentum ;
cum

cum revera lex jus nunquam non præcedat : semper enim à lege nascitur. Hinc communiter dictum, lex est juris constitutiva. 3. Multum admodum hallucinarius, cum asseras jus sive legem Naturæ ad vitæ conservationem & privatam commodum unice spectare. Hæc sententia Deo pariter atque homini infesta est. 1. Deo. Nos enim condidit, ut bonitatis suæ gloriam reddat illustriorem. Itaque primum rationis dictamen non est, ut nosmet ipsos conservemus : Verum quantum in nobis positum sit, studia nostra inflectere, ut eandem promoveamus gloriam. Singula eundem ordinem sibi vendicant in intellectu nostro, quem habuere in mente Divina. Oportet nos toto molimine conari, ut in omnibus quam proxime ad Deum accedamus. Cum hæc bonitas in nobis patefieri nequeat, nisi conservemur, incumbit nobis tanquam officium secundarium, in nostræ conservationem conatus nostros impendere : verum non omnibus viis, sed iis tantum, quæ cæteris illius attributis atque etiam voluntati non repugnant. Namque cum bonitas ipsius à cæteris attributis non distincta sit, evenire nequit, ut in nobis resulgeat, mediocrum operâ, quæ cæteris tenebras offundunt. 2. Homini. Quandoquidem omnis civilis regiminis nervos incidit. Juxta hanc Hypothesin privata utilitas sive conservatio est. fons, undè omnes naturæ leges scaturiunt : speciatim, hæc lex, Pactum servare, quo Magistratui devincti sumus. Si ita accidat, ut obedientia & privata utilitas simul nequeant consistere ; sequetur, quod liceat in tali casu Magistratûs jugum excutere. Namque si privatam conspiciendum sit unica ratio, quare Magistratui parendum sit ; tum cessante hac ratione, fas est Magistratûs imperium detrectare, & protinus inire prælium. Obedientia est actus moralis ; omnis actus moralis alicui innititur rationi ; ubi igitur ratio actûs adimitur, ibi actus ipse suam

mōralem deponit naturam, & non diutius exerendus est. Actum est de Reipublicæ navi, si nulla alia sit nobis Cynosura, præter hoc privatum compendium. Non diffiteor leges naturæ, quas commemoras, in se esse magni momenti: verum cum asseras, eas nulli alii fonti, præterquam securitati privatæ, originem suam debere; necessum est, ubi, obedientiâ iis præstitâ, securitas haberi nequeat, ut spiritum & vim obligandi amittant, & abeant protinus in vappam. **P. 68.** Rotundè pronuncias, finem, propter quem relictio sive translatio juris introducta est, alium non esse, quàm vitæ & mediorum ad vitam conservationem. At verò medium potissimum ad vitam conservandam est privata securitas & utilitas. Itaque si Magistratus aliquid effecerit, quod opinamur huic utilitati in præjudiciū cessurum; juxta tuam Hypothesin non diutius standum est pacto, quo prius devincti fuerimus ad parendum: sublato enim fine, media ad finem conducentia seponenda sunt. Eò fortius stringit hæc illatio, quippe asseris jus utendi mediis ad vitam conservandam transferri non posse. Inter hæc autem media fugam vulnerum & incarcerationis enumeras. Itaque si jubeat Rex, ut in subditum maleficii reum feuticâ animadvertatur, donec sanguis eliciatur, quod est vulnerari; vel ut publicis numellis insertus sit, quod est incarcerari: liceat subdito citra culpam, regem adoriri, & usuram lucis ei eripere. Ut compendifaciam; Si conservatio omnibus viis & modis promovenda sit, tum jure faciant singuli, quicquid eò conferre videbitur: nempe liceat pacta custodire vel non custodire, fidelitatis fœdus temerare, cum perduellionibus novum inire. Nihil injustum est quod rationi consonum: nihil rationi non consonum, quod ad conservationem & privatum commodum conducatur. Hæc præstare facinora aliquando ad hunc finem conferre videatur.

Ratio-

Ratiocinatio utcumque speciosa, falsa est. Quæstio enim non est de promissis mutuis in conditione hominum naturali, ubi nulla est potentia cogens: Nam sic promissa illa pacta non essent: sed existente potentia, quæ cogat ut alter promissum præstiterit. Ibi Quæstio est, an is qui fallit, cum ratione & ad bonum proprium fallat. Ego verò contra rationem & imprudenter facere dico: primo enim in Civitate quod (quantum prospici & ratione intelligi potest) ad suam ipsius tendit destructionem. Quamquam improvisum aliquod accidat, quod eventum felicem efficiat: factum nihilominus fuisse imprudenter, quia improvisum. In conditione autem naturali, ubi unusquisque uniuscujusque hostis, sine ope sociorum secure vivere nemo potest. Hominem autem, qui pacta fallere rationis esse putat, in societatem (quæ mutuis pactis, ad singulorum defensionem initur) quis nisi per inscitiam admittet, aut admissum retinebit? Quare aut ejectus peribit, aut quòd ejectus non sit, aliquid debet inscitia: quod est contra rectam rationem, *Lev. c. 15. p. 73.*

Ut teneamus, an valida sit hæc solutio, memoriæ recondenda est distinctio inter conditionem Naturæ & Civitatis. In statu naturali opinariis promissa mutua violari posse pro cujusque arbitrio prudenter & cum ratione: verùm in statu Civitatis, ubi potentia cogens est, non posse citra impudentiæ reatum. Primo quippe, qui pacto non stat, id facit, quod (quantum ratione possit prospici) ad suam ipsius tendit ruinam.

Hoc in loco per *rationem* intelligis vel optimam in homine rei politicæ callentissimo, vel rationem cujusque privatam, cujus interest semet conservare. Quæcumque tibi sit in animo, contingat aliquando, ut suggerat utraque pactorum violationem, ad commodum privatum posse conducere.

Quantum ad rationem spectat primi generis, fingamus exercitibus Imperatorem, militibus unice dilectum, facinore aliquo Principis sui iram meruisse, & pro certo habere, se nunquam in favorem ejus restitutum iri; sed simulatque sua deposuerit arma potestas daturum: nonne ratio illa, quæ in homine dominatur maximè astuta, & in privatam conservationem utilitatemque unice intenta est, fidelitatis pactum temerandum esse dicitur; & injussu Principis arma adhuc esse gerenda, nec non milites hortandos, ut ad Principem suâ potestate exiendum vires impendant? Strategus hic, si modò armis resistat, (quantum acutissimo oculo prævideri possit) id facturus est, quod non ad suam ipsius in hoc mundo perniciem, verum ad conservationem contulerit. Deinceps, quantum ad rationem cujusque privatam spectat, experientia edocet, sumus, eam multoties dicitur, pactorum violationem & rebellionem esse viam ad conservationem & commodum compendiosissimam. Unde aliter nascuntur fraudes & crimen læsæ majestatis? Citra dubium perfidiosi opinantur, privatam aliquod bonum scelere suo comparantur isti. Cum in hac disquisitione loquaris de ratione, oportet te, si tibi metipso constes, rationem omniuscujusque hominis non excludere. Dixisti enim, neminem sui conservandi jus posse deponere. Verum autem qui in Civitate jus retinet semet conservandi, retinet etiam jus suâ utendi ratione, uti iudices, quibus mediis sua promovenda sit conservatio. Absque hoc jure, illud omnino esset inutile. Itaque si quis ad credendum inductus fuerit proditorem ad suam ipsius conservationem contribuere, liceat ei extra iniquitatem eam moliri, & omnia intestina mala machinari.

Quinetiam, ut notum facias, quare is, qui fallit, id egerit imprudenter & in suam ipsius incommodum, adjicis, quod nemo talem in societatem (extra quam non secure vivitur) admiserit, aut admissum retinuerit.

Hoc

Hoc veritati perquam conformum est, si intelligent alii: verum autem nonnulli sunt adeo astuti, ut fidelitatis pactum temerare possint, & Regni fundamenta cuniculis subruere, de plebe nemine quicquam notante. Hujusmodi homunciones sæpenuero blandis sermonibus se populi animis ita insinuant, ut, dum nihil præter communitatis meditantur ruinam, pro fidelissimis patriæ propugnatoribus habeantur. Juxta Theologiam tuam liceat hujusmodi viris clanculantiis pacta fallere, populò verba dare. Quandoquidem non est, quòd metuant, nè de civitate exterminarentur. Quòd si quis subolens astutiam, hoc attentaret, nihil esset expectandum, quàm ut populus fascino eorum occacatus, protinus insurgeret, & eum, primà occasione ostentatà, in frustra discerperet.

Præterea supposito, quòd Regnum acquisitum sit per rebellionem, etiam sic contra rectam rationem acquisitum erit: tum quia successus tales ab initio incerti sunt: tum quia exemplo suo docentur alii tantundem audere contra ipsos, *c. 15. p. 78.*

Hic duplici ratione tuam munitam das assertionem. Quod ad primam spectat, rehero: 1. Si Regnum per rebellionem acquisitum, contra rationem acquisitum sit; quia successus tales ab initio incerti sunt: tum ubi ita accidit, (ut in casu jam jam commemorato) ut successus (quantum prospici possit) certi sint, rebellio licita est & juxta rationem. 2. Perinde probatum des contra rationem esse, ut Mercatores ad Indos expeditionem conficere conentur: cum pro certo non habeant, quin inter navigandum naufragium patiantur. Solertissima ingenia probabilitate solà ad magna invitantur tentamina. 3. Licet ab initio successus incerti sint; tamen tempore procedente perduellis, postquam principis sui vires expertus fuerit, & uno vel altero pralio victoriam reportaverit, moraliter certus evadat, rebellionem

H.

T.

felicem habituram fore exitum : & tunc juxta Theologiam tuam, licet ab initio, præ eventus incertitudine, rebellio illicite, h. e. imprudenter & contra rationem, fuerit suscepta ; tamen ab eo tempore licite & cum ratione persistat rebellis, & inceptum facinus ad umbilicum ducere pro virili conetur.

Ad alteram quod spectat rationem, nempe quod exemplo suo doceantur alii tantumdem audere contra illum, rehero : 1. Hoc exemplo quisque potius à bello faciendo deterrebitur. Quis cum eo congregi audet, qui jam tam audax fortitudinis suæ specimen exhibuerit ? Unusquisque ab ejus metuet aceto, cujus acrimonia difficultates dirupit plusquam Alpinas. Ad aspectum victoris contremiscit audacissimus Martis filius, & ad pedes ejus se libenter prostermit, nè vi prosternatur. Immo ut tibi visum est, qui Regnum gladio adeptus est, magis securè sceptrum tenet, quam qui natu hæres. Opinari enim metum homines in societatem primùm compulisse. Si communitas metui constituta sit, tum metus est commune gluten, quo fit, ut ejus non dissiliant partes. (Ab iisdem enim causis pendet creatio & conservatio.) Et si metus glutinum sit, tum quò magis Communitatis caput à corpore metuitur, eò magis invicem ad se adhæserint : verùm qui ad Thronum sanguine natavit, magis timeatur, quam natu hæres, aut qui suffragiis electus.

2. Si hoc exemplo doceantur alii idem audere, ille ipse etiam eodem docetur diligentius sibi prospicere. Iisdem viribus, quibus summæ potestatis possessionem adeptus fuerit, efficere potest, ut ab ea non dimoveatur. Si Republicæ curâ tantò majore aliorum principum sollicitudine afficiatur, quantò plus obnoxius sit ; ad æquilibrium res perducitur, & par utrinque est securitas. 3. Quid refert sive alios doceat idem audere, sive non doceat : dum longè accuratius tuò doceantur libro, non tyrannum solum, verùm Principem

pem legitimum de folio deturbare? In eo qui Regnum usurpaverit, nihil præter factum conspicitur: verum libro tuo jus hujusce facinoris perpetrandi ad vivum depictum reperiamus.

Principum securitati lethale vulnus imprimis, cum pro unico fidelitatis subditorum fundamento privatum ponas commodum; quod perinde infirmum & instabile est, atque aqua, in qua natat Leviathan. Luna non plures induit vicissitudines, quam media, quæ ad privatum commodum conferunt. Si ad hanc pyxidem Reip. navis dirigenda sit, necesse est, ut brevi naufragium faciat. Ratio primogenia præstandi promissa & parendi ex pacto summæ potestati, à fundamento longè nobiliori & firmiori petenda est; nempe ab æterna & immutabili justitia, quæ supremi Numinis naturâ fundatur. Hinc asserit Sacra pagina, Deum suæ naturæ renunciaturum, nisi suis promissis stare, & suam resueret fidem. Deum in promissis implendis fidum esse probat Sanctus Paulus ex eo quòd semetipsum negare nequeat, 2 Tim. 2. 13.

Ubi à Spiritu Sancto commemoratur foedus cum Abrahamo initum, legenti obviam veniunt hæc verba, Pignificasti cum eo foedus, &c. præstitisti verba, quia justus es, Nehem. 9. 8. Hoc in loco non ab utilitate aut commodo derivatur jus præstandi pacta; verum ab immutabili justitia, à qua discedere nequit ipse Deus: multò minùs homines, qui ad ejus imaginem conditi sunt, legèque obstringuntur indispenfabili, ab omnibus se abstinere, quæ naturæ divinæ adversantur.

Dogma

Dogma. VII.

Status humani post mortem nulla est scientia.

H. **S**cientia nulla est, sed tantummodò fides certis hominibus habita dicentibus se id scire supernaturaliter, vel accepisse ab aliis supernaturaliter scientibus; & sic alii ab aliis ascendendo, c. 15.

P. 74.

T. Ex morte duplex est status humanus, miseræ alter, alter felicitatis. In utriusque scientiam lumine naturæ deducatur. 1. Supremus Dominus, qui hominè condit, naturæ necessitate obstringitur opus manuum suarum imperio regere. Imperfectionem in Domino redoleret, dominii sui exercitium insuper habere: si regat, necesse est, ut leges condat; Leges hæc, utpote consentaneæ ipsius naturæ & voluntatis, erunt sanctissimæ: si sanctæ, eas non potest non amare tanquam tot vivas sanctitatis suæ imagines: Si leges hæc unice amet, non potest non unice deprecari, quos obediens viderit, & odio habere, qui immorigeri sunt? Si obediens in deliciis illi sint, eis vult uniri: nullo enim est germanus amoris effectus: eâ gratiâ se unît illis, ut pleniori sui communicatione eos reddat beatos; non sunt beati evasuri donec ad satietatem usque deo fruantur: nulli fruitio eorum nomini in hæc vita indulta est: Ergo post mortem hic status est expectandus. 2. Si odio habeat, qui immorigeri sunt, non potest iis malum non velle: talis volitio odio nusquam non se comitem exhibet: Et si malum velit, hoc malum est malum poenæ: nullum aliud malum à Deo usquam volitum fuit: Si malum poenæ infligere in animo habeat, infligatur necesse est,

est, utpote volitum ab eo, qui nihil temerè vult; & cui etiam satis est potentia ad suam ipsius voluntatem exequendam: hæc poena non semper in hac vita infligitur: sæpenumerò enim omnia fluunt ad impiorum voluntatem usque ad novissimam hujus vitæ periodum: Ergo est status futurus, ubi gravissimas penas laturos sunt. Quinetiam notandum est, sicut labefactas omnem scientiam & notitiam status futuri naturalem: ita etiam ab imis radicibus revellit omnem fidem, utpote nullam concedens præter debilem, infirmam, h. e. humanam: siquidem asserere non erubescis, quòd fides habita sit non Deo sed hominibus, dicentibus se id scire supernaturaliter, vel accepisse ab aliis supernaturaliter scientibus, & sic alii ab aliis ascendendo. Verùm memoriã recolendum est, fidem nostram basi longè solidiori inniti, nempe æterno evangelio, cujus ope vita immortalis in lucem naturæ lumine longè clariorem perducta est. Non diffidendum est, quin hoc evangelium acceperimus ab eis ab alio ascendendo usque ad Apostolorum tempora (universalis enim Ecclesia id nobis in manus tradidit:.) nihilominus fides nostra non ultimò resolvitur in hanc traditionem: verùm in characteres internos & externa miracula, quibus tanquam tot sigillis Deo visum fuerit hoc evangelium ratum & stabilitum dare. Testimonium humanum fidei objectum introducit, nobisque ante oculos ponit: verùm Testimonium Divinum in hoc objecto clarissime resurgens ad imbuendam animam fide divinã maxime conducit.

Dogma

Dogma VIII.

Moses est prima persona in Sacrosancta Trinitate, c. 16. p. 82.

H. **D**Ei veri gerebat personam primò Moses, cum regeret populum non suum sed Dei, dicendo Hoc dicit Jehova. Secundò Filius, qui venit in mundum ad reducendos omnes populos in Regnum Cælestè. Tertiò Spiritus Sanctus, qui missus est ad sanctificandum Dei populum, c. 16. p. 82. Ed. Anglic.

T. Non opus est, ut aliunde petam auxilium ad obtinendum hoc inauditum dogma, quàm ex tuis ipsis verbis, quæ lectori ante oculos ponere non gravabor. Videtur Author voluisse hoc loco doctrinam explicare Trinitatis, quamquam Trinitatem non nominat. Pia voluntas, sed erronea est explicatio. Nam Mosén, quoniam is quoque aliquo modo gefit personam Dei (ut faciunt omnes Reges Christiani) unam videtur facere personam in Trinitate. Valde hoc negligenter. Sic dixisset Deum in persona propria creasse Mundum, in persona filii redemisse genus humanum, in persona spiritus sancti sanctificasse Ecclesiam, nihil aliud dixisset, nisi quod est in Catechismo ab Ecclesia edito. *Appendix ad Levitab. c. 3, p. 362.* Ex his palam constat, te orationem tuam retexisse, & cecinisse palinodiam. Utinam par ingenuitatis specimen in cæteris erroribus agnoscendis exhiberes. Verùm interea notandum, dum calculum tuum reduces, & errorem fateris, alio teneris irretitus. Afferere enim Deum in propria persona creasse mundum, in persona filii redemisse, in persona spiritus sancti sanctificasse, doctrinæ

triæ trium personarum in Sacrosancta Trinitate explicandæ nequaquam sufficit. In Catechismo ab Ecclesia edito, nè vel minimus apiculus occurrit, quo huic explicationi faveatur. *Æternæ* sunt Trinitatis personæ, uti patet ex symbolo Athanasiano, cui assensum te præbere astringit autoritas Ecclesiæ: verum juxta hanc secundam cogitationum tuarum editionem, prima persona Trinitatis nata est cum Mundo condito, secunda cum homine redempto, tertia cum Ecclesia sanctificata per sanctum spiritum. Valdè infesta est hæc doctrina tremendo Mysterio Trinitatis, quâ spoliatur æternitate. Dum ex uno errore elaberis, alio te inducis. Prius personalitatem patri ademisti, & concessisti Mofi. Jam personalitati patris, filii, & spiritus sancti æternitatem adimis. Cynosura, ad cujus præscriptum tuum dirigis cursum, est personæ definitio. Persona (inquis) est is, qui suo vel alieno nomine res agit. Si suo, P. 77. persona propria vel naturalis est: si alieno, persona est ejus cujus nomine agit, repræsentativa.

1. Hæc definitio neque Ecclesiæ neque Fori neque Theatri autoritate signata est. Non Ecclesiæ, nam persona ibi nihil aliud est, præterquam *ὁρισμένην ὑποστασιν*. Non Theatri, quandoquidem actores non propriè perhibentur Personæ, sed Personati, quemadmodum qui larvâ indutus est non larva dicitur, sed larvatus. Non Fori, Omne jus (inquit jurisconsultus) pertinet ad personas, vel ad res, vel ad actiones. Per personas intelligit viros & fœminas, qui hominis appellatione continentur. *Inst. Li 1.* titulus tertius est de jure personarum. In *π.* titulus ejusdem argumenti inscribitur de statu hominum. Unde intelligimus (inquit Vinius) personam hîc non qualitatem civis, sed hominis designare, aut potiùs hominem simpliciter.

2. Con-

2. Concedamus tibi in Theatro vel Foro personam esse eum, qui suo vel alieno nomine res agit : Tamen in Ecclesia & Scholis est suppositum intelligens. (Potestas pro suo loquendi arbitrio Ecclesiæ perinde indulgenda est, atque Theatro aut Foro.) Verùm vox *persona* in significato, quem ei impresserit Ecclesia, patri, filio, spiritui sancto à Theologis tribuitur. Quantum à ratione abluat à definitione Personæ in Theatro aut Foro, statuere de Trinitatis personis, quæ alienæ longè naturæ sunt? Perinde agis, ac si ex definitione piscis in aqua iudicium ferres de natura sideris quod eodem insignitur nomine.

3. Nulla est ratio, quare hanc definitionem tantè æstimares. Etenim eà jam antea tanquam igne fatuo ductus fuisti in errorem (vel te fatente) planè etu-
bescendum. Ex ea re in Editione *Leviathanis* novissima sectionem de Trinitate in c. 42. prioris editionis penitus expunxisti. Utinam aliis etiam in locis stylum vertisses, quæ lituram perinde postulant. Nihilominus retentà utique eadem definitione, etiam-
num errore perseveras implicitus. Mosem de folio ad quod Blasphemiam tuam fuisset erectus, deturbare non gravaris. Verùm nondum tibi visum est honorem restituere Trinitati Sacrosanctæ ademptum. Tua adhuc fortè opinio Trinitatem tunc temporis existere incepisse, cum Deus in terris representari inciperet. Confiteris te valde negligenter Mosem fecisse unam personam in Trinitate : tamen adjicis, si dixisses Deum in persona propria constituisse sibi (ministrante Moise) Ecclesiam, in persona filii eandem redemisse, in persona Spiritus Sancti eandem sanctificasse, non errasses. *App. c. 3. p. 362.* Quò obsecro tendunt hæc verba? cui inserviunt usui? an explicando tremendo Trinitatis mysterio? Dixisti prius, Deum incepisse primam esse personam, cum mun-
dum

dum conderet : & tamen hic asseris , ac si hoc factum fuisset , cum exactà servitute *Ægyptiacà*, Ecclesiam in deserto constituerit. Hæc congruere nequeunt , nisi statuas quatuor esse Trinitatis personas ; Primam , quum Deus mundum conderet ; Secundam , cum Ecclesiam in deserto constitueret ; Tertiam , cum per Christum redimeret ; Quartam , cum per Spiritum Sanctum sanctificaret. Quinetiam , cum asseras Deum constituisse Ecclesiam , ministrante Mose , videris mihi in eundem , quem prius retexisses , errorem incidisse. Etenim Moses , quàm minister , Dei egit nomine. Ergo Moses & non Deus fuit persona. Quandoquidem , tuam juxta definitionem , persona est is , qui vel suo vel alieno nomine res agit. Ad quemque provocho , cui vel tantillum rationis relictum est , quàm *ἀνεργὸν* sint hæc omnia. Eà laboras insaniã , cujus Scholasticos infimulas. Sermones hi (ut tuis utar verbis) sunt absurdi & insignificantes. Vel tuo exemplo discamus , quàm periculosum sit cum Ecclesia non loqui. Libenter omnes ad credendum induceres te esse Ecclesiæ filium ; verùm filium decet matris suæ sermonem non aspernari.

Persona vox Latina est , significans rem quamcunque singularem agentem , utcunque suã vel alterius voluntate. Sic Cicero , Unus sustineo tres personas , mei , Judicis , Adversarii. Quid hoc est , nisi quòd ipse Cicero partes ageret , & suas , & Judicis , & Adversarii ? Quid etiam est , quod invenitur in Catechismo Anglicano , ubi Minister rogat , Quid ex fidei tuæ articulis discis ? Catechumenus respondet : Disco , primò , credere in Deum patrem , qui creavit me & universum mundum ; Secundò , in filium ejus Jesum Christum , qui me redemit & omne genus humanum ; Tertio , in Spiritum Sanctum , qui sanctificavit me omnemque electum populum Dei : nisi

H.

nisi quòd Deus in persona propria creavit omnia ; in persona filii redemit genus humanum ; in persona Spiritus Sancti Ecclesiam sanctificavit ? Quid hoc de personis divinis clarius aut fidei congruentius dici potest ? Quod si pro persona utamur voce *hypostasi* cum patribus Græcis, (cum hypostasis & substantia idem significent) facimus pro tribus personis tres substantias Divinas, id est tres Deos. Bellarminus & Doctores cæteri ferè omnes personam definiunt esse substantiam primam intelligentem, ut Deum, Christum, Spiritum Sanctum, Gabrielem, Petrum. Quid sunt tres illæ substantiæ primæ, pater, filius, spiritus sanctus, nisi tres substantiæ Divinæ ? Quod tamen est contra fidem. Non intellexit Bellarminus vim Latinæ vocis *persona*. Quæ vox, si significet primam substantiam, nonne *πρόσωπον* idem significaret Græcè ? quod non est verum ; nam significat propriè faciem hominis, tum naturalem, tum artificialem, sive larvam ; tum etiam faciem repræsentativam, idque non modò in Theatro, sed etiam in Foro & Ecclesia. Facies autem repræsentativa quid aliud est quàm imago vel character representati ? Atque eo sensu à Sancto Paulo Servator noster, Heb. I. 4. appellatur, Character substantiæ Dei. *App. c. 1. p. 343.*

7. Inter Philologos nondum convenit, an *persona* sit vox Latina. Chaldææ enim videtur esse originis à *ܨܪܐ* distinguere. Etenim persona propriè est qualitas, quæ in homine differentiam facit, vel ostendit, inquit Martinus. Varios induit significatus hæc vox. Septem à Lexicographo enumerantur, quorum novissimus, sc. *ܥܦܫܬܐܡܝܢܘܢ ܨܘܒܥܝܢ*, suppositum intellectuale apud Theologos passim obtinuit, cum de Trinitatis disputatum sit mysterio : & hunc sensum Ecclesia Anglicana amplectitur. Cum Catechumenum obliget Ecclesia ministro respondere, *Disco, pater,*

primò, credere in Deum patrem, qui creavit me & univèrsùm Mundùm; secundò, in filium ejus Jesum Christum, &c. non in animo habet proprietates notare, quibus internoscuntur Pater, Filius, & Sp. Sanctus, etenim opera externa sunt Creatio, Redemptio, Sanctificatio, & opera Trinitatis ad extrà indivisa sunt. In externis quærenda non est distinctio personalis. Internæ enim sunt proprietates. Pater non aliunde procedit; filius genitus est; ab utroque procedit Spiritus Sanctus. Incasum agis, cùm Ecclesiæ mentem ex loco, qui palàm aliò respicit, conèris expiscari. Si tibi fuisset in animo super hac re Ecclesiæ mentem tenere, tuâ interfuisset Symbolum consuluisse Athanasianum, quod ex Ecclesiæ præscripto omnino recipiendum est, & credendum, utpote firmissimè *Artic. 8.* Scripturarum testimoniis fundatum.

Etiamsi pro *persona* uteremur voce *Hypostasis* cum patribus Græcis, non indè fas esset colligere facturos nos pro tribus personis tres substantias, h. e. tres Deos. Opinor non latere te inter Græcos & Latinos de hac voce dissensionem. Cùm Græci de Trinitate verba facerent, voce *Hypostasis* uti solebant. Latini verò *persona*: Hisce non arrisit vox [*ὁμοουσιος*] *Epist. Syn. Alexand. ad Antioch. Bin. 482. Athan. Or. 21.* utpote respiciens (ut conjiciebant) Hæresin Arianam: Neque illis vox *persona*, utpote quæ S. bellianæ favere videbatur. Eò usque exarsit hæc contentio; ut Synodus Alexandrina suam interponere auctoritatem & arbitrum induere cogeretur. Utrosque tum Græcos tum Latinos diligenter expendebat Synodus; postquam autem compererat sanam esse utrorumque mentem, decrevit, ut his inutilibus litibus Ecclesiæ pacem non diutiùs tenerent; sed deinceps se mutuo amplecterentur, & pro Orthodoxis haberent. Ab illo tempore non recusabant Latini ad morem Græcorum loqui; nec ad Latinorum consuetudinem Græci: probe intelligentes se priùs diversis vocabulis eandem *G* sententiam

Orat. 39.
Ed. Par.
p. 630.

sententiam expressisse. Hinc inquit Nazianzenus, θεῶ
 ὁταν εἶπω ἐνὶ φωτὶ θείας ἐξοφθῆτε, καὶ τρισὶ • τρισὶ μὲν καὶ τὰς
 ἰδιότητας ἤγεν ὑποστάσεις, εἰπὶν φιλονελεῖν, εἰ τὰ πρῶτα
 (ὕδεν γὰρ περὶ ἧσὶ ὀνομάτων ζυγμαχῆτων, ὡς ἀνὰ πρῶτον
 αὐτῶν ἐννοιαὶ αἰ σὺλλαβαὶ φέρωσι) ἐνὶ δευτέρῳ τῆς εἰσίας
 λόγον, εἰτ' ἐν τρίτῳ • Deum porro cum dico, uno
 eodemque triplici lumine perstringamini : triplici
 quidem quantum ad proprietates five hypostasēs, si
 cui hoc verbum magis arridet, five personas : (neque
 enim de nominibus certabimus, quamdiu syllabæ ad
 eandem ferrent sententiam) uno autem quantum ad
 substantiæ, h. e. divinitatis, rationem. Eodem rede-
 unt verba illius in Orat. 32. τὰ δὲ τρία ταῖς ὑποστάσεων,
 εἰτ' ἐν πρῶτοις, ὁ ποι φίλον • τρία quantum ad Hyposta-
 ses, five personas, ut nonnulli malunt. μὴ δὲ γὰρ οἱ περὶ
 ταῦτα ζυγμαχῆτες ἀχημονεῖτωσιν, ὡς περὶ ἀνὸν ὀνομασὶ κινῆσθαι
 ἡμῖν ἢ ὑπεβίαιας, ἀλλ' ἔτι ἐν πρῶτοις neque enim qui de
 his inter se contendunt, indecorè se gerant, perinde
 ac si fidei nostræ pietas in nominibus, non in rebus
 consistat. Erratâ tam liquidò Ecclesiæ mente su-
 per hujus vocis *hypostasis* significatione, non metu-
 endum est, si eâ cum patribus Græcis uteremur, ne
 pro tribus personis tres substantias, h. e. tres Deos,
 faceremus. Abunde provisum est ab Ecclesia, ne
 hæc vox quæquam in errorem ducat. A tempore
 enim Concilii Alexandrini apud Patres Græcos dis-
 criminatim usurpantur εἰσία & ὑπόστασις, & ad usum
 tanquam ad normam voces expendendæ sunt. Si
 primigeniam hujus vocis *hypostasis* significationem
 pensemus, non idem denotat quod εἰσία. εἰσία proprie
 significat essentiam : ὑπόστασις verò existendi modum.
 εἰσία denotat id, quod summè necessariò & omnium
 primò rei convenit : ὑπόστασις id per quòd ità existit ;
 ut non innitatur alteri, sed aliis substat & supponatur.
 Cum res extra suas erumpat causas, alterum protinus
 inquit horum modorum : vel enim in alio existit,
 ut

ut accidens; vel in ea aliud, uti substantia. Hunc modum, quo res *ὕψισται*, *ὑπέσταν*, rem verò substantentem *ὕψιστων*, appellârunt Græci.

Cùm Bellarminus & Doctores cæteri *personam* definiant substantiam individuam intelligentem, non inde constat eos non intellexisse vim vocis *persona*. Apud Ciceronem, cujus in definienda *persona* videris autoritati inniti, hoc significatu occurrit. Non alienum (inquit) fuit personas quasdam à vobis recognosci, ut quibuscum Bellum gereretis, possitis taciti cogitare. Quinetiam dicit alia esse rerum alia personarum attributa. Quid obsecro in hisce locis significat *persona*, nisi substantiam singularem intelligentem? *Phil. 6. Lib. de invent.*
Cùm insuper interrogas, si *persona* significat primam substantiam nonne *ὑπέσταν* idem significaret Græcè? rehero, idem significare aliquando, ut apud Sanctum Paulum, 2 Cor. 1. 11. *ἐν πολλῶν προσώπων* h. e. ἀνθρώπων. Apud Phocylidem, *ἀδίκως κἠ κρίνε ὑπέσταν*, h. e. hominem. Cùm servator noster dicitur character & *ὑπέσταν* Dei patris, per *ὑπέσταν* intelligamus oportet *personam*, & non nudam patris essentiam. Filius *ὑπέσταν* dicitur, hoc est, expressa & perfecta imago. *ὑπέσταν* est exemplar hac imagine redditum. Inter imaginem & exemplar sicut semper intervenit similitudo; ita etiam nusquam non aliquantulum discrepantiæ. Simile idem non est, Verùm eadem est patris & filii essentia.

In Symbolo fidei mentio nulla est neque *Persona* neque *Hypostaseos* neque *Trinitatis*. Et si *Hypostasis* ponatur in Symbolo Athanasii (sed sine Græca voce *Hypostasi*) recipit Ecclesia non aliter, quàm pro fidei Nicænæ Paraphrasi. p. 343.

De voce non multum admodum sumus solliciti, quamdiu rem in Symbolis reperiamus. Non ita pridem ostensum est, vocem *hypostasis* in sacris literis eodem conspiciendam esse sensu, quo usurpatur in

Doctrina de Trinitatis mysterio: & ad oracula sacra Symbolorum sensus expendendus est. Quinetiam nominatim sunt *persona, hypostasis, Trinitas* in Symbolo Athanasiano, quod Ecclesia nostra in suam cooptavit Liturgiam, cui annuere filiorum suorum singulos obligat. ὑπόστασιν in Græco *personam* vertit Ecclesia pro more Latinorum; probè intelligens, quantum ad significatum, utriusque vocis affinitatem.

Irenæi præfat. ex Epiph. bar. 31.

Cùm tantopere inculcas voces quibus Ecclesia utitur, non in Symbolis, nec Scriptura extare; mihi videris antiquos imitari hæreticos qui Scripturæ Phrases æmulabantur, ὁμοίᾳ μὲν λαλῶντες, ἀνόμοια δὲ φρονῶντες, eadem quidem loquentes, non eadem sentientes; ad instar Hyanzæ, quæ pastoris vocem discit, & nocturno tempore ad ovium accedens stabula, evocat pastorem, quem, simulatque egressus fit, adoritur, occidit, & protinus devorat.

Dogma IX.

Si multi homines contra Civitatis potestatem summam crimen aliquod commiserint capitale, propter quod, nisi se defendant, expectant mortem; habent libertatem junctis viribus se mutuò defendendi, c. 21. p. 109.

H. Abent certè, nam vitas suas defendunt tantùm: id quod & innocenti & nocenti aequè licet. Injustitia quidem erat officii violatio prima: sed quòd arma postea ad se defendendos sumpserint, crimen non est, &c. vitam enim conservare omni modo licitum est. c. 27. p. 141.

T. Multis conflètur hæc sententia incommodis.

I. Civitas

1. Civitas ipsa, eâ concessâ, radicibus eruitur: quod clam-
te non erit, si omnia, quæ alibi asseris ad societatem
spectare, in memoriam revoçes : quorum hæc sum-
ma est. Præ humani appetitûs motibus homines pa-
cem & tranquillitatem tueri non possunt, nisi in Ci-
vitatem coalescant. Civitas absque legum præsidio
diu nequit consistere. Leges sine pœnis inuiles
sunt futuræ. Pœnæ nullius sunt momenti sine sum-
ma potestate, quæ nos ad eas subeundas impellat. Jam
ergo, si major Civitatis pars rea sit capitalis criminis,
propter quod cervix securi subjicienda est, & jus ha-
beat arma sumendi atque resistendi, Nullum jus su-
mendi supplicium apud summam potestatem rema-
net; quippe duo contraria jura in eadem Civitate
nequeunt consistere. Idem subjectum eodem tem-
pore contrariorum incapax est. Et si potestas ani-
madvertendi in reos, quæ essentiam Civitatis ingre-
ditur, esse desinat, non diutius manebit Civitas: sed
è vestigio in diffociatam evadet multitudinem. 2. Ex
hac opinione bellum utrinque in se justum esse potest.
Ex parte Magistratûs, propterea quod ad exigendas
pœnas capitales à Deo ipso creatur. Ex parte
reorum, quia jus omni modo tuendi vitam nusquam
amittunt. Passim decantatum est, milites quod at-
tinet, bellum utrinque justum aliquoties geri: verùm
hactenus inauditum est, bellum in se licitum esse posse
ex utraque parte, quantum ad Duces & auctores.
3. Hæc sententia id licitum esse declarat, quo Divinæ
ordinationi resistitur. Summa potestas ex ea causa
à Deo instituitur, ut in malefactores animadvertat.
Si penes illos potestatis arma sumendi remaneat ad vi-
tam tuendam; non invitis consequentiis conclu-
damus id quandoque licere, quo institutio Dei impug-
natur. 4. Adversatur exemplo Christi, qui cum ad
crucem esset damnatus, & in sui defensionem legio-
nes Angelorum conscribere potuisset; tamen nihil

Apolog.

hujusmodi meditabatur: sed instar ovis ad lanienam ductus fuit; quod exemplum nobis imitandum reliquit, 1 Pet. 4. 12. 5. Opponitur ex diametro veterum Christianorum praxi, qui, cum rerum summam tenentes mortem iis ob religionem intentarent, sibi fugâ quandoque prospexerunt: verum nunquam moliti sunt vim vi repellere. Longè à veritate aberrant, qui arbitrantur non animum, sed vires defuisse. Compertum est secus fuisse ex Thebæa legione, quæ militibus sexies mille sexcentis sexaginta sex constabat. Decimus quisque per apparitores interfectus fuit. Tertullianus palam profitetur vim copiarum minimè desiderari, si in animo Christiani haberent arma sumere & Imperatorum ferociam reprimere, Cum illo concinunt Cyprianus, Lactantius, Augustinus. Convenit inter omnes, eos ad hanc patientiam fuisse devinctos lege Christi. Et si innocentes, multò magis nocentes, qui viam lethi merentur calcare. Præcendis, quòd vitam solam defendant; quam tueri omni modo licitum est. Itane est? Licet ne mentiri, religioni nuncium remittere, omnia jura tam humana quàm divina temerare, ut vitam tueamur? Qualis est hæc injuria nobismetipsis illata, sc. vitam æternam amittere, ut fragilem & temporalem conserveamus? Qualis communitati, cujus tranquillitatem ipsâ vitâ chariorem habere tenemur? Qualis imperium tenenti, qui (si hæc doctrina in patrocinium suscipiatur) finem ordinationis suæ inter suos ipsius subditos citra dispendium innocui sanguinis assequi non poterit? Innuis te in spem induci, librum tuum aliquando alicui principi in manus venire posse, qui singula in eo complexa suis momentis ponderaverit. Ubi hoc evenerit, cave ne putes illum tibi gratiam appositurum de hac doctrina, quæ ad seditionem concitandam, & omnem confusionem intromittendam apprime conducit. Reperiet enim inibi assertum,

1. Prin-

1. Principem nullam virtute imperii politici potestatem habere poenas irrogandi, verum illam solam, quam habuerat in statu naturæ, antequam Civitas esset constituta, *c. 28. p. 146.* Quod palam ostendit, te nihil juris ad poenas sumendas Monarchæ tribuere potentissimo, quod priyato cuique extra Civitatem non competit.

2. Principem unumquemque juxta legem naturæ, acceptâ futuri temporis cautione, præteritas injurias poenitentibus & perentibus condonare debere, *c. 15. p. 76.* quod publico ordini lethale vulnus imprimit. Magistratus enim est non solummodò de futuro cautionem accipere, ne reus idem denuo facinus perpetret: Verum etiam cavere, ne alii exemplo impunito, ad facinus idem perpetrandum alliciantur.

3. Si summam potestatem habens punitum eat, liceat malefactoribus junctis viribus in illum insurgere, *c. 21. p. 109.* Quod clarissimo rationis dictamini adversatur. Communitati enim injurius est quisque, qui malefacit. Mores hominum nihil malo exemplo citius imbuunt. Animo non invito refarciat oportet injuriosus damnum illatum. Satisfactio hæc plerumque fieri nequit citra datas poenas. Malefactores ergo poenas inflictas subire obligantur, & non vi & armis potestatis ad poenas sumendas institutæ ruinam moliri.

4. Pactum in mera conditione naturæ, si quacunque interveniat suspicio de non præstando, invalidum est, *L. c. 14. p. 69.* Si res ita sit, actum est de Principis auctoritate. Pactum enim, quo constitutus est, in naturæ statu initum fuit. Causa Civitatis ipsam Civitatem præcedat necesse est. Itaque juxta doctrinam hanc, si suspicetur populus Principem partes suas non præstiturum fore, vires suas protinus amittit pactum, & continuo Civitas dissolvitur. Quandoque cuiquam ad Clavum sedenti visum fuerit librum tuum revovere, se tibi devinctum haud fatebitur de hac doctrina potestati suæ multum admodum infestâ.

Dogma X.

Docendi potestas in Ministris à Magistratu solo immediatè derivatur, c. 23. p. 120.

H. **P**Opulum docendi Monarchis solis & cœtibus summis autoritas à deo immediatè concessa est, ut qui soli dicantur simpliciter Dei gratiâ docere & imperare. Minister docendi potestatem immediatè à summa potestate, quamquam mediatè à Deo accipit. p. 120.

T. **L**ibenter tenerem, unde potestas docendi populum, Apostolis fuit delata. Cujus sunt hæc verba, Docete omnes Gentes, Mat. 28. 19. an Christi, vel Imperatoris Romani? Cum legatorum titulo insigniuntur Apostoli, 2 Cor. 5. non dicuntur hanc vicariam operam terrestri Monarcha, sed cœlesti impendisse. Christus cirru triumphali in cœlum ascensurus, Ecclesiam Ministris immediatè donavit. Ubi jam tum fuere Monarcha, & post illa tempora per trecentos annos, e quibus Doctores Ecclesiæ concionandi potestatem derivare potuêre? Putasne Ecclesiam tantisper sine ulla auctoritate doctam & ædificatam fuisse? vel an verisimile est, Imperatores potestatem indulgisse, qui ad Christi doctrinam funditus extirpandam conatus suos inflexerant? Si Ministri Evangelii illis superioribus seculis potestatem docendi à Christo immediatè acceperint, unde compertum habes, secus debere esse nostris temporibus? præsertim, cum spondeat Christus, ubi potestatem docendi suis discipulis concedit, se cum illis esse futurum usque ad novissimam Mundi periodum. Grato animo agnoscimus, Reges esse Ecclesiæ patres, verum non qui generant, sed qui alunt succo nutricio. Christus ipse

ipse Ecclesiam genuit, constituit, & idoneis instruxit organis. Officium in Reges devolutum est fovere, enutrire, exercitium potestatis à Christo indultæ in eam partem moderari; ut venenum in vicem lactis populo non porrigatur. Hoc partis nutriticii munus est.

Docendi potestas immediatè à Christo derivatur: Verùm autem cùm Christi sit voluntas, ut exerceatur hæc potestas intra territoria Magistratûs civilis, cujus est providere, ut tranquillam & piam ducamus vitam; & doctrina prædicata tranquillitatem pietatêmque multùm admodum impediât aut promoveat: necesse est ut, quantum ad exercitium, à seculari potestate plurimùm pendeat. Hoc fusiùs explicatum reperies in Exam. Dog. 28.

Dogma. XI.

Consilium Dei in sacris literis differt à præcepto, c. 25.

INter Consilium & Imperium differentia una magna est, quòd hoc ad proprium, illud ad alienum bonum tendere intelligitur. Atque hinc differentia oritur alia, quòd is, cui imperatur, ad obedientiam obligari possit, nempe si obedire pactus fuerit: Sed is, cui consilium datum est, ut juxta consilium datum agat, obligari non potest, &c. p. 125.

Differentiæ inter Imperatum & Consilium exempla è sacris literis sumi possunt. Nè habeas alios deos coram me. Nè facito tibi sculptile; &, Nè assumes nomen Dei tui in vanum. Sanctifica Sabbathum. Honora patrem & matrem, &c. imperata sunt;

sunt ; quia ratio obedientiæ à voluntate ducitur Dei, cui obedire obligamur. Sed verba hæc, Vende omnia quæ habes, da pauperibus, & sequere me, consilium est : propterea quòd ratio propter quam ita faciendum est, à bono nostro derivatur, nempe ut thesaurum in coelis habeamus. Sed verba hæc Christi, Mat. 21. 2. Ite in vicum qui vobis ex adverso est, & invenietis asinam & pullum cum ea, solve & adducite ; pro imperio dicuntur, quia domini sunt : verba autem hæc, Resipiscite & baptizamini in nomine Jesu, consilium est, quia non ad bonum ali- quod, quod ad Deum perveniat, (qui quantumcunque contumaces sumus, semper regnabit,) sed ad bonum nostrum, qui pœnam propter peccata nostra, aliâ viâ effugere non possumus. c. 25. p. 126.

T.

Ex literis sacris non compertum est, Deum ullibi consilium dedisse, quòd præcepti & imperati vim non complectitur. A præcepto diversum esse potest hominis consilium, qui plenâ imperandi potestate non induitur : verùm ubi consulit Deus, cui summum est in nos dominium, nec non jus quidlibet jubendi ; perinde est ac si præciperet : continuò enim devincti sumus obsequi : quod si facere recusemus, eo nomine citra remissionem luendæ sunt pœnæ gravissimæ. Hinc de re præcepto imperata, usurpatur verbum *συμβουλεύω*, Apoc. 3. 18. Consulo tibi, ut emas à me aurum igne expurgatum. Exempla à sacris petita literis inter Dei consilia & præcepta discrimen neutiquam evincunt. Verba hæc, Vende omnia quæ habes, non nudum complectuntur consilium ; verùm etiam legem sive præceptum particulare juveni datum. Etenim illius animum imbuerat error Phariseotum, qui opinabantur obedientiam unice operibus existere externis, & ex ea re se totam legem implevisse, si ab homicidio, adulterio, cæterisque peccatis gravioribus abstinuissent. Ut Christus ab hoc fermento

fermento juvenis expurgaret animum, & palam faceret, quàm alienus ille esset ab amore illo divino, quo solo lex impletur, in mandatis dedit, ut omnia venderet & daret pauperibus, ut hoc pacto juvenis melius nosceret semetipsum, & non claudis, nescius maneret, utrùm Deum an Mundum magis deamaret. Juveni non liberum erat parere, aut abnuere: verùm conscius novæ obligationis sibi impositæ, discessit animo saucius, & non mediocri tactus dolore.

Verba hæc, *Vende omnia*, consilium continere & non imperatum, ad credendum inductus es: quippe ratio propter quam ita faciendum est, à bono nostro derivatur, nempe ut thesaurum in caelis habeamus. Equè bene colligas, hæc verba, *Honora patrem & matrem*, non præceptum complecti, verùm consilium, quippe ratio unica, qua alliciuntur liberi ad obsequium, petita est ab eorum utilitate, nempe vita in terris longæva.

Si verba hæc, *Resipiscite & baptizamini in nomine Jesu*, nihil præter consilium denotent, tum nemo ad penitentiam agendam aut suscipiendam Baptisum devinctus est. Hoc enim ex opinione tua, non est minimum inter imperatum & consilium discrimen; Imperatum obligat, consilium verò non obligat. Admodum futile est quod subjungis; ac si doctrina de penitentia & baptismo in nomine Jesu consilium esset, quia non spectat ad bonum aliquod, quod ad Deum perveniat; sed ad bonum nostrum. Multoties maniantur Principum Imperata rationibus unice ad subditorum utilitatem spectantibus, & tamen eo nomine naturam legis non exiunt, & in consilia degenerant. Deinde penitentia & Baptismus, quemadmodum ad promovendum nostrum bonum plurimum conducunt; ita etiam ad gloriam divinam illustrandam. Hinc Josua, cum Achanem ad confessionem, unam penitentia partem, sollicitaret, in hæc erumpit

*Jes. c. 7.
v. 19.*

pit verba, Tribue gloriam Jehovah, & ede ei confessionem. Baptismus est misericordiz & benignitatis divinæ in peccatorum remissione solennis promulgatio.

Si testimonia cumalasses omnia, quæ Pontificii in partes suas trahere soliti sunt, irritus tamen fuisset tuus conatus. Quandocunque consulit Deus, circa bonam versatur consilium ejus: etiamsi non sit bonum simpliciter, tamen circumstantiis tale evadit. Quicquid bonum est, ad promovendam tendit nostram perfectionem. Quod ad hunc collimat scopum, imperatur, Mat. 5. Estote perfecti, sicut pater vester, qui est in cœlis, est perfectus.

Dogma. XII.

Cives omnes obligantur pro lege divina habere, quicquid à lege Civili pro lege divina declaratur, c. 26. p. 137.

H. **D**ico in rebus omnibus legi morali, id est, legi naturæ non contrariis, Cives omnes obligari, ut pro lege divina habeant, quicquid à lege Civili pro lege Divina declaratur. *c. 26. p. 137.*

T. Per legem moralem sive naturæ legem intelligis, qua quisque semet conservare tenetur. Ab hac enim radice, quicquid id nominis mereatur, pullulare existimas. Itaque mens tua hæc est; Quicquid summa injunxerit potestas, & legem esse divinam declaraverit, quod vitæ conservationi non adversatur, à civibus pro lege divina habendum est. Tribus primis post Christum natum seculis, Imperatores Romani religionem suam divinam esse declarabant. Pas-
sim

sim creditum fuit Numam Pompilium, Institutorem primum, eam ab Egeria Deâ Cœlesti didicisse. Ex opinione tua cum Naturæ lege apprimè conveniebat. Nemo enim tunc temporis, nisi eam admitteret, vitam suam potuit tutari. In detrectantes Imperium gladio passum fuit sævum. Num existimas ibi tum Christianos fuisse devinctos eam amplecti religionem, & pro divina habere, h. è. cultum Diaboli Dei honori anteponere; Inferni errorem præferre veritati Cœlesti?

Si Legem Naturæ sensu vulgari accipiamus, sc. pro ea, quæ naturæ lumine innotescit; tamen à ratione multum admodum abhorret tua sententia. Quid si lex à Magistratu pro divina declarata tali non adversetur præcepto, nihilo seciùs repugnet positivæ & revelatæ, cui obsequium perinde debetur. Num opinaris Deum aliam nullam nobis providisse viam, præter Magistratûs declarationem, qua notitiam assequi possimus legum positivarum. Leges hujusmodi primitivè fuere promulgatæ à Christo & Apostolis, qui, ut omnibus innotesceret, se autoritate cœlesti munitos fuisse, literas attulerunt fidem facientes, sc. potestatem miracula præstandi. Leges hæc unâ cum historia miraculorum, quibus fuere confirmatæ, per omnia secula tandem ad manus nostras detulit universalis Ecclesiæ traditio. Eis nobis traditis, detegimus illicò & deprehendimus egregiam sanctitatem, sapientiam insignem, omnésque characteres qui divinam respiciunt originem. Hæc fidei sufficienti faciendæ, Leges hæc à Deo fuisse conditas.

Quamquam à Deo revelatum esse alicui aliquid credere inducatur aliquis, vel propter miracula quæ ab eo facta esse viderit, vel propter egregiam sapientiam, vel propter egregiam felicitatem, quæ omnia gratiæ Divinæ signa sunt satis magna; certitudinem tamen non efficiunt. Miracula enim, ex quo tempore

H.

pore nobis Christianis positæ sunt Leges divinæ, cessaverunt. Miracula narrantibus credere non obligamur. Etiam ipsa miracula non omnibus miracula sunt. c. 26. p. 136.

T.

Summam efficiunt certitudinem miracula; sunt enim cœlestia veritatis sigilla. Potestas ea præstandi impostoribus nunquam conceditur. Etiam si jam cessaverint; tamen miracula narrantibus credere obligamur. Viri enim fuere Spiritu Sancto docti. Historiam, quam concinnârunt, Ecclesiæ tradebant primitivæ, cujus membra quamplurima testes oculati fuerant. Ecclesia illa narrationem literis fideliter mandatam, proximo tradebat seculo; & sic deinceps per omnia secula sequentia, nemine renuente, tandem nobis in manus tradita est. Nihil, quod scio, flumine tam pleno ad nostra defertur tempora. Liceat cum ratione multò majori de Alexandri M. aut Julii Cæsaris facinoribus ambigere, quæ eos præstitisse nemo hæctenus iverit inficias; quam de miraculosis Christi & Apostolorum operibus. Immo pari de omnibus ratione dubitemus, iis non exceptis, quæ oculis usurpamus. Experientiâ sumus edocti, quomodo qui cæcus natus est, baculi subsidio, quo utitur ad vestigia sua regenda, facile internoſcat, & varia objectorum notet discrimina: hoc asperum, illud læve pronunciat. De eorum præsentia ac natura perinde certus evadit, ac si oculis videret. Philosophia Gallica hunc scipionem, quasi sexti cuiuspiam sensus organum appellat. Traditio hæc Ecclesiæ Universalis huic scipioni non prorsus dissimilis est, cujus altera extremitas ad nos, altera ad Christi & Apostolorum pertingit tempora: per hanc enim, tanquam per baculum intermedium, sentimus, quæ temporibus illis præstita fuerint miracula; & perinde certi evadimus, ac si iis faciendis interfuissemus. Hæc per traditionem cognitio aded clara fuit,

fuit, ut Sanctus Paulus eam visioni æquare non reformidet; Crucifixione Christi Galatis per traditionem solam compertâ, Christus illis ante oculos poni & crucifigi perhibetur. Si vera sit tua sententia, actum est non solummodo de fide, verum etiam obedientiâ; nemo enim legibus positivis ab evangelii præconibus prædicatis parere tenebitur.

Ut divina supernaturalia prædicantibus obedire aliquando & alicubi debeamus, causa in promptu est, nempe si ea quæ prædicant pro legibus haberi jusserit Civitas; Est enim de lege naturali, quæ divina etiam est, ut in iis omnibus, quæ jusserit Civitas, Civitati obediamus, quanquam non ut credamus; Credere enim animi actus est, non à Deo jussus, sed factus, quem quando & quibus vult, dat negatque; & non credere legum divinarum positivarum negatio, non transgressio est. p. 136.

Si nulla Christianis incumbat necessitas obediendi legibus Dei positivis, per præcones Evangelicos prædicatis, nisi ubi jusserit Civitas; tum 1. ante Constantini tempora, cum contrarium in mandatis dabat Civitas, nemo Christianorum Christi præceptis obsecundare obligabatur. 2. Si sit de lege naturali, quæ etiam divina est, ut Civitati in omnibus obediamus; tum ubi Civitas jubet, ut Diaboli pareatur præceptis, lex Dei est, ut illicò Diabolo concedatur obedientia; & sic quandoque vult Deus, ut id agatur, quod suæ adversatur voluntati. 3. Si obedientia nostra in omnibus componenda sit ad Civitatis mandatum; tum etiam & fides. Ab illo peccatur, qui ex fide non obedit, Quicquid ex fide non est, peccatum est, Rom. 14. 23.

Si credere non teneamur ex Magistratûs mandato, quippe actus est à Deo factus; pari inferas ratione, quod non obligemur obedire. In sacra enim pagina, sicut τὸ πνεῦμα, ità τὸ ἐνεργεῖν Deo tribuitur. Toto
erris

H.

T.

Orig. con.
Celsum.
L. 1.

errans cœlo, cum afferas à Deo iussum non esse actum fidei. Hoc enim est palmarium Evangelii præceptum. Hinc Celsus religioni Christianæ infensissimus præceptum hoc *μισυων* Christianis olim exprobravit. Neutiquam pugnant hæc duo, *juberi & fieri à Deo*; Jubet Deus, ut faciamus novum cor, Ezech. 18. 31. & tamen spondet, se daturum cor novum, Ez. 36. 26. Mandat, ut operemur, Phil 2. 12. & tamen efficere dicitur tum velle tum operari, Commate 13. Deus enim in operando concursus suum ad indolem nostram ita accommodat, ut nos etiam nostras agamus partes. Non credere, legum divinarum positivarum non solum negatio, verum etiam transgressio est, ubi promulgatae sunt. Et Civitate omnino tacente, immò leges hæc damnante, plerumque sufficiens contingit promulgatio; uti abunde liquet ex tribus primis post Christum natum seculis, ubi tantum absuit potestas civilis à promulgandis legibus Christi, ut impensè navaret operam iis suppressendis & sempiternâ sepeliendis oblivione: Et ibi tum cives Christiani id de iis certitudinis acquisiverant, ut veritatem earum suo signare sanguine multa eorum millia non dubitarent. Si Deo placeat, ut nullo alio medio præterquam civitatis declaratione, ad voluntatis suæ notitiam perveniamus; tum ductum infallibilem Civitati semper indulget; ita ut nunquam à veritatis aberret tramite: vel vult, ut quandoque hallucinemur, & id pro sua habeamus voluntate, quod ei ex diametro opponi ur. Si veritati congrua fuisset hæc sententia non minimi ponderis; non existimandum est Sp. Sanctum eam silentio præterire voluisse in sacris literis.

H.

Deus de Abrahamo loquens Gen. 18. 18. In eo (dicit) benedicendæ sunt omnes gentes terræ, nam agnovi eum, ut cum præceperit filiis suis & familie suæ post se, etiam observent viam Jehovæ, &c. In montem

montem Sinai ad Deum ascendit solus Moses : populus ne ascenderet, veritus est, ne moreretur ; obligabatur tamen. Cur ? quia ipsi Mosi promiserant facere omnia, quæ imperaret ; dixerantque, Loquere tu nobiscum, sed ne loquatur nobiscum Deus ne moriamur. Ex quibus locis satis constat, in omni Civitate civem, cui non sit facta divinæ voluntatis revelatio certa & immediata, debere pro voluntate, divina legibus obedire civitatis. p. 136.

Admodum insolens & inusitata est tua ratiocinatio. In Civitatibus (inquis) quibus præerant Abrahamus & Moses, tenebantur cives pro divina habere voluntate quod ab illis imperabatur. Ergo idem faciendum est in omni Civitate. Inductio, quæ est à singularibus ad universalia progressus, nunquam firma est, nisi ubi singularia enumerantur omnia. Abrahamus & Moses viri fuere extraordinario induti Spiritu, & immediatæ cum Supremo Numine consuetudinis testimonia multoties exhibuerant. Ex ea re si nullâ Civili præditi fuissent autoritate ; tamen devinctus evasisset populus Israeliticus legibus parere ab iis promulgatis. Uterque Sp. induebantur prophético ; & multoties in mandatis datur, ut prophetis mos geratur nullâ civili potestate præditi. Ad calculos reduci non meretur quod subinde sequitur, sc. Mosi parere populum eo nomine solo obligatum fuisse, quod promiserat facere omnia, quæ imperaret. Ligabat quidem promissio, verum unicum non erat ligamen. In locis laudatis ne hilum occurrit, ex quo pateat rationem obedientiæ populi fuisse petitam à civili sola, quæ Mosi & Abrahamo competeat, potestate. Citra dubium, si Deo sit in animo, ut Cives omnes id pro lege divina habeant, quod à summa potestate ita declaratur, cuique in omni civitate ad clavum sedenti spiritum infallibilem indulgeret. Animo non invito concedimus Deum sæpenumerò ordinem suum

H

omni-

Num. 11.

17.

Jud. 6.

v. 34.

2 Sam. 14.

17.

Pro. 16.

10.

De div.

p. 188.

ornamentis præcellentissimis condecorare, & perspicaciâ dignari cœlesti. Cùm septuaginta seniores ad populi moderamen constituti essent, seposuit Deus de Spiritu Mosis; & impertivit iis. Gideonem inducibat Sp. domini, cùm rerum potiri inciperet; Ad instar velleris sui rore repletus fuit cœlesti, cùm ceteri omnes usquequaque sicci manerent. Davidem, quantum ad sapientiam, Angelo aquat mulier Tekoha. Non opinandum, fœminam assentandi animo & adhibendi blanditias fuisse locutam. Etenim opinionis fecit memoriam, quæ passim percrebuerat, putâ reges perspicacitate cœliûs esse donatos. In proverbium cesserat, *Divinatio in labiis Rexi.* Veteres (inquit O. ator) ut enim sapere sic etiam divinare regale dicebant. Indè dictu consultissima nuncupantur משלים à משל dominatus est, Prov. 8. 6. נגרים à נגיד antistes, שלשים à שלש dux, Prov. 22. v. 10. quippe sententiæ, quæ altissimam respiciunt sapientiam, Regibus, Antistitibus, Ducibus Supremis ex ore soleant excidere. Hæc omnia evincunt Rectores perspicaciâ diviniûs donatâ plerumque antecellere; tamen minimè liquet Deum eos extra omnem erroris aleam posuisse, aut ob id civibus incumbere necessitatem habendi pro voluntate divina, quicquid pro voluntate divina declaraverint.

Ex præmissis liquet, quid nobis statuendum sit de hoc dogmate, cujus hoc sit compendium: Deus præcepta condidit positiva; præcepta hæc eis fuere leges, quibus supernaturaliter revelabantur. Leges nobis esse non incipiunt, antequam potestas civilis eas pro legibus declaraverit. Quicquid à Magistratu civili pro lege declaratur divina, citra scrutinium pro tali habendum est lege, si legi naturæ non adversetur. Nihil naturæ legi repugnat, quod ad vitæ conducit conservationem.

Dogma

Dogma XIII.

Sententia eorum, qui motus animi primos, peccata esse aiunt, nimis severa esse videtur, c. 27. p. 138.

Siquis bona, servos, uxorem videns proximi sui, frui illis cum delectatione imaginatus tantum fuerit, absque omni intentione vel consilio per fraudem, per vim occupandi, peccatum non est, neque præcepti, Non concupisces, violatio. Neque voluptas, quam quis habere potest, dum inimici, à quo vivente nihil expectat nisi malum, mortem imaginatur, vel somniat, modò contra illum nil moliatur, peccatum est. Nam jucundi etiam imaginatione delectari, ita homini naturale est, ut lex, quæ id prohiberet, etiam hominem esse prohiberet. Sententia igitur eorum qui motus animi primos peccata esse aiunt, tum aliis tum sibi metipsis nimium severa esse videtur.

H.

Nulla sententia nimis severa censenda est, cui sacra annunt oracula. Ut de hujus consensu, quam præ manibus habemus, judicium feratur, præmittendum est, Motus animi ad malum ad triplicem classem reduci debere. Vel sunt, qui ut primum à Tentatore injiciuntur, rejecti sunt: vel qui aliquantisper manent, & titillant animum; sed non in propositum maturescunt: vel qui usque adeò manent donec adolecant in decretum utendi mediis quæ ad voti fruitionem conferant. In disceptationem non veniunt motus primæ vel tertiæ classis. Motus soli secundæ in discrimine sunt.

T.

Si decimum præceptum nobis his modis ad malum

H 2

lum

lum non interdicat, quid obsecro est illud, quod interdicitur? Non motus primi ordinis, etenim non sunt peccata: non tertii, prioribus enim vetantur mandatis. Decalogus, utpote lex spiritualis, actu interno pariter ac externo interdicit; uti patet ex ipsius Christi Commentariis, Mat. 5. & etiam Hebraeorum, qui sexcenta & tredecim præcepta, quorum aliqua actus animi internos respiciunt, ad decem reducunt mandata. Nihil peculiare decimo præcepto prohibendum relinquitur præter Motus secundæ Classis: Cui sententiæ accedit Apostolus in 7 c. Ep. ad Romanos, Cupiditatem non nôsses, nisi lex dixisset, Non concupisces. Per Cupiditatem oportet intelligere aliquem animi motum, qui pro peccato absque subsidio legis cœlitûs revelatæ facile non noscitur. Lumen naturæ solius malitiam motuum tertii generis luculentissimè detegit. Ergo necesse est, ut præceptum Divinum summoperè ad motus collimet, qui solum titillant animum & internâ delectatione afficiunt, ubi nullus est animus fruendi re expetitâ per vim vel dolum. Cùm afferas, si quis videns uxorem proximi frui illâ cum delectatione imaginatus tantum fuerit, non peccat, ipsius Christi sermone obstas. Qui viderit (inquit) mulierem ad eam concupiscendam, jam mœchatus est in corde suo, Mat. 5. Nihil hîc de instituto fruendi; sed tantum de desiderio unâ cum delectatione. Quinetiam insuper, cùm afferas voluptatem, quam quis habere potest, qui inimici mortem imaginatur, in peccatorum catalogum conscribendam non esse, ipsi Christo denuo refragaris. Nobis enim dat in mandatis, ut inimicos diligamus. Amor inimici cum delectatione nequit congruere, quæ ex tali imaginatione emergit. Concedo libenter, quòd nobis ingenitum sit jucundi imaginatione delectari: nec damno cupiditates, quas Deus ipse ab incunabulis rerum animæ humanæ ità inseverit, ut inde nisi

nisi cum humanitate ipsa revelli non possint : Verùm si hæc appetitiones sunt enormes præ indebitis circumstantiis, & cum ordinatione Divina confligant, eas pro peccato habendas pronunciare non reformido. In hisce motibus non Naturam, quatenus à Deo est, sed deordinationem, quæ est à nostra voluntate, damnamus. Hæc appetitiones quæ enormes, indoli & genio nostro admodum sunt consentaneæ; quippe quòd Natura Adami lapsu adedò contaminata est, ut citra gratiæ auxilium nihil puri aut sinceri inde queat oriri.

Dogma XIV.

Hæc Doctrina [*Quicquid facit Civi contra Conscientiam suam est peccatum*] est seditiosa, c. 29. p. 152.

Repugnat enim Civili Obedientiæ. Et si is qui nullâ lege Civili obligatur contra Conscientiam suam agens peccat, propterea quòd actionum suarum regulam aliam non habet præterquam suam ipsius rationem; aliter tamen se res habet in iis, qui legibus Civilibus sese submiserunt, ubi non privata sed publica lex unicuique Civi pro conscientia habenda est. Alioqui in tanta conscientiarum h. e. opinionum privatarum varietate necessariò Civitas divideretur: nec summæ potestati obediet quisquam, nisi quatenus sibimetipsi visum erit.

H.

Passim decantatum est, *Beslois à mon avis* Sed, Conscientia in quolibet homine operam vicariam Deo impendit. Sua ipsius dictamina sub ratione voluntatis Divinæ proponit, Quemadmodum qui priva-

H 3

tum

tum vulneribus confodit existimans esse Regem, contra Regem ipsum peccasse non immeritò existimatur: ità qui suæ ipsius conscientiaæ vulnus infligit, per interpretationem non invitam in eorum numero esse putabitur, qui voluntatem impugnant divinam. Deus enim à nobis postulat, non solum ut bonum agamus; sed ut id scierit, duce intellectu, præstemus. Si quid propterea à nobis peractum sit contra iudicium practicum (quale conscientia denotat) quantum ad circumstantiam à Deo postulatam deficiamus; & malum sive peccatum ex quolibet defectu emergit. Quoquo modo opineris; tamen liquidò apparet Sanctum Paulum non autumasse hanc doctrinam Civili repugnare obedientiaæ. Etenim hortatur, ut omnis anima potestatibus supereminentibus subjecta sit, Rom. 13. v. 1. nihilominus rotundè pronunciat Rom. 14. Omne quod non est ex fide, h. e. quod non concordat iudicio conscientiaæ, peccatum est, uti Origines, Chrysostomus & Ambrosius locum interpretantur. Si hac Sententia cum obsequio Magistratui debito in Concordiam nequeat adduci, immane dictu est, Apostolum tam citò sui oblitum esse, & id subruere & penitus evertere voluisse, quod Capite proximè præcedente stabiliverat.

Non tibi annuit Constantius Constantini Magni pater, qui è Christianis eos in optimorum subditorum album cooptari & à concilio esse voluit, qui contra illius Imperium simulachris immolare recusaverant, ne in cœlestem normam & suam ipsorum Conscientiam impingerent; ratus eos nunquam in Imperatorem fideles esse futuros, qui tam facile Deum & Conscientiam contempserant. Fateris, extra Civitatem contra Conscientiam agentem peccare; verùm in memoriam revoces oportet, rationes, quas protulimus, quemcunque statum spectare. Conscientia, sive extra civitatem sive intra, vices Dei gerit. Intellectu duce omnia

Sozom.
p. 202.

omnia agenda sunt. Apostolus in illis verbis [quod non ex fide, est peccatum] alloquitur Romanos, qui jugo Legum Civilium cervices suas submiserant. Valde absolum est asserere publicam legem pro conscientia habendam esse. Omnes unã consentiunt Conscientiam esse vel potentiam, vel habitum, vel actum practici judicii; non Legem. Si per Conscientiam velis regulam, cui Conscientia sive sit potentia, sive habitus, sive actus, debet conformari; tum publica lex est vel partialis Conscientiæ, vel totalis regula. Si sit partialis, tum est vel superior lege divinã, vel æqualis, vel inferior. Nemo eò insanix processit, ut æquare audeat legem civilem divinæ, nedum antepone. Si inferior, tum ei non parendum est, nisi ubi superiori non repugnat. Si sit totalis, tum vel absolute vel in suo genere. Non absolute; hoc enim esset asserere legem divinam nullatenus ad conscientiam spectare. Si in suo genere; tum est suprema & mediata, vel subordinata & immediata. Per supremam & mediatam intelligo voluntatem illius qui in conscientiam habet dominium: per subordinatam & immediatam, lumen, quo voluntas ejus innotescit conscientiæ. Non est regula totalis in primo genere, propterea quod ejus solius est talem regulam præstituire, cujus est exercere directum Imperium in conscientiam: Verum enim hoc soli Deo comperit, cui interni animi motus unice innotescunt. Nemo in ignota imperium exercet. Lex de incognitis non statuit. Hinc illud Maximiliani primi, Conscientiis dominari velle est arcem Cœli invadere. Ex hac re Deus dicitur unus Legislatoꝝ, h. e. unicus, qui Conscientiæ legem imponit. Jac. 4. 12 Spiritus Sanctus increpat illum, qui de aliorum conscientiis temere fert judicium; quasi in Cœli jus involaret, & vindicaret sibi paculium Dei. Illius est (inquit) judicare de conscientiis, cujus est legem imponere, *unus est legislatoꝝ.*

Non est regula totalis in secundo genere; etenim lumen, quo immediatè ducitur conscientia, non in Universum à legibus Civilibus derivatur. Est nobis lumen innatur, quod è principiis ingenitis emergit: est etiam revelatum, quod vetus & novum Testamentum, duo orbis Christiani Luminaria, undique vibrant. Leges quà civiles voluntatem hominis non Dei ad nos deferunt. *A quatenus ad omne valet consequentia*; Et omnes leges Civiles cum mente divina non congruunt. Si Deo placitum sit, sive congruant, sive non, ut eas pro voluntate sua habeamus, & eo nomine citra ullum scrutinium è vestigio pareamus; tum Deus vult, ut aliquoties decipiamur, quod minimè concinit cum veracitate Divina; & ut id quandoque agamus, quod suæ ipsius voluntati repugnat, quod immutabilitatem pariter labefactat. Non metuendum est, ne Civitas ab iis dividatur, qui metuunt suis conscientiis facta opponere. Religio, quæ in molli & tenera conscientia se maximè prodit, est gluten, quo Civitatis partes ferruminantur. Vera pietas efferos animos tam edomitos reddet, ut in societatem ultrò concesserint. Qui veretur, ne contra Conscientiam peccet, quæ in anima Deo vicariam impendit operam, non minus erit sollicitus, ne se Regi immorigerum præsaret, qui pariter Dei personam gerit in Civitate. Si vicarius Dei in anima dictat, quod mandato vicarii Dei in Civitate adversatur, non illico de dissolutione Civitatis metuendum est. Conscientia rite instituta docet, ubi activa obedientia jure concedi non potest, passivam debere. Non tecum sentit, qui arbitraris, ac si fas esset arma sumere & bellum gerere, quoties Magistratus ad irrogandas poenas capitales accesserit. Ità profusus actum esset de Civitate, ut supra demonstravimus.

Dogma

Dogma. XV.

Quilibet Civis privatus non est iudex bonarum & malarum actionum, c. 29. p. 152.

IN conditione naturali, nondum existentibus legibus, atque etiam in Civitatibus, quod attinet ad actiones, quæ nullâ Lege prohibentur, iudex est. Manifestum alioqui est, mensuram boni & mali in actionibus esse legem Civilem, iudicemque esse, qui summam habet potestatem. Ab hac doctrina est, quod Cives mandata Civitatis iudicare & disputare discunt: deinde obedire vel repugnare arbitrio proprio, unde Civitas in factiones discinditur. C. 29. p. 152.

H.

Triplex est iudex bonarum vel malarum actionum, 1. Absolutè Supremus, qui de bono & malo leges condidit, quibus non modò privati homines, verùm etiam ipsi Magistratus obsecundare tenentur, 2. Supremus in qualibet Civitate, qui, quod sancitum est in genere de bono & malo, ad particulares casus accommodat, & subditis suis autoritative proponit. 3. Privatus quilibet qui sensum & æquitatem mandati animo revolvit, & sine ulla publica autoritate, quantum solum ad suam ipsius praxim spectet, sensum germanum inquirit. In hoc novissimo significato quilibet civis iudicem induat. Quoniam enim illi duplex incumbit munus, sc. tam supremo quàm subordinato iudici auscultare; & aliquoties accidit, ut inter illos non conveniat; & quoniam ubi desideratur consensus, iudicium Supremi anteponendum est; oportet unicuique sobrium & modestum scrutinium indulgere; ne suo erga iudicem supremum officio aliquando desit. Hinc Apostolus jubet *τὴν πύλιν ἀκούειν*, 1 Thess. 5. 21, Cives alloquitur, quippe

T.

quippe in Commate duodecimo mandat, ut agnoscant suos præpositos. Examen non restringit ad ea, quæ nullâ lege prohibentur: præceptum enim ad omnia cujuscunque generis collimat. *Probate omnia.* Hoc iudicio in pensitando Regis Babylonici decreto de Idolo colendo tres adolēcentes utebantur. Idem fecit & ipse Daniel in examinanda lege, quæ præces ad Deum per aliquot dies interdixit fuere. Cum horum exemplis concinit praxis Apostolica. Ubi Concilium Judaicum Petro & Johanni dedisset in mandatis, ut non ultra concionarentur in nomine Jesu, Decretum synodi ponderabant: & suam patefaciebant determinationem hisce verbis, *Utrum justum sit vobis potius marem gerere quam Deo?* Hi omnes Cives fuere, & de rebus lege prohibitis (annuente Spiritu Sancto) iudicium suum tulerunt. Iudicium decisionis in foro poli Deo soli ascribimus, in foro soli summo Magistratui, verum discretionis iudicium in foro Conscientiæ cuilibet privato non denegandum existimamus; ut pro indole humana juxta rationis trutinam Superiorum mandatis obtemperet. Non verendum est si huic doctrinæ faveatur, ne discindatur Civitas, dum ejusdem patroni pariter defendunt, ubi iudicio Magistratûs subscribere nequeunt, poenas quamvis iniquas paratissimo animo in veritatis testimonium subeundas esse. Timendum potius ne rueret Civitas, si penes majorem partem, ob delictum aliquod capitale supplicio obnoxium, potestas arma sumendi & bellum defensivum gerendi remaneret.

Dogma

Dogma XVI.

Fides & sanctitas non supernaturaliter infunduntur, sed acquiruntur studio & ratione, c. 29. p. 152.

Tertio est quod docetur vulgò, fidem & sanctitatem acquiri studio & ratione non posse, sed supernaturaliter inspiratas & infusas esse; quæ si concedatur, non video quare fidei suæ rationem quisquam reddere teneretur; aut cur homines Christiani non essent omnes propheta; vel cur unusquisque inspirationem propriam legibus civitatis non præponeret, id quod iterum est iudicium boni & mali sibi arrogare, neglectisque Civitatis legibus regendos se præbere ab arbitrio proprio, vel aliorum privatorum hominum, qui se inspiratos supernaturaliter esse mentirentur. Fides ab auditu nascitur; Auditus autem uniuscuiusque à rebus contingentibus est, quibus in præsentiam eorum quos audire utile est, conducimur. Quæ res contingentes respectu nostri à consilio Dei proficiscuntur, non sunt tamen supernaturales, sed tantum propter multitudinem non facile observabiles. Fides & sanctitas etsi raræ, non ideo sunt miracula, sed procedunt ab educatione, disciplinâ, correctione aliisque causis naturalibus, quibus utitur Deus in illis, quos elegit, quo tempore ipsi visum est, instruendis. *L. c. 29. p. 153.*

Hæc, cui patrocinaris, opinio Scripturæ, Rationi, Ecclesiæ consensu ex diametro adversatur.

L. Scripturæ, Fides & sanctitas inter Dei numerantur opera & dona. Hoc est opus Dei, ut credatis, Jo. 6. Dei enim donum est, Eph. 2. 8. Vobis donatum est pro Christo non solum, ut in eum credatis,

Phil.

H.

T.

Phil. 1. Claritate non dispari asseritur sanctitatem inspirationi supernaturali originem suam acceptam referre. Ex ea re Spiritui sancto tribuitur, *1 Cor.* 6. 11. *2 Thes.* 2. 13. Incassum agerem, si testimonia cumularem quæ in sacra pagina sunt conferatissima.

2. Rationi. Etenim propalam est hominem à primitiva sua excidisse sanctitate. In parvulis non latet labes hæreditaria. Quamprimum enim ad id ætatis excreverint, ut alios imitari possint, non obscure se prodit ad omne malum proclivitas. Imò sæpenumero ad ea proni videntur facinora, quæ nunquam viderint ab aliis perpetrata. In adultis perinde manifesta est hac labes. Tot hominum, qui ubique Gentium sunt, quoruscumque reperitur, qui totas suas impendit vires ad præstanda ea, quæ legi naturæ omnimodè sunt consentanea? Si se detexisset hæc vitiositas in una vel altera mundi plaga, rationi non absolum fuisset crimen imputare climati, educationi, aut parentum imitationi: Verum cum quoquoersum grassetur, & passim per totum orbem sit disseminata; asseramus necesse est, hominem esse naturæ viriatæ, & è primitivi statûs sanctitate excidisse.

Sanctitatem hanc nequit recuperare citra novas vires. Si quis de turri excelsa delaberetur, & lapsu crura & brachia sibi comminueret, fieri nequit ut, resurgeret, suo Marte & eandem denuo turrim conscenderet citra mutuatum auxilium. Multum admodum altior & editior fuit humani generis lapsus; de coelo enim cecidit in terram; de summitate arboris scientiæ in profundissimum ignorantie puteum. Lapsu hoc non unice sua luxavit membra, verum etiam spiritualement sibi mortem conscivit. Num verisimile tibi videtur, stirpem hanc suis ipsius viribus recuperare posse pristinum statum? Credamus æquè bene

Mat. 8. 22.

Luc. 9. 60.

Rom. 6. 13.

Eph. 5. 14.

bene mortuum studio & ratione Sepulchri januam recludere posse, & in statum vivorum migrare. Ex Platoniorum opinione anima humana primitus fuit alata, & pro libitu suo ad cœlum usque volare potuit; verum per infaustum & inauspicatum lapsum alas sibi fregit: Ex ea re humi jam repit & motitat instar aviculæ cui alæ detractæ sunt. Lapsum hunc sive fugam à Deo *ἡ ἀεγγύσιον* appellant: verum conversionem *ἡ ἐπέω ἐκποῶν* pennarum productionem. Avicula hæc æquè bene se erigat, & ad stellas usque volet sine alarum remigio, atque genus humanum citra novas vires primitivam sanctitatem recuperet. Vires hæc supernaturaliter infusæ sint necesse est. Incassum agitur, nisi naturæ modulum excefferint: & quæ hujusmodi sunt, non injuriâ supernaturales nuncupantur.

*Hieroc. in
carm. Pyth.*

3. Ecclesiæ consensui. Ante exortam Pelagii hæresin testimonia huc spectantia non desiderantur. Quantum ad fidem Justinus Martyr apertè asserit, nos nunquam, quæ in Scripturis sunt, intelligere potuisse, *εἰ μὴ ἠδωκεν ἡ χάρις* nisi gratiam accepissemus. Et si citra gratiam comparari nequit cognitio, nedum fides.

*Dial. cum
Tryph.*

Non disparis momenti quamplurima lectori abviã sunt apud Clementem Alexandrinum & Origenem. Athanasius Christum appellat *ὁ θεὸς κτίστης* & *χρηστὸν* fidei Dominum & suppeditatorem. Πίστις (inquit Basilus) *ἡ τῶν θεῶν προνομιῶν ἐνεργείας ἐπινομήσιν*. fides animis nostris se insinuat efficaci operatione Sp. Sancti. Quantum ad sanctitatem non obscura sunt S. Cypriani verba. *Hoc diebus & noctibus postulamus, ut sanctificatio & vivificatio, quæ de Dei gratia sumitur, ipsius protectione servetur.* Non diffiteor Patres quandoque multum admodum desudare in prædicandis liberi arbitrii viribus: verum liberum arbitrium non nudum, sed gratiâ armatum intelli-

*In pass. &
Cruc. p. 995.
Par. ed.*

*In orat.
Dom.*

intelligunt. Utî facile constabit, si dicta eorum cum aliis componantur, quæ alibi eodem effundunt ardore, ad inculcandam gratiæ necessitatem.

Post Pelagii ortum, cum ad portas staret hostis adeò subtilis, protinus expergescens fuit universa Ecclesia, & multò magis sollicita & anxia evasit, ne vel tantillum diminueretur gratiæ prerogativa. Pelagius sententiam tuæ non dissimilem propugnabat. Omnem enim negabat gratiam infusam & inspiratam : & fidem sanctitatemque credebatur ratione & studio acquiri. Verùm cum intellectum haberet se respiciens gratiam omnium penè animos commovisse, ut eos denuo compesceret & carcinomati suo crustam obduceret, pedetentim & gradatim inductus fuit ad agnoscendam gratiam quadruplicem. Hòc enim nomine insignivit, primò naturam à Deo concessam ; mox legem & doctrinam cœlitus revelatam ; dein remissionem peccatorum ; denique missionem Christi in exemplum. Cùm ulterius premeretur paginæ sacre autoritate (quæ non solum agnoscit gratiam Supernaturalem externam, verùm etiam internam) tandem fateri non recusabat virtutis divinæ suppetias intellectum intus illuminantis : verùm intellectu semel illustrato, voluntatem asseruit aliã nullã indigere gratiã ; sed satis potest esse suis viribus cœlesti vocationi parere. Gratiam hanc Supernaturalem non usquequaque & omnimodè necessariam opinatus est ; verùm ad facilius operandum quandoque à Deo esse indultam. Post Pelagium exorti sunt alii te & Pelagio paulò modestiores. Opus enim Salutis cum Deo partiebantur. Gratiam agnoscebant bona prævenientem opera : verùm non quæ præveniat initium fidei & bonæ voluntatis. Fidem opinati sunt studio & ratione acquiri ; verùm ad sancta & pia opera necessariam esse gratiam infusam & inspiratam. Quàm bene affecta fuerit Ecclesia antiqua erga opinionem tuam,

tuam, facile discamus ex illo fervido ardentēque Ze-
lo, quo errores hosce damnaverit. Zeli hujusce
non solum scintillæ, ve. ùm etiam flammæ lucidissimæ
usque adhuc conspiciendæ sunt, in antiquorum mo-
numentis. Declamationibus in eos resonabant pul-
pita, disputationibus scholæ, decretis loca juridica.
Passim nota sunt judicia Synodi Africanæ, Araficanæ,
aliorumque Conciliorum. Operam luderem, si mo-
rarer decretis enarrandis. Mihi videtur frontem
omnem tibi periisse, cùm asserere non erubescas,
Deum peccati causam esse; verum fidei & sanctita-
tis non esse.

Velim ut in memoriam revoces, quàm præclare
tibi constes, qui *Lev. c. 26. p. 136.* asserere non
vereris, credere esse animi actum non à Deo jussum
sed factum, quem quando & quibus vult Deus dat
negatque.

Quantum ad defensionem tuam attinet, notandum
est, fidem sumi vel quoad habitum vel quoad actum.
Etiam si habitus sit à Deo infusus, & ab eo efficiatur
actus divino auxilio: tamen facile capi potest, quo
modo rationem actuum fidei reddere teneamur.
Quandoquidem voluntas habitu prædita supernatu-
rali, argumentis allicitur à verbo revelato petitis ad
actus suos exerendos. Deus, cùm nobiscum con-
currat, se ad Agentis intellectualis temperamentum
accommodat; non solum physicum verum etiam mo-
ralem largitur influxum. Idcirco actuum horum mo-
raliter à voluntate elicitorum, h. e. intervenientibus
argumentis, citra negotium reddi possit ratio. Nul-
lus momenti est, quod subinde sequitur, sc. si fides
sit inspirata, te non videre, cur Christiani homines
non essent omnes propheta. Inspiratio enim nuda
prophetam *et inspiratum* dictum non constituit, verum
inspiratio, quâ doceatur ille, cùm indulta est, futura
prædicere. Quantum spectat ad hominem privatum
boni

boni & mali iudicium, jamjam differuimus. Fides ab auditu nascitur, verum non ab auditu solo. Inter audiendum Deo complacitum est suum communicare spiritum, quo auditores in veritatem prædicatam inducantur. Hinc Christus inquit de spiritu, *Jo. 16. v. 15.* Accipiet de meo, & annuntiabit vobis. Si infundantur fides & sanctitas, non ex ea re pro miraculis habenda sunt. Ad opus miraculosum tria videntur requiri, ut vires naturæ superet, ut sit rarum, ut sit sensui manifestum. Miraculum est, quod miramur; nihil miramur quod nobis in conspectum non datur. Etiam si fides & sanctitas vires naturæ excedant: tamen raræ non sunt, utpote in singulos electorum collatæ; nec temporis articulus, quo infunduntur, nobis in notitiam venit.

Dogma XVII.

Regnum & dominium potentia naturaliter adherent, c. 31. p. 168.

H. **C**UM enim per Naturam jus erat omnibus in omnia, & per consequens jus Regni haberet per Naturam etiam (propter mutuam resistantiam) inutile unusquisque: si quis eorum tantam habuisset potentiam, ut certam inde sibi in bello victoriam contra omnes homines promittere potuisset; quæ ratio excogitari potest, quare non potius & omnes alios homines ipse suo arbitrio, regnando in omnes, defendere vellet, quam ad sui ipsius defensionem jura civilia constituens, leges in seipsum accipere? Naturæ ergo omnipotentis, cui resisti non potest, Regnum & dominium in genus humanum universum adhereret naturaliter. *c. 31. p. 168.*

Si

Si Regnum & dominium potentia se comites praebeant adeò assiduos, ut nullo pacto queant divelli;
1. Angeli, qui robore plurimum hominibus antecellunt, imperium in eos sibi possunt jure assumere: & tamen, (si factis Oraculis fides habeatur) sunt spiritus ministratorii, qui ministerii gratiâ emittuntur propter eos, qui salutis erunt Hæredes, *Heb. 1. 14.*

2. Liberi, postquam ad maturam aetatem pervenerint, & parentibus senio confectis robustiores evaserint, in eos dominium protinus nascuntur, & jure tractare & regere possunt ad voluntatem suam.

3. Subditus (si apud populum adeò gratiosus est, ut milites posset cogere, & exercitum conscribere) in regem suum insurgat, de principatu dimicet, de folio deturber, & sibi regalem assumat potestatem citra ullam iniquitatem. Si enim regnum naturaliter potentia adhæreat, ubicunque fortior reperitur potentia, ibi jus regnandi residet; Quæ naturaliter conglutinantur in quocunque statu, sive intrâ sive extra Civitatem, divelli nequeunt. 4. Prædones marini, cum in navem incidant, cui ad resistendum non satis est virium, extemplo jus habent ad bona, quibus onusta est. Ab universis atrociniis hæc sententia omnem amolitur injustitiam. Nihil est quod vis maxima non adoriatur, & sibi in peculium asciscat.

Quod spectat ad rationem, cujus pondere in hanc sententiam inductus es, nullius quidem momenti tibi videtur. A veritate penitus abludit afferere per Naturam jus esse omnibus in omnia; & per consequens unumquemque jus Regni per naturam habere. Hoc liquidò constabit, si ante oculos ponamus primitivum Naturæ statum. Hic status se maximè conspicendum præbet protinus à creatione & diluvio. 1. A creatione: Postquam Deus *natura naturans* hunc orbem

orbem aspe&abilem ex abyfso nihili eduxerat, Adamum etiam creabat, dominio donabat in omnia, & in mundum tanquam in palatium omnigenâ supelle&tile ornatum introducebat. Liberis procreatis, in illos etiam potestas regnandi jure procreationis Adamo accrevit; Adeò ut si ad hunc ufque Diem superflus fuiffet, eodem jure univerfalem principatum in totum genus humanum, utpote ex fe tanquam ex communi ftemmate prognatum, vendicare potuiffet. In omnia tam abfolutum & omnibus numeris completum ejus fuit dominium; ut proles nullum adipifci potuerit absque facultate ab eo indultâ. Ab hoc fonte derivabatur jus Abelis ad greges, & Cain ad arva, & etiam ad terram Nod, ubi primam extruebat urbem. Quippe quòd hoc privatum dominium à parente primo juxta Dei institutum in pofteros conferendum efferet. Hinc Deus ipfe dicitur (cùm separabat filios Adami) conftituiffie limites populorum, *Gen.* 32. 8. & definiviffie terminos habitationis eorum, *Act.* 17. 26. Sapientiae divinae infamiae notam inultum it, qui opinatur hac terrena bona ab initis rerum in medium fuiffe promifcuae projecta; ut finguli per vim fibi arriperent, quod ad vitam alendam ducerent neceffarium. Longè fecùs res ibat. Deus primò univerfalem creabat dominum, deinde fubditos formabat ex domini lumbis non atavis naturæ, fed tenella; ut naturæ neceffitate ab incunabulis Dominum agnofcere deberentur. Hic Dominus utpote æquiffimus arbiter in mandatis habuit unicuique pro fua fapientia rerum terrenarum portiones tribuere. Et ut uniuscujusque proprietatem ftabiliret, fupremo Numini placitum fuit, vitam ejus ufque ad annum nonagefimum tricefimum protrahere. Per totum hoc intervallum, in quo ftatus Naturæ maximè confpiciendus efferet, jus omnibus in omnia minimè indultum fuit.

2. Idem

2. Idem videre est in statu protinus à diluvio Dominium prius Adamo datum, Noë concessum fuit tanquam totius Mundi hæredi. Ad filios non descendebat, nisi interveniente paternâ auctoritate. Hinc apud Hebræos traditum est, Noam omnium dominum inter filios suos terram distribuisse : quam d' s' distributionem divino monitus oraculo testamento stabilitum dedit, quod reliquit in manibus Semi : nec non omnibus filiis in mandatis dedit, nè quis fratris sui sortem invaderet. Hæc Traditio fidem nacta est apud Christianos.

Epiphanius perhibet Noë filios jecisse sortes de divisione orbis, & Noam ipsum eos sacramento adegisse, ut terrâ divisâ, suâ quisque proprietate frueretur citra damnum invicem illatum. Cui etiam accedit Author Sermonis de tempore, qui Augustino tribuitur. Uterque Eusebii premunt vestigiâ in libro primi chronici, capite cui titulus est, *mesurâs t' s' y' s'.* In hoc statu, qui Naturæ conditionem maxime gerit, nec vola apparet nec vestigium juris omnium in omnia.

Hiscè duobus Dominis fato defunctis, ubicunque desiderabatur hæres per successionem, incubuit populo tanquam officium palmarium ad ipsius Dei exemplum in rerum primordiis, supremum in terris arbitrum eligere, qui unumquemque in proprietatis suæ fruitione tueretur ; & lites omnes super hac renatas aut nascituras finiret. Hoc officio neglecto, non protinus emergebat jus omnium in omnia : sed tantum jus ad talem portionem, qualem recta ratio diceret necessariam esse ad vitam alendam. Si homines è terra nascerentur (quemadmodum Græci fingunt corpora hamana inde emergere prope Nilum fluvium & urbem Caixum die Jovis ante Pascha usque ad diem Ascensionis) tamen nihil amplius de his bonis terrenis sibi jure vendicarent, præterquam

*Her. 66.
83, 84.
P. 703.*

*Serm. 169.
P. 822.*

*Christop.
Angel.
c. 43.*

quod vitæ suæ alendæ sufficeret, & alienæ non cederet in præjudicium. Qui appetitum suum ultra evehit patitur, intra rationis lineas se non continet: verum naturæ legem perumpit. Et Natura nemini indulget, quod suæ ipsius legi adversum est.

Veteris consuetudinis in statu naturæ usque adhuc conservatur memoria in vocibus *vicus, pagus, oppidum, urbs*. Quod ut intelligatur, præmittendum est parentes jus in liberos generatione acquirere. Cùm nascantur liberi absque ratione, quâ se regant; ut ab aliis regantur perquam idoneum est. Verùm alius nullus præterquam parens inveniri potest, cui pari jure eorum demandetur moderamen. Utrique parenti competit imperium; Matri subordinatum, Patri summum eo sexûs præstantiam. Licet Mari viribus & prudentiâ quandoque præstet Fœmina; tamen dicat ratio, quòd nobis statuendam sit de persona, cui jus competit regiminis, juxta id quod communiter, non quod rarò accidit. Nec moramur, quòd ignoretur Pater, Matre non indicante. In lite enim hac de Patris & Matris dominio, supponitur parentem utrumque esse pariter cognitum. Pèrinde argumentis Imperium non Regi competere, verùm Præconi, per quem Regem esse indicatur. Pater, utpote supremus in Naturæ statu Dominus, liberorum cuique suum partiebatur demensum. Cùm liberi sui juris esse inciperent, & tandem è patris excederent familia, idem itidem exercebant jus eorum singuli in suis familiis. Familiz hæc indies magis magisque crescentes tandem evaserunt in vicum. Vicus enim (ab *ויק*) est junctarum domorum multitudo. Vici simul positi tandem constituebant pagum, sic dictum à *מגן*, quòd incolæ omnes ab eodem fonte aquam petere solerent. A pagis processum fuit ad oppida, loca septo munita, ut opes suas oppidani melius defenderent. Ab oppidis ad urbes ob figuram orbicularem

Lev. 99.

Lev. 99.

larem sic nominatas. Earum incolæ cives dicebantur utpote in unum coeuntes, ut sub iisdem legibus viverent. Ex hisce patet, à vico usque ad urbem nusquam obtinuisse jus omnium in omnia; verùm determinata & decisa fuisse à legitimo Domino jura qualiacunque.

Et si in statu Naturæ jus omnibus in omnia non competat, per consequens nec jus regnandi. Stupendum esset, si natura omnes constitueret Reges, nullos verò subditos. Relata enim simul naturâ sunt. Cùm autem jus omnibus in omnia non competat; speciatim jus regnandi; Ludis operam, cùm inde inferas, siquis potentiâ tantum excelleret, ut in bello contra reliquos omnes certam victoriam sibi sponderet, jure possit regnum & imperium in eos assumere. Perlibenter scirem, quomodo potentissimus jure regnandi in omnes indueretur, & tamen eodem tempore idem jus in singulis maneret. Si tale jus in potentissimo resideat, tum in aliis omnibus esse desinit. Duo contraria jura simul nequeunt consistere. Coronidis loco notandum est, imperium legitimum victoriâ solâ non acquiri. Comparatur quidem victoriâ & potentiâ idoneitas sive aptitudo ad regnandum: verùm actuale jus solius populi consensu consummatur. Perquam idoneum est, si homines instar fungorum aliquâ orbis parte nondum habitatâ nascerentur, ut ille ad munus Regis eligeretur, qui viribus tum corporis tum animi antecellit: verùm illæ vires solæ illum non constituerent Regem. Si jus ad regnum in singulis naturaliter resideat, uti ore rotundo pronuncias, Injuriosum esset, illis non annuentibus, in hoc jus involare. In statu naturæ nullum jus adimi potest citra possessoris voluntatem. Eò fortius hæc te premunt, propterea quòd asseras auctoritatem Principum omnium fundari debere in consensu promittentis obedientiam, p. 221.

Dogma XVIII.

Miraculorum operatio sola non est sufficiens nota veri prophetae, c. 32. p. 175.

H.

Respondeo, duo esse in Scripturis indicata Prophetae veri signa, quibus conjunctim (non seorsim) propheta verus dignoscatur. Seorsim (inquam) neutrum horum signorum sufficit. Si surrexerit (dicit Deus, Deut. 13.) in medio tui propheta, &c. In his verbis notanda duo sunt, primum, quod Deus miraculorum operationem solam pro nota prophetae veri haberi non vult, sed quod miraculum fieri patitur, ut constantiam populi sui experimento tentaret. Miracula fecerunt etiam Incantatores Aegyptii, non tamen illis credendum erat. Secundum, quod quantumvis magnum sit miraculum, si tendat tamen ad rebellionem contra Regem, aliud non est praeter fidelitatis populi probationem. Similiter postquam Servator noster Jesus Christus pro vero Messia, id est pro rege, à discipulis agnitus esset, monere illos de miraculorum periculo non omisit. Noli (inquit) credere; surgent enim Pseudo-Christi & Pseudo-prophetae, & dabunt signa magna, &c. Unde constat, fieri posse miracula etiam à Pseudo-prophetis, nec tamen ut doctrina eorum pro verbo Dei recipienda sit. Et Sanctus Paulus ad Galatas c. 1. v. 8. Si ego, aut Angelus de caelo, &c. p. 174, 175.

7.

Ut teneamus, quid hac in re nobis statuerendum sit, notandum est, 1. Miraculum opus est, quod naturae creaturae vires superat. Hinc titulo hoc [*אֱלֹהִים עוֹשֵׂה מֵאֲמָרִים*] insignitur Deus, Exod. 15. 11. Benedictus Dominus (inquit Psalter) qui facit mirabilia solus ipse, Ps. 72. 18. 2. Operibus hujusmodi

modi fidem facere Deus solitus est missioni prophetarum. Cum in dubio esset Moses, an populus illum in legatione esse agnosceret à Deo accepta, hunc scrupulum ei exemit Deus, pollicendo se illi indulturam fore miracula faciendi potestatem. Cum imposturæ reatum Christo Judæi impingerent, ut missioni suæ fidem faceret cœlesti, ad opera provocat, quæ præstaterat, miraculosa. Jo. 5. 36. 3. Potestatem hanc miracula faciendi Deus nunquam Impostoribus concedit. Neutiquam cum sua in pacem adduci potest veracitate, ut ad errorem confirmandum veritatis sigillum accommodaret. Si liceret per veracitatem, repugnaret tamen sapientia. Hoc enim pacto miraculis, quibus veritatem suam sæpenumerò dederit stabilitam, autoritatem omnem adimeret. Hinc 2 Thess. 2. Impostoris palmarii opera nuncupantur *signa & prodigia*, h. e. quæ speciem sive formam mentiuntur miraculorum verorum; & tamen revera non sunt. Signaculo suo Rex nullus obsignat, quod perbene tenet Coronæ suæ cessurum in damnum & detrimentum. 4. A Deo satis prospectum est, ut miracula vera à fictitiis dignoscantur. Ambigendum non est, quin Deus operibus suis characteres possit imprimere, quorum subsidio ab aliis sive humanis sive Diabolicis secernantur. De ejus itidem voluntate non minus dubitandum est. Nam cum ex ea re præstet miracula, ut fidem faciat; suum ipsius institutum infringeres, si ea notis non signaret characteristicis, quibus ab impostorum præstigiis internoscerentur. 5. Miraculorum hujusmodi characteribus signatorum operatio sola est sufficiens nota veri prophetæ. Si aliquid insuper in testificationis participationem accersendum sit; convenientia fit oportet doctrinæ à propheta promulgatæ cum doctrina prius recepta. Verùm congruentia hæc miraculis in testimonio perhibendo nullas latura est

suppetias cū missus sit propheta ad promulgandam novam doctrinam. Ex prophetis primas sibi vendicant Moses & Christus. Doctrinam novam uterque secum attulerunt. Legum Mosaicarum non paucā mundo prius fuerunt inauditā. Sacramenta nova condebat Christus. Num existimas, editis luculentissimis miraculis, obligatum fuisse populum eo nomine utrumque rejicere, quod leges publicarent à doctrina recepta diversas? Si ita sit, de religione Christiana aetum est. Citra negotium tuæ occurritur defensioni, si præmittamus Deum populum suum sub duplici statu posuisse, nempe, Judaico & Christiano. In utroque leges promulgavit suas per prophetas: Prophetæ hi fuere primarii vel secundarii. Primarius in statu Judaico propheta fuit Moses: in statu Christiano Christus ipse. Miraculorum operatio sola nota fuit sufficiens in utroque statu prophetæ primarii! Verum postquam Deus totam illam doctrinam revelasset in statu Judaico per Mosem, quæ esset recipienda usque ad Messiae seculum; in statu Christiano per Christum, quæ amplectenda usque ad diem novissimum; & miraculis confirmasset luculentissimis; omnibus impositum fuit hoc officium, missionem prophetarum secundariorum non solummodo ad miracula ab iis præstita, verum etiam ad doctrinam prophetarum primariorum indubiis miraculis prius stabilitam expendere. Intelligenda sunt Moisis verba Deut. 13. de prophetis secundariis, qui ad munus vocabantur prophetandi, postquam totam legem promulgasset propheta primarius, & signis missionem suam confirmasset indubiis.

Etiamsi verum miraculum per se sit sufficiens veri prophetæ indicium, sive primarii sive secundarii, (talis enim potestas nunquam impostori conceditur:) tamen cum impostores saepenumero faciunt prodigia, quæ non citra summam difficultatem saltem ab incauto populo

populo à veris internoscuntur miraculis, placuit Deo optimo maximo plenius securitati nostræ consulere, & in mandatis dare; ut de prophetis secundarijs iudicium feratur tum ex signis quæ facere visi sunt, tum etiam ex doctrina primarii prophetæ clarissimis miraculis jam antea confirmatâ.

Multùm admodum incongruè asseris, quòd Deus miraculum fieri patitur. Perinde dicas Deum pati posse, ut ex nihili abyssò mundus eliciatur novus: Plus quàm nuda permissio ad opus requiritur vires naturæ superans. Qui miracula faciunt, naturâ non talibus instruuntur viribus, ut nihil præter nudam desiderent permissionem: nec revera potentiz capaces sunt mutuatiz, quæ tanto par sit operi: sed sunt unicè causæ morales, ad quarum verba, præsentiam, vel tactum, virtutem suam increatam exerit Deus. Veri nominis miraculum minimè fecerunt Incantatores Ægyptii. Ut palàm fieret, potentiam, quâ Moses operabatur, longè diversam esse ab ea, quâ Incantatores; ordinabat Deus, ut Magorum virgas virga Mosis devoraret. Ad rebellionem nullum tendit verum miraculum. Obedire summæ potestati pars est doctrinæ jamjam miraculis evidentissimis in perpetuum stabilitæ. Ex verbis hiscè, Nolite credere, surgent Pseudo-Christi, & Pseudo-prophetæ, & dabunt signa magna, &c. minimè constat fieri posse miracula à Pseudo-prophetis. Mira sæpenuerò faciunt: verùm nunquam miracula. A naturæ cursu summa veritas nequit deflectere in erroris confirmationem.

SANCTUS Paulus Gal. I. 8. ad officium Christi regni non unicè collimat: verùm ad articulum justificationis, in quo cardo evàngelii vertitur.

Quàm parùm instituto tuo congrua sint hæc omnia, quæ protulisti, oculis captus est, qui non viderit. Mens enim tua hæc est: Norma in civitate unaqua-

que,

que, ad quam expendi debet prætextus omnis ad prophetandi donum, est doctrina à magistratu instituta. Licet miracula præstent prophetæ, tamen si doctrinam promulgaverint Civitatis doctrinæ non congruam, pro impostoribus repudiandi sunt. Ex hoc ratiocinio pro Impostore habendus est Moses. Cùm in Ægyptum rediret ad educendum populum, ad clavum sedebat Pharaoh: populum hunc Pharaonis imperio subditum doctrinam docebat de sacrificiis in deserto multùm admodum Civitatis doctrinæ adversam. Non solummodò hanc impingis dicam Mosi; verùm etiã beatissimo servatori nostro; sub Romano enim vixit imperio; & tamen doctrinam prædicabat Imperii doctrinæ ex diametro oppositam.

H. Sicut autem miraculorum operatio, si doctrina, quam operator introducere conatur, contraria sit doctrinæ, jam à Deo institutæ; ita veræ doctrinæ prædicatio sine miraculi operatione Revelationis immediatæ signum est insufficiens. Itaque qui doctrinam veram prædicat, si sine dato miraculo sibi credi ut prophetæ postularer, audiendus non esset, ut patet ex Deut. 18, 21.

T. Citra miraculorum testimonium populo Dei olim innotuit prophetarum quamplurimorum missio. Joannes B. nullum fecisse miraculum perhibetur. Quinetiam non liquet, Jeremiam, Ezechielem, Hoseam, Joelem, cæterosve prophetarum minorum miraculis claruisse: & tamen pro prophetis non infamæ classis hi omnes habebantur. Pseudo-prophetæ notæ Deut. 18. 22, ab eventu petita est; nempe, cùm prædictum sit aliquid nemini molestum, verùm admirationi excitandæ aptum brevè futurum, quod revera non evenit. Bona, quæ nunquam evenerint, necnon mala prædicat verus propheta. Eventus enim à conditione sæpenumerò suspensus est, cujus reticetur memoria:

moria: verum autem in Textu desideratur, quod ad
 tuum unice facit institutum; nempe sine dno miracu-
 lo pro vero propheta habendum esse neminem.

Dogma XIX.

*Literæ Sacre non sunt adeò antiquæ, ac com-
 munitè existimantur, c. 33. p. 177.*

Liber Pentateuchi Scriptorem habuisse Mo-
 sen non videtur; sed potius de Mose, quam à Mo-
 se scriptum esse. Legimus cap. ultimo Deuteronomii
 v. 6. Et non cognovit homo sepulchrum eius usque
 in præsentem diem, id est usque in diem in quo liber
 ille scriptus erat. Scriptum ergo esse longo post mor-
 tem Mosis tempore manifestum est. Quod Mo-
 sem verba hæc scripsisse per Prophetiam dicant ineptum
 est. Rursus in libro Geneseos c. 12. v. 6. legimus,
 Pertransiit Abram terram usque ad locum Sichem,
 usque ad convallem illustrem. Chananeus autem
 tunc erat in terra. Quæ verba esse non possunt nisi
 ejus, qui tunc scripsit quando in ea terra Chananeus
 non erat. Non sunt ergo ea verba Mosis. Rursus
 Num. 21. v. 14. sic legimus: Dicitur in libro bel-
 lorum domini, sicut fecit in mari rubro, sic faciet in
 torrentibus Arnon. Quæ scribi à Mose ipso non po-
 tuerunt. Ea sola scripsit Moses quæ à Scriptore
 Pentateuchi scripsisse dicitur, nempe volumen legis
 quæ habetur in Deuteronomio à capite undecimo
 usque ad finem capituli vicesimi septimi, &c. c. 33.
 p. 177.

Non solummodò de Mose, verum etiam à Mose
 scriptus est Pentateuchus. Ex hac re ab ipso Christo
 Moses

H.

7.

Moses appellatur. Sententia hæc anhuic universa Ecclesia Judaica, in hac causa arbitrum induere maxime idonea. Perinde in dubium vocemus, an Cæsar Commentarios, qui sub illius extant nomine, composuerit. Luculentissimum hujusce rei testimonium perhibet non tantum Ecclesia, verum etiam respublica Judaica, Etenim legibus à Mose scriptis fuit fundata: Ad hunc usque diem communitatis istius conspiciendæ sunt reliquiae. Karræi, quorum magna est in Russia, Polonia, & in aliis orbis partibus copia, vitam suam ad legem à Mose scriptam componunt, & per legem intelligunt non legem tantum in Deuteronomio complexam, verum etiam totum Pentateuchum.

Quod occurrit Deut. 34. v. 6. solummodò ostendit caput illud in solidum à Mose non fuisse compositum. Non inviti concedunt Hebræi versus octo novissimos à Josua scriptos esse aliquot annis post Mosis obitum. Verba hæc, *Chananeus erat in terra* Gen. 12. 6. minime arguunt Chananeum non fuisse in terra, cum Genesis literis esset mandata. Memoria recolenda est divisam fuisse terram Israeliticam inter decem populos Abrahami seculo, quorum hæc sunt nomina. Kenzi, Kenizzæi, Cadmonzi, Hittisi, Perizzæi, Raphæi, Emoræi, Cananzæi, Girgasæi, Jebusæi. Gen. 15. v. 20, 21. Ante Mosis tempora mutata fuit hæc divisio. Verisimile est Cananeos, qui ad Abrahami adventum, illam ubi commemorabatur, occupabant regionem, suas sedes mutasse ante seculum Mosaicum. Itaque in describenda Abrahami historia dicere potuit Moses, cum Abrahamus transfret ad locum Sichem usque ad convallem illustrem, *Chananeum tunc erat in terra*, hæc illam ipsam occupabat regionem.

Utcunque res sit, si vox *Chananeus* latius sumatur, se. pro universo populo, & terra universa, tamen non bene infertur Chananeum non fuisse in terra,

Barus
Batra.

terra, cum literis mandaretur liber Geneleos. Quandoquidem verbis hisce, *Chanaanus erat in terra*, Abrahami Zelum & fortitudinem encomio exornat Moses, qui praesente tali populo, ad omne facinus audendum projecto; tamen religionem veram profiteri non reformidabat, & Deo optimo maximo altare erigere, v. 7.

Quae occurrunt verba Num. 21. v. 14. à Mose scribi potuerunt. Sic enim legi debent. *Bella Domini contra Vahebim in regione Suph, & contra flumina Arnonis.* Hæc protulit Moses, ut ostenderet Arnonem terminum esse, qui Moabitas dirimit ab Emoræis. Vahebus Rex fuit Moabitarum, contra quem pugnaverat Sihon Rex Emoræorum, eisque ademerat totam regionem Arnonem usque, v. 26. Aded insigne fuit hoc bellum, ut in libro, quem verisimile est יהושע (quorum memoria conservatur v. 27.) composuisse, bellum Jehovæ appelletur. Ad librum hunc provocat Moses, ut comprobet fluvium Arnonis terminum esse inter Moabitas & Emoræos. Interpretationi huic plurimum favent voces Hebraicæ. ארנן in futuro. Cum tempus praesens nullum proprium habent Hebraei, efferunt id quandoque per futurum. Vox [מלחמתו] non ad ארנן referenda est; verum ad verba proximè sequentia, uti LXX. versio palam ostendit. *ἀγῶν ἐν βελίῳ, πᾶσι μὲν τῷ κωλε τῷ Ζαὶδ ἐπλόγῳ.* ארנן aliquando contra significat. Jer. 15. 11. ארנן est nomen proprium. Qui accipiunt pro ארנן dedit, quasi י in י mutaretur, in memoriam revocent oportet, quod articulus ארנן verbis non praefigitur. ארנן est regio Moabitarum, Deut. 1. v. 1.

Qui hæc omnia pensitaverit, facile concessurum opinor, nihil hîc dictum esse, quod à Mose dici non potuit.

Gratis asseritur, ea sola scripsisse Mosem quæ à Scriptore

Scriptore Pentateuchi scripsisse dicitur, nempe volumen legis à c. Deut. 11. ad finem c. 27. Donec hoc probatum dederis, perenda est potius universæ Ecclesiæ tum Judaicæ tum Christianæ quàm tibi credendi venia.

H. Quòd liber Josuæ longo tempore scriptus sit post mortem ejus, ex libro ipso colligi potest. Cùm in medio alveo Jordanis et exisset Josua in monumentum transitus Hebræorum duodecim lapides, Scriptator libri de illis dicit, Et ibi sunt usque in præsentem diem, Jos. 4. 9. Cùm dixisset Deus ad Josuam, Hodie abtuli opprobriam Ægypti à vobis, dicit Scriptator, Vocatum est nomen illius loci Galgala usque in præsentem diem. Hæc & alia argumenta similia ex aliis locis libri Josuæ ut Jos. 8. 29. 13. 13. 14. 4. 15. 63. ostendunt librum Josuæ scriptum esse satis longo tempore post illius mortem.

De libro Judicum ex c. 18. 30. manifestum est, quòd post Captivitatem decem tribuum scriptus sit, ubi dicitur, Et posuerunt sibi sculptile, & Jonathan ac filios ejus sacerdotes in tribu Dan, usque ad diem Captivitatis suæ.

Quòd libri Samuelis post mortem illius scripti fuerint, ostendunt loci sequentes 1 Sam. 55. 7. 13. 15. 27. 6. & præterea 30. 25. &c. Loci ex libris Regum & Paralipomenon similes antè dictis, nempe 1 Reg. 9. 13. 9. 21. 10. 11. 13. 19. 2 Reg. 2. 22. 8. 22. 10. 27. 14. 7. 16. 6. 17. 23. 17. 34. 17. 41. 1 Paral. 4. 41. 5. 26, ostendunt scriptos esse illos libros longo tempore post res ipsas gestas, c. 33. p. 177, 178.

T. Vel ex eorum indole, quæ Josuæ liber completitur, facile constat ea Josuæ diebus scriptis fuisse mandata. Ibi enim terra describitur Cananæ. Cuique Tribui sua destinatur portio. Cujusque fortis limites depinguntur. Minimè rationi consonum est,

Josuam

Josua terminos portionis ad singulas Tribus spectantis, literis mandare noluisse. Apud omnes Gentes hujusmodi juram memoria scriptis conservatur. Non permittenda est hac in re procrastinatio. Multum admodum labilis est memoria. Citra hoc adminiculum de prædiorum terminis quotidiana emergerent dissidia. Ut dicam, quod sentio, verisimile est, antequam Josua è vivis esset ereptus, historiam hanc schedis solutis fuisse repertam, & Samuelem eas in ordinem redegisse hodie conspiciendum; nec non hæc attexuisse verba, *usque in hanc diem*. Opus hoc Samueli tribuo, quippe Josua ex Hebræorum divisione inter Prophetas primum occupat locum, & Samuel exhibetur tanquam Prophetarum primus, **Act. 3. 24.** Verisimile est etiam Samuelem compe- gisse librum Judicum, & Ruth ex Annalibus apud Ecclesiam conservatis. Nec obstant verba, quæ occurrunt **Jud. 18. 30.** Captivitas enim ibi commem- orata non est decem tribuum per Salmanasarem, sed filiorum Dan per Philistæos, cum capta esset Arca, **1 Sam. 4. 11.** Ibi tum quamplurimi eorum, quorum agri Philistæis erant vicini, abducti sunt captivi. Ad eundem temporis articulum mansisse Jonathanis sacerdotium & Idolum Michæ non obscure indigitat textus Hebraicus: verum Idoli duratio aperte ad tempus restringitur, quo Domus Dei fuit Schilunte, **v. 31.** Commati hæc attexunt verba **LXX.** Interpretes *εἰς ἕνεκα ἐν ταῖς ἡμέραις ἐπολέμας ἐν τῇ βασιλείᾳ ἐν Ἰσραὴλ* quæ palam demonstrant, quæ hic commemorantur, ante Saulis facta esse tempora, primi post Theocratiam depositam in Israele Regis. Neutiquam rationi consentaneum est opinari, Idololatriam Jonathanis & filiorum sacerdotium usque ad Captivitatem mansisse Assyriacum; regnantibus Jehosaphato, Asâ, & Hezechiâ, qui suas impendebant vires, ut omnem Idololatriam extirparent. Samuelis
libri

libri scripti sunt partim per Samuelem, partim per Nathanem, partim per Gadem, 1 Chron. 29. v. 29. Libri etiam Regum & Chronicorum per varios Prophetas sub regum imperio, quorum acta describunt, viventes. Solomonis gesta memoriz prodiderunt Nathan, Ahijah, Iddo, 2 Chron. 9. 29. Jehosaphati Jehu filius Hanani, 2 Chron. 23. 34. Uzziz Isaias filius Amosi, 2 Chron. 26. 22. Coetanei videntur Regum & Chronicorum scriptores, alii enim alios allegant. Verba hæc, *usque in hunc diem*, quæ multoties in hisce occurrunt libris, minime demonstrant eos esse longo scriptos tempore post res gestas. Videntur enim in aliquibus saltem sacri textus locis Hebraismum resipere & innuere in perpetuum. Hinc Deut. 10. 8. Separavit Jehova tribum Leviticum, &c. ad benedicendum in nomine ipsius usque in diem hunc, h. e. in perpetuum. 1 Sact. 29. v. 25. perhibetur David statutum Israeli imposuisse in hunc diem, h. e. quod in perpetuum maneret. 2 Sam. 6. 8. David etiam locum vocat, ubi Uzzam Deus percusserat, Rupturam usque in diem hunc: Quemadmodum & Hiram 1 Reg. 9. 13. Civitates, quas ei dederat Solomon, Cabul: h. e. hæc indiderunt nomina, ut iis loca hæc in perpetuum appellarentur. Ubi verba hæc hoc in sensu accipi nequeunt, verisimile est, ea ab Ezra fuisse addita, cum sacra revolveret volumina, & in ordinem jamjam conspiciendum digereret.

H.

Liber [Job] Historicus non videtur, sed tractatus moralis de quaestione antiqua, Quare improbis in hac vita bene, probis autem plerumque malè est? Id quod ex eo probabilius fit, quòd à principio Libri usque ad tertii capituli versum tertium, nempe querimoniarum Jobi initium, oratione prosa Hebraicè scriptus est; inde autem usque

usque ad ultimi capitis versum sextum versu Hexametro ; & rursus quod ultimi capitis restat , oratione prosa : Irà ut disputatio circa quæstionem tota versus, prosa autem in sola præfatione & Epilogo iaveniatur. Versus autem neque illis qui in magnis doloribus constituti sunt ; ut Job, neque illis, qui consolaturi miseros veniunt, ut amici ejus, stilus usitatus est ; sed Philosophis moralibus præcis frequentissimus. p. 179.

In libro Job, quæ reperiuntur omnia, historiam respiciunt. Nominatur persona quædam unà cum liberis maribus foeminisque. Memoratur itidem patriâ, ubi habitabat ; nec non armenta, & populus qui in ejus involabat bona : Amicorum etiam exprimuntur nomina, qui dolorem ejus imminutum convenerunt : sermones pariter, quos conferebant, vivis pinguntur coloribus. Librum hunc tanquam historiam laudat Sanctus Jacobus. Jobi patientiam inibi delineatam tribus duodecim proponit in exemplum, nec non exitum, quem ei Deus dederat, in memoriam revocat.

Dux sunt Quæstiones in libro hoc discussæ, & ventilatæ ; Prima, An cum divina contare possit justitia, ut bonis sit malè & malis benè : Altera, An de justitia & sinceritate ferendum sit judicium ex externis Dei dispensationibus ? Etiam si Liber metricè scriptus sit, nihilò secius, quò minus sit historia, nihil impedit. Licet versus illis, qui in magnis sunt doloribus, non sit stilus usitatus, tamen in eo assuescant, postquam è molestiis suis & doloribus emerferint. Historiam hanc Job chartis illinere potuit, cum pristinum recuperasset statum, & in secundis esset. Non inter Philosophos solos, verum etiam Historicos, tritus olim & celebratus fuit stilus metricus, uti constat ex vetere Ezechielis Poemate à Clemente Alexan-

drino laudato, in quo ad vivum delineatur Mosis historia.

H. Temporibus Antiochi scriptus Psalmus 79, &c. Manifestum satis est veteris testamenti Scripturam totam eâ formâ quam nunc videmus, neque ante reditum à captivitate Babylonica neque post Ptolemæi Philadelphi tempora editam fuisse. p. 179.

T. Quam bene tibi constes, verba hæc liquidissimè ostendunt. Afferis enim Scripturam totam eâ formâ, quâ nunc extat, non editam fuisse post Ptolemæi Philadelphi tempora, & tamen Psalmum 79. hujusce partem scripturæ, exaratam in-nuis temporibus Antiochi, qui vixit post Ptolemaum Philadelphum. Anno mundi 3758. moriebatur Ptolemæus Philadelphus: verùm Antiochus Epiphanes anno 3840. Etiam si Epitheton retices, quo internosci solet Antiochus, quem in animo habes, ab aliis ejusdem nominis; tamen te ad Epiphanem collimare abunde liquet ex Psalmi materia, quæ ad primum aspectum in illum videtur quadrare.

Dogma

Dogma XX.

In veteri Testamento plerumque, si non semper, per Angelum Idea aliqua, in Phantasia excitata à Deo, ad significandam præsentiam divinam in operatione ejus aliqua Supernaturali denotatur, c. 34. p. 187.

Legimus Gen. 16. apparitionem unam & eandem & Angelum vocari & Deum. Nam v. 7. Angelus domini vocatur, sed v. 10. dicit idem Angelus ad Agar, Semen tuum multiplicabo valde; quæ verba dici nisi à Deo non possunt. Constat ergo Angelum hoc loco nihil aliud significare præter Apparitionem divinam, præsentiam Dei testantem extraordinariam. Angeli, qui apparuere Lot, & vocantur Gen. 19. 13. viri, & quibus, cum essent duo, loquitur Lot ut ad unum, & appellat Dominum, imagines erant in Phantasia ejus formatæ à Deo, non minus quam apparitio vocatur Angelus, quæ facta est ad Agar per vocem. Angelus, qui apparuit Abrahamo Gen. 22. 11. sacrificaturo filium suum Isaac, vox erat: Attamen satis propriè Angelus appellatur; ut qua nunciatum est illi, nè filium interficeret. Angeli, quos vidit Jacob ascendentes & descendentes de cælo per scalam, Gen. 28. 12. in somno apparuerunt; fuerunt ergo somnium, & Phantasma: quia tamen supernaturalia erant, & signa præsentia divina, etiam Angeli. Item intelligitur, ubi Jacob Gen. 31. 11. sic dicit, *Angelus domini apparuit mihi in somno.* Illum autem, quem hoc loco Jacob appellat Angelum, ipse se appellat Deum, dicens v. 13. Ego sum Deus Bethel. Exod. 14. 9. Angelus qui exercitum

H.

K 2

Israeli-

Moses appellatur. Sententiæ hâc annuit universa Ecclesia Judaica, in hac causa arbitrium induere maxime idonea. Perinde in dubium vocemus, an Cæsar Commentarios, qui sub illius extant nomine, composuerit. Luculentissimum hujusce rei testimonium perhibet non tantum Ecclesia, verum etiam publica Judaica. Etenim legibus à Mose scriptis fuit fundata; Ad hunc usque diem communitatis istius conspiciendæ sunt reliquæ. Karzi, quorum magna est in Russia, Polonia, & in aliis orbis partibus copia, vitam suam ad legem à Mose scriptam componunt, & per legem intelligunt non legem tantum in Deuteronomio complexam, verum etiam totum Pentateuchum.

Quod occurrit Deut. 34. v. 6. solummodò ostendit caput illud in solidum à Mose non fuisse compositum. Non inviti concedunt Hebræi versus octo novissimos à Josua scriptos esse aliquot annis post Mosis obitum. Verba hæc, *Chananaus erat in terra* Gen. 12. 6. minime arguunt Chananaum non fuisse in terra, cum Genesis literis esset mandata. Memoria recolendum est divisam fuisse terram Israeliticam inter decem populos Abrahami seculo, quorum hæc sunt nomina. Kenæi, Kenizzæi, Cadmonæi, Hittisi, Perizzæi, Raphæi, Emoræi, Cananæi, Gergasæi, Jebusæi. Gen. 15. v. 20, 21. Ante Mosis tempora mutata fuit hæc divisio. Verisimile est Cananæos, qui ad Abrahami adventum, illam ubi commemorabatur, occupabant regionem, suas sedes mutasse ante seculum Mosaicum. Itaque in describenda Abrahami historia dicere potuit Moses, cum Abrahamus transfret ad locum Sichem usque ad convallem illustrem, *Chananaus tunc erat in terra*, hoc est illam ipsam occupabat regionem.

Utcunque res sit, si vox *Chananaus* latius sumatur, se. pro universo populo, & terra pro terra universa, tamen non bene infertur Chananaum non fuisse in terra,

Barua
Barua,

terra, cum literis mandaretur liber Geneseos. Quandoquidem verbis hisce, *Chananens erat in terra*, Abrahami Zelum & fortitudinem encomio exornat Moses, qui praesente tali populo, ad omne facinus audendum projecto; tamen religionem veram profiteri non reformidabat, & Deo optimo maximo altare erigere, v. 7.

Quae occurrant verba Num. 21. v. 14. à Mose scribi potuerunt. Sic enim legi debent. *Bella Domini contra Vahebim in regione Suph, & contra flumina Arnonis.* Hæc protulit Moses, ut ostenderet Arnonem terminum esse, qui Moabitas dirimit ab Emoræis. Vahebus Rex fuit Moabitarum, contra quem pugnaverat Sihon Rex Emoræorum, eisque ademerat totam regionem Arnonem usque, v. 26. Aded insigne fuit hoc bellum, ut in libro, quem verisimile est **וְיָשׁוּב** (quorum memoria conservatur v. 27.) composuisse, bellum Jehovæ appelletur. Ad librum hunc provocat Moses, ut comprobet fluvium Arnonis terminum esse inter Moabitas & Emoræos. Interpretationi huic plurimum favent voces Hebraicæ. **אֲרָוֹן** in futuro. Cum tempus praesens nullum proprium habent Hebræi, efferunt id quandoque per futurum. Vox [**וְיָשׁוּב**] non ad **וְיָשׁוּב** referenda est; verum ad verba proximè sequentia, uti LXX. versio palàm ostendit. *ἀρχαῖς ἐν βιβλίῳ, πάλαι ἔτι κείναι τῆν Ζαὶδὲ ἰσράηλ.* **וְיָשׁוּב** aliquando contra significat. Jer. 15. 11. **וְיָשׁוּב** est nomen proprium. Qui accipiunt pro **וְיָשׁוּב** dedit, quasi **וְיָשׁוּב** in **וְיָשׁוּב** mutaretur, in memoriam revocent oportet, quod articulus **וְיָשׁוּב** verbis non praefigitur. **וְיָשׁוּב** est regio Moabitarum, Deut. 1. v. 1.

Qui hæc omnia pensitaverit, facile concessurum opinor, nihil hîc dictum esse, quod à Mose dici non potuit.

Gratis asseritur, ea sola scripsisse Mosem quæ à Scriptore

Israeliticum per mare rubrum primò anteivit, & mox secutus est, dicitur v. 19. dominus ipse, apparuitque non in forma humana sed in forma columnæ, interdium quidem nubis, noctu ignis. Apparitio tamen hæc Angelus erat, quem Deus promisit conducendo exercitui, eadèmq; descendisse dicitur & stetit ante ostium Tabernaculi; &c.

T.

Angelos esse Substantias permanentes & non Phantasmata in ventriculis cerebri genita vetus Testamentum lauculenter demonstrat. Siquidem inter Creationis opera recensetur, Psal. 149. Postquam enim Paltès Angelos & totum Cœli exercitum ad decantandas Dei laudes invitasset, hujus alloquii rationem protinus subjungit, v. 7. *quoniam ipse*, scilicet Dominus, *mandavit & creata sunt.* Nihil præter substantiam à Deo creari potest. Quinetiam, ut Spiritus Sanctus hanc veritatem apertiore faciat, palàm innuit fatorem horum Cælestium spirituum opus suum absolvisse, antequam mens humana condere-tur. Jubilare perhibentur, cùm ponerentur ipsa terræ fundamenta, Job 38. v. 7. Bases Mundi ante sextum diem jactæ fuère, quo deus homines condidit. Ostende, quo pacto Angeli, qui extiterunt ante hominem conditum, phantasmata in mente humana excitata esse potuerint. Quinetiam quamplurima in veteri Testamento Angelis attribuuntur, quæ Ideis & Phantasmatibus minimè conveniunt. Myrias Myriadum simul & semel Danieli in conspectum dabantur, c. 7. v. 10. An credibile est, Angelos hosce tantummodò fuisse tot Phantasmata in mente Danielis nata? Mens humana tantæ copix idearum unâ operâ incapax est. Phantasma nihil sonat præter Motum in Cerebro. Rationi penitus absoum est, ut una res tot infinitis motibus simul & semel ageretur; quod tu ipse alibi concedis. 'Neque verò permittit (in-
'quis) natura sensationis, ut plures res simul sentian-
'tur.

‘tur. Cùm enim natura sensationis consistit in motu,
 ‘dum organa sentiendi ab uno aliquo objecto occu-
 ‘pantur, ab alio ità moveri non possunt, ut ab utro-
 ‘que motu unum Phantasma oriatur utriusque. Non
 ‘fiunt ergo duo phantasmata duorum objectorum, sed
 ‘unum ex amborum actione conflatum. Natur. Pha-
 ‘nom. c. 25. par. 4. p. 195.

Præterea, Angeli dicuntur Castra sua circa pios
 metari, Is. 34. 8. Fac, ut mente capiamus, qua ra-
 tione ponant Castra sua circa pios, & tamen nulli-
 bi nisi in mentibus piorum existant. Tum deinde
 Deum adorare jubentur, Ps. 97. 7. Cultus deo gra-
 tus à Phantasmatibus non solet præstari: nec non
 valde insolens est, ut præsentia divina, quam signifi-
 care perhibentur, Deum venerari dicatur.

Quod attinet ad exempla à te prolata, assero, An-
 gelum, qui Agar alloquutus est, Christum esse, qui
 Angelus faciei Dei Is. 63. v. 9. & Angelus fœderis
 Mal. 3. 1. nuncupatur. Enimvero nomine Dei in-
 communicabili, sc. **יהוה** insignitur, v. 13. Placuit
 secundæ personæ Trinitatis, sub veteri Testamento
 incarnationis suæ præludia exhibere, & aliquando
 formam visibilem induere. Gratis dicitur, Angelos,
 qui Loto apparuère, fuisse imagines in Phantasia e-
 jus formatas. Num verisimile tibi videtur, illum ideas
 in mente sua productas voto adiisse, ut in suam do-
 mum diverterent, pernoctarent, lavarent pedes, &
 panes infermentatos comederent. Si fuissent imagi-
 nes solæ intra Loti mentem, quæ fit, ut ab impuris So-
 domitis conspicerentur, qui notantes eorum introi-
 tum, domum, ubi erant hospitio accepti, obsidebant
 universi. Viri appellantur; placuit enim iis specie
 humanâ indui. Ille, quem Lot singulari numero
 alloquitur, & Dominum appellat, Gen. 19. 18. non
 fuit unus è duobus, quos recto receperat, sed à tri-
 bus, qui Abrahamo apparuerant, nimirum Jehova,

secunda Trinitatis persona, qui paululum apud Abrahamum commoratus fuerat post reliquorum discessum; & jam demum ad Lotum accedit, cum duo ceteri in educendo & collocando eum extra Civitatem occuparentur. Gen. 19. v. 16, 17, 18. Angelus qui Abrahamo filium suum sacrificaturo apparuit, se voce patefecit; sed non fuit vox ipsa, & præterea nihil. Jehova dicitur v. 16. fuit enim f. deris cum Abrahamo initi Angelus. Quamvis Jacob intra dormiendum Angelos ascendentes & descendentes per scalam videret; tamen exinde nequaquam fas sit colligere, eos nihil esse præter somnium & Phantasma. Eodem ratiocinio poteris concludere, Deum ipsum esse somnium, quippe quandoque illi visum est prophetas suos per somnia alloqui. Si perpendamus, quò visio hæc tendat, constabit hosce Angelos non esse phantasmata, verùm substantias permanentes. Deus enim in ea ad hunc scopum collimat, ut notum faciat Jacobum sibi curæ esse, quo tempore ab omnibus derelictus videbatur. Ex ea re scalam illi ostendit super terram stantem, cujus cacumen cælum pertingebat; & Angelos ascendentes & descendentes per eam; ut innuat distantiam inter terram & Cælum non impedituram, quò minus Angelorum ministerio illum consolaretur, sub maximo malorum pondere, quæ in itinere essent occursum. Parum solaminis ex hac revelatione potuit decerpi, si Angeli, quos Deus Jacobo præsidio concesserat, nihil fuissent præter tot Phantasmata: A Phantasmatibus enim non multum auxilii sperandum est. Libenter agnoscimus Angelum, qui apparuit Jacobo, Gen. 31. 11. & duxit exercitum Israeliticum per mare rubrum, Deum esse, sc. Christum Angelum foederis. Hæc sententia suffragio Apostoli approbatur, 1 Cor. 10. ubi Israelita Christum tentasse dicuntur. Angelus nuncupatur (utî verbis utar Theodoretî) *ἰνα γινώσκῃ αἰε. ὁ ὁρατός,*

ὁ ὁρθός, ἐκ ἔστ' ὁ θεός καὶ πατήρ (τίνας γὰρ ἄγγελος ἢ πατήρ ;)
 ἀλλ' ὁ μονογενὴς υἱὸς ὁ μεγάλῃς βουλῆς ἄγγελος. Ut Icia-
 mus, illum qui apparuit, non esse Deum patrem (cu-
 jus enim nuncius est pater ?) sed unigenitum filium
 magni consilii Angelum.

In Exod.
 Q. 5. p. 71.

Ut compendifaciam; notandum est duplicem An-
 gelum nobis in sacra pagina occurrere, creatum, & in-
 creatum. Huc usque iis locis immoratus es, quæ ad
 Angelum increatum spectant; de quo quæstio non
 instituitur: & cætera loca intacta reliquisti, quæ
 Angelorum creatorum existentiam liquidissimè evin-
 cunt.

Certum est Angelum esse nomen officii, spiritus-
 que omnes propter diaphaneitatem substantiæ spiri-
 tualis invisibiles esse, nisi eo sensu, quo videri dicuntur
 phantasmata in speculo, somnio, vel tenebris. Sad-
 ducæi negabant Angelos esse substantias, quare? non
 quòd non crederent veteri Testamento, sed quia cre-
 atiois Angelorum in veteri Testamento nulla est
 mentio, neque à Judæis excommunicati sunt, *Append.*
c. 3. p. 362.

H.

Angelus est quidem nomen officii; verùm nun-
 quam non supponit personam, in quam munus devo-
 lutum est. Intende digitum vel ad unum locum in
 sacra pagina, ubi disertè dicitur, Deum munus Evan-
 gelicum cerebri figmentis vel Phantasmatibus, de-
 mandasse. Angeli, fateor, in se substantiæ sunt, quas
 oculis non capessimus: tamen nihil impedit, quin
 in corporibus possint conspici, quæ quandoque assu-
 mere non gravantur. Sadducæi negabant Angelos
 esse, non quòd creationem eorum vetus Testamen-
 tum reticet, (pro sacris enim literis habuère Sad-
 ducæi, non solum Pentateuchum verùm etiam Psal-
 mos reliquosque libros à Pharisæis receptos. Jose-
 phus asserit eos πάντα τὰ γωραμμένα complexos, τὰς
 παραδόσεις ἀγγέλους solum rejecisse. Et in Psalms cap. 18.

T.

Joseph. L.
 12. Antiq.

*Vid. scut.
exercit
evang.
c. 22.
νόημα τῶ
ἡγεμ-
νοῦ.
Lib. 13.
c. 18.
L. 8. c. 12.
P. 617.*

Angeli inter opera à Deo condita numerantur :) verum quòd opinati sunt Angelos in rerum primordiis à Deo creatos ante sua tempora interiisse. Hæc secta originem suam acceptam refert Sadok sub Antigono Sochæo qui Simeoni Justo successit. Eo tempore cum extraordinarii status in desuetudinem venissent, hujus rei causam in Angelorum spirituumque interitu constare divinabant. Non excommunicati fuere, quippe apud potentiores gratiosi, penes quos erat potestas abigendi à publicis coetibus. Ditiore (inquit Josephus) à partibus Sadducæorum stabant. Hoc optime concinit cum novo Testamento; ubi asserit Pontificem maximum, & omnes qui cum eo erant, Sadducæos esse, Act. 5. 17.

Dogma XXI.

In Testamento Novo locus nullus invenitur, unde probari possit, Angelos esse res permanentes & simul incorporeas, cap. 34. p. 188.

H.

Quòd quidem Angeli aliqui substantiæ sint & permanentes, colligi potest ex verbis servatoris nostri; Ite maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & Angelis ejus. Qui locus, si malorum Angelorum permanentiam probat, corporeitatem unà probat; ignis enim rerum incorporearum, hoc est impatibilium, pœna non est. 1 Cor. 6. 3. Nescitis, quoniam Angelos judicabimus. 2 Pet. 2. Si Deus Angelis peccantibus non pepercit, sed rudentibus Inferni detractos in Tartarum tradidit cruciandos in judicium reservari. Jud. v. 16. Angelos verò, qui non

non servârunt suum principatum, sed dereliquerunt suum domicilium in judicium magni diei, vinculis æternis sub caligine reservavit. Quæ verba etsi naturam Angelicam permanentem esse evincunt, materialitatem simul probant. Item Mat. 22. 30. in Resurrectione neque nubent neque nubentur, sed erunt sicut Angeli Dei in cœlis. Unde colligitur, quòd sicut homines, ità quoque Angeli in resurrectione erunt non incorporei, sed permanentes. Angeli itaque neque ex veteri Testamento neque ex novo probantur esse incorporei.

Non mediocris admiratio me incescit, te Angelos permanentes in novo Testamento invenire posse; verùm in veteri post accuratissimum scrutinium non posse; cum loca palmaria in novo, quæ ad hanc veritatem statuminandam plurimùm conferunt, è veteri desumantur. Consule Epistolæ ad Hebr. cap. primum, ubi Apostolus se totum accingit, ut Christum Angelis præferendum esse demonstraret. Citra dubium est, per Angelos phantasmata in cerebro nata non intelligi. Parùm Christo in laudem cederet cum ideis conferri, & Phantasmatibus palmam eripere: & tamen duo potissima argumenta in hanc rem prolata, in v. 6 & 7. è Psalmis 97. & 104. petita sunt. Permanentia Angelicâ agnitâ, tota lis quæ superest, de immaterialitate instituitur: an in novo Testamento reperienda sit. Vox *Spiritus* Angelis tribuitur Mat. 8. 16. Eph. 2. 2. Heb. 1. 14. Etiam si hoc nomen aliquando inditum est subtilibus & tenuibus corporibus, tamen in novo Testamento nunquam rei intellectu prædixæ tribuitur, quin rem incorpoream denoter. Hinc in Evangelio Nazaræorum πνεῦμα explicatur per δαιμόνιον ἀσώματον dæmonium incorporeale. Cùm enim apud Discipulos in dubium veniret, an Christus è mortuis suscitatus esset, dixit illis φησὶς με καὶ ἴδτε, ὅτι ἐγὼ εἰμι δαιμόνιον ἀσώματον, apprehendite,

T.

hendite, tangite me & videte quoniam non sum dæmonium corpus non habens. Eò magis pensitanda sunt hæc verba, quippe ab Ignatio in Epistola ad Smyrnenses, & ab Eusebio laudantur. Si dæmones non sunt substantiæ incorporeæ, vix concipi potest, quomodo legio unum hominem obsideret. Legio (inquit Helychius) 6666. complectitur. Tot dæmones præstò erant in unius Corporis angustiis, uti patet ex Mar. 5. v. 15. ubi dæmoniæ legionem habuisse dicitur. Huic legioni pro more militari unus impurus spiritus præficitur, v. 2. Haud facile explicatu est, quâ ratione in domicili humani meatibus tot milites corporei castra sua metari potuerint. Dicis, textus Mat. 25. 1 Cor. 6. 3. 2 Pet. 2. 4. Jud. v. 6. qui naturam Angelicam permanentem esse evincunt, materialitatem simul probare: quia ignis rerum incorporearum pœna non est. Verùm unde tibi notum est, substantiam immaterialem igne torqueri non posse? 1. Experientia nos docet animam rationalem, quam incorpoream esse infrà demonstraturum sumus, multùm admodum discrucari, si corpus peruratur. Dolor incorpore non est. Amotâ enim animâ, nullus in eo remanet sensus. Corpus ad morem instrumenti unicè inservit transmitteudæ ignis impressioni, quæ animam dolore afficit.

2. Corpore perusto ideo discruciat anima, propterea quòd ei intimè unitur.

3. A Deo in statu futuro unio inter spiritum & corpus igneum jux à arcta effici potest, atque hæc est inter animam & corpus in hoc præsentè statu. Quò minùs fiat talis conjunctio, nihil impedit vel ex Dei vel rei parte.

4. Si anima, quæ immaterialis est, Corpore perusto torqueatur; & hic cruciatus sit præ unione; & unionem non dissimilem Deus inter spiritum & corpus igneum queat producere: certo certius est, spiritum

ritum malum dolores haud mediocres percepturum, si vi omnipotenti igneo Corpori alligaretur.

Cùm Christus afferat in resurrectione pios homines instar Angelorum in Coelis esse futuros, similitudo non est trahenda ultra scopum, ad quem collimat, qui est, ut ostendat Sanctos in statu futuro Matrimonio non conjungi, ad morem Angelorum, qui nullas ducunt uxores.

Dogma XXII.

Regnum Dei in Scriptura nihil est nisi Regnum Civile, c. 35. p. 190. 192.

Regnum Dei in Scriptis Theologorum, praesertim in concionibus & libris devotionum, sumitur pro felicitate aeterna, quae post hanc vitam Electi in summo Coelo fructuri sunt, quod Regnum gloriae vocant. Sumitur etiam pro felicitatis hujus Arrabone, nempe gratia sanctificante, quod appellant Regnum gratiae: sed pro Monarchia Civili proprie dicta, id est pro summa potestate super Cives per ipsorum suffragia acquisita, quae est significatio Regni, nunquam sumitur.

H.

Contra in Scripturis sacris invenio Regnum Dei ubique ferè significare Regnum proprie dictum, nempe Regnum quod constitutum est consensu populi Israelitici, qui Deum in regem sibi elegerunt. Pactam autem erat hoc, quod Deus Israelitis traderet terram Chanaan in possessionem, & quod populus Deo obediret. Ab ipsa creatione Mandi Deus in omnes homines regnavit, non modò naturaliter sive jure Omnipotentiae: sed etiam in quosdam homines, quibus

quibus voce imperavit. Sic regnavit super Adamum imperans, nè comederet de arbore cognitionis boni & mali, &c. Rursus regnavit in Noah, & familiam ejus, &c. Postea allocutus est Deus Abrahamum, Gen. 17. 7, 8. fecit cum illo pactum, &c.

Pactum ad montem Sinai cum Mose renovatum Ex. 19. v. 5. tale est, Si ergo audieritis vocem meam, &c. Idem narratur Tit. 2. 14. ubi dicitur Christum dedisse se pro nobis; ut purificaret sibi nos in populum *specialem* id est peculiarem, id est, ut sequitur Ex. 19. non sicut Gentes alia meæ sunt. Cæteræ enim gentes potentia divinae subditæ erant per Naturam, non autem per consensum & pactum, sicut Israelitæ. Rursus I Sam. 12. 12. alloquitur Samuel populum, &c. unde constat eorum Regem proprie dictum fuisse Deum. De loco Regni loquitur Esaias c. 24. 23. Erubescet Luna & confundetur Sol, cum regnaverit dominus exercituum in Monte Sion & Hierusalem, id est super terram, &c.

Etiam in novo Testamento de servatore nostro dicit Angelus Gabriel, Luc. 1. 32, 33. Erit magnus, & filius Altissimi vocabitur. Et dabit illi dominus Deus sedem David patris ejus, & regnabit in domo Jacob in æternum. Regnavit autem David in terra. Adde quòd eo nomine ad mortem condemnatus sit, quòd Regnum Judæorum postulaverit sibi. Et Regnum ergo Dei propria non Metaphoricâ significatione dicitur. Concludimus ergo Regnum Dei regnum esse Civile. p. 190, 191, 192.

7.

Ad quatuor reduci possunt hæc omnia. 1. Regnum in genere est summa potestas super cives, 2. Regnum Dei est vel naturale jure omnipotentia in omnes, vel Regnum per pactum in Israelitas. 3. Pactum ex parte Dei est dare Israelitis terram Canaan in possessionem æternam: verùm ex parte Israelitarum obsequium Deo præstare, & pro Rege

19

in æternum agnoscere. 4. Regnum Dei in scriptura sumitur pro hoc regno Civili, per pactum, quod à prorege sive vicario administrandum est in terris.

Verùm enimverò si tibi visum fuerit denuò sacra Biblia revolvere, clam te non erit Regnum Dei præcellentius quid & multùm admodum sublimius sonare. Primò enim juxta sententiam tuam in Samuele desiit Regnum Dei Civile, cùm Saul ad Thronum esset evectus. & ante mortuorum resurrectionem non restituetur, cùm Christus prorex in die novissimo judicatum venerit totum Mundum. Verùm Scriptura post Samuelis tempora de regno Dei loquitur tanquam de re præsentis. Pervenit ad vos Regnum Dei, Mar. 12. 18. Luc. 11. 20. Ecce Regnum intra vos est, Luc. 17. v. 21. Quandoque de re proximè futura. Appropinquavit Regnum Dei, Mar. 1. 15. Stant hìc qui non gustabunt Mortem, donec venerit, Luc. 9. 27. Num opinaris hisce locis Regnum intelligi, quod futurum non est ante diem novissimum? Vix est, ut in quemquam incidas, qui tibi in hac re annuerit.

Deinde Regnum Dei ex tua opinione in terris est administrandum. Verùm commemorant sacre literæ regnum in cœlis. Cùm Christum iturus esset ad paradysum, qui est in tertio Cœlo, unus ex facinorosis ad hunc modum eum alloquitur, Memento mei, cùm veneris in regnum tuum, Luc. 23. 42. Quibus verbis palàm indicatum est in Cœlis esse regnum Dei & Christi. Denique Regnum Dei civile, ut tibi visum est, regnum est per pactum, ubi Cives paciscuntur obedientiam, Rex verò mercedem: Cæterùm in sacra pagina Regni extat memoria, quod est merces ipsa in illos omnes, qui pactioni steterint, conferenda. Nè metue parve grex, nam libuit patri vestro dare vobis Regnum, Luc. 12. 32. Fidem servavi, quod reliquum est, reposita est mihi Corona, 2 Tim. 4. v. 7, 8. Ubi verò Regnum per pactum stabilitur,

tur, merces, quam subditis morigeris in obsequii compensationem pollicetur Princeps, reipsâ ab ipso Regno diversa est.

Hisce omnibus æquâ lance pensatis, nemini non erit compertû, non à veritate aberrare Theologos nostros, cùm quandoque in sacris literis Regnum Dei exponant per regnum gratiæ in hac vita, & gloriæ in statu tuturo.

Non invitus concedo ab ipsis Mundi primordiis Deum in Adamum exercuisse imperium, & regnâsse per pactum, deinceps indè in Noam & Abrahamum. Sed necdum intellectum habeo, quid hoc conferat ad evincendum alterius Regni in Scriptura memoriam non esse reperiendam, cujus fructio in Cælo supremo expectanda sit. Verisimile est Apostolum, Tit. 2. 14. cùm asserat Christum dedisse semet, ut purificaret sibi populum peculiarem, alluisse ad verba Jehovæ, Ex. 19. 5. Eritis mihi peculium præ aliis omnibus populis: tamen indè minimè concludendum est, Regnum Dei & Christi die novissimo quoad omnia simile esse futurum Regno Civili in Seculo Mosaico. Missus fuit Moses ad redimendum populum, qui in terrestri Canaan principatum obtineret; Christus verò, qui in Cœlesti. Non ambigitur, quin sub Samuele Regnum Israeliticum fuerit theocraticum; verùm non indè oportet te inferre, theocratiam eandem restitutum iri die resurrectionis. Nè vel minimum verbulum ex ore tuo excidit, quo stabilita reddatur hæc consequentia.

Gratis assertum est Esaiam c. 24. 23. loqui de regni loco, ubi dicit, Cùm regnaverit dominus exercituum in monte Sion & Jerusalem. Solenne enim est his qui Spiritui Sancto à manu sunt in veteri Testamento hisce velare nominibus, quæ spectant ad Spirituale Christi regnum. Sicut prior Commatis pars [erubescet Luna & pudore suffundetur Sol] non ad literam capienda est: itè nec hæc posterior.

Sensus

sus figuratus hujusmodi est : Mundi splendor ob præfulgidam Christi Majestatem in Ecclesia regnantis nigrorem contrahet & disparebit tandem ad instar stellarum ad ortum majoris luminis. Notissimum est Esaiam his parabolicis locutionibus assuevisse. Sæpenumerò juxta Hæbræos loquitur. **לך לך ארם** **לך לך ארם** pro more & forma humana. Hunc loquendi modum imitatur Angelus, Luc. 1. 13. ubi Messias mentionem faciens in hæc erumpit verba : Dominus Deus dabit ei solium Davidis patris ipsius, regnabitque in domo Jacob. Non bene infers, Quippe quòd David in terra regnaverit, ergo ibi solùm regnaturus est ipse Christus. Parili ratione concludas, quippe Davidis imperio imposta est periodus : ergo Christus in æternum non dominaturus est. Si ad literam interpretanda sint hæc verba, exorandus es ostendere, unde fit, quòd Christus in Davidis solio sessurus sit ; cùm (ut tua fert opinio) non venerit, ut imperium restituat Davidis, verùm regnum theocraticum, quod populus in electione Saulis rejecerat ante Davidis tempora. Ex sententia tua Christo non dabitur solium Davidis, sed Samuelis. A veritate multùm admodum abluunt, quæ insuper adjicis, quasi eo nomine ad mortem condemnatus fuisset Messias, quippe quòd regnum Judæorum sibi postulasset. Intende digitum vel ad minimum apiculum in Evangeliiis, ex quo fas fit colligere Christum regimen Judæorum terrestris pro suo vendicasse. E contrà legimus illum judicis partes repudiasse, nec non declarasse ex hoc Mundo non esse Regnum suum. Quid si titulum in Cruce scripserit Pilatus, Jesus Nazarenus rex Judæorum, coronâ è spinis in ludibrium coronatus fuerit, & discipuli ejus in jus vocati à populo clamante, Hi, qui orbem concitant, huc venerunt, Regem alium dicentes esse Jesum ? Non inde sequitur, Christum revera jus sibi arrogasse ad regnum Mundanum.

c. 21.
P. 239.

danum. Solenne est evangelii hostibus Christum & Apostolos falsis calumniis onerare. Hæc mihi in mentem revocant quæ apud Eusebium occurrunt de Pamphilo cæterisque martyrio coronatis, regnante Dioclesiano. 'Cum interrogaretur Pamphilus, quæ illius patria esset? respondebat Hierusalem, intel- ligens eam quæ *αἴνω* est, Gal. 4. Subinde quærebat 'Judex, quæ Civitas illa esset, & ubi terrarum sita? 'responderet denuò Martyr, eam esse *μόνον ἢ δεοσιβῶν πατρίδα* patriam solum piorum ad Orientem positam. 'Judex animæ hæsitans intra se tumultuari cœpit; 'putabátque Christianos eam Civitatem, de qua Mar- tyr locutus fuisset, infestam omnino & inimicam Ro- manis effecturos. Multum igitur de ea re scrutari, & ubinam tandem illa regio, quæ in Oriente fereba- tur existere, admodam conquirere.

Mihi videris in tuo de Regno Christi in terris scruti- nio ad vivum imitari hunc judicem. Si quid occur- rat in sacra página de regno Dei Spirituali & Cœ- lesti, protinus tuum subit animum, quasi dictum id fuisset de regno aliquo Civili in terris; ex ea re so- licité disquisis, ubinam Gentium reperiat? cum reipsâ hoc regnum nullibi in hac vita reperendum sit præterquam in Ecclesia, in futura, nisi in Supremo Cœlo.

Dogma

Dogma XXIII.

*Locus in quo homines vita aeternâ perfruentur
sunt, est in terra, c. 38. p. 209.*

Duo Scripturæ textus (Rom. 5. 18, 19. 1 Cor. 15. 21, 22.) significare videntur fore locum illum in terra. Siquidem perdidit Adamus paradisum, & vitam illic æternam: paradisum & vitam illic æternam credentibus Christus recuperavit, nec aliam. Cui doctrinæ congruere videtur, quod dicit Psalmista, Ps. 133. 3. Dominus qui fecit Cœlos & terram, benedicat tibi è Zion: alioqui dixisset, benedicat tibi è Cœlo. Item Johannes, Apoc. 2. 7. Illi qui vincit, dabo comedere ex fructu arboris vitæ, &c. quæ arbor Adamo arbor vitæ erat sed in terra. Idem confirmari videtur à Johanne, Apoc. 21. 2. Jerusalem nova, nempe locus electorum, descendit in terram, &c. Item Act. 1. 11. Hic idem Jesus, &c. quæ verba ita sonant, ac si Angeli dixissent Jesum venturum ad populum Dei patris regendum hic. Porro id quod dicit servator noster Mar. 22. 3. in resurrectione, &c. descriptio est vitæ æternæ similis ejus, quam perdidimus in Adamo, quatenus attrinet ad Matrimonia. Nisi enim peccassent Adamus & Eva, vixissent in Paradiso terrestri ipsi sine prole in perpetuum. Nam si sicut homines nunc, ita immortales generarent, deesset non magno tempore locus hominibus, ubi pedes ponerent.

Summa ratiocinii tui in hoc consistit. Id quod Adamus perdidit, Christus credentibus largitur: Sed Adamus perdidit vitam æternam solam in paradiso terrestri: Ergo eandem vitam solam, nimirum terrestrem,

H:

T:

L

restrem,

restrem, credentibus largitur. Major propositio tibicine multum admodum labili sulca est. Adamus enim hortum in plaga Mundi orientali perdidit arboribus confitum, fluminibus irrigatum, suæ demandatum custodiæ. Ubi compertum habes Christum in animo habuisse eodem horto Orientali per diluuium Noæ vastato singulos credentes donare? Minor pariter nutat. Multum admodum verisimile est, si Adamus in statu innocentiae perstitisset, Deum illum unam cum posteris à terrestri paradiso ad caelestem post tempus praefinitum transferre voluisse. Quem admodum ex morte, quam illi minabatur, colligimus vitam fuisse promissam: ita ex genere mortis liceat divinare de genere vitæ. Mors denunciata duplex est; temporalis altera in terra, altera aeterna in inferno. Utriusque enim maledictio legis complectitur. Morte morieris. Idcirco vita, quam largiri fidem suam astringit Deus, duplex est; altera temporalis in horto, quam Adamus in servandis Dei praeceptis debuit impendere, altera aeterna in caelo, quam perfruiturus erat, postquam in terris inculpatum obedientiae specimen conditori suo exhibisset. Hinc geminus paradisi in sacra pagina commemoratur: Alter in Oriente non longe à Mesopotamia, ubi Deus de Adami fidelitate periculum erat factururus: alter in tertio Caelo, ubi acta obedientia, illum pleniori premio remuneraturus erat. Sedes beatorum Paradisi nomine insignitur, quippe paradiso terrestri adumbrata fuit. In more positum est apud eos, qui Spiritui Sancto à manibus fuere, rem signatam nomine signi appellare.

Hiscæ prælibatis, nullo negotio occurritur textibus à te prolatis. Christus eandem vitam recuperavit, quam perdidit Adamus, spirituales in terra, aeternam in caelo. Quemadmodum in Adamo moriuntur homines tum seculo praesenti, tum seculo futuro:

futuro: ita in utroque seculo vivificabuntur in Christo fideles. Psalmista (Ps. 133.) loquitur de spirituali in vita praesenti benedictione. Carmen dramaticum est, quod cani solebat à Levitis, cum excubias sanctuarii adirent. In primis versiculis unus eorum ceteros hortatur, ut dum excubant, sui officii in praconiis Dei celebrandis non obliviscantur. In versu novissimo reliqui succinunt votum suum, ut Deus ei benedicat ex Zion, unde omnia bona spiritualia dimanant. In Apoc. 2. 7. Johannes per arborem vitae intelligit Christum ipsum veram vitem, Joh. 15. 1. per fructum hujus arboris beatitudinem futuram; per paradisum, non terrestrem hortum, sed locum beatitudinis, quae usque & usque perennabit. Res praefigurata plerumque nomine figurae appellatur. Jerusalem Apoc. 21. 2. non est locus electorum, verum Ecclesia in secundis. Mirum est si locus descenderet, cum omnis locus sua natura sit immobilis; moveri est transferri à loco in locum. Locus utpote non in loco talis translationis incapax est. Verba statum Ecclesiae florentissimum, non locum denotant. Dicitur de Caelo descendere, quippe Ecclesia suam prosperitatem benignitati Coeli in solidum acceptam fert. Duo Angeli Act. 1. 11. adventum Christi non ad regendum populum in terris, sed ad judicandum mundum in die novissimo commemorant. Vita aeterna, quae describitur Mat. 22. 30. vitae in paradiso minime similis est, quatenus attinet ad Matrimonia. Adamus enim in statu conjugali fuit. Benedictio propagationis ad illam perinde ac ad cetera animalia pertinet, Gen. 1. v. 20. Deus in rerum incunabulis dicitur unum par conjugasse, quod sanctum semen progignerent, Mal. 2. v. 15. Cum dicis, Si Adamus & Eva generarent immortales, sicut mortales nunc geniti sunt, brevi tempore locus deesset

in mundo, ubi pedes ponerent; mihi videris plurimum hallucinari. Sicut enim morte jam effectum est, ut in terris sit spatium ad continendos homines: ita idem effectum fuisset translatione in caelestem regionem, si Adamus & Eva suam innocentiam non exuissent.

H.

Quod locus in quo in aeternum post resurrectionem habitaturi sunt electi, sit Coelum, id est partes illae, quae à terris remotissimae sunt, ut ubi sunt stellae, aut adhuc altius in caelo quod vocatur (non in Scriptura Sacra) Empyreum, non confirmatur ab ullo, quod sciam, textu Sacrae Scripturae. In contrarium scriptum invenimus, Joan. 3. 13. quod nemo in Coelum ascendit praeter eum, qui è Coelo descendit, nempe filium hominis, qui est in Coelo. Item Act. 2. 24. ad probandum Christi ascensionem utens verbis Psalmistae, Ps. 16. v. 10. Non relinques animam meam in inferno, nec dabis Sanctum tuum videre corruptionem, dicit Petrus, non ea de Davide sed de Christo dicta esse, probans ex eo, quod David non ascendit in caelum. c. 38. p. 210.

T.

Si tibi visum fuerit me paululum sequi, adducam te ad Textus Scripturae, qui sedem beatorum supra Coelum stellatum esse luculenter demonstrant.

1. Afferitur non obscure Paradisum esse locum, ubi Christi anima protinus à morte fuit recepta, Luc. 23. 43.

2. Paradisus hic est locus summæ & aeternæ beatitudinis. Non ambigendum est, quin Christus ita locutus fuerit, ut à latrone intelligeretur. Itaque certissimum est, eum accommodasse sermonem suum ad vulgarem & familiarem loquendi modum. Judaeis tunc temporis erat solenne summæ beatitudinis locum Paradisi nomine irdigitare. Horto Edenis

nis summis amœnitatibus abundante, in usam venit eo nomine æternitatis signare delicias. Hoc discamus ab Esdra, scriptore licet Apocrypho, tamen satis Antiquo, ad docendum nos istorum temporum consuetudinem. Postquam enim æternam delineaverit felicitatem, locum, ubi fruenda est, paradisum bis nuncupat. Ter solummodò in novo Testamento occurrit hæc vox; & hunc significatum passim præ se fer. Hujusce momenti esse in loco, quem præ manibus habemus, vel ex ipso contextu compertum habeamus. Etenim Christum ità alloquitur Iatro: Memento mei cùm veneris in Regnum tuum. Regerit Christus: Hodie mecum eris in Paradiso; quod apertè declarat Regnum Cœleste felicitatis fastigium, quo Deo complacitum est fideles donare, in hoc paradiso esse futurum. 3. Hic paradisosive locus æternæ beatitudinis est in tertio Cœlo. Postquam dixerat Apostolus se novisse hominem, qui raptus fuit in tertium Cœlum, 1 Cor. 12. v. 2. confestim subjungit in commate quarto illum raptum fuisse in paradisum, nimirum in eo Cœlo, ubi verba ineffabilia audierit. Loquitur enim de eadem visione tum in versu secundo tum in quarto. Hinc in excerptis ex Theodoto & reliquis Valentinianis paradisos $\pi\epsilon\pi\alpha\rho\sigma\tau\omicron\upsilon\ \epsilon\upsilon\epsilon\upsilon\sigma\tau\omicron\upsilon$ dicitur. Ut observavit vir doctissimus. Notat Aruch locum in Cœlis, ubi animæ colligantur, vocari Paradisum. Præter inferiorem & terrestrem, superiorem etiam paradisum agnoscunt Caballistæ, &c. כל הדברים שיש למטה 'omnium rerum, quæ infra sunt, (inferiunt) exemplar est supra. Est itaque paradisos 'inferior & paradisos superior.

L. 2. c. 2.
v. 34.
C. 7. 53;
8: 2.
Luc. 23. 43.
2 Cor. 12. 4.
Apo. 2. 7.

Ju. Win-
det. de sta-
tu vit. fut.
p. 173.
Buxt. voc.
פּרַדִּים

4. Cœlum tertium est pars mundi remotissima à terra supra ipsas stellas. Temporibus Paulinis notissima erat divisio Cœli in tres regiones, sc. nubiferam, astriferam, Angeliferam. רקיע שמים שמי

L 3 שמים

שמים expansum, cœlum, cœlum cœlorum supra ipsa astra, h. e. Cœlum tertium.

5. Locus, quo electi protinus à morte sunt, & in æternum habitaturi, est, ubi Christus est. Paulò ante mortem patrem rogat, ut sint, ubi ille est, & videant gloriam, quam pater ei concesserat, Joan. 17. 24. Sanctus Paulus in votis habet dissolvi & esse cum Christo, Phil. c. 1. Hisce congruit sententia saniorum Judæorum, qui statuunt piorum defunctorum animas non conferre se ad Paradisum terrestrem aut locum quempiam inferiorem, sed protinus ad Cœlum avolare, & ibi תחת כסה הכבוד sub folio gloriæ collocari. Hinc Jonathanis B. V. zelis Targum refert Enochum subductum esse & ascendere in Cœlum in sermone coram Domino. Et opus Rabbincum de vita & morte Mosis (si Gaulmino fidem habeamus) maximæ antiquitatis scriptum, asserit Deum collocasse Mosis animam תחת כסה כבוד sub folio gloriæ: Cui consonum est quod legimus Apoc. 6. ubi Sanctus Johannes vidisse dicitur *ἵδοντες τὸ πνεῦμα τῶν μαρτύρων ὑπὸ τῷ θρόνῳ* animas sub Altari. *τὸ πνεῦμα τῶν μαρτύρων* est Rabbincorum תחת כסה הכבוד inquit Gaulminus. Humana Christi natura est quasi folium, ubi divina refidet Majestas & gloria; & divina est quasi *θυμιασίου*, cui victima à Christo sacerdote oblata imponitur, & unitur. Jam hæc omnia colligemus. Si Christus sit in Paradiso, Paradisus locus summæ beatitudinis, hic locus beatitudinis in tertio Cœlo, Cœlum tertium supra Stellis, & electi sint, ubi Christus est; liquidò constat ex sacris literis sedem beatorum in partibus orbis à terra remotissimis esse futuram.

Cùm dicitur, Joan. 3. 13. quòd nemo in Cœlum ascendit præter eum qui descendit, nempe filium, &c. non localem ascensum (ut opinaris) sed intellectualem intelligit. Ascendere in Cœlum est

L. 3. Not.
p. 393.

est intima Coeli penetrare, & grandia aeternitatis mysteria cognoscere, Prov. 30. 4. Quemadmodum quod facile intellectu est, dicitur non esse in Coelo, Deut. 30. 12. Hic sensus in locum maxime congruit. Christus enim hortatur Nicodemum, ne nativæ intellectus perspicuitati plus fati innitatur; docens neminem propriis viribus in coelum ascendere posse, h. e. suo acumine arcana Coeli perscrutari, præter illum, qui singulari dei beneficio coelitus demissus est ad fideles redimendos, nempe præter filium hominis, cujus utraque Natura, divina quoad Essentiam, humana quoad conversationem, in Coelo est. Cum Petrus dicit Act. 2. v. 34. Davidem non ascendisse in Coelos, non negat ascensum animæ, quæ à morte protinus in Coelum erecta fuit; sed illum ascendisse inficiatur eo modo, quo Christus, qui tum quoad animam tum corpus scandit Coelum, & ad dextram patris omni dominio atque imperio sedet donatus.

Dogma XXIV.

Anima post mortem ante Resurrectionem non exitura est, c. 38. p. 211.

H.

ANte resurrectionem nihil habet in Cœlo, quod faciat anima, etsi per se existeret, &c. Quid autem est propter quod animæ iustorum in cœlum irent ante corpora, cum mercedem operum suorum recepturi non sint ante iudicium, ut manifestum est ex Luc. 14. 14, &c. Si verba illa [non est enim Deus mortuorum sed viventium, Luc. 20. 37, 38.] intelligenda sint de immortalitate animæ, non id probant quod probatum voluit Christus, nempe resurrectionem Corporis, &c. Quod autem Patriarchæ illi aliique multi fideles homines tunc mortui essent, vivere tamen eos dixit Christus; causa erat, quod nomina eorum scripta erant in libro vitæ, & propterea addidit verba hæc, uti in textu videre est, quod viverent Deo. Ubi dicit Job. c. 14. hominem non amplius surrecturum, donec atteretur cœlum, (quod Petrus dicit futurum esse in resurrectione, 2 Pet. 3. 7.) idem est ac si dixisset, vitam immortalem in resurrectione incipere. c. 38. p. 211.

T.

Sententia tibi in patrocinium suscepta sacris Oculis ex diametro adversatur. Si anima unâ cum corpore intereat, quid est quapropter Discipuli à Christo admonentur, ne metuant ab iis, qui corpus occidunt, animam autem occidere non possunt, Mat. 10. 28? Si pereat anima simul cum corpore, necesse est, ut, qui corpori mortem infert, eodem ictu lethale vulnus animæ infligat. Non satis est dicere animam ideo non occidi, quippe in die novissimo resurrectura est. Quantum enim ad vitam in resurrectione, corpus

corpus & anima pari passu ambulant. Quinetiam si anima una cum corpore extingatur; dic mihi, quare Apostolus in votis habuerit, ut à vita excederet, & esset cum Christo? Num cum Christo esse est in sepulchro dormire, & una cum corpore abire in pulverem? Quæ ratio illam induxit, ut hanc vitam morti postponeret, si anima ante resurrectionem beatitudine nullâ potiat? Fuera præstabilis in hoc statu commorari, in conditoris sui exhauriri obsequium, sancti spiritus consolatione frui, præludia vitæ æternæ communicata habere; quam sine ullo sensu tumulo jacere, vermibus pabulum ministrare. Pernitisset sine dubio Apostolum voti sui, si doctrina hæc, quam defendendam suscepisti, illi fuisset cognita. Deinde quid putas de animabus Divitis & Lazari, quarum altera in sinum Abrahæ erat delata, altera in infernum? Neutra earum morte fuit extincta. Hæc narratio sive historica, sive parabolica, sive historia parabolice prolata, testimonium luculentum nobis suppeditat. Si historica sit, (uti plurimi patrum existimant, speciatim Irenæus, Tertullianus, Chrysostomus, Augustinus, Gregorius,) res integra confecta est. Quid (inquit Tertullianus) *De anima,* illic Lazari nomen, si non in veritate res est? Lazar *c. 7.* Syriacè contrahitur pro Eliazar, uti ex vet. cod. constat. In sacra pagina nullum occurrit exemplum, ubi in parabola aliquis nomine proprio signatur. Per Divitem Herodem intelligi existimat idem Tertullianus. Christus nomen ejus reticet, quem vituperat, ne oitra necessitatem sibi invidiam contrahat. Si parabolica, in ea non desiderantur vires ad subruendam tuam sententiam. Parabola est rerum differentiam collatio; quæ in duas partes diducitur, *μαρτυριαν & ἀντιμωδιαν. μαρτυριαν* petita est à rebus factis, vel Si res in hac parabola factæ sint, sumus in va Si ficta, hanc *ἀντιμωδιαν* nobis exhibeant.

hibeant necesse est, sc. animas piorum confestim à morte in locum gaudii ituras : impiorum in tormenta, è quibus nullo studio se expedire poterunt. Si hæc *annōdus* tibi non arrideat, intende digitum ad concinniozem, quæ scopo servatoris nostri magis congruat. Si sit historia parabolicè prolata, h. e. narratio inter historiam & parabolam, uti Tragico-comœdia est inter Tragœdiam & Comœdiam (nam ò Lazaram & Divitem fuisse alterum in Coelo, alterum apud Inferos historiam redolet : verum ò oculos levare, æquam ad linguam refrigerandam petere, parabolam :) tamen satis est in ea historiz ad veritatem, pro qua militamus, evincendam. Non dissimilis momenti est Christi responsum ad Latronem in cruce : *Hodie mecum eris in Paradiso.* Non de corpore loquitur ; id enim erat protinus terræ mandandum. Si de anima, beatitudinem ejus non in longam rerum seriem rejicit, sed eam eo ipso die in statum beatorum admittendam esse pronunciat. Incassum agunt, qui *hodie* connectunt cum *dico*, quasi non indicaret tempus, quo latro futurus sit in Paradiso, sed veritatem promissi : Cum intuenti textum constiterit, *hodie* referrî ad *quando* in latronis alloquio ; Memineris mei, quando veneris in Regnum tuum. Respondet Christus, imò hodie mecum eris in paradiso. Perinde faciunt, qui *hodie* interpretatum eunt longam temporum seriem, quippe unus dies sicut mille anni in conspectu Dei. Non dubitandum est, quum Christus animum latronis erigere & consolatione afficere voluerit, quin verba sua ad illius captum ita attemperaret ; ut sine ullo negotio intellectum caperentur. Ex dictis non intellectis parum solaminis decerpimus. Quis poterit ad credendum induci, latronem per *hodie* mille annos intelligere potuisse ; cum illi compertum sit, hunc loquendi modum *hodie* solennem fuisse.

fuisse. Hisce omnibus, si res jamjam non esset satis perspicua, attexerem Stephani morituri votum. Domine Jesu, accipe spiritum. Quare de anima magis quam corpore sollicitus fuit, si anima unà cum corpore extinguitur? Quinetiam dictum Apostoli adjicerem: Si terrena domus hujus tabernaculi dissoluta fuerit, aedificium ex Deo habemus, domum non manufactam, aeternam in Cœlis. Palàm est Apostolum in animo habuisse non statum animæ post resurrectionem, sed eum, qui è vestigio mortem insequitur. Mox atque hoc animæ domicilium fuerit solutum, anima etiam domum, sc. mansionem in Cœlis sanguine Christi partam, occupatura est. Hisce concinnant suffragia Antiquæ Ecclesiæ. Quamvis patres non unà sentiant de loco animæ separata; convenit tamen inter illos de statu, sc. quòd non dormiat aut intèreat, sive sit in Cœlo, sive in Paradiso, sive descendat *eis ad dny.* In quocunque loco anima fidelis versatur, eam apud Deum vivere, & delicias usque perennaturas delibare arbitrantur.

Cùm autem interrogas, quid est propter quod animæ justorum in cœlum irent ante corpora? respondeo, ut operum suorum fruantur mercede. Merces aeterna est vel inchoata, vel consummata. Illam recipiant, quamprimum à Corpore soluta sunt; hanc in die novissimo, cùm, utràque parte denuò agglutinata, homo integer evaserit. Anima Corpori, quod avidissimè manet, ab integro unita tum demum culmen beatitudinis suæ tactura est. Cùm Christus Luc. 14. v. 14. mercedem *ei 75* *in vatione 75* *in vatione* futuram commemorat, si per *in vatione* statum animæ justorum proutius à morte intelligat, mercedem inchoatam intendit: si statum in die Judicii, plenariam. Sadducæi, qui-
buscum

hunc Christus congruitur, Luc. 20. 35. non tantum corporis resurrectionem; verum etiam animam impugnabant immortalitatem: idcirco Christus utitur gladio ancipiti, quo utrumque ferit errorem. Est Deus, inquit, viventium in presenti: Ergo vivunt Abrahamus, Isaacus, & Jacob quoad animam. Est Deus non solummodo partis, verum totius Abrahami, Isaaci, Jacobi: Ergo corpus resurrecturum est, ut cum anima in statu vitæ usque & usque permaneat. Idem facit Apostolus, 1 Cor. 15.

Liceat hic annotare animam triplicem statum habere, primum in hac vita, dum corpore terreno habitat; secundum post hanc vitam, cum absque corpore seorsim existat; tertium ad diem Judicii, cum denuo corpus induat. Primum nuncupemus *σῶσις*, secundum *ἀνάστασις*, tertium *ἐξανάστασις*, sive *ἀνάστασις νεκρῶν*. Christus in Evangelio non solum tertium statum, verum etiam secundum in suum patrocinium suscipit. Sadducæi inficiari *ἀνάστασις* dicuntur sine articulo, Luc. 20. v. 27. ullam *ἀνάστασις* uti interpretatur Erasmus, sive immediatè post mortem, sive ad diem novissimum. Æthiopicus interpretes vertit, *venerunt Sadducæi, qui dicunt, non vivunt mortui*; ut innuat disquisitionem de vita post mortem in genere institui, sive animæ prorsus ab excessu, sive animæ & corporis in die judicii. Hinc v. 33. dicitur In resurrectione, cujus eorum *ἡ νεκρῶν* fit uxor, non *ἡ νεκρῶν* erit uxor? *ἀνάστασις* representatur ut status præsens, quem septem fratres demortui jamjam adepti fuerant, non ut futurus, qualis est resurrectio corporis. *ἀνάστασις* alibi in novo Testamento denotat statum vitæ animæ peculiarem statim à morte hominis. Mulieres dicuntur mortuos suos recepisse *ἐξ ἀναστάσεως*, Heb. 11. v. 35. h. e. animas mortuorum; siquidem Corpora prius secum habuere. *ἐξ ἀναστάσεως*, nimirum ex statu illo, in quem confestim post mortem

mortem commigraverant. Ad finem hujus versiculi occurrit in eodem sensu : alii sustibus cæsi sunt, non acceptantes liberationem, *iva' νεοίτων* & *ἀναστάσιος νέων*, ut statum hâc ærumnosâ vitâ longè potiozem consequerentur, ubi anima, utpote à corpore liberata, tormenta ei inflicta non diutius sentit; verùm summâ fruatur tranquillitate. Ex his liquidò constat id probari, quod Christus probatum voluit. Verba enim de immortali animæ statu sunt intelligenda; verùm non exclusivè; corporis etiam futuram resurrectionem complectuntur. Non ex ea re dictum est, Patriarchas Deo vivere, v. 38. quòd eorum nomina scripta sint in libro vitæ, (in hoc sensu vivunt nondum nati) sed quia vita eorum quoad animam hominibus non in conspectum datur: Deo enim soli & cœlesti exercitui conspicua est. Textus Job. c. 14. v. 12. tempus non definit, quo vita immortalis inceptura est: verùm hoc unice asserit, virum, postquam occubuerit, in hanc vitam nunquam denuò reversurum. Hæc Phrasis *עד בלתי שוב* idem sonat, quod *nusquam*. Resurrectio alibi à Jobo abunde agnita est.

Dogma

Dogma XXV.

*Punitio reproborum in terris futura est, c. 28.
p. 212.*

H. Sicut Regnum Dei & vita aeterna, ita etiam hostes Dei post iudicium ultimum & cruciatus eorum locum in Scripturis videntur habituri in terra. p. 212.

T. Quemadmodum piorum receptaculum in supremo Caelo fore ante & post iudicium ultimum supra probavimus; ita etiam impiorum non in terris, h. e. super terrae superficiem, sed eam longè profundius dehinc jam ostensuri sumus. Etiam si is non sum, cui in deliciis sit portas umbræ mortis exquirere: (reponendum est prius imis sensibus pium S. Chrysostomi consilium, μή ζηλωτέον τῷ ἐκ γήινου ἀλλὰ πῶς ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ, ne queramus ubi Gehenna sit, sed quomodo eam effugiamus) tamen asserere non reformido sacram paginam, Judaeorum traditionem, Ethnicorum scripta, Ecclesiae Christianae testimonia tuae sententiae nihil prorsus favere. Primum pagina sacra ei non aspirat. In veteri Testamento, ubi Inferni extat memoria, delineatur ut quid terrae superficie multum admodum depressus. Deut. 32. 22. Ignis ardens dicitur טַרְסָוּל תַּחְתִּיתִּי usque ad Infernum inferiorem; juxta versionem Graecam εἰς ἄβυσσόν, usque ad infernum deorsum; juxta Syriacam ܐܘܪܝܢܐ ܕܬܗܘܡܐ ad Infernum profundissimum. Inquit Job tantam esse ejus profunditatem, ut à nemine exquiri possit, c. 11. v. 8. Hinc Syrus interpres vertit locum ܐܘܪܝܢܐ &c. profunditatem Inferni undenam percipies? Quinetiam nuncupatur טַרְסָוּל Pf. 86. 13. Nec non טַרְסָוּל Pro. 15. 24. Hæc

Hæc omnia talem Inferno profunditatem tribuunt, quæ terræ superficiei omnino non competit.

In locis laudatis **הַיָּמִינִים** Sepulchrum non denotat. Non per mirum esset, si ad Sepulchrum usque arderet ignis iræ divinæ. Quinetiam citra negotium exploratur tumuli profunditas. Eo animo Epitheton ad jici videtur, ut secernatur à reconditorio, ubi terræ mandantur corpora.

Ex novo pariter Testamento elucet Infernum superficie terræ esse longè depressiorem. Nuncupatur **אֵדֶן** Mat. 11. v. 23. **אֵדֶן** in Persica versione ad imum foveæ Inferni. In Æthiopica usque ad Gehennam. Oppositio inter Cælum & **אֵדֶן** liquidò demonstrat hæc voce locum damnatorum significari. Nec non etiam Etymon nos doceat hunc locum in terræ superficiei quærendum non esse. **אֵדֶן** q. **אֵדֶן** sc. locus **אֵדֶן** qui nequit conspici; quod dici non potest de terræ superficiei, quæ radiis collustratur solaribus, & faciliè in conspectum datur.

Deinde appellatur etiam **אֵדֶן** **הַיָּמִינִים**, Mat. 8. 12. tenebræ exteriores, h. e. remotissimæ à lumine cœlestis gloriæ, quod minimè est asserendum de caligine superficiei terræ incumbente. Longè enim remotiores sunt tenebræ versùs centrum in intimis ejus penetralibus.

Denique Angelos lapsos Deus dicitur **תַּרְטָרוֹן** in Infernum detrudere, 2 Pet. 2. 4. Tartarus est ima Inferorum sedes. Hinc ab Hesiodo passim usurpatur ad infima terræ significanda. Si suis pensentur momentis hæc omnia, neminem latebit ex sacræ paginæ sententia Infernum in terris, h. e. super extimam terræ partem, non esse futurum.

Proximè succedunt Judæorum traditiones. Receptaculum vitæ sanctorum tam piorum quàm impiorum **הַיָּמִינִים** appellant Hebræi. Sheol in duas diducunt partes, Paradisum & Gehennam. Gehennam itidem

Re- Consule
Jawinder
de st. vit.
funct. sect.
6. p. 114.

Buxtorf.
vov. כן
Ant. L. 18.
c. 2.

itidem in septem regiones, quarum sex primas appellant Gebennam superiorem; septimam vero inferiorem; utramque intra terræ collocant viscera. Hinc Rab. Levi Ben. Gershom Sheol exponit כן הארץ centrum terræ. Rab. D. Kimchius in terræ medietate sitam esse existimat. A Josepho ὑπὸ χθονός in subterraneis collocatur. A LXX. ubi fundamenta terræ iacta sunt. Hinc comma decimum quintum 14. cap. Esaiæ ab eis ita vertitur οὐκ εἰς ἄδην κατεβήσῃ καὶ εἰς τὰ θεμέλια τῆς γῆς. Nunc autem in Infernum descendes, & ad fundamenta terræ. Eodem pertinet Chaldaica in textum paraphrasis. Veruntamen ad infernum detraheris & ad extremitatem נא אבדנא גב בית אבדנא foveæ domus perditionis. Hanc foveam sive cisternam ex eorum sententia intra terræ esse penetralia inter omnes convenit. Hisce congruunt Ethnicorum Scripta. In duo ab eis receptacula ἄδης dispecitur; alterum piis, alterum impiis destinatum; utrumque verò intra vel infra terram situm arbitrantur. Hinc Diphilus Comicus apud Clementem Alexandrinum ait;

Strom. L. 5.
p. 442.
Lugd. Bat.

καὶ γὰρ κατ' ἄδην δύο τρίβους νομίζομεν,
μίαν δικαίων, ἑτέραν ἀσεβῶν εἶναι
Ὅσον καὶ εἰ τῶν δύο καλύψει ἡ γῆ.

Hinc Inferorum primum duplicem locum,
Hunc destinatum piis, illum impiis;
Uterque quatuor conditus terræ laevis

Diodorus Siculus τὰς τῶν ἀσεβῶν πηρώειαι & τὰς τῶν δικαίων λιμῶνας ἐν ἄδῃ collocat. ἄδης autem sive αἴτις à Scholiaste Homericò definitur τόπος σκοτεινὸς ὑπὸ τῆν γῆν. Nec non etiam à Luciano τόπος ὑπὸ τῆν γῆ βαθύς. Tartarus, ubi torquentur impii, ab Homero describitur tanquam profundissimum sub terra barathrum. βάθισον ὑπὸ χθονός ἐστὶ βέρεθρον

Hiad. l. 14.

Duo

Duo sunt hominum genera qui testimonia super hac re Antiquitatis monumentis conspicienda reliquerunt. Primum est eorum, qui mundum *ἑγκύκλιον* rotundum esse opinabantur; & In ejus medio ignem positum, & terram *ἐκ ἀκίνητον* non immobilem, *ἀλλὰ ἐκκλῶσσι τὸ πῦρ* sed in gyrum circa ignem, h. e. circa solem moveri. Huic opinioni favebat Pythagoras, necnon etiam Plato *πρὸς Εὐπίπην*, uti in P. 676 Plutarchus in Numa. Secundum genus eorum est; qui Mundum non orbicularem, sed tentorii figuram formatum esse arbitrabantur. Rab. Eleasar mundum tentorio assimilat. Hinc conjiciunt aliquot Tabernaculi Sanctuarium appellari *κόσμηκόν*. Intra *Heb. c. 9; v. 1.* hoc tentorium versus fastigium cœlum ponebant; ubi divina residet majestas. (Hinc Author L: de Mundo notat, quod inter omnes convenit ut manus inter orandum versus eum locum tendantur.) Verum versus partem depressiorem collocabant terram; Novissimo loco aquas sive Oceanum, ad quem tentorii extremitates extendi; & ibi terminari augurabantur. Hinc vulgo creditum erat, solem, cum occideret, in oceanum descendere,

Ἐν δ' ἔπειθ' ὠκιστὴν λαμπρὸν φάσγαν ἠελίοιο;

& etiam proximo mane unâ cum reliquis stellis inde emergere. Hinc de stella Autumnali dicitur;

Λαμπρὸν παμφαίνουσι λελέμενον ὠκιστὸιο.

Qui primæ accedunt Hypothesi, Tartarum collocant terræ medietullo; qui secundæ astipulantur, infra ipsas aquas sive Oceanum. Horum verò neuter tuæ patrocinatur opinioni, quasi Gehenna in terris h. e. super terræ superficiem esset futura.

Jam demum deveniamus ad Ecclesiæ Christianæ testimonia;

M

testimonia;

Hom. 4. in
mare.

Ad Helio-
dorum in
Epitaphio
Nepotiani.

testimonia. - Ut antiquorum in hac re sententiâ sit exploratior, præmittendum est, eos loqui de vitâ functis vel ante vel post Christi adventum & excessum. Qui priores commemorant, *adnu* sive Infernum describunt, ut quid terræ superficie longè depressius. Ante adventum Salvatoris (inquit Chrysofostomus) & Evangelii charitatem, antequam Christus aperiret Paradisi januam cum Latrone, omnes sanctorum animæ ad inferos deducebantur. Similiter Hieronymus, Ante Christum Abraham apud inferos, post Christum Latro in Paradiso. Eò redeunt hac, & similia quamplurima ex Ireneo, Tertulliano, Origene, Eusebio, cæterisque desumpta: quasi putassent hi Patres fidelium animas, ante Christi adventum, apud Inferos fuisse detentas, & non prius in Paradisum receptas, quam eum suo referasset sanguine Servator noster. Ex hisce testimoniis in nostra cause favorem, tantum lucremur; Si ex Antiquorum sententiâ fuerint fidelium animæ in loco inferiori licet refrigerii: tum extra dubium, locum, ubi improbi puniendi sunt ante & post iudicium, longè depressiorem esse existimabant.

De mortali-
tate, p.
177. Pa-
mel.

Qui vitâ functorum post Christi adventum & excessum mentionem faciunt, quantum ad fidelium animas, ad unum omnes conveniunt, quod in Paradisum recipiantur: verum discrepat inter eos, ubi Paradisus sit collocandus. Eorum aliquot in Cœlis esse existimant. Hinc Cyprianus asserit fideles ad Christum, subveniente morte, properare, & Paradiso restitui, & regno Cœlesti venire in Cœlestium regnorum voluptatem. Alii sunt, qui *ex adnu* situm esse opinantur. *adnu* verò in duas discescunt regiones, superiores unam, in quam descendunt pii, ubi apud Deum, qui ubique est, vivunt, placidâ fruuntur quiete, & perennia gaudia delibant: alteram inferiorem, ad quam ablegantur Impii, ubi favissimis excruciantur tormentis.

tormentis. Qui ita statuunt, de loco ubi *adns* est, non idem sentiunt. Eorum aliqui mortalibus ignotum pronunciant, & per *adns* non locum volunt sed statum, sc. *την δειν εν εμπαυς εις το αφανις κ' ανδρις μετα-σταν τινεσ' ουχ' εις transitum animæ à lucido in obscurum & inspeatabile.* Alii, eò quòd *adns* per tenebras exteriores describatur, ad credendum fuere inducti eum extra mundum collocari.

Theophylactus in Luc. c. 16. Paris. p. 461.

Alii verò, qui terræ figuram planam esse existimabant, & Antipodas inficiabantur, *adns* infra terram posuerunt. Huic sententiæ astipulatur autor Poëmaticus de iudicio Dei.

Chrysof. in Mat. 25.

c. 9. Tertul.

Qui Antipodas esse fatebantur nec non figuram terræ orbicularem, ad unum omnes asseruere *adns* esse intra terræ viscera. Hinc Hieronymus: *Infernum sub terra jam esse nemo ambigit.* Et Sanctus Augustinus, qui prius asseruerat neminem scire in qua Mundi parte sit ignis Infernalis, eò usque suam revocavit sententiam, ut in Lib. retract. in hæc erumpat verba: *In re de inferis magis mihi videor docere debuisse quòd sub terris sint, quam rationem reddere debuisse, cur sub terris esse credantur, siue dicantur, quasi iudicium non sit.*

In Epist. ad Ephes. c. 4.

Ex hisce testimoniis constat, quamvis Antiqui Christiani de inferno inter se discordarent; tamen neminem eorum vel somno cogitasse de tua sententia quòd Infernus in terris h. e. super terræ superficiem esset futurus.

Nomen vocatur plerumque in Scripturis Infernus, Inferi, Græcis *adns*, h. e. locus ubi nihil videri potest; continetque tam sepulchrum, quam locum alium aliquem inferiorem; sed reproborum locus post resurrectionem quis sit, ex situ ejus non definitur, neque in veteri neque in novo Testamento. Indicatur tantum per nomina hominum, qui in eo loco esse supponuntur & quasi miraculosâ morte à

H.]

Deo devoti. Exempli causâ dicuntur in Inferno & Tartaro esse propter Corah, Dathan & Abiram, vivos à terra absorptos. Non enim voluere scriptores sacri, ut crederemus, Globum Telluris (qui non modò finitus est, sed etiam Cœli stellarum fixarum altitudini comparatus, insensibilis magnitudinis) puteum habere in se infinitæ profunditatis qualem finire nomine Tartari Poetæ, sed ut eos ibi esse crederemus, ubi erant illi, qui à terra absorpti esse dicantur. p. 212.

7.

Si locus, ubi animæ reproborum mansuræ sunt usque ad resurrectionem, in sacra definiatur pagina, tum etiam ubi post resurrectionem. Idem siquidem locus est antè & ab illo tempore. Animarum hominum vitâ sanctorum duo tantùm in sacris literis commemorantur receptacula, Cœlum, & Infernus. Prius nuncupatur Paradisus præ gaudiis ibidem usque & usque vernantibus; Sinus Abrahami, Metaphorâ deductâ vel à parentibus, qui infantes suos in sinu recipiunt, ut ibi repositi suavi quiete fruantur: (Abrahamus est fidelium pater, & Cœlum est æternæ quietis locus:) vel à convivio, ubi Abrahamus primum tenet locum, & Lizarus Abrahami ἐγκόλιος est, Quemadmodum legitur Joannem in Christi sinu recubuisse. Solenne est Judæis Cœli delicias sub nomine convivii lautissimi repræsentare. Posterius appellatur τὸ πρὸ τοῦ βαπτίσματος Luc. 16. 28. ob cruciatus, quos impii ibi perlaturi sunt. Ad resurrectionem corporis hæ animæ è suis egredientur receptaculis. Quæ in Cœlis, Christum comitabuntur, cùm iudicatum venerit mundum cœlesti satellitio stipatus: quæ in Inferno, ædus reddet, Rev. c. 20. v. 13. ut omnes iisdem corporibus, quibus habitaverint, denudò aggluinentur. Hæ animæ, sententiâ decretoriâ pronunciatâ, extemplò remittentur unâ cum suis Corporibus ad priora receptacula. Piorum ad Cœlum,

Coelum, quod nuncupatur regnum paratum à jacto
 Mundi fundamento, Mat. 25. 34. Impiorum verò
 ad Infernum, qui appellatur ignis æternus paratus
 Diabolo, & Angelis ejus, v. 41. Idem itaque est
 animæ receptaculum ante & post resurrectionem.
 Regnum Dei est in Paradiso : & ignis æternus in
τάρταρος ἡ βασιλεία. Hinc Olympiodorus ait, *In quo-* In Eccl.
cunque loco deprehendatur homo, cùm moriatur, in 11. 3.
eodem gradu atque ordine permanet in æternum. Et
 Sanctus Augustinus, *In quo quemque intenerit suus* Epist. 80.
novissimus dies, in hoc eum comprehendet mundi dies no- Halychio.
vissimus.

Non ex ea re descensus in Infernum & Tartarum *Consule*
 commemoratur; quippe quòd Corah à terra vivus *Vossium de*
 fuerat absorptus. Non constat Corah hoc fatum *statu ani-*
 subiisse; etenim Dathani & Abiramo folis obtigisse *me à Corp.*
 dicitur, Deut. 11. 6. Ps. 106. 17. Incendio periit *sep. p. 92.*
 Corah, Num. c. 16. v. 39, 40. † Assumpsit Eliazar
 † Sacerdos thuribula illa ærea, quæ admoverunt ei, qui
 † fuerunt exusti, diduxeruntque ea obducenda Altari in
 † monumentum filiis Israelis, nè accedat quisquam
 † extraneus qui ex semine Aharonis non est ad ado-
 † lendum sufficum coram Jehova; ut non sit sicut
 † Core. Non obscure innuunt hæc verba Coram
 fuisse è numero eorum, qui igne exurebantur. *Q*uam-
 yis Num. 26. v. 10. in versione vulgata dictum sit,
 Et aperiens terra os suum devoravit Core: tamen
 aliter legendus est textus Hebraicus. In Codice Sa-
 maritano hæc sunt verba, Et aperuit terra os suum,
 absorpsitque eos terra, cum mortua esset congregatio,
 & devoravit ignis Core, & ducentos & quinquaginta
 viros. 2. Non verisimile est pœnam miraculosam
 Dathanis, & Abirami primam ansam ita loquendi de-
 disse. Illi ipsi non solum absorpti perhibentur; ve-
 rum etiam descendisse in Infernum. Quemadmo-
 dum Enoch & Elias in Coelum rapti erant vivi: ita

hi in Tartarum detrufi. Apertè innuit hic loquendi modus doctrinam de inferno priùs innotuiffe, & non indè fuam defumpfiffe Originem. Si Judæis fidem adhibeamus, Dies longè antiquior ei afcribendus eft. Eorum aliquot afferunt ignem Gehennæ die fecundà ad exordio Mundi creatum fuiſſe, & ex ea re non eſſe dictum Gen. 1. ad finem iſtius diei, *Et vidit Deus, quòd eſſet bonum.* Ab aliis eorum numeratur Gehenna inter ſeptem res, quas Deum ante mundum conditum feciſſe opinantur. Si doctrina de Tartaro ſuum referret initium miraculoſæ Dathanis & Abirami morti; vix ægrè concipi poteſt, quare vox *τῆς λάρας* ſive *τῆς λαρώρας* nullibi apud LXX Interpretes, & ſemel tantùm apud novi Teſtamenti Scriptores occurreret, quibus Dathanis & Abirami immatutus exitus fatiſ innotuerat: & tamen multoties apud Scriptores profanos, quos non liquet de Sacris Bibliis, nedum de Dathane & Abiramo unquam aliquid inaudiviſſe. 3. Si ponamus globum terræ puteum habere ubi torquentur impij: non indè neceſſe eſt, ut arbitremur eum eſſe infinitæ profunditatis aut magnitudinis.

Theolog.
Judaorum
Jo. de
voſſin.
L. 1. c. 5.
p. 12.
Talm. traſſ.
nedarim.
c. 4.

De perfec.
divin. L. 13.
de juſt. &
ira Dei.
P. 474.

‘ Quod ad magnitudinem illius cavitatis attinet, (inquit Leſſius) etiamſi diameter ejus ſolius unius Leucæ ſeu quatuor Milliarium Italicorum, h. e. pedum viginti millium, fatiſ capax eſſet non ſolùm ad omnia damnatorum corpora excipienda, ſed etiam ad multitudinem decuplò majorem. Nam etiamſi ſingulis corporibus damnatorum demus ſex pedes quadratos (qui abunde ſufficiunt:) tamen una Leuca (i. e. meſura viginti millium pedum) cubicata ſeu cubicè multiplicata capere poterit pluſquam octingenta millia millionum corporum: cum tamen certum videatur, factâ ſubductione, non futuros centies mille milliones. Hæc ille.

Etiamſi is non ſum, cui ſit cordi ſuper hæc re cum Pontificiſ

Pontificiis curiosius inquirere : tamen perquam necessarium duxi hæc paucula apponere ad retundendum Atheismum, cui semper in more est aliquid Mysteriis religionis opponere rationis prætextu velatum.

Rursus, quia homines illi qui tempore Noæ vixerunt, paulò antè diluuium in Scripturis Gigantes dicti (à Græcis fortasse Heroës geniti ut dicunt Poëtæ ex copulatione Deorum & hominum) in diluuiio generali deleti erant, locus reproborum à Judæis significabatur per locum Gigantum. Vir qui erraverit à via doctrinæ in Cœtu Gigantum commorabitur, ut Pro. 21. 26. & Job. 26. 5. Ecce Gigantes gemunt sub aquis. Locus reproborum hîc sub aquis esse dicitur, &c.

H.

Tertio, quia urbes Sodoma & Gomorra propter impietatem Incolarum igne & sulphure è cœlo consumptæ erant, & regio vicina in lacum bituminis foetentis conversa, locus reproborum sæpe in Scripturis significatur per ignem & lacum ignis, ut Apoc. 21. 8. &c.

Quarto, à plaga Ægyptiaca Tenebrarum Ex. 10. 23. &c. locus reproborum à Judæis appellabatur Tenebræ exteriores *οὐρανὸς ἕσπερος*.

Postremò, quoniam locus quidam erat prope Jerusalem, qui appellabatur vallis filiorum Hinnon, in cuius parte dictâ *Tophet* sacrificaverunt Israelitæ Idolo Molech : ubi etiam Deus hostes eorum perdiderat, & ubi etiam Josias sacerdotes Molech super ipsorum Altaria combusserat, (ut legitur 2 Reg. 23.) locus ille à Judæis pro loco, ubi cruciandi erant hostes Dei, appellatus est Gehenna ; & propter ignes illic perpetuò ardentes (nimirum tollendi causâ foetorem perpetuum rerum putridarum istuc projectarum) ignis perpetuus.

Quoniam nemo hodie est, qui Scripturas ità in-

terpretatur quasi reprobis in æternum cruciandi essent in valle Hinnon, aut quasi sub aquas aut in Tartaro detrudendi, aut quasi moturi se non essent præ tenebris; sequitur, ut puto, necessariò, quæ dicuntur de loco reproborum dicta esse Metaphoricè, ac proinde sensum verborum circa locum illum & cruciatus illos propriorem querendum esse. p. 212, 213.

T.

Hæc omnia Mathematicam, quam passim jactitas, *αὐτοβουία*, & certitudinem nequaquam respiciunt. Primò enim non liquet Locum reproborum significari Pro. 21. 16. Job. 26. 5. per locum Gigantum diluvio deletorum. Vox hæc in locis est רַפְּאִים, & nunquam de hominibus in vivis ante diluvium usurpatur. Gigantes, qui eo vixerunt seculo, גְּבִיִּים & גְּבִיָּוִת nuncupantur. רַפְּאִים prima facta est mentio Gen. 14. 5. Derivari videtur à רַפָּא sanare. Verisimile est primos post diluvium animarum sanatores & veræ restauratores pietatis hoc nomine insignitos fuisse, non præ corporis magnitudine; verùm altissimæ sapientiæ & virtutis præcellentia: & in hoc sensu accommodetur ad loca, quæ præ manibus habemus. Homo aberrans (inquit Parœmiographus) à via intelligentiæ in Cœtu רַפְּאִים quiescet, h. e. in scholis Sanatorum & Doctorum animæ, ubi errorem suum deponere & viam intelligentiæ perdiscere instituatur. Haud facile creditu est, verba ita esse vertenda, *in Inferno quiescet*: cum in Inferno nulla sit quies, sed perennis vexatio & cruciatus. Eodem etiam sensu vox accipi potest Job, 26. In Capite priore Bildad divinæ majestatis & humani reatus Jobum admonuerat. In hujusce capituli quatuor primis versibus Bildadis arrogantia ironice illudit; eò quòd putaret illum tali monitore indignisse. Ut autem majoris in divinis peritiæ exhibeat specimen, versibus sequentibus divinæ majestatis explicationem concinnat, eam à Bildade compositam longè illustriorem, quam ab hæc verbis exorditur. רַפְּאִים

Sub

Consule
Solduc. de
Eccl. ante
legem,
c. 10. p. 60.

Sub aquis gemunt, & qui habitant cum eis, h. e. Doctores & sanatores ignorantia unà cum suis discipulis, quales Bildad, Eliphaz, & Lophar se esse jaſcitabant, in ſalebris & aqua hærent : & præ ſuæ imbecillitatis ſenſu gemitus & ſuſpiria emittunt, cum ſua inſectant ſtudia ad aperiendum & mente capiendum, quæ de Majeſtate divina eſſet dicturus. Quinetiam, ſi tibi indulgeamus, locis laudatis גיגנות Gigantes five mortuos ſignificare, non ex ea re ſequetur, eos dici ſub aqua gemere quippe diluvio obruti & deleti fuerant. Ex eorum ſententia qui mundum ad Tentorii figuram conditum opinabantur, Tartarus ſub aquis collocatur. Spiritus Sanctus ad aquas illas æquè bene alludat, atque ad diluvium. Vulgi ad opinionem ſtylus ſacer multoties accommodatur.

Deinde, non conſtat locum reproborum ſignificari per ignem, ex ea re ſolum, quòd urbes Sodoma & Gomorra igne eſſent conſumptæ. Nullibi diſertis verbis dicitur, ex divina in Civitates illas vindicta hunc loquendi modum derivatum fuiſſe. Aſſerunt Judæi in Gehenna damnatos aquâ & igne torqueri; ex aqua manâſſe diluvium, cum perruptæ eſſent omnes תהום רבה Abyſſi magnæ ſcaturigines; ex igne, *Zohar.* imbrem ignis & ſulphuris qui Sodomam & Gomorram peſſundabat. Non veriſimile eſt prolem parenti aut rivulum fonti nomen indidiſſe. Quinetiam Ethnicis, quibus non conſtat excidium Sodomæ & Gomorrhæ unquam fuiſſe auditum, ad morem Sacrorum Bibliorum Tartarum delineant: quandoquidem in eo depingunt lacum five fluvium intenſiſſimi ardoris. *Belli Pn.* *πυροπλεθρων διασμότα* & dicitur, uti conſtat ex Suida *L. 13.* in voc. *Ηλύσρον*. Hinc Silius Italicus,

————— *Lacè exundantibus urit*
Ripas ſævis aquis Phlegethon, & turbine anbelo
Flammarum reſonans ſaxoſa incendia torquet.
 Incerti-

Incertitudine pariter laboras, cum afferas reproborum locum appellari tenebras exteriores à plaga Ægyptiaca. Quandoquidem plaga illa nunquam, quod scio, nuncupatur *σκότος ἐξ᾿Αίγυπτου*, sed *σκότος Ἰηλασφουτὶ* caligo palpabilis, Ex. 10. 21. Non dubitandum est, quin voces ipsas retinuissent novi Testamenti Scriptores, si inde solum inducti fuissent ad tribuendum Inferno tenebras.

Perinde precario agis, cum afferas ignem infernalem dici æternum propter ignem perpetuum in valle Hinnom ardentem. Ignis ille in valle Hinnom non erat accensus ante Josiæ tempora: verum invaluit iste loquendi modus, regnantibus Jothamo, Achazo, Hezechiâ, uti liquet ex Esaia, qui, regibus hisce ad clavum sedentibus, vaticinia sua fundebat. In Capite novissimo ad finem hæc occurrunt verba; *Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur.* Palàm est quàm dubia & ambigua sint hæc verba. Vix decent hominem, qui nihil præter demonstrationes expuit. Quomocunque res se habeat, si concedamus tibi Infernum appellari cœtum Gigantum à Gigantibus diluvio deletis, lacum ignis à Sodoma & Gomorra, *σκότος ἐξ᾿Αίγυπτου* à plaga Ægyptiaca, ignem æternum ab igne perpetuo ardente in valle Hinnom, & etiam (quoniam opinandum non est, reprobos in æternum cruciandos esse in valle Hinnom, aut sub aquas detrudendos, aut se præ tenebris non moturos) sensum propriorem de loco & cruciatibus Inferni esse querendum; tamen nondum capio, quid hoc ad propositum tuum sit collaturum, cui in animo est Inferni ignem prorsus extinguere, & damnatorum statum facere perinde tolerabilem atque est hæc præsens conditio, ubi ambiguæ fortunæ fluctibus quisque quotidie objicitur. Lubenti animo concedo propriorem sensum esse querendum, qui hujusmodi mihi esse videtur. In inferno igne revera excruciantur
damnati

damnati ad instar sacerdotum in valle Hinnom, gemunt instar Gigantum aquis obtutorum, tenebris erunt involuti instar Ægyptiorum. Cùm voces nativæ exuta sint significatione, & ad alienam deflectantur, id fit ob similitudinem: verùm hæc jam propositâ accommodatior nequit excogitari. Præ hac congruentia Sodoma & Gomorra dicuntur *πυρὸς αἰωνίῳ σίμῳ ὕμνῳ*, instar vel similitudinem ignis sustinere. Jud. 7. Si tibi displiceat hic sensus, propriorem proponas, & verborum indoli magis consentaneum, quantum ad tortores aut cruciatus.

Quod attinet ad Tortores, naturam & proprietates eorum propriè traditas habemus, in nominibus Satan, Diabolus & Abaddon. Quæ nomina Satan, Diabolus, Abaddon, personam individuum nullam (ut nomina sunt propria) designant; sed officium vel qualitatem aliquam, & propriè sunt appellativa. Sumpta enim pro propriis imperitos fallunt: faciuntque ut Spectra & Dæmonas totidem esse putent, quales adorabant Gentes. Quoniam autem verba illa significant hostem, accusatorem & exterminatorem, intelligenda sunt de hoste Ecclesiæ dei. Si ergo Regnum Dei post resurrectionem futurum sit in terra, etiam hostes & regnum eorum in terra esse debent. Quando enim regnum Dei in Israelitis erat, regna Dei vicina pro regnis Satanæ habebantur.

Cruciatus Inferni significantur interdum per fletum & fridorem dentium, ut Mar. 8. 12. Interdum per vermen Conscientiæ, ut If. 66. 24. Mar. 9. 44. 48. Interdum per ignem inextinguibilem, interdum per opprobrium, ut Dan. 12. 2. Quæ loca omnia dolorem significant Metaphoricè ab ee oriundum, quòd felicitatem illam æternam ab aliis acquisitam esse vident, quam ipsi per incredulitatem & contumaciam suam perdiderunt. Cùm autem felicitati aliorum non invideatur, nisi ab illis qui dolores & calamitates,

pati-

H.

patiuntur; consequens est, ut pœnas luant corporales, inter quas numeranda etiam est mors secunda. p. 213, 214.

7.

Hæc verba propriorem illum, cujus mentionem supra feceris, sensum repræsentant. An sit eo, quem protulerim, commodior, jam experiendum est. Ad hæc Capita tua reduci potest sententia. 1. Regnum Cœleste in terra Canaan post resurrectionem futurum est, ubi Proregis partes egerit Christus instar Sacerdotum in regno Theocratico usque ad Saulis Tempora. 2. Inter vicinas Gentes erit Regnum Satanæ & Infernus, ubi singuli statu fruuntur ei non dispari, in quo positæ fuere Gentes, cum Sacerdotes ad clavum sederent. Quando enim Regnum Dei in Israelitis erat, regna Gentium vicina pro regnis Satanæ habebantur. 3. Cruciatu infernalis, quem subibunt, est dolor ab eo oriundus, quod felicitatem illam æternam ab aliis comparatam esse viderint, quam ipsi per incredulitatem & contumaciam suam perdiderunt: Deinde calamitates corporales, sc. morbi cæteræque miseræ vitam humanam comitantes; & tandem mors secunda.

Ex hisce constat, te hominibus in Inferno statum tribuere non deteriorem eo, quo fruebantur Gentes vicinæ, cum apud Israelitas obtineret sæculo Sacerdotum Theocraticum Imperium.

Ad omnes provoco, qui rationi non penitus valedixerint, num verisimile sit, nihil aliud significari, per gemitus Gigantum sub aquis, stagnum ardens igne & sulphure, ignem perpetuum in valle Hinnom? Uxores ducebant Gentes illæ, in bello sæpenuerò victoriam reportabant, necnon agebant triumphos, & ad voluntatem aliquoties fluebant omnia. Num hoc est sub aquis gemere, in stagno sulphuris ardere, in Gehenna pœnas gravissimas luere? Appello omnes, utrum doctrinæ Ecclesiæ de Inferno non sit huic loquendi

quendi modo longè congruentior, quàm sensus à te propositus. Admirationem mereretur, si gemere sub aquis nihil aliud innueret præterquam vitam ducere in deserto terræ Israeliticæ vicino, ubi raræ aut nullæ sunt aquæ; In stagno sulphuris ardere, quàm frigidissimum aërem ducere, qui ibidem liberè fluit; In valle Hinnom pœnas dare, quàm in montibus Moabitæ vitam trahere ab omni immunem calamitate, præter eam, cui sorte humanâ quotidie obijcitur. Gratis dictum est nomina [*Satan, Diabolus, Abaddon*] nullam personam individuum designare; sed officium vel qualitatem. Quandoquidem articulus solenne personæ indicium eis præfigitur ὁ σατανᾶς, ὁ διάβολος. Dein voces ipsæ concretæ sunt. Itaque si qualitatem sive officium denotent, significant pariter necesse est ipsam personam, cui officium competit. Perinde absolum est, quod adjicis acsi fletus, stridor dentium, vermis conscientiæ, ignis inextinguibilis, nihil significarent præter dolorem metaphoricè, & mors secunda tandem huic dolori periodum esset impostura. Etenim disertis dicitur verbis vermem nunquam moriturum, nec ignem extinctum iri. Pro indolè tua Infernum convertis in Metaphoram. Cavendum est tibi ab hac Metaphora; Si quemadmodum vox, ita persona tua ad hunc locum esset translata, moestissimum tropum subires.

Dogma

Dogma XXVI.

Punitio Reproborum non est æterna, c. 38.
p. 214. App. c. 3. p. 363.

H.

Quæquam enim Scriptura Sacra resurrectionem affirmat, quod tamen reprobis vita æterna promissa sit, nusquam legimus, &c. Scio Metaphoricè dici posse mortem vitam illam, quam comitantur perpetuæ calamitates & miseriæ, sed mors secunda dici non potest. Ignis paratus hominibus perpetuus esse potest, nimirum pœna illa post resurrectionem, qualiscunque sit, vocari inextinguibilis, atqui inde inferri non potest quod illi qui in ignem illum conijcientur, in eo in æternum ardebunt aut cruciabuntur, nec tamen consumentur. Contrarium dicitur Apoc. 20. v. 13, 14. Et dedit mare mortuos, qui erant in eo, & mors & Infernus dederunt mortuos qui in ipsis erant, & judicabuntur unusquisque secundum opera eorum, & mors & Infernus coniecti sunt in stagnum ignis, & hæc est mors secunda. c. 38. p. 214.

T.

1. Hæc tua sententia apertè sacris adversatur literis quæ palàm de facto statuunt, Mat. 25. v. 46. Ibunt hi in supplicium æternum, justi autem in vitam æternam. *æ æternum* non hic pro longo temporis decursu accipitur, sed æternitatem propriè sic dictam denotat. Nam punitio maledictorum erit æterna eodem sensu quo vita justorum, uti oppositio liquidissimè ostendit; ac horum vita in sensu proprio est æterna; ergo idem iudicium de illorum supplicio ferendum est.

2. Quinetiam impugnat pariter Rationem, quæ de jure statuit: *Jus in proportionem inter meritum & debitum*

bitum consistit. Utamur rationis trutinâ. In unam lancem mittamus meritum peccati, in alteram debitum poenæ, & perentemus, utrum degravaverit alterum. Omne peccatum est finitum & infinitum. Finitum est intrinsecè, sive entitatem actûs peccaminosi spectemus, (à finito enim agente provenire nequit actus infinitus) sive privationem actui appensam. Ea enim est carentia finitæ conformitatis cum præcepto. Infinitum est extrinsecè, sive respiciamus objectum, sc. infinitum Numen, cujus majestas læsa est: sive durationem maculæ, quæ in infinitum durabit, quantum attinet peccantem, qui suis ipsius viribus eam nunquam eluere potuerit. Quemadmodum peccatum, ita supplicium æternum est finitum & infinitum. Finitum est intrinsecè quoad mœrorem, qui damnatos ob jacturam æternæ beatitudinis sollicitat; atque etiam quoad dolorem, quem ignis Infernalis infert. Res finita infinitorum dolorum incapax est. Infinitum est extrinsecè, sive spectemus objectum, sc. bonum infinitum, cujus fruitione improbi privantur: sive carentiam termini, ad quem nunquam adducetur.

Supplicium intrinsecè finitum satis proportionatum est peccato intrinsecè finito. Poena extrinsecè infinita culpæ utroque modo perinde infinitæ. Etenim nulla se prodit inæqualitas. Peccatum quæ finitum, utpote contra legem æquissimam à persona maximis beneficiis legislatori obstrictâ patratum, dolores in genere finito intensissimos meretur. Peccatum quæ infinitum minus mereri nequit quàm poenam infinitam. In infinito enim nulli sunt gradus.

Si tibi visum fuerit maculam peccati pensitare, constabit eam perinde æternam fore atque supplicium. Tria sunt quæ ejus complent Essentiam. 1. Respectus ad actum præteritum. Perduellionis actum commisisse, labes non mediocris est. 2. Privatio gratiæ

gratiæ divinæ, cujus præsentia animæ nitorem conciliat. 3. Habitualis aversio ab ipso Deo. Turpe enim est à summo bono averti. Hæc omnia in æternum duratura sunt; quantum attinet ad peccantem, cui satis virium citra gratiam (quam Deus largiri non tenetur) ad ea removenda non suppetit. In Inferno remanebit respectus ad actus peccati in hac vita patatos; privatio etiam gratiæ, quam actus illi expulerunt; denique aversio habitualis ab ipso Deo. Quemadmodum, qui à sole se avertit, (ut notat **L. 2. c. 17.** Bellarminus) manet aversus in tenebris, donec ad solem se iterum convertat; ita qui per peccatum à Deo avertitur in hac vita, non solum dum peccat, sed postquam peccaverit, manet à Deo aversus, donec ad Deum convertatur, per pœnitentiæ gratiam, in cuius potiundæ spem nemo venit apud Inferos. Non iniquum est in peccantem animadvertere, quamdiu in peccato manserit comanaculatus. E macula obligatio ad pœnas luendas necessariò emergit. Idcirco si macula æterna animæ inuratur: non injustum est in infligendo supplicio usquequaque perseverare.

3. Impugnat sensum Catholicæ Ecclesiæ. Nihil ferè est, quod tantopere decantatur apud Patres atque æternitas mercedis in Cœlo, supplicii in Inferno: nec immeritò, cum dogma contrarium veræ pietatis nervos incidat, & omni improbitati latam fenestram aperiatur. Non inviti concedimus improbos mortem secundam passuros: sed unde tibi constat mortem secundam statum innuere; in quo nullus sensus futurus est? Miserrima vita, quam improbi in Inferno acturi sunt, mors nuncupatur oppositè ad vitam, quâ beati in Cœlis fruuntur. Quemadmodum non vivere, sed bene vivere vita est; ita miserè vivere non inconcinniter mortis nomine appellatur. Non diffiteris vitam, quam perpetuæ calamitates comitantur, mortem dici posse, sed non secundam:

secundam : Sed in memoriam revoces oportet, non agi de vita misera in genere, sed in statu futuro : & hæc citra solœcismum mors secunda nuncupatur. Mors prima est vita calamitosa in præsentem hoc statu, quæ ineepit eo ipso die, quo Adamus fructum vetitum degustabat. *Quocunque die comederis mortem morieris,* Gen. 3. 17. Adamus mortuus est, quamprimum deliquerat, non morte naturali, sed miseriarum morte, quibus peccatum illum obnoxium reddiderat. Hinc Oecumenius de vita præsentem pronunciat *εἰκόνα μάλιστα δαδάτε ἢ ζωὴς ἔχει.* Incipimus mori, (inquit Comes Mirandulanus) cum primam incipimus vivere,

In Epist. ad Colos. c. 8. p. 137.

De Ente & Bonô.

Si vita calamitosa in hoc præsentem statu fit mors prima, non incongruè vita deploratissima & omnibus partibus miserrima in seculo futuro mors secunda nuncupetur. Ex hac re hoc nomen ei inditum est ab Antiquis Hebræis, uti constat ex paraphrasi Chaldaica in Deut. 33. 6. Esa. 22. 14. ubi commemoratur *מיתה שנייה* mors secunda, quam Kimchi exponit *מיתה שנייה הנפש בעולם הבוא* mortem animæ in seculo futuro. Hinc Apoc. c. 2. v. 11. c. 20. v. 6, 14. c. 21. v. 8. hunc loquendi modum populo Dei Antiquo perquam familiarem imitatur. Cum afferas ignem impiis paratum perpetuum esse posse; & tamen non inde sequi, quod illi qui in ignem illum conjicientur in æternum ardebunt nec tamen consumantur; hoc tibi (uti ex tuis ipsius verbis patet) in animo est, sc. impios, postquam ad præscriptum aliquod tempus cruciatus pertulerint, consumptum iri, & alios in eorum locum succenturiatos fore; ita ut quamvis ignis æternus sit, tamen personæ in æternum non sint in eo permansuræ, nisi per successionem. Sed memoriâ reperas oportet, sicut punitio æterna Mat. 25. 40. opponitur vitæ æternæ; ita improbi qui abibunt ad supplicium æternum, opponuntur

N justis,

justis, qui ad vitam aeternam abituri sunt. Atque adeo sicut unus idemque justus vitam aeternam potitur; ita idem improbus cruciabitur in aeternum. Inde est, quod perpetuitatis nota non unice ad locum aut instrumentum refertur, quo torquentur Impii; verum etiam ad ipsos cruciatus, quibus singuli afficiendi sunt. De iisdem cum personis dicitur, quod *ἄσπετος* torquebuntur die & nocte in seculo, Apoc. 29. v. 10. Contrarium nequaquam colligendum est ex v. 14. cum dicitur quod *θάνατος καὶ ἄδης* Mors & Infernus conjecti sunt in stagnum ignis. Perinde est ac si affereretur die iudicii nullas poenas esse futuras, quas improbi aut in morte aut in sepulchro luituri sunt, sed jam quicquid poenarum peccato debetur, in stagno ignis persolvendum est.

H. Mihi nimis durum videtur de Deo dicere (qui pater est misericordiarum, qui facit in Coelo & terra quicquid vult, in cujus manibus sunt corda hominum omnium, qui operatur in omnibus tum facere tum velle, sine cujus gratia libera nemo habet neque inclinationem ad bonum neque respicientiam a malo) quod peccata hominum cruciatibus externis majoribus, quam quisquam imaginari poterit, & sine fine temporis punire velit. c. 44. p. 300.

T. Nihil tibi nimis durum videri debet, quod de Deo in sacris oraculis dictum est. Consilia divina non ad amissam rationis humanae exigenda sunt. Deus est pater misericordiae, verum etiam est pater justitiae. Non fas est ei tantum misericordiae tribuere, quantum justitiam delebit. Facit in Coelo & terra pro libitu suo, sed nihil iniquum illi cordi est. In manu ejus sunt corda hominum, verum etiam eodem usque in suis ipsorum manibus, ut liberè agant. Operatur in hominibus tum facere tum velle.

velle bonum, sed non facere & velle quod nefas est. Quamvis citra gratiam nulla sit psonitas ad bonum aut resipiscentia à malo; tamen nemini denegatur hæc gratia, nisi prius in Adamo eâ spoliari meruerit. Quæ à te allegata potestatem liberè agendi homini adimunt, vel integram & salvam relinquunt. Si adimant, contra minimos cruciatus perinde militant, atque maximos, contra temporales æquè ac æternos; nam injustum est vel tantillum punire, ubi delictum inevitabile est. Si salvam relinquunt, non licet querimonias habere de cruciatu, quamvis in æternum perennaverit. Peccatâ plenissimâ voluntate commissa, contra maximum bonum, cui tum jure creationis tum redemptionis sumus devincti, maximum supplicium mérentur. Si misericordia divina non patitur, ut in æternum irrogetur, sed tantum pro aliquo tempore; definit oportet illud tempus. Ubicunque terminum figis, eadem ratione, quâ ad standum eò loci inductus es, nullo negotio commonstrare possimus misericordiam ultrà pati posse; & si ultrà, quare non in æternum, si culpâ tandiu permanserit?

Dogma XXVII.

*Jerusalem erit locus Salvationis fidelium
in regno Cœlesti, c. 38. p. 215.*

H. **V**ideamus de hac re, quid dicant Scripturæ Sacra. Isaias 33. v. 20, 21, 22, 23, 24. Respice Zion, Civitatem solennitatis nostræ; oculi tui videbunt Jerusalem habitationem opulentam, tabernaculum quod nequaquam transferri poterit, &c. Quibus verbis designatur, primò, locus salutis Jerusalem habitatio opulenta. Secundò, tabernaculum, quod transferri non poterit. Tertiò, salvator quis fit, dominus Judex noster, Legifer noster, Rex noster, &c.

Quibus verbis perspicuum videtur esse, salvationem in terra tunc futuram esse, quando regnabit Deus in adventu Christi in Jerusalem, & à Jerusalem procedere debere salutem Gentium. Id quod apertius declaratur ab eodem propheta c. 66. 20, 21. Et adducent omnes patres vestros de cunctis Gentibus comum Domini in equis & in quadrigis & in lecticis & in mulis & in carrucis ad montem sanctum meum Jerusalem, &c. Intelligi hinc potest Civitatis Cœlestis arcem, unde salus Gentibus derivanda sit, futuram esse in terra, urbem Jerusalem. p. 215, 216.

T. Ut Spiritus Sancti mentem in his aliisque id genus locis teneamus, præmittendum est, Hierusalem dupliciter sumi in sacris literis, propriè, vel mysticè.

Propriè, vel pro urbe eo nomine nota in terra Canaan, vel pro civitate in illi urbe, vel pro visione pacis

pacis juxta Etymologiam. Mysticè tripliciter itidem sumitur. Pro urbe iupercœlesti, ubi sancti beatificâ visione fruituri sunt; pro Ecclesia, quæ habitabit in illa urbe; pro fœdere Evangelico, ubi conspiciendæ sunt conditiones pacis cum Deo ineundæ, priusquam illius civitatis membra constitui possimus.

Primus significatus videndus est Heb. 12. 23. Accessistis (inquit Apostolus) ad Cœlestem Jerusalem: h. e. animo præsentem habetis locum illum supercœlestem Evangelio in lucem prolatum. Jerusalem hoc in loco non *ἰερανεῖ* verum *ἰπυεδνεῖ* dicitur, ad indigitandum hunc locum esse supra Cœlum nubiferum aut astriferum.

Secundus significatus occurrit Apoc. 21. 2. Vidi civitatem sanctam novam Jerusalem descendentem de Cœlo Deo paratam, sicut sponsam. Ecclesia est Christi sponsa. De cœlo perhibetur descendere, utpote constituta eâ gratiâ, quæ cœliiis data est.

Tertius Gal. 4. v. 26. fœdus novum dicitur *ἡ ἀνω Ἰερουσαλήμ* sicut Phil. 3. v. 14. pro *ἀνωθεν* ponitur. Jerusalem sive visio pacis, h. e. qua lege cum Deo pacem inire & in ejus favorem restitui possimus, in fœdere Evangelico omnibus in conspectum datur.

Hic prælibatis, citâ negotium occurritur singulis à te prolatis ad evincendum Jerusalem terrestrem locum fore salvationis in regno Cœlesti, *ἡ ἁγία πόλις* est, quod ubicunque in sacra pagina commemoratur Jerusalem, eam non mysticè sed propriè, nempe pro urbe terrestri in terra Canaan, suspendam arbitreris.

Quod ad textum attinet à c. 33. Esaiæ desumptum, nequaquam mihi videtur indè probari posse, Jerusalem esse locum, ubi fideles æternâ salute fruituri sunt. Vaticinatur enim Propheta non de statu Ecclesiæ post resurrectionem (nè hilum occurrit, quod

in hunc sensum trahi aut detorqueri possit :) verūm de liberatione populi Israelitici à Sennacherib Assyriorum rege. Hoc facile constabit , si perpendatur prophetiæ series. In commate primo vates Sennacherib alloquitur, & illum insimulat perfidiæ, eò quòd Ezechiam bello vexare non desisteret, quamvis illius dona accepisset missa pacis ineundæ causâ ; & insuper prædicit illum brevi spoliatum iri. In commate tertio prælagire videtur exercitūs illius inauspicatum exitum, qui 2 Chron. 32. 20, 21. memoratur. Et in commate 17. ei spondet, qui ad justitiæ amissim gressus suos dirigit, quòd (atque equidem Sennacherib jactationes & minas fundente) Regem Ezechiam in pulchritudine videret. Quinetiam in commate 20. pollicetur Sionem causam tranquillam fore, necnon tentorium quod non dissipabitur ad instar tabernaculi in deserto cum à Levitis portaretur. Ostendit insuper hanc prosperitatem à Deo ipso oriundam, qui manu miraculosâ exercitum Assyriacum funderet, & Jerusalem adversus hostilem muniret impetum. Magnificus (inquit) Jehova erit nobis loco fluviorum, h. e. Sicut Mesopotamia fluvii Euphrate & Tygri munita est, & Egyptus Nilo in omnes partes diducto : ita Jerusalem, ubi talia desiderantur munimenta, Deus ipse erit loco fluviorum ; & speciali suâ præsentia eam adversus Sennacherib tutabitur. Nam Deus (inquit) Judex noster est, h. e. pro more Judicium divinitus excitatorum nos ab oppressione Sennacherib liberabit. Legislatoꝝ noster, qui modo peculiari aliis gentibus non communi præcepta & mandata nobis præscripsit. Rex noster, qui ad clavum sedebit, & non Sennacherib, cujus Tyrannidem metuimus.

Quid obsecro conferunt hæc omnia ad probandum Jerusalem esse locum salvationis fidelium post resurrectionem ?

rectionem? Non celabo quòd aliquibus placeat analoge ab Ezechia ad Christum, à Sione ad Ecclesiam militantem, quasi prosperitas prædicta Ezechiaë typicè obtigisset, & in Christo & Ecclesia Christiana, sub Evangelio consummaretur: verùm nemini, quòd scio, præter te unicùm, ad Christum & Ecclesiam post resurrectionem in regno Cœlesti triumphantem.

Quòd spectat ad locum proximum in capite 66. v. 20, 21. perinde ἀπεροδιότυπος mihi videtur. Impletum enim fuit illud vaticinium inchoativè in relictu Israelitarum è Babylone, & reliquis locis, quòd lucti fuerant Captivi: Consummativè verò in conversione Gentium per Apostolos cæterosque Evangelii præcones, qui missi ad extimas Mundi partes novum populum ex omnibus Gentibus collectum secum adduxerunt ad montem sanctum Jerusalem, h. e. Ecclesiam Christianam. Jerusalem, utpote Ecclesiæ typus, pro Antitypo ponitur, juxta solennem sacrorum scriptorum consuetudinem.

Idem etiam confirmari videtur à servatore nostro in colloquio cum muliere Samaritana circa locum divini altus futuri, Joh. 4. 22. ubi mulieri dicit Christus, salvationem esse ex Judæis, id est Salvatorem non à Samaria futurum esse, sed à Judæa; cui respondens dicit mulier, Scimus venturum esse Messiam; Quid ergo dicit Christus salvationem esse ex Judæis? Idem est quòd dicit Paulus Rom. 1. 16. Non enim crucifixo Evangelium; virtus enim Dei est omni credenti, Judæo primùm, & Græco. Justitia enim in eo revelatur ex fide in fidem, id est, ex fide Judæi in fidem Græci. p. 216.

Plurimùm mihi videris à scopo aberrare, cùm asseras hæc verba, *Salus est ex Judæis*, Joh. 4. 22. idem significare quòd Saluator est ex Judæa. Per salvationem enim in loco intelligamus oportet non Servatorem; sed doctrinam salutarem, cujus ope innotescit genuinum

H.

T.

numinum cultus divini objectum. Afferit enim Christus Judæos revera scire, quod adorant, quippe quod salus, h. e. salutaris doctrina, quæ quid colendum sit docemur, ex Judæis est, sc. populo fœderato, apud quem salutis doctrinam deposuit Deus, ut inde ad omnes Gentes manaret. Verisimile est Christum aluisse ad id quod prædictum fuerat à Prophetis, sc. legem à Sione prodituram & verbum Domini ab Hierosolymis. Si Christus idem asserat hoc in loco, quod Sanctus Paulus Rom. 1. 16. tamen neuter eorum quod tuæ opinioni faveat. Male concipis, cum interpreteris *ex fide in fidem*, ex fide Judæi in fidem Græci. *Fides* hic construi non debet cum verbo *revelatur*; verum cum *Justitia Dei*, ita ut hic sit sensus: *Justitia Dei*, quæ non est ex naturæ aut legis operibus, verum ex fide in fidem, h. e. ex fide promovente & subinde augescente, *revelatur in Evangelio*. Apprimè convenit hæc explicatio instituto Apostoli, qui inde colligit justum ex fide vivere. Nec refragatur phrasia ipsa. Quemadmodum enim de virtute in virtutem Ps. 84. innuit virtutem continuatam & incrementa capientem: ita etiam ex fide in fidem, fidem augescentem. Citra talem fidem nemini profutura est Dei justitia.

H. Eodem sensu Propheta Joel describens diem Judicii c. 2. v. 30, 31, &c. In monte Sion & Jerusalem erit salvatio, sicut dixit Dominus. Et Obadiah v. 17. In monte Sion erit salvatio, &c. concluditque his verbis, *Et Domino erit regnum. p. 216.*

T. Non liquet Joësem loco laudato diem Judicii delineare; verum potius excidium Hierosolymitanum. In versibus enim præcedentibus declarat Deus, quæ bona collaturus esset in fideles temporibus Messia. Effundam, inquit, Spiritum meum. Prophetabunt filii & filia vestra, &c. Quod impletum legimus Act. 2. die Pentecostes. *Declarat, quid postea brevi accideret*

et Judæis infidelibus & pertinacissimis; Illis, inquit, expectandus est dies magnus & horribilis, quoniam pervicaciam luituri sunt. Hoc impletum fuit in leploratissima Civitatis perditione per Vespasianum, cito bellum administrante, quam non pauca in Cœlo prodigia prænunciaverant, uti testatur Josephus. In Monte Sion & Jerusalem tunc temporis erat salvatio. Quandoquidem Christiani Hierosolymis agentes paulò ante obsidionem urbis voce cœlitus datâ fuere admoniti Pellam adire, & hoc pacto commune discrimen & calamitatem evaserunt. Hæc verba, *sicut dixit Dominus*, librum Deuteronomii respiciunt, ubi à Domino prædicta sunt hæc omnia.

Quod spectat ad Obadiæ prophetiam, notandum est eam ex tribus membris constare, denunciatione bellitalis adversus Idumæos usque ad v. 10. demonstratione causæ hujusce belli usque ad v. 17. promissione consolatoriâ, quæ ostendit in Monte Sion omnes salvos & extra teli jactum positos fore usque ad v. 21. Impletum fuit hoc vaticinium quantum ad primam partem, cum ab Assyriis bello vastaretur Idumæa. Quantum ad novissimam, cum Sennacherib. exercitus, obsidione premens Hierosolymam, cœlitus expugnaretur, utique ab hoste illo tremendo tuti conservarentur è vicinis multi. Dein, cum Israelitæ exules & captivitate redirent & pristinas suas recuperarent possessiones. Denique, cum salvator sanguine suo Hierosolymis fusa ternam salutem mercaretur, & Apostoli è Monte Sion rodeuntes, tanquam salvatores subordinati, hanc unique annunciarent salutem; necnon Idumæos reliquosque impios suo condemnarent verbo, & regnum Christi circum circa per totum orbem propagarent.

Dogma

Dogma XXVIII.

Ecclesia est res eadem cum Civitate. Regimen Temporale & Spirituale verba sunt inania, c. 39. p. 218.

H. **E**cclēsia Christiana est Coetus hominum religionem profitentium, unitorum in persona una summam habente potestatem, cujus jussu convenire debent, & cujus injussu convenire non debent. Quoniam autem in omni Civitate conventiones illæ, quæ sine autoritate habentur Imperantis summi, illegitimæ sunt: etiam Ecclesia illa quæ habetur in illa Civitate, quæ conventiones tales lege vetuit, illegitima est, &c.

Ecclesia ergo, cui potestas est judicandi, &c. eadem res est cum Civitate. Et Civitas ideo quidem est, quia cives sunt homines: Ecclesia, quia cives sunt Christiani. Quare regimen temporale & spirituale verba sunt inania, introducta eo fine, ut propter duos status apparentes minùs cognoscerent homines, utri eorum obedientiam præstarent, &c.

Unus denique Rector tum spiritualis tum temporalis esse debet, aut utraque simul potestas interibit; nimirum per contentiones inter Ecclesiam & Civitatem, inter Spiritualistas & Temporalistas, inter gladium justitiæ & scutum fidei, & quod majus est, in uniuscujusque Christiani pectore inter Christianum & hominem. c. 39. p. 218, 219.

F. Cùm Regimen Temporale & Spirituale asseras esse verba inania, & eo fine fuisse introducta, ut propter duos status minùs cognoscerent homines, utri eorum obedientiam præstarent; Christum & Apostolos non levi oneras calumniâ. Ex novo enim Testamento

Testamento liquidò constat regimen Spirituale à temporali divisum apud Christi sequaces viguisse. Imperator Romanus jam tum principatum obtinuit, tamen in rebus ad religionem spectantibus aliud regimen ab imperio Romano longè distitum vivis coloribus depingitur.

1. Hoc in genere demonstratum dabo : 2. Dignam intendam ad regiminis speciem.

1. In genere. 1. Commemoratur ipsum nomen

ὀβέρησις. 2. Personæ quæ præerant *ἡγεμόντες, ἐπιστάταις, ἡγέμενοι*. singulæ voces jurisdictionem re-

piunt. 3. Leges. Cùm regimen Ecclesiasticum enes esset Apostolos, in celebri eorum conventu

s, quæ Ecclesiæ plurimum negotii facefferat, ad ex-

nen revocatur, & tandem sancitur *δῆγμα*. In novo

affim Testamento *δῆγμα* legem sive decretum sig-

ificat. Hæc lex non autoritate Apostolicâ extra-

ordinariâ lata fuit, verùm ordinariâ. Christiani hac

re in exemplum trahebant ordinaria apud Judæos

idicia. Controversia, quæ in minori concessu decidi

on potuerit, siquando emerferat, ad concessum Hie-

rosolymis habitum deferri solebat. Hujus praxeos

effigiis insistant discipuli Antiochenes. Si autori-

s hujusce synodi fuisset pura puta Apostolica & ex-

ordinaria, cui usui inservire potuissent disquisitiones

solicitæ & Presbyterorum suffragia? Non in ore positum est in re extraordinaria, mediis uti ordi-

nariis. 4. Legum promulgatio. Prout Paulus & Barnabas pertransibant urbes, placita tradebant ob-

servanda, quæ decreta fuerant ab Apostolis & Presby-

teris *κακειμένα ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων καὶ πρεσβυτέρων* non

τὸ τῶν ἀδελφῶν. Fratres, qui aderant, placitum appro-

babant; (Ex ea re in publicum prodit nomine to-

us Ecclesiæ) verùm Apostoli soli & Presbyteri suf-

ragium decisivum in Synodo tulerunt. 5. Adhortationes ad parendum legibus. *Rogamus vos fratres*

ut

1 Cor. 12.

28.

1 Thess. 5.

12.

1 Tim. 5.

17.

Heb. 13.7.

Deut. 17.

8, 9.

Act. 16.4.

ut agnoscatis eos, qui laborant inter vos & presunt vobis in domino. Romani præerant in rebus mundanis, sed non in domino, h. e. in iis quæ ad religionem & Dei cultum spectant. Obedite gubernatoribus vestris & auscultate iis; ipsi enim vigilant pro animabus vestris. Civile imperium ad corpus pertingebat. En aliud, cui anima curæ est. 6. Processus iudiciarius in audiendis testibus. Apostolus Timotheo in mandatis dat, ut adversus presbyterum accusationem non recipiat nisi sub duobus aut tribus testibus. 7. Reorum punitio. Corinthiacus qui incestus reatum contraxerat, communionem Ecclesiæ interdicitur. Castigatio inflicta ἐπιτίμια appellatur. Est nomen per vulgatum, quo notari solet poena Canonica, ut patet ex Conciliorum actis. 8. Pœnitentium absolutio. πλείονες qui unà cum Apostolo incestuosum ab Ecclesia exterminaverant, exorantur κερῶσαι εἰς αὐτὸν ἀγάπην nimirum autoritative, remittendo censuram. κερῶσαι est alicui rei formam legitimam dare, ac sic eam ratam firmamque facere. Si hæc omnia, sc. nomen, præpositos, leges, legum promulgationem, adhortationes ad parendum, processum iudiciarium, punitioem reorum, absolutionem pœnitentium suis momentis ponderemus, constabit nihil in novo desiderari Testamento ad constituendum regimen Ecclesiasticum à Romano sive Civili longè distinctum.

2. Digitum intendam ad Regiminis speciem; quod ut perficiam, pedetentim progrediendum est, 1. Ecclesia Christiana in sacra pagina familiæ nomine perhibetur. Ità enim in Epistola ad Ephesios c. 3. v. 15. nuncupatur. Hinc etiam οἶκος dicitur, qui ministrat οἰκονόμου, Ecclesiæ membra δεικνύουσι τῆς πίστεως. 2. Nulla diu manebit citra regimen familia. Hoc enim seposito, pereat protinus & dissociata evadat necesse est. 3. Familiæ regimen non tantum suavorium est: verum etiam constitutum jure imperii. Licet

1 Tim. 3.

15.

Tit. 1. 7.

Gal. 6. 10.

tum enim est parentibus regulas suis liberis præbere, ad officium hortatibus urgere, in eos animadvertere qui mandatum detrectant. 4. Hoc regimen institutum non ex civili oritur Magistratus deletionē, aut confederatione mutuā: verum autem supereminentia quæ parentibus naturā adheret, eòdè liberi originem suam eis acceptam ferunt. Generatione enim jus ad regendum parentibus acquiritur. 5. Ecclesiæ Christianæ, quippe omnium famularum nobilissimæ, competat oportet regimen non minus excellens, quàm aliis. Sicut enim in aliis familiis ex generatione, ita in hac ex regeneratione jus regendum nascitur. Hinc Ecclesiæ Christianæ regeneratio nuncupatur, Mat. 19. 28. & duodecim à Christo constituti sunt Apostoli, tanquam totius Ecclesiæ patres, quibus duodecim pollicetur thronos, in quibus sederent & liberos ex aqua & spiritu natos regerent. Cum vix tanto pares essent oneri duodecim Apostoli, accersitos voluit Christus 70 discipulos in ministerium sollicitudinis. Qui in domo Dei fuit fidelis minister atque Moses sub veteri Testamento duodecim constituit Apostolos, ad similitudinem duodecim tribuum Israelitarum, nec non septuaginta Discipulos septuaginta Senioribus non dispares. Hi nomine imitantur Evangelistarum; Etenim Apostolorum obambulabant provincias, ut nondum conversis Evangelium prædicarent, & in ædificandis & regendis provinciis conversis Apostolis ferrent suppetias. Quemadmodum numero duodenario additi fuere Paulus & Barnabas, ita septuagenario Timotheus, alisque. Cum presbiteres ad fidem amplectendam indies inducti in Ecclesiam cooptarentur; adeò ut Apostoli & Evangelistæ ei pascendæ & regendæ non sufficerent; tum Apostolis tum Evangelistis complacuit Presbyteros unaquaque statuere Civitate, qui plebem pascere Christianam, & intra officii limites continerent. Quippe

pe quòd citra negotium peragi nequit hoc munus Sa-
cerdotale ; Diaconi constituti sunt, qui Presbyteris
in peragendis muniis inferioribus opitularentur. En
Restores Ecclesiasticos seculo Apostolico à Civilibus
longè distinctos. Agmen ducunt Apostoli, Apo-
stolis additi sunt Evangelistæ, tanquam copix auxi-
liares. Proximè succedunt Presbyteri, in quorum sub-
sidium Diaconi adhibentur. Hinc Sanctus Paulus,
ubi in Epistola ad Corinthios regimen Ecclesiæ com-
memorat, hisce duabus utitur vocibus, *ὑπερῷους* & *ἀγ-
γέλους*. *ὑπερῷους* in plurali; quippe regimen duo-
bus hominum ordinibus sc. Apostolis & Presbyte-
ris compètebat; nec non *ἀγγέλους* in eodem numero.
Duo etiam opitulabantur, nimirum Evangelistæ Apo-
stolis, Diaconi Presbyteris. Quasi Apostolorum vi-
carii fuere Evangelistæ: utrique verò Presbyteris &
Diaconis superiores. Hinc Timotheo Evangelistæ in
mandatis est, ubi Presbyteri agitur causa, ut accusati-
oni aurem non præbeat, nisi duobus vel tribus testibus
stabilita. Presbyteri unà cum Diaconis plebis Chri-
stianæ fuere Episcopi; Apostoli & Evangelistæ Pres-
byterorum & Diaconorum: Apostoli primarii Episco-
pi, Evangelistæ secundarii. Juxta indolem officii Evan-
gelistæ nomina habuere ambulatoria. Aliquando Apo-
stoli appellantur. Cùm Sanctus asserat Paulus se sum-
mis Apostolis esse minorem, innuit quosdam Apostolos
esse inferiores, nimirum Evangelistas. Quandoque
Angeli nuncupantur. Timotheus Evangelista Eccle-
siæ Ephesinæ perhibetur Angelus. Nonnunquam
etiam *ἄγγελος*. Verùm tempore procedente, cùm
Episcopi nomen priùs commune, jam tum peculiare
esse inceperit, tum Apostoli, tum Evangelistæ Civita-
tum, ubi diutius commorati fuerant & præfederant cle-
ro & populo, Episcopi appellantur in antiquis Ecclesiæ
monumentis; ut Jacobus Hierosolymæ, Marcus Alex-
andriæ, Timotheus Ephesi, Titus Cretæ.

1 Cor. 12.
v. 28.

Apoç.

Epist.
Hieron.
p. 5.

Hunc

Hunc Regiminis modulum in exemplum trahebant veteres Christiani per tres primas Centurias. Episcopi primarii succedebant in locum Apostolorum. Etiam si potestas extraordinaria, quæ ad Ecclesiam constituendam induebantur; Ecclesiam semel constitutâ, ad periodum fuit producta, ad instar Mannæ, quod, populo Israelitico in terram Cananzam introducto, non liutidus depluebat cœlum; tamen ad successores descendebat ordinaria potestas in regenda Ecclesia constituta: cujus pars non immeritò habebatur præidentia in clerum & populum per omnia secula, faciendis Ecclesiæ vulneribus (vel teste Hieronymo) opprimè utilis.

In locum Evangelistarum succedebant Chorepiscopi. Consilio Neocæsariano palàm asseritur eos fuisse constitutos *eis τῶν τῶν ἐκδημοσίων*, quorum è numero (si Câtalogo fidem habeamus maximè authentico) erat Philippus Evangelista. Etiam si potestas eorum (eò quòd suos transfiliissent limites) fuit plurimum imminuta Conciliis aliquot, nimirum

Ancyrano, Antiocheno, Laodiceno, quorum novissimo statutum est, *ὅτι ἡ δὴ ἐν ταῖς κώμαις ἢ ταῖς χεραῖς καὶ δὲσιν ἐπισκόπος, ἀλλὰ μεροδότης, &c.* Can. 13.
Can. 10.

Quòd non oportet in vicis & regionibus Episcopos constitui; sed circuitores sive visitatores, &c. Tamen aperte ostendunt hæc decreta hunc ordinem priùs in Ecclesia viguisse. Nec non usque adhuc videnda sunt aliquot ejus vestigia in Episcopis suffraganeis, qui in partem accersuntur solitudinis, & Episcopis primariis suffragari & assistere tenentur. *Presbyteri* & *Diaconi* nomina, quæ eis fuere seculo Apostolico, usque adhuc retinent; Hi sunt illi, qui Christi familiæ præerant, omnia in terris administrabant ad domum dei spectantia. Condebant enim Canones, immorigeros programme diro configebant, quam pœnam relaxare non consueverunt, donec reus plenum

num poenitentiae exhibuisset specimen. Potestas haec omnia administrandi non fuit delegata & devoluta à Magistratu, quem liquet tunc temporis veritatem Christianam acerbè & penitè odisse. Nec fuit assumpta per arbitrariam confederationem, Magistratu civili connivente, aut non curante, & accommodata ad praesentem rerum statum; donec aliquis ad fidem Christi conversus rerum potiretur. Regimen Ecclesiae à Deo positum dicitur, I Cor. 12. 28. Gubernatores inter Christi numerantur dona, Eph. 4. Leges quas sancitas dederunt, perhibentur divini spiritus placita, Act. 15. Non statuit Sacrosancta Trinitas, ut Ecclesiae praepositi hac potestate manerent induti tantùm usque ad Constantini Tempora, verùm etiam donec omnes in unitatem fidei provenirent, Eph. 4. 13. quod scimus non futurum ante novissimam mundi periodum.

Proximè perpendenda sunt in patrocinium sententiae tuae prolata. Si omnes conventiones habitae sine autoritate summi Imperantis, sive veram sive falsam religionem profiteatur, illegitimae sint, actum est de omnibus Christianorum conventionibus ante Constantini Tempora. Omnes illegitimae fuere, utpote habitae sine potestate à summo indulta Magistratu. Concilium primum, Spiritus Sancti ductu Hierosolymis coactum, è numero non eximendum est. Minime tibi convenit cum Apostolo, qui Christianos hortatur, ut Conventus non deserant, Heb. 10. An opinaris Apostolum Hebraeos inducere voluisse, ut id facerent, quod praestare nefas est? Constat quidem Celsum olim veritati Christianae infensissimum è partibus, quas defendis, stetisse. *περὶ τὸν τὸ Κέλσῳ κενότατον διαβαλεῖν τὸν χριστιανισμὸν ὡς συνθήκας κρύβειν περὶ ἀλλήλων ποικίλων χριστιανῶν παρὰ τὰ νομομομίνα.* Primum criminationis caput Celso est Christianis clancularios conventus habere solere legibus vetitis.

Sed

Orig. con.
Cels. J. I. p.
45.

sed plura est Origenis autoritas, qui regit *ἐκ ἀλλοτρῶν
 νομοθεσίας παρὰ τὰ νομοθεσμένα ποιῆν ὑπὲρ ἀληθείας*. Non
 est absurdum in veritatis favorem conventus contra
 reges facere. *νομοθεσίας* Gelenius interpretatur con-
 ventus, quæ vox tum pactum tum coetum significat.
νομοθεσίας enim hoc in loco commemoratæ ejusmodi
 hære fœdera, quibus Christiani se mutuo alligabant
 ad coetus celebrandos religionis ergo; uti loci scopus
 demonstrat. Insignem infamiae notam Christo, Apo-
 tolis, Christianis primitivis inuris, cum asserere non
 rubescas regimen temporale & spirituale verba
 esse inania, & eo fine fuisse introducta, ut minus
 agnoscerent homines, utri obedientiam præstarent.
 In prædictis enim apertissimum est, Christum primam
 à distinguendi dedisse ansam, & regiminis spiritualis
 ive Ecclesiastici apud Christianos prima jecisse fun-
 damenta, cujus vestigia Catholica pressit Ecclesia
 usque ad nostra tempora. Non metuendum, si homi-
 nes se serio accingant ad investigandas utriusque Re-
 giminis metas, ne penduli stent, & in bivio hæreant
 in regimine, cui obedientia sit concedenda. Potestas
 præpositi Ecclesiastici est in sacris, Magistratus ci-
 vilis circa sacra. Illius est Evangelium prædicare,
 ministros ordinare, administrare sacramenta, disci-
 plinam exercere. Hujus verò non eadem agere, sed
 curare, ut qui ea rite peragunt, in obeundo officio
 gladio temporali defendantur; qui suo desunt mu-
 neri, ab officio amoveantur. Hæc potestas Regibus
 sub veteri Testamento competebar, quæ sub novo
 non est abolita: uti constat ex Esaia vaticinio, Erunt
 Reges nutritii tui, c. 49. v. 23. Apertè ad Messiae
 tempora collimant verba. Idem confirmatum dedit
 Apostolus, ubi hortatur, ut quævis anima potesta-
 tibus supremis subjecta sit, Rom. 13. Si collisio in-
 ter utramque contigerit potestatem, subditus non
 magis ad incitas foret redactus, quam in aliis casibus.

Proterius

Protinus diligenti scrutinio utatur oportet, ut exploret in quam partem propendendum sit. Si causam Ecclesie justiore esse repererit, plus timendum est iudicium Dei quam Magistratus; tamen ne minimus contra illum levandus est digitus; sed utraque manus ad Coelum attollenda, ut Deus veritatem illi patefaceret, & interea patientiam concederet ad id alacri animo subeundum, quo conservatio conscientiae bonae constiterit. Veteribus Christianis nulla innotuere arma praeter preces & lachrymas. Nullus erat faber in Israele ad formandum gladium adversus civilem potestatem. *ὕψιστος* in licitis solis; verum *ὑψιστος* in omnibus comprobamus.

H. Ut intelligatur potestas Ecclesiastica, quid sit & quorum hominum, tempora nobis distinguenda sunt ab ascensione Christi in partes duas, alteram ante, alteram postquam Reges ulli vel coetus summam potestate praediti Christi fidem amplexissent, &c.

De priore tempore in confesso est potestatem Ecclesiasticam totam fuisse in Apostolis, & ab his transisse ad eos, qui ab Apostolis ad homines ad Christi fidem perducendos, perductosque in via salutis retinendos Ministri Evangelici constituti sunt. Quibus succedere alii ab his itidem instituti per manuum impositionem. c. 42. p. 231.

T. Aliis omnibus contradicendis adeo assuetus es, ut temperare non possis, quin tibi metipsum quandoque contradicas. Oportet meminisse, te modo enim dixisse Ecclesiam esse rem eandem cum civitate, & per consequens Ecclesiae potestatem esse eandem cum potestate Civitatis: & tamen nunc fateris potestatem Ecclesiasticam in Apostolis eorumque successoribus viguisse a civili distinctam usque ad Regum conversionem. Si ex rei natura talis sit utriusque potestatis consolidatio, ut a se invicem nequeant divelli, vel Apostoli totam civilem habuere potestatem,

statem, vel Reges totam Ecclesiasticam. Porro libentissimè tenerem, qui sit, ut Ecclesiastica ad ministros pertineret potestas antequam Reges Christi jugo suas submisissent cervices, & non ex illo tempore. In mandato Apostolis concessio ad Ecclesiam regendam nulla hujusmodi commemoratur præfinitio; cæterùm ex adversa parte eis Christus suam pollicetur præsentiam, usque ad supremum Mundi diem. *Mat. 28, 20.* Quinetiam eos constituit ad sanctorum concinnationem, tantisper dum omnes in fidei deveniant unitatem. Timotheus ab Apostolo edoctus, quomodo *Eph. 4. 13.* oporteat in domo Dei versari, insuper admonitus est; ut servaret mandatum usque ad Domini adventum, *Tim. 6. 4.* Angelus Thyatirensis ab ipso Christo increpitus, quòd in exterminanda ab Ecclesiæ communionem falsà prophetissà suam non exercuisset potestatem, protinus in mandatis accipit, ut id quod habuit, nimirum inter cætera auctoritatem ad abigendos istiusmodi seductores, retineat usque ad diem novissimam. Tum deinde rationi perquam consentaneum est, ut potestas Ecclesiastica Ministris competat aequè bene sub regibus Christianis, atque olim cum Ethnici ad clavum sederent. A regibus Christi multò plus postulatum est, quàm præscribi solet à regibus Christianis. Se suum peregisse munus existimant, si caveatur, ut delicta majora Communitati maxime nociva coerceantur: verùm de minoribus contra dilectionem, patientiam, mansuetudinem silent leges civiles. Idcirco, ut remaneat potestas penès Evangelii Ministros, magnopere idoneum est, ut in hac etiam delicta conspectu hominum minora Censuris animadvertatur, & nemo leges Christi contemnat impunè. Hinc (ut notavit V. C.) Constantinus & eum secuti imperatores reliquerunt Ecclesiæ sua iudicia, atque insuper suis legibus muniverunt, ut videre est in Actis synodorum & legibus in codicem relatis.

Grotius in Luc. c. 6. v. 22.

Videamus jam ministrorum Christi mandata ut reperiuntur in Evangelio; an jus aliquod contineant in populum imperandi. Legimus primò Mat. 10. missos esse Apostolos ad oves, quæ perierunt, domus Israel. Quid autem prædicaturos? Regnum Dei appropinquat. Prædicare autem actus præconis est Regem aliquem proclamantis. Neque jus imperandi in quemquam habet præco. Et Luc. 10. 2. septuaginta discipuli, ut operarii non ut Domini ad messem emissi sunt, & jussi prædicare, Appropinquat Regnum Dei. Et Mat. 20. 28. discipulos suos, qui inter se de dignitate contendebant, admonet servator noster officium eorum ministeriale esse, sicut & ipse venit, non ut sibi ministraretur, sed ut ministraret. Itaque prædicatores Evangelii potestatem magisterialem non habent, sed ministerialem tantum. Et Mat. 23. 10. Nè vocamini (dicit Christus) Magistri, unus enim est vobis Magister. c. 42. p. 236.

[7.]

Pramittendum est voce *imperii* denotari, vel jus ad jubendum & prohibendum, vel jubendi, & prohibendi actum. In duo membra diducitur, Oeconomicum, & Politicum. Oeconomicum, quale competit patrifamilias vel dispensatoribus, quorum custodia domi committuntur claves, quibus fores claudant, & excludant eos, qui in familia ineptius se gesserint; nec non aperiant ostium & denuò in familiam intromittant, qui poenitentiam egerint, & se morigeros esse futuros fide præstiterint. Politicum, quale competit Magistratui, qui non solum jubet, prohibet, & immorigeris civium commercio interdicit; verum etiam gladio pro criminis indole è civitate exterminat, in carcerem conjicit, poenam infligit capitalem. Imperium politicum & coercivum Magistratui soli tribuimus: Ecclesie verò, quippe omnium in terris familiarum nobilissimæ, Oeconomicum

micum non denegandum existimamus. Hoc à Christo derivatur tanquam Mediatore ; Illud à Deo patre. Quemadmodum pater Mediatore major est : ita Imperium politicum Oeconomico. Utrumque suis ornatur privilegiis : tamen politico adhæret suprematus. Quemadmodum ad omnem familiam aliquot spectant jura, quibus vel ab ipso Magistratu spoliari nequeat, nimirum, ut parentes liberos instituant, ut à liberis pareatur parentibus ; & tamen Magistratui in quamlibet familiam intra sua territoria competit suprematus : Ità Ecclesiæ, familiæ præcellentissimæ, non desunt jura, quæ nequaquam Magistratui licitum est invadere, & tamen penes illum est super omnes personas & in omnibus causis Ecclesiasticis suprematus.

His præmissis, insuper notandum est Apostolos & discipulos septuaginta duplex à Christo accepisse mandatum. Aliud ad Ecclesiam plantandam, aliud ad regendam. Testimonia ex Sancto Matthæo & Lucâ ad primum de Ecclesia plantanda mandatum referenda sunt. Ubi Christus de regenda Ecclesia sermonem instituit, Apostolis duodecim pollicetur thronos, quibus aliquale imperium nunquam non agglutinatur. Officium Apostolorum Mat. 20. commemoratum ministeriale quidem fuit comparative : Equidem non tantum est in eo magisterii, quantum in officio Magistratûs, qui gladio cogit, ubi paratissimum denegatur obsequium : verum autem ministeriale non fuit absoluté. In exemplum enim ipse Christus proponitur, qui quandoque Magistrum induebat. In Templo flagello uti non dedignatus est. Sæpè numero Apostoli, Dei, Christi, novi Testamenti nuncupantur Ministri ; verum nunquam populi. Illius Magistri fuere non Ministri. Cùm à Christo dictum sit, Nè vocamini Magistri, unum est vobis magister, Laicos juxtà atque Clerum alloquitur.

Itaque verba adversus Magisterium in potestate civili aequè bene militant atque in Ecclesiastica. Christo in animo fuit suis ipsius discipulis Phariseorum superbâ interdicerè ; quibus solenne erat, titulum Magistri ambire, & suos inflectere conatus, ut populus ad credendum induceretur, ac si ad eorum pedes esset sedendum, & quicquid dictaverant, citra ullum scrutinium avidis amplectendum ulnis. Extra Christum unum nullus unquam in terris fuit hujusmodi Magister, nimirum infallibilis, cujus dictamina non licuit in dubium vocare.

H. Secundò, in mandatis eorum est, docere omnes nationes. Docere & prædicare conjuncta sunt. Nam qui Regem prædicant sive proclamant, eodem tempore docent, quo jure habet Regnum. Ut Sanctus Paulus fecit apud Judæos, qui erant in Thessalonica, nempe tribus Sabbatis cum illis ex Scripturis disseruit, explicans illas, & probans ex illis Christum mori oportuisse & resurrexisse, & Jesum esse Christum. Sed docere ex veteri Testamento Jesum esse Christum & è mortuis resuscitatum, non est docere illos, qui crederent, docentibus sibi obediendum esse contra Civitatis suæ leges & mandata regum ; sed admonere eos, ut adventum Christi cum patientia & fide & cum obedientia legibus civitatis debita vellet expectare. c. 42. p. 236.

T. Magna quidem inter docere & prædicare est affinitas, & autoritatem præ se fert utrumque. Hinc in Testamento novo docentem jure muneris audire est idem quod ὑποτάσσειν, I Cor. 14. 34. Mulieres vestrae in conventibus silent, inquit Apostolus. Nec enim permissum est eis λαλεῖν ut loquantur, ἀλλὰ ὑποτάσσειν, sed oportet, ut subditæ sint, h. e. ut audiant cum silentio. Subjectio in audiente imperium sive autoritatem supponit in loquente. Relata enim sunt simul naturâ. Hinc διδάσκειν, I Tim. 2. 12. est idem

idem quod *δυσίστη* dominari vel auctoritatem usurpare. Mulieri verò docere non permitto, ait idem Apostolus, nec auctoritatem usurpare in virum, sed ut sit in silentio. Ex ea re voluit, ut in Ecclesia siletet mulier, quippe si doceret, & in silentio sederet vir ad audiendum, in illum auctoritatem usurparet. Quod palam declarat docere esse auctoritatis actum. *ἀυδιστήν* est idem quod *κωλύει* sive *ἐξουάζειν*, & respondet Hebræo *קול*. Auctoritas hæc ab ipso Christo suam derivat originem. Data est mihi (inquit) potestas omnis in cælo & in terra. Euntes ergo docete, Mat. 28. 18, 19. Quæ verba palam faciunt docere esse auctoritatis actum à potestate Christi derivatæ.

Pessimè infero, quasi docere ex opinione eorum, qui actum hunc auctoritatem præ se ferre existimant, esse docere illos qui crederent, docentibus sibi obediendum esse contra leges Civitatis suæ & mandata Regum. Enimvero qui docere esse auctoritatis actum propugnant, insuper afferunt, unicuique, cui docendi conceditur potestas, hoc etiam incumbere officium, ut populum monitum habeat, *σοφία* in omnibus concedendam Regum mandatis, *ὀρθότης* in licitis. Quinetiam, si modò ita eveniret, ut Reges in mandatis darent quod legi dissonum est divinæ, tunc illius est docere unà cum Apostolis, quod obedire *Act. 5. 25.* oportet Deo potius quàm hominibus.

Porro vel ex hac re auctoritatem publicè docentis jure muneris intellectam habeamus, quippe gravius est peccatum, ubi doctrina respuitur ab illo oblata, quàm à privato jure communis charitatis unice monente. Minutior & levior est noxa consilium privati amici insuper habere, quàm officialis à Rege missi, ut perduellionem ad pœnitentiam hortetur.

Mandatum illis datum est à Christo tertium baptizare

H.

tizare in nomine patris, filii & spiritus sancti. Quid autem est baptizari? in aquam immergi. Sed in aquam in nomine aliquo immergi quid est? sensus verborum est, immergi fideles ut signum regenerationis, & quod qui sic immerguntur, fideles se in civitate Dei cives futuros esse, nempe in civitate Dei patris Ecclesie fundatoris, Dei filii ejusdem Ecclesie redemptoris, Dei spiritus ejusdem Ecclesie sanctificatoris, hoc est pactum nostrum. Quoniam tamen Regum terrenorum auctoritas ante diem iudicii deponenda non est, (sic enim expressis verbis à S. Paulo affirmatur 1 Cor. 15. 22, 23, 24.) manifestum est in baptismo nostro non continuere nos in nosmetipsos auctoritatem aliam, quã vicæ nostræ actiones externæ regendæ sunt, sed promittimus tantam pro directione nostra in via salutis nostræ æternæ doctrinam sequi Apostolicam. c. 42. p. 236, 237.

T. Qui aquã tincti sunt baptismali, eo nomine se Ecclesie regimini subijcere obstringuntur. Baptismus enim est ritus solennis, quo Candidati in familiam Christi admittuntur, Verum qui alicui ascitus est familiaris, citra ullum actum ulteriorem ad ejus regimen mores suos componere obligatur. Quinetiam concedamus tibi, *baptizari* esse idem quod *immergi*, ergo baptizari in nomen patris, filii, & spiritus sancti est immergi in doctrinam à patre, filio, & spiritu sancto traditam. Aliquoties enim in novo Testamento Christi doctrina *nomen* appellatur. Verum autem in doctrinam immergi est illius obsequio penitus devoveri. Una autem hujusce doctrinæ pars à Sacrosancta Trinitate tradita, est parere iis, qui præsent in domino. Itaque qui ad sacrum baptisterium adducti sunt, & aquã initiati lustrali, eo nomine Ecclesie regimini parere obstringuntur. Nullius est ponderis, quod annexis sc. quoniam regum terrenorum auctoritas deponenda

deponenda non est ante diem iudicii, ergo virtute baptismi, alia nobis præfici nequit autoritas. Utrique autoritati tum Civili tum Ecclesiasticæ, subesse possumus: Bene conveniunt Magistratûs gladius, & clavis Ecclesiæ. Qui imperio familiæ œconomicæ suam cervicem submittit, regimini Civitatis subditus esse non desinit.

Cùm adjicias quòd in baptismo nostro promittimus tantum pro directione nostra in via salutis, Doctrinam sequi Apostolicam, non ignarus sum scopi, ad quem collimas: opinaris scilicet regnum Christi ante diem Iudicii non inepturum. Itaque per baptismum in hoc regnum non cooptamur, sed fidem unicè damus nos Apostolicum secuturos fore consilium de via, quâ pergendum est; ut in hoc regno die novissimo cives evadamus. At enim Christum multis rebus seculis regni sui tyrocinium posuisse infra demonstratum est.

Quartò, in mandatis potestatem habent peccata remittendi, & retinendi, id est ligandi & solvendi, quæ potestas dicitur etiam regni Cœlestis claves, coheretque cum autoritate baptizandi. c. 42. p. 237.

Eò respiciunt hæc omnia, ut probatum des regni Cœlestis claves non innuere Apostolis ullam demandatam esse imperandi potestatem. Verùm memoriã reponas oportet, nullum à nobis Ecclesiæ tributum esse politicum imperium, quale adeptus est Civilis Magistratus, verùm domesticum tantum nomine patrisfamilias: & si non gravatus fueris textum denuò consulere, ubi regni Cœlestis claves commemorantur, nullus dubito, quin constiterit tale Apostolis indultum fuisse imperium. Cùm Christus sermonem suum dirigat ad Petrum, Mat. 16. 19. & in Petro reliquos alloquatur Apostolos, uti patet ex Mat. 18. 18. Joan. 20. 22. ejusmodi utitur vocibus, quæ palàm non modò docendi, verùm etiam regendi & mandan-

H.

T.

di potestatem designant. *Dabo claves* : Clavium nomine in sacra pagina passim denotatur potestas. Ipse Christus claves inferorum & mortis habere perhibetur, Apoc. 1. 18. & etiam clavem, quæ aperit & nemo claudit, & claudit & nemo aperit, Apoc. 3. Angelus è coelo descendisse dicitur cum clave & catena in manu, Apoc. 20. 1. Cum Schebna de sua deturbaretur autoritate, & ad succedendum in ipsius locum eligeretur Eliakimus, hæc occurrunt verba, Es. 22. 22. Clavem Davidis humero ejus imponam. Cum urbs expugnata victori faciat deditioem, in potestatis transmissæ indicium solenne est ei tradere portarum claves. *Quicquid solveris, quicquid ligaveris.*

Cum postulet Metaphoræ analogia, ut Spiritus Sanctus vocibus utatur aperiendi & claudendi, tamen mutat phrasin, & ligandi & solvendi utitur vocabulis, quæ non obscurè potestatem designant. Ligare, constringere, nec non solvere, & è catenis liberare sunt maxima potestatis & imperii symbola : & ne quis opinaretur potestatem hanc non esse legitimam, sed vi usurpatam, qualem exerunt latrones, cum viatorem expilent, & quadrupedem constringant, addita sunt hæc verba ; *Quicquid ligaveris in terra erit ligatum in Cælis, & quicquid solveris in terra erit solutum in Cælis* ; ut notum habeamus hanc potestatem coelitus esse delapsam, & eo loci comprobatairi, quicquid eâ juxta normam patrisfamilias in terris peractam fuerit.

Hiscè omnibus liceat attexere, Christum non dixisse *dabo clavem*, sed *claves*. Triplicem enim Apostolis clavem spondet, Primam, quâ aperirent infidelibus Evangelii mysterium ; Secundam, quâ Ecclesiæ referarent fores, ut per baptismum ingrederentur fideles ; Tertiam, quâ clauderent ostium iis qui post baptismum Ecclesiæ communione spoliari mererentur,

tur, & aperirent denuò iis quos sui pigeret criminis.

Ex hisce intellectum habeamus, quousque potestas ligandi & solvendi cohæreat cum potestate baptizandi. Ex eodem annulo pendet utraque clavis, verùm eidem utraque non aptatur usui. Potestate baptizandi Candidati in Ecclesiæ gremium recipiuntur. Solvendi potestate corrupta Ecclesiæ membra post actam pœnitentiam ad Ecclesiæ denuò admittuntur communionem. Introitum in Ecclesiam obstruit baptismi denegatio: meatum ad Ecclesiæ communionem excommunicatio. Quandoquidem qui à cœtu piorum concilioque abigitur, esse non desinit membrum Ecclesiæ (cæteroquin per baptismum admitendus esset:) verùm præ morbo contagionis pleno ineptus redditur ad retinendam cum Ecclesia communionem. Quemadmodum leprosus à castris abactus Israeliticis, non desit esse è numero istius populi, sed tantùm communionem fuit aliquantisper orbatus, donec pristinam recuperaret sanitatem.

Quoniam autem pœnitentiam alterius, an sincera sit necne, homo nemo scire potest, nisi per conjecturam ex notis externis, altera oriatur Quæstio. Notarum externarum pœnitentiæ qui index est? Quæstionem hanc determinat Christus ipse dicens Mat. 18. 15, 16, 17. Si autem peccaverit, &c. dic Ecclesiæ, &c. Constat hinc iudicium circa pœnitentiæ sinceritatem non penès unum hominem, sed penès Ecclesiam fuisse; id est, penès fidelium congregationem, vel penès illos qui congregationis gesserint personam. Præter quæstionis hujus iudicium etiam sententiæ pronuntiatio necessaria erat; atque hæc pronuntiatio sententiæ Apostoli vel alicujus pastoris erat, ut congregationis prolocutoris, & de illis dici intelligitur à Christo, v. 18. Quodcunque ligaveritis, &c. Et I Cor. 5. 3. dicit Sanctus Paulus,
Ego

H.

Ego quidem absens, &c. Eodem Capite v. 11, 12. Scripsi vobis in Epistola, &c. nonne de iis, qui sunt intus, vos judicatis? Videmus hinc sententiam quidem à Paulo pronunciatam, judicasse autem congregationem. c. 44. p. 238.

7. Cùm exuendus esset aliquis Ecclesie communionem, aut ad eam denuò admittendus, non solum sententiam pronunciarunt Apostoli, verum etiam de poenitentiae sinceritate iudicium tulerunt. Sanè autem (quod sciam) totum opus Mat. 18. commemoratum ab Apostolis fuit peragendum. Si tibi non molestum sit caput ab initio consulere, constabit discipulos, h. e. duodecim Apostolos, uti patet ex Marc. 9. 33. Luc. 9. 46. ad Jesum accessisse & rogasse illum, Quis in Regno caelorum, h. e. in Ecclesia regenda, maximam potiretur auctoritate? Ut haec deturgeret ambitio, in medio eorum puerulum statuit Christus, innuens nisi omnem ponerent superbiam, & demisse & humiliter se gererent ad instar pueruli in medio collocati, illos nullas in regno Christi regendo partes habituros. Hinc ansam arripit monendi, ut caveant, ne fratribus sint offendiculo, qui modestiam & humilitate reserunt puerulos, usque ad comma decimum quartum; & in com. 15. incipit indigitare, si modo fratres illi sint offendiculo, quam methodo tentanda sit eorum emendatio. Proximè Apostolos alloquitur, ut Ecclesiae Rectores sigillatim. Si verò in te peccaverit frater tuus, h. e. intra dioecesin tuam, ubi scandalum, si ulterius disseminetur, regimini tuo in damnum cessurum est, Illum ad te accersere & privatim corripere. Si te non audierit, adhibe unum vel duos. Si adhuc persistet immorigerus, admone illum coram Ecclesia, h. e. congregatione fidelium. Si nec dum eum suae pudeat impietatis, tunc abige illum tanquam Ecclesiae communionem indignum, h. e. sit tibi tanquam Ethnicus & publicanus, quibuscum nihil esse solet negotii, aut commercii,

Mox,

Mox, ut sciamus, methodum hanc non uni soli, verum omnibus præscribi Apostolis, eos etiam universè alloquitur v. 17. *ὅσα ἐὰν δίσσητε* quos ligaveritis in terris, h. e. quos excommunicaveritis. Neutrum genus pro masculino ponitur, ut in commate undecimo, *τὸ ἀπωλαθὲς* pro *τῷ ἀπωλαθότι*. Excommunicatus quasi pede ligatus est, adeò ut jure ad piorum cœtum nequeat accedere, & ejus frui communionem. Toto hoc processu non tantum Apostolis sententiæ tribuitur pronuntiatio, verum etiam judicium. Ecclesia loco laudato non nominatur ut judex, sed ut testis. Quemadmodum primæ admonitionis nullus constituendus est testis, secundæ unus aut duo; ita tertiæ multi qui Ecclesiæ nomine designantur. Non dissimilis obtinuit consuetudo apud Judæos, ut constat ex libro Musar. Hæc sunt verba: ‘ Qui arguit socium suum, debet primùm hoc facere placidè inter se & ipsum solum verbis mollibus; ita ut pudefaciat eum: si resipiscit bene est, sin, debet eum acriter arguere & pudefacere inter se & ipsum: si non resipiscit, debet adhibere socios, ipsumque coram illis pudore afficere: si nec hoc modo quicquid proficit, debet eum pudefacere coram multis, ejusque delictum publicare: nam certè detegendi sunt hypocritæ.

Musar.
ccxxi.
Draf.

Multi hoc in loco non constituuntur, ut judices sed ut testes criminis, ut, ubi privatæ nè hilum proficiunt admonitiones, reus, pluribus adhibitis testibus, citius pudore afficiatur.

Hiscæ quadrat Epistola ad Corinthios, cùm incestuosus ab Ecclesia esset abigendus, ipsum super hac re judicium Apostolo tribuitur. *ἦδη κέκριται ὡς παρών*, jam ut præsens judicavi: non potuit utpote absens decretoriam pronuntiare sententiam in Ecclesia Corinthiaca; verum decretum literis mandat, & unà cum hac mittit Epistolâ, ut fidelibus omnibus congregatis, authori-

1 Cor. c. 5.
v. 3.

authoritative denunciatur à Presbyteris, qui *de iudicibus* appellati sunt; ut à reliquo Coetu secernantur; & *Antiquar* h. e. pœnam imposuisse dicuntur, 2 Cor. 2.6. Toti coetui nullum tribuitur iudicium, sed sola presentia, quæ perquam fuit necessaria in negotio ad eum tantundem spectante; nam nisi ei innocuisset incestuosi excommunicatio, familiarem ejus consuetudinem vitare non potuisset. Quod infra legimus v. 12. ubi dicit Apostolus, *Nonne de iis, qui intus sunt, vos iudicatis*, cum hisce optimè concinit. Etenim in priore commatis parte de iis, qui extrà sunt, omne à se amolitur Apostolus iudicium; quam assertionem hoc argumento dat stabilitam Christiani, quæ tales, de iis solis iudicant qui intus sunt. Deinde minime inferre liceat iudicium fuisse penès coetum universum. Fingamus extraneum pro tribunali fisci in Anglia, & ad hunc modum iudicem totum alloqui conventum; Ad me non spectat de hac persona iudicium ferre; vos enim Angli de vestratibus solis iudicatis. Hoc dictum ad universum conventum iudicis munus pertinere non innteret, sed hoc solummodo, nimirum eorum neminem, quandoctunque ad obeundum iudicis officium fuerit electus, de ullis, praterquam de Anglis, iudicare debere.

H.

Pars hæc potestatis Ecclesiasticæ Excommunicatio dicitur, & *ἔκκομις* & ritus etiam erat à Judæis usitatus; sed ut videtur, post Captivitatem Babylonicam; Nam non legimus quemquam ante id tempus doctrinæ causâ ejectum esse à Synagoga, neque etiam in novo Testamento, sed tantummodo pro malis moribus in scandalum Ecclesiæ, &c. p. 238, 239.

Excommunicari potuit Christianus illis temporibus propter injustitiam, ut Mat. 18. &c.

Excommunicari potuit pro dato scandalo, ut I Cor. 5. 11. sed excommunicandi illum, qui fundamentum hoc

hoc Jesum esse Christum firmiter teneret, propter hoc, quod ab Ecclesia in opinione aliqua dissentiret, quæ fundamentum illud non destruebat, neque scripturis neque ab Apostolorum exemplis ulla omnino autoritas derivari potest. c. 42. p. 239, 240.

Cum excommunicationem asseras à Judæis non usitatam fuisse ante Captivitatem Babylonicam, in memoriam itidem revocandum est antehac apud eos in usu fuisse Synagogas. Cum enim hebdomatim Sabbatum esset celebrandum, & eo die habendi solennes conventus, & omnes præ nimia Templi Hierosolymitani longinquitate ibidem convenire non poterint: rationi perquam consentaneum est existimare, solennia aliquot loca huic usui fuisse destinata. Hinc memoria facta est Sanctuarii Jehovæ, Jos. 24. 2. & loci orationis Mitzpæ, 1 Sam. 7. 6. Etenim *מִצְפֵּה יְהוָה* appellatur, 1 Macc. 3. 40. Hujusmodi fuere *לְבַיִת יְהוָה* domicilia dei, Ps. 74. 8. juxta Aquilæ versionem *οικουμένης*. Si autem in usu ante captivitatem fuerint Synagogæ religiose societatis ergo, citra dubium non defuit jam tum disciplina aliqua, citra quam hujus societatis puritas dùm multumque retineri non potuit. Nulla est disciplina huic scopo attingendo accommodatior, quàm Excommunicatio. Hinc increbuit & inveteravit olim consuetudo arcendi à cœtu publico apud Essenos, Druidas, aliósq; que, qui naturæ solius ductum secuti sunt. Quæ via magis est compendiosa ad servandum gregem à contagione immunem, quàm oves scabie infectas à reliquis segregare? In veteri Testamento videnda sunt hujus disciplinæ vestigia jam olim ante Captivitatem, nimirum in fuga Caino impositâ, in impuris à publico cœtu arcendis. Cum Samballat, captivitate exactâ, à Nehemia fugatus sit, h. e. excommunicatus, non commemoratur exilium ut pœna recens inventa (nulla enim novitatis nota ei affigitur:) verùm è
 contra

T.

contrà diem Captivitate longè antiquiorem excommunicationi assignant Judæi. Etenim ejus petunt rationem ex maledictionis formula, quâ usi sunt in Meroz

Jud. 5. 13. Debora & Barakus.

*Seld. de
Synod. c. 7.
p. 123.*

In Sepher Musar perhibetur Solomon, cùm domum extrueret Sanctuarii, duas etiam fecisse portas; unam sponfis, alteram lugentibus & מַיְמוֹנִים h. e. separatis & coetu motis. Hoc non obscure indicat putasse Judæos excommunicationis inolevisse usum Solomonis ævo. Parcè (fateor) memoratur in veteri Testamento excommunicatio. Non expectandum est, ut verbo revelato extet memoria consuetudinum omnium, ad quam usum lumine innato ducti fuere Judæi. Id luminis, quod eos istiusmodi mores docuerat, valeat etiam nobis detegere, mores illos apud eos obtinuisse, citra quos societatem religiosam à Deo institutam conservare non potuerunt.

Cùm adjicias insuper nullam esse auctoritatem à Scripturis & Apostolorum exemplis derivatam, quâ excommunicetur quisquam doctrinæ causâ, tum à ratione tum à Scriptura longissimè decedere videris. Libenter asseris excommunicationem clavium potestate comprehensam esse: verùm excommunicatio hæc duplici instituitur causâ, ut peccator emendetur, & à labe immunis conservetur Ecclesia. Qui peccat doctrinam disseminando Christi fidei contrariam, ei perinde opus est emendatione, atque illi, qui malis imbuitur moribus. Et ut Ecclesia à doctrinæ gangræna juxtâ atque à malis moribus detrimentum non capiat, cura non dispar adhibenda est. Num existimas Christum Apostolis excommunicandi indulgisse potestatem, & in ea id includere non voluisse, citra quod suum assequi finem non potuerit illa potestas? Hoc longissimè ab omni abhorret ratione.

Quinetiam insuper apertum non desideratur mandatum in novo Testamento ad eum doctrinæ gratiâ excomuni-

excommunicandum, qui nihilò fecus Jesum esse Christum tenebat. Qui Galatas dementaverant & corruperant in articulo Justificationis, sine dubio tenebant Jesum esse Christum; nihilominus de iis loquens Apostolus c. 1. dicit, Si quis nostrum vel Angelus de coelo idem cum illis faceret & talem predicaret doctrinam, anathema sit. Anathema secundo respondet excommunicationis generi apud Hebræos, quod אָנָתְמָא dicitur. Hinc Vincentius Lirinensis in locum, Anathema sit, *id est separatus, segregatus, exclusus, nè unius ovis dirum contagium innoxium gregem Christi venenatâ permixtione contamineat.* Huic consonum est, quod occurrit in Epist. secunda Joannis v. 10. Siquis venit ad vos & hanc doctrinam non adfert, nè recipite eum in domum, nec Ave ei dicite. Hunc in modum hæreticos tractare solebant Antiqui Christiani, quasi à piorum conventu fuissent abacti & excommunicati. Polycarpus Ave Marconi noluit dicere; verùm illum Satanz appellavit primogenitum. Sanctus Joannes, cùm Cerinthum in balneo vidisset, exiit non lotus, dicens quod *meat, ne balneum concidat, cùm intus esset Cerinthus veritatis inimicus.* Hisce liceat attexere verba Paulina in Ep. ad Titum c. 3. v. 10. Hæreticum hominem post unam vel alteram admonitionem devita.

Contr. Hæret. c. 13.

Irenæi Interpr. 3.

Dicit quidem Sanctus Paulus Tit. 3. 10. Hominem post primam & secundam admonitionem rejice. Hæreticus enim is est, qui cùm Ecclesiæ membrum sit, doctrinam tamen docet, quam Ecclesia doceri vetuerat. Rejicere autem non est hominem excommunicare, sed desinere illum admonere & cum illo non ampliùs disputare.

H:

Apostolus idem 2 Tim. 2. 23. Stultas & indoctas quaestiones rejice. Rejici autem possunt sine excommunicatione. Et Tit. 3. 9. Stultas quaestiones, genealogias,

P

nealogias, & contentiones, & pugnas circa legem rejice, nam inutiles sunt & vanæ. c. 42. p. 240.

T.

Cum textus hic in Epist. ad Tit. c. 3. v. 10. prolatus sit ad evincendam in novo Testamento doctrinæ causâ excommunicationem, voci *negare* soli non innotitur vis argumenti; sed reliquis etiam in textu vocabulis. Post primam & secundam admonitionem hæreticum rejice, inquit Apostolus. Palam respondent verba capiti decimo octavo Matthæi, ubi Apostolis traditur clavium potestas, cujus partem esse excommunicationem tu ipse non diffiteris. In hoc unico fitum est discrimen. Apud Sanctum Matthæum triplicis fit memoria admonitionis: apud Sanctum Paulum duplicis tantum. In aperto est causa. Apud Matthæum agitur de iniquitate ad initium magis occultâ, ubi adhibitâ admonitione, non desperandum est, quin culpæ sequatur emendatio. Ex ea re pluribus opus est, antequam ad ultimum descendatur remedium. Verum apud S. Paulum de crimine magis aperto & insanabili. Hæreticus enim ille non est, qui falsam tenet opinionem, verum cui volupe est publicè tueri; ut paret discipulos, & temerariâ Ecclesiæ unitate, sibi partem faciat, in qua dominetur. Itaque hujusce commatis homuncioni una tantum vel altera adhibenda est admonitio, quippe patefacienti suâ audaciâ se insanabilem esse. Non multum Medici immorari solent in tentandis. facilioribus pharmacis: verum autem ad ultimum protinus profiliunt remedium, ubi morbus insanabilis videtur.

Rejicere hominem non significat (utî innuis)

L. 3. Ad- desinare tantum illum admonere, & cum illo non
 ver. hære- amplius disputare: verum etiam nullum omnino
 ses, c. 3. sermonis consortium habere. Hinc Irenæus: 'Tan-
 Billio inter- to studio Apostoli & ipsorum discipuli cavebant, ne
 prete, p. 234 ' cum quoquam eorum, qui veritatem adulterabant,
 Feuard. sermonis

sermonis commercium inirent. Quemadmodum etiam Paulus edixit, Hæreticum hominem post unam vel alteram admonitionem devota, &c. Quamvis vox hæc *magistrus*, cum ad indoctas applicetur quæstiones 2 Tim. 2. 23. nequeat excommunicationem significare, tamen in Epistola priori, cum ad personas accommodetur, aliquid innuere videtur non dissimile. In cap. 5. v. 11. (inquit Apostolus) Juniores vidua *magistrus*, h. e. nè in Collegium viduarum admittite. Quidni (uti ait Sculterus) consimilis verbi *magistrus* interpretatio retineatur expliceturque, Hæreticum recusa, h. e. in externa Ecclesiæ congregatione manere nè patere. Quod allegas ex Tit. c 3. commate 9. à proposito alienum est: vox ibi est *episcopus*, non *magistrus*.

Sententia excommunicationis in civem Christianum, si legibus suæ civitatis obediatur, vim nullam habet. Nam si credat Jesum esse Christum, Spiritum Dei, 1 Joan. 5. & Deus in illo habitat, & ille in Deo, 1 Jo. 4. 15. Sed qui Spiritum Dei habet, is qui in Deo habitat, is in quo habitat Deus, nihil pati potest mali ab excommunicationibus hominum. Quicumque ergo credit Jesum esse Christum, damnatum ab excommunicatione nullum habet. Qui articulum illum non credit, non est Christianus. p. 241.

Excommunicationis sententia in Civem Christianum vim nullam habet *Coactivam*, qualis civili agglutinatur potestati. Verum in ea vis obligatoria non desideratur. 1. Ligat illum declarativè, h. e. eum declarat in foro divino esse ligatum & obstrictum ad subeundam ob peccatum patratum iram futuram. 2. Ligat illum constitutivè ad subeundam in foro Ecclesiastico censuram, ut hoc pacto ad agendam expergefiat pœnitentiam, & ad impetrandam apud Deum peccati remissionem. 3. Non solummodo ligat ad pœnam, verum etiam ad talem obligat pœnitentiam,

H.

T.

antequam in foro divino obtineri possit remissio, quâ satisfiat Ecclesiæ, & quam votum saltem absolutione potiendi necnon fruendi denudò illius communionem concomitatur. Namque citrà pœnitentiam impunitate donari nequit peccatum. Pœnitentia ad veniam impetrandam necessaria est derelictio omnis peccati. Non satisfacere eis quibus injuriam obtulimus, peccatum est. Excommunicatus delicto suo Ecclesiæ honorem lædendo, multum admodum ei fuit injuriosus. Itaque juxta Evangelii tenorem, priusquam in foro divino peccati remissione possit potiri, Ecclesiæ damnum compensare tenetur, & sinceræ pœnitentiæ testificatione ejus honorem resarcire: Quemadmodum Ecclesia, ex altera parte, actâ hac pœnitentiâ, eum absolvere tenetur. Hinc pari passu in Evangelio ambulant remissio interris & remissio in cœlis. Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis retenta sunt, Jo. 20. 23. Citrà negotium ex hisce notum habeamus, excommunicationis sententiam vim habere obligatoriam in Civem Christianum, quamvis Civitatis suæ legibus obediat. Etenim ea ligatur in cœlis declarativè, in terris constitutivè; obligatur denique ad talem pœnitentiam, quâ honorem Ecclesiæ resarciat, priusquam solvi queat vinculum cœleste.

Argumentum, quo probare moliris Christianum ab excommunicatione nihil mali pati posse, nullius est ponderis; quod neminem latebit, si in hanc compingatur formam.

Qui credit Jesum esse Christum, nihil mali pati potest ab excommunicatione.

Christianus credit Jesum esse Christum.

Ergo——

Majorem ad hunc modum is stabilitum. Qui Spiritum habet Dei, qui in Deo habitat, & in quo habitat Deus, nihil mali pati potest ab excommunicatione;

tione : verum qui Jesum credit esse Christum, habet Spiritum Dei, in Deo habitat, & Deus in illo : Ergo. Ad minorem respondeo. Qui credit Jesum esse Christum, vel credit fide theoreticâ, quæ extra contemplationem non egreditur ; vel fide activâ, quæ erumpit in praxin & promptum ad totum Evangelium obsequium. Qui hoc posteriori significato credit, habet Spiritum Dei, in Deo habitat. De tali autem persona Sanctus loquitur Joannes. Verum qui assensum solum contemplativum huic præbet propositioni, *Jesum est Christus* ; & tamen ad normam Evangelicam mores suos recusat componere, & in Ecclesia ita se gerit, ut à Christianorum conventu arceri mereatur ; non habet Spiritum Dei, nec habitat in Deo. Talis civis est professione Christianus, in quem solum censuris Ecclesiasticis jure animadvertitur.

Ut veniamus ad Scripturarum interpretem, legimus S. Paulum cum esset Thessalonicæ, Judæorum synagogam, quæ ibi erat, adiisse : & Act. 17. 2, 3. more suo introivit, & per tria Sabbata disputavit cum illis ex Scripturis, &c. Aliqui eorum crediderunt, aliqui non crediderunt. Quare autem hoc ? Quia sc. ad eos accessit S. Paulus sine omni mandato Civitatis, ut qui non ad imperandum, sed ad persuadendum venisset, &c.

H.

Manifestum ergo est interpretem Scripturarum, in cujus interpretatione Judæi Thessalonicenses acquiescere obligabantur, fuisse nullum, &c. c. 42. p. 242.

Itane quidem ? An nullum fuisse opinaris, cujus interpretationi parere tenebantur Thessalonicenses, quippe eorum aliqui non crediderunt ? Parili inferas ratione, Si Princeps legitimus ad leges, de quarum sensu controversitur, interpretandas judicem constitueret, & populus in illius non acquiesceret inter-

T.

pretatione, sed in rebellionem erumperet, nullum omnino legitimum constitutum esse interpretem. Non a stimanda est interpretis autoritas ex eorum obsequio aut inobedientia, quibus leges interpretatus est. Thessalonicensium aliquos ex ea re non credidisse asseris, quippe ad eos accesserit S. Paulus sine Civitatis mandato. Num arbitraris eorum omnes credere voluisse, si ejus secum attulisset mandatum? Adoramum ad Israelitas accessisse legimus cum civitatis mandato (missus enim fuerat à Rehaboamo) tamen ab obsequio tam procul aberant, ut eum tunicâ lapideâ induere non reformidarent. Ut Ecclesiæ omnem adimas potestatem, adjicis penès Magistratum esse non solum potestatem interpretandi Scripturas, verùm etiam faciendi ut leges sint.

H.

Pars illa Scripturæ, quæ prima lex facta est, est Decalogus, &c. Quæritur jam quis fuit qui tabulis hisce vim dedit obligatoriam. Dubium non est, quin leges factæ fuerint ab ipso Deo. Quoniam autem lege obligari potest nemo, qui nescit an à Rege lata sit, necne, Quomodo obligari potuit populus Israeliticus ad præstandam omnibus legibus Mosaicis obedientiam, qui ne ad montem Sinai accederent, & quid Mofi Deus locutus est, audire prohibiti fuerunt?

Ad quod respondeo. Legum illarum aliquas, nempe tabulam secundam, leges naturales divinas æternas esse & per se obligare. De tabula prima difficilis fortasse fuisset responsio, nisi populus seipsum ad obediendum, Mofi obligasset his verbis, Exod. 20. 19. Loquere tu nobis & audiemus; sed ne loquatur nobis Deus, ne moriamur. Potestas ergo, per quam Decalogus factus est in legem Civitati Israeliticæ, erat penès Mosem, & post illum penès Sacerdotem summum, qui erat Civitatis summus Imperans. c. 42. p. 244, 245.

Decalogum

Decalogum legem factum fuisse ab ipso Deo fate-
ris; & tamen asseris potestatem, per quam factus est
in legem Civitati Israeliticæ, fuisse penès Mosem.
Libenter tenerem, cui daretur, cum in legem à Deo
factus esset, vel ipsi Deo vel populo. Nimis abso-
num est putare Deum sibimetipsi tulisse legem. Ergò
necesse est, ut dicamus Deum ipsum & non Mosem
Decalogum in legem fecisse populo Israelitico. Si
hoc tibi sit in animo, nimirum Decalogum ab ipso
Mose promulgatum fuisse, hoc perinde dissonum est
veritati. Deus enim immediatè populum alloquut-
us est, præsentè toto cœtu Israelitico. Hinc Tal-
mudici tradunt vocem legem promulgantem factam
fuisse מפי הנבורה ex ore rîs *Sord. uxor.* Ex ea re po-
pulus perterrefactus obnixè rogabat, ut reliquas à
Mosis & non à Dei manu leges acciperet. Plurimum
falleris, cum asseras, quasi ostendi non potuerit,
quomodo prima Decalogi tabula populum obligaret
Israeliticum, nisi sese ad obediendum Mose obligasset
his verbis, Loquere tu nobis & audiemus, Ex. 20. 19.
Hæc enim verba ad leges collimant nondum traditas,
sc. ceremoniales & judiciales, & non ad Decalo-
gum jamjam cœlitus immediatè voce Dei promul-
gatum.

H.

Postquam venerint Israelitæ in Campestria Moabi-
tarum è regione Jerecuntis, intraturi jam in terram
promissam, legibus prioribus addidit etiam alias Mo-
ses, quæ vocantur Deuteronomium, h. e. leges se-
cundæ, quæ Deut. 29. 1. vocantur verba pacti
quod facere Dominus jussit Mosem cum filiis Is-
raelis præter pactum quod fecerat cum illis in Ho-
reb, &c.

Præter hunc, nullum alium habuère librum legis,
ante reditum populi è Captivitate. Prophetæ enim
(paucis exceptis) in captivitate ipsa vixerunt; a-
deoque procul aberant, ut prophetiæ pro legibus
haberentur,

haberentur, ut etiam ipsi vexarentur, & ad supplicium partim à falsis prophetis partim à regibus quærentur, &c. p. 245.

Scriptura ergo veteris Testamenti, quam habemus, Canonica Judæis non erat, neque lex, antequam renovassent pactum sub Esdra, &c. p. 246.

T. Liquidò constat prophetarum vaticinia Israelitis fuisse leges ante captivitatem. Peccatum enim potissimum, quo hanc pœnam commeruerant, erat Oraculorum neglectus à Prophetis fusorum, 2 Chron. 36. v. 16, 17, 18. Jer. 25. 8, 9. Jer. 35. v. 17.

Si ideo peccatum fuerit, propterea quòd Prophetis se auritos & morigeros præbere recuaverant, nemini animus potest pendere, an prophetiæ illæ legis formæ essent signatæ; namque ubi nulla lex est, nullum peccatum est. Quod deinceps occurrit de novo Testamento, ad incudem revocatum est in examine Dogmatis 33.

H. Officiorum Ecclesiasticorum tempore Apostolorum alia erant Magisterialia, alia Ministerialia, &c.

Inter munera Magisterialia, primum & maximum est Apostolatus, &c. p. 249.

T.
P. 236. Hic intantum præterire nequeo, quàm citò tuum irreperit animus oblivio eorum, quæ non ità pridem asseruisti. Non diu est, ex quo tibi visum fuerit affirmare servatorem nostrum Mat. 20. 28. discipulos suos, h. e. Apostolos, qui inter se de dignitate contendebant, admonere, officium eorum esse ministeriale; & jam officia diducis Ecclesiastica in Magisterialia & Ministerialia; & inter munera Magisterialia, Apostolatus primarium assignas locum. Admirationem summam tua meretur aequitas. Nihil aliis fecisti, quod tibi metipsum non feceris. Aliis enim omnibus in re contradixisti Theologica: & jam idem tibi metipsum facere non gravaris.

H. Eorum, qui Apostoli constituti ab ipsa Christo non

non erant, fuit Matthias. Electus fuit sic. Con-
 venerunt in Jerusalem Act. I. 15. circiter 120. Chri-
 stiani. Atque hi constituerunt duos, Josephum &
 Matthiam, electionemque sortibus permiserunt : &
 sic Apostolatam sortitus Matthias inter Apostolos
 numeratus est. Ex quo constat electionem Apostoli
 penes Ecclesiam esse, non autem penes Petrum,
 neque penes Apostolos undecim reliquos. c. 42.
 p. 249.

Ex hoc loco minimè constat Apostoli electionem
 penes totam fuisse Ecclesiam, & non penes Apo-
 stolos, Hæc verba [& constituerunt duos] ad cen-
 tum & viginti non referenda sunt, verum ad Apo-
 stolos, quorum nomina paulò ante in commate re-
 censentur decimo tertio : & verbis protinus sequen-
 tibus orasse & jecisse sortes perhibentur. Ad suum
 designatus est Apostolatam Matthias, sortibus jactis ;
 & non ab Ecclesia electus. Bene vertis *συνηθησαν*
οπισθεν numeratus. Vox non innuit Matthiam calculis
 communibus electum fuisse : sed tantum post sortes
 jactas (cum hac in re satis innotuisset Dei mens) in
 Apostolorum numerum cooptatum.

T.

Post hunc electi sunt in Apostolos Paulus, &
 Barnabas, de quorum electione legitur Act. 13.
 1, 2, 3.

H.

Hic semel liceat notare, te hoc in capite electio-
 nem & ordinationem pessimè confudisse. Quem
 laudasti locus non de electione agit Pauli & Barna-
 bæ : verum de ordinatione per manuum impositio-
 nem. Et ordinatio hæc non à tota peracta est Eccle-
 sia : verum à Prophetis & Doctoribus in Ecclesia
 Antiochena.

T.

Sicut ab Ecclesia constituebantur Apostoli Mat-
 thias, Paulus & Barnabas, nempe Matthias ab Ec-
 clesia Hierosolymitana, & Paulus cum Barnaba ab
 Ecclesia Antiochena : ita etiam in aliis civitatibus
 Presbyteri

H.

Presbyteri & Pastores ab Ecclesiis, quæ erant in civitatibus illis. eligebantur. Legimus Act. 14. 23. Paulum & Barnabam Presbyteros in Ecclesiis ordinasse; id quod accipi fortè ita potest, ac si Presbyteris autoritatem dedissent ipsi: Intuentibus autem textum aliter videbitur. Nam electio eorum fiebat per χειροτόνησιν h. e. manuum elevationem. Qui modus tunc in eligendo Magistratus civiles, in omnibus ferè civitatibus eodem tempore in usu erat. Presbyteros ergo suos unaquæque eligebat Ecclesia. Apostoli conventus Christianorum convocabant, in illis præsidebant, suffragia colligebant, & electum pronuntiabant, & benedicebant, vel ut nunc loquuntur, consecrabant, sed non eligebant. c. 42. p. 251.

T.

Qui textum intuetur & penitiùs succernit, colligere nihil aliud poterit præterquam Paulum & Barnabam Presbyteros elegisse, ordinasse, & prædicandi autoritatem ex Christi præscripto eis dedisse. Hæc enim sunt verba, χειροτονήσαντες δὲ αὐτοῖς πρεσβυτέρους καὶ Ἐκκλησίαν. Et cum constituissem illis per singulas Ecclesias Presbyteros. Non diffiteor vocem hanc χειροτονεῖν in significato primigenio electionem innuere per populi suffragia: verum autem idem ei contigit fatum, quod reliquis vocabulis. Uti arbitro, suæ primæ significationis transfiliit limites, & apud scriptores tum prophanos tum sacros usurpata est ad denotandum in genere electionem sive constitutionem, sive à populo, sive à Magistratu, sive ab ipso Deo peractam. Lucianus dicit Alexandrum Hephestionem è vivis sublatum δεδν χειροτονῆσαι Deum constituisse. Philo Judæus honorem commemorans in Josephum à Pharaone collatum ait, βασιλέως ὑπαρχὸν ἐχειροτονεῖτω, regis constituebatur vicarius.

Resurrectionis testes περιεχειροτονημένοι ἰσὸς τῷ θεῷ à Deo præconstituti dicuntur, Act. 10. 41.

Vocem loco, quem præ manibus habemus, hæc secundariâ

secundariâ accipi significatione patet ex eo, quòd τὸ χειροτονεῖν toti Ecclesiâ non tribuitur, sed Paulo & Barnabæ. Si creationem per populi suffragia in animo habuisset Sanctus Lucas, non dixisset Paulum & Barnabam per suffragia Presbyteros creâsse; verùm ipsum populum. Quod Paulus & Barnabas hîc faciunt, Cretæ facere jubetur Titus: verùm vox in Epistola ad Titum non est χειροτονεῖν, sed καταστάσκειν constituere sive ordinare.

Quoniâ ergo in omnibus Ecclesiis Pastores hoc modo eligebantur, ubi legimus Tit. 1. 5. Apostolos constituisse pastores aliquos, idem significat constituisse, quod χειροτονεῖν vel eligere per suffragia manibus elevatis data, vel fabis vel lapillis in urnam coniectis. In urbibus autem, ubi modus electionum alius nunquam visus fuerat, electionem aliûsmodi cives omnes, sive ethnici, sive christiani admirati essent. Neque temporibus sequentibus Episcopi ipsi aliter electi erant quàm ab Ecclesiis singularium urbium, donec de electionibus cœptum est pugnari. p. 251.

Minimè patet ex sacra pagina aut antiquitatis monumentis in usu fuisse, ut Pastores eligerentur per populi suffragia. Quid hac in re loquatur Sacra Scriptura jamjam audivimus. Quantum spectat ad antiquitatis monumenta velim, ut hoc unicum Lampridii Testimonium in vita Alexandri Severi perpendatur, qui anno post obitum novissimi Apostolorum centesimo decimo ad clavum sedebat. Verba hæc sunt:

‘Ubi aliquis voluit vel Rectores provinciis dare vel Præpositos facere, nomina eorum præponebat, hortans populum ut siquid haberet criminis, probaret manifestis rebus; dicebátque grave esse non fieri in Provinciarum Recto-ribus, cum id Christiani & Judæi facerent in prædicandis Sacerdotibus, qui ordinandi sunt.

Triz

H.

T.

Tria hîc sunt notanda, 1. Imperatorem immediate citra populi suffragia rectores provinciarum constituere solere. 2. Nomina eorum quos constituere voluit, populo proponere, ut intelligeret, si quid criminis objici potuerit ad electionem impediendam. 3. Hac in re imitari Christianos, apud quos nomina ordinandorum recitari solebant, ut singulis de Ecclesia concederetur potestas declarandi, si quid de persona noverint eligenda ordinandaque, quod ordinationi foret impedimento. Hinc constat in Ecclesia primitiva, sicut Provinciarum Rectores non eligebar plebs Romana, ita nec Sacerdotes plebs Christiana. Ad electionem admittebatur plebs, ut testis, verum non ut Judex. Plebe præsente facta fuit electio, sed non à plebe. Itaque gratis à te dicitur *καθίσταται* apud S. Paulum exponi debere per *χειρτονεῖν* apud Lucam. Si *καθίσταται* idem sit quod *χειρτονεῖν* in sensu primigenio, nimirum manum extendere in suffragii indicium, Tiro soli id in mandatis non datum fuisset. Juxta sententiam tuam perinde ad populum spectat mandatum atque ad Titum. Totius coetus est *χειρτονεῖν*, h. e. suffragia dare per manuum extensionem. Quod insuper adjicis (quasi cives omnes traxisset in admirationem, si ab eo diversus, cui assueverant, introductus fuisset eligendi modus) nullius planè momenti est.

Apostolus in formando Ecclesiae regimine non multum admodum erat sollicitus de cogitationibus quæ hominum subirent mentes, sed in omnes partes ad Christi præscriptum se componebat.

Quod quoque etiam asseris de Episcopis, (quasi illi à singularum urbium Ecclesiis electi fuissent, donec de electionibus pugnari coeptum est) solido nulli innititur fundamento. Consuetudinem contrariam invaluisse Alexandriae patet ex Hieronymo,

Alexand.iz

Alexandriæ (inquit) à Marco Evangelista usque ad Heraclem & Dionysium Episcopos, Presbyteri semper unum ex se electum in excelsiori gradu collocatum Episcopum nominabant. Concilii Nicæni canon quartus statuit Episcopum maximè quidem ab omnibus, qui sunt in Provinciis, Episcopis constitui debere. Synodi Laodicensæ canon duodecimus quoque etiam hoc jus Episcopis tribuit comprovincia- libus: & ejusdem synodi Canone decimo tertio statutum est, *μη πῖς ὄχλοις ἀπιρέσθην τὰς ἐκλογὰς πνεύματι καὶ μελλόντων καθίστασαι εἰς ἱερεῖον*. Quòd non sit permittendum turbis electiones eorum facere, qui in Sacerdotio constituendi sunt. Eò magis sunt astimanda hæc testimonia, quòd Damasi antiquiora sunt temporibus, ad quæ digitum videris intendere, ac si ibi tum cœptum fuisset pugnari de electionibus: uti verba innuunt proximè sequentia.

Confirmatur idem à diuturna in Episcopis ipsius Romæ eligendis consuetudine. Nam si in ulla civitate Episcopus in aliam sedem migraturus vel moriturus, successorem suum jus constituendi habuisset, multò magis Episcopus Romanus illud jus habuisset. Successorem tamen suum Episcopus Romanus nunquam elegit, sed civitatis Romanæ Christiani, ut manifestum est ex seditione ortâ in electione Damasi præ Ursino, quæ tanta erat, ut Præfectus urbis, cum pacem inter illos conservare conatus frustra esset, exire à civitate conatus est, occisis in illa seditione plusquam centum hominibus in Ecclesia ipsa. c. 24. p. 251.

H.

Si tibi visum sit Socratem & Sozomenem consule- re, apud quos Damasum eligendi modus delineatus est, citra negotium intellectum habeas, Damasum à populo Christiano non fuisse electum. Summa rei hæc est. Liberio è vivis erepto, inter Damasum & Ursinum dimicatum erat, quis Liberio in Episcopatus admi-

T.

Socr. l. 4. c.
24. p. 670.
Soz. l. 6. c.
22. p. 385.

adminiftratione succederet. Damaso præfato, id agrè tulit Urfinus, & quibusdam obfcuris perfuafit Epifcopis, ut in occulto ipfum crearent Epifcopum; quo factò, populum diftrahebat Urfinus, & feperatim agebat conventus. Divifà autem multitudine, pars iftum, pars Damasum pro Epifcopo fuo habuerunt; Tandem aded exarfit fedito, ut ad vulnera & cadem effet deventum. Hic notandum, eft in electione Damasi nullam populi factam effe memoriam, & Urfinum Epifcopum fuiffe creatum ab obfcuris quibusdam Epifcopis. Quod indicio eft, Damasum non à populo fed ab inferioris notæ Epifcopis fuiffe electum. Si penès populum fuiffet potestas conftituendi Epifcopum, citra dubium nullos Urfinus fequaces habuiffet, utpote ab Epifcopis in occulto conftitutus. Haud credibile eft, populum in fui præjudicium privilegii adhærere illi voluiffe, qui in occulto ab Epifcopis folis fuerat electus contra confenfum populi. Porrò animadvertendum, feditionem fuam non cepiffe ortum inter eligendum; verùm electione peractà. Cùm Damasus ab inferioribus Epifcopis effet electus, nulla commemoratur feditio, donec conventus ageret Urfinus ab obfcuris priùs creatus: & tunc demum in partes fcindebatur populus nescius, quem pro fuo agnofceret Epifcopo. Hinc facile intellectu eft, Damasum non à Christiana Civitatis Romanæ plebe fuiffe electum: verùm ab Epifcopis juxta Canonem Concilii Nicæni quartum, quem fuprà commemoravimus,

H.

Eligebantur ab Ecclesia etiam non ab Apoftolo, Diaconi, uti patet, Act. 6. ubi legimus duodecim Apoftolos, difcipulos convocaffe jam multiplicatos, & dixiffe illis, Non æquum eft, derelicto verbo Dei, ministrare menfis. Deligite ergo fratres ex vobis viros feptem testimonio ornatos, plenos Sp. Sancto, & fapientia, quos huic ufui præficiamus. Unde manifestum

festum est, etsi declarati essent ab Apostolis, cœtus tamen illos elegit. Quod etiam manifestius fit v. 5. ubi dicitur, Placuit autem hic sermo præsentis multitudini, & elegerunt Stephanum virum plenum fide & Spiritu Sancto, & Philippum, &c. c. 42. p. 253.

Hæc, quæ protulisti omnia, minimè demonstrant ab Ecclesia eligi Diaconos, & non à viris solis Ecclesiasticis. Legimus quidem duodecim Apostolos convocasse τὸ πλῆθος τῶν μαθητῶν v. 2. & τὸ πλῆθος elegisse Stephanum, &c. verùm discipulorum multitudine non designatur plebs ad fidem Christi paulò antè conversa, cujus in comitate primo facta est memoria; sed discipuli septuaginta unà cum aliquot aliis, qui cum Apostolis convenerant toto tempore, quo Dominus Jesus in terris versatus est. Sicut ex hac turba Apostolus fuit electus Matthias, ità etiam Stephanus aliique Apostolorum Diaconi. Ante Matthiæ electionem ex centum & novem viris hæc constabat multitudo, qui unà cum undecim Apostolis centum & viginti perhibentur, Act. 1. 5. A ratione profus alienum est arbitrari non plura tunc temporis quàm centum & viginti fuisse Ecclesiæ Christianæ membra. Legimus enim magnam ad Christum venisse multitudinem, Marc. 3. v. 8. multos credidisse in nomen ejus, Joan. 2. 23. Christum plures fecisse discipulos quàm Joannem. Haud dubiè non adèd sterilis fuit Christi prædicatio, ut ex doctrinæ semine non plures adhuc quàm centum & viginti nascerentur. Proinde per centum & viginti intelligamus oportet Apostolos, septuaginta discipulos, unà cum aliquot aliis, viris selectissimis, qui Christo comites se præbuerant, quamdiu in terris esset versatus. Hi non fuère è numero plebis Christianæ, verùm sacrâ initiati ordinatione. Solenniter enim inaugurabantur die Pentecostes à Sp. Sancto, quem æquum est, ut credamus

T.

Act. 1. 21.

Act. 1. 15.

Act. 2. 1.

Maimonid.
Pref. in
Jad.

credamus non incidisse unice in Apostolos: verum etiam in ceteros omnes è centum & viginti, qui ἐν τῷ αὐτῷ eodem loci esse perhibentur. Quemadmodum protinus à captivitate viri Synagogæ magnæ, qui se restituendæ religioni devoverant, erant numero centum & viginti, uti constat ex antiquissimis Hebræorum monumentis: ita extemplo post nostram à Spirituali Captivitate liberationem placuit Deo, ut idem numerus Christianam Synagogam, reformandæ propagandæque religioni unice devotam constitueret. Viros hosce convocârunt duodecim Apostoli, Act. 6. 2. & in mandatis dederunt, ut ex sua eligerent fraternitate septem πληρεῖς πνεύματος & ἀγίας ple-nos Sp. Sancto, quem die Pentecostes acceperant; qui oneris, quod eatenus Apostolorum humeris incuberat, fierent participes. Per πλείον των μαθητῶν hosce intelligi viros, & non totam Christianorum multitudinem, nullo negotio intelligamus, si memoriâ repetatur, totam Ecclesiam popularem jamjam ex aliquot Christianorum millibus constitisse; & nequaquam verisimile est Apostolos multitudinem adeò ingentem eo animo solo convocare voluisse, ut septem eligerent Diaconos. Quinetiam recognoscendum est, Apostolis τὸ πλείον convocandi ansam dedisse discordiam inter multitudinem, quæ divisa fuit in Hebræos & Hellenistas: Et vix ægrè concipi potest multitudinem jussu Apostolico fuisse congregatam ad agendas in sua ipsius causa arbitri partes. Itaque per πλείον των μαθητῶν intelligamus necesse est septuaginta discipulos unâ cum aliquot aliis viris selectis, qui vel ab ipso Christo vel à Sp. Sancto ad Ministerium Evangelicum solenniter devoti fuerant. Hi sunt illi, qui, Stephano morte prærepto, dispersi fuere, Evangelizantes Sermonem Dei, Act 8. v. 4. Ex hisce omnibus fit manifestum, Diaconos electos fuisse à viris aliquot Ecclesiasticis, non à plebe Christiana.

Videamus

Videamus proximo loco, Ecclesiastici unde alebantur. Sub Testamento veteri, sacerdotii, munerumque aliorum in Ecclesia capax erat sola Tribus Levi, &c. Sortem igitur Levitis dedit Deus illam, quæ ipsius Dei erat, nempe ut haberent fructuum omnium partem decimam, &c.

Deinde de alimentis Christi & Apostolorum hoc tantum legimus, peram habuisse, quam Judas Iscariota portabat; Apostolos autem qui artem habuerunt, exercuisse. Etiam servator noster, quum duodecim Apostolos prædicaturos mitteret, comparare aurum & argentum vetuit, Mat. 10. 9. eò quòd operarius dignus esset alimento suo. c. 42. p. 253.

Post servatoris ascensum Christiani in unaquaque civitate de pecuniis alebantur communibus, &c.

Nec Apostolorum tantum tempore, sed etiam postea usque ad tempora Imperatorum Christianorum Episcopi Pastoresque alimenta sua habuerunt à contributionibus fidelium voluntariis. De decimis mentio hactenus nulla, &c.

Quæret hic fortasse aliquis; An Pastores vivere tunc ex contributionibus & Eleemosynis voluntariis obligarentur? Quis enim, dicit Sanctus Paulus, 1 Cor. 9. 7. militat propriis stipendiis unquam? Ex quo loco Pastores Ecclesiæ à gregibus suis alendos inferri rectè potest. Non autem ut quantitatem aut genus alimentorum ipsi definirent aut suo arbitrio quicquam sumerent. Necessariò ergo est, ut à singulorum contributionibus, aut ab Ecclesia ut personam unam nutrentur. Ab Ecclesia fieri non potuit, quia acta eorum leges non erant. Sequitur Pastorum alimenta, antequam Imperatores summisque Imperantes de alimentis leges tulissent, alia non fuisse, quam fidelium contributiones voluntarias. c. 42. p. 254.

In hac, de modo quo Ecclesiastici temporibus ante
 Q Imperatorum

T.

Imperatorum conversionem alebantur, disquisitione, tum de facto tum de jure statuis. In eis de facto non invito animo tibi accedimus. De jure tecum non sentimus. Et enim non veremur asserere Ethnicos, quemadmodum, promulgato iis Evangelio, in Christum credere tenebantur, obligatos itidem fuisse ad alendum Apostolos decimâ bonorum suorum parte juxta Dei præscriptum. 1. In confesso est, sufficientem à populo reddi debere ministris Evangelicis mercedem, quâ honestè suas sustentent familias; ut curis mundanis non divellantur: sed citra distractionem tanti momenti incumbant muneri. Ordinavit Dominus, ut qui Evangelium annunciant, de Evangelio vivant, 1 Cor. 9. 7. Dignus est operarius mercede suâ, Mat. 10.

2. Merces hæc decimâ minor esse non debet bonorum parte; Sub lege enim à Deo ipso Levitis tribuebatur hæc portio. Et rationi dissonum est, ut par honorarium Ministris Evangelicis non appenderetur. Geminâ causâ Levitis sub lege numerabatur hæc portio, nimirum in agnitionem divini domini, & compensationem operæ Sacerdotalis. Dominium Dei utpote non dispar sub Evangelio jam perinde agnoscendum est. Et Sacerdotis Levitici operi minime postponendum est opus Ministri Evangelici. Enimverò omnibus numeris præcellentius est ministerium. Minister longè clarioribus animi dotibus ornandus est. Eò majora impendenda sunt studia in fungendo munere, quò difficilius est *ἔρδοποιμῆν τὸν λόγον* quàm bovem. Nec non longè optatior est, qui inde emergit, fructus.

3. Perquam idoneum est, ut bonorum portio Ministro Evangelico danda, lege præfiniatur: Si cuique esset relictum pro indole sua Eleemosynam dare, brevî Minister necessitate cogere, non solum hodiernum panem oratione Dominicâ petendi in Ecclesia;

Ecclesia ; verum emendicandi obstinam. Non ultra alimoniam esset nactus, quam suam ad populi gustum attemperaret doctrinam ; & sic brevi præ olei defectu Tabernaculi lampas extingueretur.

4. Dei proprie est talem legem indicare. Hac in re homines arbitri idonei non sunt. Solenne est justas transilire lineas, & nimis parca vel larga uti manu. Ad Tabernaculi structuram tam liberè contulit populus Israeliticus, ut caveatur lege, nè quid amplius ad opus contribueret. Tempore Apostolico, dum servatoris nostri adhuc caleret sanguis, tantus fuit zelus, tantaque Christianorum devotio, ut omnia venderent ad alendum tum clerum tum populum ad fidem Christi conversum. Regnante Decio, percubuit fama in usu apud Christianos fuisse, offerre, fundis venditis, sestertiorum mille ; & summa pietas creditur nudare dulces liberos, inquit Romæ Præfectus. Prudent.
Hym.

Hac nostrâ gente præ inordinata augendi Ecclesiæ bona cupiditate, lege cautum est, nè quæ prædia mortuam in manum, h. e. ad sacros usus sine Regio diplomate legari possint. Opusc. de
dec. p. 141.

Ex alterâ parte alii sunt numero longè superiores, qui Evangelium flocci faciunt, Ministros illius nullo numerant loco. Tanti eos plerique æstimant, quanti Crates Thebanus Medicum suum, Consiliarium, Philosophum, quibus coquum, meretricem, parasitum non dubitabat anteponere. *πρῶτον (inquit) μαγειρῶν μίνας δέκα, ἰατρῶν δραχμῶν, κόλακων τάλαντα δύο, συμβόλων τριῶν, πρῶτον τάλαντον, φιλοσόφῳ τριβόλον.* Diog. La-
erti. Ponito coquo minas decem, medico drachmam, parasito decem talenta, consiliario sumum, meretrici talentum, philosopho triobolum. In vitis atendis nulli parcunt sumptui, in Ministris nulli non parcunt. Ad instar Michæ decem siclos Levitæ sufficere opinantur ; dum

dum interea in Idola sua, h. e. in effrænatas & indomitas libidines, mille centum impendere non gravantur.

Pro. 3. 9. Quinetiam liceat adicere Ministrorum alimoniam esse tributum Deo oblatum, quem devincimur de substantia nostra honorare. Ex ea re conqueritur Deus se esse spoliatum, cum oblationes Levitis adimerentur: verum Principis est de quota sui tributi parte statuere.

5. Neutiquam verisimile est Deum in re tantopere necessaria suæ defuisse Ecclesiæ. Qui finem præfigit, solenne est ei, media pariter designare. Deus singulas Christi Ecclesias tanquam tot erexit candelabra, quibus ministros tanquam tot lamina inseruit. Ad hæc lumina alenda oleum perquam necessarium est. Si non fati infundatur, lux multum admodum debilis & subobscura evadet. Si nimium, submergetur protinus & in fenum abibit. Itaque cum adeo proclives sint homines vel avaræ vel prodigæ manu hoc oleum subministrare; arbitrari rationi perquam consonum est, Deum suæ prospexisse Ecclesiæ in re tanti momenti, & lege quotam partem fixisse.

6. Si paginam sacram excutiamus, constabit Deum voluisse, ut in Ministrorum mercedem sub Evangelio decima bonorum pars devoveretur. 1. Liqueat Abrahamum Melchisedeço decimas persolvisse, Heb. 7. 2. Hæc Melchisedeço persolvit decimas non tanquam Regi sed tanquam Sacerdoti. Ex ea re hoc Abrahami factum commemorat Apostolus, ut ostendat Sacerdotium illius Levitico longè anteponendum esse; & proinde Christi Sacerdotium juxta ordinem ejus Levitico palmam præripere. 3. Melchisedeço tanquam sacerdoti hæc decimas imperitus est non ex solis Belli spoliis: verum ex præcipuis bonis, quæ *alexandria* appellantur. Cum dictum

dictum sit, Abrahamum separasse decimas ex omni re, quæ erat apud se, *λαύρα* sola non sunt intelligenda. Nihil enim omnino nè vel filum vel corrigiam calceamenti sibi de præda retinuit. 4. Hæc decimas numerat Melchisedeço juxta legem. Instituitur enim inter Melchisedechum & Levitas comparatio. Verùm commate quinto dicuntur Levitæ præceptum habuisse decimarum accipiendarum. Ergo par est, ut credamus Melchisedeço itidem fuisse legem accipiendi decimas. Per totam enim comparisonem Levitis longissimè præfertur. Verum multùm admodum nobilius & honorificentius est decimas accipere ex præcepto divino, quàm ex humano placito. 5. Non constat Deum hanc legem, sub Evangelio refixisse. Coætaneam subeunt mutationem lex & pontificatus. Simul nascuntur & concidunt, Heb. 7. 12. Itaque cum usque adhuc Melchisedeçi maneat pontificatus, necesse est, ut idem de lege decimarum sentiamus.

Quinetiam, qualis ratio legis, talis est lex: verùm legis decimarum ratio sub novo Testamento perinde valida est, atque olim sub veteri. Nunc dierum Deus honore perinde afficiendus est. Ministri pariter alendi. Juxtà desideratur facultatum benedictio. Hisce in veteri Instrumento munitur rationibus lex decimarum. Porrò in novo nullibi abrogatur hoc præceptum. Ab antiquatis legibus est naturæ longè alienæ. Facta enim est in eis mutatio propter ipsarum infirmitatem & inutilitatem, Heb. 7. v. 18. Caterùm in lege decimarum nulla est hujusmodi inutilitas. Verùm enimverò ex ea Ministerio Evangelico, è quo pendet salus nostra æterna, maximum accedit commodum. Hoc fulcro adempto, protinus in terram rueret hoc munus cœleste. Hinc est, quòd Apo-

Q 3

stolus

solus jubeat, ut communicet is qui instituitur sermone, ei qui instituit illum ἐν παντι ἀγαθῶν omnibus bonis, non πάντα ἀγαθὰ omnia bona, sed aliquam ἀπὸ πάντων partem, secundum Abrahami fide-
 lium patris exemplum. 6. Si hæc lex de decimis Melchisedecho solvendis non abolita sit, tum etiam Christo ipsi solvendæ sunt sacerdoti secundum ordi-
 nem Melchisedechi. Eadem τῆς eadem jura pos-
 tulat. 7. Si Christo solvendæ sint, tum vel in
 sua ipsius persona vel in Ministris. Christus ipse
 jam in Cœlis est, quod decimæ vehi nequeunt: Id-
 circo ei solvendæ sunt in Ministris, qui in terris
 ejus personam gerunt. Ex omnibus hisce simul
 collatis liquet, fideles ex Dei præscripto devin-
 ctos fuisse ad alendum Apostolos decimam bonorum
 suorum parte.

2 Cor. 5.
20.

Quantum ad ea quæ à te prolata sunt, regero :
 Quamvis, Christo in terris agente, ejus alimenta
 nec non Apostolorum plurimum penderent ex vo-
 luntariis contributionibus, quippe statui præsentis
 (in quo se exinanire statuerat, & decimæ etiam,
 Sacerdotio Levitico nondum abolito, erant solutæ)
 maxime consentaneis : tamen satis innuere videtur
 decimas ex mortis suæ tempore in Ecclesia Chri-
 stiana mansuras fore. Ubi etiam Phariseos per-
 stringit, eò quod de minimis anxii essent, & res
 maximi momenti nihili facerent, decimarum solu-
 tionem non omittendam fore palam declarat, Mat 23.
 23. Ἴδτε inquit μὴ ἀφιέναι. Nihil hujusmodi de
 lege Ceremoniali ad mortem suam desiturâ, tam
 solemniter dictum invenimus per totum Evangelium.
 Apud Dominum nostrum in more positum fuit le-
 gem istam gradatim è cardinibus amovere, & soli-
 citè cavere, ne vel unum verbulum ex ore suo
 excideret, quod ad eam stabiliendam conferre vi-
 deretur. Probè enim intellexit Judæos omnes ei
 fuisse

fuisse satis superque agglutinatos. Post servatoris nostri ascensum usque ad Imperatorum conversionem, quamvis præ deploratissimo Christianorum statu, ministri ad decimarum possessiones admitti non potuerint: tamen antiquitatis monumentis non desiderantur testimonia, quibus intellectum habeamus, quid jam tum de suo ad eas jure existimârint. Suprà ostensa dedimus, quæ in Epistolis Paulinis super hac re sunt conspicienda. Præterea constitutiones Apostolicas, in quibus jus decimarum palam asseritur; quippe nondum de eorum inter omnes convenit auctoritate.

Origenes circiter annum ducentesium post Christum clarè pronunciat legem de decimis secundum literam observandam esse. Nullius momenti est, quod regerit Seldenus ad labefactandum hoc luculentum testimonium, nimirum Origenem in Homilia laudata, se totum ad differendum de primitiis accinxisse, & in conclusione mentionem omnino omisisse decimarum: verùm quid obsecro refert, si decimæ in conclusione non commemorentur, cùm eas in præmissis reperi non diffiteatur? Origenes mandato de decimis utitur tanquam medio, ad demonstrandum jus Primitiarum. Verùm conclusionem nunquam ingreditur medium.

His adjici potest Cypriani testimonium. “ Q^{uæ} Ep. 66. ed. Pam.
 “ nunc ratio & forma in Clero tenetur, ut qui
 “ in Ecclesia Domini ordinatione Clerica promovetur, in nullo ab administratione divina avocentur, nec molestiis ac negotiis secularibus alligentur, sed in honore sportulantium fratrum tanquam decimas ex fructibus accipientes, ab altari & sacrificiis non recedant, &c.

Fratres sportulantes sunt qui sportulas, sive *mensurnas* divisiones accipiebant. *Sportula* nomine intelligendum est stipendium quod clericis per menses aut dies singulos ab Episcopis distribuebatur. Cùm à Cypriano dictum sit clerum sportulas tanquam decimas accipere, mihi videtur planè innuere, clero jam tum non defuisse jus accipiendi fructuum decimas.

Ex his liquet te plurimùm à veritate deflectere, cùm afferas, ante Imperatorum conversionem decimarum mentionem esse nullam.

Et jam incudi ea reddidimus omnia, quibus potestatem Ecclesiæ subruere conatus es : Coronidis loco te monitum volo, ut memoriã reponas, potestatem, cujus suscepimus defensionem, esse ordinis vel jurisdictionis : Illa est potestas solenniter prædicandi, administrandi sacramenta, Ministros ordinandi, &c. Hæc triplex est, dirigens, judicans, exequens. Dirigens se exerit in Canonibus condendis. Judicans in expendendis more judiciali hominum actionibus ad Canonem. Exequens in excommunicandis immorigeris & absolvendis veram agentibus poenitentiam. Potestas utraque, quamvis quantum ad originem, ad Christum Mediatorem & Redemptorem referenda sit, & ex ea re sit distincta à Civili, quæ Deo Mundi Rectori initium suum fert acceptum : tamen cùm intra Civilis potestatis dominia & territoria sit exercenda, quantum ad exercitium à Magistratu Civili plurimùm pendet. Christus, qui fons est, alveum designavit, intra cujus ripas eam contineri voluit. Si non liberè fluat, Magistratús est obicem amovere : Si exundet, & extra ripas diffuat, ad alveum proprium reducere ; & ex omni parte ita moderari, ut Communitas, cui præest, nihil inde detrimenti capiat. Præ hac quoad exercitium dependentiã

pendentiâ Regni statutis declaratum est, Jurisdictionem Ecclesiasticam esse unitam & annexam Imperiali hujusce Regni Coronæ : & nullos Canones condendos esse citra regiam licentiam & assensum. 1 Eliz. c. 1.

Potestatis Ecclesiasticæ originem Reges Angliæ sibi non vendicârunt : sed tantum hujusmodi moderamen, quantum ad exercitium, quale delineavimus : “ Eam sc. prærogativam, quam in sacris scripturis à Deo ipso omnibus Principibus videmus 25 Hen. 8. 19.
 “ semper fuisse attributam ; h. e. ut omnes status atque ordines fidei suæ à Deo commissos, Art. relig. 37.
 “ sive illi Ecclesiastici sint sive civiles in officio continerent, & contumaces ac delinquentes gladio civili coerceant,

Dogma

Dogma XXIX.

A Mose usque ad Saulis tempora summa potestas mansit in summo sacerdote, c. 40. p. 223.

H. **I**dem pactum (sc. quod cum Abrahamo initum) renovatum erat cum Isaaco, & deinde cum Jacobo, postremò cum Mose & Israelitis ad montem Sinai, ubi facti sunt Israelitæ in regnum Dei peculiare, rexítque eos sub Deo (pro suo tempore) Moses, cui succedere debuerunt summi sacerdotes, nempe, ut esset regnum Sacerdotale in perpetuum. p. 220. Mortuo Aarone regnum (quod erat Sacerdotale) virtute pacti ad Eliazarum pervenit filium Aaronis summum Sacerdotem, atque illum summam habere potestatem declaravit Deus eo tempore, quo Joshuam ducem fuit exercituum. Dicit enim Dominus, Num. 27. 21. Tolle Joshuam filium Nun virum, in quo est Spiritus Dei, & pone manum tuam super eum, qui stabit coram Eliazaro Sacerdote & omni multitudine, & dabis ei præcepta cunctis videntibus, & partem gloriæ tuæ, ut audiat eum omnis Synagoga filiorum Israelis. Pro hoc siquid agendum erit, Eliazar Sacerdos consulat Dominum: Ad verbum ejus egredietur & ingredietur ipse, & omnes filii Israel cum eo, & cætera multitudo. Belli ergo & pacis in Sacerdote potestas summa erat, &c. Post mortem Joshuæ usque ad regnum Saulis tempori intercedenti nota inditur passim in libro Judicum. *Quòd illis diebus non erat rex in Israel, &c.* Verùm si summæ potestatis non exercitium consideraverimus sed jus, mansit summa potestas etiam tunc in Sacerdote summo. Quæcumque

que ergo obedientia iudicibus illis (qui à Deo ad liberationem populi sui è manu hostium extraordinarie electi erant) præstita fuerit, in argumentum trahi contra summi Sacerdotis summam potestatem non potest, neque in rebus politicis neque in divinis. Neque enim iudices illi, neque ipse Samuel aliam potestatem habuit quàm extraordinariam & temporariam. Obeditumque illis erat à populo non ex debito, sed ex reverentia, quam genuit in illis gratia divina in eorum prudentia, fortitudine, vel felicitate elucescens. c. 40. p. 222, 223, 224.

Ut mente capiamus in quo sita fuerit potestas summa à Mose usque ad Saulis tempora, præmittendum est, 1. Potestatem innuere facultatem moralem administrandi communitatem, & in tribus se potissimum ostendit, nempe in faciendis legibus, iudiciis ferendis, transgressionibus puniendis. 2. Hæc potestas tunc summa habenda est, cum actus illius nullius hominis arbitrio irriti reddi possint. Jam nobis incumbit investigare, utrum talis potestas intervallo à te commemorato penès summum Sacerdotem manserit. Si penitus consulantur sacra Oracula, nullus dubito quin constiterit, adversam sententiam ad veritatis similitudinem longè propensiores esse. Non ingratis concedis Mosem pro suo tempore summam potestatem fuisse præditum. Juxtà clarum mihi videtur, Mose fati defuncto, hoc imperium ad Joshuam & non ad summum Sacerdotem delatum fuisse. Legem enim ex Dei ore præscripsit ipsis Sacerdotibus de expugnanda Jerichunte. Iudicis officium præstitit in exquirenda Achani prævaricatione; necnon in addiscendo prævaricatorem supplicio specimen summæ potestatis minimè obscurum exhibuit. Pædus, quod Gibeonitæ cum Joshua iniisse dicuntur, cum toto populo Israelitico initum fuit: quod indicio est, Joshuam egisse in nomine totius populi.

Liceat

T.

Licet inferre vel ex impositione manuum Mosaicarum provinciam prius ad Mosem spectantem in illum derivatam fuisse. Mortuo Joshuâ, summum imperium tyrannicum fuit aliquantisper penès Cananzos, qui Israelitas compulerant cervices jugo suo submittere. Contenti fuere tributis in agnitionem suprematûs solvendis; jure Chiliaſcharum, Centurionum, reliquorûmque inferiorum judicum interea permisso. Populo Israelitico ad id angustiarum redacto, ut ad Deum clamare impelleretur, Deo placitum fuit judicium excitare, qui imperium à Cananzis usurpatum sibi affererent. Hi belli tempore summâ pollebant autoritate; uti patet ex Gideonis & Jephthæ actis; necnon etiam aliquando bello finito. Hinc populus ad Deborah Judicii causâ confugere perhibetur: & Samuel dicitur quotannis conventus juridicos indicere. Veritati penitens absolum est asserere, mortuo Aarone, regnum ad Eliazarum pervenisse. Si fas sit ex hisce verbis [pro hoc Num. 27. 21. siquid agendum erit, Eliazar Sacerdos consulat Dominum, ad verbum ejus egredietur & ingredietur ipse & omnes filii Israelis] colligere summum imperium non ad Joshuam, verum ad Eliazarum spectasse; æquè bene inferas temporibus Davidis summam potestatem non ad Davidem, sed ad summum Sacerdotem pertinuisse. Quippe quòd Sacerdos ibi tum Oraculum consulebat, & David unâ cum exercitu ad verbum prolatum solebat vel ad prælium egredi, vel regredi in castra. Quinetiam hoc ex loco non patet Joshuam populûmque Israeliticum egredi debuisse ad verbum Eliazari: sed tantum ad verbum Domini è Pectorali loquentis. *וַיֵּצֵא מִן הַיָּד הַזֹּאת* egredientur ad os ejus h. e. Jehovæ. Huic favet interpretationi versio Arabica. *Ingrediantur ex jussu Dei & egrediantur.* Cùm Urim consuleretur, non constat Oraculum à Sacerdote fuisse: verum respondisse

respondisse Jehovam solum per insolitum Pectoralis fulgorem, uti opinatur Josephus; vel per vocem intra concavas Rationalis plicaturas formatam, uti nuperrimè ostensum est à viro doctissimo humanissimòque in sua de Urim & Thummim dissertatione.

Citra rationem etiam asseritur eo tempore, quo dictum est [diebus illis non erat rex in Israele] summæ potestatis exercitium solùm defuisse, verùm mansisse jus in Sacerdote summo. Si res ità sit, quare nunquam increpitus est summus Sacerdos ob incuriam in fungendo hoc munere? Proculdubio Spiritus Sanctus scelus adedè horrendum silentio sepeliri non pateretur. Ostende vel unum apiculum, ubi memoria hujus culpæ in sacris literis conspicienda est.

Cùm insuper innuas potestatem Judicibus & Samueli indultam in argumentum trahi non debere contra Sacerdotis potestatem summam, quippe potestas illa fuit extraordinaria; mihi videris errore teneri. Potestas illa extraordinaria censenda est, quæ est præter vel contra ordinem stabilitum. Verùm eo tempore nullus alius ordo à Deo institutus fuit. Regimen enim erat verè Theocraticum. Utque notum omnibus fieret Deum manu suâ sceptrum tenere, placuit ei aliquantisper interregna permittere, & tandem peculiari afflatu aliquem excitare, qui judicis officium præstaret. Hic fuit istorum temporum ordo. Itaque potestas judicibus concessa pro extraordinaria nequaquam censenda est.

Dogma

Dogma XXX.

Regnum Christi ante resurrectionem non incepturum est, c. 41. p. 227.

H. **R**egnum meum (inquit Christus) non est hujus mundi. Quoniam ergo post hunc mundum mundus futurus ille est, in quo terra nova & cœli erunt novi, i. e. post resurrectionem, manifestum est regnum Christi ante resurrectionem incepturum non esse. Id quod intelligi debet ex verbis Salvatoris nostri, Mat. 16. 27. Filius hominis veniet, &c. & tunc retribuet unicuique, &c. Jam retribuere unicuique secundum opera sua idem est quod regnum administrare; & propterea Christus regnum exerciturus non est, antequam veniat in gloria patris, nempe post resurrectionem universalem. Quando Christus dicit Mat. 23. 2. Scribæ & Pharisei sedent in Cathedra Moïsis, omnia ergo quæcunque facere jubent, ea observate & agite; nonne aperte pro eo tempore non sibi potestatem summam sed illis tribuit? Sic etiam facit Luc. 12. 14. Quis me constituit Judicem aut divisorem super vos? Item Joan. 12. 47. Non veni ad judicandum, sed salvandum mundum. Atamen in hunc modum venit Christus, ut regnaret & judicaret, sed mundum futurum, &c. Item expressè dicit Sanctus Joannes, c. 5. 22. Pater judicat neminem, sed iudicium omne commisit filio. Neque tamen repugnat hoc cum textu illo, Non veni ad judicandum mundum. Nam textus hic de mundo præsentem, alter de mundo futuro loquitur: Sicut etiam textus ille Mat. 19. v. 28. ubi Christus dicit, Vos qui sequuti estis me in regeneratione,

neratione, cum sederit filius hominis in sede majestatis suae, sedebitis & vos super sedes duodecim, judicantes duodecim tribus Israel. c. 41. p. 227, 228.

Nequeo perduci, ut credam, regnum Christi ante novissimam resurrectionem non inepturum, donec diluta sint adversa argumenta, quorum plena sunt Sacra Oracula. Praecursor Messiae palam denunciat regnum caelorum appropinquare, Mat. 3. 2. Regnum caelorum est Christi regnum, sc. Ecclesiae status sub Messiae imperio, ubi omnia ad vitam coelestem conducentia clare patefecerit. Hoc regnum *hujus* appropinquavit in praeterito: vox innuit saltem tempus non procul abesse, à quo initium suum esset ducturum. Christus ipse dicit, Sunt quidam de his stantibus, qui non gustabunt mortem, donec videant filium hominis venientem in regno suo, Mat. 16. 28. Num existimas è discipulis aliquos etiamnum in vivis esse, & è vita non demigraturos ante secundum Christi adventum? Nimis dilutum est haec verba (ut alibi facis) ad transformationem in monte referre, quae contigit sex diebus interpositis. Cum à Christo dictum sit aliquos è discipulis de vita non exituros ante illud tempus, palam est illum longius temporis intervallum in animo habuisse. Nulli enim discipulorum ante transfigurationem extremum diem morte confecerunt. Ad Christi mentem facilem aditum habituri sumus, si loci scopum pensitemus. Cum in priori commate de adventu in die novissimo egerat, ne discipuli regnum ejus in id tempus procrastinari putarent, & ex ea re animi discruciantur, protinus subjungit, id brevi inepturum, sc. post suam ipsius resurrectionem; nimirum cum in caelum ascenderet, spiritum inde mitteret ad erigendum thronum in fidelium cordibus, hostium aliquos quamvis perveracissimos per vim miraculosam in sui obsequium

T.

quum edomaret, eorum alios insigni interitu ad excidium Hierosolymitanum futuro extingueret. Ut hujus rei fidem faceret, transfigurationem lapsis sex diebus tanquam pignus concessit.

Immane dictu est, regnum Christi ante resurrectionem universalem non inepturum esse, cum Sanctus Paulus id jam tum desitutum pronunciat. Tunc denique quoad externam *οικονομίαν* Patri reddetur, 1 Cor. 15. 24. Christus jam ad clavum sedet, Ecclesiam aureo tuetur sceptro, ferreo hostes comminuit. Ad extremum, cum hostes eò fuerint redacti, ut amplius nocere nequeant, (quod scimus in die judicii fore) tum demum regnum tradet in manus Patris. Hisce concinit Matthæi illud de Christo, c. 28. *Omnis potestas mihi data est, non dabitur; eo tempore, non seculo futuro.* Num verisimile tibi videtur Christum protinus post suam ipsius resurrectionem potestatem regendi concessam habuisse, & tamen eam ante universalem resurrectionem non exerciturum?

Jo. 18. 36. Textus à te prolati nullius erunt ponderis apud æquum arbitrum. Regnum Christi non est hujus mundi, h. e. non est mundani genii aut indolis, qualis erat imperium Romanum. *ἡ αὐτοῦ βασιλεία ἔστι κοσμικὴ μὲν ἐν δόξῃ, ἐν παρούσῃ, ὡς καὶ ἀγγελικὴ τυγχάνει.* Regnum ejus non est mundanum, neque terrenum, verùm cœlestē & angelicum: uti cognati Christi Domitiano respondent apud Eusebium. Notandum, Sacram paginam Ecclesiæ duplicem statum attribuere, alterum ante, alterum post Messie tempora. Prior à Judæis dicitur *הַיְהוּדָה הַזֶּה עוֹלָם* mundus hic, posterior *הַיְהוּדָה הַבָּא עוֹלָם* mundus futurus, quibus concinit Apostolus, ubi illum *αἰῶνα τῶν ἑσπερίων* appellat, Gal. 1. 4. hunc *αἰῶνα τῶν μέλλοντων*, Heb. 6. 5. Cum dicitur, Regnum meum non est hujus mundi, non sequitur id fore mundi futuri post ultimam resurrectionem.

Si

*Hist. Eccl.
L. 3. c. 15.
p. 65.*

Si Christus ad aliquem mundum futurum collimet, existimare convenientissimum est, eum esse statum Ecclesiae prout à morte ipsius, qui nomine seculi futuri passim innotuit. Munus propheticum obit, dum hac vita supererat, sacerdotale in morte, regium post mortem non tantum interne per spiritum, verum externe per Apostolos & Pastores, qui in gubernanda Ecclesia versabantur. Cum Christus venerit, ut unicuique secundum opera retribuatur, non personam regis induere incipiet, sed Judicis. Longè prout partes regis sibi mandatas habuit. Jam singuli pro tribunali sistendi sunt, & diligenter excutiendi; utrum ejus regimini per hujus vitae curriculum se morigeros praestiterint. Cum colligas ex Mat. 23. v. 2. (ubi in mandatis est, ut observentur, quae Scribae & Pharisei in Mosis Cathedra docuerunt) Christum illis non sibi potestatem tribuere, perinde facis, ac si assereres Regem sibi summam potestatem adimere, cum jubeat in diplomate, ut Magistratibus à se constitutis pareatur. Mandatum, ut obedientia potestati devolutae praestetur, quali Scribae & Pharisei praediti fuere, summum imperium non labefactat. Christus herciscundae familiae judicium sibi assumere noluit, ne praxi suam Judaeorum de regno temporali errorem foveret. Asserit quidem se venisse non ad judicandum, sed salvandum, Jo. 12. 47. verum vox judicandi non partes regis, sed judicis denotat. Ex antithesi inter voces salvandi & judicandi palam est, *judicare* accipi pro *damnare*. Christus in hac vita immorigeros regis, post mortem ad infernum damnabit. Textus ille Jo. 5. 22. *Pater omne judicium commisit filio*, non loquitur solum de judicio in mundo venturo. *Sed* in praeterito innuit saltem aliquam partem hujus judicii jam Christo concessam fuisse. Hujus rei insigne exemplum occurrit in veteri Testamento: *Pluit Dominus de caelo à*

R

Domino,

Luc. 12. 14.

Domino, Gen. 19. 24. Dominus Christus à Domino Patre, cui omne iudicium crediderat. Locus Mat. 19. v. 28. minimè collimat ad mundum futurum post resurrectionem universalem; verùm ad Ecclesiam statum post resurrectionem Christi inchoandum. Hoc innuit vox *παλιγγενεσία*, quæ non ad priorem sed posterioriorem versùs partem referenda est. Comma addendum est post *μοι*, & omitrendum post *παλιγγενεσία*. Ità enim legitur ab Interprete Syro, qui etiam vertit *ἐν τῇ παλιγγενεσίᾳ* **אין עולם חדש** in

seculo novo. Hoc seculum novum à Christi resurrectione protinùs incepit. Modus Ecclesiam regendi per Apostolos Metaphorà à regno Judaico desumptà describitur, in quo Principes duodecim tribuum in sellis duodecim juxta regis solium sedebant. Hanc translationem Christo perquam familiarem fuisse patet ex Luc. 22. 29. ubi ampliùs adjicitur, Apostolos ejus mensæ assessuros ad exemplum procerum maximorum. Placuit Christo regimen Spirituale tropis à regimine sub veteri Testamento petitis depingere. In more positum est apud eos, qui Spiritui Sancto à manu fuere, in vovo Testamento cœlestia sub imagine terrestri describere.

H.

Cùm Apostoli post resurrectionem Christi, cùm jam in cœlum ascensurus esset, Christum interrogaverunt Act. 1. 6. dicentes, Domine, si in tempore hoc restitues regnum Israel? Respondit illis Servator noster, Non est vestrum nôsse tempora & momenta, &c. id est, regnum meum nondum venit, nec præscietis vos, quando veniet; veniet enim sicut fur noctu, sed superveniet vobis Spiritus Sancti virtus, per quam prædicatione vestrà testimonium dicetis de resurrectione mea, & de operibus meis, & de doctrinis, quam docui, ut credant in me homines, & vitam æternam expectent, cùm rediero. Quomodo hæc cum ad-
ventu

ventu regni Christi in Christi resurrectione congruunt, non video : neque cum eo, quod dicit Sanctus Paulus, 1 Theſ. 1. 9, 10. Conuerſi eſtis ad Deum à ſimulacris ſervire Deo vivo & vero, & expectare filium ejus de cœlis; ubi expectare Chriſtum de cœlis idem eſt quod expectare adventum ejus in majeſtate regnaturi; quod neceſſarium, ſi regnum ejus jam ante aderat, non fuiſſet. Ruſus ſi regnum Chriſti incepſiſſet in reſurrectione Chriſti, quam cauſam habent Chriſtiani precandi hodie, (ut faciunt) Adveniat regnum tuum? cap. 44. p. 296, 297.

Cùm diſcipuli Chriſtum interrogatum eunt de regno terreno, quale pro more Judæorum eſſe futurum ſomniabant, nè verbum ex ore ejus excidit ad attendam hanc opinionem. Nè minimum apicem de regno futuro commemorat. Quæſtionem quippe inuſitam, pro conſuetudine ſua reſponſo appoſito noluit dignari : verùm ad reprimendam inanem eorum curioſitatem ſe protinùs accingit. Non veſtrum eſt, inquit, noſſe tempora & momenta, quæ Pater poſuit in ſua poteſtate, h. e. non licet vobis in eis inveſtigandis verſari, quorum notiſſimam Pater ipſe ſibi ſoli vindicat. Ex hac re conſeſtim eos ducit ad promiſſionem & mandatum, remedia ad cohibendam curioſitatem perquam idonea. Accipietis, inquit, virtutem ſupervenientis Spiritûs. Apagite ergo ſomnium de regno terreno; veſtrum eſt animo revolvere promiſſum de hoc ſpiritu, qui brevi in vos illapſurus eſt. Eritis mihi teſtes, idcirco nè meditemini terrena, quæ vobis in compendium mundanum cedant : ſed parate vos, ut animo generoſo & infracto de me & doctrina mea teſtimonium paſſim perhibeatis. Nihil hîc occuſat, quod non congruit cum Chriſti regno protinùs poſt ſuam ipſius reſurrectionem. Expectare filium è cœlis apud Sanctum Paulum, 1 Theſ. I. v. 10. non eſt manere initium regni illius; verùm in ſpem

venire de adventu ejus ad obeundas supremi judicis partes, ubi obedientibus vitam æternam, immorigeris mortem adjudicaverit. Cùm Christiani precantur, ut regnum Christi adveniat, non innunt id usque adhuc non omnino venisse (jam antè accessit ad omnes, qui in ejus obsequium traditi & exhausti sunt) sed ex hac re Patrem coelestem adeunt, ut hoc regnum indies magis magisque propagetur, ut veniat ad loca, ubi nihil adhuc de nomine Christi auditum est, & ad personas, quæ nondum se ejus regimini submitserunt. Christus eò loci regnare dicitur, ubi eò usque corda hominum edomuerit, ut regno Satanz valere jussu, non ingratis regimini ejus tum interno tum externo cervices suas submittant. Cùm hoc non adhuc evenerit per totum terrarum orbem, perquam necessarium est, ut Christiani hac prece thronum gratiæ sollicitarent, *Adveniat regnum tuum.* Quamvis hoc regnum in aliquibus locis & personis statim à resurrectione Christi inceperit: tamen necubi apicem & fastigium suum attingit.

Dogma

Dogma XXXI.

Christus venit ut Deo Patri per pactum novum restitueret regnum, quod à populo in electione Saulis rejectum est, c. 41. p. 228.

Quod attinet ad officium ejus regium, ostensum ante est regnum ejus incepturum non esse ante diem judicii, &c. Etiam tunc non aliter rex erit, quam sub Patre suo: sicut Moses in deserto, & ut Sacerdotes summi ante regnum Saulis, & sicut reges post illum; sic enim dicit Deus, Deut. 18. 18. Mosem alloquens, Suscitabo illis prophetam ex medio fratrum suorum similem tibi, & ponam verba mea in ore ejus. Similitudo autem hæc cum Mose apparet etiam in servatoris nostri actionibus. Sicut enim Moses elegit duodecim principes tribuum, qui sub se regerent: ita servator duodecim elegit Apostolos, qui sedebunt super duodecim thronos, & judicabunt duodecim tribus Israelis. Et sicut Moses auctoritatem dedit 70. Senioribus prophetandi ad populum: ita servator noster 70 ordinavit discipulos ad prædicandum. Et sicut coram Mose cum quereretur quidam, esse qui (præter 70. seniores) prophetarunt in castris, Moses factum eorum approbavit: ita Servator noster, conquerente Joanne, quod essent, qui nomine ejus ejiciebant Dæmonia, factum approbavit dicens, Luc. 9. 50. Ne prohibe, nobiscum enim est, qui non est contra nos. Etiam in institutione Sacramentorum tum admissionis in regnum Dei, tum commemorationis Servator noster Mosem & Abrahamum imitatus est, &c. p. 230.

Quoniam ergo auctoritas Mosis subordinata erat, & ipse

ipse Dei prorex, sequitur etiam Christum, cujus autoritas, in quantum erat homo, erat similis autoritati Moſis, ſub Deo Patre ſuo regnaturum eſſe. Id quod ſignificatur etiam in eo, quod precari nos docuit, Pater noſter, adveniat regnum tuum, & tuum eſt regnum, potentia & gloria, & ex eo, quod dicitur, Veniet in gloria Patris ſui, & ex eo quod dicit Sanctus Paulus 1 Cor. 15. 24. Deinde ſimiliter tradidit regnum Deo & patri, & ex aliis locis nonnullis. p. 230, 231.

T.

Prinſquam de ſcopo ſtatuas, ad quem Chriſtus in adventu ſuo coſtitavit, an ſc. eâ gratiâ coelitus deſcenderit, ut regnum à populo in electione Saulis rejeſtum reſtitueret, tibi perpendendum eſt, cujuſmodi regnum id fuerit. Ut ejus indoles te non lateat, memoriâ repetendum eſt, regnum tria ſignificare, vel regis ditionem, vel univerſos in ditione ſive regentes ſive regimini ſubditos, vel regiminis modum. Ditione Iſraelitici regis ultra terram Canaanam non fuit protenſa; perſonæ in hac ditione fuere Hebræi; modus regiminis Theocraticus. Deus ipſe ad clavum ſedebat modo peculiari, aliis gentibus, quas tamen providentiâ ſuâ gubernat, non communi. Judices uſque ad Saulem extraordinario Spiritûs afflatu donabat, & tanquam vicarios & proteges conſtituebat, quos nihil in arduis moliri voluit, ſe inconfulto. Ex ea re copia adeundi ſacrum oraculum illis fuit conceſſa, ut mentem divinam docerentur, cum negotia difficiliora tentanda eſſent: In caſibus apertis & manifeſtis triplici lege, morali, ceremoniali, judiciali populum regebat. En regnum ante Saulis tempora! Jam tentemus, an Chriſtus ad hoc regnum reſtituendum venerit.

Si primo ſignificata regnum ſumas, digitum intende ad textum, unde conſtet Chriſtum in animo habuiſſe populo Iſraelitico eandem ditionem intra terram Canaanam

nanam restituere. Ad aliquod longè præstantius adipiscendum in mundo comparuit, sc. statum felicitatis omnibus numeris absolutum in tertio cœlo, ubi glorificati beatificâ visione in æternum perfruuntur.

Si secundo, demonstra Christum eâ gratiâ solummodo venisse, ut Hebraicam gentem solam beatam redderet. Ex Hebræis enim solis constabat regnum ante Saulis tempora, paucis profelytis exceptis. Manifestum est Christum in redemptionem populi per totum orbem disseminati venisse, & non tantum unius gentis. Insuper in regno ante Saulis tempora Hebræorum alii boni, alii erant mali: verum in regnum cœleste, quod Christus Sanguinis sui precio mercatus est, nihil impurum ingreditur.

Si tertio, tibi evincendum incumbit Christum carnem nostram induisse ad recuperandum regiminis modum, qui ante Saulis tempora invaluit. Deus erat Rex: Judices Proreges: In casibus extraordinariis nihil agebant, Deo inconsulto: In ordinariis ad normam legis in monte datæ se componebant. An existimas Christum sub Deo Patre proregem esse futurum nullo alio modo, quàm Judices in gente Israelitica? In negotiis arduis oraculum in Pectorali consulere solebant Judices. An Christus idem est facturus, cui omnia aperta & intellectu facilia sunt? Quoad cætera omnia Judices sive Sacerdotes lege in monte traditâ utebantur. Num existimas Christum venisse, ut totam hanc legem redintegraret? ut renovaret mandata ceremonialia, quæ tantum usque ad tempus correctionis posita fuere, Heb. 9. 10? An ad credendum inductus es Christum Sacerdotium suum secundum ordinem Melchisedeci depositurum, quod æternum dicitur, & id resumpturum secundum Aaronis ordinem, quod temporibus Mosis & Sacerdotum obtinuit? Intellectu capi nequit, quomodo

modo idem modus regiminis restitui possit, legibus
iisdem non restitutis.

In patrocinium hujus insolentis dogmatis trahis
verba Jehovæ Mosem alloquentis : Suscitabo illis
prophetam similem tibi, Deut. 18. 18. Conatus
tuos inflectis ex hisce evincere, Christum esse re-
gem futuram Mosi similem post resurrectionem uni-
versalem : cum Moses in textu non sub nomine
regis aut Legislatoris, sed prophetæ solius com-
memoratur. Si Christus quoad munus propheti-
cum ad Mosem quàm maximè accedat, non inde
sequitur, illum Mosi effigiem gerere in regio. *Quin-*
etiam similitudo, de qua textus loquitur, non est
futura post universalem resurrectionem. Verba in
veteri Testamento accommodantur in novo ad a-
vum, quo Christus in carne comparuit, & è mortuis
resurrexit. Act. c. 3. 22. Petrus hunc locum ex
ea re censuit citandum, ut populum Judaicum in-
duceret Christi doctrinam jam tum pronis auribus
accipere. Argumenti summa est hæc; Deus olim suam
astrinxit fidem prophetam Mosi similem suscitare cui
auscultandum esset. Jeshus Christus est ille prophe-
ta. Ergo Christo auscultandum est. Libenter ag-
noscamus actiones à te commemoratas aliqualem
similitudinem inter Mosem & Christum patefacere,
dam uterque in terris ageret. Verùm quid hoc
confert ad evincendum Christum regem fore Mosi
similem post resurrectionem universalem? Actus
à te recensiti in hac vita peracti fuere; ideo
si similitudinem quoad regiam officium arguant, in
hac vita sit oportet hæc congruentia, non autem
vita futurâ. Similitudinis relatio his actionibus
fundatur, relatio autem à fundamento divelli ne-
quit. Partes regis Mosi, dum in vivis erat, fuere
mandatæ; ergo si Christus Mosem reddat, necesse
est, ut in hac vita incipiat regnare. Cum adjicias
Christum

Christum sub patre post universalem resurrectionem fore regnaturum significari in eo, quo precari nos docuit, *Pater noster, adveniat regnum tuum, & tuum est regnum, potentia & gloria*, ab orationis scopo plurimum aberras. Hæc verba *regnum tuum* non significant regnum patris solius, sed trium personarum in Sacrosancta Trinitate; inter quas inæqualitas nullum capeffit locum. Hoc patet ex dictis in Orationis limine, *Pater noster, qui es in cælis*. Pater, quem discipuli alloqui jubentur, totam Trinitatem complectitur. Precatio est cultus divini actus: & omnis cultus debito modo præstitus toti Sacrosanctæ Trinitati exhibetur. Cùm essentia infinita, unicum honoris religiosi fundamentum, cuique personæ communis sit, non licitum est unam personam, exclusis reliquis, precibus deventari.

Ὁὐτε τοιαῦς πολὺσηθ, ἐπὶ οὖσις ἔς ἀκείατος.

Naxian. in
carm.

Neque Trinitas cultu divisa est, quia natura est indivisibilis. P. 164.

Si per Patrem in cælis intelligamus totam Trinitatem, Regnum itidem verbis sequentibus, *Adveniat regnum tuum, tuum est regnum, &c.* significat regnum totius Trinitatis, nimirum Patris, Filii, & Spiritus Sancti. Si fas sit inde inferre Christum sub Patre regnaturum post universalem resurrectionem, æquè bene concludas, Patrem & Spiritum Sanctum Proreges esse futuros, quippe regnum in Oratione est ipsius Christi imperium. Haud gravatè concedimus Christum in gloria Patris venturum; verùm non ad inchoandum regnum, sed ad fungendum iudicis munere: ut qui regali ejus potestati in hac vita se submiserunt, cœlesti felicitate

tate donentur ; qui ejus abnuerunt imperium , ad luendas poenas damnentur. Testimonium novissime prolatum contra te aperte militat ; ubi Sanctus Apostolus dicit, Christum in resurrectione Deo & Patri regnum traditurum, palam declarat penes Christum ante diem resurrectionis summam imperii fuisse. Alteri tradere non possumus, quod in manu nostra prius non tenuimus.

Dogma

Dogma XXXII.

Si quis fidelis à Principe suo legitimo jubeatur dicere se non credere in Christum, licitum est obedire, c. 42. p. 234.

SI queratur, quid si jubeamur à Principe nostro legitimo dicere, quod non credamus, obedientiamne est? Respondeo, &c. Christianum hominem in rebus hujusmodi, si corde in Christum credat, eandem habere libertatem quam concessit Naamano Syro. Propheta Elisha. Conversus erat Deo Israelis in corde suo Naamanus, dixitque, 2 Reg. 5. 17. Hoc autem solum est de quo deprecaris Dominum pro servo tuo, quando ingredietur Dominus meus in Templum Rimmon, ut adoret, & ille innicente super manum meam, si adoravero in Templo Rimmon, adorante eo in eodem loco, ut ignoscat mihi Dominus servo tuo pro hac re. Hoc illi Propheta concessit respondens, Vade in pace. Naamanus hinc credidit corde Deum verum, adorando autem videri voluit non credidisse, ne offenderet Regem suum. p. 234.

H.

Si principi ita jubenti parere licitum sit, tum fas est mandatum Dei, hominis mandato postponere, vel saltem oportet, citra ullum scrutinium pro præcepto divino habere, quicquid à Principe legitimo imperatur. Opinor te prius non dicturum, Quippe tibi Lev. c. 33. p. 176. afferis, Imperantium omnium Imperator est Deus, & illi à civibus præstanda est obedientia quicquid in contrarium jubet Rex terrenus. De obedientia Deo præstanda controversia nulla est, sed quando & quid locutus est Deus. Si posteriori accedas, ac si id, quod Deus mandavit, ab iis, quibus nulla

T.

nulla data est revelatio, sciri non possit, nisi per Principem legitimum, hoc abunde refutatum dedimus in examine Dog. 12, 14. quò te mitto, ne actum agerem.

Perlibenter tibi concedo Naamanum cordè credidisse. Verùm unde tibi constat illum in animo habuisse, ut non credidisse videretur, ne regem suum offenderet? Si veritatem Hebraicam consulas, liquebit verba longè aliter sonare. Ità enim vertenda sunt: Dominus condonet servo tuo hanc rem. Cùm Dominus meus venit in domum Rimmon ad incurvandam se, & innixus est manui meæ atque incurvavi memet in domo Rimmon, Dominus ignoscat servo tuo pro hac re. Non loquitur Syrus de futuro, sed de peccato præterito, quod obnixè petit, ut condonetur: voces, quas in futuro reddis, alibi occurrunt apud scriptores sacros in præterito, ut בָּוֹא אֵלַי נָתַן Pf. 51. v. 1. וְהִשְׁתַּחֲוִיתִי אִישׁ Ex. 33. 10. פָּתַח אֹהֶלְוֹ Et incurvabit se quisque ostio tabernaculi sui. Quemadmodum voces hunc sensum non recasant: ità scopus loci eum efflagitat. Syrus gratitudinis in testimonium de sanitate recuperata pollicetur commate proximè præcedente, se jam nulli dehinc Deo præterquam Jehovæ sacrificium oblaturum: Et jam supplex petit, ut id criminis, quod antehac commiserat, sibi vitio non vertatur, sed sempiternâ sepeliatur oblivione. Cùm jamjam tam amplum germanæ pœnitentiæ specimen exhibuisset, Propheta secundùm tenorem foederis pronunciat, Deum, in illum pridè offensorem, jam placatum esse. Ex ea re jubet, ut in pace abeat. In loco laudato nè minimus apex occurrit, qui errori tuo patrocinetur. Interpretationem hanc eò avidè amplectimur, quippe analogiæ fidei apprimè convenit. Quicumque negat me coram hominibus,

bus, ego negabo illum coram patre meo, qui est in coelis.

Respondemus illum, qui subditus est, ut erat Naamanus, & à rege suo ad aliquid, quodcumque id fit, facere coactus est; ità ut non sponte sua sed in ordine ad obedientiam legibus patriis faciat, factum illius non est; nec illi imputandum: sed Regis i. e. civitatis factum, & legibus imputandum: neque ille est, sed Rex, qui negavit Christum. Si quis doctrinam hanc cum Christianitate sincera non satis conseptire dicat, libenter ab eo doceri velim, si in civitate Christiana contingeret habitare Mahometanum aliquem eundem civem, illumque civitatis illius Rex adorare Deum ritu Christiano in Ecclesia juberet, sub mortis poena: utrum is Mahometanum illum in conscientia mortem pati obligatum esse diceret, potius quam legi patriæ suæ obedire. Si dicat debere mori, privatis civibus omnibus libertatem concedit, principiis suis, pro religione sua privata sive verâ sive falsâ obedientiam Regibus suis legitimis denegare. Si dicat debere adorando obedire, tunc sibi permittit & jus postulat quod aliis negat, quod est verbis Servatoris nostri contrariam, dicentis, Quicquid vultis, ut faciant vobis homines, id facite illis; & contra legem naturæ (quæ est lex Dei æterna & indubitata) Nè facias alteri, quod tibi fieri non vis. p. 234, 235.

Siste pedem paulisper & in memoriam revoca, quicquid à te liberè factum est contra Dei voluntatem, tuum est peccatum. Fingamus Magistratum hæc duo tibi proponere, sc. vel idolo sacrificare, vel mori. Ad utrumque non cogit. Propositionis disjunctivæ utraque pars non est necessaria. Optio tua hæc est, utrum horum elegeris: propterea si sacrificare malle, id liberè facis, & quod à te liberè factum est contra legem divinam, tuum est peccatum.

Eò

H.

T.

à morte resurrexisse] testimonium præbent : de-
inde neminem hoc titulo ornari debere, nisi qui mo-
ratur pro hoc articulo, [Jesus est Christus.] Hac
congruere nequeunt, nisi hæ propositiones identicæ
sint : *Christus è mortuis resurrexit. Jesus est Christus.*
Verùm propositiones illæ pro identicis nequaquam
habendæ sunt, quarum altera vera est, cum altera
fuerit falsa. Jesus erat Christus ante resurrectio-
nem. Cum adjicias, si quis ad articulum illum præ-
dicandum missus non fuerit, mortem pati non obli-
gatur, Testimonium Ecclesiæ Catholicæ impugnas.
Omnes cujuscunque sortis, sive Clerici sive Laici,
qui Persecutione astuante, Christum negabant, mo-
numentis antiquis lapsorum nomine indignantur, &
pœnas Ecclesiasticas solvere tenebantur, priusquam
ad communionem admitti potuerint.

H.

Scis permultos fuisse Christianos paulò ante Syno-
dum Nicænam bonos quidem sed non fortissimos, qui
mortis & tormentis ostentatis, fidei Christianæ re-
nunciârunt. Quas putas pœnas in tales statuisse Ni-
cænam illam synodum generalem? In canonibus il-
lius synodi decimus nonus est, quo statuitur eos qui
citra tormenta & pericula id facerent, redire debere
ad Catechumenos; at de illis, qui negârunt inten-
tatâ morte, nihil statuitur. *Append. ad Lev. c. 3.*
p. 364.

T.

Non solum illi, qui citra necessitatem, sed qui vi
coacti Christum pernegaverunt, à tota Ecclesia re-
atum non mediocrem contraxisse habebantur. Helce-
saitæ, qui asseruere licitum esse *εἰ ἀνάγκη*, h. e.
cum necessitas eò compulerit, fidei renunciare, modò
in corde esset retenta, passim pro hæreticis damnan-

*Euseb. Hist.**Eccl. l. 6. c.**31. p. 172.**Epiph. Her.**7. l. 2. tom.**Petav. anti-**mad. v. 228.*

tur. In seculis antiquioribus, qui tale crimen per-
petraverant, ad fidelium communionem non amplius
fuerunt recepti. Hinc Tertullianus inquit, Neque
Idololatricæ neque sanguini pax ab Ecclesiis redditur.

Tempore

Tempore procedente, disciplina Ecclesiastica mollior & mitior esse incepit. Hinc undecimus canon concilii Nicæni, quem tu sequens editionem Arabicam undevicesimam appellas, non obscure lapsorum duas classes indigitat, quarum altera citra tormenta, altera tormentis coacta à Christo ad Idola deflexerat. Cum statuat de relegandis hominibus primæ classis ad catechumenos, inter quos (relaxata superiori disciplinâ) decrevit duodecim tantum annos terendos esse, priusquam ad Ecclesiæ pacem restitui possent, nullatenus supponit, illos qui Christum coacti pernegaverant, in Synodi affirmatione tanquam intulpatos, & ab omni crimine immunés stetisse. In Canone enim proximè præcedente, omnes sive vi sive citra vim labantes pœnam damnantur, *ὅτις περιηλείθιον τῶν παραπίπτειν τῶν ἁγίων*, &c. quitunque ex lapsis ordinati sunt sive per ignorantiam aut dissimulationem, deponendi sunt. Num credis Concilium hanc pœnam lapsis quibuscunque infligere voluisse, si eorum aliquos omnis culpæ immunés esse autumasset?

§

Dogma

Dogma XXXIII.

Novum Testamentum ante Constantinum Magnum non fuit lex, sed consilium tantum, quod unusquisque accipere vel rejicere suo periculo potuit sine injuria, c. 42. p. 246, 247.

H. **R**epugnat enim naturæ legis. Lex enim (ut supra dictum est) mandatum est illius sive hominis sive cœtus, qui summam habet in civitate auctoritatem, legumque ferendarum jus, transgressorumque puniendorum solus habet. Quando ergo alius quicumque præter illum regulas vivendi Civibus præscribit, regulæ illæ leges non sunt, sed consilium, quale sive bonum sive malum, is cui consilium datur, observare vel negligere potest absque injuria, &c. c. 42. p. 246, 247.

T. Ut teneamus, an Novo Testamento jure attribui potuerit legis nomen ante Constantini tempora, sedulo pensanda est Legis natura. *Lex est regula subito data à superiore auctoritatem habente.* Nihil amplius excogitari potest ad complendam ejus naturam necessarium. Talem regulam superioris auctoritate signatam, sive à *ligando*, propterea quòd ejus virtute divincti & ligati essent inferiores; sive ab *eligendo*, quippe regularum optimæ & communitati maximè salubres à legislatoribus eligi solerent; sive à *legendo*, quòd usitatum esset eam literis mandatam columnis in foro affigere, ut ab omnibus legeretur, legis nomine insignire soliti sunt Antiqui. Novo Testamento applicari potuerunt ante Constantini tempora singulæ hujusce definitionis partes.

*Consule
Epif. Linc.
pralat. 5.
de legum
hum. oblig.
158.*

I. *Regula*

1. Regula fuit; Ità enim nuncupatur in Epist. ad Galatas. *Ita ut quibus tunc servabatur*, quicumque juxta hanc regulam incedent, c. 6. v. 16. Nulla in hac re Christianorum praxi potior est evidentia, quibus solenne fuit jam olim ante Constantini tempora fidem & mores suos ad hanc normam componere.

2. Regula fuit *subdito data*; Christi enim discipulis imponebatur.

3. Subdito imposita à superiore auctoritate habente. Deus ipse, de cujus potestate non ambigitur, eam dedit sancitam, uti constat ex Dei & Ecclesiae testimonio in superiore exercitatione illustrato. Ne actum agerem eò remittendus es. Hinc Evangelium nuncupatur lex fidei, Rom. 3. 27. Lex spiritus vitæ, Rom. 8. 2. Lex libertatis, Jac. 2. 12. Immo ab ipso Constantino *republice* in edicto *De Constantin. vita*, l. 2. c. 29. Constantinum supponere jam olim extitisse hanc legem, & non recens constitutam esse. Re ità se habente non immeritò trahimur in admirationem, quòd asserere non reformides, novum Testamentum naturæ legis repugnare. Et ne penderet nobis animus quid per legem intelligamus, protinus subjicis hanc definitionem. *Lex mandatorum est illius sive hominis sive coelestis, qui summam habet in Civitate auctoritatem, legumque ferendarum jus, transgressorumque puniendorum solus habet.* Hisce verbis definiatur vel Lex generationis considerata, vel speciatim, scilicet lex Civilis.

Si lex generationis definiatur, tum in nulla civitate vires habet lex pura puta divina. Quippe omnis lex est mandatum illius, qui summam habet in civitate auctoritatem, & proinde apud Christianos, quæ tales, per tres primas Centurias nullum omnino peccatum patratum fuit. Ubi nulla est lex, nullum est peccatum. Si legem civilem unice definias, tum cum afferas,

Dogma XXXIII.

Novum Testamentum ante Constantinum Magnum non fuit lex, sed consilium tutum, quod unusquisque accipere vel rejicere suo periculo potuit sine injuria, c. 42. p. 246, 247.

H. **R**epugnat enim naturæ legis. Lex enim (ut supra dictum est) mandatum est illius sive hominis sive cœtus, qui summam habet in civitate auctoritatem, legumque ferendarum jus, transgressorumque puniendorum solus habet. Quando ergo alius quicumque præter illum regulas vivendi Civibus præscribit, regulæ illæ leges non sunt, sed consilium, quale sive bonum sive malum, is cui consilium datur, observare vel negligere potest absque injuria, &c. c. 42. p. 246, 247.

T. Ut teneamus, an Novo Testamento jure attribui potuerit legis nomen ante Constantini tempora, sedulo pensanda est Legis natura. *Lex est regula subdito data à superiore auctoritatem habente.* Nihil amplius excogitari potest ad complendam ejus naturam necessarium. Talem regulam superioris auctoritate signatam, sive à *ligando*, propterea quod ejus virtute divincti & ligati essent inferiores; sive ab *eligendo*, quippe regularum optimæ & communitati maxime salubres à legislatoribus eligi solerent; sive à *legendo*, quod usitatum esset eam literis mandatam columnis in foro affigere, ut ab omnibus legeretur, legis nomine insignire soliti sunt Antiqui. Novo Testamento applicari potuerunt ante Constantini tempora singulæ hujusce definitionis partes.

*Consule
Epis. Linc.
pralat. 5.
de legum
hum. oblig.
158.*

1. *Regula*

1. Regula fuit; Itā enim nūcupatur in Epist. ad Galatas. *Etia nō quibz tūc servabatur* quicumque juxta hanc regulam incidit, c. 6. v. 16. Nulla in hac re Christianorum praxi potior est evidentia, quibus solenne fuit jam olim ante Constantini tempora fidem & mores suos ad hanc normam componere.

2. Regula fuit *subdito data*; Christi enim discipulis imponebatur.

3. Subdito imposta à superiore auctoritatem habente. Deus ipse, de cujus potestate non ambigitur, eam dedit sancitam, uti constat ex Dei & Ecclesiae testimonio in superiore exercitatione illustrato. Ne actum agerem eō remittendus es. Hinc Evangelium nūcupatur lex fidei, Rom. 3. 27. Lex spiritus vitæ, Rom. 8. 2. Lex libertatis, Jac. 2. 12. Immo ab ipso Constantino *viz. & omnibus* in edicto suo apud Eusebium. Intuenti locum facile constabit, Constantinum supponere jam olim extitisse hanc legem, & non recens constitutam esse. Re, itā se habente non immeritō trahimur in admirationem, quod asserere non reformides, novum Testamentum naturæ legis repugnare. Et ne penderet nobis animus quid per legem intelligamus, protinus subjicis hanc definitionem. *Lex mandatorum est illius sive hominis sive cælestis, qui summam habet in Civitate auctoritatem, legumque ferendarum jus, transgressorumque puniendorum solus habet.* Hisce verbis definiatur vel Lex generatim considerata, vel speciatim, scilicet Lex Civilis.

Si lex generatim definiatur, tum in nulla civitate vires habet lex pura pura divina. Quippe omnis lex est mandatum illius, qui summam habet in civitate auctoritatem, & proinde apud Christianos, quæ tales, per tres primas Centurias nullum omnino peccatum patratum fuit. Ubi nulla est lex, nullum est peccatum. Si legem civilem unice definias, tum cum

asserat, novum Testamentum legem non fuisse ante Constantini imperium, perinde est ac si diceret id non fuisse legem Civilem ante Civilis Magistratus mandatum. Plurimum gratiarum de hoc profundo mysterio tibi ab orbe Christiano debetur. Proculdubio grande sophos undique mereris. Vel ipsis tonsoribus notum est, tam vetus quàm novum Testamentum legem civilem esse non potuisse ante Civilis Magistratus edictum. Ceterum utriusque pars quæque multò antè fuit lex divina, nimirum simulatque Deus suam in hac parte voluntatem signis sufficientibus, sc. internis characteribus, & operibus externis miraculosis manifestam fecisset.

H.

Quatenus non differunt Scripturæ à legibus naturæ, dubium non est, quin sint leges Dèi: auctoritatèque habent omnibus, qui ratione naturali præditi sunt, manifestam. Sed auctoritas hæc alia non est, quàm quæ doctrinæ omni morali, si vera sit, attribuenda est. Si leges à Deo factæ sint, nempe leges divinæ positivæ, nullà accedente auctoritate humana, illis solis leges sunt, quibus Deus ipsas ita promulgavit, ut nulla ipsis per ignorantiam relinquatur excusatio. Illi igitur, quibus Deus non revelavit supernaturaliter, quòd Scripturæ ab illo sint, vel eos, qui illas prædicant, ab eo missos esse, nullà, ut eas recipiant, auctoritate obligantur, præterquam ejus, qui summam habet in civitate potestatem. Is enim legislator est. Rursus, si auctoritas civitatis non sit, quæ Scripturas facit esse leges, auctoritate aliquà privata, aut publicà id fiat. Si privata, is solus ad obedientiam tenetur, cui Deus illas supernaturaliter pro legibus dictavit, &c. Sin Scripturæ leges fieri non possunt sine auctoritate publica, auctoritas illa Civitatis erit, vel Ecclesiæ. At Ecclesiæ, si una persona sit, eadem res est cum civitate, quæ, quia constat ex hominibus Civitas, quia constat ex ho-

minibus

minibus Christianis, Ecclesia appellatur. Lev. c. 33. p. 181, 182.

Scripturas Sacras in duas diducis partes, quarum altera ex naturæ legibus, altera ex positivis consistit. Non invitus fateris eas quatenus naturæ leges sunt, esse leges Dei, & ab omnibus obsequium vendicare, qui ratione naturali præditi sunt; verum quatenus continent leges positivas, ita eas neminem obstringere, nisi quatenus ab autoritate civili imperantur. Propterea quòd hæc autoritate non interposita, nemini sufficienter promulgantur, eis solis exceptis, quibus à Deo supernaturaliter revelatæ sunt. Verum sciendum est, Deum ita revelare posse & in publicum proponere leges suas etiam positivas, ut seculis futuris ab eis, quibus prima revelatio non fuit indulta, intelligi possit, citra novam revelationem aut Magistratus autoritatem, eas coëlitus datas fuisse. 1. Libenter intelligerem, unde sit, quòd leges hæc à Deo sancitas fuisse intelligat Magistratus; an subsidio mediæ quæ propria & peculiaria sunt Magistratui, vel communia Magistratui & subdito? Si propria, dic quamnam sint. Inter subditum & Magistratum præter autoritatem nihil interest; cuius equidem ope leges queat imponere: verum non acutior evadere ad dignoscendum, quæ leges à Deo proveniant. 2. Similiter Leges Dei positivæ seculo Apostolico sancitæ nobis innotescant, atque leges huiusce regni ducentis abhinc annis latæ, quamvis seculo nostro ab autoritate Civili non confirmantur. Pendet in hac re certitudo nostra ex Archivis publicis, communitalis sigillis, constanti omnium praxi ab eo seculo, quo latæ fuerunt, usque ad hæc nostra tempora. Horum nihil est, quin ad leges Dei positivas accommodari possit. Stant in procinctu publica Ecclesiæ monimenta, ipsius Legislatoris sigilla; & constans Christianorum praxis ad perhibendum luculentissimum

hac in re testimonium. 3. Media sufficientia nobis provisae sunt ad dijudicandum citra auctoritatem civilem, quae leges sint divinae. Leges Dei positivae spectant ad fidem vel ad cultum. Harum auctoritatem promulgavit Deus mediate, vel immediate. *Mediate* per testimonium praesentis Ecclesiae, traditionem constantem antiquae ab Apostolico seculo usque ad haec tempora, per constantiam Martyrum, qui liberrime suum profuderunt sanguinem ad consignandum coelestem earum originem,

Immediate, per opera miraculosa in earum confirmationem praestita, necnon per criteria interna. Leges enim divinae luce quadam naturali donatae sunt, qua legislatorem abscondi & celari non patitur. In legibus civilibus plerumque tantum resurget sapientiae, ut nemo in dubio esse possit, quin compositae fuerint a viris altissimae prudentiae. Proculdubio non dispares sapientiae superbiae characteres valet Deus suis etiam legibus imprimere, adeo ut clam neminem sit, unde suam originem derivarunt. De voluntate ejus hac in re iniquum esset vel tantillum ambigere: cum liquidissime pateat eum voluisse, ut verbum suum, non ut sermonem hominum sed Dei exciperemus; quod accidere nequit, nisi ejusmodi interna induatur evidentia, quae per se citra ulteriorem revelationem divinam patefaciat auctoritatem. Si quis legem de fide in secundam Sacrosanctam Trinitatis personam tanquam humani generis redemptorem suo revolvat animo, & totum salutis mysterium suis momentis pensitet, nullus dubio, quin facile inductus sit ad credendum quod sapientiam plusquam humanam aut Angelicam respiciat. Nihil apud Ethnicorum foestissimos par huic legi occurrit, licet multum admodum sua inflecterent studia ad explorandum, qua ratione a naturae vitis & calamitatibus se expedirent. Quantum spectat ad Dilemma tuum, nimirum,

mirum, si autoritas Civitatis non sit, quæ scripturas facit esse leges, autoritate aliquâ aliâ, vel privatâ, vel publicâ id fiet. Si privatâ, is solus ad obedientiam tenetur, cui Deus illas supernaturaliter pro legibus dictavit. Si publicâ, autoritas illa erit Civitatis vel Ecclesiæ. Regeo, Autoritas publica est, quamvis neque civitatis, neque Ecclesiæ solius, scilicet autoritas ipsius Dei, quæ cuique menti extrinsecus per præsentis Ecclesiæ testimonium, antiquæ traditionem, intrinsecus per gratiæ auxilium præparata, se in criteriis internis resurgentem evidenter demonstrat. Non pendemus ab infallibili Ecclesiæ autoritate, ut noticiam autoritatis Scripturarum adipiscamur: verum ad ecclesiam tanquam ad sacrae paginæ custodem confugimus. Ecclesia est quasi arca Testamenti. In dubiis ad arcam festinamus. Verum autem fides nostra ultimò non in arcam: sed in Testamentum inibi repositum resolvitur.

Ex hisce liquet totam Scripturam legem factam fuisse ante Magistratus civilis edictum, & proinde novum Testamentum ante Constantini tempora. Si in Christo quippe ante diem resurrectionis non regnatura autoritatem defuisse arbitreris; contrarium supra demonstratum videas in examine Dog. 30. Regni enim sui Tyrocinium longè ante Constantini imperium posuerat.

Quoniam servator noster regnum suum in hoc mundo esse negavit, & non ad judicandum, sed ad salvandum mundum venisse se affirmavit, non aliis legibus nos subjecit, quàm legibus civitatis, nempe Judæos quidem legibus Mosaicis, (ad quas non evertendas sed implendas venisse se dicit, Mat. 5.) Gentes autem alias civitatum suarum legibus civilibus; & genus humanum universum legibus naturalibus. Manifestum ergo est Christum & Apóstolos ejus nullam novam legem, quæ nos in hoc mundo obligaret, sed novam tantum doctrinam attulisse, quâ

H.

ad mundum futurum præpararemur : & proinde Testamentum novum, in quo doctrina illa continetur, quamdiu non essent Principes & Legislatores, qui observationem ejus imperarent, non erat lex, sed ad perducendos homines ad salutem consilium tutum quod unusquisque accipere, vel rejicere suo periculo potuit sine iniustitia. p. 247.

T.

Regnum Christi non est ex hoc mundo, h. e. non est mundanæ indolis & genii. Versatur enim in eis, quæ ad statum futurum spectant. Perperam inde colligis, Christum nos non aliis subjecisse legibus quàm civilibus. Cum hortetur Christi Spiritus, ut eis geratur mos, qui præ sunt in domino, legem à civili sive Romana longè diversam palàm indigitat, cui Christianus quilibet cervicem suam submittere tenetur. Cum asseras, Christum Judæos legibus Moisaicis subjecisse, Gentes autem alias civitatum suarum legibus civilibus ; recognoscendum est, quod legum Moisaicarum triplex est Systema, morale, ceremoniale, judiciale. Si Systema morale sc. Decalogus tibi in animo sit, verissimum est, Christum venisse, ut hoc Systema stabiliret, uti videre licet in Matthæi capite quinto, quod ad legem hanc unice collimat. Verùm tamen sciendum est, quod huic normæ Gentes perinde ac Judæos Christus subjecerit. Non existimandum est Christum pauciores hiscè legibus, subjecisse, quàm Moses olim subjecerat. Verùm enimvero Moses decem præcepta non solum Ecclesiæ tradidit Judaicæ ; sed etiam populo universo in quocunque seculo per orbem disseminato. Ex hac re Stephanus Protomartyr, qui Judaicæ religioni nuncium remisit, & se totum addixerat Christianæ, in sua pro se àliisque Christianis Apologia Mosem viva eloquia (h. e. מֹשֶׁה, quæ Deus ipse pronunciaſſe, & suo ipsius digito descripsiſſe perhibetur) excepisse asserit, ut nobis traderet. Hinc etiam Sanctus Jacobus

18.7.38.

hac in re testimonium. 3. Media sufficientia nobis provisae sunt ad diiudicandum extra auctoritatem civilem, quae leges sunt divinae. Leges Dei positivae spectant ad fidem vel ad cultum. Harum auctoritatem promulgavit Deus mediate, vel immediate. *Mediate* per testimonium praesentis Ecclesiae, traditionem constantem antiquam ab Apostolico seculo usque ad haec tempora, per constantiam Martyrum, qui liberrime suum profuderunt sanguinem ad consignandum coelestem earum originem.

Immediate, per opera miraculosa in earum confirmationem praestita, necnon per criteria interna. Leges enim divinae lucem quaedam naturam donatae sunt, quae legislatorem abscondi & celari non patitur. In legibus civilibus plerumque tantum resurgit sapientiae, ut nemo in dubio esse possit, quin compositae fuerint a viris altissimae prudentiae. Proculdubio non disparēs sapientiae superbiae characteres valet Deus suis etiam legibus imprimere, adeo ut clam neminem sit, unde suam originem derivarunt. De voluntate ejus hac in re iniquum esset vel tantillum ambigere: cum liquidissime pateat eum voluisse, ut verbum suum, non ut sermonem hominum sed Dei exciperemus; quod accidere nequit, nisi ejusmodi interna induatur evidentiā, quae per se extra ulteriorem revelationem divinam patefaciat auctoritatem. Si quis legem de fide in secundam Sacrosanctam Trinitatis personam tanquam humani generis redemptorem suo revolvat animo, & totum salutis mysterium suis momentis pensaret, nullus dubio, quin facile inductus sit ad credendum quod sapientiam plusquam humanam aut Angelicam respiciat. Nihil apud Ethnicorum foetissimos par huic legi occurrit, licet multum admodum sua inflecterent studia ad explorandum, qua ratione a naturae vitis & calamitatibus se expedirent. Quantum spectat ad Dilemma tuum, nimirum,

mirum, si autoritas Civitatis non sit, quæ scripturas facit esse leges, autoritate aliquâ aliâ, vel privatâ, vel publicâ id fiet. Si privatâ, is solus ad obedientiam tenetur, cui Deus illas supernaturaliter pro legibus dictavit. Si publicâ, autoritas illa erit Civitatis vel Ecclesiæ. Rehero, Autoritas publica est, quamvis neque civitatis, neque Ecclesiæ solius, scilicet autoritas ipsius Dei, quæ cuique menti extrinsecus per præsentis Ecclesiæ testimonium, antiquæ traditionem, intrinsecus per gratiæ auxilium præparata, se in criteriis internis refulgentem evidenter demonstrat. Non pendemus ab infallibili Ecclesiæ autoritate, ut noticiam autoritatis Scripturarum adipiscamur: verum ad ecclesiam tanquam ad sacrae paginæ custodem confugimus. Ecclesia est quasi arca Testamenti. In dubiis ad arcam festinamus. Verum autem fides nostra ultimò non in arcam: sed in Testamentum inibi repositum resolvitur.

Ex hisce liquet totam Scripturam legem factam fuisse ante Magistratus civilis edictum, & proinde novum Testamentum ante Constantini tempora. Si in Christo quippe ante diem resurrectionis non regnatus autoritatem defuisse arbitraris; contrarium supra demonstratum videas in examine Dog. 30. Regni enim sui Tyrocinium longè ante Constantini imperium posuerat.

Quoniam servator noster regnum suum in hoc mundo esse negavit, & non ad judicandum, sed ad salvandum mundum venisse se affirmavit, non aliis legibus nos subjecit, quàm legibus civitatis, nempe Judæos quidem legibus Mosaicis, (ad quas non evertendas sed implendas venisse se dicit, Mat. 5.) Gentes autem alias civitatum suarum legibus civilibus; & genus humanum universum legibus naturalibus. Manifestum ergo est Christum & Apóstolos ejus nullam novam legem, quæ nos in hoc mundo obligaret, sed novam tantum doctrinam attulisse, quæ

H.

ad mundum futurum præpararemur : & proinde Testa-
mentum novum, in quo doctrina illa continetur, quam-
diu non essent Principes & Legislatores, qui obser-
vationem ejus imperarent, non erat lex, sed ad per-
ducendos homines ad salutem consilium. turum quod
unusquisque accipere, vel rejicere suo periculo potuit
sine iniustitia. p. 247.

T.

Regnum Christi non est ex hoc mundo, h. e. non est
mundanæ indolis & genii. Versatur enim in eis,
quæ ad statum futurum spectant. Perperam inde
colligis, Christum nos non aliis subjecisse legibus quàm
civilibus. Cum hortetur Christi Spiritus, ut eis ge-
ratur mos, qui præ sunt in domino, legem à civili hęc
Romana longè diversam palam indigitat, cui Christi-
anus quilibet cervicem suam submittere tenetur.
Cum asseras, Christum Judæos legibus Moiaicis sub-
jecisse, Gentes autem alias civitatum suarum legibus
civilibus; recognoscendum est, quod legum Moiaica-
rum triplex est Systema, morale, ceremoniale, judiciale.
Si Systema morale sc. Decalogus tibi in animo sit, veris-
simum est, Christum venisse, ut hoc Systema stabili-
ret, uti videre licet in Matthæi capite quinto, quod
ad legem hanc unice collimat. Verùm tamen scien-
dum est, quod huic normæ Gentes perinde ac Ju-
dæos Christus subjecerit. Non existimandum est
Christum pauciores hiscè legibus subjecisse, quàm
Moses olim subjecerat. Verùm enim vero Moses
decem præcepta non solum Ecclesiæ tradidit Ju-
daicæ; sed etiam populo universo in quocunque se-
culo per orbem disseminato. Ex hac re Stephanus
Protomartyr, qui Judaicæ religioni nuncium remisit,
& se totum addixerat Christianæ, in sua pro se
aliquæ Christianis Apologia Mosem viva eloquia
(h. e. מֹשֶׁה, quæ Deus ipse pronunciaſſe, &
suo ipsius digito descripsiſſe pethibetur) excepisse
asserit, ut nobis traderet. Hinc etiam Sanctus
Jacobus

18.7.38.

Jacobus eos alloquens, qui sua Christo nomina dederant, hortatur, ut legem regalem perficerent secundum Scripturam, *vom & βασιλευς* est Decalogus, uti constat ex mandatis sexto & septimo commemoratis. Hoc insignitur titulo, utpote in Testamenti arca repositus, cui coronam majestatis regiae insigne imponebatur. Quinetiam jubentur Christiani, ut hanc legem perficiant secundum Scripturam, hoc est, secundum traditionem Moysi in V. T. literis mandatam. Hinc Apostolus, ut Ephesii ad obsequium quinto mandato praestandum alacriores fierent, promissionis ei appensae fecit memoriam. Si praecipuum una cum promissione quatenus a Mose traditum non ad Ephesios perinde spectaret atque ad Judaeos, vires & nervos suos penitus amitteret hortatio Apostolica. Quid attinet Ephesiorum animos ad obedientiam erigere conari promisso ad eos nullatenus spectante? Facile enim regeritur, Deum populo Judaico & non vobis Ephesiis fidem suam dedisse.

Jac. 2.
v. 8.
v. 11, 12.

Hinc etiam Sanctus Paulus de lege loquitur veteri Testamento complexa, cujus condemnationi obnoxius est totus mundus. Theophilus Antiochenus quoque, etiam commemorans *δὴα καθ' αὐτὰς* decem praecipua, haec adjicit verba, *τέτε μὲν ἐν τῷ θεῷ νόμος διὰ τοῦ & νόμιμα* Moyses & *ἡ δεκάλογος ἐν θεῷ παρὰ πῶς καὶ νόμος*. Hujus divinae legis minister fuit Moyses, & famulus Dei universo quidem mundo.

Rom. 3. 19.
L. 3. ad
Antiochum
p. 123.
Just. M.
Par.

Si cum leges Mosaiicas nomines, Systema ceremoniale aut judiciale habeas in animo, absolum quidem est asserere, Christum Judaeos eis subjecisse. Ex hisce enim legibus conditus erat paries intergerimus, quo populus Judaicus a gentibus divisus fuit. Verum hanc maceriam carne sua dissolvit ipse Christus dicitur. Ejusmodi ritus ad tempus correctionis impositi fuere. Non minima libertatis pars,

Eph. 2. 14.
Heb. 9. 10.

ad mundum futurum præpararemur : & proinde Testamentum novum, in quo doctrina illa continetur, quamdiu non essent Principes & Legislatores, qui observationem ejus imperarent, non erat lex, sed ad perducendos homines ad salutem consilium tutum quod unusquisque accipere, vel rejicere suo periculo potuit sine iniustitia. p. 247.

T.

Regnum Christi non est ex hoc mundo, h. e. non est mundanæ indolis & genii. Versatur enim in eis, quæ ad statum futurum spectant. Perperam inde colligis, Christum nos non aliis subjecisse legibus quam civilibus. Cum hortetur Christi Spiritus, ut eis generatur mos, qui præ sunt in domino, legem à civili sive Romana longè diversam palam indigitat, cui Christianus quilibet cervicem suam submittere tenetur. Cum asseras, Christum Judæos legibus Moisaicis subjecisse, Gentes autem alias civitatum suarum legibus civilibus; recognoscendum est, quod legum Moisaicarum triplex est Systema, morale, ceremoniale, judiciale. Si Systema morale sc. Decalogus tibi in animo sit, verissimum est, Christum venisse, ut hoc Systema stabiliret, uti videre licet in Matthæi capite quinto, quod ad legem hanc unice collimat. Verum tamen sciendum est, quod huic normæ Gentes perinde ac Judæos Christus subjecerit. Non existimandum est Christum pauciores huic legibus subjecisse, quam Moses olim subjecerat. Verum enim vero Moses decem præcepta non solum Ecclesiæ tradidit Judaicæ; sed etiam populo universo in quocunque serculo per orbem disseminato. Ex hac re Stephanus Protomartyr, qui Judaicæ religioni nuncium remisera, & se totum addixerat Christianæ, in sua pro se alii que Christianis Apologia Mosem viva eloquia (h. e. מֹשֶׁה, quæ Deus ipse pronuntiâsse, & suo ipsius digito descripsisse perhibetur) excepisse asserit, ut nobis traderet. Hinc etiam Sanctus Jacobus

18.7.38.

Jacobus eos alloquens, qui sua Christo nomina dederant, hortatur, ut legem regalem perficerent secundum Scripturam, *τοῦ βασιλῆως* est Decalogus, uti constat ex mandatis sexto & septimo commemoratis. Hoc insignitur titulo, utpote in Testamenti arca repositus, cui coronam majestatis regiae insigne imponebatur. Quinetiam jubentur Christiani, ut hanc legem perficiant secundum Scripturam, hoc est, secundum traditionem Moysi in V. T. literis mandatam. Hinc Apostolus, ut Ephesii ad obsequium quinto mandato praestandum alacriores fierent, promissionis ei appensae fecit memoriam. Si praecipuum unam cum promissione quatenus a Mose traditum non ad Ephesios perinde spectaret atque ad Judaeos, vires & nervos suos penitus amitteret hortatio Apostolica. Quid attinet Ephesiorum animos ad obedientiam erigere conari promisso ad eos nullatenus spectante? Facile enim regeritur, Deum populo Judaico & non vobis Ephesius fidem suam dedisse.

Jac. 2.
v. 8.
v. 11, 12.

Hinc etiam Sanctus Paulus de lege loquitur veteri Testamento complexam, cujus condemnationi obnoxius est totus mundus. Theophilus Antiochenus quoque, etiam commemorans *δέκα κεφάλαια* decem praecepta, haec adjicit verba, *τάτε μὲν ἐν τῷ θεῷ νόμος διὰ τὸν Μωυσὶν ὁ καὶ δεκάλογος ἐν θεῷ πατρὶ ἡμῶν καὶ κόσμου*. Hujus divinae legis minister fuit Moyses, & famulus Dei universo quidem mundo.

Rom. 3. 19.
L. 3. ad
Autolycum
p. 123.
Just. M.
Par.

Si cum leges Mosaicis nomine, Systema ceremoniale aut judiciale habeas in animo, absolum quidem est asserere, Christum Judaeos eis subjecisse. Ex hisce enim legibus conditus erat paries intergerimus, quo populus Judaicus a gentibus divisus fuit. Verum hanc maceriam carne sua dissolvit ipse Christus dicitur. Ejusmodi ritus ad tempus correctionis impositi fuere. Non minima libertatis

Eph. 2. 14.

Heb. 9. 10.

pars,

parts, quâ Judæos ad fidem converſos donavit
 C. 12. v. 1. Christus, immunitas est à legum Cereimonialium
 jugo. Hinc aſſerit Methodius mulierem in Apoc.
 Eccleſiam eſſe juſtitiz ſole indutam, & Lunam *οὐρανίου*,
 quam Chriſtus ſub ejus pedibus ſubjecerat.

Si Chriſtus Gentes alias legibus Civitatum ſuarum
 quibuſcunque inſergeros eſſe voluit: tum ubi Diaboli
 cultus lege civili ſtabilitus eſt, Cives ex præſcripto
 Chriſti Diabolum divino honore afficere tenentur.
 Legimus quidem ſervatorem noſtrum eo animo in
 mundum veniſſe, ut Diaboli opera peſſandaret; ve-
 tum antehac inauditum eſt, apparuiſſe eum, ut Dia-
 boli ſtabiliret opera.

H.

Servator noſter Apoſtoliſ & diſcipuliſ mandatum
 dedit, ut prædicarent regnum Dei appropinquare,
 ut nationes omnes docerent, & credentes baptiza-
 rent: ut ubi non reciperentur, pulverem ejus civi-
 tatis pedibus ſuis excuterent; ſed non ut ignem ex
 cœlo ad deſtructionem eorum poſtularent, neque ut
 eos ad fidem Chriſti gladio cogerent, &c. Non
 potuerunt ergo Apoſtoli ipſi facere ut doctrina eo-
 rum vim haberet legum, &c. p. 247.

T.

Undique tuum diſſuit argumentum, & fatetur
 rimis. Concludis enim Apoſtoliſ facere non po-
 tuiffi, ut ſua legis vim haberet doctrina: Cùm aſſe-
 ramus omnes doctrinam Apoſtolicam legem fuiſſe
 factam non ab Apoſtoliſ, ſed ab ipſo Deo. Præco-
 nes erant Apoſtoliſ ad hanc legem promulgandam
 conſtituti. Et ut ubique fidem facerent, Deo pla-
 citum fuit illiſ literas (uti ſicci ſolent) credentiales
 concedere, nimirum poteſtatem præſtandi miracula,
 quibus ſe cœlitus miſſoſ fuiſſe demonſtrarent.

Quinetiam, ſupponiſ legem nullibi eſſe poſſe, niſi
 ubi gladius eſt, quo ad pœnas corporales legi appo-
 ſitas perſolvendas cogantur tranſgreſſores. Verùm
 notandum 1. Pœnam non pertinere ad legis eſ-
 ſentiam.

sentiam. Duo enim sunt ejus materia, scilicet indicare subditis, quid sit agendum, deinde eis obligationem imponere ad agendum juxta datum indicium. Legē vel semel promulgatā, hæc duo peracta sunt, etiamsi nulla poenæ facta sit memoria. In Decalogo nulli ex præceptis præterquam secundo & tertio appensa est sanctio: & tamen statim à promulgatione non dubitandum est, quin populus Israeliticus confessum suum intellexerit officium, & ad singula pariter fuerit devinctus. Poena est munimen, quo plerumque Legislatori placet suam legem circumvallare. Quemadmodum domus villo munita remaneret domus, etiamsi deturbaretur vallum: ita etiam lex suam non deponeret naturam, etiamsi legislatori visum esset poenam adimere, quā eam prius commutiverat. Poenam ad obligationem legis constituendam non esse absolute necessariam satis declarant Jurisconsulti. Distinguunt enim inter obligationem naturalem & civilem. Naturalis gladii Civilis auxilio sæpenumero destituitur. Plerumque enim ita accidit, ut in foro humano, nulla contra delinquentem sit actio. Huc refertur solet obligatio, quæ pupillo incumbit; si intelligens quod agit contraxerit sine auctoritate Tutoris; & quæ heredi ex voluntate Testatoris Testamento minus solempni declarata. Obligatio Civilis, etiamsi poenis corroboratur, nis tamen non constituitur. Emergit enim ex Imperantis qualitate, sc. auctoritate tanquam fonte primario. Hinc auctorari idem est quod obstringi & obligari. Nulla, quod scio, poena insolubili vinculo legi annectitur præter displicentiam Imperantis. Qui subito suum imponit placitum, eodem declarat actu se agrè laturum inobedientem. Ubi poena nulla est alia, offensam remittere est iram deponere & non diutius agrè ferre. 2. Etiamsi nullibi lex esset nisi ubi poena & gladius, quo ad eam subeundam cogantur

parts, quâ Judæos ad fidem conversos donavit Christus, immunitas est à legum Cæterimonialium jugo. Hinc asserit Methodius mulierem in Apoc. C. 12. v. 1. Ecclesiam esse justitiæ sole indutam, & Lunam *συνεργον*, quam Christus sub ejus pedibus subjecerat.

Si Christus Gentes alias legibus Civitatum suarum quibuscunque inrigeros esse voluit: tum ubi Diaboli cultus lege civili stabilitus est, Cives ex præscripto Christi Diabolum divino honore afficere tenentur. Legimus quidem servatorem nostrum eo animo in mundum venisse, ut Diaboli opera pessandaret; vetum antehac inauditum est, apparuisse eum, ut Diaboli stabiliret opera.

H.

Servator noster Apostolis & discipulis mandatum dedit, ut prædicarent regnum Dei appropinquare, ut nationes omnes docerent, & credentes baptizarent: ut ubi non reciperentur, pulverem ejus civitatis pedibus suis excuterent; sed non ut ignem ex cælo ad destructionem eorum postularent, neque ut eos ad fidem Christi gladio cogerent, &c. Non potuerunt ergo Apostoli ipsi facere ut doctrina eorum vim haberet legum, &c. p. 247.

I.

Undique tum diffuit argumentum, & fatescit rimis. Concludis enim Apostolos facere non potuisse, ut sua legis vim haberet doctrina: Cum asseramus omnes doctrinam Apostolicam legem fuisse factam non ab Apostolis, sed ab ipso Deo. Præcones erant Apostoli ad hanc legem promulgandam constituti. Et ut ubique fidem facerent, Deo placitum fuit illis literas (uti dici solent) credentiales concedere, nimirum potestatem præstandi miracula, quibus se cælitus missos fuisse demonstrarent.

Quinetiam, supponis legem nullibi esse posse, nisi ubi gladius est, quo ad pœnas corporales legi appositæ persolvendas cogantur transgressores. Verum notandum 1. Pœnam non pertinere ad legis essentiam.

sentiam. Duo enim sunt ejus materia, scilicet iudicare subditis, quid sit agendum, deinde eis obligationem imponere ad agendum juxta datum iudicium. **Leges** vel semel promulgatae, haec duo peracta sunt, etiamsi nulla poenae facta sit memoria. In Decalogo patet ex praeceptis praeterquam secundo & tertio appensa esse sanctio: & tamen statim a promulgatione non dubitandum est, quin populus Israeliticus confessum suum intellexerit officium, & ad singula pariter fuerit devinctus. Poena est minimum, quod plerumque Legislatori placet suam legem circumvallare. Quomodo domus villo munita remaneret domus, etiamsi disturberetur villum: ita etiam lex suam non deponeret naturam, etiamsi Legislatori visum esset poenam adimere, qua eam prius comminiverat. Poenam ad obligationem legis constituendam non esse absolute necessariam satis declarant **Jurisperiti**. Distinguunt enim inter obligationem naturalem & civilem. Naturalis gladii Civis auxilio saepenumero destituitur. Plerumque enim ita accidit, ut in foro humano, nulla contra delinquentem sit actio. Huc refertur solet obligatio, quae pupillo incumbit; si intelligens quod agit contraxerit sine auctoritate Tutoris; & quae haeredi ex voluntate Testatoris Testamento minus solemniter declarata. Obligatio Civilis, etiamsi poenis corroboratur, nis tamen non constituitur. Emergit enim ex Imperantis qualitate, sc. auctoritate tanquam fonte primario. Hinc auctorari idem est quod obstringi & obligari. Nulla, quod scio, poena insolubili vinculo legi annectitur praeter displicentiam Imperantis. Qui subdito suum imponit placitum, eodem declarat actu se aegre laturum inobedientem. Ubi poena nulla est alia, offensam remittere est iram deponere & non diutius aegre ferre. 2. Etiamsi nullibi lex esset nisi ubi poena & gladius, quo ad eam subeundam cogantur

cogantur transgressores, nihilominus doctrina Apostolica Legis naturam induere potuisset ante Constantini imperium. Enimverò Deo, cujus est hanc doctrinam in legem formare, nunquam defuit gladius ad sumendum supplicium corporale. Legem de cœna Dominica despiciebant Corinthii, & hujusce contemptus pœnas cœlo dabant, aegritudine alii, alii verò morte.

Ipsis etiam Apostolis non defuit virga, quâ juxtâ atque gladio infligatur supplicium. Hâc enim lucis usuram Ananiz & Saphiræ ademit Petrus, Elymam *2 Cor. 10. 6.* visu orbavit Paulus. Hinc est, quòd asserat se in promptu habere *encliticon*, quo ulciscatur omnem inobedientiam; & *impluriam* suam commemorat pro jure, quod ei concesserat Dominus. Chrysostomus, Ambrosius, Hieronymus opinantur Apostolum incestuosum Saranæ tradidisse, ut ulceribus & aegritudine corporis vexaretur.

Hom. 19, in 1 Ep. ad Cor. 1. 1. de pen. in c. 5. ad Gal.

Resipere videntur hæc omnia non solum consilium sed imperium, Apostolos emissi Christus non tantum sicut oves ad lupos: verum etiam tanquam pastores ad oves; quibus licuit, quamvis non sceptro, tamen pedo uti ad oves in unum cogendas. Regimen Ecclesiæ Apostolicum non tantum suaviorum fuit, verum etiam declarativum quoad fidei doctrinam, necnon constitutivum quoad ritus & externum ordinem. Etenim suam interposuere auctoritatem, ut hoc pacto litem inter Judæos & Gentiles diuincerent & sopirent in Synodo Hierosolymitana.

H.

Id quod Testamentum novam, quo tempore Ecclesia à potestate civili non protegebatur, legem videri fecit, erant decreta in suis ipsorum synodis facta. Legimus enim Act. 15. 28. Concilii titulum: Visum est S. Sancto non imponere vobis onus majus quam necessaria hæc, &c. Quo titulo potestas aliqua videtur significari, in illos, qui fidem amplexi erant,

erant, imponendi onera, id est, ut aliquibus videri potest, obligandi; unde inferunt, illius Concilii acta fuisse leges. Leges tamen non magis sunt, quam præcepta hæc, pœnitentini, &c. p. 247.

• Non est, quod asserere metuarus Synodi Hierosolymitanæ decretum fuisse legem: cum in eo reperiantur omnia ad legem constituendam requisita, nimirum materia, forma, efficiens, finis.

I. *Materia.* Perquam necessarium est, ut iusta & æqua sit legis materia. Ejusmodi fuisse hoc decretum liquido constabit, si res paulò aliud repetatur. Antiochiæ Quæstio agitata fuit utrum Gentiles eandem recipientes fidem non tenerentur promovere Profelytorum justitiæ circumcidi, atque etiam toti legi Mosaicæ obtemperare. Apostoli Hierosolymis juxta magni Synedrii consuetudinem coacti, ut hanc litem finirent, statuerunt tandem, nullum illis imponendum esse onus, præterquam quod profelytis domiciliis imponi solebat, nimirum, ut septem Noachidarum servarent præcepta; eximium officii humani erga Deum, homines, bruta animalia compendium. Erga Deum. In primo idola non sunt colenda: In secundo benedicendum est sanctum Dei nomen. Erga homines. In tertio à furtis & rapinis abstinendum est: In quarto sanguis humanus non est fundendus: In quinto ab incestis nuptiis est temperandum: In sexto judices sunt creandi, qui juxta hæc mandata jus dicerent. Erga bruta animalia. In septimo membrum vivi animalis non est comedendum. Cum licentiam ad comedendam carnem concederet Deus, Gen. 9. 3. *יֵאָמֵר אֵלֶיךָ בְּשֵׂר בְּנֶפֶשׁ דָּמוֹ לֹא תֹאכְלוּ* tantùm carnem in anima ejus sanguine ipsius non comedetis, h. e. Bruto nondum mortuo, dum ipsius in sanguine vita remanet, caro natans in sanguine comedenda non est. Palàm est non interdictum esse hoc in loco sanguinem

guinem scorsim à carne; quippe caro etiam commemoratur. Nec sanguinem in morticinis; indultum enim fuit profelytis domiciliis istiusmodi carnem comedere, Deut. 14. 21. Si textus de morticinis, aut bestiis, sanguine earum non prius emisso, sit intelligendus; dictum esset, non comedetis sanguinem in carne, & non carnem in sanguine, sive animà, quæ est sanguis, h. e. *àux è xpian & non xpian è àuxan* uti vertitur locus à Græcis Interpretibus. Ex ea re protinus à diluvio interdicta fuit comestio membri vivi animalis; quippe in veteri mundo, facultate ad carnem comedendam haud dum concessa, solenne fuerat bruta animalia tam inclementer & atrociter tractare. Præceptorum horum aliquot saltem vestigia in decreto Hierosolymitano reperienda sunt. Primus enim Canon de eis quæ Idolis immolantur, concinit cum primo Noachidarum præcepto de Idolorum cultu. Secundus de sanguine cum quarto de Homicidio. Ità enim Canonem interpretantur Tertullianus & Cyprianus. Tertius de suffocato cum septimo de membro vivi animalis. Quandoquidem in more positum fuit apud eos, qui huiusmodi carni comedendæ erant assueti, primum bestiam suffocatione eò usque stupidam reddere, ut citra resistentiæ metum pro libitu eà aburerentur, & hoc pacto inhumano suo satisfacerent appetitui. Quartus de scortatione cum quinto de nuptus incestis, *meris* enim est vox generalis, & inquit quicquid redolet impudicitiam. Quintus, qui occurrit manuscriptis aliquot fatis vetustis, nimirum, Quæ vobis fieri nolitis, alteri ne facite, concinit cum tertio de furtis & rapinis. Non nominatim habetur secundum præceptum hypothetale, quod supponit religionis Christianæ professio. Omititur etiam sextum, quippe Iudices Civiles creandi potestas tunc Ethnicis solis competebar.

Ex hiis liquet nihil iniquum legis naturæ repugnans,

*Tertul. de
pudic. c. 12.
Cyp. ad
Quirinum
l. 3.*

nans, quantum ad materiam spectat, in decreto Hierosolymitano esse complexum,

2. *Forma.* Auctoritatem prae se ferunt singula decreti voces. *Visum est.* Ita enim loqui amant Legislatores. Hinc apud Dem. *Ἰδὲν ἔστι βούλησιν ἡμῶν* statutum esse à senatu & populo. *ἐπιτιθεῖσθαι* imponere. *Ἰδὲν* est impositio. *βούλησιν* Chrysostomus appellat *νόμον* respondet enim voci *νόμος* in Com. 10. quae legem proprie sic dictam denotat. Totum decretum *Ἰδὲν* nuncupatur, quod saepenumero tum in veteri tum in novo Testamento pro edito regio usurpatur. Qui hanc loquendi formulam serio pensitat, non stabit pendulus, an Synodi decretum Legis mereatur nomen.

3. *Efficax.* Non desuit eis auctoritas, à quibus conditum fuit hoc decretum. Huic Synodo praesidebat Spiritus Sanctus. Ab hoc spiritu suam derivabant auctoritatem Apostoli. *Visum est spiritui sancto & nobis.* Et nemo ad eam mente captus est, ut de spiritus sancti potestate dubitare audeat.

4. *Finis.* Legis cujusque finis est communis bonum. Nemini non palam est Apostolos, quod prae manibus habemus, decretum ad hunc scopum direxisse. Cum enim communis Christianae tranquillitas periclitari & in summo discrimine esse inciperet, prae diffidiis inter Judaeos & Gentiles, placuit Apostolis Hierosolymis convenire, & induere arbitros, ne ulterius grassaretur simultas, & Ecclesiae pacem penitus subrueret.

Ex praemissis abunde constat nihil in hoc desiderari decreto, quod ad legem constituendam requiritur. Decretum hoc non solum suavis est, ubi libertas remanet parendi vel non parendi; nec declaratorium tantum, ubi patet unice alterius voluntas: verum etiam constitutivum. Sicut enim declarat, quae sit Lex proselytis domicilii olim imposita: ita

ità insuper constituit, ut nihil amplius ethnicis ad fidem conversis imponatur. Nec est Constitutum tantum jure consensus: verum etiam imperii. De Spiritus Sancti hujusce Concilii præsidiis imperio nemo in ambiguo esse potest. Ex vi enim suæ supereminentiæ intrinsecâ omnes passim ad obsequium obligat, sive præbito, sive denegato consensu: & obligare est naturalis imperii effectus. Quod ultimo adjicitur de Christi regno, quasi non præsens, sed futurum esset, ad calculos supra revocavimus.

H. Præterea, si Conciliorum tunc temporis acta fuissent leges, obedientiam illis negare peccatum fuisset. Eos autem, qui doctrinam Christi recipere noluerunt, eo nomine peccasse nunquam legimus, sed hoc tantum in peccatis suis mortuos fuisse, h. e. peccata eorum contra leges, quibus obedire debuerunt, remissa non fuisse, nimirum peccata eorum contra leges naturæ, & contra leges Civiles suæ cujusque Civitatis retenta fuisse, &c. De infidelibus dicit Joannes, non quod ira Dei *veniet* super eos, sed quod ira Dei *manet* super eos. Nec quod *damnabuntur*, sed quod jam *condempnati sunt*. Neque intelligi potest fidei fructum esse peccatorum remissionem, nisi simul intelligatur damnatum ab infidelitate esse peccatorum retentionem. p. 248.

7. Perperam asseris nos nullibi legisse, eos qui Christi doctrinam recipere noluerunt, eo nomine peccasse. Nonne disertis verbis ipse declarat Christus, Si non venissem & locutus fuissem iis, peccatum non haberent, Jo. 15. 22. Verba palam indicant, Judæorum peccata cumulatiora evasisse, eò quod doctrinam Christi aspernati fuissent. Idem occurrit, Mat. 10. 14, 15. Quicumque non audierit sermones vestros, excutite pulverem, &c. Amen dico vobis, tolerabilis erit terræ Sodomorum & Gomorrhæorum in die judicii, quam illi civitati. Si pœnæ Civitatis graviores

viores sint futuræ, eò quòd sermones Christi & Apostolorum insuper habeantur, tum necesse est, ut concedamus alicubi legi, homines eo nomine peccasse, quòd Christi & discipulorum doctrinam recipere noluerint. Justitiæ divinæ munimè convenit gravius irrogare supplicium, ubi homines se novo scelere non astringerint. Cùm Joannes asserat iram Dei manere super illum, qui non credit, non innuit novam iram non venire super non credentem, cui salutis media oblata sunt. Vetus ira manet ob peccatum præteritum; verùm hæc ira auctior fit & ardentior ob infidelitatem, quâ remedium ad morbum sanandum respuitur. Ira Dei *μῆν*, h. e. non est levis & momentaneæ indolis, quæ citò evanescit; sed permanens, & penitissimè adhærens; eò quòd beneficium illum eximium, quo solo liberandi sumus ab ira futura, modis perquam pudendis contemnatur. Hac in re tibi perlibenter accedo, quòd infidelitatem sequatur peccatorum retentio: verùm non inde bene infers infidelitatem ipsam in peccatorum numerum non regerendam esse. Fingamus aliquem perduellionis reum, cui Princeps se ignotum pollicetur, modò beneficium oblatum non respuerit: Si perduellis diploma discerpserit, & sub pedibus conculcaverit, in quo hac lege conceditur supplicii venia, non solum facit, ut prior culpa impunitate non donetur, verùm etiam se novo scelere devincit.

Quorsum autem (quæret aliquis) Apostoli aliisque Ecclesiæ Pastores convenerunt, &c. neque enim eo fine convenerunt ut quid reciperetur, sed ut quid doceretur, deliberarent. p. 248.

Recipere finis est. Docere medium destinatum ad hunc finem comparandum. Qui conveniunt ad capeffendum de medijs consilium, eo conveniunt animo, ut finem tandem assequantur. Nullibi in consilium itur de medijs, nisi ubi in animo instituitur finis.

T

In

H.

T.

H. In quo primùm Concilio Scripturæ Sacræ factæ erant Canonice non constat. Nam Canonum Apostolicorum collectio, quæ Clementi tribuitur Episcopo Romano post Sanctum Petrum primo, etiam nunc disputatur. Et quanquam libri Canonici ibi numerantur, verba tamen hæc, Sint vobis omnibus Clericis & Laicis libri venerandi, &c. distinctionem habent Clericorum & Laicorum, quæ tam prope ad tempora Apostolorum usurpata non videtur. Itaque Concilium quod scripturas Canonicas primùm fecit, Laodicense erat, quod Can. 59. librorum aliorum lectionem in Ecclesiis prohibet. Atque hæc de Canone scripturarum dicta sufficiant. c. 42. p. 249.

T. Multùm admodùm hallucinatis, si scripturas arbitreris in aliquo post seculum Apostolicum concilio primùm Canonicas fuisse factas. Tres enim sunt Canonis sacri characteres, quorum nullus ab autoritate pendet Synodi Ecclesiasticæ. Materix divinitas, Dei ordinatio. Ecclesiæ primæ testificatio.

Materix divinitas ex internis patet criteriis, quæ sapientiam redolent plusquam humanam aut Angelicam.

Dei ordinatio ex operibus externis, quibus, qui Spiritui Sancto à manu fuere, tanquam literis fidem facientibus notum fecerunt se à Deo missos fuisse ad tradendum hunc Canonem: necnon ex primæ Ecclesiæ testificatione.

Ecclesiæ primæ testificatio ex testimoniis & usu sequentis Ecclesiæ, quæ memoriam ejus suis monumentis diligenter custodivit, transmisitque ad posteritatem. Nulli itaque post tempora Apostolica Concilio competeat potestas constituendi Canonem: verùm enarrandi tantùm prædictorum characterum subsidio, qui libri fuissent à Deo ipso prius cooptati in

in album Canonorum : Hora tunc demum fuit præterita, scilicet quamprimum è vivis excesserat Apostolorum novissimus.

Quamvis de collectione Canonum Apostolicorum, in qua libri Canonici numerantur, etiam nunc disputatum sit : tamen nullius est hoc momenti ad demonstrandum, illum ipsam Canonem, in quo hæc fit enumeratio, ex omni parte esse sublestæ fidei.

1. Constat enim Apostolos Canones constituisse ; horum aliquot in sacra pagina conspiciendi sunt, Act. 15. 1 Cor. 7. v. 12. 17. c. 11. v. 2. 4, 5. 7. 14.

2. Liquet insuper Apostolos promississe se itidem alios fore composituros, 1 Cor. 11. 34. verum hi in Bibliis nostris ἀποστόλων non reperiuntur.

3. In Canonibus hisce condendis collimabant ad conservationem ordinis in Ecclesia. Vox δαδὲξομαι hoc palàm indicat.

4. Ad ordinem conservandum nihil magis confert, quàm palàm declarare, qui libri à Deo Ecclesiæ traditi sint in amissum. Hæc enim normâ non cognitâ, nunquam desinet Tentator eo nomine regulis suo ipsius ingenio excogitatis perpetuam molestiam Ecclesiæ facessere, & perturbare omnia.

5. Neutiquàm verisimile est Apostolos in re adeo utili Ecclesiæ desuisse : præsertim cùm fidem prius dedissent, se omnia hujusce indolis facturos fore.

6. Apostolos hoc ipsum præstitisse sequens per omnia secula testatur Ecclesia. Sicubi fuit dubitatum de libro Canonico, in more positum fuit protinus ad Apostolorum testificationem recurrere. Hoc enim commune habebatur criterium, quo post tempora Apostolica scripta veri nominis Canonica à nothis & supposititiis dignoscebantur. Hinc est, quod provocet Tertullianus ad authenticas Apostolorum *De præstr.*

literas, quas suo adhuc tempore in Apostolicis Ecclesiis conservatas fuisse affirmat. Et ex Tertulliano refert Hieronymus, Deum Joanni post mortem reliquorum Apostolorum longiorem vitam concessisse, ut Apostolicâ vigilantia Ecclesiæ ad omnem posteritatem prospiceretur; ne adulterina scripta sub Apostolorum nomine Ecclesiis obtruderentur. Narabant etiam veteres Joannem Asiaticarum Ecclesiarum rogatu germanum Scripturæ Canonem constituisse.

Exam. Con. Trid. p. 48.

Eusebium. vid. Hist. schol. Can. scrip. p. 48.

Hisce prælibatis libentissimè concedo collectioni Canonum nobis obtrusæ sub Apostolorum nomine diem adedò antiquum non esse ascribendum, uti constat ex plurimis indiciis, quæ à viris, qui hac in re se exercuerint, jampridem fuerunt notata: tamen nullus dubito, quin qui hanc collectionem primus composuit, plurima inseruerit verè Apostolica, in quorum numero Canonem 84, quantum ad libros spectat Canonicos, computare non reformido. Qui Canonem hac induebat formâ, quâ jam extat conspiciendus, commemorat Clericos & Laicos: quæ distinctio recentioris esse commatis videtur: atque etiam inter veteris Testamenti *βιβλία, Μαχαβαιῶν τε*, inter novi duas Clementis Epistolas, & ordinationes per eundem Clementem octo libris editas. Quandoquidem, ut merces suas vitiatas facilius divenderet, eas commiscuit cum sinceris. Satis enim intellexit toti innotuisse Ecclesiæ, quòd reliqui libri jam olim autoritate Apostolicâ consignati fuissent. Itaque in eorum societatem immerfit Apocryphos; ut hoc pacto eos ab omni averteret suspicione. Nemo equidem nebulonem habet suspectum, quamdiu integræ & probatæ vitæ hominibus consuecit.

Ex hisce intelligamus quantum autoritatis Canonem, quem præ manibus habemus, attribuendum sit: fortassis non minus quàm aliquot è quinquaginta primis.

Quod

Quod insuper annectis de Concilio Laodicensi (quasi scripturas primùm fecisset Canonicas) ab omni prorsus abhorret ratione, uti facile videre est ex Concilii scopo. Tunc enim temporis in usa erat ψαλμοὶ ἰδιωτικὸς Psalmos & hymnos privatos componere, & in Ecclesia decantare; necnon βιβλία ἀκρονόμισα libros in sacro Canone non habitos legere. Ne hoc pacto scripta ab Hæreticis depravata aut conficta in Ecclesiam irreperent, placuit Concilio statuere, ut nulli in Ecclesia legantur libri præterquam Canonici. Οὐ δεῖ ἰδιωτικὸς ψαλμοὶς λέγεσθαι ἐν ἐκκλησίᾳ, οὐδὲ ἀκρονόμισα βιβλία, ἀλλὰ μόνον τὰ κανονικὰ τῆς παλαιᾶς καὶ καινῆς διαθήκης. Hisce verbis innuit Concilium, scripturas esse prius Canonicas, & non facit. Quandoquidem statuit, ut libri soli Canonici legerentur. Ne γὰρ quidem de canone constituendo, sed de Canonis prius noti lectione. Scripturas facere Canonicas est actus moralis; nullus est actus moralis sine intellectu: verùm liquidissimè patet Concilium non intellexisse se hoc decreto scripturas Canonicas fecisse.

Dogma XXXIV.

*Licitum esse regibus Christianis administrare
Sacramenta, & totum munus sacerdotale
exercere, c. 42. p. 257.*

H. **O**Mnes ferè ministri Ecclesiæ Anglicanæ anno primo Reginæ Elizabethæ idem senserunt. Simul enim ac Regina suprematum Ecclesiæ sibi vindicasset, emisit mandata quædam per omnes dioceses, quæ mandata appellavit injunctiones, quarum una erat, ut Clerici omnes cum juramento recognoscerent Ecclesiæ suprematum jure pertinere ad reginam, & successores suos. Multi erant, qui jurare poluerunt hanc, ut ipsi dicebant, ob causam; quòd eo concessio, unà conceditur, Reginam, si velit, posse administrare sacramenta. Manifestum hinc est Clericum illum credidisse, in quocunque resideret Ecclesiæ suprematus, eidem quoque licere, quoties vult, ea omnia administrare, quæ à sacerdotibus administrari solent. App. c. 3. p. 364.

T. Nihil regibus Christianis licitum est, præterquam quod in mandatis à Deo acceperunt. Quamvis potestas, quâ imbuti sunt, quantum ad homines, sit suprema; tamen ratione Dei vicaria est. Eatenus suo funguntur munere, quatenus ad mandatum numinis cœlestis actiones suas componunt. In delegatione autem regibus à Deo data nè hylum occurrit de administrandis sacramentis. In alium enim creantur suam, sc. ut singulos in officio contineant, & transgressoribus sint terrori, Rom. 13. 3. Munus hoc pastorale in alias personas devolutum est, quæ à Spiritu Sancto dispensatores mysteriorum nuncupantur,
I Cor.

1. Cor. 4. 1. Sicut Regibus terrenis familiare est officialem constituere, cujus curæ sigillum magnum committitur : ita placuit Regi cœlesti administrationem sigillorum novi fœderis quibusdam à regibus longè diversis concedere. Ex hac re reges illi, qui munus sacerdotale invaserunt, gravissimas pœnas tulêre. Saul regno fuit exutus, & Uzias evasit protinus leprâ correptus. Memoriâ repetendum est Ecclesiam esse domum Dei : ut domus hæc exstruatur, Deus duos ordines, sc. magistratum, & ministerium, creavit ; quorum ille ea peragit, quæ sunt extra domum, hic quæ intra ; ut scitè olim Constantinus Imperator, Vos Episcopi estis in Ecclesia, ego extra Ecclesiam. Interiora domûs ad ministrum solum spectant, exteriora ad magistratum supremum. Partes ministri intra domum sunt Dei verbum solenniter prædicare, administrare sacramenta ; magistratûs extra domum gladio temporali ministros defendere, jubere, ut munus suum diligenter obeant. Hæc à magistratu circa ministri officium peragenda sunt. Verùm in nullo casu propter ordinationis defectum se in ipsum officium debet ingerere. Ex hac re ira Dei in Saulem & Uziam excanduit. Minimè numini summo arridet, ut repagula, quibus singulos sive reges, sive subditos circumvallavit, perfringantur ; ut publicus ordo sapientiâ divinâ stabilitus temeritate humanâ obruatur. Quantum ad Argumentum tuum, rehero ; 1. Omnes ferè ministri non recusabant juramento obstringi ad agnoscendum Reginæ suprematum. Per totum enim regnum, in quo sunt novem mille septingentæ Parochiæ, octoginta tantùm ministri obfirmatè refragati sunt. E reliquo clero quinquaginta Præbendarii, quindecim Collegiorum præfecti, quatuordecim Episcopi, duodecim Decani, duodecim Archidiaconi, sex Abbates, ut constat ex Annalium nostrorum monumentis. 2. Non liquet

tibi hosce omnes, qui jurare noluerunt, ob eam causam id fecisse, quippe persuasum habuere se jurando concessuros reginam sacramenta administrare posse, Nullus dubito, quin quamplurimi eorum potius metu Papæ id egerint, cujus suprematum juramentum hoc altis vulneribus confodit. 3. Si hæc ratio illis in animo fuerit, non sequitur nos, qui suprematum regis perlibenter agnoscimus, in eandem opinionem ire debere. Non diffiteberis, opinor, illos in non agnoscendo suprematu errasse; quapropter atquum est, ut sentias eosdem in deducenda consequentia caspitare potuisse. 4. Regina ipsa palam profitebatur in juramenti explicatione se nunquam in animo habuisse potestatem ejusmodi sibi vendicare, 5. Si tibi in animo fuisset sententiam ministrorum Ecclesiæ Anglicanæ cognitam habere, longè meliùs eam edoctus fuisses ex Articulo 37. Religionis, quàm ex ambigua paucorum hominum praxi; Ibi hæc verba occurrunt. “Cum Regiæ majestati summam gubernationem tribuimus, (quibus titulis intelligimus animos quorundam calumniatorum offendi) non damus regibus nostris, aut verbi dei, aut sacramentorum administrationem, quod etiam injunctiones, ab Elizabetha regina nostra nuper editæ, apertissimè testantur. Magistratus suprematus integer & illibatus manebit, quamvis potestas sacramenta administrandi illi denegetur. Dispensatio sacramentorum non est actus imperii, sed ministerii. Appropriatio ministerii ad personas illi muneri solenni vocatione devotas, non lædit summum in magistratu imperium. Licet nemo ad munus pastorale non ordinatus hæc dispense mysteria; tamen qui rerum potitur, suo suprematu fruatur, in quantum potestatem sibi habet concessam præcipiendi, ut hæc sacra ab ordinatis rectè tractentur, & etiam poenas exigendi, ubi iis, qui censuris Ecclesiasticis non cédunt,

Injunct.
p. 77.

Vid. Artic.
37. *Relig.*
& Injuncti-
on. R. Eliz.
p. 77.

dunt, contemptui ſunt; denique cognoscendi quacunque lites ſuper hac re natas, quas Eccleſia ſopire non poteſt, externis poteſtatibus prorfus eliminatis.

Imprimis meminiffe oportet demonſtratum ſuprà eſſe jus iudicandi, quæ doctrinæ conſervandæ paci utiles ſint, & docendæ publicè, inſeparabiliter ſummæ poteſtati civili annexum eſſe, &c. Itaque in civitatibus etiam Ethnicis paſtores paſſim vocati ſunt, qui ſummam in illis habuère poteſtatem, &c. Quod jus hoc regum Ethnicorum, ſimul ac converterentur reges illi ad fidem Chriſti, ut ſublatum eſſet, non poteſt credi, &c. Sunt ergo Reges Chriſtiani ſubditorum ſuorum paſtores ſupremi, &c. c. 42. p. 255.

Si à regibus exerceri poſſit totum munus ſacerdotale, quippe eis de doctrinâ jus competit iudicandi: pariter concludas, privatum quemque ſe in ſacerdotis officium poſſe ingerere; propterea quòd ei etiam in rebus ad religionem ſpectantibus iudicium diſcretionis competat. Nemini enim incumbit doctrinam amplecti ſibi oblatam citra intellectus ſcrutinium. Eo nomine in ſacris literis elogiis ornantur Berzenſes.

Ex jure iudicandi ut plurimum inferri poteſt idoneitas ad exercendum munus ſacerdotale, non jus actuale. Etenim hoc jus ex divina emergit ordinatione. Nemo ſibi hunc honorem ſumit, niſi qui vocatus eſt, ut Aaron, Heb. 5. 4. Hoc iudicandi jus, quæ religio dõcenda ſit, utpote omni coronæ inſeparabiliter annexum, haud dubiè Uzziz competebat, quippe ſummâ poteſtate prædito: tamen illum non citra laudem ad hunc modum intrepidè allocutus eſt Azarias: Non eſt tui officii, ut adoleas incenſum domino; hoc eſt filiorum Aaron, qui conſecrati ſunt ad huiusmodi miniſterium, 2 Chron. 26. 19.

H.

T.

26. 19. In civitatibus Ethnicis, qui summam habuere potestatem, ποιμένες λαῶν pastores populi perhibentur; verum non ex ea re, quod munere functi fuerint sacerdotali. Notissimum est apud antiquos in magno fuisse honore artem pastoriciam. Nobiliores enim ei operam dabant citra servorum ministerium. Immo maximè idoneum populo regendo illum existimârunt, qui priùs in regendis pecoribus sollicitudinis suæ specimen exhibuerat. Hinc hujusmodi viri, cum ad imperandum eligerentur; quemadmodum priùs pastores pecorum dicebantur, ita nunc populi pastores appellati sunt. Jurum, quibus reges ante conversionem fruebantur, duo erant genera. Vel quæ imperio quæ tali erant inseparabiliter annexa, vel quæ superstitione excogitata, & humano addita consilio fuerant. Hujusmodi est Pontificatus à Numa institutus.

Prioris classis jura imperatoribus minimè ademit Christus, postquam ad fidem converterentur Christianam. Verum in hoc numero non computandum est jus fungendi munere sacerdotali. Coronæ imperatoris inseparabiliter appensum est circa sacram functionem imperium: verum non ipsa functio. Ministerium evangelicum non est imperii politici actus, sed objectum. Imperantis est, jubere, ut quilibet ordinatus suo fungatur munere: verum non ipsum invadere officium citra sacros ordines, quibus Rex Regum initiatos voluit singulos huic ministerio devotos,

H. Quoniam igitur in omni civitate is, qui summè imperat, pastor summus est, cæteri que pastores illius auctoritate fiunt: sequitur pastores cæteros illius ministros tantum esse, non aliter quàm qui urbibus, provinciis, vel oppidis præficiuntur, &c. c. 42. p. 258.

T. In superiori paragrapho nihil invenio prolatum, quo

quo demonſtretur ſummam poteſtatem eſſe ſummum paſtorem, præterquam hoc, ſcilicet quòd poteſtatem habeat eligendi paſtorem. Parili equidem ratione concludas regem quemlibet ſummum eſſe intra regni ſui pomeria medicum: quippe penes illum eſt poteſtas ſuum eligendi medicum. Inter illos, qui munus obeunt ſacerdotale, & qui provinciis præſunt, magnum quidem eſt diſcrimen. Hi ſunt regis vicarii, illi Chriſti. Hi munere funguntur, quod à ſumma emanat poteſtate; illi, quod à Chriſto ipſo. Summo imperio ſubduntur utrique: tamen utraque officia non immediatè ab eodem ſcaturiant fonte. “Rectè æquantur (inquit Grotius) De imp. ſum.pot. circa ſacra. p.27. “paſtores præſidibus ordine, non emanatione muneris. Præſides & ſubditi ſunt & vicarii; paſtores res quæ tales, ſubditi, non vicarii.

Si unusquiſque rex Chriſtianus ſubditorum ſuorum ſummus quoque paſtor fit, etiam non ſolum prædicandi (quod fortè non negabitur) ſed etiam baptizandi, ſacramentum coenæ dominicæ adminiſtrandi, & templa, ſacerdotèſque conſecrandi juſ habere videri poteſt, quod non facile concedetur. Neque enim id facere ſolent, neque ſine impoſitione manuum Epifcopi vel Præſbyteri fieri conſuevit. Ut probemus ergo reges Chriſtianos miniſteriis illiſ uti poſſe, ratio reddenda eſt, tum quare id non faciant, & quomodo ſine illa ceremoniâ impoſitionis manuum, ſi id voluerint facere, jure poſſint, &c. Quoniam autem totius civitatis in regem incumbit cùra, ut ipſe in res illas momenti minoris tempus ſuum contereret, incommodum publicum eſſet, c. 42. p. 257.

Incommodum quidem eſſet, ſi in hoc miniſterium totum ſuum tempus impenderet, verùm ex tua opinione multùm admodum utile; ſi aliquot intervalla huic operi deſtinare non gravaretur, quippe

H.

T.

pe coronæ inseparabiliter annexo, & ad pacem publicam plurimum conferenti, quam conservare magistratus maximè interest. Si ad reges quæ tales spectaret hæc functio, oporteret illos quandoque eam exercere; ne tempore procedente ex hominum animis hujusce juris memoriam deleter defuetudo. Te ostensurum fore pollicitus es, quare reges nunquam soleant ministeriis uti Ecclesiasticis; verum unice ostendit hæc ratio, quare id aliquando non faciunt. Mihi videris tibi met ipsi valde diversus, cum in album rerum *minoris momenti* regerendum pronuncies munus sacerdotale. Vel te arbitrio, ab hoc munere publica pendet doctrina, ab hac doctrina hominum opiniones, ab opinionibus nascuntur actiones, ab actionibus salus publica, & salus publica est res maximi momenti.

H. De manuum impositione, quatenus ea regibus, ut baptizent consecrentque, necessaria sit, sic considerabimus, &c. p. 257. Finis impositionis manuum semper idem fuit, personæ ad munus pastorale electæ designatio exacta & religiosa, &c. p. 258. Illi verò, qui antequam Christiani fierent, summam habuere potestatem in civitatibus suis, potestatem novam ab impositione manuum nullam acceperunt. Etiam sub veteri Testamento, & si dum potestas summa in sacerdote erat, jus consecrandi ille solus haberet; aliter tamen erat, postquam populus sub regibus esse coepisset. Nam. (1. Reg. 8.) populo benedixit, & publicas preces pronuntiavit Solomon. Constat ergo habuisse illum non solum regendi Ecclesiam, sed etiam functiones omnes Ecclesiasticas exercendi potestatem plenam. p. 259.

T. Libenter concedo reges, antequam essent ad fidem Christi conversi, summam habuisse potestatem; tamen per hanc stetisse non opinandum est, quò minus

minùs poteftatem novam acciperent quoad Chriftrum
 minifterialem per manuum impofitionem. Illis pri-
 us concedebatur jus imperii in functionem facram :
 fed non jus ad functionem. Hanc enim adeò cir-
 cumvallavit Rex Regum, ut nemini, five principi,
 five fubdito, licitum fit eam invadere citra folennem
 ordinationem.

In exemplum trahenda non eft Solomonis praxis.
 Etenim Davidi fpecialis cœlitùs indulta fuerat re-
 velatio de omnibus ad templum Hierofolymitanum
 fpectantibus. Itaque Solomone à patre fuo institu-
 to, actus ejus fpeciali innitebantur revelationi. Ci-
 tra tale privilegium nulla eft ratio, quare munus fa-
 cerdotale impunè exerceret : & tamen Saul & Uz-
 zias regiâ poteftate pariter induti ex ea re graviffi-
 mas pœnas luerent.

Quemadmodum Mofi, qui primus tabernaculum
 erexit, indultum fuit id officii præftare, quod po-
 ftea ad sacerdotes unicè fpectabat : ità etiam So-
 lomoni, qui primus templum extruxerit. Ut com-
 pendifaciam ; Si jus ad sacramenta adminiftranda,
 & totum munus facerdotale exercendum cum po-
 teftate regia neceffariò congutinetur, tum aliquan-
 do, cum hæc poteftas fit penès fœminam, fœminæ
 liceat totum hoc obire munus.

Scio fœminis in Ecclefia prohibitum effe loqui,
 id verò non impedit, quin fœmina, quæ summâ po-
 teftate prædita eft, constituere viros poffit, qui in
 Ecclefiis & loqui & cætera adminiftrare omnia
 autoritate civitatis, id eft, fuâ, poffint, &c. Mani-
 feftum, &c. autoritatem quidem functiones pasto-
 rales exercendi cum fuprematu Ecclefiæ conjunctam
 femper effe, exercitium autem folis viris compete-
 re. c. 42. p. 259.

Si fœminæ non competat poteftas exercendi fun-
 ctionem pastoraalem per fe, viros nequit constituere
 five

H.

T.

sive ordinare, qui possint. Nemo sive magistratus, sive subditus id aliis largitur, quod non habet. Mirum esset si potestas exercendi functionem pastorem foeminae competeret, exercitium ipsum viris solis. Actus quæ licitus in legitima ad agendum potestate fundatur. Quapropter exercitium illicitum esse nequit, ubicunque potestas ad exercendum sedem suam habet,

Dogma

Dogma XXXV.

Pastor supremus solus est, in quo ultimo fides subditorum suorum determinari debet, c. 43. p. 282.

IS, cui credimus, aliquis est, quem loquentem audimus; quia credere impossibile est illi, qui quid dixerit ignoramus. Abrahamus, Isaacus, Jacobus, Moses & prophetæ Deo crediderunt, qui ipsos allocutus est supernaturaliter. Similiter Christus erat is, cui crediderunt Apostoli & Discipuli, & quem loquentem audiverunt. Sed de illis, quibus neque Deus, neque Christus unquam locutus est, dici non potest, quòd Deo crediderint; sed tantum, quòd Apostolis, & post eos pastoribus & doctoribus Ecclesiæ fidem habuerint, qui historiam veteris & novi Testamenti illis commendaverant. Fides itaque Christianorum (ex quo Christus assumptus est) pro fundamento habuit pastorum primò suorum existimationem: deinde auctoritatem eorum, qui fecerunt, ut scripturæ sacræ fidei essent regulæ; id quod soli facere potuerunt reges Christiani, aliique qui summam habuere potestatem. Illi ergo pastores supremi sunt solique, per quos hodie loquentem Deum audiunt Christiani; nisi fortè excipere velimus eos, ad quos (si qui sint) Deus hodie loquitur supernaturaliter. Sed hi, quia multi pseudoprophetæ in mundum venerunt, examinandi sunt ab omni Christiano, an à Deo sint necne. Quoniam ergo doctrinarum examen ad pastorem supremum imprimis pertinet, pastor supremus solus est, in quo ultimo fides subditorum determinari debet. c. 43. p. 281, 282.

Hi

Si

Si subditorum fides in principis testimonium resolvenda sit, in ea desiderentur necesse est omnes genuinæ proprietates fidei Christianæ. 1. Non est divina, utpote humano testimonio solo tanquam ultimâ basi suffulta. 2. Non est infallibiliter certa. Nihil illum certitudinis gradum poterit attingere, quod tam labili nititur fundamento. Magistratus civilis extra erroris aleam positus non est. 3. Non est usque sancta. Evenire potest, ut ii, apud quos summa imperii est, id fide accipiendum proponant, quod numinis summi puritati adversatur. Cùm asseras Christianos nunc dierum non audire Deum, aut Christum, nisi per civilem magistratum loquentem, veritati aperte contradicis. Audimus jam omnes vocem Dei in Oraculis Sacris; vocem Christi ex ore legatorum. Si per principes solos Deus hodie Christianos alloquatur, per quos, obsecro, alloquitur principes ipsos? Ex sententia tua mens divina innotescit vel per revelationem, vel rationem, vel vocem alicujus hominis, cui fidem apud cæteros fecit Deus per operationem miraculorum. Mediorum horum primum extraordinarium est; duo reliqua communia & ordinaria. An arbitraris Deum singulos per totum orbem ad clavum sedentes, extraordinario Spiritûs sui afflatu impertire? Num supernaturalis revelatio, quali prophetæ olim fruebantur, omnibus indulta est? Opinor te hoc mihi non concessurum. Verùm si illis Dei vox mediis innotescat ordinariis, ostende mihi, quare subditi, si ad mediorum eorundem usum se ex animo contulerint, eo pacto mentis divinæ noticiam assequi nequeant. Præter autoritatem nihil interest inter subditum & principem. Reges in percipienda Dei voce autoritate suâ & imperio non nituntur. Non ideo creditum est, quia ipsi sic volunt; verùm propterea quòd scrutinio accuratissimo habito, fidei dogmata infallibili Scripturæ normæ

normæ consentanea reperiunt. Si media, quorum subsidio Christi vox dignoscitur, communia sint subdito æquè atque Magistratui, gratis à te dicitur Christianos per Magistratus supremos solos Deum hodie loquentem audire. Perlibenter agnoscimus Dei vocem in Magistratu, quoties aliquid nobis edicit. Si bona sint, quæ præcipit, Deus alloquitur nos ut proptinus pareamus. Munus quod nobis incumbit principis injussu, nostrâ interesse non desinit, postquam id muneris deserto mandato imposuerit. Si adiaphora sint, idem suggerit vox divina. Res mediæ cum nulla lege configunt. Quod nulli legi opponitur licitum est: quod licitum est non est contra fas edicere. Ubi aliquid justè imperatur, nefas est imperium detrectare.

Si utrinque pariter dubia sint, vox Dei hortatur jussa ad amussim accuratissimam pro virili expendere: si autem examine peracto, mens adhuc pendula & inter assensum & disensum æquè suspensa maneat, in partem propendere magistratus, quippe positi in juris possessione, tum maxime in editiore loco, ubi longius queat prospicere.

Si mala sint, vox Dei nos ad passivam invitat obedientiam. Hic est tolerantia sanctorum, Apoc. 14. Oportet singulos Dei placitum hominis voluntati anteponere, & patienter subire quicquid poenarum magistratus nostram erga Deum fidelitatem mereri arbitrabitur. In sensu prædicto, toties quoties magistratus jubet, audimus Deum per illum nos alloquentem. Verùm asserere, Deum nullum aliud medium nobis prospexisse, cujus auxilio ad vocis suæ notitiam perveniamus, tum rationi tum experientiæ adversatur. Deus non solum in Magistratûs, verùm etiam populi usum volumen sacrum composuit. Populo Israelitico eximia legis suæ scripto dedisse perhibetur, Hof. 8. 12. Paulus se epistulas suas ad omnes

nes misisse profitetur, 1 Cor. 1. 10. ut ab omnibus consulerentur, 1 Thes. 5. 25. Si literæ sacræ eo fine concessæ sint, ut ab omnibus sive regibus, sive subditis versentur, tum etiam ut ab omnibus capiantur intellectu. Lectio citra intellectionem prorsus inutilis est. Minimè Deo placitum est, ut scripta sua absque fructu revolvamus. Si autem Deo visum fuerit voluntatem suam ex ea re scriptis mandare, ut subditi pariter atque reges fontes illos sacros adeant, & inde notitiam hauriant suæ voluntatis; à veritate prorsus abluere asserere, Deum hodie per summas potestates solas loqui. In sacris enim his oraculis nos omnes immediate & clarâ voce alloquitur: quæ oracula esse verbum Dei percipimus subsidio eorundem mediolorum, quibus reges ad hanc veritatem amplectendam adducuntur: sc. 1. Ope externi Ecclesiæ Catholicæ suffragii, 2. Interni Spiritûs Sancti testimonii, 3. Æternorum divinitatis characterum, qui in libris spiritu humano compositis non reperiendi sunt. In his characteribus fides tum regum tum subditorum ultimò determinari debet.

Dogma

Dogma XXXVI.

*Unicus articulus, quem ad salutem eternam
necessarium faciunt Scripturae Sacrae, hic
est, quod Jesus est Christus, c. 43. p. 283.*

AD probandum, quod tota fides ad salutem ne-
cessaria continetur in uno hoc articulo [Je-
sus est Christus] argumentum primum sumatur ab
evangelistarum scopo. Scopus autem eorum is erat,
ut in servatoris nostri vita describenda illum unum
articulum stabilirent, &c. Argumentum secundum
est à subjecto concionum Apostolicarum tum ante,
tum post ascensionem Christi. Ante ascensionem,
&c. Luc. 9. 2. & Mat. 10. 7. &c. Item post ascen-
sionem Christi idem prædicaverunt, ut patet ex
Act. 17. 6. & v. 23. capitis ejusdem. Argumen-
tum tertium sumitur ab iis locis scripturae, quæ fidem
omnem ad salutem necessariam dicunt esse facilem.
Si enim assensus animi internus ad omnes doctrinas
fidei, quæ nunc docentur, (quarum magna pars ho-
die disputatur) ut necessarius requireretur, nihil
difficilius esse posset, quam esse Christianum. La-
tro in cruce propter verba hæc: *Domine, memento mei*
quoniam veneris in regnum tuum, quibus alium articulum
confessus non est præter hunc, Jesus esse Christum,
salvari potuerat. Nec potuerat dixisse Christus,
Mat. 11. 30. Jugum meum facile est, & onus me-
um leve est, neque Mat. 18. 6. parvos pueros in il-
lum credere, &c. Argumentum quartum sumitur
è locis quibusdam, de quorum interpretatione nun-
quam extitit controversia, &c. Jo. 20. 31. Hæc
scripta sunt ut credatis Jesum esse Christum, & ut
credentes

H.

credentes vitam habeatis, &c. I Jo. 5. 1. Quicumque credidit Jesum esse Christum ex deo natus est, &c. Argumentum ultimum sumitur à locis illis Scripturæ, ubi articulus hic dicitur esse fundamentum fidei: salvabitur enim qui tenet fundamentum. Locus primus est Mar. 24. 23, &c. locus secundus est Gal. 1. 8. & tertius locus est I Jo. 4. 1, &c. locus quartus est Mar. 16. 18, &c. locus quintus est I Cor. 3: 11, 12, &c.

• T.
Tit. c. 1.
v. 4
c. 1. v. 1.

Ut iudicium rectum feramus de articulis ad salutem necessariis, cautè distinguendum. Doctrina fidei duplex est, vel *πίστις κοινή*, vel *πίστις ἐκλεκτῶν*. *πίστις κοινή* fides communis est, quæ communiter spectat ad omnes homines, in quocumque statu versantur, & ex voluntate divina scitu & creditu adeò necessaria est, ut nemo mortalium citra ejus notitiam beatitudinem æternam assequi possit.

Πίστις ἐκλεκτῶν fides electorum est doctrina ab iis accipienda, quos Deus elegit, & majoribus auxiliis donavit ad exploranda omnia quæ in sacris oraculis patefacta sunt. Præter fidem communem, citra cujus notitiam nemo introitum in regnum cælorum habiturus est, alii insuper articuli ad horum salutem necessarii sunt. Obligatio ad credendum plurimum pendet à mediis & auxiliis: eùm autem majora subsidia hæc indulta sint, ad plures articulos distinctâ & explicitâ fide accipiendos obstringantur necesse est. Cùm asseras unicum esse articulum ad salutem necessarium, scil. quòd Jesus est Christus, vel intelligis salutem tantum eorum, quos Deus è cætero mundo selegit, quibusque majora concessit subsidia; vel omnium quorumcunque sive iisdem, sive non iisdem auxiliis donentur. Si primæ classis homines tibi in animo sint, rationi prorsus dissonum est asserere unicum articulum esse ad eorum salutem scitu necessarium. Propositio hæc, Jesus est Christus, totum

totum Dei consilium de salute nostra revelatum, non complectitur. Quicquid istius indolis cœlitus detegitur; eo patet animo, ut intellectu capiatur. Ubi plura talenta ad hanc notitiam lucrandam concredita sunt, ibi uberior expectatur cognitio, priusquam salus æterna obtineri possit. Si collimes ad secundæ classis homines, perinde mihi videris à veritate deflectere. Plures articuli in literis sacris commemorantur, quorum momentum ad salutem quorumcunque non obscure innuitur. Ut, exempli gratiâ, Deus est unicus. Hæc est vita æterna, ut te cognoscant esse illum solum Deum, Jo. 17. 3. Deus revelatus est in carne. Ubi Spiritus Sanctus singulas mysterii pietatis partes commemorat, hic articulus in prima acie stat, 1 Tim. 3. 16. Mortui resurrecturi sunt. Qui resurrectionem esse futuram negabant, 2 Tim. 2. 18. fidem subvertisse dicuntur, citra quam impossibile est deo placere. Deus est eorum, qui ipsum quærunt, remunerator. Qui accedit ad Deum, ~~incedens~~ *si* oportet illum credere Deum præmia largiri iis, qui ipsum quærunt, Heb. 11. 6. Hisce adijcere non gravabor, quemadmodum poenitentia & sanctitas sunt in albo eorum, quæ ad salutem æternam necessaria sunt: ita hæc propositiones, Poenitentia est agenda, Vita sancta ducenda, creditu perinde necessariae sunt. Opus non naturale, sed morale & rationale perficimus, cùm pigeat nos peccati, & vitam piam degamus: opus rationale citra intellectum nequit præstari. Si opus sit intellectus concursu; tum ad salutem æternam necessariò spectat, ut intellectus sciat & credat poenitentiam esse agenda, & vitam sanctam ducendam.

Argumentis tuis nullo negotio occurritur. Ad primum, non ingratis agnosco evangelistas ad stabilendam hanc veritatem [Jesus est Christus] studia sua plurimum inflexisse: verdm non inde sequitur

tur eos putasse nihil amplius ad salutem scitu necessarium esse. Hunc articulum tantopere inculcant; quippe supponunt neminem reliquis fidei articulis promptum assensum non præbiturum qui hunc amplecteretur. Illis non verisimile videbatur illum, qui ex animo credebatur Jesum esse Messiam, doctrinæ vel minimum apiculum ab illo prædicatæ respicere voluisse.

Ad secundum, libenter concedo, conciones Apostolicas ad hunc scopum plurimum collimasse. Verum textus à te laudati hanc confessionem nequaquam mihi extorquent. Nihil Mat. 10. 7. commemoratur præter hæc verba, Dicite, quod appropinquavit regnum cælorum; h. e. status in quo Messias regnaturus est. Ex his verbis solis non sequitur Jesum Nazarenum esse Messiam. Sanctus Paulus Act. 17. 3. non solum annunciat Jesum esse Christum; verum etiam Christum oportuisse pati, & è mortuis resurgere. Hi articuli à se invicem divulsi sunt: discipuli, qui Jesum esse Christum credebant, penduli stabant, quantum ad mortem & resurrectionem ejus.

Ad tertium, non dubitandum est quin latro, qui in articulo mortis Christum agnovit, totam ejus doctrinam, quam auditione non potuit non accepisse, cupidus ulnis amplecteretur. Christus dicere potuit, Jugum meum facile est, quamvis alii articuli præter hunc à te commemoratum sint creditu necessarii. Totum opus tum fidei, tum obedientiæ Christianæ in facia pagina facile dicitur, propterea quod cum natura humana recte instituta apprime convenit, & auxilio spiritus divini expeditè, & non sine summa delectatione perficitur. Christus non asserit, Mat. 18. 6. parvos pueros in illum credere: verum parentes puerorum: verba enim ita legenda sunt.

• Quisquis autem offenderit unum ex parvis istis

πιστεύσει,

μενυβριων, &c. h. e. parentum in me credentium. Talibus enim pusillis, quippe fœderatis, si quis offencilo sit, Deum irâ plurimùm incendit.

Ad quartum, loca illa Jo. 20. 31. 1 Johan 5. 1. &c. hoc unicè innuunt, sc. Apostolum habuisse persuasum, neminem, qui hunc articulum [Jesus est Christus] amplectitur, ceteros omnes fidei articulos perlibenter non agniturum, quippe eo viventem seculo in quo unius hujusce articuli agnitio. ultimâ supplicii periculo homines exponeret.

Ad quintum, fundamentum fidei Christianæ duplex est, vel incomplexum, vel complexum. Jesus Christus est fundamentum incomplexum, cui soli fides salvifica innititur. Hoc solum textus à te prolati probatum dederunt. Verùm hæc propositio, [Jesus est Christus] non est fundamentum complexum exclusivè: sicut enim fundamentum ædificii non ex uno tantùm lapide, sed pluribus consistit: itâ fundamentum fidei complexum ex pluribus articulis conficitur; quales sunt, qui sequuntur, Deus est omnipotens, Deus est creator mundi, Jesus Christus resurrexit, Homines in die ultimo resurrecturi sunt. Hi omnes perinde ad fundamentum fidei spectant, atque hic articulus, Jesus est Christus.

Respondeo, hos omnes multosque alios articulos necessarios quidem æquè esse, sed ideo, quia in illo uno continentur. Quis enim est, qui non vidit credentes Jesum esse filium Dei omnipotentis, necessariò simul credere Deum esse rerum omnium creatorem omnipotentem? Aut quomodo credi potest Jesum regem esse in æternum regnaturum, ab eo, qui illum non credit resurrexisse à mortuis? Mortuus enim regnare non potest. Quicumque autem fundamentum tenet, Jesum esse Christum, omnia tenet, quæ inde inferri possunt, sive illati-

H.

onis vim ipse intelligit, sive non intelligit. c. 43. p. 286.

T,

Si plures articuli pariter necessarii sint, quare tantum molestia tibi facessis in proferendis tot operosis ratiociniis, ut evincas unum solum esse necessarium? Sive reliqui necessarii sint quia in eo continentur, sive quia seorsim revelantur, perinde est. Quoquo modo se res habeat, nihilo secius articuli manent diversi, qui distincta fide accipiendi sunt. Cum adjicias, qui tenet, Jesum esse Christum, omnia tenere, quae inde deducenda sunt, sive illationis vim ipse intelligit sive non, a veritate plurimum aberras. Tenere articulum fidei est credere. Nemo credit citra cognitionem; nemo cognoscit articulum nisi vim illationis intellectu capiat. Petrus credidit Jesum esse Christum, Mat. 16. & tamen vim illationis, sc. quod Christus moriturus, & e mortuis resurrecturus esset, protinus non percepit, v. 21, 22. An dicendum est Petrum fide tenuisse hos articulos, quippe quod tenuit fundamentum, sc. Jesum esse Christum? Si ita est, quare tum graviter ob infidelitatem a Christo increpitus est? Abi post me, Satana. Hymenaeus Jesum esse Christum agnovit. Sanctus Paulus dicitur eum extra Ecclesiam projecisse, & tradidisse Satanæ, quod innuit illum prius fuisse intra Ecclesiam. In albo membrorum Ecclesiae nomen conscriptum habere non potuit, nisi huic articulo [Jesus est Christus] fidem adhibuisset; & tamen resurrectionem futuram esse negabat. 2 Tim. 2. 18. Si ille, qui tenet hoc fundamentum [Jesus est Christus] simul tenet quicquid inde possit deduci, & resurrectio mortuorum sit unus articulorum, qui inde inferri possint; tum Hymenaeus resurrectionem mortuorum simul tenuit, & non tenuit; non tenebat, quippe palam ibat inficias; tenebat, quippe Jesum esse Christum profitebatur.

† Tim. 1.
29.

Dogma

Dogma XXXVII.

*Anima non est suâ naturâ immortalis, c. 44.
p. 294, 295, 299.*

ERror generalis alius est à non intellectis vocabulis illis, vita æterna, mors æterna, & mors secunda, Quamquam enim perspicuè dicatur in Scriptura Sacra Deum Adamum in eo statu posuisse, ut vivere potuisset in æternum, nempe si mandatum Dei observasset; quæ immortalitas humanæ naturæ essentialis non erat, sed ab esu arboris vitæ dependebat: doctrina tamen hodie alia est, & jam diu fuit, nimirum unumquemque hominem vitam æternam habere suâ naturâ, ex eo quòd animâ præditus sit immortalis; adeò ut gladius ille in aditu paradisi quamquam impediit Adamum, nè ex fructu arboris vitæ comederet, impedire illum nè esset immortalis, non potuit, neque facere, ut redemptione per Christum indigeret. Et proinde non modò fideles, sed etiam reprobi & Ethnici vitam æternam fruituri sunt. Verùm ut hoc incommodum excusent, per mortem æternam intelligendam esse dicunt vitam æternam, sed in cruciatibus; quæ est figurata locutio, præterquam in hac occasione, nunquam usurpata. c. 44. p. 294, 295.

H.

Immortale naturâ duplicem subit significatum. Vel sumitur pro eo, quod usque eo necessarium est, ut nullâ vi sive creatâ, sive increatâ extingui, & in nihilum exulare possit. Hoc sensu immortalitas Deo soli competit. Ex ea re dicitur *ὁ μὴ ἔχει ἀθάνα-
σίαν* 1 Tim. 6. 16. Vel pro eo, quod quamvis à Deo, cujus potentia è nihilo fuit productum, in nihilum denuò

T.

denuò relabi cogatur, tamen est naturæ adedò simplicis, ut neque suis internis principiis, neque ullâ vi externâ finitâque destrui & labefactari queat. Hoc novissimo significato animæ humanæ immortalitatem attribuimus. Cujus vindicias ut faultè absolvamus, gradatim procedendum est.

Anima humana est incorporea; ex operationibus ejus hoc dilucidum est. Objecta, circa quæ versantur actus ejus, duorum sunt generum. Vel generalia, ut ens, affectiones, propositiones; vel particularia, ut quævis res organa sensoria afficiens. Hæc mens humana percipit, definit, dividit, in syllogismos componit, in methodum digerit, sentit se sentire, memoriâ recondit. Qui actus à nuda materia perfici nequeunt.

I. Materia hæc percipere nequit. Nihil à materia sentitur, præterquam id, quod usque adedò in materiam agit, ut in ea reactionem producat. (Sensationis enim naturam in reactione sitam esse opinaris.) Verùm ens, affectiones, propositiones, quamvis clarè ab anima humana teneantur, tamen materiam, & organa corporea nè tantillum quidem afficiunt. Ab ente initium ducamus. Quicquid impellit materiam, est singulare & determinatum. *Actiões enim sunt suppositorum.* Verùm ens, quæ tale, est universale, & nullis omnino limitibus inclusum & circumvallatum. Incasum asseris hoc nomen *Ens*, utpote cuique rei sigillatim sumptæ commune, ansam dedisse philosophis opinandi, ac si in animo esset rei universalis idea. Quandoquidem nomen hoc rebus commune est, non quatenus sigillatim sumuntur, sed quatenus communi aliquâ conveniunt naturâ. In natura enim speculanda aliquid notat mens humana, in quo concinunt omnia. Exploratâ hæc congruentiâ, ejus intra se efformat imaginem. Imaginem hanc ut aliis patefaciat, organorum corporis subsidio sonum

sonum hunc, nimirum *Ens*, edit. Qui sonus, ut conceptus index sit communis inter omnia congruentiâ, nullibi non convenit. Itaque conceptus in animo, qui huic respondet voci *Ens*, non est singulare imago; quandoquidem ea multiplicia sunt, conceptus verò est unicus. Nec imago nominis communis. Varia sunt etiam nomina communia, ut *ens* apud Latinos est *ὄν* apud Græcos, tamen idem remanet conceptus. Sed est imago universalis illius inter omnia convenientiâ, in quantum à nihilo diversa sunt. Ab ente proximæ sunt affectiones, cujusmodi sunt habitudines, ut similitudo & dissimilitudo. Quicquid in materiam impingit, physicâ essentiâ oportet indui. Verùm hæ affectiones nihil hujusmodi complectuntur, quod ex modo, quo natæ sunt, compertum habemus. Fingamus duos nigros parietes; si quis alterum eorum dealbaret, verùm alterum relinqueret intactum; is, qui priùs similis erat, protinus dissimilis evadet citra omnem motum physicum. Hæc dissimilitudo, utpote absque actu physico producta, essentiâ physicâ nos potest non carere. Elucet idem pariter in propositionibus. Ex. gr. numerus est par vel impar: totum est majus suâ parte. Quamvis organa corporea percellat harum propositionum materia, sc. literæ, syllabæ, voces: tamen veritas, utpote formæ affectio, in materiam nullam vim imprimit. Quicquid materiam impellit, est materia mota; verùm formæ affectio non est materia. Si sit, intende digitum ad corporeas ejus dimensiones, ad locum, quo sita est, ubi ante mundum conditum existit. Ultraque enim propositio est æternæ veritatis. Denique materiâ solâ nullum objectum particulare sentitur. Ex opinione tuâ *C. 1. Lev.* causa sensationis est externum objectum, quod premit *p. 3.* uniuscujusque organum proprium, premendo continuam facit motum introrsum ad cerebrum, & inde ad

ad cor, unde nascitur cordis resistentia, vel conatus cordis liberantis se à pressione per motum tendentem extrorsum: qui motus propterea apparet tanquam aliquid externum. Atque hæc apparitio sive phantasma, est id quod sensationem appellas.

Ex hac descriptione patet te sensationem collocasse in conatu sive resistentia cordis liberantis se ab objecti pressione: quem motum quippe extrorsum tendentem apparere asseris tanquam externum aliquid. Verùm si appareat ut externum quid, libenter scirem, cui ita apparet, an cerebri & cordis materiæ, vel animæ immortalis inibi habitanti? Tuâ non interest posterius dicere. Si prius, tum sensio non est apparitio ipsa; verùm apparitionis perceptio. Id enim solum, quodcunque est, cui apparet phantasma, propriè sentit aut percipit: quâ autem ratione hoc effectum daret nuda cerebri aut cordis materia, intelligi nequit. Huius materiæ nihil imprimis objectum præter motum. A motu nil nisi motus generatur. Verùm liquidò constat, præter motum directum ab ipso objecto, reflexum à corde, in hominẽ insuper esse perceptionem ab ipso motu perinde diversam, atque est actus quivis ab objecto, circa quod versatur.

2. Materia definire nequit. Species, quæ est palmariùm, si non unicum definitionis objectum, sensus non percipit. Individua sola nostra afficiunt organa. Quinetiam, quicquid definitur, explicatur per genus & formam, partes ad cuiusque rei essentiam maximè spectantes: verùm harum neutra vel tantillum nervos percutit corporeos.

3. Non dividit. Ubi materia dividit, opus est contactu inter dividendum & divisorem: verùm inter aliquot intellectu divisibilia & corporis materiam nullus potest fieri contactus. Sæpenumero distribuitur genus in species, species in genus & formam: verùm in hiis omnibus desiderantur superficies, quibus

bus tangant corporis materiam : citra enim ullam re-
sistentiam pervadunt omnia.

4. Syllogismos non componit. Ex sententia tua or-
ratio, quæ constat tribus propositionibus, ex quarum *Comput.*
p. 25. duabus sequitur tertia, vocatur syllogismus. In nexu
inter præmissas & conclusionem sita est syllogismi
forma : verùm materiam nequaquam afficit hic nex-
us. Propositiones tres, quatenus literis constant &
syllabis, sensu percipi possunt. Verùm sequela est
pura puta intellectualis, & cum sensu nullam omnino
habet consuetudinem.

5. In methodum non digerit. Qui axiomata con-
fusè posita componit methodo, clariora præponit ob-
scurioribus, homogœna unà collocat. Mens, quæ
hunc concinnat ordinem, discurrit per singula, eorum
instituit comparationem, uniuscujusque cum cæte-
ris congruentiam & discrepantiam notat. Si rerum
corporearum similitudo & dissimilitudo corporis or-
gana nequaquam afficiant, uti priùs demonstratum de-
dimus : multo mindus axiomatum.

6. Materia sentire nequit se scire. Cùm intel-
lectus suum ipsius actum intueatur, id facit actu re-
flexo versùs ipsam animam. Verùm talis actus re-
flexus materiæ nequit competere. Etenim totus
ejus actus est reactio sive reflexio versùs objectum.
Conatus objecti ad intrà repellitur conatu organi
sensorii ad extrà : at verò actus, quo sentimus nos
sentire, est reflexio versùs ipam animam, non ob-
jectum. Ostende, si placet, quo pacto talis actus
à nuda materia peragatur. Si confugas ad fabricam
organi, quod ita temperatum est, ut ad motum reti-
nendum repercutiendùmque aptum sit ; tibi insuper
demonstrandum incumbit, quare duo parietes in quo-
rum alterum pila eâ vi illiditur, ut repellatur in alte-
rum, & deinde ab eo ad eò repercutitur, ut redeat de-
nuò ad idem punctum, ubi primùm fuit repulsa, non
possint

possint non tantùm sentire pilam, verùm etiam sentire quòd sentiant.

*Phys. par. 4.
c. 25.*

7. Materia sola rerum memoriam nequit conservare. Etenim sentire se sensisse juxta tuam sententiam meminisse est. Verùm modò enim ostensum est, materiam solam hac operationi præstandæ nequaquam sufficere: Tum deinde memoriâ repetere quæ situ vetustatis penè obruta sunt, innuit imagines earum rerum jam dudum in anima latuisse. Si anima nihil est præter materiam sive cerebri, sive cordis, dic quo pacto phantasmata illa eò loci tantisper reponi potuerint. Corporis compages ad instar maris fluxu & refluxu nunquam non laborat. Per usum repertum est, eam subito concidere citra alimentum; quod est indicio, veterem materiam quotidie absumi, & novam indies succedere ad damnum refarciendum. Si materia corporis quotidie tantundem immutata sit, eadem phantasmata, quæ juxta tuam sententiam sunt modi materiæ, non possunt tot annos ibidem recondi. Subjecto enim extincto, necesse est, ut modus subjecti protinus evanescat. Literæ aquæ currenti aquæ bene queant insculpi, atque tot vividæ rerum imagines materiæ infigi adeò fluidæ. Hucusque demonstratum dedimus animam humanam non esse corpoream.

2. Si sit incorporea, tum nullæ sunt ei partes corporeæ. Totum & partes sunt congeneris naturæ.
3. Si sit citra partes corporeas, divisionis physicæ incapax est. Talis enim divisio nihil sonat præter totum in ejusmodi partes diductum.
4. Si in partes nequeat diduci, corrumpi & mori non potest. Mori physice non est in nihilum relabi, verùm partes à se invicem solutas & divulsas habere.

Si hæc omnia, quæ protulimus, suis pensitentur momentis, constabit animam humanam esse suâ naturâ immortalem. Hanc veritatem clarè adeò elucentem

cententem dehoneſtare non reformidas opprobrio generalis erroris, quem opinaris à vocabulis illis in ſacra pagina, vita æterna, mors æterna, mors ſecunda, male intellectis originem ſumpſiſſe. Verùm haud facile intellectu eſt, quomam modo opinio hæc, cui nomen erroris à te inuſtum eſt, à vocibus illis in ſacra pagina ortum ſuum derivaret; cùm uſque paſſim ab iis fuerit recepta, qui ſacra biblia nec unquam contrectaverant. Satis nota eſt eorum ſuper hac re ſententia, qui ſe philoſophiæ colendos dederant, ſcil. Pythagoræ, Platonis, Ariſtotelis, Ciceronis, Senecæ; inter hoſce omnes, quos ſacra revolveſſe volumina nondum exploratum eſt, ſuper animæ immortalitate ſumma eſt concordia.

Quinetiam non tantùm inter philoſophos convenit, verùm etiam inter barbaros, ſive antiquos, ſive recentes. De Ægyptiis teſtimonium occurrit non contemnendum apud Herodotum. De populo, cui nomen *Dugbiim* apud Benjam. Tudeleſem. Omnes etiam gentes noviter repertæ unâ conſentiunt in hac re. Imò, qui ab omni religione maximè alieni videntur, ut *Tavonpinamboubtii*, *Mexicani*. De his teſtatur Joſephus Acoſta, de illis Johannes Leriſ. Mihi nondum liquet, quo pacto hæc ſententia de naturali animæ immortalitate ab aliquot vocabulis in ſacra pagina male intellectis oriretur: cùm apertiffimum fit, eam paſſim ab iis deſenſam fuiſſe, qui nihil de divinis oraculis vel auditione acceperant.

Lib. 2.
p. 137.
Itin. p. 108.

Perlibenter tibi indulgeo, Deum Adamum in eo ſtatu poſuiſſe, ut vivere potuiſſet in æternum, nempe ſi mandatum Dei obſervâſſet. Quæ immortalitas in ſenſu ſtriſtiffimo naturæ humanæ eſſentialis non erat: verùm non inde ſequitur immortalitatem animæ humanæ non fuiſſe eſſentialem. Multum in eſt inter humanam naturam & animam humanam. Eſſentia hominis

hominis sive humanæ naturæ posita est in unione inter animam & corpus : verùm essentia animæ manet salva & integra, hæc unione solutâ.

Si concedatur immortalitatem hominis ex esu arboris vitæ pependisse ; tamen non idem bene inferi de animæ immortalitate. Si steterit per gladium in aditu paradisi, quò minus Adamus immortalis esset ; tamen non fuit animæ impedimento, quò minus suâ immortalitate frueretur. Primus parens redemptione Christi non indiguit, ut immortalitatem, quantum ad animam, recuperaret : verùm ut erueretur ab ira futura, cui in æternum perpetiendæ suam immortalem animam delinquendo reddiderat obnoxiam.

Vid. Esai.
26. 19.
Exek. 27.
11, 12, 13.

Cùm adjicias mortem pro vita in cruciatibus præterquam in hac occasione nunquam usurpatam esse, multùm admodum hallucinaris. Plaga Pharaoni inflicta, dum erat in vivis, mors nuncupatur, Exod. 10. 17. Sanctus Paulus præ miseris, quibus undique premebatur, in mortibus sæpe fuisse dicitur, 2 Cor. 11. 23. Vita deploratissima in hoc præsentis statu est mors prima ; in statu futuro est mors secunda : uti supra demonstravimus.

H. Anima in Scripturis sacris semper significat aut vitam, aut creaturam viventem. Corpus autem & anima conjunctim idem significat, quod corpus vivens. Creationis die quinto dixit Deus, Producant aquæ reptile animæ viventis, & creavit deus cetos maximos, & omnem animam viventem. Item de homine, Creavit enim eum Deus de pulvere terræ, sufflavitque in nares ipsius spiraculum vitæ, sic factus est homo anima vivens. Et postquam Noah exiisset ex Arca, promisit Deus non amplius percutere omnem animam viventem. Et Deut. 12. v. 23. Sanguis cujusque carnis ejus anima. Etiam immundus habebatur lege Mosaicâ, qui tetigerat animam mortuam,

id

id est cadaver mortuum. Nihil hîc, neque in aliis locis scripturarum aliud significat anima præter ipsum animal, & vitam ejus. Anima immortalis nusquam legitur, neque substantia incorporea à corpore separata. Spiritus autem & vita æterna passim leguntur, &c. Ubi autem legitur in Testamento novo, esse, qui conjicientur corpus & anima in Gehennam ignis: corpus & anima idem significat, quod corpus animatum.

Anima aliquid præter vitam, aut creaturam viventem significat, Mat. 10. 28. Nam ejusmodi est anima, quam Christus eò loci memorat, qualem vires humanæ nequeunt occidere. Verùm nemini non competit potentia perimendi creaturam viventem, & exturbandi hominem ex numero vivorum. Ergo necesse est ut per animam non intelligamus vitam, quam quilibet queat extinguere, verùm nobiliorem illam substantiam, cui lucis usuram nemo mortalium potest eripere. Quinetiam, nec in omnibus locis à te prolatis significat vel animal, vel vitam ejus. Vox in Hebraica veritate est נפש & in Gen. 2. 7. eâ significatur anima rationalis, Factus est homo in animam vivam. In paraph. Caldaica, in spiritum loquentem, h. e. rationale. Hebræis מרבר loquens est rationale. Vocabulum נפש hunc sensum habere in hoc textu abunde probatum dat vox נשמה in eodem commate, quæ usurpatur de homine tantùm, & animam ratione præditam denotat, uti Fagius notat ex Abenesæ commentariis. Formavit Deus hominem ex limo terræ, & inspiravit in faciem ejus נשמה ה' h. e. substantiam spiritualem, cœlestem, immortalem. Spiritualem, ex ea re eo modo homini fuit communicata, quo Spiritus Sanctus Christi discipulis, nimirum per insufflationem. Cœlestem, נשמה enim derivatur à שמים coelum. Ad initium com-
matis observant Hebræi in voce נשמה inferi duplex י, quod

X

quod juxta Grammaticæ analogiam deberet esse unum, ad innuendam geminam hominis creationem, terrenam corporis, cœlestem animæ.

Immortalem. Hinc coniungitur cum vocabulo dualis numeri **אניני** quo subinnuitur eam duplicem vitam æturam, alteram in præsentî, alteram in futuro seculo. Insuper Deus dicitur hanc substantiam immortalem **אניני** in faciem ejus, sc. hominis inspirasse: Quippe quod anima rationalis in nulla corporis parte se magis detegit quàm in facie. Tum deinde libenter tenerem, unde fit, quod anima semper in sacris literis significaret animal & vitam ejus, cum, te fatente, aliquando pro cadavere ponatur. Num mors & vita, cadaver & animal idem sunt? Tu ipse notas lege Mosaicâ immundum haberi, qui tetigerat animam, i. e. cadaver. Eo videris acumine pollere, quo ille, qui textum hunc, Sic erat cadaver ejus abjectum in via, & adstabat asinus juxta ipsum, in duo diducebat membra, quorum alterum fuit animal rationale, nimirum cadaver abjectum, irrationale alterum, scilicet asinus adstans. Menti tuæ apprimè convenit hæc divisio adèd equidem concinna, ac si ab ipso asino excogitata fuisset. Porò adjicis animam immortalem nunquam legi, neque substantiam incorpoream à corpore distinctam. Sed oportet te meminisse Mat. 10. 28. ubi asseritur animam occidi non posse. Quod occidi nequit, mori non potest; quod meri nequit, est immortale. Insuper consulendus est Ecclesiastes in c. 12. v. 7. ubi occurrit substantia incorporea à corpore separata, substantia incorporea, nimirum spiritus. Hic spiritus est à corpore distinctus, uti verba palàm indicant. Quod à corpore distinguitur non est corpus ipsum; quod non est corpus, est incorporeum. Hæc substantia incorporea à corpore separata est; quandoquidem corpore terræ mandato, ad Deum revertitur. Novissimo loco falsò
asseris

1 Regum.
13. 25.

afferis animam & corpus Mat. 10. idem significare, quod corpus animatum; nam anima ejusmodi est, quæ occidi non potest; verùm corpus, quæ animatum, nullo negotio occiditur.

Ad probandum quòd animæ à corporibus separatae vivunt in æternum, non solum animæ electorum gratiâ speciali, sed etiam reproborum proprietate essentiæ humanæ adhaerente, sunt textus quidam, qui primo intuitu sufficere videri possunt. Ut primò verba Solomonis, Eccles. 12.7. Spiritus redit ad Deum, qui dedit illum. Quæ verba interpretationem hanc pati possunt, nempe scire neminem, sed Deum solum, quòd spiritus hominis defertur. Neque credendum est animas reproborum redire ad Deum, qui illas dedit. Etiam idem Solomon eodem libro c. 3. v. 20, 21. Idcirco unus interitus est hominis & bestiar, & æqua utriusque conditio, sicut moritur homo, & illæ moriuntur. Quis novit, si spiritus filiorum Adam ascendant sursum, & si spiritus jumentorum descendant deorsum? c. 44. p. 299.

1. Si spiritus ad Deum redire dicatur, quippe nemini compertum est quòd defertur statim à morte: tum nemo Solomonis ævo sententiæ tuæ accedebat, qui citra hæsitacionem statuis eam unà cum corpore perire, & abire in pulverem. 2. Nè occurrit vel unus apiculus in sacris oraculis, ubi redire ad Deum significat neminem præter Deum scire. Nimiam redolet audaciam hunc insolentem loquendi modum ex tuo ipsius animo citra ullam autoritatem Spiritui Sancto impingere. 3. Si redire ad Deum significat neminem scire præter Deum, quòd defertur anima: tum ad commatis initium redire ad terram significat neminem scire præter terram, quòd corpus defertur. Hæc illatio oppositionis regulis innititur. Cùm adjicis, animas reproborum ad Deum non redire, multùm admodum à veritate deflectis. Protinus à morte quæque anima ad Deum redit, tanquam ad judicem, qui pro

H:

T:

gestis in corpore ei vel vitam, vel mortem æternam adjudicat. Statutum est hominibus, ut semel moriantur, & post mortem eorum iudicium, Heb. 9. 27. Duplex est tribunal, ubi singuli in iudicium sistuntur, alterum universale in die resurrectionis, particulare alterum extemplo post mortem. Ad hoc omnium animarum commigraturæ sunt, quamprimùm via lethi calcata sit. Hinc in Commate nono capituli superioris Ecclesiastes, ut juvenem ad bonam frugem revocet, monet illum iudicii, quod protinus ab obitu subeundum est: & in v. 16. hujus capituli asserit, Deum omne opus adducturum in iudicium, cum omni occulta re, sive bonum, sive malum. Interpretationi tuæ minimè favetur in c. 3. v. 20, 21. Unus est interitus hominis & bestiarum, & æqua utriusque conditio quoad mortem, verùm non quoad statum post mortem. Quicquid utriusque animalis usurpamus oculis, iturum est ad eundem locum: verùm quod attinet ad animam, quæ visum nostrum effugit, discrimen non obscure indigitatur, v. 21. וְיִי וְיִי
 Quis animadvertit spiritum humanum, qui ascenderit sursum, & spiritum bestiarum, qui descenderit deorsum? h. e. Etiam si anima humana sit spiritualis indolis, & illico à morte suprâ ad Deum iudicem ascendat, anima verò bruti terrenæ, & ad pulverem unâ cum corpore descendat: tamen homines ex maiore parte adeò stupidi & infructuosi sunt, ut vix millesimus hoc seriò expendat, & animo metiatur.

H.

Locus alius est Gen. 5. 24. ubi de Enocho dicitur, Ambulavit cum Deo, & non apparuit, quia talit eum Deus; & Heb. 11. 5. Fide Enochus translatus est, ne videret mortem, & non inveniebatur, quia transtulit illum Deus. Qui locus immortalitatem corporis non minùs probat, quàm animæ: & probat quoque translationem talem peculiarem esse placentibus Deo, & dependentem non à natura, sed à gratia. Sed contrâ quid respondebimus verbis Solomonis Eccles. 3.

19. Dixi

19. Dixi in corde meo de filiis hominum, ut probaret eos Deus, & ostenderet similes esse bestiis. Idcirco unus interitus est hominis & jumentorum, &c. Quibus verbis immortalitas animæ per naturam negatur, per gratiam non negatur. Laudavi magis mortuos, quàm viventes, & feliciorum utroque judicavi, qui necdum natus est, nec vidit mala, quæ sub sole fiunt. Sermo hic, si foelicior sit, qui non est natus, quàm qui æternâ felicitate fruitur, durus esset. Rursus c. 9. v. 5. Viventes sciunt se esse morituros, mortui verò nihil noverunt ampliùs, nec habent ultrà mercedem. Id quod de hominibus mortuis, ante resurrectionem corporum suorum, manifestum est. Verùm si intelligatur de immortalitate electorum post diem judicii, verum non est.

Non diffiteor Enochii translationem argumento esse, statum immortalem tam corpori, quàm animæ piorum paratum esse. Ex ea enim re vivus in cælum fuit evehctus, ut notum fieret, quale præmium vera pietas in statu futuro latura sit. Verùm ludis operam, cùm te conferas ad hunc textum discutendum, ut constaret naturalem animæ immortalitatem inde evinci non posse: cùm nemini in more positum sit eum illo allegare animo. Hæc veritas aliis Scripturæ locis satis elucet. Verbis Solomonis nullo negotio occurritur, si contextus cauto revolvatur animo. Ecclesiastes in v. 16. capitis tertii animadvertit in ipso judicii solio improbitatem & injustitiam grassari; hinc in v. 17. concludit, tempus fore, quo Deus omnia denuò in judicium adducturus est. Porro in v. 18. rationem hujus judicii futuri reddit, nimirum לברם האליודים ut filii hominum purgent Deum, h. e. crimen injustitiæ providentiæ non impingant. ולראוה שהם הבהמה, ut sciatur illos injustos judices humanitatem omnem deposuisse & revera se gessisse instar jumentorum. Hinc occasi-

onem arripit in v. 19. indigitandi congruentiam inter hominem & bestiam quoad statum externum. Sive hocce spectemus; qui ferociunt, sive illos, qui ad laniam ducuntur, idem fatum, quod brutis contingit, omnibus impendet. Unus est interitus, nulla præstantia hominis præ bestia; utrique enim mors contingit, & in pulverem abit. His verbis asseritur mortalitas hominis, sed nentiquam negatur immortalitas animæ per naturam. Ecclesiastes hominem confert cum bestia quoad mortem, non quoad statum post mortem. Immo enimverò subinnuit v. 2. ingens discrimen tunc temporis esse futurum, uti supra notavimus. Minimè rationi consentaneum est ex quadam convenientia inter hominem & bestiam in hoc præsentis statu, de convenientia per omnia tam in præsentis quàm futuro statuere. Sophistam respicit, ab eo quod est secundum quid, illud quod est simpliciter, concludere. Eodem ratiocinio evincas pariter totum Æthiopem albo colore præditum esse, quippe ei sunt albi dentes. Cùm Solomon necdum natus tam mortuis, quàm vivis anteponat; non absolutam, verùm limitatam præstantiam in animo habet. Ità enim loquitur ratione miseriarum hujusce vitæ, quas pertulerunt mortui, vivi perferunt, verùm necdum nati nullatenus experti sunt. Cùm asserat mortuos nescire quicquam, nec esse amplius eis mercedem, vult quicquam harum rerum terrenarum, & mercedem in hac vita, uti palàm est verbis sequentibus. Quum oblivioni tradita fuerit memoria eorum: h. e. tantum abest, ut ferant secum, cùm ad sepulchrum descendant, mercedem hujusce vitæ, quæ in hoc unice sita est, ut inter vivos bene audiant, & sermonis celebritatem consequantur; ut eorum nomen brevè exoleverit, & in sempiternam venerit oblivionem. Plurimum lucis attulerit dictis Solomonis in hoc libro, in memoriam revocare scopum, ad quem potissimum

C. 4. 3.

C. 9. 5.

simul collimat, qui est, ut hujusce vitæ statum graphicè exornet, & nobis ante oculos constituat. Loquitur identidem de statu futuro, verum parcius, utpote ad alium exitum properans; sc. ut vanitatem omnium sub sole vividis coloribus depingat. Itaque quæ de homine dicta sunt, non absolute interpretemur oportet: verum ut plurimum restringenda sunt ad præsentem rerum scenam, quæ nobis in conspectum datur.

Locus alius, qui videtur facere pro immortalitate animæ naturali, ille est, ubi servator noster Abrahamum, Isaacum & Jacobum vivere affirmat. Ad quod respondeo, vivere quidem, non tamen actu, sed quatenus promissione Dei vitæ æternæ, & resurgendi certi sunt, i. e. scripti sunt libro vitæ, vivuntque eo sensu, quo Adamus eo die mortuus erat, quo de fructu vetito gustavit. A quibusdam etiam pro immortalitate adducitur id, quod in novo Testamento narratur de Divite & Lazaro. Sed narratio illa, quia parabola est, nihil probat. Præterea addo quòd neque in Scriptura sacra, neque in Liturgia nostra vox illa *anima immortalis* omnino invenitur. p. 299, 300.

H.

1. Exorandus es ostendere vel unum apiculum in sacris literis, ubi illi qui actu non vivunt, vivere dicuntur; quippe promissione certi sunt vitæ æternæ. 2. Libenter scirem quo pacto Abrahamus, Isaacus & Jacob certi esse possint vitæ æternæ, si quoad animam non vivant. Hæc certitudo, quam commemoras, est subjectiva, uti verba palàm indicant. Certitudo subjectiva nullibi est præterquam in intellectu. Verum nullus est intellectus ubi vita in universum desideratur. 3. Non solummodo dicuntur vivere, verum etiam Deo vivere, quod amplius est quam vitam habere promissam. Idem de Christo ipso dicitur postquam resurrexit, & in sedem beatorum fuerit receptus, Rom. 6. 10. Itaque quemadmodam Christus

T.

Luc. 20. 38.

stus Deo vivere dicitur, non quia promissione vitæ æternæ certus est; verùm propterea quòd vitam agit in patria cœlesti à mundo absconditam, Deo notam: ita æquum est, ut putemus verba eundem sensum fundere, cum ab ipso Christo ad sanctos Patriarchas applicata sint. 4. Si vivant eo sensu, quo Adamus eo die mortuus erat, quo de fructu vetito gustavit: tum revera, & non figuratè tantùm vivunt. Namque Adamus eo ipso die mortem spiritualem perpeffus est: Ergo Abrahamus, Isaacus & Jacob jam nunc ante resurrectionem vitam agunt spiritualem. Verùm vita spiritualis nullibi est, ubi naturalis desideratur. Quod de Divite & Lazaro narratur, sive sit historia, sive parabola, sive narratio historico-parabolica, luculenter indicat animas tam malorum quàm bonorum non protinus à morte extingui, uti suprâ ostensum est. Immortalitas animæ disertè asseritur, Mat. 10. Item in Liturgia Anglicana, uti palàm faciunt hæc verba, Omnipotens Deus, quocum vivunt spiritus eorum, qui hinc decesserunt in domino. Indè constat animas cum domino vivere quamprimùm ab hoc terreno carcere solutæ sunt. Hanc vitam Liturgia sæpenumerò æternam appellat. Anima, quæ vitam agit æternam, nunquam letho interit; & quæ nec unquam interit, immortalis est. De voce solliciti non sumus, dummodò res inveniatur.

H.

Sunt autem Testamenti novi loca quædam alia, quæ videntur immortalitatem attribuere etiam reprobis. Manifestè enim dicitur, quòd resurgent ad judicium ultimum, atque indè ibunt in ignem æternum, cruciatus æternos, pœnas æternas, quòdque in illis vermis conscientiæ nunquam morietur. Quæ omnia intelligi volunt plurimi per æternam mortem. Mihi verò nimis durum videtur de Deo dicere, &c. quòd peccata hominum cruciatibus extremis, majoribus quàm quisquam imaginari potest, & sine fine temporis punire

nise velit. Videamus ergo per ignem æternum quid aliud significari possit, &c. Itaque æternum in illis locis idem videtur significare, quod usque ad finem seculi. Seculum autem Latinis idem non est quod Græcis αἰών neque seculum putabant Judæi spatium, ut Romani, centum annorum, quod est hominis ævum, in quo nemo sit qui vixerat in seculo antecedente: sed ævum æstimabant ætatem mundi, nimirum ut esset unum à creatione ad diluvium; alteram à diluvio usque ad conflagrationem mundi in adventu Messie; tertium ab adventu Messie in æternum; ita ut tertium hoc ævum sit ævum ævorum αἰών αἰώνων. Et sic reprobis usque ad finem hujus ævi i. e. hujus mundi puniri possunt usque ad mortem secundam, quæ pœna propter eam causam αἰώνιον dici potest. Nam Sanctus Paulus de resurrectione loquens, 1 Cor. 15. intelligit solam resurrectionem ad vitam æternam, non ad pœnam æternam. Corpus, inquit, seminatur in corruptione, surget in incorruptione, &c. nihil horum de reprobis dici potest. Simpliciter cum de resurrectione loquitur Christus, solam intelligit resurrectionem ad vitam æternam. Luc. 20. v. 34, 35, 36, &c.

In examine Dogmatis de punitione reproborum probatum dedimus, quod nè ex minima quidem parte naturæ divinæ adversatur, ut punitio eorum in æternum maneat; idcirco nulla necessitas inde in nos devoluta est, ad cudendam vocis [αἰώνιον] novam interpretationem, cum de pœnis apud inferos usurpetur. Tibi vitium est asserere æternum in illis locis idem significare quod usque ad finem seculi; & pro consuetudine Judæorum tria mundi secula commemoras; primum à creatione ad diluvium; secundum à diluvio usque ad conflagrationem mundi in adventu Messie; tertium ab adventu Messie in æternum;

ita

T.

ità ut ævum hoc tertium dicendum sit ævum ævorum
αἰών αἰώνων. Si pœna reproborum *αἰών*⊙ appel-
 letur, quippe quòd duratura sit usque ad finem seculi,
 quodnam, obsecro, horum trium seculorum intelli-
 gis? Non primum, utpote jamdudum præteritum;
 non tertium, utpote nullum habiturum finem.: Ergo
 necesse est ut seculum secundum tibi in animo sit.
 1. Si pœna reproborum sit *αἰών*⊙, quippe mansura
 est usque ad periodum hujus secundi seculi, h. e.
 hujus mundi, tum reprobi pœnas æternas luituri
 sunt ante diem resurrectionis. Nam resurrectio non
 est futura antequam hoc præsens seculum desiverit.
 Tunc enim ineptura est, cùm Messias cœlesti gloriâ
 collustratus advenerit; cujus adventus ex tua ipsius
 sententia est tertii seculi initium. Itaque necesse est,
 ut vel reprobi resurgant ante resurrectionem, vel
 mortem secundam patiantur, priusquam ad vitam
 secundam resuscitati sunt. 2. Si ignis dicatur æter-
 nus, quippe quòd ad finem hujus seculi conflagratu-
 rus est, palàm fac, quo pacto Christus, hoc ævo ad-
 periodum producto, poterit sententiam illam decre-
 tionam denunciare, *Discedite à me maledicti in ignem æternum*. Hæc verba proferenda sunt, finito
 seculo secundo, postquam Christus advenerit, & citra
 dubium aliquid jam dehinc futurum respiciunt. Quin-
 etiam *κλάσος* dicitur *αἰών*⊙ v. 46. Ibunt injusti in
 supplicium æternum, pii verò in vitam æternam.
 Supplicium est pariter æternam atque vita, uti op-
 positio indicat: verùm vita non dicitur æterna, quia
 duratura est ad finem seculi; ergo neque supplicium.
 3. Si concedamus tibi Scriptores sacros in voce
αἰών⊙ Hebræorum morem in dividendis mundi se-
 culis respexisse, nihilo secius æternitatem absolutam
 & non limitatam denotabit, cùm de supplicio infer-
 nali prædicetur. Nam olim in usum venerat apud
 Judæos durationem æternam propriè sic dictam hac
 phrasi

phrafi describere מין העולם ועד העולם. Ante Sadducæorum ortum usurpabant solum לעולם: verùm postea, ut familiari loquendi modo testimonium perhiberent de errore eorum, qui tibi similiter fictis statûs æternitatem inficiabantur, מין העולם ועד העולם mutarunt in מין העולם ועד העולם. His ipsissimis verbis, quibus æternitatem absolutam denotare consueverant Hebræi, utitur novum Testamentum, ubi commemorat cruciatus infernales: Dicitur enim Apoc. 20. 10. diabolum, bestiam & pseudopphetam in stagno ignis tortum iri die & nocte *eis non daturus* *ἔσθαι αἰώνων*, h. e. מין העולם עד העולם. Quæ phrafi ex Hebræorum sententia æternitatem non limitatam, sed absolutam denotat. Hinc alibi in novo instrumento eodem occurrit significatu, Gal. 1. 5. Eph. 3. 21. Si Apostolus 1 Cor. 15. & Christus Luc. 20. de resurrectione sola ad vitam æternam loquantur: tamen alibi Spiritus Sanctus de resurrectione ad poenas æternas plenum perhibet testimonium. Sanctus Paulus asserit se in spem venire resurrectionis mortuorum tum justorum tum injustorum, Act. 24. 15. Resurrectio justorum est ad vitam, injustorum ad damnationem, Jo. 5. 29. Justi expurgentur ad vitam æternam, injusti ad opprobria & contemptum æternum, Dan. 12. 2.

Dogma

Dogma XXXVIII.

Blasphemare in Spiritum sanctum non improprie dici potest blasphemare in Ecclesiam,
c. 44. p. 302.

H. **M**anifestum est Spiritum Sanctum tertiam personam Trinitatis missum esse paraletum eo sine, ut Ecclesiam usque ad finem seculi assisteret, & proinde blasphemare in Spiritum Sanctum non improprie dici posse blasphemare in Ecclesiam. Videtur ergo (Mat. 12. v. 32.) servator noster suam ipsius in peccatis condonandis lenitatem & facilitatem comparare cum severitate pastorum Ecclesiam erga illos, qui auctoritatem eorum spiritualem parvi facerent: tanquam dixisset, vos, qui potestatem meam aspernamini; vos, qui me cruci fixistis, quoties vos poenitebit, & ad me per resipiscentiam convertemini, misericordiam meam sentietis: quod si potestatem eorum, qui vos postea docebunt in virtute Spiritus Sancti, negabitis, erunt inexorabiles, neque in hoc mundo vobis ignoscent, sed sine absolute punitivos relinquent (quantum in illis est) in seculo futuro. Atque ita verba illa servatoris nostri pro predictione sive prophetia sumi possunt severitatis hominum Ecclesiasticorum in regno Pontificis Romani.

T. 1. Intende digitum vel ad unum apicem sacrae paginae ubi Ecclesia ponitur pro Spiritu Sancto. 2. Cum Christus haec verba esset locutus, Pharisei erant non infima pars Ecclesiae, quae solvendi & ligandi potestatem sibi arrogabant. Itaque si blasphemare in Spiritum Sanctum sit Ecclesiae convitium impingere; perinde est ac si diceres, blasphemare in Spiritum est Phariseos probro afficere. Et sic peccare in Spiritum

tum Sanctum est idem atque in Phariseos peccare. 3. Si per Ecclesiam non intelligas præsentem, dum Christus in terris commorabatur, verum futuram in regno Pontificis Romani, tum in Spiritum Sanctum blasphemare aliud nihil sonat præterquam famam lædere Pontificis Romani: & sic tu ipse à peccato in Spiritum Sanctum non immunis es, qui eidem Pontifici in regno tenebrarum principatum tribuere non reformidas. 4. Interpretatio tua à scopo, ad quem Christus collimat in oratione sua, multum admodum aberrat. Nequaquam, ut tua fert opinio, in animo habuit facilitatem suam in condonandis peccatis cum severitate pastorum Ecclesiæ in retinendis conferre. Ab hac meta haud parum aliena est Christi oratio. Pharisei opera, quæ Christus præstiterat miraculosa, principi dæmoniorum non erubuerunt ascribere, quasi virtutem ab eo fonte derivatam habuisset. Christus cogitationibus eorum perceptis, se protinus accingit ad Apologiam concinnandam, & ad postremum illis ante oculos ponit periculum, cui se obnoxios reddiderant, impingendo tam græve convitium. Quicumque, inquit, dixerit verbum adversus filium hominis, h. e. si quis contumeliosè tractaverit Jesum Christum humili nostrâ naturâ indutum, verum nondum majestatem divinam per opera miraculosa patefacientem, quamvis grave perpetret peccatum, tamen omnis spes de venia non despondetur: at verò quicumque verbum dixerit adversus Spiritum Sanctum, h. e. qui opera divini spiritus miraculosa, quibus demonstratum est filium hominis esse filium Dei, & etiam evangelium ab eo prædicatum esse cœlitus demissum, invido & maligno animo, renuente conscientia, inferorum principi attribuerit, sciant Pharisei, Deum decretoriâ sententiâ statuisset, nè tali homini hæc blasphemia remittatur. Apex & fastigium peccati ad mortem est hoc convitium. Initium ducit

ducit à veritatis evangelicæ rejectione post convictionem plenam. Progreditur ad impugnationem malitiosam. Desinit tandem in blasphemiam in spiritum ipsum, qui veritati annulum cœli signatorium impressit. Textus hunc in modum expositus Christi scopo apprimè convenit : verum sensus à te impositus longè alienns est. Cui (obsecro) usui infervit vaticinium fundere de severitate hominum Ecclesiasticorum in regno Pontificio, cum Christus totus versetur in diluendis convitiis, quibus Pharisei illum insectati fuerant? Fac ut mente capiamus, quid hæc prophetia ad tale propositum collatura sit.

Dogma

Dogma XXXIX.

*Dæmones non sunt res incorporeæ per se
existentes, sed idola cerebri, c. 45.
p. 308.*

INvenimus in Scripturis Angelos quidem esse, & spiritus tum bonos tum malos, sed non incorporeos; & esse apparitiones, somnia, spectra, idola, sed non esse ea substantias. p. 308.

H.

Ut Demus demonstratum, Dæmonas esse *incorporeas*, & non phantasmata sive idola cerebri, progrediamur oportet gradatim. 1. Deus est spiritus infinitus, omnis expers corporietatis. Etenim cum attributis præcellentissimis, quæ pro peculio sibi asseruit, corporietas nequit consistere. Uti videre est in examine Dogmatis tertii.

T.

2. Nequaquam à ratione alienum est, ut Deus qui spiritus est incorporeus, spiritum produceret immaterialem. Nulla ex Dei aut rei parte assignari poterit repugnantia. Nihil convenientius est, quàm ut spiritui infinitâ potentiâ prædito tantum virium attribuamus, quantum spiritui finito ex Abyſſo nihili eliciendo sufficiat. Non magis repugnant esse & esse incorporeum, quàm esse & esse corporeum. Res corporea est impenetrabilis & divisibilis. Incorporea verò penetrabilis & indivisibilis. Perinde immediata est utraque propositio. Non magis entitati adversæ sunt hæ, quàm illæ proprietates. Immo etiam eò minùs quodlibet in finitorum genere ab entitate abhorret, quò propiùs accedit ad naturam entis necessariò existentis. Verùm hoc summum ens, utpote spiritum purissimum, affinitate magis attingit res incorporeas, quàm corporeas.

3. In

3. In sacra pagina, ubi revelatum est, quousque Deo complacitum fuerit potentiam suam exerere, commemorantur spiritus tum boni tum mali. In utraque pagina cuique legenti occursura est hæc doctrina.

4. Spiritibus hisce tribuitur intellectus solertissimus, multis parasangis animæ humanæ modulum excedens. Nulla est acutissimi ingenii operatio, quæ facilitate multum admodum majori ab Angelis non præstetur.

5. Si spiritibus his intellectus competat ad eò præcellens, incorporei sint & immateriales necesse est. Nuda materia incapax est facultatis intellectivæ, nedum ingenii tam excellentis. *νοήματα*, quæ spiritibus tributa legimus in factis Oraculis, excogitari nequeunt citra discursum mentalem. Discursus mentalis peragi non potest absque intuitu consequentiarum & connexionum, quæ inter res perceptas interveniunt. Connexiones nequeunt percipi citra notitiam relationum & habitudinum, quibus res connectuntur. Id genus relationibus non est natura à materia composita. Quicquid hujusmodi est, non absque motu producitur. Verùm citra ullam motum hujusmodi nascuntur & emergunt passim relationes. Supponamus duo poma arte confecta, in Gallia fabricatum alterum centum abhinc annis, alterum noviter in Anglia, utrumque sibi simillimum. Pomum in Gallia huic in Anglia simile esse non incepit, antequam hoc esset productum. Dic sodes, per quem motum facta sit relatio similitudinis in ovo Gallico; non per motum, quo confectum fuerit ovum ipsum; is enim centum abhinc annis desiit. Neque quo factum ovum Anglicum; quò minus hoc fiat impedit nimia loci longinquitas.

Si autem relationes & habitudines rerum è materia non compositæ sint, materiam nequeunt afficere. Et quod

quod materiam non afficit, nequaquam à materia intelligitur.

6. Si spiritibus in scriptura commemoratis intellectus & immaterialitas competant, *ὄψια ἄψια* sint oportet, sive substantiæ. Res dicuntur substantiæ, quatenus accidentibus & modis subjiciuntur. Verum *ἄ* intelligere, existere sine materia, & quamplurima alia spiritibus tributa in sacris Bibliis, ut stare ante thronum, ascendere & descendere, adorare, &c. in modorum sive accidentium catalogum conscribenda sunt.

7. Fide constat horum spirituum aliquot à Deo descivisse, & degenerasse in Dæmonas. Angeli enim suam dicuntur originem non servasse, h. e. primam illam, in qua conditi fuerant, naturam, nec non suum reliquisse domicilium, h. e. cælo deserto, descendisse ad inferiora, ubi detinentur ad diem judicii, *Jud. Ep.* Hisce omnibus rationis trutinâ pensatis, quid amplius, obsecro, desideretur ad demonstrandum dæmonas esse res incorporeas per se subsistentes, & non cerebri Idola?

De horum spirituum existentia testimoniùm ultrâ perhibent sortilegium, apparitiones, obsessiones, Dæmonologia ubique ferè Gentium recepta. A Sortilegio ducam exordium. Num opinaris Sægas & Sortilegos cum idolis solis cerebri sui commercium habere, & inire pacta?

Ab ignoratione distinctionis somniorum, aliorumque phantasmatum vividorum à visione & sensatione orta est opinio, quam habent populi rudes de potentia Sortilegorum. Nam etsi Sortilegium potentiam aliquam realem esse non putem, puto tamen Sortilegos puniri jure posse, cum mala facinora & facere posse credant, & conentur, quantum possunt. Sed ipsum Sortilegium ego non tantam potentiam veram esse credo, aut artem, aut scientiam,

Y

entiam,

H.

entiam, quàm religionem ipsa peculiarem. Lev. c. 2. p. 8.

7.

Non unicè opinatur populus imperitus sortilegium esse realem potentiam, verùm etiam Legislatores multùm admodum perspicaces. Secùs unde evenit, quòd viros & foeminas huic arti deditos morti adjudicent? Num existimas hosce etiam instar rudis vulgi hallucinari, & somnium à visione internoscere non posse?

Quinetiam non solummodo homines acutissimi idem cum vulgo sentiunt, verùm etiam ipse Deus. Non patieris (inquit) **מִכַּשְׁפִּי** vivere, Exod. 22. 19. Ne **מִכַּשֵׁ** inter vos reperiat, Deut. 18. 16. **מִכַּשֵׁ** propriè est ille, qui actus magicos exercet ope diaboli. Harum legum scopus est cavere, ne Israëlitz moribus imbuerentur Amorrhæorum, & Saborum, quibus erat solenne eo consilio cum dæmonibus commercium habere, ut subsidio eorum mirabilia præstarent. Consueverunt dæmones hircinam formam induere, hinc **שְׂעִירִים** appellantur, locisque desertis se cultoribus suis patefacere. Hinc commemorantur sacrificia Dæmoniis & Satyris oblata, Lev. 17. 7. Deut. 32. 18. Horum spirituum auxilio, quorum benevolentiam cultu idololatrico sibi conciliaverant, multa Sabii præstiterunt opera, quæ Maimonides ad tres species revocat. Prima est illorum, quæ versantur circa plantas, animalia, metalla. Secunda consistit in circumscriptione & determinatione temporis, quo opera illa facienda sunt. Tertia consistit in gestibus & actionibus humanis, ut saltatione, &c. Cùm Deus in mandatis dat usuram lucis Magis eripere, sine dubio tales in animo habet, quales inter Sabios & Amorrhæos fuere valde frequentes. Ut enim obviàm eatur Sabiorum moribus, palmarius est legis Judicialis scopus. Utì Maimonides luculenter demonstravit. At verò, (ut ex præmissis liquet)

*More Ne-
vochim.
c. 37.
p. 444.*

quet) Sibi non erant somniis & phantasmatibus decepti, verum reipsa familiari cum demonibus commercio fruebantur, & quarundam ceremoniarum usu illos evocare solebant, ad facinus aliquod patrandum: quemadmodum latro comitem suum in sylvis latitantem sibilo excitat, ut viatorem incautum ex improvviso opprimat, & inyolet in praedam.

Si vel voces ipsas מַכְשָׁפָה & מַכְשָׁף unice persitemus, constabit tales praestigiatrices & praestigiatres hisce intelligi nominibus, quales communiter Sortilegii crimine solent damnari. מַכְשָׁף unde מַכְשָׁפָה derivatur, non est proprie veneno laedere, verum mutare aliquid ad aspectum oculi, & mirabile facere cum alterius detrimento. Hinc Pharaonis Magi appellantur מַכְשָׁפִים Ex. 7. 11. & מַכְשָׁפִים Jesabeli tribuuntur, 2 Reg. 9. 22. Non constat Pharaonis Magos aut Jesabelem fuisse venenarios, verum artem exercuisse Magicam, hanc philtis hominum dementasse animos, illos praestigias eorum oculis offudisse. Samaria urbs Jesabelis praefamiliari incolarum cum Dæmone commercio adeo erat famosa, ut dictum sit Jo. 8. 48. Samaritanus es, & Dæmonium habes.

Si Sortilegium non sit realis potentia, dic mihi, cur ita sentias. Crimen fatentur ipsi rei, non solum unus vel alter atrabile laborans, verum etiam Gentes aliquot. Americani statis diebus Dæmonem visibili formâ indutum supplices adeunt, de suis consulunt negotiis, honoréque religioso prosequuntur. Hoc notissimum est nostratibus in nova Anglia, qui in veterum incolarum consuetudinem se immerferunt.

Non absolum tibi videbitur, ut talis sit potentia, si in memoriam revoces, 1. Dæmonem esse, ut supra liquet. 2. In regno tenebrarum magnâ indui potentia. Appellatur enim hujusce mundi Deus. 3. Strenuè conatum esse, ut cum ipso Christo foedus iniret,

iniret, Mat. 4. 4. Eandem citra dubium animis oblatum tentationem. Qui tam audaciter adoritur ducem salutis, non opinandum est illum militibus parsurum. 5. Quamplurimos devictum & triumphatum iri. Quotquot enim passim sunt, qui ad nutum Dæmonis ducuntur, & ad voluntatem ejus se totos componunt? Quamprimùm talis fit conventio, foederatus novâ præditus est potentiâ. Dæmon ipse stat in procinctu, signo juxta pacti conditionem dato, vires suas exerere, mirabiliâque, quæ captum superant humanum, præstare.

Cùm adjicias Sortilegos puniri posse, eò quòd mala facinora se facere posse credant, & quantum possent, conentur; rehero eos jure mali conatùs pœnas luere, quantum ad Deum, verùm iniquè tractari, quantum ad homines, qui non de iis supplicium sumunt ob conatum facinorosum, verùm sceleris causa, quod nunquam patrârunt.

A Sortilegio progrediar ad Apparitiones, quæ, Dæmonas existere, pariter evincunt.

H. Quod autem ad Lemures & Spiritus ambulantes attinet, opinio quæ de illis hætenus valuit, de industria, puto, tradita fuit, vel non confutata ad usum exorcismorum & signationum signo crucis, & aquæ benedictæ, aliarumque similiarum inventionum hominum spiritualium sustinendum. Dubium tamen non est, quin phantasmata supernaturalia fieri possint à Deo. c. 2. p. 8.

T. Neutiquam fas est putare, opinionem hanc ex re prædicta ubique Gentium primùm fuisse traditam; cùm locis aliquot invaluerit, antequam ullæ hujusmodi introductæ fuerint hominum spiritualium inventiones. In Insulis Fortunatis (inquit Vives) quas Canarias vocant, priusquam in ditionem Christianorum venirent, Dæmones in Idolis apertè loquebantur populo, & jubebant se adorari & coli.

De ver. fidei l. 2. p. 176.

Nostrâ

Nostrâ hac memoriâ (inquit idem Author) in *De ver. fidei l. 2. p. 320.* insulis Occidentalibus & novo hoc orbe Hispanis navigationibus reperto, Dæmones per vias omnes & compita frequentissimè homines illos alloquebantur, & quæ fieri vellent, admonebant; ubi verò Christianæ doctrinæ Magistri eò venerunt, magnum illicò silentium omnium, magna fuga.

2. Si confutata non fuerit hæc opinio, utpote intervens sustinendis prædictis inventionibus, non inde concludendum est eam esse veritati dissonam. Quamplurimi sunt, qui ex ea re sola à refutanda religionis doctrina se abstinere, quòd probè intelligant defensionem ejus suæ sæculari utilitati multùm admodum inservituram: & tamen non inde sequitur religionem esse fabulam anisem.

3. Concedimus tibi, Deum posse phantasmata facere pro suo arbitrio: verùm de talibus apparitionibus præfens non instituitur disquisitio. Phantasmatum sive apparitionum insolitarum quatuor sunt genera, artificialia, naturalia, divina, diabolica. Tota lis est de his novissimis, quæ scilicet homines ad talia alliciunt facinora, quæ promovere à natura divina prorsus abhorret. Ineptum est opinari, omnia hujusmodi Spectra inter cerebri Idola, & deliria melancholica numeranda esse. Quandoquidem non solummodo hominibus se conspicienda exhibuere melancholicis, verùm etiam viris temperamenti lucidissimi ab hoc morbo maximè alieni. *De ver. fid. 176.* “In India occidentali legimus Diabolum variis formis se incolis quibuscunque in compitis patefecisse, non nocte solâ, verùm medio die. Num verisimile est totam Gentem atrâ bile fuisse affectam? Si incolarum uni vel alteri visæ fuissent hæc apparitiones, non immeritò in suspicionem venisset earum veritas. At ubi Gens universa sæpenumerò iis occurrerit, allocuta fuerit, religioso impertiverit obsequio, absolum esset opi-

niri eas nihil fuisse omnino præter cerebri tumultus intemperie corporis productos.

Viris hisce in rebus aliis sensus sunt acutissimi. Etenim venandi & piscandi artem apprime callent, quod sit indicio, læsa non fuisse eorum organa. Cum veracitate primi conditoris vix in pacem adduci poterit homines ita formare, ut fallantur sensus eorum, medio die, citra ullam organi intemperiem.

Testimonia non desiderantur longè antiquiora, quæ aperte demonstrant apparitiones omnes non fuisse cerebri idola. Compertissimum est, quod Herodotus refert de spectro, quod Xerxi bis in somno apparuerit, persuaseritque, minis additis, ut Græcis bellum inferret. Quod cum Artabanus insuper habuit, & insomniis tribueret, ei etiam regali solio recubanti spectrum illud in somnis apparuit, & minitabatur, si bello esset impedimento, candentibus ferramentis oculos ipsius eruere.

Polyb. L. 7.
P. 92.

Plutar.
Dion. vit.

Dion Syracusanus, (inquit Plutarchus) sedebat fortè diei sero *ἐν πύλῳ τῆς οἰκίας* domi in porticu cogitabundus, ibi strepitu repente factò, respiciens clarâ adhuc luce, ad alteram porticus partem conspexit grandem mulierem, vultu & facie nihil à tragica abhorrentem furia, quæ verrebat scopis domum. Ille vehementer percussus & trepidans accivit amicos, visumque iis narravit, atque oravit, apud se ut manerent, & pernoctarent, timens, ne, si solum reliquissent, iterum sibi obversaretur.

Scribit Ammianus Marcellinus Juliano Apostatae ad emulationem Julii Cæsaris scribenti, paulò ante prælium contra Persas, spectrum apparuisse per aulae trifidus discedens.

Socr. Hist.
P. 73.

Alarichum, (uti innuit Socrates) cum Romam esset iturus, familiariter suus alloquebatur Genius hisce verbis, *πρόσθεσον πόλιν.*

Notissimum est, quod ferunt Historici de Marci Bruti

Bruti spectro, cùm contra Augustum ex Asia in Europam exercitum esset ducturus.

Marcum Brutum legimus (qui cùm amicus fuisset Julii Cæsaris, & ab eo vitam condonatum acceperat, illum tamèn ingratè occiderat) nocte illà, quæ præcessit diei, in quo pugnatum est contra Augustum Cæsarem apud Philippos, phantasma habuisse horribile. Sed ab Historicis narratur, ut visio vera. Sed ab eo qui consideraverit singulas ejus circumstantias, non visionem sed somnium fuisse brevè judicabit. Sedenti enim in tentorio, & (propter horrorem facti sui temerarii) tristi & cogitabundo, nec bene sopito, sed dormitanti tantùm, propter aerem non satis calidum, somniare facillimum erat de ea re, quâ maximè terrebatur, & propter eundem terrorem paulatim rursus evigilare & simul existimare spectrum illud, quod apparuerat, paulatim evanescere, & quia dormis se nesciebat, nescire etiam fuisse somnium, aut aliud quicquam præter rem visam. c. 2. p. 7.

H.

Qui omnes pensitaverit circumstantias facile percepturus est Marcum Brutum non somniasse, sed verum spectrum vidisse. 1. Notandum est, spectrum non unicè ei apparuisse nocte ante prælium; verùm etiam cùm exercitum transportaturus esset ex Asia. Et propalam est eum tunc temporis non dormitasse, ὃ ἔστι συλλογίζομαι ἢ καὶ σκοπῶν πρὸς ἑαυτὸν, &c. ratiocinans & reputans secum, visus est aliquem ingredientem sentire, inquit Plutarchus. συλλογίζεσθαι Syllogismos componere animum experrectum innuit, non dormitantem; & ubi somnus non est, nulla sunt insomnià. 2. Spectrum distinctè Brutus allocutus est, τίς πῶς ὦν (εἶπεν) ἀνθρώπων ἢ θεῶν, &c. Quiniam enim hominum aut deorum es, aut qua de causa ad nos venisti? Perinde distinctè regerit φάσμα, Tuus sum, Brute, malus genius, in Philippis me videbis. Colloquium hoc clarum adèd & perspicuum

T.

vigilias refipit, non fomnum, in quo magis confufa & perturbata folent eſſe omnia.

3. Spectrum hoc juxta promiſſum ei apud Philippos apparuit nocte ante prælium. *ἐν ἐκείνῃ ἢ τῇ νυκτὶ πάλιν φασὶν εἰς ὄψιν ἔλθεῖν τὸ φάσμα τοῦ Βρουτοῦ*. eâ nocte ſpectrum illud referunt iterum Bruto in conſpectum veniſſe, inquit Plutarchus. Si viſio primâ ſomnium fuiſſet, non ad eò facile eſt divinare, quo pacto accideret, ut loco à ſpectro nominato, idem ſomnia- ret Brutus. Quandoquidem non erat meticuloſus, ſuperſtitioſus, aut vanis obnoxius imaginibus. Ad- verſus eas Epicuri doctrina, à Caſſio diligenter incul- cãta, illum ſatis muniverat. Qui viſionem hanc du- plicem (pro more enim tuo, primam retices, quæ maximè facit ad noſtrum inſtitutum) unâ cum cir- cumſtantiis ſuis omnibus ponderaverit, citra nego- tium intellecturus eſt Marco Bruto verum apparuiſſe ſpectrum.

Brut. vit.
p. 1006.

Ab apparitionibus progrediar ad obſeſſiones, quæ de ſpirituum exiſtentia teſtimonium nobis ſuppeditant pariter luculentum.

Dæmoniacos ſive arreptitios eſſe patet tum ab ef- ſectis, tum à teſtimoniis. I. Ab effectis. Nonnulla ab iis, qui pro Dæmoniacis habiti ſunt, quandoque per- petrantur, quæ nulli cauſæ præterquam Dæmoni poſ- ſunt attribui. Ut ex. gr. abditiffima revelare, linguis ignotis loqui. In Weſtphalia (inquit Sleidanus) cum Anabaptiſtæ rerum potirentur, lege de communi- tate bonorum promulgatâ, neceſſitatem ſingulis fuiſſe impoſitam, ut conferrentur in commune bona: cum- que nummos ſuos diſſimularent & celarent multi, puellas duas extitiſſe quæ revelabant omnia. Scribit L. 3. c. 6. Melanthon ſe vidiffi obſeſſam neſcientem legere, quæ tamen Græcè & Latine loquebatur. Hæc ar- tem ſuperant humanam. Blaſphemix autem, religi- onis contemptus, cæteraque ſcelera, quæ communiter hujuſ-

Bodin.

Mag. Dam.

L. 3. c. 6.

Baldw. caſ.

L. 3. c. 3.

hujusmodi concomitantur opera, palam indicant ea à spiritu nullo praterquam malo perfici posse.

Magnus erat quondam in urbe Abderensium confluxus populi ad Theatrum, cum ageretur fabula Andromedæ æstivo & fervente die; unde spectatorum magna multitudo partim à calore, partim ab ipsa Tragœdia in febrem incidentes, aliud nihil dicere potuerunt præter Iambos, quos ab Actoribus in Tragœdia audierant recitados; ab hac autem insania, superveniente hyeme liberati sunt; & proinde visa est processisse ab illa passione quam animis spectatorum impresserat Tragœdia. Etiam in civitate alia Græca insaniæ species alia quædam orta est, quæ in adolescentulas incidens fecit, ut earum multæ se suspenderint. Hoc autem à plurimis à diabolo profectum esse existimabatur; unus autem erat, qui ipsarum contemptum hunc vitæ oriri ab animi aliqua passione suspicatus est; putansque illas non ut vitam, sic honorem etiam contempsisse, Magistratibus consilium dedit, ut quæ se suspenderint nudæ penderent, quod cum factum esset, insania illa desuit. Lev. c. 8. p. 29.

H.

Èo spectant hæc exempla, ut ostendas mirandos effectus sæpenuerò à viris pro energumenis habitis præstitos à nulla proficisci causa præter insaniam: verum ne tantillum quidem ad propositum conferunt. Quandoquidem in historiis commemoratis circumstantiæ evidenter ad insaniam & enormem passionem, tanquam ad indubitatum horum operum fontem digitum intendunt. Scribit Plinius apud Abderam pascua esse, in quibus equi pasti in rabiem vertuntur. Testatur Cicerò Abderitanos stupori mentis obnoxios esse. Verisimile est agri solum tempore æstivo tales emisisse vapores, qui hanc intemperiem plurimum promoverent. Nihil hîc commemoratur, cujus insania causa esse non potest. Possibile enim est, ut mentis impos totus versetur in repetendi

T.

L. 25. 8.

L. de nat. Deorum.

dis

dis carminibus, quæ audiverit non ità pridem recitata, & ut violentas manus sibi inferat. Verùm ostende mihi homines præ insania eò usque evedtos, ut secretissima patefacerent nemini mortalium præterquam reis ipsis nota, ignotisque linguis loquerentur.

Photii no-
mocan. tit. 1.
c. 15. tit.
3. c. 13.

Quemadmodum ab effectis constat Dæmoniacos esse, ità etiam à Testimoniis tum humanis, tum divinis. Humana conspicienda sunt in Canonibus Ecclesiasticis, divina in sacris Oraculis, ubi Dæmoniacorum frequens est mentio.

H. Non sunt scripturæ sensu verborum rigido semper accipiendæ. Neque ex illis necessariò evinci potest Dæmoniacos alios fuisse, quàm insanos & furiosos, vel modo aliquo mente læsos. c. 8. p. 41.

T. Si res ità sit, tibi ostendere incumbit quare Christus istiusmodi homines non ut insanos, non ut è mente emotos, aut cerebro læsos sanaverit: verùm ut malo spiritu possessos. Num verisimile est Christum in Phariseorum animis errorem alere voluisse? Cautè distinguitur inter *δαίμονια* & *τὸ πνεῦμα ἄκαθαρτον*, Mat. 8. 16.

H. Respondeo, quæ à formula dictionis sumuntur firma non esse. Quoties enim loquitur Scriptura Sacrà de terra ut immobili, quam tamen Philosophi hodie ferè omnes moveri censent signis evidentissimis? Scriptura scripta est à Prophetis & Apostolis ad docendam non philosophiam, (quàm ad exercitium rationis naturalis contemplationibus disputationibusque hominum reliquit Deus) sed pietatem & salutis æternæ viam. Sive enim terræ, sive solis motus diem & noctem faciat; sive humanarum actionum exorbitatio à passionibus, sive à diabolo oriatur, ad pietatem & salutem nihil refert. Lev. c. 8. p. 41.

T. Si tibi concederemus scripturam in re philosophica populariter loqui, scilicet prout vulgo apparent
omnia,

omnia, quippe eo animo literis mandatam, non ut philosophiam, sed pietatem doceat: tamen non inde bene infertur ac si idem in re, quam præ manibus habemus, factum fuisset. Plurimum enim ad pietatem & salutem confert compertum habere, an exorbitatio actionum nostrarum sit à Diabolo. Inter omnes convenit, quòd ad hunc finem multum admodum conducat, ut inordinatos animi motus suppressamus. Hi nequeant suppressi nisi sublata sit eorum causa. Adimi non potest hæc causa, nisi nobis perspecta sit. Itaque si à Diabolo actionum nostrarum exorbitatio oriatur, quantum ad salutem æternam plurimum nostram interest hoc intellectu tenere; ut scilicet mediis à Deo præfinitis utamur ad fugandum hunc hostem. Quilibet Christianus miles est. Militis autem interest hostis indolem & stratagemata explorare, ut melius percipiat, quo pacto sibi prospiciat, & suæ securitati consulat.

Quinetiam cum Christus & Apostoli Dæmonem de possessione dimoveant, vel dictionis formulam doceantur Dæmonem esse aliquid præter insaniam, aut aliquam corporis intemperiem. Alloquitur enim eum ut personam intelligentem, nec non objurgat.

Nonne Christus Mat. 8. 28. objurgavit ventos, & Luc. 4. 39. objurgavit febrem? non tamen argui hinc potest, febrem esse Diabolum. p. 41.

H.

Non objurgatione solâ nititur vis argumenti: verum etiam colloquiis inter Christum & Dæmonas. Dæmones petebant, ut abirent in gregem porcorum, Christus ait nō, Abite, Mat. 8. 31, 32. Confitebantur etiam Dæmonia Jesum esse filium Dei. Increpabat Jesus ea, & non permittebat, ut loquerentur, Luc. 4. 41. Legimus etiam malum spiritum respondisse filiis Scevæ, Jesum novi, Paulum novi, vos autem qui estis? Act. 19. 15. Ostende mihi aliquid similiter dictum de ventis, aut febri, tibi scilicet colloquiis immiscuerint.

T.

Nunc

L. 4. præp.
Evang.
c. 22.

Nunc jam accedo ad Dæmonologiam. Spirituum existentia tam clarè veteribus philosophis innotuit, ut doctrinam sive scientiam de Dæmoniis formaverint. Dæmonologia hæc in Epistolis Paulinis nuncupatur *διδασκαλία τῆς δαιμονίας*. Specimen ejus videre est in Porphyrio apud Eusebium. Notissima sunt, quæ passim decantantur de Socratis & Plotini genis. Non opus est, ut, quæ ubique ferè conspicienda sunt, cumularem testimonia.

H.

Quomodo ab objectis visibilibus tum linea directam reflexa & refracta producantur in hominibus phantasmata, sive ipsorum objectorum imagines, dictum supra est c. 1 & 2. Quod cum ignorarent philosophi veteres & multò magis illorum temporum homines alii, qui neglectis scientiis studebant tantùm divitiis vel acquirendis vel fruendis, sententias eorum qui vocabantur philosophi, necessariò sequebantur, non pensitantes rationes, sed verba tantùm accipientes & ipsi. Philosophorum autem alii phantasmata illa, quia non permanebant, &c. immaterialia, &c. existimabant. Alii autem corpora ea esse & animata sed facta ex aere, &c. In hoc autem consenserunt omnes, quòd essent Dæmones, &c. Item (quod necessariò sequebatur) phantasmata quædam ita metuerunt, quasi quæ juvandi & nocendi potentiam sine limite haberent. Potentia enim incognita pro infinita haberi solet vulgo imperito. Metus autem hic imperitorum hominum Rectoribus civitatum occasionem præbuit constituendi artem quandam Dæmonologiæ, quam dixerunt religionem, ut eâ vice metum civium regerent ad pacem publicam. c. 45. p. 306.

T.

Non liquet veteres philosophos ignorasse prorsus, quo modo phantasmata sive imagines objectorum ab objectis visibilibus producantur. Si institueretur inter tuam & illorum sententiam comparatio, quæ sit rationi maximè consentanea, non ad eò facile esset statuere.

Dein

Dein si concedamus tibi eos modum non intellexisse producendi phantasmata : nec eo secius exploratam habere potuerunt naturam Dæmonum, quos repræsentabant phantasmata. Quicquid perceptum est, ope phantasmatis deprehenditur magnitudine, figurâ, motu objecti in cerebro producti. Si nemo nisi cui compertum est, quomodo hæc efformetur imago, certus esse possit, an objectum reale sit & non fictitium, è mundo eliminanda est omnis certitudo, & introducendus scepticismus. Vix enim millesimo innotescit imaginem fingendi ratio. Modi sæpenumero nescii sumus, ubi res pro certo tenetur. In Grammatices rudimentis, quæ puerorum manibus passim teruntur, haud veræ sunt aliquot regiminis regulæ; & tamen nequaquam emendanda est Latinitas ad eas composita. In medicina antequam inventa esset sanguinis circulatio, pro certo habuere medici, pharmacis pedibus applicatis brevè affici remotissima corporis membra, etiamsi essent ignari, quo vehiculo tam citò veheretur eorum virtus.

Porro non verisimile est philosophos ex ea re inductos fuisse ad opinandum spectra sive phantasmata esse immaterialia, quia non permanebant. Sive res permaneat, sive evanescat protinus, perinde est. Quicquid vel unico momento in conspectum datur, infallibile perhibet suæ materialitatis testimonium. Longè convenientius est existimare philosophos ideo credidisse Dæmonas esse incorporeos, quippe experientiâ fuissent edocti, quod rationis usu pollerent. Naturæ enim lumine patet ratiocinandi facultatem nudæ materiæ competere non posse.

Denique gratis dictum est, vulgi imperiti metum Rectoribus civitatum ansam præbuisse constituendi Dæmonologiæ artem, ut hoc pacto civium animos majori regerent facilitate. Abunde enim constat Rectores ipsos huic metui per omnia secula perinde fuisse obnoxios
atque

Anglic. Hist. L. 25. atque vulgus imperitum. Notissimum est, quod refert Polydorus Virgilius de Richardo tertio, qui nocte ante prælium decretorium imaginabatur se dæmoniiis distrahi infernalibus. Non dissimile occurrit *Com. L. 23. p. 758.* apud Sleidanum de Cardinali Crescentio. Postquam literis scribendis ad Pontificem occupatus fuerat, visus est ei canis ater, inusitatâ magnitudine, flammantibus oculis, auribus propè ad terram demissis. Moribundus etiam subinde suis acclamâsse fertur, ut Canem qui lectum conscenderet, arcerent.

Si Dæmonologiam, quam fabulam esse noverint, concinnâssent Rectores in terrorem populi, unde fit, quòd iidem terrores Rectorum sollicitarent peccata ?

Eò fortius premet argumentum hoc à Dæmonologia petitum, si perpendatur doctrinam de Dæmoniiis non solummodo Græcis, verùm etiam Judæis fuisse notam.

H. Scripta autem sua simul cum lingua Græca per victorias & Colonias suas communicarunt Græci *Asia, Egypti, & Italiae* populis, atque inde Dæmonologiam, sive (ut loquitur Sanctus Paulus) doctrinas de Dæmoniiis, Judæorum non pauci, tum qui in ipsa Judæa, tum qui in Alexandria aliisque locis, quò dispersi erant, imbiberunt. p. 306.

T. Multùm erras, cum asseras Judæos à Græcorum scriptis suam derivâsse Dæmonologiam. Verisimile est hanc doctrinam fuisse notam Genti Hebræicæ, antequam juxta computum vulgare literæ Græcæ innotescerent. Eo enim consilio componebatur non minima pars legis Mosaicæ, ut à Dæmonologia Hebræorum animos averteret, quod indicio sit, eam tunc temporis Hebræos non latuisse. Unum exemplum apponere non gravabor.

More Nuchim. L. 3. c. 46. p. 484.

Lege cautum est Lev. 19. v. 26. ne quis comedat ad vel apud sanguinem. Asserit Maimonides eò spectare

ſpectare hanc interdictionem ut Hebræi ſe abſtineant à conſuetudine Zabiorum, qui maſtantes beſtiam aliquam, ſanguinem ejus accipiebant, & in vaſe vel foſſula aliqua colligebant, carnem verò maſtatam circa illum ſanguinem in circulo ſedentes comedebant, imaginantes ſibi in hoc opere iſtis carnem comedentibus Dæmonas illum ſanguinem comedere, & hunc iſtorum eſſe cibum, hocque medio amicitiam, fraternitatem & familiaritatem inter ipſos contrahi, quia omnes in una menſa edunt, & uno conſeſſu accumbunt. Hinc liquet ante legem datam Dæmonologiam, ſive doctrinam de contrahenda cum Dæmoniis familiaritate, Hebræis innotuiſſe. Sicut hæc doctrina non latebat Hebræos, Ethnicos, ità nec Chriſtianos. Ejus mentio facta eſt à Sancto Paulo, 1 Tim. 4. 1. Si quantum ad Dæmonum ſpectet exiſtentiam vera non eſt, exorandus es dicere, quare contrarium non docuerit Chriſtus, imò cur ipſe formis loquendi uſus fuerit, quæ doctrinam illam videntur confirmare.

Reſpondeo primò, ubi Chriſtus dicit ſpiritum non habere carnem & oſſa, eſſi ſpiritus eſſe aſſerit, illos tamen corporeos eſſe non negat. Item ubi Sanctus Paulus dicit de electis quòd reſurgent corpora Spiritualia, naturam Spirituum agnoſcit, ſed corpoream. p. 307.

Chriſtus hoc in loco non ſolummodo aſſerit ſpiritus eſſe, verùm etiam incorporeos. Tales enim eſſe aſſerit, quales eſſe opinabantur Judæi. Loquitur enim juxta receptam Hebræorum opinionem. Verùm Hebræi omnes (Sadducæis exceptis) ſpiritus incorporeos agnoſcebant. Hinc in Evangelio Nazarorum qui filium Dei quidem conſitebantur, verùm omnes cæteros articulos Judaicæ religionis retinebant, pro voce *ſpiritus ἀσώματος ἀσώματος* uſurpatur.

H.

T.

Ubi

Ubi Sanctus Paulus dicit, quòd resurget corpus spirituale, nequaquam fatetur Spiritus naturam esse corpoream. *σπείσται* inquit, *σῶμα ψυχῶν* h. e. corpus quod ad tempus *ψυχῶν* fuit, dum aderat *ψυχή* sive anima. *ἐγείσται σῶμα πνευματικόν*, h. e. corpus indutum spiritu, qui nusquam instar animæ in hac vita, suum relinquet domicilium, verùm usque & usque inibi habitaverit. Corpus igitur spirituale dicitur, non præ sua ipsius natura, verùm æternâ spiritus inhabitantis morâ. Ubi alibi corpora subtilia hoc nomen sortiuntur, ex ea re fit, quòd in rerum materialium genere ad spiritus naturam quàm proximè accedant.

His loquendi formis adjiciantur insuper aliæ quamplurimæ. Servator noster Dæmonio imperabat ut ex homine exiret. Dæmonium quandoque cum Christo ferit sermonem. Si per Dæmonium intelligatur morbus aliquis, puta, phrenesis, sermo ille valde improprius est.

Porro dicitur Christus duci à spiritu in desertum, ut tentaretur à Diabolo, & Satanus in Judam Iscariotam intrâsse. Num existimas idolum cerebri Christum tentâsse, & intrâsse in Judam?

H. Respondeo sermonem servatoris nostri phrenesim vel morbum alium alloquentis non magis improprium fuisse, quàm fuit ejusdem sermo, febrem, ventum, vel mare increpantis, &c.

De servatore nostro dicitur, Mat. 4. 1. quòd ductus est à spiritu in desertum ut tentaretur à Diabolo. Luc. 4. 1. quòd Jesus plenus Spiritu Sancto ductus est in Spiritu in desertum, ubi Spiritus intelligitur Sanctus. Nulla hîc à spiritu intelligitur obsessio neque possessio. Neque eo quod dicitur Diabolum posuisse illum super montem excelsum & ostendisse ei omnia regna mundi & gloriam eorum, inferri potest diabolum coegisse Christum, & vi circumduxisse, quò

quò libuit, aut montem quenpiam facis altum fuisse, ut inde conspici omnia mundi regna possent. Quid ergo significant loca hæc quàm visionem? Rursus quod dicit Sanctus Lucas de Juda Iscariota, quòd intravit in illum Satanas, &c. intelligi potest sic intrasse in Judam consilium illud hostile, & perfidum de Deo & Domino suo prodendo & vendendo hostibus, &c. p. 307.

Ingens est discrimen inter Christi alloquia ad fœdrem, ventum, mare, & colloquia cum Dæmoniis. Etiam si Deus res inanimatas alloquatur quandoque, tamen nullibi legitur res illas responsa reddidisse. Grátis dictum est, loca illa Mat. 4. 1. Luc. 4. 1. visionem significare. Non autumandum est Christum in desertum fuisse ductum, & in montem pòsitum excelsum *ἢ ἑβραίων* & non reipsâ. Pari equidem ratione asseras Christum baptizatum fuisse per visionem sive *ἢ ἑβραίων*. Ut sciamus utrumque pari modo evenisse, Sanctus Lucas historiam de Christo in deserto continuat cum historia baptismi *ὑπερβόησεν τὸ πνεῦμα ἐκ τοῦ ἰορδάνου καὶ ἦλθε ἐν τῷ πνεύματι εἰς τὴν ἕρημον*. Regressus est à Jordane, ubi scilicet baptizatus fuerat; & ductus est in desertum *ἐν τῷ πνεύματι*, eo scilicet spiritu, qui in illum ad instar columbæ præsens descenderat. Ubi dicitur Diabolum Christo ostendisse omnia mundi regna, & gloriam eorum, vox apud Lucam est *οἰκουμένην*, quæ imperium denotat Romanum. Montes aliquot aded excelsi sunt, ut inde conspici possint pleraquæ hujus imperii regna, necnon ipsa Metropolis sc. Roma ipsa tunc temporis totius imperii splendor & gloria. Verisimile habetur Diabolum imperium hoc unâ cum Metropoli, ubi Antichristum regnaturum sciebat, Christo obtulisse, ut illum pëlliceret Antichristi munus peragete, sc. Draconem adorare. Per Satanam in Judam intrantem nequaquam intelligendum est consilium de Domino prodendo. Nullibi enim hæc vox in sacris literis

Z

consilium

consilium significat. Dein hoc perfidum consilium non proprie dicitur intrasse in Judam, verum potius emerfisse ex avaro illius corde. Denique consilium hoc repræsentatur ab Evangelistis tanquam effectus introitus Satanz. Primò dicitur Satanam intrasse in Judam, & deinde locutum fuisse Judam cum principibus Sacerdotum, & consilium cepisse, quo modo opportunè dominum traderet.

H.

Si spiritus aliquis esset incorporeus sive immaterialis, dubitandum non est, quin vox illa *incorporeum* vel *immateriale* alicubi vel in Novo vel in Veteri Testamento inveniretur. Sed non invenitur. Verum si spiritus immaterialis nullus sit, quæstio alia orietur, cur neque Servator, neque Apostoli ejus id docuerunt verbis manifestis, ne dubitari amplius possit? Respondeo quæstiones hujusmodi Christiano homine indignas esse, nec ad salutem necessarias, &c.

Hunc habuit scopum unicum servator noster, ut viam ad salutem æternam rectam & planam hominibus commonstraret, &c. Ad quem finem disputatio de spirituum corporietate nihil attinebat. c. 45. p. 308.

T.

Hic duo notatu digna occurrunt. Primò asseris spiritum immaterialem non esse, quippe vox *immateriale* vel *incorporeum* in Scriptura non occurrit. 2. Christum & Apostolos verbis manifestis non docuisse talem spiritum non esse, quippe ad salutem (ad cujus demonstrationem unice collineatum est in Scriptura) non necessaria est ejus notitia. Se mutuo evertere & subruere videntur hæc duo. Si scriptura non declaret spiritum non esse incorporeum, quippe ad salutem non spectat, ut hoc sciamus: tum minime fas est inferre, nullum spiritum esse incorporeum, quippe vox *incorporeum* in scriptura non invenitur. Etiam si in sacra pagina inveniatur neque vox
neque

neque res : nihilò secius vera sit hæc propositio [spiritus est incorporeus] quippe an sit vel non sit, non spectat necessariò ad salutem ; & in Sacris Bibliis indubitato inveniuntur hujusmodi momenti solius tum res tum voces. Quinetiam tametsi vox *incorporeum* in sacris literis non reperiretur, tamen centies id occurrit, ex quo concludamus consequentiis non inuitis spiritus esse incorporeos. Hoc liquidò patet, ubicunque spiritibus tribuitur ratio. Lumine enim naturæ pater, nudam materiam peragendis rationis partibus non sufficere. Equè bene opinemur barbiton gratissimâ harmoniâ aures nostras demulcere posse, ubi nulla est manus, quâ illius pulsentur chordæ ; atque materiam optimis organis instructam posse ratiocinari citra spiritus incorporei subsidium.

Dogma XL.

*Scholæ hæcenus inutiles fuere, c. 45.
p. 315.*

H. **P**hilosophandi autem origo prima sermoni cœva ferè est, &c. Professores sapientiæ primi erant Gymnosophistæ Indiæ, Magi Persiæ, & Chaldæorum & Ægyptiorum Sacerdotes. Græcis & populis occidentis philosophia nondum orta erat. Postquam enim Respublica Atheniensium, victis Persis, florere cœpit, tunc primùm ii qui neque domi neque foris quicquam haberent aliud quod facerent, convenire in loca publica confabulandi gratiâ inceperunt, neque alii rei (ut dicit Sanctus Lucas Act. 17. 21.) vacabant, nisi ad dicendum aut audiendum aliquid novi. Itaque qui sibi videbantur in philosophia profecisse, docere alios cœperunt, Plato in Academia, Aristoteles in Lyceo, alii in Stoa: quæ loca, Scholæ; & disputationes eorum Diatribæ appellabantur, &c. Etiam in Judæa Scholæ erant publicæ sed in Synagogis, ubi leges Judæorum publicè explicatæ & disputatæ erant; ut Scholæ Libertinorum, Cyrenæorum, Alexandrinorum & Cilicum.

Quid autem humano generi Scholæ Græcorum profuere? Plato quidem ipse Philosophus & Geometra insignis erat: sed nulli id debuit Scholæ. Commoda quæ à Physica & Geometria habemus hodie, Archimedi debemus, homini nullius Scholæ. Schola Peripatetica, quæ cæteras omnes suâ loquacitate fecit conticescere, Quid habet præter Dialecticæ & Rhetoricæ argutias? p. 315, 316.

T. Priusquam ad demonstrandam Scholarum inutilitatem

tem te accingis, tibi visum est nonnulla de philosophiæ prælibare antiquitate. Non ingratiis tibi concedimus sermoni ferè cœvam fuisse philosophandi originem. Cùm genus humanum solidâ illâ, quâ conditum fuerat, excidisset sapientiâ : reliquæ tamen fuere aliquot notitiæ scintillæ, quæ flagrantissimum in voluntate accendebant votum recuperandi denuò perditam scientiam. Hinc undique diligenter conquisita sunt ad ignorantiam fugandam remedia. Tentaminum hac in re ante diluvium aliquot usque adhuc remanent vestigia. Jubal artem excogitavit musicam, fabrilem Tubal. Pueris decantatæ sunt Sethi Columnæ, quibus insculptæ fuere artes ab Adamo inventæ. Post diluvium (si fides conjecturæ danda sit) Nimrod נִמְרוֹד perhibetur, quippe in artibus venandis strenuè impendebat operam. Genti Græcæ literis celeberrimæ initium dederunt Javan & Elisba. Save Chariathaim Gen. 14. Collegium dicitur à Melchisedecho fundatum ubi studiis incumbabant literarum Candidati. Save derivatur à שׂוה utilem progressum facere. Chariathaim à קָרָא legere, quippe ibi in more positum fuit lectiones audire, & in literis facere profectum.

Bolduc de Eccles. ante Legem, L. 1. c. 10. p. 64.

Juxta Berosum Abrahamus fuit τὰ οὐρανία ἐμπροσθεν federalis peritus scientiæ. Verisimile est illum Chaldaeis Astronomiam, Ægyptiis Arithmeticam, necnon hæc aliásque artes Gymnosophistis tradidisse. Cùm enim filios suos ex Concubinis natos in Orientem ablegaret, dona eis perhibetur dedisse. Inter dona hæc enumerantur artes, quas qui profitebantur apud Persas dicti fuere Magi, apud Indos Brachmannes; & quippe nudi incedebant, solo arboris cortice amicti, aut lineo è mollibus filis indumento, Gymnosophistæ. Ex hisce liquet, quòd pro indubitato non habendum sit, Chaldaeorum & Ægyptiorum Sacerdotes & Persiæ Magos primos fuisse philosophiæ profes-

Joseph. L. 1. c. 7, 8.

Heurni Indicus, c. 2. p. 14.

L. I. c. 8.

fores. Abrahamum in Chaldæa publici Doctoris munus præstitisse non obscure innuit Josephus. Quæ deinceps sunt, non dispari laborant incertitudine. Non enim constat Græcis & populis occidentis necdum ortam fuisse philosophiam. Etenim verisimile est Japheti posteros suas in Græciam aliásque occidentis partes deduxisse Colonias ante Linguarum confusionem. Ab his enim divisæ sunt Insulæ Gentium, Gen. 10. 5. antequam ad turrim Babylonicam extruendam commemoretur tentamen. Gen. 11. Non necesse est, ut proleptice dicta hæc omnia opinaremur. Verisimile enim est Noam (cùm vita ejus eò usque esset protracta, ut prolem conspiceret multam admodum numerosam) liberis suis (ut ferunt Hebræi) pto cura paternâ certas orbis partes destinasse, cùm nulla lingua præterquam Hebræica innotesceret. Hoc plurimum patrem & Dominum decuit, qui in votis non potuerit non habere, ut postquam fatis cessisset, lites & diffidia emergerent quàm paucissima. Memoratur hæc terræ divisio capite Geneleos decimo, cujus memoriam Phælegi nomine conservatam legimus.

Illâ capite proximè sequente dispersio ab hac videtur longè diversa. Hæc facta fuit voluntate humanâ; illa vindictâ divinâ. Hæc inter omnes posteros; illa inter eos solos, qui ad extruendam turrim Babylonicam contulerant. Hæc est terræ divisio; illa populi dispersio per totam terram, qui facinus audacissimum tentaverat. Et si Insulæ occidentis Japheti posteris essent divisæ, necnon occupatæ ante linguarum confusionem, vel ex nominibus patriæ, personis, locis, inditis compertum habeamus, eos ibidem artes docuisse, quas ex Noæ Schola didicerant. Patria ipsa perhibetur Ionia à Javan Japheti filio. Æolis ab Elisha filio Javan. Qui Literarum Candidatos docebant artes, Musæ. Loca, ubi studiis incum-

incumbebant, Musæa, à מוסר doctrina. Scholæ, ubi publicæ habebantur prælectiones, Academiæ à מקד oriens, ut nunquam è memoria excidat, artes ibidem excultas ab oriente provenisse. Montium Musis sacrorum alter nuncupatur Parnassus à פנס pascere, ad indigitandum earum officium, quod est discipulos literis pascere, & instituire. Alter ei vicinus Helicon ab הלל ambulare, quippe earum Alumni, cum irent deambulatum, illò solebant se conferre, & meditatione lectiones suas concoquere.

Quomocunque sit ; si ascribere non liceat diem adeò vetustam Græcorum philosophiæ : tamen neutiquam opinari fas est, eam talem habuisse ortum, qualis à te depingitur. Huc tua redit oratio : sc. Athenienses, triumphatâ classe Persicâ, cum nihil haberent, quod domi aut foris agerent, ad otium & confabulandum convenisse, eorum autem aliquos, qui sibi videbantur in philosophia profecisse, ex ea re sumpsisse occasionem alios docendi, Platonem in Academia, Aristotelem in Lycæo, aliòsque in Stoa. Enimverò admodum antiquitatis ignarus est, cui non innotescit ante hæc tempora philosophiam Athenis necnon alijs occidentis locis floruisse. Priusquam enim cuiquam audita essent Platonis Academia, & Aristotelis Lycæum, philosophia in tres celeberrimas sectas fuit divisa, sc. Eleaticam, Italicam, Ionicam.

Eleatica condita fuit à Zenophane Colophonio. Suum mutuata est nomen à discipulis ejus, sc. Parmenide & Zenone Eleatis.

Italica à Pythagora. Scholam enim in ea aperuit Italiæ regione, quæ nomine perhibetur Magnæ Græciæ. Unus ex ejus discipulis fuit Ocellus, in Lucania natus, qui librum *de mundi* composuit hodie conspicuum, ex quo convenit inter omnes Aristotelem quamplurima compilasse.

*Vid. Gerar.
Voss. de
Philos.
Sectus p.27.*

Ionica à Thalete Milefio: Miletus est primaria Ionix civitas. Thaletis in locum successit Anaximander, in Anaximandri Anaximanes, in Anaximanis Anaxagoras Clazomenius, qui Scholam Athenas transtulisse perhibetur: ubi ei Archelaus successit Atheniensis, cujus auditor fuit Socrates Platonis Magister. Hinc palàm est Græcis & populis Occidentis philosophiam ortam fuisse, antè conditam Platonis Academiam, aut Aristotelis Lycæum: & otium confabulandique pruritus, Persis triumphatis, primam philosophandi ansam Atheniensibus non subministrasse.

Juxta hæc accedis ad Judæorum scholas, quas in Synagogis prorsus fuisse, & cœpisse cum eis, innuere videris. Cùm revera luculentum discrimen inter Synagogam & Scholam agnoscant Judæi. Hæc appellatur בית המדרש, illa בית הכנסת: hanc disciplina, à lam precum gratiâ institutam asserunt. Huic majorem sanctitatis gradum, illi minorem attribuunt. In Palæstina quatuor memorantur celebres Scholæ, Jafnenfis, Sefhoriana, Cæsariana, Tiberiensis. Extra Palæstinam itidem tres in Babylonia, Nahardeensis, Sorana, Pompeditana. Verùm harum nullæ in Synagogis fuere. Quinetiam liquet ex sacris literis extitisse Scholas inter Judæos multùm admodum ante diem, quem tu ipse Synagogarum origini ascribere videris.

Prælibatis hisce de Scholarum antiquitate, secundùm ea accedis ad pensandam earum utilitatem. A Græcorum Scholis auspicias, & hæc molestâ questione tuum adoriris lectorem. Quid autem humano generi profuerunt? Opinor te non inficias iturum, quin Schola Alexandrina ab Euclide inchoata, Ptolomæo Lagi ad clavum sedente, inter Scholas Græcas nomen mereatur. Nulli sermoni fuit assueta præterquam Græco. Verùm in hoc docuerunt Gymnasio

*Proclum
Diadochus.
Vossius de:
sectis phi-
los. c. II.
p. 62.*

natio viri celeberrimi, & ex eo tanquam ex equo Trojano prodierunt, qui in Mathesi (quam bene cultam à veteribus fateris) excolenda operam navârunt. Compertissima sunt eorum nomina. Eratosthenes, Apollonius, Theon, Diophantus, aliisque quamplurimi. Aded ferax & frugifera fuit hæc Schola, ut non solummodo viros, verum etiam foemina nimirum Hypatiam doctam aded pepererit, ut seculi sui oraculum haberetur. Clarissimus Savilius afferere non reformidavit, nullum olim extitisse egregium Mathematicum, qui Alexandriæ natus non fuerit, aut ibidem incubuisset studiis. Si quid excogitaverint neoterici, quod latebat veteres, non est, quod se magis efferant, quàm nanus Gigantis humeris impositus, si Gigante longius prospexerit.

Socrat.

Hist. c. 15.

p. 742.

Vindic. A.

cadem.

p. 57.

Platonem fateris philosophum fuisse, necnon Geometram insignem: verum id debuisse pronuncias nulli scholæ. Itane quidem? Aut tu ipse hallucinarius, aut Laertius, cujus hæc sunt verba. *ἡρώδης ἑταίρου ἐπι δῆκουσε Σωκράτους: εὐαίνει δ' ἀπὸ τῶν ἐπισ-
τῆτε Κερσίλω πρὸ Ἡρακλεῖσιω, &c. h. e.* “Annum
“vicessimam ætatis agens Socratem audivit; illo de-
“cedente, Cratylo Heracliti discipulo & Hermo-
“geni Parmenidis philosophiam tuenti operam de-
“dit. Deinde cùm esset annorum duodeviginti (ut
“ait Hermodorus) Megara se ad Euclidem cum aliis
“aliquot Socraticis contulit. Hinc Cyrenem pro-
“fectus, Theodorum Mathematicum audivit, atque
“indè in Italiam ad Phythagoricos Philolaum & Eu-
“rytum concessit: ab his se in Ægyptum ad pro-
“phetas sacerdotésque recepit. Num opinaris
Platonem tot insignes viros Scholâsque aduisse, sc.
Socraticam, Megarensis, Cyreniacam, Italicam, Æ-
gyptiacam, & tamen nihil profecisse? Si Hesychio
Illustrio fidem habeamus, suam Heraclito, Socrati,
Phythagoræ in solidum debuit philosophiam. *ἔτι*
(inquit)

Plato L. 3.

p. 189.

(inquit) μᾶλλον ἐποίησατο τῶν τε Ἡρακλεσειῶν λόγων, Πυθαγορικῶν καὶ Σωκραστικῶν, &c. h. e. "Hic Heracliti, "Pythagoræ, & Socratis rationes commiscuit. Nam "quæ sensibus obvia sunt ex Heracliti sententia "tractavit; quæ mente comprehenduntur, secundum "Pythagoram explicuit: in Politicis & Civilibus "rebus à Socrate non discessit, &c.

Non desiderantur etiam Viri doctissimi, qui asseruere Archimedem (quem hominem nullius Scholæ appellas) suam in Geometria peritiam ab Academia Alexandrina hausisse.

Perperam inultum is Scholæ Peripateticæ hanc infamæ notam, quasi scilicet nihil omnino peperisset præter argutias. Nemo hodie de genuina hujusce scholæ sobole habendus sit arbiter idoneus, nisi Aristotelis Scripta hujus Scholæ principis ad manus nostras integriora pervenissent. Illud volumina ferè Quadringenta literis mandasse asserit

Aristoteles,
L. p. 323.

Laertius. Verùm exploratissimum est deperdita esse eorum quamplurima, & quæ supersunt, discrimina & fata fatis tristia subiisse. Hoc melius depingi nequit quàm verbis Clarissimi Gerardi Vossii. "Ari-

De Sctis
philos. p. 86.

"stoteles Bibliothecam suam reliquit Theophrasto, "is Neleo, qui Aristotelis fuerat discipulus, Theo- "phraستي condiscipulus, ut ex Laertio liquet. A Ne- "leo, teste Athenæo, L. 1. eos mercatus est Pto- "læus Philadelphus, inque Alexandrinam trans- "lit Bibliothecam. Quod capiendum de libris, qui "alium quàm Aristotelem haberent interpretem. "Nam eos, quos Aristoteles scripserat, retinuit "Nelus, ac posteris remisit hominibus indoctis, "qui eos sub clavibus sine ullo usu habuere. Hinc "apud Strabonem dicuntur κατὰ κλειετα βιβλία: de "quibus videndus Salmasius ad Tert. de pallio, "p. 128. Imò metuentes ne eos Pergameni Reges "vendicarent, diu sub terra occultârunt, ubi squa- "lore

lore & situ obducti, à blattis etiam ac tineis corrofi. Atque hoc primum malum librorum eorum fatam fuit.

Ecce alterum. Hosce libros emit Apellico Tejus, homo φιλόβιβλος magis quàm φιλόσοφος, ut cognoscimus ex Quinto Athenæi. Hic erosos lacterosque describi ac vulgari curavit, sed philosophiæ non admodum gnarus (ut dixi) nec judicio, nec fide semper bona. Eo defuncto Sylla Athenarum positus, annis circiter ducentis quinquaginta post Aristotelis excessum illos (ut Plutarchus in Sylla narrat) Romam misit; ubi usum eorum à Bibliothecæ præfecto impetravit Tyrannio Grammaticus, qui Aristotelis erat studiosus. Bibliopolaæ autem eos describi curarunt, sed ab ineptis Librariis, & qui nè quidem cum exemplari conferrent, quæ descripsissent. Ita tertio male habitum sunt Aristotelis Libri. Ab hoc Tyrannione nactus est eos libros Andronicus Rhodius, ut est apud eundem Plutarchum. Is primus Aristotelis libros in multa exemplaria transfundi & publicari curavit. Hæc ille.

En Aristotelis libros sub terra sepultos, situ obductos, tineis corrosos, ignorantia corruptos, incuria depravatos. De Aristotelis vultu æquè bene tulissent judicium Athenienses ex ejus reliquiis, postquam centum annos tumulo sepultus jacuisset vermis corrosus: atque nos de nitore & pulchritudine Scholæ Peripateticæ ex libris, qui fata non disparia pertulerunt.

Sed esto. Causâ indictâ, damnanda est hæc Schola. Asserere enim te non puduit eam nihil habere præter Dialecticæ & Rhetoricæ argutias. Verùm tamen an nullius sunt pretii Ethica, Politica, Animalium Historia? Non tecum sentiebat olim Alexander Magnus, qui Aristotelem propter animalium Historiam

storiam donasse perhibetur Octingentis talentis. Libris tuis (si placet) unice exceptis, non extant scripta argumentum idem tractantia, ex quorum lectione majorem fructum speremus. Nihil (ut tibi visum est) nobis suppeditavit hæc schola præter Dialecticam & Rhetoricam, quas artes argutiarum opprobrio dedecoras. Harum argutiarum non gravabor tibi ante oculos specimen ponere, ut exploratum sit omnibus, quàm immeritò damnentur hæc celebres artes.

Dialectica est ars dirigendi rationem, ut omni habilis sit negotio. Cùm ad nullum studium nos accingere possimus, quin nobis ratione utendum sit, universali aliquâ opus est arte ad aptandum ingenium sive λόγος, quæ non immeritò *Logices* nomine insignitur. Ut in re quacunq; dirigatur ratio, via maximè compendiosa est hæc tria perficere. Primò objecta rationis maximè universalialia dilucidè proponere. Dein rationis enumerare operationes, quæ circa hæc versantur objecta. Denique Legibus & regulis cavere, ut ratio non aberret, cùm hæc operationes exercuerit. Hæc tria egregiè absolvit Schola Peripatetica.

1. Proponit objecta rationis maximè universalialia, quæ duo sunt, res & modi. Quicquid enim intellectui cognoscendum proponi potest, ad hæc duo revocetur Capita. Propositio enim est oratio ex rebus aut modis composita.

2. Enumerat rationis operationes circa hæc objecta, quæ septem sunt. Simpliciter apprehendere, conceptus in propositionem componere, definire, dividere, ratiocinari, in methodum digerere interpretari. Nullus est intellectus actus, qui ad harum operationum unam vel alteram reduci nequeat.

3. Abunde cautum est ab hac Schola, ne ratio in exercendis his operationibus labatur & hallucinetur.

1. Opera-

I. Operationi primæ affatim prospectum est, in quantum rei explicat naturam, nec non modorum varias species expandit.

Rem tractat quoad essentiam vel existentiam. Quoad essentiam tres in ea notat modos, unitatem, quatenus ab aliis divisa est; veritatem, quatenus vera id est, quod esse videtur; bonitatem, quatenus alicui fini destinatur.

Quoad existentiam modos itidem in ea observat, qui sunt primarii vel secundarii.

Primarii sunt, quorum representamina emergunt in intellectu, quamprimum res existens nobis in conspectum datur: suntque existentia per se, vel existentia in alio. Rem sub primo modo substantiam, sub secundo accidens nuncupat Schola Peripatetica. Et quippe novem sunt existendi in alio modi, novem habentur accidentia.

Modi secundarii sunt, quorum notiones, re penitus pensatâ, in animo emergunt. Hujusmodi est modus rei generalis, quo cum omnibus similibus convenit: vel minus generalis, quo ab iisdem discrepat: vel is, quo discrepantia constituitur. Vel modus, qui ad rei naturam non tam intime spectat, & tamen ei peculiaris est. Vel denique qui communis est, & citra rei interitum abesse vel adesse potest. Horum primum Schola Peripatetica genus, secundum speciem, tertium differentiam, quartum proprium, quintum accidens appellat.

Hunc numerum modorum secundariorum adauget adjiciendo totum, partes, causam, causatum, subjectum, adjunctum. Totum modum innuit, quo res constituitur ex pluribus unitis: Pars, quo plura ista inter se distincta sunt. Causa, quo aliquid efficit: Causatum, quo efficitur. Subjectum, quo aliquid sibi habet adjunctum: Adjunctum, quo aliud ei appensum est.

Quinetiam, convenientiam, diversitatem, oppositionem

sitionem & ordinem inter modos numerat relativos, quatenus res una cum alia comparatur.

Hiscæ omnibus etiã annexit potentiam & actum, perfectionem & imperfectionem, necessitatem & contingentiam, &c.

Hæc sunt rationis objecta adeò equidem universalialia, ut in re quacunque versemur, simplicium unumquodque, conjunctorum alterum ad eam accommodari queat.

Hæc omnia apud Aristotelem reperienda sunt, etiã si non eodem ordine, quod satis imputare liceat perquam infastis, quibus luxata sunt scripta illius, & quæ in Dialectica unice locum vendicant, ad Metaphysica transferuntur.

2. Perinde sollicita est hæc Schola, ut ratio in concinnandis propositionibus non cæspitat. Idcirco orationem definit, in species dispescit, affectiones aperit, nimirum quantitatem, quatenus est universalis, singularis, particularis, indefinita; qualitatem, quatenus est affirmans vel negans, vera vel falsa, necessaria vel contingens; relationem, quatenus in aliam est convertilibus, alii æquipollet, subalternatur, opponitur.

3. Ut ratio in definiendo non aberret, eam munivit hæc aureã regulã, scilicet, primò notandam esse generalem rei sive modi naturam, dein exquirendam formam sive differentiam, quæ eam ad certam speciem contraxerit.

4. Ut bene dividat, omnia totius genera nec non singulas partium commissuras ad vivum depinxit.

5. Ut in differendo non fallatur, quamplurimas sancivit leges, ad quas componenda est omnis ratiocinatio. Necnon amandat nos ad objecta universalialia priùs commemorata, tanquam ad tot locos, unde petamus argumenta ipsa ratiocinationis fundamenta; regulasque etiã cuique loco annexit, ut earum ductu

ductu inveniat ratio, quicquid ad suum institutum contulerit.

6. Ut ratio in methodum digerat, docet nos homogenea simul collocare, generaliora ante minus universalia disponere, & quicquid ad generis aut analysin spectet, debito ordine perficere.

7. Non dispar adhibetur cura à Schola Peripatetica, ut ratio non aberret in interpretando quos formaverit conceptus circa hæc omnia. Ex ea re diligenter se confert ad explicandam vocum naturam, quæ sunt articulati indices sive imagines conceptuum. Clam neminem est Aristotelem librum *μεθ' ἑρμηνείας* composuisse.

Hæc sunt (si placet) Dialecticæ Peripateticæ argutiæ, citra quarum subsidium ausim dicere neminem solide ratiocinari posse. Tuam consulenti computationem occurruræ sunt longè plures argutiæ. Quo numero (obsecro) habenda est hæc sententia? *Veritas in dicto, & non in re consistit.* Hoc est, in nominibus, & non in rebus nominibus significatis. Si ita sit, hæc duæ propositiones, *homo est animal, ἀνθρώπος ἐστὶ ζῷον*, eandem non complectuntur veritatem, quippe diversa sunt dicta, sive nomina, ex quibus componuntur. Non diffiteris veritates aliquas esse æternas, nec non lubente animo concedis nomina omnia, utpote ab humano adhibita arbitrio, in tempore oriri. Ostende pro insigni, quo polles, acumine, quo pacto veritas æterna nominibus solis in tempore natis queat consistere.

Scholæ Peripateticæ Rhetorica longè extra jactum teli maximâ invidiâ acuminati posita est. Sive enim primam partem spectemus de fide, ubi docetur, quid & ex quibus dicamus, sive secundam de elocutione, quomodo, sive tertiam de dispositione, quo ordine, nihil occurrit, quod tuam mereatur censuram, aut meo indigeat patrocinio.

Si

*Comment.
de Bello
Gallico,
p. 131.*

Si Scholam Peripateticam usque adhuc inutilem esse evicisses, non inferre licuerat reliquis omnibus Theta mortiferum figendum esse. An opinaris inutilem olim fuisse Druidum Scholam, quorum disciplina ante Cæsaris tempora in Britannia nostra fuit reperta, atque inde in Galliam translata? “ Ad hos
“ (inquit Cæsar) magnus adolescentum numerus
“ disciplinæ causâ concurrit, &c. In primis hoc per-
“ suadere volunt, non interire animas; multa præ-
“ terea de fideribus, atque eorum motu, de mundi
“ ac terrarum magnitudine, de rerum natura, de
“ deorum immortalium vi ac potestate disputant, &
“ juvenibus transfundunt. En disciplinam! Usus sequi-
“ tur. Certo anni tempore (inquit) in finibus Car-
“ nutum, quæ regio totius Galliæ mediâ habetur,
“ confidunt in loco consecrato. Huc omnes undique,
“ qui controversias habent, conveniunt, eorûmque
“ judiciis decretisque parent. De omnibus contro-
“ versis publicis privatisque constituunt, & si quod
“ est commissum facinus, si rædes facta, si de hære-
“ ditate de finibus controversia est, iidem decernunt
“ præmia pœnâsque constituere.

Num arbitraris inutilem prorsus fuisse hanc Druidum Scholam, de qua totius Communitatis pendebat prosperitas?

*Othonis
Heurni In-
dicus, p.
142.*

Quinetiam quid tibi videtur de Scholis Gymno-
sophistarum, “ quorum philosophia finem & termi-
“ num illum unicum habebat, ut bonam vitam pia
“ mors terminaret?

*In vita
Alex. p.
701.*

Refert Plutarchus Alexandrum decem quæstioni-
bus eorum tentasse perspicaciam, & responsa summâ
admiratione accepisse. Calanus eorum unus τὸ παρὰ
δουλοῦ τῆς ἀρχῆς imperii formam Alexandro ob oculos
posuisse perhibetur.

Quid insuper censes de florentissimis Arabum
Academiis? “ Morocum, Fessa, Septa, Hubedda,
“ O:ania,

“Orania, Bugia, Constantina, Tunetum, Triopolis,

“Sigilmessa, Alexandria, Alcaheira, aliaque Afri-

Hotting. Analu. diff. 6. p. 242.

“cæ plurimæque Afriæ & in Europa quoque Hispa-

“niæ urbes Academiis claruerunt; & virorum om-

“nium doctrinâ politissimorum tanta copia quan-

Erpen. de Ling. Arab. p. 3.

“tam. fortasse ne ipsæ quidem unquam viderunt

“Athenæ. Academiarum harum Alumni libros

(vel te iudice) magni momenti ab interitu vendi-

“cârunt transferendo eos in linguam suam. “Pappi

De Ling. Arab. p. 39.

“Alexandrii libri (inquit Erpenius) ad scientiam

“resolutivam pertinentes thesaurus inæstimabilis

“Arabice etiam in his partibus reperiuntur.

“In catalogo librorum Bibliothecæ Leidensis, quos

Hotting. Anal. 252; 253.

“ex oriente secum attulit Jacobus Golius N. 12.

“habentur Apollonii Pergæi Conicarum Sectic-

“num L. 5, 6, & 7. hæctenus desiderati; & num. 68.

“Heronis Barplcus, seu de movendis gravibus libri

“tres maximè desiderati.

“Non solummodo libros conservârunt traducendo

“eos in sermonem Arabicum: verùm etiam quam-

“plurimos composuisse perhibentur, qui commodum

“insigne reipublicæ literariæ attulerint. Quid (obse-

“cro) Theologiâ & Medicinâ utilius? curum illa

“animæ, hæc corpori medetur. Utrique verò non me-

“diocriter profunde famulantur libri Arabici.

“Hinc lucem mutuantur textus in Sacra Pagina

Præf. in Job. Præf. in Dan.

“quamplurimi. Sanctus Hieronymus fatetur se pluri-

“mum in adornanda translatione sua Arabico sermo-

“ni debere, & librum Jobi cum Arabica lingua plu-

“rimam habere societatem. Compertissimum est, in

“Bibliis voces extare hæud paucas, quarum originem

“& significatum exquirunt viti linguarum Orientali-

Es. 65. 11. Am. 5. 26.

“pim callentissimi ex Arabum Scriptis. Huc perti-

“nent **שׂרִים כִּי מִן מִנִּי גַר.**

“Quod Medicinam attinet, res notior est, quàm

“ut in ea enartanda tempus contererem. Non desunt

ex Æsculapii filiis, qui liberè fatentur Arabibus deberi restitutionem Medicinæ in Europa.

Porro in Academiarum honorem commemorarem Scholam Ægyptiacam, ubi institutus erat Moses; Chaldaeam, ubi Daniel; Judaicam, ubi Sanctus Paulus ad pedes sedebat Gamalielis; nec non Academiam Tarsi celebrem, ubi natus erat. Verisimile est Apostolum, priusquam juvenis Hierosolymam missus esset, ut disciplinâ Hebraicâ institueretur, Academiâ Tarsensi Græcam didicisse, cujus erat scientissimus. Scribit enim Strabo, excoli solitum Tarsi studium rerum Philosophicarum, & disciplinarum Encyclicarum majori diligentia, quàm vel ipsis Athenis fieret vel Alexandriæ.

H. Neque Judæis profuere Scholæ suæ, in quibus etsi lex & prophetæ assiduè exponerentur, Messiam tamen, quem expectabant, agnoscere præsentem non didicerunt. c. 46. p. 316.

T. Judæis suas profuisse Scholas, necnon Christianis profuturas usque ad mundi periodum abunde constabit, si hæc tria pensitemus.

1. Harum Scholarum alumni Sacra Oracula scriptis mandârunt. 2. Scripta in unam collegerunt volumen, & consignârunt Canonem. 3. Masoræ fidissimum Scripturæ munimentum excogitârunt.

1. Sacra Oracula scriptis mandârunt; quod ut apertum fiat, notandum est Hebræos Scholæ habuisse longè ante Canonem Scripturæ consignatum. Hujusmodi fuit collis Dei, ubi Sauli obviam ibat cuneus prophetarum, 1 Sam. 10. Tali gymnasio præerat Samuel in urbe Naioth, 1 Sam. 19. Non dissimile fuit Collegium Bethelæ, 2 Reg. 2.3. Jerichunte, v. 15. Guilgale, c. 4. 38. Hierosolymis, c. 22. 14. בית המדרש vertitur à Paraphraste Chaldo בית המדרש domus doctrinæ. R. Sol. Jarchi scribit quadringenta octoginta

octoginta gymnasia Hierosolymis fuisse Eſaia ſeculo. Quinetiam legimus Deum ipſum incremento Scholæ manum applicuiſſe miraculoſam; 2 Reg. 6. 6. Ferrum quo cædebatur lignum ad ampliandum Collegium, emergebat è fundo Jordaniſis, & aquæ ſummitati innatabat.

In Scholis hiſce inſtituti fuere juvenes. Collegio præſidebat propheta atate provectus, qui appellabatur Pater. Reliqui diſcendi cauſâ coacti filii. Inde fit, cum Saul in horum Alumniorum ſocietatem ſe immerſiſſet, quod interrogetur, quis ſit eorūm pater? 1 Sam. 10. v. 12. Juvenes in Collegiis hiſce docebantur legem Moralem, ſignificationem Cereſmonialis, ſenſum vaticiniorum præcedentium; & quæ ratione tale animi temperamentum adipiſcerentur, quale ordinariè poſtulabat Deus in eis, quibus donum impertiebat prophetandi. Aſſerunt Hebræi requiſitas fuiſſe diſpoſitiones aliquot præparatorias, quibus prophetarum filii redderentur habiles & idonei ad Spiritum Prophetiæ recipiendum. Inter eas eminent pietas & alacritas. Pietas inducit Spiritum Sanctum, inquit Abarbanel. Conſervando alacri animo Muſicam, cujus in factis literis frequens eſt memoria, inſerviſſe arbitrantur.

Fundamentum huius rei & præcipuum quod nos requirimus, inquit Maſtonides, eſt diſpoſitio vel dexteritas naturalis, & perfectio tam in moribus & qualitatibus externis, quam in rationabilibus & intellectualibus.

Cum alumni Scholarum ſtudio & præcibus ſibi comparâſſent omnia, quibus idonei redderentur ad ſuſcipiendum gradum Prophetæ, Deo erat ſolenne, eos Prophetiæ dono dignari. Huiusmodi fuit viſ ille, quam Achabum increpuiſſe legimus, 1 Reg. 20. 35. necnon qui miſſus ab Eliſha ad ungendum Jehu in regem Iſraelis, 2 Reg. 9. 1. Uterque nuncupa-

*Præfat. in
12. proph.*

*More New
par. 2. c.
32. p. 289.*

tur filius prophetæ, h. e. vir in Scholis institutus, quibus præerant seniores prophetæ, tandemque ad prophetæ dignitatem promotus. Operâ Alumnorum horum divinitus inspiratorum usus est Deus in conscribendis sacris literis. Etenim hujusmodi alumnus fuit Samuel; qui ætate tenellâ Eli disciplinæ committebatur, qui Scholam aperuerat ad instituendos primogenitos solenniter à parentibus suis consecratos ad ministrandum Deo. Non solummodo in Gymnasio institutus fuit, verùm etiam tandem præfectus evasit. In Naioth prophetarum cœtum legimus ad ejus pedes sedentem more discipulorum, & illum stantem pro Magistri consuetudine, quippe illis præerat. 1 Sam. 19. 20. Vir hic sanctissimus in albo virorum, qui Spiritui Sancto à manu fuere, nomen habet conscriptum. Non solum sacram sui temporis historiam composuisse existimatur, verùm etiam librum sub nomine Josuæ. Exploratissimum est Hebræos vetus Testamentum in tres partes divisisse, Regem, Prophetas & Hagiographa. Prophetarum primus est Josua. Samuel, utpote hujusce author libri, ex ea re inter prophetas agmen ducit. Omnes Prophetæ à Samuele, inquit Sanctus Petrus, Act. 3. 24. Amos in vaticinio, quod tradidit literis, inquit, Non sum Propheta, nec filius Prophetæ. Quæ verba hæc duo palàm innuunt, nimirum illum in Prophetarum Scholis non fuisse institutum, & insuper pensum hoc fundendi oracula & chartis mandandi in Ecclesiæ usum istiusmodi viris, & non pecuario, imponi solere. Sanctus Petrus in Epistola priore prophetarum in Gymnasiis industriam verbis depingit valde emphaticis, ἡμετέριον, ἡμετέριον, c. 1. v. 10. Voces diligentissimum studium & operam significant. Verùm in altera Epistola hisce sanctis viris Spiritu divino motis Scripturæ attribuit Originem, c. 1. 21.

2. Scripta

2. Scripta Sacra in unum collegerunt volumen, & consignârunt Canonem Scholarum Alumni. Unanimiter convenit inter Hebræos præstitum fuisse hoc opus ab Ezra unâ cum viris Magnæ Synagogæ. Hi omnes in Collegium convenerant, cui præerat Ezra, tribus novissimis prophetis suum conferentibus subsidium. Difertè dicitur Ezram suum disposuisse animum ללמד ad docendum, Ezr. c. 7. quod aperte innuit illum תלמידים h. e. discipulos instituisse. In Scholæ rectora ei successit Jaddus, qui Alexandrum Judæam invadentem animum hostilem deponere inducebat, amplissimisque favoribus donare. Ex hac Schola, tempore procedente, verisimile habetur, Septuaginta emerfisse viros, quos in Ægyptum Ptolomæi rogatu mittebat Eleazarus ad versionem Græcam adornandam.

3. Masoram fidissimum Scripturæ munimentum excogitârunt. *Tiber. c. 2. p. 6.* “Per Masoram volo doctrinam Criticam circa textum Hebræum Sacræ Scripturæ, quâ *Clavis Masora c. 1. p. 213.* “versus, voces & literæ ejus numeratæ, omnisque “ ipsarum varietas notata, & suis locis cum singulorum versuum recitatione indicata est. Quantum ad hujus doctrinæ inventores inter Hebræos itum est in duas sententias. Quarum altera statuit Tiberienses ejus fuisse autores: Altera Collegium sive Concilium Magnum, cui præerat Ezra. Sive huic, sive illi accedamus sententiæ, perinde est quantum ad nostrum institutum. Collegio sive Scholæ suam debet originem hæc doctrina. Suprà enim ostensum est Ezram aperuisse Scholam. Et clam neminem est Tiberiadè olim floruisse Academiam. De utilitate hujus doctrinæ nullibi ambigitur. Magnopere enim tum ab Hebræis tum à Christianis decantantur ejus laudes. מִסְרָה סֵיף לְתוֹרָה Masora est sepes Legis, inquit Rabbini. Hinc etiam Patres Judæorum industriam in literis sacris conservandis providentiæ *Justin. Martyr.* divina

Tom. 6.
contra Fan-
stum Ma-
nich. L. 12.
p. 266.

divinæ ascribunt. Sanctus Augustinus loquens de gente Judaica, ait, " Quid est enim aliud hodiè que gens ipsa, nisi quædam scriniaria Christianorum, bajulans legem & prophetas ad testimonium assertionis Ecclesiæ, &c. Quæ methodus, obsecro, magis confert ad muniendam Sacram Scripturam adversus minimam labem, quàm singulos versus, literas, voces in numerato habere? Si vel tantillum subiret mutationis præ indoctis aut oscitantibus librariis, error protinusprehenderetur.

Omnibus hisce æquâ lance pensatis, liquebit illum Hebræis summopere injuriosum esse, qui Scholas eorum hæctenus inutiles fuisse pronuncjaverit.

Ratio, quâ munitam dedisti assertionem tuam, inutilitatem solummodo *ratio* eis attribuit. Non inde sequitur eas absolute & simpliciter inutilitatis agendas & insimulendas esse, uti ex præmissis liquet.

In Scholis suis, inquis, Messiam agnoscere præsentem non didicerunt. Hujusce argumenti ad omnes Scholas damnandas prolati nervos incidit providentia divina, quâ prospectum est, ut ille qui cupidis ulnis Jesum primus amplectebatur, & pro Messia agnoscebat, Academix esset Alumnus; nempe Simeon, cujus apud Sanctum Lucam extat memoria. Quod ut apertius fiat, recolendum est, paulò ante Christi adventum Hierosolymis floruisse celeberrimam Academiam, cujus palmarii Doctores fuere Hillel & Shammai. Hilleli octoginta discipuli magni nominis ascribuntur, quorum numero habetur Simeon filius illius, & Gamalielis pater, ad cujus pedes Sanctum Paulum sedisse legimus. Simeonem hunc Christi infantis fuisse præconem non temerè conjiciunt viri doctissimi. Primò ex antiquitatis fide compertum est eum tunc temporis vixisse. 2. Satis notum est Historiam Judaicam ejus præterisse laudes, quas alioqui in Hillelis majoribus & tota posteritate diligentissime

tissime persecuta est. “ In Mischna nulla est ejus
 “ mentio. In Gemara obiter tantum, non alio fine, *Buxi. Ab-*
 “ quam ut Hillelis posteritas integrè contexatur. In *brev. p. 175.*
 “ Pirke Avoth inter Patres traditionum non recen-
 “ setur : sed Hillelis celebribus dictis statim subji-
 “ citur nepos ejus Rabban Gamaliel.

Verisimile est Judæos postquam Messiam barbaram
 tractassent, & sanguinem illius sudissent, nomen ejus,
 qui avidis ulnis eum acceperat, delere & sempera-
 nam oblivione sepelire voluisse : ne testimonium ex-
 taret tam insigne ad damnandam eorum barbariem &
 inhumanitatem. 3. Traditum est hunc Simeonem
 suo exutum fuisse officio, propterea quod communi *Scult. in*
 Judæorum opinioni de corporali Messie regno non *Luc. c. 2.*
 annueret.

Ex his citra negotium colligamus Simeonem pri-
 mum Messie præconem Academiæ Hierosolymitanæ
 fuisse alumnum, filium & discipulum Hillelis, & pa-
 trem præceptorumque Gamalielis.

Quod objiciunt nonnulli, sc. si Simeon Hillelis
 filius agnovisset Messiam, Gamalielalem filium suum in
 eandem fidem traxisset, nullius est momenti. Non
 usque patrum & præceptorum vestigia premunt filii
 & discipuli. Deinde Gamalielis verba, Act. 5. 38.
 (cùm in jus vocati essent Apostoli) arguere viden-
 tur animum ejus à Christi doctrina non profusus alie-
 num fuisse. Abscedite, inquit, ab hominibus istis, &
 missos ipsos facite. En mens vel bene affecta erga
 religionem Christianam, vel saltem non peritè aversa.
 In oratione adversus Hæreticos Gamalieli à
 Maimonide attributâ, ubi eorum petitur exterminium,
 non pro indubitato est, illum ad Christianos colli-
 mârse. Non soli enim pro חסידים h. e. hæreticis
 habebantur Christiani, verùm etiam Sadducæi. Scrip-
 sit Rambam (piæ memoriæ) כי זה השם אינו *Thestites*
 ברוחם נופל רק על צדוקי או ברוחם *in voce* *ו*
 A 2 4 convenire

convenire dici de Zadduceo & Baiethofi. Sunt verba Eliæ Levitæ. In oratione prædicta horum æque bene atque illorum petat exterminium Gama-hel. Etenim non verisimile est illum ingenium erga Christianos multum admodum mite & moderatum prorsus deposuisse, quod fecisse necessum est, si adversus Christianos orationem prædictam composuerit.

Judæorum Scholis vitio vertis, quod etsi in iis lex & propheta exponerentur, tamen Messiam, quem expectaverant, agnoscere præsentem non didicerunt. Verum hoc Scholis unice non impingendum est. Satis enim constat Judæos in iis, quæ ad Messiam spectant, ad doctrinam antiquarum Scholarum fidem suam non composuisse. Jonathan Ben Uzielis in paraphrasi sua loca quamplurima de Messia interpretatur, quæ de eò dici moderni inficiantur Judæi. Hic Jonathan Doctor fuit celeberrimus in Academia Hierosolymitana. Hilleli seni fuere octoginta discipuli, triginta ipsorum digni, super quos היהוה h. e. divina majestas quiesceret, ut supra Molem. Alii, quibus subsisteret sol, ut Josuæ filio Nun. Viginti intermedii. Inter hosce octoginta Jonathan primas tenebat, & præripiebat palmam. Leviathanem tuum inter causas incredulitatis Judæorum hodiernorum æque bene numeremus atque Scholas antiquas. Quandoquidem in eo sua exerunt capita tot monstra genita ab homine, qui se Christianum profiteretur, ut Judæo inexpugnabilem tremorem incutere, & ab eadem fide & communione penitus arcere sufficiant. *Paginas excipio, ubi Sadducæum induis.*

Buxt. Abbr.
p. 104.

Proximo loco, ut Academiarum honorem & dignitatem deprimas, & inutilitatem uberius ostendas, temet inflectis ad demonstrandum quid damni religioni philosophia inibi nata attulerit in primitiva Ecclesia usque ad Concilium Nicenum. Ab eo Concilio usque ad Carolum magnum. A Carolo M. ad

ad seculum Scholasticum. A primitiva Ecclesia auspicaris.

In maximo autem honore apud Græcos erat philosophia Græca, præsertim Aristotelica tempore primitivæ Ecclesiæ, quando ad fidem Christianam magno numero quotidie Græci accedebant, etiam inter illos philosophi. Sed hi ita fidem amplexi sunt, ut tamen Magistrorum suorum Dogmata (semicocti Christiani) non deseruerint: sed quæ cum doctrina Christiana quocunque modo conciliare potuerunt, retinere. Atque hæc Sectarum (Græcè hæresium) in Ecclesia origo prima fuit, dissentientibus sc. inter se pastoribus illis profelytis de natura Christi, quem Deum esse per miracula ostendunt Apostoli. Attamen, quia ex principiis philosophiæ demonstrari posse non videbatur, non crediderunt esse. Itaque alii Valentinum quendam secuti historiam generationis Christi totam converterunt in Allegoriam, cui se opposuit ex Orthodoxis Irenæus, &c. p. 316.

H.

Nequaquam veritati congruum est quod primâ fronte occurrit, sc. in maximo honore apud Græcos fuisse philosophiam Aristotelicam tempore primitivæ Ecclesiæ. Majoris enim erat autoritatis Platonica. Græci Platonem appellârunt θεῖον, Aristotelem δαιμόνα. Justinus Martyr dicit se Peripatetici institutionem repudiâsse, & Platonici consuetudine magnum in philosophia profectum fecisse. Subinde more Platoniço senem introducit Socrati nequaquam imparem, quocum sermonem conserit, cuiusque hortatu ducitur ad majora.

T.

In dial. cum Tryp.
219. 221,
224, 225.

In Cohortatione ad Græcos Platonem asserit sacris libris fuisse adjutum. Idem tradidit Clemens Alexandrinus, Origenes, Eusebius. Numenii dictum deglutiebant omnes. τὸ γὰρ ἐκ Πλάτων ἢ Μωϋσῆ ἀπικύζου; Sive verum sive falsum sit, quod Patres hi de Platonis retulerunt philosophia, scil. quod à sacro fonte

p. 15.

Hesych. Illust. ὁ ἐκ σόφων in vita Numen.

te

te ortum suum derivaverit, perinde est, quantum ad nostrum institutum. Utcunque res sit, attamen luculenter ostensum est, in maximo honore apud Græcos fuisse Platonice philosophiam tempore primitivæ Ecclesiæ. Nihil huic similiter à Græcis tunc temporis dictum invenimus de Aristotelis philosophia.

Precario asseritur Sectas & Hæreses talem habuisse originem, qualis à te depingitur. Ne γυν quidem hætenus audivimus, quo constet philosophiam eas peperisse, aut si cum iis commista fuerit, eo nomine damnandam esse, & ex consequenti, Scholas omnes, ubi nascebatur.

Quatuor enumeras se. Valentiniorum, qui historiam generationis Christi in allegoriam converterunt; Apelleianorum, qui Christum phantasma esse sine corpore affirmabant; Anthropomorphitarum, qui Deo corpus Organicum tribuerunt. Denique eorum, qui Christum non totum sed Dei partem esse voluerunt.

Veritati penitus dissonum est, quod de Apelle asseris, scil. affirmasse eum Christum phantasma esse sine corpore. Christum neque in phantasmate dicit fuisse (inquit Tertullianus) sicut Marcion, neque in substantia veri corporis, ut evangelium docet; sed in eo quòd è superioribus partibus descenderet, ipso descensu fideream sibi carnem & aëream contextuisse.

Idem videre licet apud Epiphanium, qui peràm declarat Apellem asseruisse, Christum ἢ ὀνόματι περιέναι, ἀλλὰ ἐν ἀληθείᾳ σάρκα ἐληφθῆναι, non specie apparuisse solâ, sed revera carnem sumpsisse, h. e. ἐν τῷ πρῶτῳ στοιχείῳ σώματι ex quatuor elementis corpus.

2. Minimè constat hæreses sive Valentini, sive Apellis, sive Anthropomorphitarum, cæterorumque à philosophia Aristotelica ortum duxisse, Valentinus

De præf. adv. Hæres. p. 343. De carne Christi c. 6. p. 545. Pam.

nus in fingendis triginta Æonibus non Aristotelis placita, verùm Hesiodi triginta Deos imitatus est. Occasionem hujusce erroris descripsit Tertullianus. “Speraverat (inquit) Episcopatum Valentinus, quia ingenio poterat & eloquio: sed alium ex martyrii prærogativa loci potitum indignatus de Ecclesia authenticæ regulæ abruptit.

Epiph. her. 31. Adver. Valentinianos, c. 4 p. 442-

Apelles in suum inductus fuit errorem à Philomene prophetissa, quæ (inquit Tertullianus) persuasit Apelli cæterisque desertoribus Marcionis. Fœmina hæc prophetissam induebat, & non à Schola Peripatetica, verùm à cœlo doctrinam suam accepisse præ se ferebat.

L. 3. adv. Marcionem, c. 11. p. 673.

Audias Sectæ Anthropomorphitarum conditor in hæresin pellectus fuit non philosophiæ fascino, verùm suâ ipsius imperitiâ & oscitantia in interpretando hoc textu, Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram, uti ab Epiphanio narratum est.

3. Si Hæresiarchæ hi nimis pertinaciter adherendo Aristotelicæ philosophiæ, ubi rationis fascis revelationis sceptro submitendi sunt, Christianam doctrinam corrupissent, non ex ea re sequitur philosophiam penitus eliminandam esse, & Scholis, ubi nascetur, nigrum Theta figendum. Si nobis superfedendum sit usu omnium, quibus homines malefani abutuntur, & iniqua sua promovent facinora, sacris etiam valedicendum est literis, quas cujusque seculi Hæretici miseris perquam modis torserunt, & in suarum Sectarum traxerunt patrocinium.

Non celandum est, Tertullianum multoties in philosophiam tanquam hæreseos matrem invehi. (inquit) hæreses à philosophia subornantur. Patriarchæ Hæreticorum philosophi. Omnes hæreses ex subriloquentiæ viribus, & philosophiæ regulis constare.

De præf. p. 331. Adver. Hermogenem. Adversus Marcionem, L. 5. Pam. not. p. 347.

Verùm non ità sumenda sunt hæc verba, ac si Christianis

L. de resur.

Christianis philosophiæ sive Platoniciæ sive Peripateticiæ studio interdixisset. Quandoquidem non usum damnat, verum abusum. Etenim alibi philosophiæ scientiam necessariam esse pronunciat. Ità nos (inquit) rhetoricari quoque provocant Hæretici, sicut & philosophari. Quinetiam notandum est, Irenæum & Tertullianum, ubi asserunt Gnosticos e philosophia hæresin suam mutuatos esse, philosophiam istam non habuisse in animo, quam sub pedibus conculcare, omniùmque risui propinare moliris, nempe Peripateticam sive Aristotelicam: verum philosophiam Platonis, quem non ità pridem tibi placuit insignis Geometriæ & Philosophi titulo condecorare.

L. 2. c. 19. de anim.

Præf. c. 30

Apertè pronunciat Irenæus Gnosticorum deliria ex ideis Platoniciis fabricata esse. Quocum concinit Tertullianus. In ideis (inquit) Platoniciis Gnosticorum hæretica semina relucere. Et Valentinum Platoniciæ philosophiæ sectatorem appellat.

Ex hisce liquet, nihil adhuc prolatum, quo demonstratum sit religionem in Ecclesia primitiva detrimentum sive damnum à philosophia Peripatetica accepisse.

Proximè descendis ad tempora Concilium Nicænum sequentia. Concilium illud fateris Symbolo fidem orthodoxam breviter complexum esse ex Scripturis ipsis, nullâ omnino philosophiæ Græcæ habitâ ratione: verum postea in Symboli Nicæni expositionibus non habitam esse de sententia Scripturarum tantam sollicitudinem, verum petitas e philosophia voces & explicationes non necessarias, quæ mysterio fidei plurimum damni attulerint. Sed fac obsecro ut sciamus, quæ sint hæ explicationes & voces.

H.

Ubi enim in Scriptura Sacra, aut Symbolo Nicæno invenitur, quod in Symbolo dicitur Athanasii, ità Deum & hominem esse unum Christum, quemadmodum

dum anima rationalis & caro est unus homo. Constitutio hominis ex carne & anima nunquam pro mysterio habebatur. Sed Christus in carne mysterium maximam est. Quòd homo sit anima sua, aut corpus suum seorsim nemo dicit. De Christo utrumque rectè dicitur, quòd homo est, & quòd est Deus. Ubi legitur in Scripturis hominem Christianum, nisi comparatione hâc incarnationis contentus sit, damnandum esse? Ubi legitur in Scripturis Sacris aut in Symbolo Nicæno tres esse hypostases, id est, tres substantias, id est, tres Deos, aut aliud quod tantundem valet? Si legatur, cur eâ voce Ecclesia Latina recusavit uti? Cur excusat Græcos Augustinus ab eo quòd vocem commodiorem non habuere? Verum quidem est, vocabulum in lingua Græca nullum esse, quod respondeat personæ vocabulo Latinorum; necesse tamen non erat, ut vocabulo [hypostasis] uterentur, cùm necesse non esset, ut mysterium explicaretur. c. 46. p. 317.

Hic Sanctum Athanasium reum agis, quasi in Symbolo suo neglectim habuisset sacra oracula, & voces explicationesque è philosophia petitas anteposuisse, quæ multùm admodum religionis mysterium contaminarunt. Verùm parcendum est tanto nomini si non sui ipsius, saltem Ecclesiæ Anglicanæ gratiâ, quæ Symbolum, cui tantopere dicam impingis, in suam cooptavit Liturgiam summæ potestatis edicto stabilitam.

T.

Quamvis comparatio hæc [sicut anima rationalis & caro est unus homo: ita Deus & homo est unus Christus] *χρὶ τὸ πῦλον* in sacra pagina aut Symbolo Nicæno non reperiatur, tamen inibi est *χρὶ διῳοισιν*. Quæ hominem constituit unio, inter carnem & animam incorpoream, mysterium est altum adeò, ut ingenia per omnia secula acutissima exercuerit. Licet dici non solet, hominem esse animam aut corpus, sicut dicitur Christum

Christum esse hominem aut Deum : non inde bene infertur repudiandam prorsus esse comparisonem. Multum admodum è spe tua excides, si expectaveris, ut ex omni parte quadrarent similitudines. Pariratione comparisonem hanc [ut sint unum, sicut & nos unum sumus] à Christo ipso concinnatam recuses. Etenim fideles unum non sunt naturâ & essentiâ : sicut Deus & Christus. Exigenda est comparatio ad scopum & mentem comparantis. Hoc solummodo Sanctus Athanasius in animo habuisse videtur. Nempe sicut ex anima & carne fit unus homo, & non duo homines : ita Jesus, qui est Deus & homo, est unus Christus, & non duo Christi. Hinc proposito egregie inservit comparatio. Nec in Scripturis, nec in Symbolo Athanasiano legitur hominem Christianum, nisi comparatione hâc incarnationis contentus sit, damnandum esse. Enimvero Athanasius in præfatione & appendice ad Symbolum illum periturum innuit, qui fidei Catholicæ in Symbolo complexæ fidem non adhibuerit : verum nullibi dicit illam damnandum esse, qui in comparationibus non acquiescit ad fidem illustrandam adhibitis. Cavè notanda est inter fidem & fidei illustrationem distinctio. De priori & non de posteriori loquitur Athanasius. Illum ipsum hâc comparatione solâ non fuisse contentum sua testantur opera, ubi plures reperiuntur similitudines ad illustrandum incarnationis mysterium.

Tum in Scripturis, tum in Symbolo Nicæno *Armenio* legitur tres esse hypostases. Neque hoc tantum valet, ac si diceretur tres esse Deos. *Caritas* non *unitas* sive essentiam denotat : verum existendi modum : & nihil impedit, quò minus uni essentia competere possint tres modi. Non diffiteor inter Græcam & Latinam Ecclesiam olim fuisse dissensionem de hac voce [hypostasis :] verum postquam arbitrum

bitrum induisset Synodus Alexandrina, sopita fuit hæc
lis, & Latini ad morem Græcorum loqui non recusã-
runt; uti supra in Dogmatis 8. examine ostensum est.
Quod agmen claudit, inter argutias futilissimas locum
meretur primarium. Si mytheria explicatione opus
non habent, dic obsecro quid explicandum sit ab Ec-
clesiæ Doctoribus. An quod evidens, apertum, &
omnibus obvium est? Num existimas Sanctum Apo-
stolum suam lusisse operam in Epistolis, ubi magnum
pietatis mysterium vivis coloribus depinxerit?

Jam demum descendis ad ætatem in qua rerum po-
titus est Carolus Magnus. Ostende, si placet, quid
damni eo & seculis sequentibus religioni intulerit phi-
losophia Aristotelica.

Leo Pontifex Carolum Imperatorem ad Universi-
tates per dominia sua instituendas, ubi literæ & sci-
entia universæ docerentur, per literas suas hortatus
est. Itaque Parisiis ille Universitatem erexit pri-
mam: & postea alias alii reges in dominio quique
suo, struendis instructisque ad studia Collegiis, legibus
ad arbitrium Pontificis Romani gubernandas. Tum
demum à magistris Lombardo, Scoto, Thoma, ex phi-
losophia Aristotelis & sacris literis nata est Theolo-
gia, quæ dicitur Scholastica. c. 46. p. 319.

H.

I. Non liquet Carolum Magnum Academiam Parifi-
ensem Papæ hortatu erexisse. Si Historicis fides sit ad-
hibenda, “ Joannes Mailrosius & Claudius Clemens
“ Scoti Ann. Christi 792. in Galliam venerunt ad
“ Carolum Magnum, & apud eum profitebantur sese
“ alios artes liberales docere posse. Carolus hæc re
“ actonitus per suum Doctorem Alcinum incitatus
“ fundamenta jecit Academia Parisiensis.

T.

*Ram. in
orat.*

*Hotting.
hisor. Sæc.
8. p. 473,
474.*

“ Habemus communi Historicorum voce confir-
“ matum (inquit Nicolaus Firbertus) quo tempore
“ Academiâ Parisiensem Papiensemque constituit,
“ Anglis præcipuè autoribus, Doctoribusque fuisse
“ usum.

*Descrip. Ox.
Acad. p. 16.*

usum. Hic nulla Papæ facta est memoria, quem silentio præterire noluisse vir Pontificius, & hujusce incepti gloriam Anglis ascribere; si fuisset compertum, Papam primum per literas Carolum movisse ad constituendam Parisiis Academiam. Perpauci olim fuere Pontificii Romani, qui principes ad erigenda gymnasia hortari voluerunt. Metuebant semper à literis, utpote factis experti, ignorantiam causæ suæ maximè fauturam. 2. Non patet Theologiam Scholasticam natam esse ex sacris literis & philosophia Aristotelica. Primus hujusce Theologiæ conditor fuit P. Lombardus Episcopus Parisiensis. Et compertissimum est illum quatuor Sententiarum libros non ex Sacris Literis, verum ex Conciliis & Patribus in unum collegisse.

Chron.
1180.

“ Primus Latinorum (inquit Genebrardus) Theologiam per antiquorum libros sparsam in certam methodum artémque redigît æmulatione Joannis Damasceni, qui ante quingentos annos idem Græcis Syrisque præstiterat. Veritati pariter discussum est, Theologiam hanc ex Philosophia Peripatetica natam esse, quandoquidem in Sententiarum Magistro nè vel nomen legitur Aristotelis. Historici, qui Theologiæ Scholasticæ ortum & progressum delineant, ætatem ejus Triplicem faciunt: Veterem, Mediam, Novissimam. Veterem durasse perhibent à Lanfranco Papiensi usque ad Albertum magnum pænè per annos ducentos, videlicet ab Anno Domini 1020. usque ad Annum 1220. Mediam ab Alberto Magno usque ad Durandum, qui vixit anno Domini 1330. Novissimam à Durando usque ad Lutheri tempora, h. e. ad Annum 1514. Ætate primâ in atrio stabat philosophia, ad instar pudentis Ancillæ, expectans Dominæ suæ mandata. In sequentibus non diffiteor eam aliquoties suam modestiam deposuisse, & pro more famulæ nimis audacis intrasse se aliquando in Sanctum,

Hotting.
Seff. 12.
p. 80.

Sanctum, quandoque in Sanctum Sanctorum. Verum in nulla earum ætatum habebatur Theologiæ Scholasticæ mater. Si ita sit, dic obsecro quomodo, aut à quibus opinionibus Aristotelicis nata & derivata sit hæc Theologia, & unde pateat Theologiam istam ita natam vanam & fulem esse.

Dicam. Græci & Latini & Europæi plerique quæties affirmant aliquid, conjungunt duo nomina per verbum *est*, &c. verbo substantivo utebantur etiam Hebræi, &c. sed ut copulâ nunquam utebantur. Nam vice copulæ utebantur Hebræi duorum nominum appositione. Ut ubi dicitur (Gen. 1. 2.) terra res informis, quod nos necessario vertimus, terra erat informis. Aristoteles, qui non tam ad res respexit, quam ad voces, cum intelligeret (exempli causâ) sub duobus nominibus *Homo & Animal*, quæ res intelligendæ erant, non contentus eo homo diligens quasi vit, quænam res concipienda erat sub copula *est*, &c. nec dubitavit, quin nomen illud *esse*, alicujus rei nomen fuerit.

H.

Ab hoc absurdo in aliud lapsus est adhuc pejus, nempe essentias quasdam esse ab entibus suis separatas, &c. Entia hujusmodi nova, &c. per copulationem nominum solus genuit Aristoteles Philolophiæ, quam fraudem vanam appellat Sanctus Paulus, principia prima. c. 46. p. 320.

Ed redeunt hæc omnia, ut palàm fiat, quo pacto in suam de essentiis separatis sententiam inducus fuerit Aristoteles. Quomodo ab hac opinione profluxerit Theologia Scholastica, proximo paragrapho explicatum est.

T.

Veritati prorsus dissonum est, quod de Hebræis asseris, quasi verbo *est* nunquam vice copulæ uterentur. Luculenter apparet contrarium ex loco à te ipso laudato, Gen. 1. 2. In Hebraico textu ita se habent verba, וַאֲרָץ הָיְתָה תְּהוֹ וְהָאֲרָץ הָיְתָה תְּהוֹ hoc ipso in loco pro copula usurpatur. Opera tua nonnullis

Bb

ansam

ansam dederunt conjiciendi te esse Sadducaum: verum *σφαλμα*, quod præ manibus habemus, te ab hoc expurgabit crimine; evidenter enim demonstrat, te nè Hebræum quidem esse. Precariò insuper dictum est, Aristotelem in hac propositione [Homo est Animal] non solummodo quævisse, quæ res sub duobus nominibus [Homo est animal] intelligendæ essent: verum etiam quæ concipienda sub copula *est*. Indigita vel unum in ejus operibus locum, ex quo pateat hoc ab illo fuisse præstitum; vel absurdum hoc induxisse illum ad asserendum essentias quasdam esse ab entibus suis separatas. Nullibi hæc apud Aristotelem leguntur: verum sunt cerebri tui plasmata. *ἡ εἴς* juxta Aristotelem est *συνκείσθαι*, h. e. componi.

Doctrina, quæ assertum est animam humanam ab homine separatam & dislitam per se subsistere, non solummodo cum Theologia congruit Homericæ: verum etiam cum Sacra Scriptura; uti fusè probatum dedimus in Exam. Dogm. 24.

In Scripturis reperitur vox *essentia*. Hisce enim vocabulis *עֶשֶׂת* & *עֶשֶׂת* hunc significatum attribuunt Hebræorum peritissimi. *עֶשֶׂת* à Schindlero vertitur Ens & *עֶשֶׂת* Essentia. Et utraque vox in Sacris invenitur Bibliis. Aristoteles Entia à materia distincta & separata primus non genuit. Ante Aristotelem id genus Entia Plato, Socrætes, aliisque agnoverant.

Philosophiam ex hisce ortam principiis Sanctus Paulus fraudem vanam non appellat. Inter philosophiam & fraudem non obscurum ponit discrimen. Videte (inquit) ne quis sit qui vos deprædetur per philosophiam & inanem deceptionem. Si quis diceret, Cave ne quis te interficiat melle & veneno simul commistis, non inde fas esset inferre illum mel appellare venenum.

Deinde non constat Apostolum hoc in loco collimasse ad philosophiam ex principiis Aristotelicis ortam.

tam. Clemens Alexandrinus illum opinatur τῆς ὀμ- L. I. σπου-
 νοῦσιον, h. e. Epicuream reprehendisse. Ut dicam
 quod res est, notandum est temporibus Paulinis no-
 vam philosophorum Sectam claruisse, quæ ἐκλεσιτικὴ di-
 cebatur. Potamon Alexandrinus, qui Cæsaris Augusti
 & Tiberii temporibus vixit, huic ortum dedit; cui
 etiam se addixit Sotion Senecæ magister, qui Sancti
 Pauli fuit coætaneus, necnon Ammonius Magister
 Plutarchi, è Christianis Clemens Alexandrinus. No-
 va non cudebat dogmata; verùm præ se ferebat ex
 qualibet philosophorum antiquorum Secta præstan-
 tissima seligere, & hoc pacto Systema Scientiæ con-
 cinnare ad eò præcellens & omnibus numeris abso-
 lutum, ut nullâ aliâ opus esset disciplinâ. Hinc
 Clemens tantopere in ejus excurrit laudes, ut aliquo-
 ties disisse videatur Gentibus ad salutem suffecisse.
 Cùm prævideret Apostolus assertionem hanc suo
 etiam seculo defensionem doctrinæ noviter revelatæ
 plurimum præjudicaturam, necesse habuit Colossen-
 ses hortari, ut ab hac caverent philosophia. Non
 monet eos, ut se penitus ab illius abstinerent usu,
 (omnium optima sit necesse est, si modo solido ex-
 cerpta iudicio) verùm munit adversus abusum. Vi-
 dete (inquit) ne quis vos per hanc philosophiam in
 captivitatem abducat; ad eò ut ne vobis liberum sit
 aurem præbere institutioni Christi, in quo recondu-
 tur omnes sapientiæ thesauri, & Deitatis habitat ple-
 nitudo.

Quæ habueris dicenda de separatis Aristotelis
 essentiis jam audivimus. Audiamus etiam quomodo
 ab hac doctrina derivata fuerit Theologia Scho-
 lastica.

Ab hac doctrina de essentiis & formis substantiali-
 bus separatis Dæmonologia Græcorum (ut dixi)
 relicta est; & superstitio illa quam *δαιμονολογία* vo-
 cant Græci, sive metum phantasmatum. Indè Exor-
 cismorum

cismorum usus ortus est, & signi Crucis, & aquæ benedictæ, quibus excantarentur aut abigerentur : deinde nata est opinio de substantiis incorporeis, id est, nullam habentibus omnino magnitudinem, & quòd Deus ipse optimus maximus magnitudinem non haberet, quanquam neque substantia incorporea, neque substantia immaterialis in Scriptura sacra inveniatur. Item quòd anima est tota in toto & tota in qualibet parte corporis. Ex eodem fonte orta est doctrina tota de Purgatorio, & de apparitione nocturna Animarum, & Legenda miraculorum, & quæstiones de animis reproborum, ubi & (cùm sint impatibiles) quomodo puniuntur, aliæque multa quæ non reperiuntur in Scriptura Sacra. c. 46. p. 321.

T.

Scholastica Theologia apud Petrum Lombardum in quatuor partes discescitur. In prima & secunda de Deo agitur & ejus operibus. In tertia & quarta de Christo & Sacramentis. Harum partium compendium nobis exhibuit Christus hæc verbis : Hæc est vita æterna, ut cognoscant te solum Deum verum, & quem misisti Jesum Christum. Me in expectationem erexisti sciendi, quomodo ortum suum à philosophia Aristotelica deduxerit hæc de Deo & Christo doctrina : Sed nihil hujusmodi factum invenio. Tibi visum est paucula recensere dogmata, quæ Theologiæ Scholasticæ nè centesimam partem constituunt. In duas diducantur classes. Primæ sunt dogmata de substantiis incorporeis, spirituali Dei naturâ, punitione animarum reproborum : Secundæ de Dæmonologia, usu Exorcismorum, Purgatorio, & apparitione nocturna Animarum, &c. Prioris classis dogmata lucidissimo fundamento innituntur in sacris literis reperto, uti suprâ demonstratum est ; & nequaquam philosophiæ Peripateticæ suam acceptam ferant originem. Posterioris, sicut in Scripturis reperta non sunt ; ità nec ab Aristotele desumi videntur.

tur. Opinaris te fontem indigitasse, nempe doctrinam illius de essentiis separatis. Verum autem an nemo Philosophorum præter Aristotelem huic doctrinæ patrocinator est? Nonne ante illum idem tenuit Plato, Socrates, Pythagoras? Dic, obsecro, cum alii sunt perinde rei, cur criminationis onus in Stagiritæ humeros in solidum devolvas. Sed esto: hoc tibi indultum volumus, sc. Aristotelem agnovisse substantias incorporeas, & inde Scholasticis anam præbuisse fingendi Purgatorium pro animabus impuris, nec non opinandi homines aliquoties Spiritibus possideri, & ex ea re adhibendos exorcismos ritusque superstitiosos, quibus abigantur; An ex ea re damnanda est illa Philosophia, & Scholæ, ubi docetur? Doctrinæ de spiritibus, quæ rationi expurgatissimæ apprimè convenit, minimè impingenda est culpa: verum malefano eorum, qui eam abusi sunt, ingenio. Si aureo gladio jugulum petat homicida, non damnandum est aurum, sed homicida. Quæ de voluntate adjicis infra in Exam. Dogm. 42. ad incudem revocabimus. Reliqua, quæ prætereunda censuisti, nos etiam intacta relinquimus. Sed nondum totam audivimus dicam, quam Scholæ impegisti Peripateticæ.

Accedamus jam ad Ethicam & Politicam, &c. H.
Unde nata sunt de Religione in Germania, Gallia, & Anglia bella civilia, nisi à Philosophia, Ethica & Politica Aristotelis, & eorum, qui Aristotelem sequuti sunt, Romanorum? Mensura boni & mali in omni civitate est lex. Aristoteles autem virtutem & vitium non legibus definivit; sed laude & vituperio apud Cives; Regum omnium imperium tyrannidem vocat. c. 46. p. 322.

Sanctus Jacobus rogat, unde bella? verum inter causas philosophiam Aristotelicam non enumerat. T.
Precario dicta sunt hæc omnia. Majori longè probabilitate

babilitate afferuisses, bella in Europa civilia è doctrina emerfisse, cui patrocinatus es, quàm à Philosophia Ethica & Politica Aristotelis. Quid obsecro magis confert ad bellum accendendum, & alendam contentionis flammam, quàm hic fomes. *Dominium potentia naturaliter adhaeret. Omne natura sua in conseruationem privatam resolvitur. Princeps potestas poscens vi & armis jure potest resisti. Obligatio Civium erga Regem summi non diutius permanet, quàm manet potentia Civis protegendi.*

Dogmata hæc per Leviathanem sparsa patulo ore Seditionem & Rebellionem spirant. Ostende in Ethicis aut Politicis Aristotelis vel unam literulam Regibus adeò infestam, tantùmque portendentem periculi. Aristoteles virtutem & vitium laude & vituperio apud cives non definit: Verùm mediocritatem, in qua sitam esse opinatur, limatâ viri prudentis ratione statuit determinandam. Nec ullibi Regum omnium imperium tyrannidem vocat: verùm è contrâ ubi 3. regiminis enumerat formas, sc. βασιλῆα,

ἄριστον
λόγῳ κ' ὡς
ἂν ὁ ὀρθό-
τος ἔδειξαι.
Eth. L. 2.
c. 6.

in qua omnis potestas est penes unum; ἀριστοκρατία, in qua præsunt, qui virtutibus antecellunt; πτωχολογία, in qua administrationem habent, qui censu & opibus cæteris superiores sunt; βασιλεία sive regum imperium palmâ donat. τούτων δὲ (inquit) βέλτερον μὲν ἢ βασιλεία.

Eth. L. 8.
c. 10.

Huc usque conatus tuos inflexisti ad evincendum Scholas hæcenus infrumitas fuisse, imò inutiles adeò, ut cum officinis & operatoriiis, ubi incantamenta sua conficiunt Lemures, Universitates celeberrimas æquare non erubescas. Fac obsecro ut intellectum habeamus, quo modo in posterum evadant utiles.

Levp. 329.

H.

Ante omnia illæ reformandæ sunt. Quid autem (inquiet aliquis) docendæ sunt Universitates, & si quidem docendæ, tunc is es qui illas doceas? Quæstiones molesta. Sed ad primam respondeo. Ante tempora

tempora Regis Henrici Octavi, in quaestione de potestate Pontificia in Reges Christianos, cum potestatem Papæ in ordine ad spiritualia summam in Anglia esse docuerunt Universitates omnes, rectè docuerunt? Negabis, &c. doceri ergo potuerunt.

Ad quaestionem secundam respondere non est meum. Nam qui legit quæ scribo, facillè intelligit, quæ sentio. c. 30. p. 161.

Ad quaestionem primam tantundem tuum valet responsum; Universitates sunt reformandæ & docendæ, quia ante tempora Henrici Octavi errârunt, & doceri potuerunt. Perinde argumenteris, reformandam esse Ecclesiæ Anglicanæ Religionem, quippe ante tempora Henrici Octavi perquam necessaria fuit hujusmodi reformatio.

T.

Responsum ad secundam Quæstionem præ insueto modestiæ paroxysmo declinare videris. Metuo ne tibi fatalis sit hic morbus. Nunquam antehac auditum est te modestiâ laborâsse. Dicis enim ad secundam Quæstionem respondere meum non est: sed qui legit facillè intelligat, quæ sentio. Imò citra ullum capitur negotium qualem Academiarum mediteris reformationem. Mentem tuam breviter aperire non gravabor. Universitatum per Europam omnium Alumni aquâ lustrali denuò tingendi sunt, & Tū ipse pronuncupatore lustrico sistendus: Juxta cujus nomen non diutius Academici, sed Hobbiani sunt appellandi. In eorum nominibus tria spondere paratus es.

1. Aristoteli, operibusque ejus omnibus renunciare. Dæmonem enim nullum alium videris agnoscere.

2. Huic Symbolo annuere: Credo in Deum Corporeum, qui nec cælum, nec terram condidit. Et in filium ejus non ab æterno sed in tempore genitum, Dominum regemque nostrum, sed non ante diem resurrectionis. Qui natus est à virgine Mariâ ad ho-

mines præparandos, ut digni sint regno frui terrestri in Palæstina : qui passus est sub Pontio Pilato, sed non ut divinæ satisfaceret justitiæ ; qui venturus est die resurrectionis ad restituendum regnum à populo in electione Saulis rejectum. Credo Spiritum Sanctum esse merum figmentum. Voces enim hæc [substantia spiritualis & incorporea] sunt insignificantes.

P. 183.

P. 218.

Credo Ecclesiam esse eandem cum civitate, & Catholicam nullam esse, cum nulla sit in terra civitas aliarum omnium domina. Sanctos Martyres fuisse ineptos & fatuos, utpote citra necessitatem sanguinem suum fundentes. Remissionem peccatorum esse rem inanem, quippe non opus est ut remittantur peccata, quorum Deus ipse sit causa. Credo denique mortuos resurrecturos, & eorum electos vitam fruturos aternam in terra Canaan, & Hierosolymam fore regni Metropolim ; verum reprobos in locis adjacentibus victuros, uxores ducturos, & tandem morituros mortem secundam.

3. Ad hæc mandata vitam componere.

Non habebis alios Deos præter materiam.

Non adorabis idola cerebri pro rebus externis ad morem Peripateticorum.

Jurabis quandoque in familiaribus colloquiis ad conciliandum sermoni decorem.

Memento ut diem celebres in memoriam hujus beatissimæ reformationis.

Honora Patrem & Matrem, quando tibi expediat, & ad tuam conferat conservationem : sin aliter accidat, liceat tibi eos pro libitu & arbitrio tuo tractare.

P. 149.

Non occides hominem nisi aliquando innocentem ; ut civitas juvetur.

Non mœchaberis, nisi eò te ferat tua libido. Etenim boni & mali regula est cujusque appetitus.

Non furtum facies citra necessitatem, cujus tu ipse sis judex.

Non

Non loquēris contra proximum tuum falsum testimoniū, si tibi cessurum sit in præjudiciū. Aliter sive verum sive falsum sit, perinde est.

Concupisces domum proximi tui, desiderabis uxorem ejus, servum, ancillam : nam si quis bona, servos, uxorem videns proximi sui, frui illis cum delectatione imaginatus fuerit, peccatum non est. P. 38.

Hoc solenni voto nuncupato, ut *Academiarum reformatio* tam feliciter inchoata, indies magis magisque promoveatur, paranda est tibi in Scholis publicis magnificentissima *Cathedra*, unà cum pluteo pro *Leviathane* tue. Ad primum introitum oportet singulos literarum candidatos te tanquam *Belum*, & *Leviathanem* tanquam *Draconem* cultu plusquam humano impertire. Professores verò, qui hætenus cum laude occuparunt *Cathedram*, descendant illicò oportet, ad subsellia se conferant, ad pedes tuos procumbant, ut suas dedoceantur literas, & in profundissimis *Leviathanis* mysteriis instituantur. Qui tua consuluerit *Scripta*, facile intellecturus est, hæc omnia animo tuo aptimè congruere.

Dogma

Dogma XLI.

Hæc doctrina [Christus est æternus Dei filius] non debet obligare conscientiam, p. 318.

H. **Q**uod est in Symbolo Athanasii [filius est ex solo patre] illud *solo* in Symbolo Nicæno non est ; & præterea dicitur (Mat. 1. 20.) Quod in virgine Maria genitum est, ex Spiritu Sancto est. Sed dicitur fortasse aliquis, generationem æternam differre à generatione illa, quæ facta est in utero virginis. Ubi autem Scriptura Sacra aut Synodus ita distinguit ? Nonne Deus erat filius ex eo, quod virgo illum ex Deo conceperat ? Imò Deus ab æterno erat, etsi nondum carnem induisset. Nam de eo quod ab æterno decreverat, cui omnia sunt præsentia, loquitur Deus sæpenumerò tanquam de præsentia. Verbum Dei nempe Christus promissus à principio & ab æterno erat. Verba tamen quæ faciunt actum promittendi, non erant Deus, nec substantia, sed vox. Per filium Dei facta sunt secula (Heb. 1. 2.) sed non per alium Deum ea fecit Deus. Per verbum Dei facta sunt omnia, quæ facta sunt : dixit enim Deus, fiat, & factum est. Non tamen jubemur credere verbum illud *fiat* esse substantiam divinam & Dei Filium. Citant etiam Doctores pro generatione filii æternæ verba Solomonis dicentis in persona Sapientia, Prov. 3. 19. Jehova sapientiã fundavit terram, statuit cœlos intelligentiã, volentes eo loco intelligi sapientiam Dei pro Dei filio. Si sapientia sumatur pro ipso sapiente Deo, argumentum procedit ; sed si sumatur quatenus distinguitur, ut plerumque fit, à voce

voce concreta *sapiens*, non potest intelligi pro substantia, neque ergo pro filio Dei, non magis quam justus *justitia* aut virtus vir appellari propriè potest. Etiam inter Deum & Deitatem distinguit rectè Damascenus dicens, Deum quidem non Deitatem hominem factum esse. Hæc & hujusmodi doctrinæ hominum singularem opinioniones sunt, non decreta Ecclesiæ; & proinde (etsi impiæ non sint) conscientias tamen non debent obligare. c. 46. p. 317, 318.

Si tibi volupe fuerit hæc duo animo revolvere, 1. Hæc doctrina [Christus est æternus Dei filius] est vera; 2. Est creditu necessaria; nullus dubito quin confiterit nos conscientia teneri ad eam fide accipiendam.

T.

Hæc doctrina est veritati consona. 1. Radiis solaribus pingitur in sacra pagina Christum esse Dei filium. 2. Hic titulus ei tribuitur ante conceptionem in utero Virginis Mariæ. De eo dicitur seculo Davidico, Filius meus es tu, hodie genui te. Allegatio Apostolica satis luculenter indicat Psalmum ad Christum spectare. 3. Non solum ante conceptionem competebat Christo hic titulus, verum etiam ante mundum conditum. *וְיָ שָׂוָה יְהוָה*, antequam sol esset, Filius erat nomen illi, Ps. 72. v. 17. Commemorantur in hoc hymno, quæ congruunt Messia soli, cujus figuram exhibebat Solomon. Sapiencia (Pro. 8. 22.) quæ Dei filius est (uti liquet I. Cor. 1. 24.) dicit dominum se possedisse ab initio viarum suarum, antequam quicquam faceret à principio. 4. Non solum Christi fuit hic titulus ante mundum conditum, verum etiam ab æterno. Egressus ejus ab æternitatis diebus esse dicitur, Mich. 5. 2. Vaticinium duplicem nativitatem indigitat, humanam alteram in Bethlehem, alteram divinam ab æterno, cum à patre genitus esset. Hinc sapientia (Prov. 8. 23.) dicit se ab æterno constitutam fuisse. Testimonius

monii hſce concinit Concilium Nicænum. Agnoſcit enim filium Dei ἐκ τοῦ πατρὸς γεννητὸν ἁπλῶς καὶ ἀείωνον Ἰηſὺ αἰώνων. Necnon Concilium Chalcedonenſe, ubi diſertè dicitur, Chriſtum πατρὸς αἰώνων genitum fuiſſe. Hiſce attexere liceat Symbolum Athanaſii, ubi occurrunt hæc verba. αἰώνιο ὁ υἱὸς πατρὸς αἰώνων. In hac etiam re non deſideratur rationis ſuffragium. Si Chriſtus à patre non genitus fuerit, antequam in utero virginis conciperetur, nulla ratio proferri poteſt, quare dilectio Dei in mittendo filio tam magnificè prædicaretur. Filius ex virgine natus ex ea re genitus fuit, ut in mortem daretur. Quæ (obſecro) eſt divini amoris præcellentia, ſi ad moriendum pro peccatis mittatur filius, qui ex ea ſoldm cauſa formatuſ fuerit? Verùm ſi aſſeramus filium ante omnia ſecula genitum, Patri ſuo chariſſimum, cui nulla neceſſitas incubuit induendi noſtram naturam, juxta Patris voluntatem ſponte ſe ſubmiſiſſe huic humillimo ſtatui, olucet protinus & vividos radios emittit divina amoris excellentia. Hucuſque rationis revelatione munitæ vocem audivimus. Ratio ſeorſim ſumpta talique deſtituta ſubſidio, in hæc re non penitus ſilet. Naturæ enim lumine percipimus ens aliquod omnibus numeris perfectum exiſtere. Omnigena perfectio nullibi eſt citra intellectum & voluntatem. Intellectuſ entis perfectiſſimi non poteſt non intelligere ſuam ipſius naturam: ſicut voluntas nequit non diligere. Horum actuum abſentia non mediocrem imperfectionem innueret. Et ſi Deus ſemetipſum ab æterno intellexerit, nec non dilexerit, eſſentia divina ab æterno fuit ſub triplici modo. Eadem enim eſſentia fuit intelligens, intellecta, dilecta. Qui intelligit, modaliter ſaltem diſtinguitur à re intellecta: quemadmodum res intellecta à dilecta. Deus quæ intelligens eſt à ſemetipſo. Deus quæ intellectuſ eſt ab intelligente. Deus quæ dilectuſ ab utroque.

Amor

A mor enim divinæ essentia in bonitatem intellectam resolvendus est. Itaque procedit tum à Deo intelligente, tum à Deo intellecto. Si in hunc modum in notitiam trinitatis ratio nos ducat, necesse est, ut eadem operâ filii secundæ Trinitatis personæ æternitatem indigiter. Deus quâ intellectus, est æternus Dei filius. Per actum enim intellectus genitus est. Hinc in sacra pagina appellatur Verbum, Sapientia, Imago. Qui hæc tria suffragia sc. Scripturæ, symbolorum, rationis pensitat, animus ei non pendebit, num hæc doctrina de filii æternitate sit veritati consentanea.

2. Est creditu necessaria. 1. Qui vitâ æternâ potietur, credât oportet in filium, Jo. 3. v. ult. Qui credit in filium, necesse est, ut credat filium esse Deum. Maledictus est, qui confidit in hominem, Jer. 17. 5. Qui credit filium esse Deum, non potest non credere filium esse æternum. Æternitas enim cum natura divina insolubili nexu conglutinatur.

2. Cui in animo est non perire in æternum, oportet illum filium Dei veneratione prosequi, Ps. 2. 12. Osculamini filium, h. e. adorare illum, cui Dominus dixit, Filius meus es tu. Alluditur ad consuetudinem adorandi principes osculo manuum. Ne pereatis de via; h. e. ne de medio abripiamini, & in æternum pereatis. Impiis enim de medio sublatis citra poenitentiam nulla salutis spes remanet. Nemo filium Dei divino cultu prosequi potest, nisi qui scit illum esse Deum. Qui Christum verum Deum cultu divino impertiebant, autumantes illum esse *ψευδὸν θεόν*, ab antiqua Ecclesia idololatriæ infimulabantur. Qui scit filium esse Deum non diu pendulus stabit & incertus de ejus æternitate.

3. Qui fidem non adhibuerit evangelio à Christo tradito, condemnabitur, Mar. 16. v. 15, 16. Summa hujus Evangelii hac formulâ complexa est, Credo in patrem, filium, & Spiritum Sanctum, Mat. 28. 16.

Hæc

Hæc formula fuit Symbolum, quod Christus suis tradidit discipulis. In Symbolo Apostolico adhuc remanet Articulus de Spiritu Sancto in sua primæva simplicitate. Hæc tesserâ, innuitur non obscure parem fidem in filium atque in patrem & Spiritum Sanctum terminandum esse. *Credo* perinde spectat ad filium atque ad reliquas personas. Et si par fides in filium terminanda sit, tum perinde necessariam est credere filium esse juxta æternum atque patrem & Spiritum Sanctum. Deus æternus à nobis plus fidei juræ sibi vindicat quàm mortalis homo.

Hæc omnia simul collata liquidò demonstrant hanc doctrinam. [Christus est æternus Dei filius] esse creditu necessariam. Et si sit veritati consentanea & necessaria creditu, passim in confesso erit, ubi minima rationis scintillula relicta est, conscientiam ætiori vinculo astringi non posse.

Secundùm hæc in hunc modum discussa, defensio Dogmatis ad examen revocanda est. Quid si in Symbolo Nicæno vox *sola* non reperitur? tamen voces ibidem occurrunt, quæ æternitatem filii passim denunciant. Dicitur enim eum genitum fuisse *ex ætère*. Quamvis (Mat. 1. 21.) asseritur, Quod in virgine Maria genitum est, ex Spiritu Sancto est: tamen nullibi id quod genitum fuit, Spiritus Sancti filius nuncupatur. Apertè distinguit Scriptura inter generationem æternam, & illam quæ in utero Virginis facta fuit. Mich. 5. 2. Necnon etiam Synodus Nicæna in verbis supra laudatis. Christus filius factus non erat ex eo, quod virgo illum ex Spiritu Sancto conceperat, sed vocatus tantum. Quod ex te nascetur sanctum, vocabitur filius Dei, Luc. 1. 35. Filius factus fuit per æternam generationem: vocatus ex generatione in tempore, tanquam ex argumento æternitatis demonstrante generationem. Qui factus est ex semine Davidis secundum carnem, declaratus est filius Dei secundum Spiritum, Rom. 1. 9. Non solum

Iūm per resurrectionem; verūm etiā per conceptionem Christi filiationem patēfecit Spiritus. Filiatio ab æterno personæ competebat: verūm Spiritus induendo personam hāc novā veste, nempe humanā nostrā naturā modo insolito citra viri subsidium, palām fecit illum esse filium Dei. In hoc negotio perinde egit cœlestis pater, ac si princeps aliquis filium sibi natum suam esse declararet induendo illum novā veste, non factali ministerio, sed suā ipsius manu. Insuper si tibi indulgeretur, Deum de eo, quod ab æterno decreverat, loqui sæpenumero tanquam de præsentē: tamen non inde bene infertur, ex ea re dici Joan. 1. 1. verbum à principio aut ab æterno apud Deum fuisse, quippe quod in decreto fuit apud Deum. In animo enim habet Evangelista peculiarem aliquam excellentiam Christo affigere. Verūm si valeat hęc interpretatio, nihil eximium Christo defertur. Quandoquidem opera Dei quotidiana ab æterno in decreto apud Deum fuēre. Si per filium Dei (ut innois) facta sint sæcula, Heb. 1. 2. tum necesse est, ut concedas eum ante omnia sæcula existisse. Causa nunquam non effectum præcedit. Nemo, quod scio, asserit verbum illud *fuit* in primo capite Geneseos esse substantiam diviniā & Dei filium. Sentit Theologia nostra verbum illud *fuit* figuratē Deo attribui, & innuere, Deum efficaciter mundi creationem voluisse, & nullo negotio citra omnem laborem eam peregisse. Quod verbo solo fit, id absque labore peractum est. Quinetiam existimat non solummodo Patrem hoc verbum figuratum *fuit* protulisse, verūm etiā filium, necnon Spiritum Sanctum. Pater locutus est per verbum essentielle se. filium æternū; filius à Patre; Spiritus Sanctus ab utroque. Operantur enim in tempore juxta relationem, quam ab æterno habuēre. Itaque cūm dicatur, Omnia per verbum facta sunt, & absque eo factum est nihil, quod factum sit: per *ab eo* non oportet nos intelligere verbum

bum *fiat* in primo capite Geneseos : sed verbum essentialē, per quod vox illa fuit prolata. Dicitio illa *fiat* est interni sermonis effectus, per quem pater omnia formavit. Pater per sermonem creare dicitur, non quia eo utitur tanquam instrumento : verum quippe quod ab æterno essentialē & virtutem communicavit, quā sermo unā cum Patre mundum condidit. Non citra rationem pro generatione filii æterna Solomonis verba citant Doctores. Citra dubium in c. 8. Prov. v. 22. 24. Sapientia est æternus Dei filius. Hoc titulo enim insignitur 1. Cor. 1. 24. Quinetiam vox נִסְתָּרִי, quæ ad Christum applicatur, Ps. 2. v. 6. de hac sapientia usurpatur v. 23. illic active, hic passive. Dicitum est etiam eam editam fuisse, cum nullæ essent Abyssi. Quod parallelum est verbis prophetæ de Christo, Mich. 5. 2. Cujus exortus inde à principio à diebus sæculi sunt. Denique Patres universim locum de Christo interpretantur. Inde olim dimicatum fuit de voce *ἐκείνος* in versione LXX. Seniorum, quam avidè arripuere Arriani, ut Christum creaturam esse ostenderent. In responsis suis non inficias ibant Patres per sapientiam Christum esse intelligendum : verum non callentes Textum Hebraicum, cujus ope nullo negotio vim argumenti elidere potuissent, plurimum molestiæ sibi facebant in cudendis variis vocis interpretationibus, quod indicio est inter omnes convenisse, quod sapientia apud Solomonem sit æternus Dei filius. Videris mihi operam tuam lusisse, cum te ad distinguendam accingas inter vocem abstractam & concretam in re ad Deum spectante. Quandoquidem nihil concretum aut compositum in Deo ente simplicissimo invenitur. Sapiens & sapientia, Deus & Deitas idem sonant. Hinc Deus dicitur veritas, Christus vera, sapientia nuncupatur. In more positum est apud eos, qui Spiritui Sancto à manu fuere, voces in abstracto Deo tribuere, quod simplicitati Divinæ maximè consentaneum est.

Dogma

Dogma XLII.

Deus est Causa Peccati.

Quod volendi causa fit voluntas, i. e. potentia causa actus, Aristotelicum & receptum à Scholasticis: nimirum ut dominio Dei in voluntatem humanam sublato, liberum statueretur arbitrium hominis, &c.

H.

Quòd negato libero arbitrio, sequi dicant Deum esse peccati authorem, nec debere ideo peccatorem puniri; concedant tamen rerum & actionum causam primam esse Deum, conciliationem petunt ex Aristotele vocante peccatum *ἀνομία*, i. e. ipsam cum lege incongruitatem, privationem meram, non factum aut actionem quampiam. Facti ergo omnis & legis causam Deum esse agnoscentes, incongruitatis causam esse negant. Quasi quis, cum duas duxisset lineas, rectam, & curvam, ambas se fecisse diceret, sed ab alio factam esse incongruitatem. Sed Aristoteles per incongruitatem ipsum factum, aut saltem deliberatum vel consultum legi incongruum intellexit. Itaque Scholastici, ubi videri voluerunt subtilissimi, ubi hebetudinem indicârunt maximè. Si subtiles fuissent, differentiam inter causam facti & authorem facilè invenissent. Author facti est is, qui fieri jubet. Causa est, per cujus vires factum est. Deus neminem jubet quicquam contra leges facere, aut conari; Atqui quæ facimus, viribus à Deo datis omnia facimus. c. 46. p. 321, 322.

Fundamentum, cui dogma hoc blasphemum innititur, jam antea funditus evertimus. Proximè enim

T.

C c

supponi;

supponis Deum esse materiam; mox materiam hanc variis modis fuisse agitatam; tertio loco ex hac materia ita mota varias emerfisse causarum concatenationes; denique in Catena illa, quæ ad humanum extenditur arbitrium, materiam, quæ Deus est, primum movere anulum, anulum primum secundum, secundum proximum propellere, donec deventum sit ad illum, qui immediatè ad animam humanam pertingit. Et sic quemadmodum clavus clavum pellit: sic prima causa secundam, secunda tertiam, donec ad illam descensum sit materiam, ex qua animam humanam consistere arbitraris. Ab hac opinionis tuæ interpretatione non longè alièna sunt, quæ occurrunt cap. 21. p. 105. “Actiones omnes voluntariæ quæ suâ naturâ liberæ sunt, quia tamen causas habent, & causæ illæ alias causas, & sic perpetuò usque ad causarum omnium causam primam, nempe divinam voluntatem, necessariæ sunt. Indè protinus concludis. “Homines quanquam multa faciant contra Leges Divinas, id est, multa, quorum Deus non est Author, nullam tamen passionem, voluntatem, aut appetitum habent, cujus causa prima & plena non sit à voluntate Dei. Itaque cùm in examine Dogmatis 3. demonstratum sit, Deum non esse corpus, in exam. Dogm. 37. animam humanam esse incorpoream, blasphemiam hanc ab imis radicibus revulsimus. Utcunque opinor non abs re fore, si paulò fusiùs divinæ puritatis tentemus vindicias. Quapropter ut supremi numinis Sanctitas ab intentato vindicetur crimine, perpendenda est tota providentiæ series circa peccatum. In primordiis rerum hominem condidit Deus habituali justitiâ ornatum, nec non viribus ex omni parte paribus officio, quod Lex postulabat. Cùm tentatio ei in hunc modum munito oblata esset, placuit Deo permittere non morali

morali permissione, verùm physicâ, ut Satanæ illecebris vinceretur. Permittit, h. e. non impedivit efficaciter, sc. determinando animam vi omnipotentis in partem contrariam : sed passus est eam juxta liberi arbitrii indolem agere, & tandem à perfectionis statu se deturbare, & penitus excidere. Statu instituto in hunc modum in destitutum mutato, duplex evasit peccatum ; habituale, & actuale. Habituale Deus permittit non sanando animam, vel non removendo potenti Spiritûs influxu labem hæreditariam. Actuale, quoad actus elicitos, non corrigendo depravatam dispositionem, quâ voluntas redditur propensa ad malum concupiscendum : quoad actus imperatos, non objiciendo efficax obstaculum sive physicum, sive morale per quod stare potest, quo minus voluntas sui voti compos evadat. In statu restituto Deus permittit peccatum, in quantum non expellit omnes ejus reliquias. Non constituit regentum in statu ab omni tentatione immuni : tentationibus denique oblatis, non efficaciter excitat gratiam internam, ut tentamen superet, & victoriam reportet. Permissio ad hunc modum delineata, satis luculenter declarat Deum non esse peccati causam. Qui permittit, sicut non impedit, ita nec efficit. Permittere est medium negationis inter efficere & impedire. Permissio humanam non labefactat libertatem : verùm hominem ad agendum relinquit pro libitu juxta liberi arbitrii genium. Etiam si homini vitio vertatur, penes quem est impedire malum, quod fieri permittit : tamen multò aliter est, si Deum spectemus, cui summum competit in omnia Dominium, qui legibus non devincitur, quibus nobis parendum est, qui ex malis bonum valet elicere, ex operibus tenebrosos gloriam suam reddere illustriorem. Cum iis, quos permittit, concurrat etiam (quod peculiare est permissioni divinæ :) siquidem,

cùm citra illius concursum creatura nihil queat agere, non permetteret, verùm impediret, modò suum non praberet concursum, qui est ex eorum numero, quæ juxta ordinem æternum ad agendum necessaria sunt. Verùm hic concursus fit cum voluntate ad actionem solam, quatenus est actio, non quatenus vitiosa est. Sicut enim cùm duo equi eundem curram trahunt, sanus alter, alter claudus; sanus cum claudo concurrat ad tractionem, quatenus est actio: verùm non quatenus est actio deficiens. Motus currus utriusque attribuendus est: verùm defectus in motu in unum equo claudicanti.

Libero arbitrio ita se habente, non inde bene inferitur, quasi actum esset de dominio Dei in voluntatem humanam. Rebus enim sic stantibus, penes Deum remanet potestas determinandi voluntatem ad agendum, vel impediendi ne agat, vel permittendi, ut agat, vel non agat: quorum postremum cùm efficiat, imperium in voluntatem non abjicit; verùm in ordinanda ad suam ipsius gloriam malitia (ad quam præ sanctitate naturæ nequit concurrere) non contemnendum domini specimen exhibet. Idcirco non rectè suggeris hanc Aristotelicam doctrinam [quòd voluntas sit Causa volendi] receptam fuisse à Scholasticis, ut dominio Dei in voluntatem humanam sublato, liberum statueretur arbitrium: Cùm ex prædictis facile sit videre liberum arbitrium & dominium in concordiam adduci posse. Non imperitè faciunt Scholastici, cùm, ut primatum Dei in agendo cum libero arbitrio non conflagere demonstrent, ad distinctionem confugiunt inter actum & actus incongruitatem, statuentes prioris Deum causam esse, posterioris verò negantes. Imò sic salvus est Dei primatus. In omnibus enim Deus est prima causa efficiens, non prima deficiens. Actus est effectus: *devoluta* est defectus. Defectus

fectus nullam postulat causam præter deficientem. Illustratio petita à duabus lineis ad subruendum hoc Scholasticorum Asylum mihi videtur prorsus inepta. A ratione penitus abhorret, si quis solus duas lineas ducens rectam alteram, alteram curvam, ambas se fecisse diceret: verùm ab alio factam incongruitatem. In re, quam præ manibus habemus, multò aliter est. Legem Deus solus condidit, quam rectæ lineæ assimilas: verùm Deus solus non præstat factum, quod assimilas curvæ, sed Deus unà cum homine. Si ad ducendam lineam duo simul concurrerent, alter manu inconcussa, alter tremulâ: quamvis ambo sint lineæ causæ, tamen curvitas manus tremulæ in solidum ascribenda est. Neminem in admirationem trahere debet, si duobus ad eundem actum concurrentibus, alter sit actus causa, alter incongruitatis sive inordinationis, cum revera nunquam non distinguantur. Actus, qui incongruus est, non est ipsa incongruitas. Nihil de eodem finito dicitur & in abstracto & in concreto. Quinetiam actus positivam habet naturam, incongruitas privativam. Ens positivum & ens privativum non formaliter conveniunt. Quemadmodum semper distinguuntur, ita aliquando separantur. Ut, exempli gratiâ, hominem interficere est actus. Si quis inter venandum alicui occurreret pelle ferinâ induto, eumque interficeret, feram esse existimans, actus esset seorsim ab incongruitate divulsus. Lex enim interdicit, ne quis alium scienter privata vindictæ causâ, vel aliquo alio fine interficiat à lege non approbato. Id muneris, quod forma peragit in re physica, præstat finis plerumque in re morali. Verùm cum voluntas circa malum propositum versetur, Deus nunquam ita concurrat, ut sibi eundem præfigat finem, ad quem collimat voluntas. Ad unam metam collineat Deus: voluntas ad aliam. Quemadmodum cum duo simul

eundem arcum trahentes ad diversum colliment scopum.

Scholastici nullas gratias tibi habituri sunt de subtilitate, quam eos docuisti. Afferis enim, si subijes fuissent, differentiam inter causam facti & authorem facile invenissent. Et inficiaris equidem Deum peccati authorem esse, quippe neminem jubentem quicquam contra leges facere : verum causam esse concedis, quippe quod quæ facimus, viribus à Deo datis omnia facimus. Stupenda equidem est hæc subtilitas, quæ nos in crassissimam ducit blasphemiam. Non disfitendum est, quæ facimus viribus à Deo indolis præstari in genere boni, verum non in genere mali. Malum sive peccatum, utpote defectus, non viribus sed imbecillitati suam acceptam fert originem. In statu destituto fons peccati est hæreditaria naturæ labe. Hac labe ex Adami lapsu emerfit. Lapsus quoad opus externum ex interna animi defectione. Hujus defectionis nulla est causa in genere physico, præterquam voluntas, verum non quatenus efficit, sed quatenus deficit, & ab ordine à Deo instituto defleat. Ad standum viribus opus est : verum non ad cadendum. Etenim præ virium defectu labimur. Apagè id genus subtilitates, quæ immaculatam supremi numinis naturam peccati labe aspergunt. Deum peccati authorem negas. Verum Causam afferis efficientem sc. cujus vis est. Si Deus Causa sit, necesse est, ut velit peccatum. Si peccatum velit, vult etiam recessum ab illo ordine, quem stabilitum dedit æterna sapientia. Si recessus iste non displiceat, non magni æstimatur ordo. Verum hic ordo nequit insuper haberi, utpote congruus summæ bonitati, quam non potest non unice deperire. Bonitas divina, utpote summa, summo diligitur amore. Porò si Deus in causa sit, quare peccetur, splendori divinæ justitiæ
nubes

nubes densissima obducitur. Ex qua re poenas exigit? tur ad luendum delictum damnatur genus humanum?

— Responde mihi, qui sic rogas, tur Deus ab aeterno alios elegit, alios reprobavit, & quomodo ad poenas aeternas maximasque condemnavit eos, qui malum nondum aut fecerant aut cogitaverant, nec (nisi Deo volente & vim praebente) facere & cogitare potuerunt? Responde etiam an figulo de vase, quod finxit, non sit licitum statuere quicquid vult. Judica denique ubi Scripturae aperte dicunt, omnes illos, qui a regno Dei excluduntur, victuros esse sine morte cruciandos in aeternum. c. 46. p. 322.

H.

Non diffidendum est, Deum alios elegisse, reprobasse alios: verum non inde concludendum est, Deum in hisce actibus perinde fecisse, atque faceret, si nos ad luendum impelleret peccatum, cujus ipse causa est. Reprobatio est actus dominii: punitio vero actus judicii. Dominus pro suo agit beneplacito: verum iudex nunquam non respicit demeritum illius, qui pro tribunali sistitur. Reprobatio non facit peccatum, sed invenit: verum punitio, qualis a te agnoscitur, supponit peccati punitorem non invenisse, sed facisse peccatum, quod ipse punit. Ut haec omnia fiant apertiora, series decretorum divinarum perpendenda est. Deus ab aeterno statuit gloriam suam per mundi creationem patefacere. Inter creationis opera hominem condere decrevit; hominem conditam viribus instruere: ex omni parte paribus officio; hominem ita instructum permittere ut agat pro arbitrii indole, & tandem labatur; ex statu lapsa aliquos erigere, & per gratiam efficacem a Christo mediatore derivandam ad gloriam perducere: Atque vero non eandem praeparare gratiam, sed praeterire. Praeteritio haec reprobatio nuncupatur, quae

T.

si comparative sumatur cum respectu ad alios eodem involutos reatu, est domini actus, & non facit, sed invenit peccatum: (supponit enim genus humanum è puritate primitiva excidisse, & in massam corruptam esse deturbatum) nec efficit, ut deteriores fiant reprobi, aut impediuntur ab usu medicorum, quibus meliores evadant. Etiam si idem auxilii gradus illis non conceditur, qui indulgetur electis: tamen plus virium communicatum habent, quàm ad suam salutem promovendam revera impendant. Hæc præteritio multùm admodum est consentanea providentiæ, quæ singulis in conspectum datur. Beneficia magis extimia aliquot gentibus, quàm aliis indulta sunt. Deo olim visum fuit cum populo Judaico pactum inire, eum lege cœli rês demissâ dignari, aliis nationibus circumcirca pari gratiâ non donatis. Vestigium præteritionis æternæ hæud obscurum in hac providentiâ palàm conspicitur.

Ex hisce liquidò constat, etiam si Deus ab æterno alios elegerit, alios reprobaverit; tamen non inde sequi, illum pari ratione peccatum punire posse, cuius ipse causa est. Quòd insuper innuas, quasi Deus ad pœnas condemnaret eos, qui malum nondum aut fecerant, aut cogitaverant, nec (nisi Deo volente & vim præbente) facere & cogitare potuerunt; veritati profus dissonum est. Quemadmodum enim justificatio in tempore peragitur, & fidem postulat præcedentem: ità etiam condemnatio & antecedentem itidem requirit infidelitatem. Si cum condemnationem commemorares, decretum solum ad damnandum habeas in animo: Regeo, etiam si agnosceretur decretum absolutum ad damnationem; tamen minime concedendum est decretum ad damnationem absolutam. Deus neminem decrevit damnare, nisi propter peccata, quæ prævidit eum fore perpetraturum.

Non

Non verè à te innuitur, peccata illa fieri non posse, nisi Deo volente, & vim præbente. Nulla voluntas ex parte Dei præterquam permissiva requiritur; neque ulla omnino vis postulatur. Viribus non opus est ad cadendum. Labimur toties quoties à nobis peccatum est, & lapsus non à robore, sed ab imbecillitate exoritur. Etiam si figulo de vase, quod finxit, licitum sit statuere quicquid vult; tamen non inde rectè inferitur, Deum posse punire peccatum, quod ipse efficit. Figulus, cum de vase statuat, domini partes sibi assumit; verùm Deus in punitione peccati judicem induit. Judici fas non est id agere, quod justitiæ normam infringit. Postulat æternæ justitiæ amissis, ut culpa sit, ubi poena infligitur: verùm nihil nobis vitio vertendum est, si vi à Deo præbità ad peccandum impellamur. Quod novissimo loco postulas, (nimirum ut indicetur, ubi Scriptura asserit eos, qui à regno cœlesti excludentur, esse cruciandos in æternum) id suprà præstitum est, quò te remittimus.

Nisi voluntas Dei necessitatem voluntati humanæ imponeret, & per consequens actionibus omnibus ab ea dependentibus, libertas voluntatis humanæ omnipotentiam & omniscientiam & libertatem Dei tolleret. c. 21. p. 105.

H.

Memorià recolendum est, de actibus malis litem infertis. Etiam si in iis exerendis nulla voluntati imposita sit necessitas; tamen nequaquam inde sequitur, solè omnipotentiam, omniscientiam, & libertatem divinam.

T.

1. Libertas humana non subruit Omnipotentiam. Omnipotens est, qui potest omnia, quæ perfectionem respiciunt. Actus peccaminosus defectus est. Possè defectum producere non est potentie indicium, sed impotentie, multò minùs omnipotentie.

Si

Si facta testis conservari nequeat Omnipotentia nisi ad peccatum extendatur; perinde concludas idem Deo adimendum esse attributum, quippe suam ipsius essentiam nequit subruere. Quandoquidem in pacem cum sanctitate divinæ essentia nequit adduci, ut ad peccati productionem vel tantillum conferat.

2. Non Omniscentiam. Varii sunt modi, quos excogitarunt Theologi ad reconciliandam cum libertate peccati præscientiam. Sunt, qui dicunt Deum suam ipsius essentiam intelligendo bona omnia intelligere, & bona intelligendo, etiam & mala, utpote bonorum privationes; sicut enim per lumen nobis innotescunt tenebræ. Non desunt etiam, qui opinantur Deum omnia præscire tum bona tum mala in æternitate sua, quatenus ea, quæ tota simul est, actualem omnium comprehendit existentiam. Alii præscientiæ mali fundamentum in voluntate divina situm existimant, non quidem efficaci, sed permissivâ. Non enim eveniret peccatum, nisi Deus permitteret. Et in statu destituto, ubi voluntas ad malum propensa est, si Deus peccatum omne præter unum impediatur, citra negotium prævidebitur, voluntatem, utpote quæ omni actu nequeat supersedere, illud commissuram fore. Verùm cum de statu loquantur instituto, ubi in meliorem partem propendebat voluntas, in salebris hærent.

Non anxie disquirendum opinamur, cui harum opinionum sit accedendum. Ex fide enim constat voluntatem in peccando liberam esse: & perinde perspicuum est Deum præscire, quid voluntas in omnibus circumstantiis sit factura. Si compertum nobis non sit, quo pacto inter hæc concilietur concordia: non indè fas est concludere denegandam esse Deo præscientiam, aut voluntati libertatem. Hoc unice inferre nobis licet, scilicet intellectum humanum finitum & nimis

Non verè à te innuitur, peccata illa fieri non posse, nisi Deo volente, & vim præbente. Nulla voluntas ex parte Dei præterquam permissiva requiritur; neque ulla omnino vis postulatur. Viribus non opus est ad cadendum. Labimur toties quoties à nobis peccatum est, & lapsus non à robore, sed ab imbecillitate exoritur. Etiam si figulo de vase, quod finxit, licitum sit statuere quicquid vult; tamen non inde rectè inferitur, Deum posse punire peccatum, quod ipse efficit. Figulus, cum de vase statuat, domini partes sibi assumit; verùm Deus in punitione peccati judicem induit. Judici fas non est id agere, quod justitiæ normam infringit. Postulat æternæ justitiæ amissis, ut culpa sit, ubi poena infligitur: verùm nihil nobis vitio vertendum est, si vi à Deo præbita ad peccandum impellamur. Quod novissimo loco postulas, (nimirum ut indicetur, ubi Scriptura asserit eos, qui à regno cœlesti excludentur, esse cruciandos in æternum) id suprâ præstitum est, quò te remittimus.

Nisi voluntas Dei necessitatem voluntati humanæ imponeret, & per consequens actionibus omnibus ab ea dependentibus, libertas voluntatis humanæ omnipotentiam & omniscientiam & libertatem Dei tolleret. c. 21. p. 105.

H.

Memoriâ recolendum est, de actibus malis litem inforti. Etiam si in iis exerendis nulla voluntati imposita sit necessitas; tamen nequaquam inde sequitur, tolli omnipotentiam; omniscientiam, & libertatem divinam.

T.

1. Libertas humana non subruit Omnipotentiam. Omnipotens est, qui potest omnia, quæ perfectionem respiciunt. Actus peccaminosus defectus est. Possesse defectum producere non est potentie indicium, sed impotentie, multò minùs omnipotentie.

Si

Si facta testis conservari nequeat Omnipotentia nisi ad peccatum extendatur; perinde concludas idem Deo adimendum esse attributum, quippe suam ipsius essentiam nequit subtrahere. Quandoquidem in pacem cum sanctitate divinæ essentiae nequit adduci, ut ad peccati productionem vel tantillum conferat.

2. Non Omniscentiam. Varii sunt modi, quos excogitarunt Theologi ad reconciliandam cum libertate peccati præscientiam. Sunt, qui dicunt Deum suam ipsius essentiam intelligendo bona omnia intelligere, & bona intelligendo, etiam & mala, utpote bonorum privationes; sicut enim per lumen nobis innotescunt tenebræ; Non desunt etiam, qui opinantur Deum omnia præscire tum bona tum mala in æternitate sua, quatenus ea, quæ tota simul est, actualem omnium comprehendit existentiam. Alii præscientiæ mali fundamentum in voluntate divina situm existimant, non quidem efficaci, sed permissivâ. Non enim eveniret peccatum, nisi Deus permitteret. Et in statu destituto, ubi voluntas ad malum propensa est, si Deus peccatum omne præter unum impediat, citra negotium prævidebitur, voluntatem, utpote quæ omni actu nequeat supersedere, illud commissuram fore. Verùm cum de statu loquantur instituto, ubi in meliorem partem propendebat voluntas, in salebris hærent.

Non anxie disquirendum opinamur, cui harum opinionum sit accedendum. Ex fide enim constat voluntatem in peccando liberam esse: & perinde perspicuum est Deum præscire, quid voluntas in omnibus circumstantiis sit factura. Si compertum nobis non sit, quo pacto inter hæc concilietur concordia: non inde fas est concludere denegandam esse Deo præscientiam, aut voluntati libertatem. Hoc unice inferre nobis licet, scilicet intellectum humanum finitum & nimis

nimis angustum impervestigabiles Dei semitas assequi non posse; quod rationi perquam consentaneum est.

3. Non libertatem divinam. Licet libera sit voluntas humana: tamen Deus suâ fruitur libertate, 1. Conservando eam. Pati enim potest, ut in nihilum relabatur. 2. Gubernando. Ad ejus enim indolem suam attemperat concursum. Quandoque impedit, aliquoties permittit. Nunquam non actus liberrimos ita disponit & ordinat; ut ex veneno mel, ex tenebris lux, & ex malo bonum emergat.

F I N I S.

IN Exercitatione p. 9. l. 15. leg. *Pf.* 19. p. 10. l. 22. l. *Beræen-*
sibus, p. 13. l. 21. l. 1 *Theff.* 5. 27. *ibid.* l. 26. l. *Apoc.* c. 1.
 v. 3. *ibid.* l. 30. *proid* l. *in*, p. 22. l. 17. l. *Theodoretus*, p. 24.
 l. 10. l. *prædictum*, p. 48. l. 34. l. *molimenti*, p. 57. l. 22. l. *Sid-*
on? p. 60. l. 6. l. *Photini*, p. 72. l. 24. l. *Es.* 38. p. 84. l. 23.
 l. *disquisitionem*.

In *Idea* p. 3. l. 23. l. *resipiunt*, p. 12. marg. l. *eis*, p. 19. l. 2.
 l. *proclivitas*, p. 22. l. 34. *protertia* l. *tria*, p. 24. l. 5. l. *de reli-*
quis, p. 36. l. 32. l. *ἁνατοίας*, p. 38. l. 10. l. *ἁνατοίας*,
 p. 44. l. 15. l. *dittam*, p. 54. l. 6. l. *ἁνατοίας*, p. 54. marg. l. 46.
Ludg. p. 57. l. 12. l. *nascimur*, p. 57. l. 16. l. *erant*, p. 62. l. 17.
 l. *dediderant*, p. 78. l. 12. l. *primigenia*, p. 76. l. 17. *pro sic* l. *si*,
 p. 77. l. 13. l. *indais*, p. 87. l. 35. l. *revolvere*, p. 89. l. 5. l. *pa-*
tris, p. 101. l. 12. *T. deest* in marg. p. 108. l. 13. l. *hac*, *ibid.*
 l. 27, 28. *dele comma post ut*, & *insere post Marte*, p. 115. l. 8.
 l. *stabilitam*, *ibid.* l. 17. l. *primo*, *ibid.* l. 35. l. *Cairum*, p. 122.
 marg. l. *Jo.* 10. 41. p. 125. l. 28. *dele Jer.* 15. 11. & *insere*
Exek. 21. 20. p. 133. l. 9. l. *Pf.* 34. 7. p. 136. marg. l. *Jo-*
seph. l. 18. c. 2. p. 141. l. 23. l. *Christus*, p. 143. l. 8. l. *Luc.* 1. 33.
 p. 149. l. 19. l. 2 *Cor.* p. 157. l. 21. l. *nunquam*, p. 158. l. 1.
 l. *Lev.* c. 38. p. 160. l. 29. l. *ἁνατοίας*, p. 169. l. 3. l. *Zophar*,
ibid. l. 32. l. *Silius*, p. 170. l. 18. *pro verba* l. *omnia*, p. 194.
 l. 18. l. *amplexi essent*, p. 195. l. 14. l. 1 *Tim.* 6. 14. *ibid.* l. 23.
 l. *legibus*, p. 196. marg. *H. deest*, p. 197. l. 34. l. *unus*, p. 204.
 l. 5. l. *Lev.* c. 42. p. 205. l. 6. l. *ἀπολλώβου*, p. 206. l. 14.
 l. *inde*, p. 222. l. 7. l. *seditio*, p. 227. l. 28. l. *ἁνατοίας*, p. 241.
 marg. l. *Luc.* 12. 14. p. 255. l. 32. l. *Heb.* 12. p. 258. marg.
 l. *prælec.* p. 273. l. 16. l. *ikud*, p. 288. marg. *T. deest*, p. 290.
 l. 2. l. 1 *Theff.* 5. 27. p. 303. l. 22. l. *Tavonpinamboulitii*, p. 308.
 l. 29. l. *tulit*, p. 309. l. 32. l. *חַיִּים* *ibid.* l. 34. l. *חַיִּים*
 p. 311. l. 34. l. *resurrexerit*, p. 314. l. 28. l. *æternum*, p. 319.
 l. 28. l. *incorporea, quàm corporea*, p. 326. marg. l. *Polym.* p. 328.
 l. 11. l. *imaginationibus*, p. 329. l. 21. l. *Lev.* c. 8. v. 39. p. 350.
 l. 16. l. *caespiter*, *ibid.* l. 23. l. *convertibilis*, p. 355. l. 34. l. *quem*,
 p. 358. l. 17. l. *insimulandas*, p. 359. l. 14. l. *Judeorum*, p. 366.
 l. 13. *pro hinc* l. *huic*, p. 367. l. 35. l. *Fiebertus*.

Per loci intercapedinem mihi non licuit specimina exami-
 nare singularum schedarum, antequam Typographus ulti-
 mam manum eis imposuisset. Exorandus itaque est Lector,
 ut candoris sui exhibeat specimen, ut in his, ità in aliis (quot
 quot sunt qui inter legendum occurrant) erroribus emen-
 dandis.

Books sold by *W. Morden*, Bookfeller
in *Cambridge*.

DR. Henry Mores Philosophical Col-
lections, *Fol.*

Mystery of Godliness, *Fol.*

Mystery of Iniquity, *Fol.*

Enchiridion Metaphysicum, *Lat. 4°*
cum *Fig.*

Enchiridion Ethicum, *Lat. 8°*.

Divine Dialogues, in 2 *Vol. 8°*.

His Epistles to the 7 Churches, with an
Antidote against Idolatry, *8°*.

Introductio ad Cartesium, *8°*.

Observations on Antroposophia The-
omagica.

Origenes contra Celsum; Eiusdem Philoca-
lia, cum Ann. Gulielmi Spenceri, *4° G.L.*

Scheyneri Fundamenta Optica, *4°*.

Officium Concionatorium, *4°*.

Gliffeni de Natura Substantia, *4°*.

Cartesii Epistolæ, *4°*.

Casaubons Letter against Royal Society, *4°*.

Smiths select Discourses, *4°*.

Bythneri Psal. *4°*.

Origens Letter of Resolution concerning
the chief of his Opinions, *4°*.

Warrens

Warrens no Præexistence, 4°.

Godmans Sermon, 4°.

Epiſteti Enchiridion cum Cebetis Tabula.
Acceſſerunt Simplicii & Arriani Com-
ment. G. L. 8°.

Gaſſendi Aſtronomia ; Cui acceſſere Galilæi
Galilæi Nunciuſ Sidereuſ & Kepleri Di-
optrice, 8°.

Billingsly's Idea of Arithmetick, 8°.

Rami Logica cum Comment. Ameſii, 8°.

Ray's Collection of English and Scotch
Proverbs, 8°.

Angelini Gaſſæi Pia Hilaria. Acceſſit To-
muſ alter cum Indice Philologico, 12°.

Deuarius de Particulis Linguæ Græcæ, 12°.

Dr. Collets Life written by Erasmuſ, with
hiſ Sermon of Conforming and Reform-
ing written 150 Years ſince, in 8°.

